NONVM VOLVMEN.

AVERROIS CORDVBENSIS

SERMO DE SVBSTANTIA ORBIS.

DESTRVCTIO DESTRVCTIONVM PHILOSOPHIÆ ALGAZELIS.

DE ANIMÆ BEATITVDINE, SEV EPISTOLA DE INTELLECTV.

Quos quidem libros in Philoſophia, tum Naturali, tum Poſtnaturali, extra omnes in Ariſtotelem commentarios ipſe edidit. Quid autem in ipſis additum ſit versa pagina demonſtrat.

Cum ſummi Pontificis, Gallorum Regis, Senatusq; Veneti decretis.

VENETIIS APVD IVNTAS .M D L.

IN HOC NONO VOLVMINE HÆC CONTINENTVR.

Quàm autem hæc omnia emendatiora nunc ſint, quàm prius, ex præfatione deprehendes.

INDEX CAPITVM LIBRORVM, QVI IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Capita Sermonis de substantia orbis.

Disputationes Libri, Destructio destructionum Philosophiæ Algazelis appellati.

IN METAPHYSICIS.

IN PHYSICIS.

Capita Tractatus de Animæ Beatitudine.

Finis.

AVERROIS

CORDVBENSIS

SERMO DE SVBSTANTIA ORBIS, NVPER CASTIGATVS, ET DVOBVS CAPITVLIS AVCTVS.

Caput Primum. De substantia Cœli, eiusq; forma, ac materia.

IN hoc tractatu intendimus perscrutari de rebus, ex quibus componitur corpus cœleste: determinatum est enim corpus cœleste cõponi ex duabus naturis, sicut generabilia, & corruptibilia corpora. Sed tamen in istis est declaratum has duas naturas esse propter generationem, & corruptionẽ in eis inuentas, in cœlestibus aũt propter motum localem. Quia enim declaratum est hæc corpora moueri ex se in loco: amplius autem id, quod mouetur ex se, cõponitur ex duabus naturis, videlicet recipiente, & agente: quoniam cùm declaratum est omne motum habere motorem: amplius aliquid motum esse, & mouens, inquantum idem, impossibile esse: cùm hoc inquam sit, declaratũ est corpora cœlestia componi ex duabus naturis.

In hoc tractatu igitur perscrutaturi sumus de his duabus naturis, ex quibus corpus cœleste cõponitur, vtrũ sint similes illis naturis, ex quibus generabilia componuntur, quarum vna dicitur forma, altera materia, scilicet vtrum hæc materia, & forma, quæ sunt hic, sint eadẽ cum illis, aut diuersæ secundum magis, & minus.

Sed, si sint diuersę specie, tunc ęquiuoce dicitur de eis corporeitas, aut secundũ prius & posterius. Quòd aũt hæ duæ naturæ existentes in his generabilibus, & cœlestibus corporibus non sint cõuenientes specie, manifestum est, posito corpore cœlesti ingenito & incorruptibili, & corporibus, quæ sunt apud nos, genitis & corruptibilibus. causas enim corporis generabilis & corruptilis, & æterni esse easdem impossibile est. Remanet igitur perscrutari de eis, quibus hę duæ naturę, quæ sunt in corpore cœlesti, differunt ab eis, quæ sunt in corpore generabili & corruptibili. Principium quidem igitur perscrutationis est in hoc, quod accepimus de istis rebus ab Ari. quia opinio eius est opinio, q̃ nulla verior peruenit ad nos de hoĩbus prioribus eo, neq; minoris dubitationis, & maioris certitudinis. Est igĩ opinio sua in humana natura, quæ est vltima inter ea, quæ comprehendit homo suo intellectu, in eo ꝙ est homo, et, sicut Alex. dicit, est ille, sup quo nitimur in sciẽtijs. Incipiam ergo cõmemorare opinionẽ eius de natura corporũ, quæ sunt hic, & quid ponit de eo, qđ sunt cõposita ex materia & forma, & quod dixit de natura materiæ, & formæ, quæ sunt in eis: postea reuertar de eis ad cõpositionem naturæ similis istis, in corporibus cœlestibus, s. in quo cõueniunt, et in quo diuersificanẽ.

Idẽ. 5. cœ. 61 & 3. Met. 15

Et dico ꝙ Arist. cùm inuenit indiuidua existẽtia per se, hęc, quæ vocanẽ substantiæ, transferri de vna dispositione in aliam, inuenit hanc transmutationẽ duobus modis: aut transmutationẽ in dispositionibus extrinsecis a quiditatibus substantiaꝝ existentium per se, quæ non facit illa indiuidua deferentia illas dispõnes transmutari in noĩe, neq; in definitione, sicut dispõnes, quæ dicunẽ quantitates, & qualitates, & alia pędicamẽta, quæ appellanẽ accidentia: aut trãsmutationes in dispositionibus, quæ faciunt indiuidua deferẽtia ipsas transmutari noĩe, & definitione: quæ transmutatio dicĩ generatio, & corruptio. Cùm igiẽ consyderauit hos duos modos transmutationis, inuenit in eis cõia, et propria. cõia quidem sunt quinq;, quæ insunt transmutationi substantiali, & accidentali. Est. n. cõe his duabus habere vnum subiectũ, recipiens transmutationẽ. Amplius necessariũ est non esse pręcedere esse rei genitę & corruptibilis, et oĩno inhęrere eius, quod fit: non. n. fit, nisi illud, quod non est. Siir aũt inuenitur posse præcedere esse in subiecto necessario, in vtroq; modo factionis: quod. n. est impossibile, nõ fit. Amplius inuenit necessario esse illud, ex quo est factio rei, & ad quod est, esse contraria, & habere idem genus. Et ꝙ illa cõtrarietas reducit ad primam contrarietatẽ, s. non esse, & formã. Differunt aũt in hoc, qm̃ inuenit trasmutationẽ indiuiduoꝝ in suis substantijs cogere subiectum non esse ens in actu, & non habere formã, qua substãtiatur. si enim haberet formã, nullam aliã reciperet, nisi illa destructa: vnum. n. subiectum habere plusq̃ vnam formã est impossibile. Et, si esset substantia simplr existens in actu, tunc esset impassibile, & nõ receptiuum. quod. n. est in actu non recipit aliquod, quod sit in actu, fm quod sit in actu. Vnde natura huius subiecti recipientis substãtiales formas, videlicet primæ materiæ, necesse est vt sit natura potentiæ, s. ꝙ potentia sit eius dr̃ia substantialis. Et ideo nullã habet formam propriam, & naturam existentẽ in actu: sed eius substantia est in posse: et ex hoc materia recipit omnes formas. Sed posse, quo substantiaẽ hoc subiectum, differt ẽt à natura subiecti, qđ substantiatur per hoc posse, in hoc, ꝙ posse dicitẽ respectu formæ: hoc aũt subiectum est vnum entium existentium per se, & elementum vnum æternum existentium per se, quoꝝ substantia est in potẽtia. Et ideo est difficile intelligere, vel imaginari illud, nisi in comparatione ad alterum, sicut dicit Arist. Et, quando inuenit substantiales formas diuidi fm diuisionem huius subiecti, diuisio aũt non est huic subiecto nisi inquantum habet quantitatẽ, sciuit ꝙ primum eoꝝ, quæ existunt in hoc, sunt tres dimensiones, quæ sunt corpus. Et, cùm inuenit in eis dimensionibus cõicari formas oẽs, quaꝝ quælibet habet quantitatẽ terminatam propriã, sciuit dimensiones terminatas vltimo actu nõ posse esse, nisi postq; forma substantialis est in eo, sicut est dispositio de alijs accidentibus in actu. Inuenit etiam ꝙ subiecta oĩum accidentium sunt indiuidua substantiæ, quę sunt in actu: de quibus declaratum fuit ab eo esse cõposita ex formis, & subiecto, qđ est in potentia. Et accepit ẽt signum ex hoc, quod hoc subiectum recipit accidẽtia contingentia in eo, ꝙ non est simplex. qm̃, si esset simplex actu, non posset recipere accidentia: pati. n. cõtrarium est ipsi actui. Et, quia inuenit oẽs formas cõicari in dimẽsionibus non terminatis, sciuit quòd prima materia nunq; denudatur à dimensionibus non terminatis. quia, si denudaretur, tunc corpus esset ex nõ corpore, & dimensio ex non dimensione: & tunc formę corporales essent * contrariæ, & succedentes sibi in hoc subiecto, sicut est dispositio de formis substantialibus. Et hoc totum conuenit sensui. vr̃ enim forma caliditatis agente in aquã, aquam augeri, & crescere in dimensionibus, & vicinari in dimẽsionibus aeris: cùm igitur peruenit ad maximã q̃titatem aquæ, tunc subiectum eius denudatur à forma aquæ, & q̃titate dimẽsionum aquæ ꝑpria, & recipit formã aeris, & quantitatem dimensionum ꝑpriarum formę aeris. & simlr facit contrarium

Transmutatio duplex Id. 1. phy. 65

Vnum subiectum habere plusq̃ vnam formã est impossibile.

Potentia est dr̃ia substantialis primæ materię. Oppositũ pmo Phy. 79.

Id. 2. de An. c. 4. & 3. cœli. c. 17. et. 72

Prima materia nõ denudaẽ à dimensionibus interminatis.

* a. l. permutabiles.

rium forma frigiditatis in aere, ſ. ꝙ dimenſiones aeris non ceſſant diminui, donec ſpolietur à ſua forma, et recipiat formam aquę. Dimenſiones igitur ſimplr, quæ appellantur corpus ſimpliciter, non denudantur à prima materia, ſicut nec alia accidentia cõia oĩbus corporibus contrarijs, aut duobus eorum, aut pluribus, verbi gratia diaphaneitas, in qua cõicant ignis, & aqua. Et, quia illa forma, ſ. dimenſionis non terminatæ exiſtit in prima materia primitus, & ſuccedit ſibi in ea, cũ impoſſibile ſit hoc ſubiectum recipere duas earũ in eadẽ parte exiſtentes terminatę quantitatis, ideo impoſſibile eſt à ſubiecto denudare formam, vel ſubiectũ denudari à forma, niſi per formæ deſtructionem: neque etiam eſt poſſibile ipſam fieri in ſubiecto, niſi per agẽs extrahens illa de potentia ad actum. Vnde neceſſe eſt has formas eſſe cõtrarias, adeo ꝙ altera corrũpat ſuam contrariam, & ſubiectum recipiat formam ſimilẽ, vnde formę elementorum ſunt contrariæ. Et ideo paſſiua dicuntur quodammodo eſſe cõtraria, & quodammodo eſſe ſimilia. Vnde, ſi aliqua corpora ſimplicia ſunt, quorum forma caret contrarijs, contingit quod illę formæ ſint nec generabiles, nec corruptibiles, nec habentes ſubiectum cõe. Declaratum eſt igitur ꝙ cauſa corruptionis entium, & factionis eorum eſt contrarietas exiſtens in ſuis formis, & cõmune ſubiectũ, quod nullam habet propriam formam: ſed eſt potentia recipiẽs numerum ſecundum formas diuerſas in ſpecie, & numerum ſecundum formas diuerſas in numero, & quæ ſit ſecundum maius, & minus. Et cauſa huius totius eſt, ꝙ hoc ſubiectum recipit primitus dimenſiones interminatas, et quia eſt multum in potentia. Quoniam, ſi non haberet dimenſionem, non reciperet inſimul formas diuerſas numero, neq; formas diuerſas ſpecie, *ſed in eodem tempore non inueniretur, niſi vna forma. Et cum hoc ꝙ eius materia eſt vna numero, ſi non eſſet multa potentia, non denudaretur ab illa vna forma, quam reciperet, & eſſet forma in ſubſtantia illius ſubiecti, & iſtud ſubiectum eſſet impoſſibile vt denudaretur à ſua forma omnino, aut corrumperetur illa forma, & alia forma generaretur. Et, quia iſtud ſubiectũ non recipit multas formas inſimul, vel ſucceſſiue, niſi ex hoc, ꝙ recipit tres dimenſiones primitus, manifeſtũ eſt, ꝙ ſi ſubiectum aliquod ſit, quod non recipit, niſi vnam formam ſemper, ꝙ ſit vnum numero ſimpliciter, & ꝙ nulla multitudo eſt in eo omnino, neque potentia, neq; actu, & ꝙ non diuiditur per formam, neq; forma per eius diuiſionem. Et cauſa in hoc eſt, quia non recipit quantitatem primo, ante receptionem formarum: quia, ſi reciperet, eſſet diuiſibile ſecundum formam, et forma diuiſibilis ſecundum eius dimenſiones, ſcilicet per ſubiecti diuiſionem, & finiti eſſent actus ſecundum finitatem illius quantitatis, & eſſet poſſibile in ea formam recipere maius et minus, partem & totũ. Si igitur aliqua forma eſt, quæ non recipit maius & minus, neq; diuiditur per diuiſionem ſubiecti ſui, neque ſubiectum diuiditur per diuiſionem formæ, ſ. per eius diuerſitatem, manifeſtum eſt ꝙ in ſubiecto iſtius formę non exiſtunt dimenſiones primitus, ſed poſtquam forma exiſtit. Et intelligo poſt, ſecundũ eſſe, nõ poſt, ſecundum tempus, ſicut eſt diſpoſitio in prima materia, ſcilicet ꝙ non inueniuntur in ea, niſi vt habet formam exiſtentem. Vnde putauit Auicẽ. ꝙ diſpoſitio trium dimenſionum exiſtentium in materia ſimplr, ſ. non terminatarum, eſt diſpoſitio dimenſionum terminatarum in ea: quapropter dixit neceſſe eſt formã primam exiſtere in prima materia, anteq; dimenſiones exiſtant in ea. Ex quo accidunt ei multa impoſſibilia. vnum eſt, formam non diuidi per diuiſionem materię: quapropter non recipiet diuiſionem: & ipſam eſſe ęternam nõn diuiſibilem per diuiſionem ſui ſubiecti, & ipſam non habere contrarium ſibi ſuccedens in eodẽ ſubiecto. quod ſi ita eſſet, tũc materia nullã reciperet formam præter iſtam ſibi propriam. Cùm igitur fuerint declarata ab Ariſto. iſta propria rebus generabilibus, et corruptibilibus ex parte ſubiecti, & ex parte formę, ex quibus accidit iſtis entibus ſenſibilibus generatio, & corruptio, ſcilicet idiuiduis exiſtentibus p ſe, & fuit declaratum de corporibus cœleſtibus ipſa eſſe neque generabilia, neq; corruptibilia, negauit ea habere ſubiectum recipiẽs numerum, & diuiſionem per exiſtentiam ſimplicium dimenſionum in eo primo ante exiſtentiam formæ, & ipſa eẽ in potentia multa, & vnum numero. Et negauit formas corporum cœleſtium diuidi per diuiſionem ſubiecti ſui, et eſſe finitarum actionũ propter finitatem eorum corporum, qm̃ potentia totius in formis diuiſibilibus per diuiſionem ſui ſubiecti eſt maior potentia partis. Qñ ergo inuenit eorꝫ actiones eſſe infinitas, concludit formas eorum non eſſe in ſubiecto mediantibus dimenſionibus, ſed eas non eſſe potentias in corporibus. Et, cũ figebatur in iſtis proportionibus, et inuenit potentias cœleſtes agere actionem infinitam, concluſit mediantibus dimenſionibus has virtutes non eſſe in corpore oĩno, neq; habere materiam recipientem eas mediantibus dimenſionibus, neq; materiam multam in potentia, neq; recipere magnum, & paruum, neq; habere contrarium, & totum hoc ſequitur ex hoc, ꝙ formę eorum agunt actione infinita, & oẽ hoc eſt probatum ĩ Phyſico auditu. Et, cũ fuit perſcrutatus etiam de natura iſtorum corporum in primo Cœli, & declarauit ipſa eſſe ſimplicia ex hoc, ꝙ motus eorum ſunt ſimplices, & ꝙ natura eorum eſt neq; grauis, neq; leuis, i. natura non innata diſponi per leuitatem, aut grauitatem: & fuit declaratum ei ꝙ corpora grauia, & leuia ſunt contraria, quia motus eorum ſunt contrarij: amplius ꝙ motus corporum cœleſtium non habent contraria: concluſit hæc corpora eſſe ingenerabilia, & incorruptibilia, & ipſa non habere ſubiectum recipiens dimenſiones prima receptione, ita ꝙ formæ ſuæ diuidantur per diuiſionem ſui ſubiecti. & hoc intendit, cùm dixit in primo Cœli, ꝙ formæ horꝫ corporum carent contrario, & ſubiecto, quemadmodum concluſit hoc idem ex hoc, ꝙ motus eorꝫ à principijs, quæ ſunt in eis, ſunt infiniti. Et, quia manifeſtum eſt ſenſui, ꝙ corpora cœleſtia recipiunt dimẽſiones terminatas ſm ſuas formas, neq; poſſunt recipere formas mediantibus dimenſionibus interminatis, ſicut eſt diſpoſitio de formis gñabilibus, & corruptibilibus, neceſſe eſt ea recipere dimenſiones tali modo, ex quo nõ contingit formas & gñabiles, & corruptibiles: quod eſt, qa materia eorꝫ recipit dimenſiones pͥma receptione mediantibus illis formis ſuis, & non recipit formas mediantibus dimenſionibus exiſtentibus in eis in potentia, ſ. non terminatis, ſicut eſt diſpoſitio in dimẽſionibus, quæ ſunt in prima materia cum forma iſtius materiæ, ſed dimẽſiones, quæ ſunt in materia cœleſti ſunt proprium propriorum eius. Et, cũ fuerit declaratum ei de corporibꝰ cœleſtibus eorꝫ formas exiſtere in ſuis ſubiectis, videlicet exiſtentia ꝙ non diuidunť p diuiſionem ſui ſubiecti, & ꝙ cauſa in hoc eſt, quia non exiſtũt in ſubiectis, ſm ꝙ ſunt diuiſibilia, fuit ei declaratum, quod iſtæ formæ non conſtituunť per ſubiectũ, immo ſunt abſtractæ in eſſe. qm̃, cùm exiſtunt in toto ſubiecto, et non diuidunť per eius diuiſionẽ, contingit ꝙ nõ conſtituunť per ſubiectum: non. n. exiſtunt in eo, neq; in toto, neq; in parte, & vlr nec in diuiſibili, nec in indiuiſibili. Et, cùm ita ſit, neceſſe eſt vt forma, qua moueť, ſit illa, ad quã moueť: in formis. n. conſtitutis p ſua ſubiecta differunt, ſ. qa forma, qua moueň, nõ eſt illa, ad quam

Primo Cœ. à textu. 124. vſq; in finẽ.

Tex. 20. & inde.

* a. l. addit, niſi in temporibus diuerſis.

8. Phyſi. 78. & 79.

ad quam mouentur,& ideo oīs forma hmõi,s.quę mouetur ad seipsam perficiendā per formā aliā, necesse est vt suū mouere sit finitum,cū nō mouet,nisi qñ mouet̃. Et hoc etiā est vnum eoꝝ,quę mouerunt Arist. ad opinandum ꝙ formæ corpoꝝ cœlestiū non sunt cōstitutę ꝑ sua subiecta,qm̃ tunc motus eoꝝ essent finiti. Et non est dicendū ꝙ formæ, q̄bus mouent̃ corpora cœlestia sint aliæ ab eis,ad quas mouent̃,& ꝙ istę,quæ dicūtur non esse in materia oīno,et quę carent situ,sunt formę, ad quas mouent̃,cùm tñ illę,quibus mouent̃, sint formæ in materijs, et sint diuisibiles per diuisionē earum. Qm̃,si ita esset,tunc illæ formæ existerent in subiectis, & mouerent̃ per motū subiectoꝝ, & sic diuiderent̃ ad diuisionē subiectoꝝ.motū.n.si mouetur essentialiter, erit diuisibile essentialiter,et si per accidens,per accñs. Ergo nihil est in corpibus cœlestibus, quo forma, qua est motus,differat ab ea,ad quā est motus: immo sunt eędē formæ,& non differunt,nisi in dispōne. Et,si ita esset,tunc suū mouere esset finitū. quod.n.mouet̃,impossibile est vt sit principiū motus æterni.& dicit Ari. ꝙ intellectus,et intellectū idem sunt in corporibus cœlestibus,& hoc totū dictum est in alijs locis. Et nō est dictum cœlum hr̄e aīam,nisi propter appetitū existentē in eo,& motum localē. appetitus vero, q̄ est in hoc corpore,non est,nisi q̄a est corpus cœleste viuum per se,appetens ꝑ se,non propter potentiā existētem in eo diuisibilem per eius diuisionem.esset.n. generabile, & corruptibile.& dicit̃ esse motū per principium separatum,quod est in eo,non ꝑ principium,quod est pars in eo.& hoc modo dicitur viuū,et intelligens. Et,si esset intelligens per partē in eo,non esset intelligens per se:et esset simile hoī in hoc,quòd hō est intelligens per partem in ipso,& sił̄r homo est viuens,& appetens,& mouēs in loco. Et vł̄r,quia declaratū est actionem istius corporis esse æternā,declarabitur formā eius non existere per suum subiectum,& suū subiectū eē simplex, non cōpositum ex materia & forma:qm̃,si ita esset, esset generabile,& corruptibile. Et quod dicūt incipiētes philosophari,quòd aīę istoꝝ corporum cœlestium sunt formæ in materijs,quæ scilicet acqrunt ęternitatē ex formis imaterialibus,nihil est. conuenit.n.vt id,qđ non habet naturā essendi æternum,acquirat æternitatē ab alio.& totum hoc est impoſſe.natura.n. gñabilis, & corruptibilis non recipit æternitatem ab alio.et hoc manifestum est ei,q̄ consyderat fundamēta Aris. Declaratum est igitur ex hoc sermone, quæ sit substantia cœli,& substantia quiditatis formæ,& materiæ eius. non tamen omnia, quę diximus,inuenimus ea declarata in libris, qui peruenerunt ad nos ex verbis Aristo. sed aliqua eorum inuenimus in eis ab eo declarata, & aliqua sequuntur ex dictis eius. Apparet tamē ex verbis Aristote.ꝙ iam declarauit omnia ista in libris, qui non peruenerunt ad nos. Vocetur igitur iste tractatus: Sermo de substantia orbis,dignior enim est hoc nomine,quàm libri. intituletur igitur hoc titulo, & hic finitus est sermo.

2.Cœ.15.& 74.com.

Caput Secundū. De natura corporis cœlestis,quo pacto sit simplex,non compositum,non graue,neq; leue;ac de pluribus ipsius accidentibus.

PErscrutandum est igitur de natura corporis cœlestis,& quid intelligunt, cùm dicunt ipsum esse simplex,& non compositum,& ipsum esse neq; graue,neq; leue. Dicamus igitur quomodo illud corpus non componitur ex materia & forma,sicut generabilia & corruptibilia componūtur: nulla enim potentia est in eo omnino: omne enim, in quo est potentia,non est potentia, nisi ad duo contradictoria,scilicet potentia,quæ est in substātia. Et manifestum est etiam quòd forma, qua mouetur,non est generis formarum quatuor elementorum:quoniam,si esset aliquid generis illarum,esset graue,aut leue,et moueretur ex se per accidens, vt declaratum est in Octauo Physicorum. 31.cõm. remanet igitur vt natura eius sit natura animæ.Sed,quando nos inspexerimus animalia, quæ sunt hic,inueniemus duo principia duorum motuum,quorum alterum est pricipium motus recti, scilicet motus ad inferius aut ad superius,& secūdum est principium motus localis processiui.& inuenimus motum istum esse contrarium motui declinationis essentialis,qui est in eo.Et ideo accidit ei fessitudo, & cogitur ad quietem.vnde necesse est vt principium motus cœlestis corporis sit generis animæ tantum: & ꝙ motus,quem habet circulariter,sit motus proprię animę, secundum quòd est anima. Et,cùm ita sit,sequitur ꝙ illa natura est,quæ facit ipsum esse corpus neque leue, neq; graue,& moueri circulariter.Et animali,quod est hic,contingit non moueri circulariter, nisi q̄a eius anima cōstituitur per corpus,quod mouetur motu recto, & sic opponitur declinatio hic. Sed,quia anima, quæ est in corpore cœlesti,non est innata moueri circulariter ab eo,quod est innatum circulariter moueri, quia non est anima in eo, vt in corpore graui aut leui, cùm ipsum moueatur ex se ab anima, ideo animam habet tantum,& non habet aliud principium. &,quia mouetur circulariter,scimus ꝙ proprium illius animæ, secundum ꝙ est anima,est mouere circulariter. Natura igitur istius corporis non est, nisi natura animę mouentis in loco. Sed,quia natura corporis est alia à natura animæ,quia est compositum sine dubio ex mouente, & moto,& necesse est mouens,& motum esse diuersa, necesse est consyderare de natura illius corporis. Et, quia declaratum est hoc corpus esse ingenerabile, & incorruptibile,apparet quòd est necesse vt sit corpus simplex,non compositum ex materia,& forma.Et,q̄a est indiuiduum demonstratum,& ens demonstratum in actu,& habens vnam figuram in actu,& omnia ista sunt in corpore propter materiam, & sunt in materia propter formam,necesse est vt hoc corpus cœleste sit materia animalium cœlestium,quę mouentur circulariter ex se,& vt sit perfectius modis cęteris materiæ.et hoc,quia non est in eo de potentijs,nisi potētia in loco, & de motu locali nobilior omnibus, scilicet circularis, quemadmodum habet nobilissimā, & perfectissimam figuram,s.sphæricam. Et,quia declaratum est de formis cœlestibus ipsas non habere constitutionem ꝑ corpora cœlestia:nam,si haberent,tunc mouerentur ex se per accidens,& indigerent moto ex se primo essentialiter:declaratum est.n.in Octauo Physi.ꝙ mota ex se, quæ sunt hic vna essentia in specie, reducuntur necessario ad motum essentialiter,& mouens, & ꝙ sit compositum ex vno mouēte,& vno moto primo, & quòd illud mouens non sit potentia in corpore omnino: vł̄ ꝙ formæ corporum cœlestium, & maxime forma vltimi continentis sit quodāmodo aīa,s.propter appetitum existentem in eo,& propter mouere sit quodammodo intellectus,& sit forma simpliciter, per quā animal cœleste componitur ex vno mouente,& vno moto.Econtrario de animalibus,quæ sunt hic.apparet.n. ꝙ mouens componit̃ ex duobus mouentibus, ex anima videlicet,& re desyderata extrinsecus mouēte animā,[a] & ideo motum inuenit̃ in eis compositū,non simplex. Corpus aūt cœleste est quasi materia istius formæ abstractæ,quia est materia existēs in actu: & ideo non assimilat̃ materiæ,nisi in hoc tm̃, quia est materia fixa ad recipiendum formam,[b] & ideo dignius dicitur

Idē.1.de Aia 14.&.2. Cœli.6.&.71.

Quomõ differāt aia cœli,& aīa aliāliū in motu.

Vide.p hoc 3.de Aia.55.

Vide.1.Cœ. te.cõ.12. & 2.22.et.23.

a Vide.3.de Aia.49.&.54.&.12. Me.36.cõ.

b Cœlū dignius dicit̃ subiectū,q̄ materia. Idē.8. Met.cõ.12.

subiectum, q̃ materia. materia.n. quæ est hic, dicit̃ materia, quia est in potentia forma in eo fixa, & dicit̃ subiectum, quia est fixa formę, & fit compositum ex materia & forma.[a] Et videtur ꝙ ad esse corporis cœlestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispositio in corporibus animalium, quæ sunt hic. in animalibus enim, quæ sunt hic, animæ eorum videntur necessariæ pro esse corporum eorum, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibilem animam, & imaginatiuam: corpus autem cœleste, cùm sit simplex, & non transmutabile ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima sensibili, aut imaginatiua,[b] sed tantum indiget anima mouente ipsum in loco semper, & virtute, quæ nõ sit corpus, nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam æternam, & motum æternũ, qui non habet principiũ, neq; finem.[c] Et debes scire ꝙ istud corpus cœleste nõ indiget virtute mouente semper in loco tantum, sed virtute largiente in se, & sua substantia permanentiam æternam. quoniam, etsi simplex sit, & non habet in se potentiam ad corruptionem, tamen est finitæ actionis necessario, quia est finitarum dimensionum, & terminatarum superficie continente ipsum. & oẽ tale, cũ intellectus, posuerit ipsum existẽs per se, absq; eo ꝙ aliud largiatur ipsi permanentiam, & æternitatem,[d] necesse est vt ita sit de finitate suæ permanentiæ, sicut est de finitate suæ actionis: & ideo necesse est in intellectu esse potentiam largientem ipsi permanentiam æternam, quemadmodum largitur ipsi motum proprium æternum. Et non tm̃ hoc, sed necesse est hic esse virtutem, quæ largitur ei motum propriũ, siue actionem, quę est æternitas inter cæteros motus, s. motũ localem in circuitu, & figuram propriam isti motui, s. sphæricam, & mensuram propriam vnicuiq; illorum corporum, & conuenientiam inter ea ad inuicem in ordine, & quantitate, ita ꝙ ex omnibus perficitur vnus actus, s. totus mundus. Nulla.n. dr̃ia est inter indigentiam virtutis actiuæ in corpore, & in oĩ corpore, aut in vno corpore cõposito ex corporibus simplicibus huiusmodi, & indifferenter siue illud corpus fuerit gñatum, siue nõ generatum. vnde videmus cœlum hr̃e vnam virtutem, non tm̃ mouentem omnia, sed agentem, & conseruantem, sicut est dispositio in corpore hominis, & in corpore facto propter finem propriũ. Finis.n. significat agens significatione necessaria, sicut motum significat mouens. Sed in genere agẽtium quoddam est prius tẽpore acto, & oẽ, qđ fit in sphæra istius mundi, est istius agentis, & istius acti, quoddam est prius natura, sicut est dispositio temporis cum orbe, & agentis cum orbe, s. faciẽtis ipsum in dispositionibus necessarijs in inueniendo finem, ob quem fuit. Et cùm ignorauerunt hoc quidam esse de opinione Aristot. dixerunt ipsum non dicere causam agẽtem vniuersum, sed causam mouentem tm̃, & illud fuit valde absurdum. Et non est dubium in hoc, quod agens ipsum est mouens ipsum. quod.n. mouet ipsum motu illi proprio, est illud, quod largitur illi primo dispositiones, per quas acq̃rit motũ proprium. Et hæc est virtus illa, quam laudauit Ari. in multis locis sui Libri de Cœlo, & indicat ipsam esse cœlo nobiliorem, & altiorem. Et iã induxit nos amor explanãdi hoc facere digressionem à principali, s. à declaratione corporis cœlestis, quod est de cœlo, tanq̃ corpus de animali. Redeamus igitur ad id, in quo fuimus, & dicamus ꝙ corpus cœleste cõicat cum corporibus generabilibus, & corruptibilibus in hoc, quod est ex tribus dimensionibus, & est substantia recipiẽs dimensiones, et ꝙ vtraq; substantia non est sine dimẽsionibus. Sed inuenimus substantiã deferentem dimensiones, & dimensiones in corpore generabili, & corruptibili, vel corporibus generabilibus, & corruptibilibus easdem numero in potentia, non easdem in actu, s. ꝙ dimensiones oẽs cões oĩbus corporibus generabilibus sunt eodem modo in potentia: q̃a inuenimus idem corpus transferri de forma in formã, & ex dimensionibus in dimensiones alias in actu, v. g. ꝙ corpus, quod est aer, transfertur in corpus, quod est ignis. Si igit̃ hoc corpus, quod est cõe formæ aeris, & ignis, esset idem numero in actu, tunc forma esset accidens. &, si essent duo in actu, & transmutaret̃ vnum in alterꝫ, necesse esset corporeitatẽ destrui de corpore corrupto ad nõ corpus, & corporeitatem gñatam generari ex non corpore: quod est impoẽ. vnde necesse est eas habere naturã corporalem sibi cõem. Quęrendum est igit̃ vtrum illa sit vna, aut plures: & si vna, vtrum vna potentia, aut actu: & si plures, silr̃. cogimur igit̃ ponere vnã in potentia, & plures in potentia. Declarabitur igit̃ ẜm hoc, ꝙ corpora, quæ sunt hic, generabilia & corruptibilia, ipsa cõponant̃ ex substantia, quæ est in potentia, & dimensionibus existentibus in ea, quę sunt in potẽtia, & ẽt ꝙ illud corpus est vnũ potẽtia, & multa potentia, et ꝙ, cùm exit in actũ, erit materia in actu. Vñ dicit Ari. ꝙ materia nõ habet eẽ in actu, nisi ẜm ꝙ vr̃, quemadmodũ forma nõ habet esse in actu, nisi ẜm quod intelligit̃. Corpus vero cœleste, cùm non transmutet̃ ẜm subiectũ, necesse est cõponi ex substãtia in actu, & dimẽsionibus in actu: & ideo est ingñabile, & incorruptibile. Et, cũ ita sit, corpus cœleste est materia recipiẽs formã cœli hoc modo, q̃ declaratus est de hac materia, s. de eius cõuenientia cũ materia gñabili, & corruptibili in aliquo, & diuersitate eius ab ea in aliquo. Nam in vtroq; etiam est materia, ẜm ꝙ vr̃, & silr̃ etiam ẜm ꝙ inuenitur in eis potentia ad motum in loco, & si in corpore cœlesti non sit potentia ad transmutationem. Et substantię existentes in substantijs existentibus in corpore cœlesti non sunt potentia ad trãsmutationem, vt substantiæ existentes in substantijs existentibus ĩ corpore generabili, & corruptibili. & silr̃ est in corpore cœlesti. declaratum est.n. de eis eas esse conuenientes cũ formis generabilibus, & corruptibilibus in aliquo, & in aliquo differentes ab eis. Et ex hoc mõ id, quod congregat̃ hic ex aĩa, & corpore, dr̃ aĩal, cum hoc, ꝙ illud, quod congregat̃ illic ex corpore, & aĩa, dicitur nõ æquiuoce aĩal, sed ẜm prius & posterius: & ideo necesse est in talibus naturis vt prius sit causa posterioris, vt dictum est de hac natura alibi, v. g. illa, quæ dicunt̃ calida, sed diuersantur ẜm magis, & minus. Qm̃ igitur cœlum componitur ex materia & forma, sicut est dispositio in animalibus, quæ sunt hic, declaratum est. Amplius in quo conuenit forma istorum cum formis illorum, & in quo differunt, & in quo differt vltimus motor istorum ab vltimo motore illorũ. Remanet igitur declarare in quo differunt hæc duo genera, quo ad accidentia, & in quo conueniunt. Differunt in natura passiua, quæ dr̃ alteratio, & conueniunt ẜm accidẽtia, ẜm quæ non transmutat̃ substãtia. hæc.n. alteratio, ẜm quã transmutat̃ substantia alterati, vr̃ esse propria corporibus, quorꝫ substantiæ admiscent̃ potentiæ, & sunt corpora generabilia, & corruptibilia. Accidẽtia vero, quæ non transmutant substantiã deferentis, sunt cõia vtriq; corpori. Et primum istorꝫ est motus localis, & diaphaneitates, & qualitates, quas sequũtur ista, s. raritas, & densitas. vr̃.n. ꝙ raritas, & densitas causę sint ferè diaphaneitatis, & nõ diaphaneitatis. Sed tñ dicuntur vtręq; in vtroq; corpore ẜm prius, & posterius, sicut dicitur corporeitas. Et similiter conueniunt in illuminatione, & obscuritate. sed hæc magis videntur dici æquiuoce, quàm secundum prius, & posterius. Lux enim videtur fieri in hoc corpore igneo diaphano simplici, quod est in concauo orbis Lunæ, quando agit in

corpore

a Idem. 1. de Aïa. 59. 60. 61. Idẽ. 2. de Aïa. 15. & 62. Id. 2. Cœli. 57. & 61. & 12. Met. 36.

b Cœlum indiget tm̃ aĩa mouente in loco semp. & virtute. quæ non sit corp⁹, ad largiendum sibi pmanentiam æternam, & motum æternum. Vide opp. 2. Cœ. 6; Vide contra. Zim.

c Vide consilie. 2. Phys. 74. 8. Physi. 15. 3. de Aïa. 5. & 36. & 2. de Gene. aïa. cap. 4.

d Hoc videt̃ repugnar̃ superi⁹ dicto, ꝙ cœlum est simplex, & nõ habet potentiã ad corruptionem.

Finis significat agẽs significatione necessaria.

Vide cõsilie 1. Cœ. cõm. 105. & 106. Vid. 12. Meta. 41. cõm.

Primo Cœli 20. & 2. Cœli. 57. & 62. 66.

12. Me. tex. cõm. 14.

In quibus accidentib⁹ cõueniãt, differantue corpora cœlestia, & quæ hic.

corpore denso, & admiscetur cum eo. at causa illuminationis partium corporis cœlestis, scilicet stellarum videtur esse densitas illius partis diaphanę in actu ex orbe. & hoc apparet in stellis, quæ eclipsant se ad inuicem, & hoc bene apparet in Luna. Et, cùm ita sit, stellarum, & cœli substantia est eadem natura, secundum quòd omnes Antiqui dicunt, & vt narrauit Aristoteles in libro Cœli: & corpus cœleste secundum hoc est diaphanum per se in actu, econtrario corporibus diaphanis, quæ sunt hic, quæ sunt diaphana in actu apud præsentiam lucis. Et partes diuersantur in hoc in diaphaneitate, & non diaphaneitate, ita quòd in eis sit aliquid simile colori, sicut in galatia. Et Luna videtur eē densa, & obscura, & recipiens lumen ab alio, scilicet à Sole. & in libro de Animalibus dixit Aristo. quod natura eius est vnigenea naturæ terræ plusquam cæterarum stellarum. Et forte corpora cœlestia diuersantur in raritate, & densitate, quæ sunt causę illuminationis, & obscuritatis, licet hæc non inueniantur nisi in Luna tantum. Secundum igitur hoc est intelligenda, vt mihi videtur, dispositio, & illuminatio corporum cœlestiū. Et de accidentibus conuenientibus corpori cœlesti, & generabilibus, & corruptibilibus est calefacere. Et Aristo. dicit ꝙ corpora cœlestia non calefaciunt, secundum quòd sunt calida, sed secundum velocitatem motus. & ratiocinatur in hoc ex hoc, quòd accidit in sagitta directa, & resoluit plumbum, quod est in ea. & dicit in Metaphysica quòd non sequitur vt fiat accidens ex sibi simili, neq; in genere, neq; in specie, sicut sequitur in qualitatibus, quæ sunt substantiæ. Et expositores dant secūdam causam, scilicet illuminationem. dicunt enim ꝙ lux, in eo ꝙ lux, videtur calefacere, quādo reflectitur, & dicunt ꝙ non est de accidentibus proprijs igni, sed de accidentibus communibus igni, & cœlesti corpori. Et forte dicendum est ad hoc, ꝙ non est remotum vt calor dicatur in eis ęquiuoce per hoc signū, scilicet quia actio eorum diuersatur. calor enim ignis corrumpit, & destruit entia, & maxime ignis illuminātis, calor vero corporum cœlestium largitur vitam vegetabilem, sensibilem, & animalem. Et secundum hoc calor erit duobus modis, calor, qui est de qualitatibus passiuis, quæ transmutant substantiam, in qua sunt, & calor, qui non est de qualitatibus passiuis, sicut est dispositio in diaphaneitate, & non diaphaneitate, scilicet quòd quædam sequitur qualitatem passiuam, & quædam non. Consyderantes autem actionem stellarum in antiquo tempore vere dicunt quòd quædā largiuntur caliditatem & siccitatem, quædam caliditatem & humiditatem, quædam frigiditatē & siccitatem, quædam etiam frigiditatem & humiditatē. & sic quatuor qualitates communes corporibus cœlestibus, & quatuor elementis dicuntur æquiuoce, aut secundū prius, & posterius. Et forte corpora cœlestia largiuntur calorem, licet non sint calida in se: non enim sequitur vt omne faciens aliquod accidens disponatur per illud. verbi gratia, quoniam non omne, quod mouet debet moueri, neq; omne, quod nigrificat, debet esse nigrum. Et hoc apparet etiam ex hoc, quòd si alteratum esset ex alterato, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitum, & non inueniretur primum alterans, sicut sequitur in motu. necesse est igitur peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motum. Sed differunt, quia mouens in loco nō peruenit ad aliquod mouens se secundum totū, sed ad mouens aliud: in alterationibus autē peruenire potest ad alterans per aliquam dispositionem, quæ non habet causam, & ista sunt corpora cœlestia. Sed illa dispositio, q̄ est in eis, forte est de genere eius, quod agit in aliud, & forte nō. verbi gratia quia calefactio, quam agit in īferioribus, est à natura neq; calida, neq; frigida, sicut motus eius est à natura neq; graui, neq; leui. & hoc est magis, qđ apparet, cùm hæ qualitates sint inuicem actiuæ, & passiuæ, necesse est peruenire ad qualitates actiuas, quæ non sunt passiuæ. Et apparentius est, & dignius, vt istæ, quæ sunt hic, non reducantur ad qualitates, quæ sunt sui generis: & si ponantur, debent dici secundum prius, & posterius: sequeretur enim vt de genere qualitatum passiuarum esset aliqua non passiua. quod est remotum. apparet igitur ex hoc quòd ignis non sit primum calefaciens, qa est passiuus, sed necesse est vt primum calefaciens calefaciat per qualitatem non passiuam, sicut primum mouens mouet per dispositionem nō mobilem. Hoc est igitur, quod currit in hac quæstione cursu demonstrationum scriptarum in istis rebus secundum fundamenta, quæ adepti sumus a perficiente hos sermones, qui fuit Aristoteles Nichomachi filius. &, quia iam peruenimus ad loquendum secundū mensuram, ad quam peruenit nostra scientia Naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco nostro, compleamus hunc sermonem, & gaudeamus de scientia, quæ accidit nobis de istis rebus optimis magis, quàm gauderimus de scientia de rebus nobis propinquis, & quæ in nobis inueniuntur. quamuis enim scientia nostra de eis prior sit scientia de illis, modicum tamen de re nobili, & desyderata nobis est nobilius multo alio. & scientia eius est magna. fortasse attamen id modicum, quod est ibi, est eligibilius multo, quod est hic. Deus igitur perducat nos ad felicitatem humanam, & vltimam perfectionem, quæ in nobis naturaliter inuenitur: de qua si perscrutabitur homo, videtur nobilius omnibus: & Deus non ponat nos in eis, quorum impedimenta sunt res, quæ in nobis sunt extrinsece, & intrinsece.

Vide. 2. cœ. 49.

2. cœ. 42. & 3. Meteo.

Calor cœlestis, & elemētaris ęquiuoce dicuntur.

Modicū de re nobili, & desyderata nobis est nobilius multo alio. vide ꝓ hoc Prio de Partibꝰ animaliū ca. 5.

Caput Tertium. Formam cœli uirtutem esse non in corpore: ipsumq; simplex esse, non compositum: eiusq; uirtutem, in actione finitam, infinito, æternoq; tempore mouere.

QVia declaratum est corpora cœlestia cōponi ex mouēte, & moto, & motor in eis nō est corpus, sicut est dispositio in cęteris motis ex se: & hoc in vltimo Octaui Phy. in quo ēt declaratum est ꝙ motus, quo mouetꝰ hoc corpus, est ęternus, ingn̄abilis, & incorruptibilis, & quia hoc est, declaratū fuit illic ꝙ istud mouens nō est virtus in corpore, sicut est aīalibus, s. ꝙ mouentia ipsa sunt virtutes in corpore. Et hoc fuit declaratum ponendo duas ꝓpositiones, quarum Vna est ꝙ oīs virtus in materia est finitæ motionis: Altera aūt est ꝙ virtus, quæ est maxima in corpore cœlesti, est infinitę motionis: ex quibus concluditur ꝙ virtus, quæ est in corpore cœlesti, non est in materia. Propositio autem dicens ꝙ virtus, quę est in corpore cœlesti, est infinitæ motionis, declaratur in Octauo Phy. per æternitatem motus, & temporis, Dicens vero ꝙ omnis virtus, quæ in materia, est finita, est manifesta per hoc, ꝙ omnis virtus in corpore, s. virtus corporalis materialis videtur diuidi per diuisionem corporis secundùm paucitatē, & multitudinem. Si igitur omne corpus est finitum, vt declaratum est Tertio Phy. impossibile est virtutem infinitam eē in corpore finito. & hoc manifestum est per inductionem. Et Aristote. laborauit in Octauo ad declarandum hoc ex fundamentis declaratis ab ipso, scilicet quòd omnis motus est in tēpore, ex quo intulit quòd, si virtus infinita esset in corpore finito, contingeret istud moueri per illam in non tempore. corpora enim

non

78. & 79.

A text. 24. vsq; in finē.

4. Phy. 129. 6. Phy. 29. 10. 16.

non excedunt se in velocitate, & tarditate, nisi in excessu eorum in uirtutibus motiuis materialibus, & excessus virtutũ sequitur excessum corporum, scilicet ꝙ corpus, cuius virtus est maior est velocioris motus. ex quo sequitur ꝙ, si aliquod corpus habuerit virtutẽ infinitam, vt moueatur in non tẽpore. sed declaratum est omnem motum esse in tẽpore. nam in omni motu est prius, & posterius, quæ sunt in tẽpore.

Quæstio.

Et, cùm ita sit, et est declaratum ꝙ corpus cœli cõponitur ex motore, & moto, & ꝙ iste motor non cõstituitur per rem motam, neq; existit in ea, sed est absolutus ab omni materia, quærendum est de hoc, quod moueť ab eo, s. de corpore cœlesti, vtrum sit cõpositũ ex materia, & forma, sicut dispositio corporum, quæ mouentur apud nos ex se à primo motore, qui est in eis, s. corporum animalium, quæ mouenť ab anima, an sit simplex, & non est in eo potentia oĩno, nec forma, a qua proueniat actio præter formã mouentem, quæ non constituiť per ipsum, s. formam, quæ largitur ei motum continuum, s. mouere infinitum.

Solutio.

Dicamus ergo, ꝙ si fuerit concessum ꝙ oĩs virtus in materia est finita, nulla differentia est in hoc, ꝙ sit actiua, aut passiua, s. receptiua. si igiť corpus cœleste recipit mouere infinitum, vt declaratum est, necesse est vt nõ sit compositum ex materia, & forma, & vt sit simplex, s. subiectum simplex primo motori, qui est forma ipsius: omne enim cõpositum ex materia, & forma est finitę receptionis, sicut finitę motionis in aliud. est igitur propriũ isti moto ex se, quod est corpus cœleste, hoc videlicet ꝙ motor ipsius non est in materia, & ꝙ istud, quod mouetur ab eo, est simplex non compositum, & sic intendimus verificare propositionem, in qua posuimus quòd cuiuslibet virtutis in corpore suum mouere est finitum, & suum moueri etiam est finitum. Et, si cõcesserimus ꝙ in corpore cœlesti est virtus finita alia à virtute motiua, quæ non est in eo, nec cõstituitur per ipsum, v.g. virtus, per quam cœlum dicitur habere motum circularem, sicut grauia, & leuiã per formam declinationis motum rectum, qua videlicet dicatur esse neq; graue, neq; leue, ita ꝙ ista virtus sit in materia, & quod aggregať ex materia, & ipsa sit corpus cœleste, sicut dicit Auic. sequiť necessario vt in æterno sit posse ad corruptionem, absq; eo ꝙ corrumpatur. quod destruitur in vltimo tractatu Primi de Cœlo.

A tex.124. vsq; in finẽ.

Esse igitur necessarium non est nisi duobus modis, necessarium s. ex se, & necessarium ab alio: qđ tamẽ est possibile ex se. sic potest aliquis existimare in corpore cœlesti, ꝙ ipsum scilicet habeat virtutem finitam, & acquirat necessitatem à virtute infinita. & sup hoc fundauit Auicẽ. suam declarationem de esse primi principij sine declaratione eius, ꝙ est motum ęternum esse, & est declaratio fundata super propositiones instabiles, sicut tu vides.

Dubitatio.

Sed est quęstio de hoc. quia Aristoteles dicit in de Cœlo ꝙ virtutes corporum cœlestium sunt finitæ actionis, quia corpora cœlestia sunt finitæ quantitatis, & ex hac propositione declarauit quòd corpora cœlestia sunt finitæ quantitatis, & dedit causam in hoc, quia corporum cœlestium quædã mouent vnam stellam, & quędam plures, & dixit quòd si stellę, quæ sunt in orbe stellarum fixarum, essent minores, aut maiores, non possent mouere eas oĩno, & declarauit illic vniuersaliter ꝙ, si virtutes, quę sunt in corporibus cœlestibus essent in calefaciendo, & mouendo vniuersaliter infinitæ, mouerent corpora, quæ sunt apud nos in instanti. & hoc facit existimare ꝙ in corporibus cœlestibus sunt virtutes actiuæ finitæ.

Solutio. vide.2.cœ.39 &.71.&.12. Met.41.

Ad hoc dicamus breuiter, quòd infinitum dicitur duobus modis, quorũ vnus est virtus infinitæ actionis, & passionis in tempore, & est finita in se, scilicet in velocitate, & vigore, secundus est virtus infinitæ actionis, & passionis in se. virtus autem infinita in actione sua, aut passione non existit in corpore, siue fuerit cœleste, siue generabile, & corruptibile. hæc enim nõ accidit corpori, nisi s̃m ꝙ est corpus infinitũ. & ideo orbes mouent, & mouentur in tempore, virtutes vero in actione, & passione infinitas in tempore necessariũ est esse in corporibus cœlestibus: passione quidem, quia sunt simpliciter simplicia: actione vero, quia suæ formæ non constituuntur per subiectum. & vtrunq; est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, qa sunt composita ex materia, & forma. Infinitum igitur in vigore, cuius causa est corpus, s̃m ꝙ corpus, impossibile est in corporibus siue cœlestibus, siue aliјs: infinitum vero in tempore necesse est esse in corporibus cœlestibus ex diuersitate motoris, & moti in eis à corporibus generabilibus, & corruptibilibus: & est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia virtutes eorum motiuæ sunt materiales, & corpora sua, quæ mouentur ab eis, sunt cõposita ex materia, & forma. Corpora igitur cœlestia, & generabilia & corruptibilia cõueniunt in hoc, ꝙ actio, et passio in eis existentes sunt finitæ in se, & per hoc mouentur in tempore, & quędam sunt velociora quibusdã. &, cùm virtutes eorum motiuæ non sunt materiales, ideo recipiunt ex modo illo receptione infinita in tempore, non receptione finita. quia vero virtutes generabilium, & corruptibilium sunt materiales, ideo nullã infinitatem recipiunt. Et non sequitur ex hoc, ꝙ in corpore cœlesti est virtus finita in actione, & passione, vt in eo sit virtus finita in tempore. neq; sequitur ex hoc, ꝙ sit virtus finitæ actionis, & passionis, vt sit corpus possibile vt corrumpatur, aut vt sit cõpositum ex materia, & forma. Possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc, quod virtus finita in tempore sit, & quod ipsa sit cõposita. Et est manifestum ꝙ, si posuerimus corpus cœleste cõponi ex materia, & forma, sequitur in ipso esse virtutem finitæ actionis, & passionis in tempore. Manifestum est enim ꝙ, si in corpore cõposito ex materia, & forma esset virtus infinita in tẽpore, sequeretur in ipso esse virtutem infinitam in ipsa actione, aut passione, & est impossibile ꝙ Arist. intulit ex posse virtutum, quibus mouentur corpora cœlestia in tẽpore. Et est manifestum ꝙ non sequitur etiam ex hoc, ꝙ corpus recipit passionem finitam in se infinitam in tempore, vt sit cõpositum ex materia, & forma, sicut sequeretur cùm actio, & passio eius fuerit finita in tempore. primum enim contingit ei, s̃m quod est corpus tantum: secundum autem, s̃m ꝙ est corpus non compositum. Modus deceptionis in hac quæstione, & quòd fecit putari Arist. contradicere sibi, est æquiuocatio istorum duorum nominum, finitum, & infinitum. quoniam, cùm non distinguitur finitas, & infinitas contingentes in tẽpore à finitate, & infinitate cõtingentibus in actione, & passione, contingit ista ambiguitas, & ex hac finitate, in qua conueniunt corpora cœlestia, & materialia, declarauit Arist. vniuersaliter corpus oẽ esse finitum, nõ ex finitate, quæ accidit corpori, s̃m ꝙ componitur ex materia, & forma. & per hæc abscinduntur dubitationes contra Arist. [a] Et potest aliquis dicere ꝙ, cùm omne corpus agit per aliquod, & patitur per aliud, necesse est vt oẽ corpus sit cõpositum ex materia, & forma. [b] Et ad hoc dicamus esse verũ. sed corporũ quoddam est cõpositum, ita ꝙ forma non cõstituiť per materiã, ita ꝙ materia est subiectũ tm̃, & non materia, cuius esse sit in potẽtia, [c] vt corpus cœleste: & quoddam est cõpositũ ex materia, quæ est in potentia, & forma, q̃ constituitur per materiã, vt corpora gñabilia, & corruptibilia. [d] Et ex hoc vr̃ ꝙ corpus diciť de eis æquiuoce: quia æternum, & non æternum non cõicant in aliquo

a Dubitatio.
b Solutio.
c Corp⁹ cœleste ẽ subiectũ tm̃, nõ materia. Id. supra cap.2.&.8. Met. cõ.12. &.1. de cœ. 92. Sed vide de oppositi 9. Met.1°.
d Corpus dr̃ æquiuoce de æternis, & inferioribus

aliquo omnino. Apparet etiam ex hoc corpus cœleste non habere subiectum, nisi tm̃ propter motũ localem, corpora aũt generabilia,& corruptibilia habent materiam propter generationẽ,& corruptionem,datur aũt eis forma propter actionem,sed differẽter, quia in altero est tẽpore infinita,in altero vero finita:propterea illę sunt immateriales,istę vero formæ materiales.secundum hoc igitur debet intelligi ista quæstio,quã ignorauidiu ante * logicam perscrutationem.

* 2.1.longã.

Caput Quartum. Quo pacto necessaria sit motus cœli continuatio cum his inferioribus.

CVm declaratum est ab Aristo. ꝙ motus cœli est primus motus, & fuit etiã dictum ꝙ motus est in moto, sequitur ex hoc vt hoc, quod mouetur hoc motu, sit æternum. si enim esset generabile, & corruptibile, sic motus eius non esset primus motus. &,cũm consyderauit res possibiles in motu, & quiete, fuit necesse etiam, propter hoc, quòd motus eius est motus primus ante omnem motum, vt eius motus sit æternus. Et, cũ declarauit ista, scilicet corpus esse æternum,& motum etiam, perscrutabatur primo de motu cœli,& inuenit istum à virtute neq; graui neq; leui.cũm enim omnis virtus,aut leuis, aut grauis existat in corpore generabili,& corruptibili,aut natura generabili,& corruptibili,aut anima existente in materia, necesse fuit vt hæc virtus,quæ neq; est leuis,neq; grauis,sit in corpore simplici,nõ habens subiectum,nec contrarium,& vt sit anima necessario, non admixta materiæ, sed anima corporis æterni, ita vt ista anima non sit abstracta à corpore, & cum hoc separata ab ipso, inquantum istud corpus non indiget ipsa,quia est ꝑmanens per se,sicut est dispositio in animalibus, quæ sunt cum virtutibus naturalibus, & vt illa anima sit in eo:nam omne motum ex se mouetꝛ per virtutem existentem in eo. Et, cũm consyderauit in istis virtutibus, declaratum fuit ipsi ipsam esse virtutẽ appetitiuã de virtutibus animæ tantum. Et, cũm consyderauit de istis virtutibus appetitiuis cœlestibus,inuenit eas moueri ad appetibile nobilius ipsis. Et, cũm consyderauit in virtutibus appetitiuis cœlestibus, inuenit eas esse finitarum potẽtiarum. Et,cũm consyderauit in cõtinuatione motus earum,fuit declaratum ꝙ causa continuationis motus earum non est ista virtus, qua mouetur,sed illud,qđ largitur ei continuationem, est aliquid appetibile. Et,quia continuatio non prouenit nisi a motore non moto, sequitur ꝙ istud mouens neq; est corpus,neq; potentia in corpore,& ꝙ est intelligentia abstracta:quod etiam declaratum est in libro de Anima, scilicet ꝙ omne quod est tale, est intelligẽtia abstracta, & ꝙ istud corpus cœleste intelligit hanc intelligentiam:intelligentia enim transmutat ipsum secundum hoc desyderium. Et,cũm consyderauit etiam de causa æternitatis cœli, declarauit in vltimo Primi de Cœlo & mundo, in eo non existere potentiã omnino, & declarauit etiã de virtute, qua mouetur cœlum localiter, scilicet anima appetitiua,ipsam non habere materiam,nisi materiã, quæ est in potentia in loco tantum.cũm igitur sciuit has tres causas, compleuit scientiam de cœlo. Et est declaratum ex hoc toto,quod dixit in Secundo Cœli & mundi, scilicet ꝙ,si in cœlo essent plures stellæ,aut maiores, cessarẽt motus eius,aut essent minores, & sic cessaret continuatio motus:motus enim est necessarius,quo ad continuationẽ. & fuit declaratũ ex his omnibus ꝙ dator continuationis motus est dator motus cœli.quia,nisi ipse esset,destrueretur motus,&,si motus,etiam cœlum : cœlum enim est propter motum suum,& si motus cœli destruerêt, motus entium inferiorum destrueretur,& sic mundus. ex quo verificatur ꝙ dator continuationis motus est dator esse omnibus alijs entibus. Demonstratio autem, qua vsus est in vltimo.8.Phy.probans,s.ꝙ virtus infinita nõ existit in corpore finito, siue fuerit materialis, siue non, plures induxit ad errorem, & multotiens locuti fuimus de dissolutione quęstionis contingentis in ea,& similiter locuti fuimus de hoc,quod contingit ex hoc, ꝙ videlicet primũ motum ex se, & ex alio est motum per accidens per naturã motoris sui,& hoc intendebamus declarare. et est manifestum,ꝙ qui destruxit scientiam causarum illorum trium quęsitoꝝ, non complebitur in eo scientia cœli.

Vide. 12. Met.16. &.44.

12.Met.41.

Tex.c.114. & inde.

Tex.c.71.

Si mot⁹ cœli destrueretur, destrueret & cœlũ. Id.Destruc. destru. disp. prima. vide oppositum. 12.Met. 41 vide con. Zima.

78.&.79.

Caput Quintum. De cœli simplicitate, ac spũalitate.

PErscrutãdum est de hoc, quod dicunt, ꝙ corpus cœleste est simplex, & spirituale,intendunt enim in ipso esse dimẽsiones non in materia:& ideo non recipit alterationem in qualitatibus, neq; in substantia.& est sicut dixit Themistius,ꝙ Sol,& Luna,& alię stellę aut sunt formę, idest dimensiones non in materia, idest corpora spiritualia, aut habent materiã æquiuoce cum istis materijs. Nullus autem dubitat in hoc ꝙ sunt corpora, quæ mouentur, & etiam nullus dubitat ꝙ corpora non recipiunt alterationem, & transmutationem in substantia, nisi quia sunt in materia,& ideo inuenitur in eis plusquam vnum numero,& sunt species, & genera.corpora igitur cœlestia sunt absoluta à materia. Sed tamẽ fuit dubitatum de eis, vtrum habeant materiam, propter potentiam,quæ est in eis ad vbi:omnis enim potẽtia existit in materia.sed forte videtꝛ ꝙ ista materia habet esse medium inter materiam,quæ est omnino in potentia, & inter actum purum,scilicet tres dimensiones, in quibus non est potentia omnino, & sic potentia habebit gradus,& materia gradus,& per hanc potẽtiam indigent corpora cœlestia motore,in quo non est potentia omnino. Ioannes autem dedit quæstionem, de qua plures consyderantes non potuerunt euadere.dixit.n., si mundus est finitus,debet habere potẽtiam finitam, igitur est generabilis, & corruptibilis. Et ad hoc dicendum est ꝙ generatio,& corruptio,et omnis motus est a virtute,quæ est habitus:& omne,quod caret causis motus, necesse est habere quietem, quæ est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito, quod caret motu, quietem infinitam, licet corpus sit finitum:quies enim est priuatio, & priuatio non est potentia. vnde dicit Arist. quòd,cũm stellæ carent causis motus, quas habent corpora cœlestia, de necessitate habent quietem infinitam, quæ est priuatio motus. Et similiter dicit quòd terra debet habere quietem infinitam,quæ est priuatio motus, quia caret agente motum in ea infinitũ. & ideo dicit quòd quies, quæ est in ea, contingit necessario vt sit fortior virtute cœli, qua mouetur:quia motus super ipsam sit etiam motus impossibilis in eo, quod est quiescens, cũ caret causis motus.& hoc manifestum est per se. In Cœlo igitur est priuatio infinita, licet sit finitum, cũm quies sit priuatio,non virtus,sicut existimauerũt qui dixerunt quòd quies est in eo per virtutem, immo necessario est per priuationem virtutis.& ideo videmus loquẽtes in hac quæstione quærere, vtrũ maneat per se,aut per dispositionem additam illi,& est permanentium per se:quia permanentia est priuatio motus, & priuatio non accidit ei,nisi quia caret agente motum. & scias quòd hæc quæstio est valde bona, & sic consumatus est libellus de substantia orbis.

Hic vr velle corpora cœlestia esse diuersarũ specierũ. Id.De struc.destru. dispu.j. Sed vide oppo. 2.cœ.49. et 59.com. vide cõ.Zim.

Materia cœli habet esse medium inter materiã, quę est oĩno in potentia, & actum purũ.

Dubitatio Ioannis.12. Met.41. Solutio.

Hæc

Hæc duo sequentia capita, ab Abramo de Balmes latinitate donata, q̃q̃ ab hoc tractatu separata esse uideantur, cùm iam ei finis sit impositus: quia tamen in eadē uersantur re, in qua & priora: ideo ipsa Sextum, & Septimum tractatus huius capita constituimus.

Caput Sextum. Corpora cœlestia non componi ex materia, & forma.

VIri philosophantes dubitauerunt de re motoris primi, q̃n dixerunt ꝙ non sit necessarium ꝙ sit hic motor, qui non sit in corpore oīno: & istud, quia ipsi dixerunt, quod in cœlis sunt duæ virtutes, quarũ vna est ꝙ sunt æterni, & altera ꝙ sint cōpositi ex materia, & forma, ex quo hęc est dispositio cuiuslibet corporis: sicq; concluditur ex hoc in figura tertia ꝙ aliqua corpora æterna sint cōposita ex materia & forma, & illa sunt corpora cœlestia. Hoc aũt est, quia ipsi putauerunt ꝙ omne generabile, & corruptibile cōpositum sit ex materia & forma, & istud non cōuertał. Et veritas est ꝙ ista ꝓpositio conuertitur: & hoc, quia dictum dicentis omne corpus generabile, & corruptibile est cōpositum ex materia, & forma, est definitio generabilis, & corruptibilis, definitiones autem cōuertuntur cum definitis suis. Etiam omne cōpositum ex materia, & forma est alterabile: & oē alterabile est generabile & corruptibile. &, cùm hoc ita fuerit, omne compositum ex materia, & forma est non ęternum: sicq; cōcludetur cœlos non esse compositos ex materia, & forma. Ari. aũt declarauit hanc rem. quia ex quo nō est in cœlis trāsmutatio ſm substātiam, nec alteratio, ex quo non est eis subiectum, neq; cōtrarium, manifestũ est de dispositione eorum ꝙ ipsi sunt simplices: simplex aũt est æternum necessario: & ꝙ inueniatur ex eis de dispositione materię ꝙ in eis sit potentia ad vbi tm̃, & ꝙ propterea ipsi digniores sint nōis subiecti, q̃ nominis materiæ. Et ex eo declaratũ fuerat ei ꝙ res simplex non mutat substātiam suam, sequitur ꝙ cœlis sit motor appositus, & hic motor non habeat cōsistentiam in cœlo. quia, si hoc esset ita, cœli non essent simplices, & esset in eis potētia ad receptionem formę mouentis eos. si aũt esset in eis potentia, sequeretur ꝙ corrumperentur. & ratiocinatus est super hoc, quia, si inesset eis potentia, esset sua positio, quia iam exiuissent in actum, hoc est iam fuissent corrupti. quod est falsum possibile: hæc. n. est dispositio potētię, & possibilitatis. igił ex positione istius sequitur absonum impossibile, videlicet ꝙ æternũ sit corruptibile. Iam autē declaratum est in Libro Priorum ꝙ ex falso possibili non sequitur impossibile. q̃n aũt verificatum est ꝙ in cœlis nō sit potentia, sequił ꝙ sint simplices, et ꝙ motor eoꝝ nō sit forma in eis, ſm ꝙ inueniuntur formæ in materijs, quia essent generabiles & corruptibiles: id autē, quod est talis denominationis, est simplex necessario. Quando aũt Arist. inuenit motum circularem motũ in infinitum, incœpit perscrutari de motore istius motus infiniti, vtrum sit possibilis, ꝙ si posset eē virtus in corpore, illud corpus esset simplex, vel esset substātia separata ab omni corpore: & vidit ꝙ notum sit ꝙ ista actio infinita non possit esse ex virtute finita: & quod impossibile sit necessario vt quicq̃ sit ex virtute infinita, & denominetur ſm hāc denominationē, quia est in subiecto: quia virtus, quæ est forma in corpore, non denominatur per finitatē, neq; per ipsius priuationē, nisi per subiectum, in quo est, ex quo non contingit ista denominatio qualitati, nisi propter corpus, cui contingit quātitas per se. & vidit ꝙ, si denominarētur virtutes istæ per priuationē finitatis propter subiectum suum, sequetur ex hoc ꝙ essent ex subiecto infinito in actu, hoc est ex corpe infinito. & iam declaratum est impossibilitas entitatis corporis infiniti, & declaratum est ꝙ non sit virtus, de qua verificeł ꝙ sit infinita ſm hunc modum, ex quo non est corpus infinitũ: sicq; manifestũ est ex hoc ꝙ demōstratio de motore abstracto cōsistit sup verificatione ꝙ infinitum in actu sit falsum: sicq; relinquił ei, ſm ꝙ cogat diuisio, ꝙ dicamus ei forsan hæc virtus est in corpore finito, siue hoc corpus sit cōpositũ ex materia, & forma, siue sit simplex. Et incœpit declarare ꝙ non possit esse virtus infinita, quia sit in corpe finito. hæc. n. positio sibi ipsi contradiceret, hoc est positio dicens virtus, quæ denominał ꝙ sit infinita, quia sit in subiecto, & ponereł subiectum illud finitũ: et fecit de hoc spēm demonstrationis, in qua dubitaret qui nō esset exercitatus in illa, & iam fecit illam eandē in pluribus locis naturaliũ auscultationum, & hoc in principio Septimi, et Octaui Phy. & est in q̃ accipiat ꝓpositionem possibilē per se, licet sit impossibilis per accidens, & cōiungat illi ꝓpositionem, cuius destructionē venatur, & cōcludit ex hoc impossibile. Et, cùm hoc ita sit, ex quo ille iā præmiserat, & declarauerat in libro Priorum ꝙ aliq̃n sequatur cōclusio impossibilis ex illo, cuius ambæ præmissę sunt possibiles, vel altera eaꝝ, v. g. quia iam declaratũ est ꝙ linea, inquantũ linea, diuidatur in infinitũ, licet sit impossibilis ipsius diuisio per accidens, inquātum est linea in corpe naturali, aqua, vel igne. & ex quo declarata est ei hæc positio, ꝙ si ponereł corpus finitũ, in quo esset virtus infinita, vt sit gratia exēpli corpus cœli, iā esset possibile ꝙ ponereł corpus maius corpe cœli, licet sit impossibile per accidens: deindde cōiunxit, & posuit rem notam de dispositione istaꝝ virtutum, quæ sunt in corporibus, siue sint virtutes corporũ simplicium, vel cōpositoꝝ, ꝙ virtus corporis maioris est maior virtute corporis minoris, ex quo hæ virtutes, quæ sunt in corporibus, denominanł per magnũ & paruum ꝓpter subiecta earũ, in quibus sunt. Et ex quo verificata fuerat ei hæc positio, posuit corpus maius cœlo, quod est possile per se, impossibile per accidens, & conclusit ꝙ huius corporis virtus sit maior virtute corporis minoris, qđ est cœlum, propter causam, quā diximus: quæ est propter esse virtutē denominatam per quātitatem ex parte subiecti, ex quo verificata fuerat ei hæc positio, & coniunxerat ei ꝙ in corpore finito sit potentia infinita maior virtute infinita, quę sit in minori. hoc autem est impossibile, i. ꝙ infinitũ sit maius infinito. Quādo aũt sciuit ꝙ impossibile non sequał ex possibili, quod positum fuerat in hoc syllogismo: neq; ex pręmissa dicente ꝙ virtus, quę est in corpore maiore, sit maior virtute, quę est in corpore minori: sciuit ꝙ falsitas esset ꝙ concludatur ex positione corporis finiti, in quo sit potētia infinita. Et ista est demonstratio vera, in qua nō est dubitandum. quia Ari. iā declarauit ꝙ in corpore finito nō sit potentia infinita, non solum in corpore cōposito ex materia & forma, sed ēt in corpore simplici. et declaratio sua iam nota est de corpe absolute, siue fuerit cōpositum, siue simplex. Et sit hoc notum de corporibus cœlestibus, ꝙ opera eoꝝ sunt finita, & ꝙ ipsa mouentur temporibus finitis, & ꝙ quędā eorum sunt velociora aliquibus, & quędā tardiora quibusdā, & q̃n intelligerentur principia, quibus moueł corpora cœlestia per motorē proprium eis, hoc est virtus desyderatiua animalis, videreł de dispositione sua ꝙ nō possit esse virtus naturalis, quia virtus naturalis mouetur ad vbi, & est virtus, ad cuius esse sequitur alteratio, & illa est generabilis, & corruptibilis: & virtutes, quibus moueł cœli, non sunt generabiles neq; corruptibiles,

cùm

cûm autem non sint naturales, iam necessario sunt animæ. Et hoc iam declaratur, quia nobilissimum animatorum, quod est corpus cœleste, nõ potest esse quin sit animatum. Et, quia hæc anima non sequit̃ alterationẽ, ex quo fuerat ĩgenerabilis, & incorruptibilis, ipsa itaq; est abstracta in hoc corpore ꝓm dispositionem, quam dicimus de anima, ꝙ sequatur alterationem, & sit generabilis & corruptibilis. quia res, quæ mouet̃ ex se, non habet motionem nisi inquantum est in anima, non ꝓm ꝙ sunt formę in materijs in corporibus cõpositis, quarum generationem præcedit alteratio. & ex quo etiam fuit per se notũ ꝙ corpus maius habet virtutẽ velocioris motus, sequeretur ex positione virtutis infinitæ in corpore finito ꝙ moueretur velocius quocũq; motu, adeo ꝙ moueretur in nõ tẽpore, quod est impoſſe. Sicq; demõstrationes huius speciei, cùm ponerentur ꝓm hũc modum, essent demonstrationes veræ: & non esset in eis difficultas, nisi illi, q ignorauerit id, quod declaratũ est ex hoc in libro Priorũ. Et ideo nos inuenimus Auẽpace, quasi negantem eas, & intelligentem ex forma verborum Auic. dubium in hac re. & ideo ĩueniuntur plures illorum, qui instituerunt libris eius verificantes motus infinitos, qui finirentur in cœlo, quod nõ sequeretur ex hoc, ꝙ sit hic motor abstractus à materijs. Causa autem huius erroris fuit, quia possibile est apud illos ꝙ in corpore æterno sit res composita ex materia & forma. sicq; ex eo est manifestum ꝙ, si sit corpus cœleste, impoſſe sit qn sit in eo virtus desyderatiua, qua mouetur ad motorem, qui est finis, & ꝙ sit cũ virtute desyderatiua intelligens, & ꝙ hęc virtus desyderatiua cũ suo esse in corpore finito sit finita, etsi esset simplex, prout diximus. Et iam declarauit hoc Aristot. per alias demonstrationes, de quibus est ꝙ, ex quo declaratum fuerat ei ꝙ hic sint mota ex se, quorũ quædam gignunt aliqua ex eis, & sic in infinitum, sicut generatur homo ex homine, & equus ex equo, & sic de similibus, conclusit ꝙ sit hic mobile primũ ex se, quod sit causa, qua sunt hæc mouentia mota, quæ sunt infinita: quia hoc est possibile per accidens non esse mobile primum per accidens: quia causæ quę sunt per se, non est dubium ꝙ ascendunt in causam primam per se, in qua est vltimũ, & primum, & sequuntur ex isto primo causæ infinitæ per accidens, in quibus nõ est primum, neq; vltimum. Et ex quo fuit motoris huius moti ꝙ sit ipsum motum ex seipso per se, quod est ex quo est primum, & sic eodem modo impossibile est ipsum esse motum per accidens, sicut est dispositio motoꝝ ex seipsis generabiliũ, & corruptibilium, ex quo quicquid mouetur sub cœlo ex se habet motum suum sequentem alterationem, alteratio aũt est corpori aut extrinsecus, vel ab intra, sed motum primi moti non sequitur alteratio, quia extra ipsum non est corpus, nec ipsum est cõpositum ex materia, & forma potẽtiali ad substantiã, sed est simplex. & intendimus per simplex ꝙ non sit in eo hyle potentialis, nisi ad ubi solum. Et, cũ motus eius sit cõtinuus, & ipsum sit in se finitum, motum per formam, quæ est in eo, quæ est anima desyderatiua, & fuerit corpus cœleste animatum, & omne animatum mouetur ad amatum per desyderium existens in eo, & omne corpus fuerit finitæ virtutis, sicq; est manifestum ꝙ, si virtus desyderij esset in hoc corpore, inquãtum est, solum esset finitæ motionis, & est manifestum ꝙ ipsum acquisierit continuationem motus per motorem, ad quem finitur motus. Et ex hoc est declaratum de re huius motus ꝙ ipse sit intellectus abstractus à materia, & ꝙ cœli non mouentur, nisi ꝓm ꝙ intelligunt ipsum. Si autem imaginaretur aliquod corpus cœleste, in quo sit virtus infinita, esset motus totius, & partis idem, & finiretur quicquid est hic de motibus ab illis, & esset vnus motus sine tempore. et hoc est dispositio sermonis Aristo. Et, si essent in corpe stellato stellæ plures ijs, quæ sunt, staret corpus, qa potentia eius est finita supra id, quod mouet. &, si staret motus, nõ posset primus motor facere acquirere ei continuitatẽ motus vltra deperditionem, & esset motus eius corruptibilis. si aũt corrũperetur eius motus, corrũperetur ipsum per quietẽ, & corrumperentur omnia entia, quorũ esse est in motu. Laudetur Deus ille, qui prouidit huic mundo per inuentionem huius corporis mobilis, quod est finiti motus secundum aliquam partem, & infiniti secũdum aliquam partem. Ex quo autem motum primum ex se non finitur motus eius, neq; mouetur per accidens, quia motor in eo ꝓm modum agentis est motor secundum modũ finis, manifestũ est ꝙ eius primus motor sit vnus, & simplex, & intransmutabilis, quia mouet continuo. & manifestũ est ꝙ motum primum sit vnum simplex, ex quo non mouetur per accidens. quia, si ipsum esset compositũ ex forma, & materia, esset mobile per accidens. Et, cũ hoc ita sit, manifestum est ꝙ sit hic motor primus simplex itrãsmutabilis, qui est necessario abstractus à materijs. & manifestũ est ꝙ hoc sit motum ab illo primum simplex, qđ est cœlũ. & hoc est, cuius declarationẽ intendebamus. & iã Arist. declarauit hãc rem. Ex quo, quãdo fuerit compositũ ex duobus oppositis, & inuenitur vnũ eorum separatum ꝓm esse, sicut etiam alterũ inuenitur separatum ꝓm esse, exempli gratia, si inueniretur res mota mouẽs, & vltra inueniretur res mota non mouẽs, sic manifestum est ꝙ sequatur ex hoc ꝙ inueniatur res mouens non mota, oĩno separata ꝓm esse. verbi gratia, qñ inuenitur color cõpositus ex albedine, & nigredine, vt si diceres rubeũ, & vltra inuenitur nigredo per se, sic est necessariũ vt inueniatur albedo per se separata à rubeo. Ac iterum, quia, vt ait Arist. principiũ oportet esse, quod præcedat naturaliter id, cuius est principiũ. quia, si indigeret hoc, non esset prius natura, qa prius natura est ꝙ, qñ aufertur, aufertur id, quo est prius, & qñ hoc ita fuerit, forma constans in materia non est prior natura, q̃ materia, sicq; non est verum ꝙ principium sit cõpositum ex forma, & materia. & iterũ omne compositũ est in potẽtia simplex, in nullo aũt ęterno est potẽtia vt dissoluatur. Hæ itaq; sunt demonstrationes, quibus vsus est Arist. ꝓm hanc quantitatẽ, & sunt tutæ, & veræ, vt cerno. Complaceat sibi Deꝰ in nobis de eo, quod scripsimus in hoc quæsito, qđ est nobilissimum quæsitum, & maxime in quo errauerunt philosophi. Hoc aũt actum est in Marrochia anno .DLXXIIII. ad computum innouatoris legis, id est Maumethi.

Opinio Auẽpace.

Causa erroris Auẽpace.

Caput Septimum. Quęsitum, quo ostendit, quomodo corpora cœlestia, cũ sint finita, & possibilia ex se, acquirant ab alio æternitatem.

EX quo declaratũ est de re corporum cœlestium motorũ motu circulari, ꝙ eorũ motus nõ defecerit, neq; defecturus sit, & declaratum est ꝙ omne motum habeat mouens, oportet ꝙ mouẽs hæc corpora sit potentia, vel potentiæ, quarũ consistentia non sit in corpore, ex quo sunt impartibiles ad partitionẽ corporis illarum. Et manifestum fuit qđ sunt impartibiles ad partitionẽ corporũ earum, quia virtus corporis minoris earum, & corporis maioris sunt æquales in mobilitate non deficiente. Si aũt essent partibiles ad partitionem corporis earũ, in quo sunt, sequeretur necessario ꝙ virtus corporis minoris, vt si dixissem virtutem mouentem orbem minorẽ, moueret breuiori tempore q̃ virtus mouens orbẽ stellatum. quia iã est manifestum ꝙ virtus partis corporũ, quorum virtutes partiuntur ad

partitionem

partitionem eorū, sit minor virtute totius. & hæc demonstratio continet virtutē agentem, & patientē, quę sunt in omni corpore, sicut exquisitū est Primo Cœli, & mundi. Et, si res ita se habet, iā omnis virtus in corpore, agens vel patiēs, est necessario finita: ex quo virtus totius in eis est maior virtute partis, & virtus maioris eorū est maior virtute minoris. res aūt ita est, si in corporibus cœlestibus sit virtus recipiens, & agens in aliud necessario est finita. hoc autem sic existente iam possibilia essent ꝟm eorum naturam. Si aūt hoc ita esset, tunc esset aliqđ æternū possibilis corruptionis. iam aūt ostensa est huius impossibilitas Primo Cœli. quia, si hoc esset possibile, iā possibile esset ꝙ cōuertatur possibile in necessarium. &, si dixerimus ꝙ nō haberēt possibilitatem corruptionis, iā non haberent virtutes receptrices, nec agentes finitas: qđ est impossibile, cū sint corpora finita. cùm autem est commonstratum ꝙ earum virtutes receptrices, & agētes sunt finitę, ex eo qđ contingit eis de vehementia motus, & eius tarditate, & virtute agentis in aliud ab eis, & eius debilitate. intendo aūt per virtutem agentis id, qđ est maius in cœlo, verbi gratia in sua calefactione, & ꝑ agens minus, sicut est calefactio aliarū stellarum. Et dicimus ꝙ virtutes corporeæ recipientes, et agentes, quædā sunt necessario ꝟm naturas suas finitæ, q̄ sunt in potentia materię primæ, & nō est possibile eis ꝙ sint infinitæ, hoc est ꝙ sint de natura necessarij, neque ex natura sua, neque ex alio ab eis, vel sine medio, vel mediātibus potētijs alijs inuentis in materia. & hoc est, qa istarum potentiarum agentes habent contraria, & patientes sunt coniunctę formis, qbus sunt contraria, siue fuerint istæ simplices, sicut sunt quatuor elemēta, siue fuerint cōpositæ ex elementis: & quædā earum sunt, quæ sunt finitæ ꝟm naturam suam, sed redditæ sunt infinitę, & translatæ fuerūt à natura possibilis in naturā necessarij, qa est ꝟm suam naturam infinitū agens, & necessariū, & sunt potentię, quæ non sunt in corporibus, & istæ sunt, quibus non sunt cōtraria, neqꝫ sunt in materia mediātibus formis, quibus sunt cōtraria. Et, nisi hoc esset, cogeret nos dubium præcedens, & est sermo dicentis qūo erit æternum id, in quo est potentia possibilitatis, & esset aliqđ possibile non exiens in actum toto tpe. Hoc autem est falsum, qa potentia possibilitatis in hoc loco, quā comprehendit hic intellectus in natura earū, comprehendit eam, postq̄ ipsam denudauerit à potentijs non possibilibus ꝟm naturam. denudatio autem illarum ab illis est falsa. & positio illius possibilis etiam ꝟm suam naturam est falsa. & hoc, qa semita intellectus est ꝙ denudet naturas, quę non fuerint denudatę à se inuicem, & scrutetur cōsequentia illas naturas essentialiter, & iudicet de eis, ꝟm ꝙ fuerint denudatę, iudicio quodā. quando autem consyderaret eas ꝟm ꝙ sunt cōpositę, & suæ conditionis sit ꝙ non separantur, iudicasset de falsitate illius iudicij de eis. Verbi gratia quod facit Geometra. ipse enim, quando denudauit superficiem ęqualē, & circularem à materia, iudicaret ꝙ vtamur eis ꝟm rem indiuisibilem. quando aūt Physicus perscrutatus esset hoc, declararet eius falsitatem, ex quo oīa duo corpora, quę tangerentur à corporibus naturalibus, oporteret quòd vnum tangeret aliud secundū partem diuisibilem. Et similiter, quando perscrutatus fuerit intellectus de virtutibus finitis, quibus non sunt contraria, decernet earū natura apud ipsum ꝙ suę actiones, & passiones sunt finitę: &, qn̄ perscrutatus esset de eis, ꝟm ꝙ nō sit possibile eis ꝙ separentur ab infinito agente ꝟm earum substantiam, fuisset apud ipsum falsum ꝙ sit in eis potētia ad possibilitatē, secundum ꝙ sunt consistētes in rebus non possibilibus, sed necessarijs ꝟm substātiam earum. Et, quando hoc fuerit intellectum secūdum hoc, dissolueretur dubiū pręcedens, & foret verū, quod dicit Alexan. de regiminibus orbium, quod est hoc, s. si impossibile esset ꝙ sit corpus infinitum, iam omne corpus esset finitum. &, si omne corpus esset finitū, haberet virtutem finitā. ex quo autem cœli sunt corpus finitum, sequitur ꝙ eorum virtus sit finita. si autem esset finita, aliqua die quiesceret. quādo autem quiesceret destrueretur. si autem totum hoc esset, iam rediremus, & diceremus ꝙ primorum corporum continuatio esset propter causam primam, & continuatio corporum transmutabilium propter corpora prima consistentia propter primam causam. Et fuisset etiam sermo Auicē. verus, videlicet ꝙ res necessariæ sint duarum partium necessariæ ex sua substantia. est aūt necessariū ex sua substantia illud, quod dicitur necessarię entitatis ꝟm suam formam, & quædam sunt necessarię ex alio ab eis, possibiles ex substantia sua. hoc est dictum secundum considerationem suę substantiæ, non ꝙ eis penitus sit possibilitas. & hę sunt, de quibus dicitur ꝙ earum natura cōuertatur ex possibili in necessariū apud intellectum, sed non in esse, & impossibilis est ipsius translatio ad esse. Ac etiam animæ corporum cœlestium non sunt aliquid vltra virtutes comprehēdentes formas spirituales denudatas à materia, & quando intellectus scrutatus fuerit has virtutes, & denudauerit eas à formis spiritualibus, inuenit eas de natura possibilis. quando autem eas scrutatus esset ꝟm ꝙ impossibile est vt denudentur à formis spiritualibus, inueniet eas de natura necessarij secundum aliud ab eis. quia, si ipsę essent necessarię secundum suam substantiam, sicut de eis crediderunt Aldaharij, nō essent de natura possibilis secūdum suam substantiam. iam autē constitit demonstratio ꝙ sint de natura possibilis secundum suam substantiam, quando eas intellectus denudauerit à natura necessarij secundum suam substantiam, quæ sunt formæ spirituales, quia ipsæ sunt corpora finita, sed non sunt composita ex forma & materia, ꝟm qđ sua forma cōsisteret in materia. quia talia sunt possibilia ex sua substātia, non necessaria ex alio ab eis. Et ꝟm hoc est dispositio causæ cum causato. & hoc est, quia omne causatum, qn̄ ipsum speculatus fuerit intellectus, iudicabit ipm esse possibile ex sua substantia. &, si esset causatū à causa ęterna, esset omnimode necessariū per aliud ab eo. si autem esset causatū à causa possibili, impossibile esset ipsum esse necessariū per aliud ab eo. possibile autē simpliciter est oppositum necessario simpliciter, & natura medij inter illa est possibilis ex sua substātia necessaria ex alio ab ea. sic itaqꝫ est iudiciū verum apud intellectū in eius comprehensione harum potentiarum. Et secundū hoc exponetur sermo Prophetæ in Alchorano, quando dicitur, omnis res est corruptibilis præter faciē eius. Et ex eo, quod manifestatum est in hoc sermone, dissoluetur quęstio Ioannis contra Peripateticos de æternitate mundi. quia ille ait iam ostendit Aristoteles ꝙ omne corpus sit finitum, & ꝙ cuiusqꝫ finiti virtus sit finita, ergo nō verificaretur de mundo ꝙ sit ęternus. quia impossibile est quòd illud, cui non est virtus infinita, sit virtutis infinitæ, nisi possibile esset ꝙ possibile conuertatur in necessarium. Latuit autem eum quòd virtutes finitę sunt duarum specierū. Virtus, cui ab eius initio est possibile ꝙ recipiat necessitatem ab alio ab eo, & non auferatur necessarium, quia possibile est æternum esse necessarium, sicut dixit Aristoteles Octauo Physicarum auscultationum. Et virtus, de qua est impossibile quòd recipiat necessitatem ab alio ab ea. & similiter neque in particulari, vel in vniuersalibus suis, vel suis generibus.

Dissolutio quęstiōis Ioannis.

Sermonis de substantia orbis finis.

Auerois

AVEROIS CORDVBENSIS

DESTRVCTIO DESTRVCTIONVM PHILOSOPHIÆ ALGAZELIS

Calo Calonymos Hebræo interprete:

Adiunctis multis Disputationibus, ac etiam Dubijs Algazelis, quæ prius apud Latinos minime reperiebantur.

PROLOGVS AVEROIS.

INtentio nostra in hoc sermone est declarare ordinē, & apparentiam opinionū sermonū positorꝫ in libro Destructionis Philosophiæ Algazelis, & diminutionē plurimorum dictorꝫ eius à gradu veritatis, & demonstrationis.

DISPVTATIO PRIMA.

DE NARRATIONE RATIONVM PHILOSOPHORVM, CIRCA ANTIQVITATEM MVNDI, ET EARVM DESTRVCTIONIBVS.

ALGAZEL.

AIt Algazel, recitans rationes Philosophorum de antiquitate mundi. Sufficit autem nobis narrare ex rationibus eorum id, quod est conueniens animæ. Et dicimus ꝙ hic modus rationis est triplex. Primus quidem, cùm dicunt impossibile est vt proueniat innouatū ab antiquo absoluto. nā, cùm posuerimus ꝙ ab antiquo non prouenerit mundus exempli gratia, deinde prouenit, tunc nō proueniebat antea, quoniam non fuit ad esse ipsius aliquid inclinans. Et, si esse mundi ab eo fuit possibile possibilitate absoluta, tunc, cùm productus fuit, nō euadet qn innouatum sit quoddam inclinās, aut non. si non fuit quoddā innouatū inclinās, ergo mūdus remāsit in possibilitate absoluta, vt fuerat antea. si vero innouatū fuit inclinans, pmutabitur quidem sermo de hoc inclinante, quare nunc inclinauit, & nō antea. & sic aut pcedet in infinitum, aut deuenietur ad aliquod inclinās, quod nunquā defecit esse inclinās.

AVEROES.

AIt Auer. Iste sermo est sermo in supremo gradu graduum topicæ, & non peruenit ad demonstrationem. quoniam propositiones eius sunt generales: & generales sunt proximæ cōmunibus: propositiones vero demonstratiuæ sunt ex per se dictis, & appropriatis. Nam nomen possibilis dicitur æquiuoce de possibili vt plurimum, & possibili vt raro, & possibili æqualiter: & nō videtur necessitas inclinantis in eis esse eodem modo. possibile enim vt plurimum bene existimatur ꝙ inclinetur ex seipso, non aūt ex inclinante ab extra in oppositum quidem possibilis equaliter. Sic etiam & possibilitas aliqua est in agente, & est possibilitas agendi: & aliqua est in patiente, & est possibilitas recipiendi. Et non videtur necessitas inclinantis esse in eis eodem modo. Nam possibilitas, quæ est in patiēte, apparet in ea necessitas inclinantis ab extra. apprehenditur enim sensu in rebus artificialibus, & multis ex rebus naturalibus. est tamen dubium in rebus naturalibus. nam multæ ex rebus naturalibus est principium mutationis earum ex eis. & ideo existimatur in plurimis earum ꝙ motor sit motum: & non est notum per se ꝙ omne motum habeat motorem, & ꝙ non sit hic res, quę moueat seipsam. nam hoc totum indiget declaratione: & ideo perscrutati sunt de eo Antiqui. Possibilitas vero, quæ est in agente existimatur in plurimis eius ꝙ non indigeat in exitu eius in actum inclinante ab extra. nam permutatio agentis ex non agendo ad agendum existimatur in plurimis eius ꝙ non sit mutatio indigens mutante: sicut permutatio Geometræ ex non geometrizando ad geometrizandum, & permutatio docentis ex non docendo ad docendū. Sic etiam & mutatio, quæ dicitur indigere mutante, aliqua est, quę est in substantia, & aliqua in qualitate, & aliqua in quantitate, & aliqua in vbi. Et Antiquum etiam aliquod dicitur de antiquo ex se, & aliquod de antiquo ex alio apud multos. Vlterius mutationes, aliquæ earum apud aliquos permittuntur de antiquo, vt possibilitas ꝙ sit voluntas innouata in antiquo apud carneos, & possibilitas generationis & corruptionis in materia prima apud Antiquos, & tamen est antiqua. Sic etiam & intellecta dicuntur de intellectu, qui est in potentia, & tamen est antiquus apud plurimos eorū. & sunt aliqui eorum, apud quos non permittitur, & præcipue apud quosdam Antiquos eorum, & non apud alios. Similiter & agens aliquod est, quod agit voluntarie, aliquod vero naturaliter; & non est quidem qualitas emanatiōis actionis possibilis ex eis eadem, scilicet circa necessitatem inclinantis. Et quis scit an sit hæc diuisio agentium sufficiens? aut inducet demonstratio ad agens, quod non assimilatur agenti naturaliter, neque agēti voluntarie, quod nobis apparet. Omnia ista sunt quæsita magna, & excelsa: & vnumquodq; eorum indiget speculatione separatim, et cum eo, quod dixerint Antiqui de eo. Assumere autē vnum loco multorum quęsitorum est locus famosus locorum fallentium turpium: & error in vno horum principiorū est causa erroris maximi circa speculationem de entibus.

ALGAZEL.

AIt Alga. Dubitatio autem est dupliciter. Primo quidem, vt dicatur eis, quare negatis id, quod dicitur, ꝙ mundus fuerit productus voluntate antiqua, quę determinauerat esse eius, & ꝙ procederet priuatio vsq; ad finem, ad quem peruenit, & ꝙ inciperet esse ab eo, in quo incœpit, & esse antea non fuit de voluntate eius, & ideo non fuit productus: attamen in hora, qua productus fuit, fuit de volūtate eius, voluntate tamen antiqua, & ideo īnouatus fuit? Quid ergo prohibet hanc opinionē, & quid eā falsam reddit?

AVEROES.

AIt Auer. Iste sermo est fallax. quoniam, cū impossibile sit ei dicere possibilitatem retardationis esse acti actiōi id agētis, & deliberātis actionem ipsam, cùm fuerit agens eligens, dixit possibilitatem retardationis eius prouenire à voluntate agentis. retardatio autem acti ex voluntate agentis bene possibilis est, sed retardatio eius actioni agentis est impossibilis, & sic retardatio actiōis ex deliberatione ad agendum in agente voluntario. Attamen dubitatio remanet, prout est. nam de necessitate eueniet ei vna duarum rerum, aut ꝙ actio agentis non causabit in agente mutationem, ex qua sequitur vt sit ei mutans ab extra, seu ꝙ ex mutationibus aliqua est de substātia mutati

tati

tati absq; indigentia mutantis, aut ꝙ reperitur aliqua mutatio, quę bene potest euenire antiquo absque mutante. Nam id, ex quo manutenetur controuersia hic, sunt duo, quorum Vnum est, ꝙ actio agentis sequitur ex ea necessario mutatio, & omne mutatū habet mutantem. Secundum vero, ꝙ antiquū non mutatur mutatione aliqua. & hoc totum est difficilis declarationis. Et ꝙ non potest se saluare ab eo secta Assaria est ponere agēs primū, seu actionem primam, quoniam impossibile est eis ponere ꝙ dispositio agentis circa actū, quod innouatur, sit hora actionis dispositio eius hora priuationis actionis. & ibi proculdubio est aliqua dispositio, quæ innouatur, & proportio, quæ non fuerat: & hæc necessario, seu in agente, seu in patiente, seu in vtroq;. Et, cùm sic fuerit, tunc illa dispositio, quæ innouatur, cùm de necessitate omne īnouatum sit ei agens, erit proculdubio agens eius, aut aliud agens. & sic non erit hoc agens, primum agens, & non erit sufficiens in agendo ipsum solum, sed cum alio. aut agēs illius dispositionis, quæ est cōditio requisita in agendo, est ipsummet. & non erit hæc actio, quę posita est, emanata ab eo prima, sed erit actio eius, propter illā dispositionem, quę requiritur in agente, antequam agat actum. & hoc sequitur necessario, vt vides. Nisi dixerit aliquis abusiue, ꝙ sunt aliquę dispositiones, quę fiūt in agentibus, non indigentes quidē mutante. & hoc profecto est absurdum, nisi apud permittentes ꝙ sunt hic aliqua, quę fiunt ex se: & est sermo primorū ex Antiquis, qui negauerunt agens. & est sermo, cuius falsitas est manifesta ex seipsa. Attñ in hac dubitatiōe est cōfusio. nā, cū dicimus volūtatē æternā, & voluntatē īnouatā, dicuntur ęquoce. & ēt in cōtrarietate. nā volūtas, quę nobis apparet, est potētia, in qua est possibilitas agēdi vnū duorū oppositorū ęqualiter, et possibilitas recipiēdi vnum duorū volitorū ęqualiter, cū volūtas sit desyderiū agentis ad actionē. &, cū eam egerit, defecit desyderium, & peruenit volitū. & hoc qdem desyderiū et actio alligatur duobus oppositis ęqualiter: sed, cùm dicitur, ꝙ hic sit volens vnum duorū oppositorum æternum, aufertur definitio voluntatis propter permutationē naturę eius à possibilitate ad necessitatem. &, cùm dicitur voluntas ęterna, non aufertur voluntas apud peruentionem rei volitę. &, cùm non fuerit ei principiū, non fuit innouata ab eo hora in peruentione rei volitę. & nō pōt innui talis esse, nisi dicatur ꝙ demonstratio perducat ad inuentionem agentis ſm potētiam, quę non est, nec voluntaria, nec naturalis, sed lex appellat eā voluntatē, sicut pducit demonstratio ad res, quę existimanē pº aspectu esse opposita, & tñ non sunt opposita, vt dicimus de ente, quod nō est infra mundū, nec extra eū.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit aliquis hoc falsum esse manifesta falsitate: quoniam innouatum habet efficientem, & causantem, sicut est falsum innouatū esse absq; efficiente, & causante, sic etiam est falsum esse aliquod efficiēs cum complemento suarū conditionum, ad hoc vt sit efficiens, & causans, ac fundamentum, adeo ꝙ non remansit ex eis aliquid omnino, deinde retardatur ab eo causatum. sed esse causati apud verificationem causantis cum complemēto suarum conditionum est necessarium, & eius tardatio est falsa, sicut est falsum esse innouatum causatū absq; causante. Et ante esse mundi erat volens repertum, & volūtas reperta, & proportio eius ad volitum reperta, & non est innouatum volens, nec voluntas, nec fuit innouata voluntati proportio, quæ ante nō fuerat. nam totum hoc est mutatio. ergo quomodo innouatum est volitum? & quid prohibuit quin sit innouatum antea? & dispositio Inouationis non separata est à dispositione priuationis īnouationis in aliqua rerum, nec in aliqua dispositionum, nec hora horarum, nec proportione proportionum, sed omnia eadem, sicut fuerant antea, & adhuc non fuit esse rei volitæ, remanserunt prout fuerant, & tamē reperitur volitum, ergo non est hoc nisi vltimitas insaniæ.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc est manifestum in vltimitate manifestationis, nisi apud negātem aliquam propositionum positarū superius. sed Alga. se permutauit ab hoc ad exēplum positiuū, & inuoluit cum eo hanc rñsionem Philosophorū. & hoc est, quod dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et non est falsitas huius generis in causato, & causante necessario, & per se tātum, sed etiam accidentali positiuo. nam, si homo dixerit repudiare vxorem, & nō peruenerit repudium, statim nōn imaginatur ꝙ adhuc perueniet: quoniam posuit sermonem causam iudicij positione, & deliberatiue: & non intelligitur retardari causatū, nisi dependeat repudium in aduētu patris, aut in introitu in domum. & non erit statim, sed cum aduentu patris, & in introitu in domum. & supersedebit peruētio causati vsq; ad inuētionem eius, quod non inuenitur nunc. & nō peruenit res, nisi iam innouata fuerit dispositio, & est ingressus in domum, aut aduentus patris, adeo ꝙ, si voluerit aliquis assumere causatū à loquela circa peruentionem eius, quod non peruenit, non intelligitur, licet ipsemet sit ponens & eligens expresse positionem. &, cùm hæc positio non fuerit intellecta. & eam non intelligimus, quomodo intelligemus hoc in causatis essentialibus intellectualibus necessarijs? In cōsuetudinibus autem id, quod est in intentione nostra, nō retardatur ab intentione cum præsentia intentionis ad id, nisi propter prohibens. si autem verificabitur intentio, & posse, & auferuntur prohibentia, non intelligitur retardari ei esse intenti. & hoc quidem imaginatur in deliberatione. quoniam deliberatio non sufficit ad hoc, vt sit actio, sed deliberatio ad scribendum nunquam faciet scripturam, nisi innouetur intentio reperta in homine, cùm venerit hora actionis. Si autē fuerit voluntas antiqua, vt est intentio nostra ad actionem, non pōt imaginari retardari intentum, nisi propter prohibens, nec imaginari præcessionem intentionis. nam non intelligitur intentio in die ad surgēdum in mane, nisi per viam deliberationis. Si autem fuerit voluntas antiqua, vt est deliberatio nostra, hoc quidem non sufficit in aduentu deliberati, sed impossibile est absq; innouatione emanationis intentionis apud inuentionem. & in eo est sermo de mutatione. Iterū remanet dubitatio. quare hæc emanatio, aut intentio, aut electio, aut voluntas (appella eam vt vis) innouatur nunc, & non antea. & sic aut inuenietur innouatum absq; causa, aut procedet in infinitum. & reuertitur sermo ad id, quod reperitur causans cum cōplemento suarum cōditionum. & non remansit aliquid demōstratum tale, & tñ retardatur causatū, & erit absq; dispōne innouata: quod est falsum.

AVEROES.

AIt Auer. Hæc exemplificatio est positiua de repudio. & existimauit cum ea roborare rationes Philosophorum: eas tamen debilitat. nam secta assaria potest dicere ꝙ, sicut retardatur repudium loquelæ vsque ad aduentum conditionis, cùm fuerit mane, aut aliud, sic retardatur esse mūdi in actiōe Dei vsq; ad tempus inuentionis conditionis, à quo dependet, & est hora, qua intendit esse eius. Attamen nō est sic in materialibus, sicut est in intellectualibus, qui autem assimilat hunc mundum materialem intellectuali, est ex eis, qui sequuntur cortices rerum.

Algazel,

ALGAZEL.

AIt Alga. Non est necesse apud iussum, & nõ est apud aduentum conditionis retardantis iussui mandantis. quoniam non erit iussus absque eo, ꝙ copuletur ei actio mandantis, & non est proportio intellecti ex eo, quod assumitur à natura in hac intelligentia à subiecto sibi conuenienti. Deinde dixit Alga. respondens quidem pro secta Assaria. & responsio est, vt dicatur falsum esse volũtatem antiquam dependere ab innouatione rei, quicquid sit, &c. vsque ad, & incõueniens absolutum non sufficit absq; demrãtione.

AVEROES.

AIt Auer. Hic sermo est ex sermonibus nimium rhetoricis. & vis eius est ꝙ, cùm posuerit aliqs ꝙ, cùm sit agens cum omnibus suis conditionibus, impossibile est vt retardetur ei actum, non euadet quin ponat hoc sciri aut ratione, aut quia est ex rebus per se notis. si autem ratiõe, oportet quidem eum, vt eam afferat: & tamen nulla est ibi ratio. si vero posuerit hoc tanꝗ per se notum, oportet vt id sciant omnes homines disputantes, & alij. & hoc non est verum: quoniam non est de conditione requisita in rebus per se notis, vt sciant eas omnes homines: nam hoc non est magis quàm esse famosum: sicut nõ est necesse ei, quod est famosum, vt sit per se notum.

ALGAZEL.

DEinde dixit Alga. tanꝗ respondens pro secta Assaria. Nos autem de necessitate intellectus scimus ꝙ non imaginatur causans cum cõplemento suarum cõditionum absque causato. & permittere hoc est dominatio ex necessitate intellectus, &c. vsque ad, non sciebat artem suam omnino.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius sermonis est ꝙ ipsi non ponunt possibilitatem contrarij eius, quod videtur de necessitate impossibilitatis retardationis acti actioni agentis abusiue, et absq; ratione perducente eos ad hoc, sed posuerunt hoc ex demõstratione, quæ perduxit eos ad innouationem mundi. sicut non ponunt Philosophi contradictionem necessitatis intellectionis sciti cum numeratione sciẽtię, & sciti, eò quòd vniuntur in Deo glo. nisi per viam demonstrationis, quam existimauerunt adduxisse eos ad hoc in æterno ipso, & eo magis eum, qui posuit ex Philosophis contradictionem necessitatis eius, ꝙ sciens scit seipsum, & non scit opus suũ, cũ dixerit in Deo glo. ꝙ non scit, nisi seipsum. Attamen hic sermo, cùm inspicitur, est de genere oppositionis corrupti corrupto. nã omne scitum scientia vera, & vniuersali in omnibus entibus, non reperitur demonstratio, quę contradicat ei. & omne, cui reperitur demonstratio contradicens, reputatur quidẽ esse verum, non ꝙ sit verum in rei veritate. Et ideo, si fuerit notum per se vere esse numeratam scientiam, & scitum in apparenti, et in occulto, nos profecto sententiabimus ꝙ non est demonstratio apud Philosophos esse eãdem, & in Deo glo. si vero sermo de numeratione scientiæ, & sciti est opinio, bene possibile erit de idẽtitate eorum apud Philosophos esse demonstrationẽ. & sĩr, si fuerit per se notum ꝙ nõ retardatur actũ agentis actioni eius, & posuerit contrarium huius secta Assaria ex eo, ꝙ apud eos in hoc est demonstratio, nos qdem sciemus sentẽtia incisiua ꝙ nõ est apud eos in hoc demonstratio. Et hoc quidem, & similia, qñ euenerit eis disputatio, reuertitur res ad consyderationem creationis conuenientis, quæ non sit nutrita in opinione, & existimatione. qñquidem id imaginatus est ille cum signis, & conditionibus, quibus distinguitur inter veritatẽ, & existimationem in libris Logicæ: sicut est, cùm cõmoti fuerint duo in vno sermone, & vnus quidẽ eorum dicit, ꝙ sit versus, reliquus vero ꝙ non sit versus: nõ reuertitur iudicium in eo, nisi ad creationẽ perfectã: quæ quidem discernit versum à non versu, & ad sciam versuum. & sicut ille, q apprehendit versum, non prohibetur ei, quin neget eũ negans, sic etiã est in eo, quod est verũ apud vnum hoĩem, non prohibeẽ ei, quin neget id negans. Isti aũt sermones oẽs sunt in vltimitate mollitiei, et debilitatis. oportebat tñ eum, vt non fuoluisset hunc suum librũ his sermonibus, si fuerat intẽtio eius in eo loqui cum hoĩbus priuatis. Et, qm̃ cõsequentia, quę adduxit in hac sua disputatione, sunt extranea, & extra disputationem, dixit statim sed non permittemus consequentia huius disputationis, & dicimus eis, quare negatis aduersarijs, cùm dixerint antiquitatem mundi esse falsam? quoniam inducit ad tenendum reuolutiones cœli infinitas numero, & non est numerus vnitatibus earum, licet habuerint sextum, quartum, et medium, &c. vsq; ad, et necesse est vobis dicere ꝙ non sit par, nec impar, vt recitabimus postea. Et hæc etiã est quęstio sophistica. & summa eius est, qm̃, quemadmodum vos non potestis contradicere nostrę rationi, ꝙ mundus sit creatus, & est quia, si esset nõ creatus, essent reuolutiones non pares, nec impares, sic etiam nos non possumus contradicere sermoni vestro, ꝙ, cũ fuerit agens non deficiens habere conditiones agẽtis, non retardetur ei actum. & hic quidem sermo finis eius est confirmare dubitationem, & eam confiteri: & est vna intentionum sophistarum. Tu autem, qui huic libro incumbis, iam sciuisti sermones, quos dixerunt Philosophi circa affirmationem, ꝙ mundus sit antiquus, cũ hac ratione, & sermones, quos dixit secta Assaria in contradictione eius. & audi rationes sectæ Assariæ circa nouitatem: & audi sermones, quos dixerunt Philosophi in contradictione rationum sectæ Assariæ in eo, quod scripsit iste homo.

ALGAZEL.

AIt Algazel. Et dicimus, quare negatis aduersario, cùm dixerit antiquitatem mundi esse falsam? quoniam causabit reuolutiones orbis infinitas numero, & non est numerus vnitatibus earum, licet habuerint sextum, quartum, & medietatem. nam orbis Solis voluitur in anno vno, et orbis Saturni voluitur in triginta annis: igitur reuolutio Saturni erit tertia pars decimæ reuolutionis Solis, & reuolutio Iouis medietas sextę reuolutionis Solis: nam ipse voluitur in duodecim annis. &, sicut non est finis in numero reuolutionum Saturni, sic non est finis in numero reuolutionum Solis, licet sint tertia pars decimæ. & sic etiam nõ est finis in reuolutionibus orbis stellarum, quę voluuntur in triginta sex millibus annorum semel, sicut non est finis in motibus ortus Solis in die, & nocte semel. Si autem aliquis dixerit ꝙ falsitas huius habetur necessario, quæro quomodo recedent ab hoc sermone? Si vero dixerit, numerus harum reuolutionum aut est par, aut impar? seu par, & impar simul? seu nec par, nec impar. Si quidẽ dixeritis par, & impar simul, seu nec par, nec impar, tunc habebitur falsitas eius necessario. Si vero dixeritis par, tũc par fiet impar in eodem. & quomodo determinauit id, quod est infinitum vnũ. Si vero impar, tũc impar fiet par in eodẽ. & quomodo terminauit hoc vnum, quo fit par? & sequiẽ vobis necessario sermo, ꝙ non sit nec par, nec impar.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius sermonis est, cùm imaginati fuerint duo motus habentes reuolutiones inter extremitates vnius tpis, deinde imaginata fuerit pars vniuscuiusq; eorꝫ inter extremitates alterius temporis, tunc proportio partis ad partem est proportio totius ad totum. Verbi grã, si fuerit reuolu-

tio Saturni in spatio tēporis, quod dicitur anhus, tertia pars decimę partis reuolutionis Solis in eodem spatio, tunc, cùm imaginati fuerint oēs reuolutiones Solis ad oēs reuolutiones Saturni, quæ fuerint in eodem tēpore, de necessitate quidem erit proculdubio proportio oīum reuolutionum vnius motus ad oēs reuolutiones alterius motus ꝓportio partis ad partem. Attamen, cū non fuerit inter duos motus vniuersales proportio: quia vnusquisq; eoꝝ est in potentia, i. non habēs principium, nec finem, & fuerit ibi proportio inter partes, quia vnaquæq; eaꝝ est in actu, tunc non sequit̄ de necessitate vt sit proportio totius ad totū proportio partis ad pattem, vt posuerūt hoīes in rationibus suis: qm̄ non reperit̄ proportio inter duas dimensiones, & duas mensuras, quaꝝ vnaquæq; ponitur infinita, ergo Antiqui, quia posuerunt exēpli gratia vniuersum motum Solis non habere principium, nec finem, & sic motum Saturni, non erit quidem proportio inter eos omnino vt sequat̄ ex hoc, vt summa vniuscuiusq; eoꝝ sit finita, sicut sequitur in duabus partibus ipsius summę. & hoc est manifestum per se. Hic autem sermo facit opinari ꝙ, cùm fuerit proportio partium ad partes proportio multi ad paucum, sic etiam sequitur in genere, vt sit proportio vnius eorū ad alterum proportio multi ad paucum. Attamē hoc sequitur, cū fuerint ambę summæ finitæ: cùm autem non fuerit ibi finitas, non est ibi multitudo nec paucitas. &, cū ponitur, ꝙ ibi sit proportio multitudinis ad paucitatem, imaginatur ꝙ sequatur ex hoc alia falsitas, & est ꝙ sit infinitum maius infinito: quod quidem est falsum. cū enim accipimus duo infinita in actu, tunc reperitur proportio inter ea: cùm autem accipimus ea in potentia, non est ibi proportio. Hæc est responsio huic quæstioni: non autem id, cum quo respondit Alga. pro Philosophis. et cum hoc resoluuntur omnes dubitationes euenientes eis in hoc capitulo. Et difficillima omniū est illa, quam assueti sunt dicere, scilicet si fuerint motus in tempore pręterito infiniti, non reperitur motus ex eis in tempore præsenti demonstrato, nisi finiti sint antea motus infiniti. & hoc quidem est verum, & concessum apud Philosophos, si positi fuerint motus præcedentes conditio requisita in esse posteriorum. nam, cùm oporteat vt reperiat̄ unus, oportet vt reperiantur ante eum causæ infinitæ. & nemo sapientum concedit esse causas infinitas, sicut est possibile hoc apud Daharios: quoniam sequeretur esse causatum absque causa, & motum absque motore. sed Philosophi, quia induxit eos demonstratio, quòd hic sit principium motiuum æternum, cuius esse non habet principium, nec finem, & quòd actio eius necesse est vt sit non retardans esse eius, sequitur ergo apud eos vt actio eius nō habeat principium, sicut est in esse eius. sin autem, tunc actio eius erit possibilis, non necessaria, & non erit principium primum. ergo sequitur vt actiones agentis, cuius esse non habet principium, non habeant principium, sicut est dispositio in esse eius. &, cùm sic fuerit, necesse est vt non sit aliqua suarum operationum primarum conditio requisita in esse secundæ. quoniam vnaquęque earum non agit per se, & esse vnam ante alteram est per accidens. & est possibile apud eos esse infinitum per accidens, non autem per se. immo est necesse vt sit hæc species infiniti necessaria sequens esse principij voluntarij æterni. & hoc non est in imaginationibus motuum succedentium, aut continuorum tantum, sed etiam in rebus, in quibus existimatur quòd præcedens sit causa subsequentis, vt homo, qui generat hominem, & similia. nam faciens hominem demonstratum, mediante alio homine, necesse est deuenire ad agens primum antiquum, cuius esse non habet principium, nec in faciendo hominem ab homine, & esse hominem ab alio homine in infinitum est generatio per accidens: anticipatio vero, et postpositio per se. nam sicut agens, cuius esse non habet principium, non est principium operationibus suis, quas operatur absq; instrumento, sic non est principium instrumēto, quo operatur operationes suas, quibus non est prīcipium ex operationibus quidem eius, quarum mos est, vt sint cum instrumento. Et, quia opinati sunt Loquētes ꝙ id, quod est per accidens, sit per se, negauerunt esse eius, & est difficile soluere sermonem eorū: et existimauerunt ꝙ ratio eorum sit necessaria. Attamen hoc est manifestum ex verbis Philosophorum. quoniam declarauit princeps Philosophorum; & est Aristoteles, ꝙ, si motus haberet motum, non esset motus: &, si elementum haberet elementum, non reperiretur elementum. Et hic quidem modus infiniti non habet apud eos principium, nec finem, quare non est verum dicere de aliquo eius, ꝙ finiatur, neq; ꝙ sit ingrediens ipsum esse in tempore præterito, nec finiet. quoniam omne, quod finitur, iam incœpit, et quod non incœpit, non finietur, & hoc etiam est manifestum ex eo, quod principium, & finis sunt in prædicamento relationis. Quare sequitur ei, qui dicit ꝙ est infinitas in reuolutionibus orbis in futurum, vt nō ponat in eis principium. nam omne, quod haber principium, habet finem: hoc autem non habet finem: ergo nō habuit principium. & sic est dispositio in primo, & vltimo, scilicet quòd omne habens principium, habet finem: & quod non habet principium non habet finem: & quod non habet finem, non est cessatio alicui partium eius in rei veritate, nec est principium alicui partium eius in rei veritate: & quod non est principium alicui partium suarum, non habet finem. Et ideo, cùm interrogauerunt Loquentes Philosophos, si cessauerint motus, qui sunt ante motum præsentem, responderunt ꝙ non cessauerint. nam ex positione eorum, ꝙ non est eis principium, non habent cessationem. opinio autem Loquentium, ꝙ Philosophi concedunt cessationem eorum, nō est vera. quoniam non cessat apud eos, nisi id, quod incœpit. Igitur declaratum est tibi ꝙ in rationibus, quas recitauit ex Loquētibus de innouatione mundi, non est sufficientia ad tangendum gradum veritatis, & ꝙ non deueniunt ad gradum demonstrationis: nec rationes, quas recitauit ex Philosophis in hoc libro, perueniunt ad gradus demōstrationis. & hoc est, quod intendimus declarare in hoc libro. Et melius quod potest cum eo responderi interroganti de eo, quod ingressum est ex operibus eius in tempore pręterito, vt dicatur ꝙ ingressum est ex operibus suis, sicut ingressum est ex esse eius: ambo enim non habent principium. Id autem, cum quo respondit Alga. pro Philosophis circa contradictionem rationis, ꝙ sit aliquis motuum orbiū velocior alio, & difficultatem ī eis, est hoc, quod dicit.

ALGAZEL.

AIt Algazel. Si autem dicatur locus erroris est, cùm dicunt, quòd hæ reuolutiones sunt collectio vnitatum: quia istæ non sunt in rerum natura: pręteritum enim finitum est, futurum uero adhuc non reperitur: collectio autem innuit entia præsentia, & tamen non reperitur aliquid hic. Deinde dixit Algazel, in contradictione huius dicimus quòd numerus diuiditur ad par, & impar. & falsum est, vt excludatur numerus ab eis, siue numeratum remaneat, siue deficiat. cùm autem posuerimus numerum ex numeris, necesse est credere quòd non potest quispiam euadere, quin sit par, aut impar, siue iudicauerimus eum esse, siue non esse. nam licet non reperiatur post esse, non deficit tamen hęc propositio, & nō mutatur. hęc est summa sermonis eius.

Aueroes.

AVEROES.

AIt Auer. Hic sermo est verus in habente principiũ, & finem extra animam, seu in anima, s. ꝙ fit iudicium intellectus de eo circa par, et impar hora priuationis, & hora esse eius. id autem, quod est in potentia, s. non habens principium, nec finẽ, non verificatur de eo, nec ꝙ sit par, nec impar, neq; ꝙ incœpit, neq; ꝙ finietur, nec ingrediens in tempus præteritum, nec in futurum: nam id, quod est in potentia, est tanq̃ id, quod non est. et est id, quod voluerunt Philosophi, cùm dixerunt ꝙ reuolutiones, quæ fuerãt in præteritum, & in futurum non reperiũtur. Dispositio autem huius quæstionis est, omne, quod denominatur eẽ collectio determinata, habens principium, et finem, aut denominatur in hoc ex eo, ꝙ habet principium, & finem extra animam, aut denominatur ĩ hoc ex eo, ꝙ est in anima, nõ autem extra animam. id autem, quod est ex eo totum in actu, & determinatum in præteritum in anima, & extra animam, est necessario aut par, aut impar. quod vero ex eis fuerit collectio non determinata extra animam, non erit quidem determinatũ, nisi ex eo, quod est in anima: anima enim nõ põt imaginari id, quod nõ finitur in esse suo, & denominatur etiam hoc modo ꝙ sit par, aut impar: in eo vero quòd est extra animam, non denominatur nec par, nec impar. & sic etiam est id, quod fuerit de eo in præteritum, & ponatur esse in potentia extra animam, scilicet quòd non habet principium, nec denominatur quòd sit par, nec impar, nisi ponatur in actu, scilicet habens principium, & finem. ergo omnes motus non habentes totum, nec collectionem, s. habentes principium, & finem, nisi in eo, qđ est in anima, sicut est dispositio in tẽpore, & motu circulari, necesse est in natura eorum, vt non sit nec par, nec impar, nisi fuerit ex eo, quod est in aĩa. Causa autem huius erroris est, qm̃ res, cùm fuerit in anima in vna denominatione, imaginatur ꝙ sit extra animam in denominatiõe illa. Et, qm̃ nihil est eius, quod fuerat in præteritum, quod imaginetur in anima, nisi finitum, existimatur ꝙ omne, quod fuerat in præteritum, sit sic natura eius extra animã. Et, quoniã id, quod erit eius in futurum, adiuuat imaginatio quòd sit infinitum ex eo, ꝙ imaginabitur pars post partem, sicut existimauit Plato, et secta Assaria ꝙ sit possibile, vt sint reuolutiones orbis in futurum infinitæ. Et hoc totum est iudicium imaginabile, non demonstratiuum. & ideo fuit magis apprehendens radicem suam, & magis conseruans positionem suam ille, qui posuit mundum habere principium, ponendo habere finem, vt fecerant aliqui Loquentium. Sermo autem Alga. postea ꝙ nos dicimus eis ꝙ non est falsum secundum radices vestras ponere entia præsentia eadem in esse, diuersa tamẽ in denominatione, & sunt infinita, & sunt animæ hominum separatæ à corporibus hora mortis, quę sunt entia non denominata, nec paria, nec imparia: ipsi autem negant quod dicitur contra hoc scientia necessaria, sicut, cùm vos posuistis destructionem dependentiæ voluntatis antiquæ innouationi necessariam, est sermo in vltimitate mollitiei. Summa autem eius est, quòd non debet denegari id, quod dicimus de eo, quod est necessarium apud vos, quòd non sit necessarium, postquam vos ponitis res possibiles, quarũ impossibilitatem ponit aduersarius esse notam de necessitate intellectus. idest ꝙ, sicut vos ponitis res possibiles, & aduersarius opinatur quòd sint impossibiles, sic ponitis vos res necessarias, & aduersarius ponit eas non esse necessarias. & non potestis in hoc toto adducere differentiam inter duas positiões. Etiam declaratum est in Logicis quòd huiusmodi est disputatio Rhetorica debilis, aut Sophistica. Attamen respõsio in hoc est, vt dicatur quòd id, quod ponitur notum, necessario est sic in seipso. Quod vero vos ponitis, quòd destructio eius sit nota necessario, non est, sicut vos ponitis. & non est via ad habendum differentiam eorum, nisi per virum perfectæ naturalitatis. sicut, cùm aliquis posuerit aliquem sermonem esse versum, aliũ vero quòd non sit versus, quòd discernere hoc spectat ad virum perfectæ naturalitatis scientia innata homini. Ponere autem animas absq; materia multas numero est quid non notum ex opinionibus Philosophorum. nam causa multitudinis numeralis est materia apud eos: causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma. Reperiri autem multa numero, eadem tamen forma absque materia, est quid dubium. nam non cognoscitur, nec distinguitur indiuiduum ab indiuiduo aliquo attributo, nisi per accidens, quoniam reperitur aliud, quod communicat ei in attributo illo: distinguitur tamen indiuiduum ab indiuiduo ex parte materiæ. Etiam impossibilitas reperiendi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue nõ sint corpora. & non reperitur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem situm, & non habentẽ situm in hac re, nisi Auicenna tantum: alij vero omnes, non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat. & non conuenit radici suarũ radicum: & est ex rebus vanis. nam Philosophi denegant infinitum in actu, seu corpus, seu non corpus. quoniam sequitur ex eo, ꝙ sit infinitum maius infinito. Auicenna autem intendit blandiri vulgo in eo, in quo assueti sunt audire de anima. Sed est sermo paucæ sufficientiæ, & blanditiei. nam, si essent infinita in actu, esset pars vt totum, scilicet cùm diuisum fuerit ĩfinitum in duas partes. verbi gratia si linea, aut numerus esset infinita in actu ex duobus lateribus, deinde diuidatur in duas partes, tunc esset quælibet partium infinita in actu, & totum est infinitum in actu. ergo totum, & pars, quęlibet eorum esset infinitum in actu. & hoc est falsum. & hoc totum sequitur, cùm ponitur infinitum in actu, non autem in potentia.

Causa multitudinis nũeralis est ipsa materia, distinctiõis vero in multitudine ipsa forma.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autem dixerit opinionem Platonis esse veram: & est ꝙ anima sit antiqua, & vna: diuiditur tamen in corporibus: &, cùm separetur ab eis, redit ad fontem, & radicem, & sit vna. Dicimus quòd hoc est magis abominabile, & magis absurdum, & potius credi debet quòd sit contradicens necessitatis intellectus. Nam nos dicimus quòd anima Socratis est alia ab anima Platonis. si enim esset eadem, sequeretur inconueniens necessario. quoniam vnusquisque apprehendit animam suam, & bene scit quòd non sit anima alterius. si autem esset eadem, essent æquales in scientijs, quæ sunt attributa essentialia animabus, ingredientia quidem cum animabus in omni relatione. Si vero dixeritis quòd sit vna, diuiditur tamen circa alligantiam cum corporibus, dicimus diuidi vnum, non habens quidem magnitudinem, mensura aliqua in quantitate mensurabili est falsum de necessitate intellectus. Et quomodo vnum fiet duo? immo mille? deinde redit in vnum. sed hoc intelligitur de habente magnitudinem, & quantitatem: sicut mare diuiditur in lacus, & flumina, & ad id redeunt: id autem, quod non habet quantitatem, quomodo diuiditur? Et intentio in hoc toto est declarare quòd ipsi non vicerunt aduersarios ex opinione eorum de dependentia voluntatis antiquę in innouatione, nisi cum rationibus necessitatis innouantis requisiti, quòd hoc sit possibile: & quòd ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur necessario cum eis in his rebus contra opinionem eorum, & non potest fugi, & euadi ab eo.

AVEROES.

Ait Auer. Socrates est alius à Platone numero: et tamen ipse, et Plato sunt idem in forma, quę est anima. si autem esset aĩa Socratis alia ab aĩa Platonis numero, sicut Socrates est alius à Platone numero, tunc esset anima Socratis, & anima Platonis duæ numero, & eædem in forma, & esset aĩæ aĩa. &, cũ necesse fuerit, vt sit anima Socratis, & Platonis eadem in forma, & idem in forma, euenit ei multitudo numeralis, i. diuisio propter materias, tunc, si anima non moritur ad mortem corporis, seu fuerit ĩ ea aliquid huiusmodi, necesse est, cũ separetur à corporibus, vt sit vna numero. hæc autem scientia non est via adipiscendi eã in hoc loco. Sermo autem, quem fecit in destructione opinionis Platonis, est sophisticus. & summa eius est, quoniam anima Platonis aut est alia ab anima Socratis, aut est eadem: sed illa non est anima Socratis: ergo est alia. Attamen nomen alietatis est æquiuocum. sic etiam & identitatis nomen dicitur tot modis, quibus dicitur alietas. & anima quidem Socratis, & Platonis sunt eædem aliquo modo, & multæ aliquo modo: ac si diceres sunt eædem ex parte formæ, & multæ ex parte subiecti earum. Cùm autem dixit ꝙ non imaginatur diuisio, nisi in eo, quod habet quantitatem, est sermo falsus in parte. quoniam hoc est verum in eo, q̃d diuiditur per se, & non est verum in eo, quod diuiditur per accidens: idest quod illud diuiditur per accidẽs, qa est in diuisibili per se. diuisibile autem per se est corpus. exempli gratia diuisibile per accidens est, vt diuisio albedinis repertæ in corporibus, cùm diuiditur corpus per se: & sic formæ, & animæ diuiduntur per accidens, idest per diuisionem subiecti earum. Anima autẽ præ cæteris assĩatur lumini: &, sicut lumẽ diuiditur ad diuisionem corpoꝝ illuminatoꝝ, deinde fit vnum in ablatione corporum, sic est res in animabus cum corporibus. Et adducere hoc in his demõstrationibus est turpe. nam reputatur de eo, ꝙ non sit homo talis, ꝙ hoc eum lateat: sed voluit cum hoc blandiri hominibus sui temporis: & est remotum à moribus eorum, qui intendunt patefacere veritatem. Et forte iste vir habet excusationem ex tempore, & loco suo, sicut discernitur in libro suo. Et, quoniam isti sermones non adiuuant ad veritatem aliquam, dixit & intentum ex hoc toto est declarare ꝙ ipsi non vicerunt aduersarios ex opinione eorum de dependentia voluntatis antiquæ in innouatione, nisi cum rationibus necessitatis innouantis requisiti: & ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur demonstratiue cum eis in istis rebus cõtra opinionem eorum, & non potest euadi ab eo. Ego autem dico ꝙ qui ratiocinatus est de eo, quod est notum per se ꝙ sit tale aliter q̃ sit, nõ reperitur sermo, cum quo possumus absolui ab eo. Nam omnis sermo declaratur cũ rebus notis, quibus æqualiter ambo credunt aduersarĳ. &, cùm ratiocinatus est vnus aduersariorum in omni sermone ꝙ sit aliter q̃ꝫ sit, ille, quem posuit aduersarius, non erit sibi via contradicẽdi ei, sed talis est extra speciem humanam, et sunt homines, quos debemus corrigere, & castigare. Qui vero ratiocinatus est ĩ per se noto ꝙ non sit per se notum propter errorem ingredientẽ in eo, hic quidem est ei medela. et est soluere dubitationem illam. Attamen qui non concedit per se notum, quia est diminutus in naturalitate, hic quidem non est cum aliquid docendum, nec corrigendum. nam est, sicut ille, qui imponit cæco, vt sciat designationem colorum, seu eorum esse.

ALGAZEL.

Ait Alga. ratiocinans pro Philosophis. Si aũt dixerit hoc cõuertitur contra vos. qm̃ Deus glo. ante creationem mundi poterat eũ creare mensura anni, aut duorum annorum, & non est finis posse eius: & quasi expectauit, & nõ creauit, deinde creauit: tunc tempus dimissionis aut fuit finitum, aut infinitũ. si dixeritis finitum, ergo eẽ creatoris fuit finitum. si vero infinitum, ergo finita est mensura, in qua sunt possibilitates infinitæ, & ambo falsa. Dicimus ꝙ mensura, & tempus sunt creata apud nos. & nos declarabimus verificationem responsionis ad hoc, cùm loquemur de secunda ratione eorum.

AVEROES.

Ait Auer. Plurimi eorum, qui dixerunt innouationẽ mundi, dixerunt innouationem temporis cum eo. Quare, cùm dixit ꝙ mensura dimissionis aut est finita, aut infinita, est sermo non verus. nam quod non habet principiũ, non cessat, nec finit: & etiã qm̃ aduersarius non confitetur ꝙ sit dimissioni mensura. Quod vero debet dici eis, est vtrum sit possibile vt innouatio tẽporis sit extremitas eius, quæ est eius principium, longior ab instante, in quo sumus? aut impossibile? Si dixerint impossibile, tunc posuerũt mensuram terminatam, qua maior non potest imaginari ab agente. & hoc est falsum, & abominabile apud eos. Si vero dixerint ꝙ sit possibile vt sit extremitas eius longior ab instante extremitatis creatæ, dicatur eis, vtrum sit possibile in hac extremitate secunda, vt sit extremitas longior ea? Si dixerint sic, & non euadent ab hoc, dicatur eis ergo hic est possibilitas innouationis mensurarum infinitarum numero, & sequitur vobis, vt sit cessatio earum secundum vos in reuolutionibus conditio requisita in innouatione mensuræ temporalis, quæ est ex eis. Si autem dixeritis quòd id, quod est infinitum, non cessat, tunc id, quod sequitur secũdum vos aduersario in reuolutionibus, sequitur vobis in possibilitate mensurarum temporum, quę innouantur. Si autem dixerit ꝙ sit differentia inter ea, quoniam possibilitates illæ infinitæ, quæ sunt in mẽsuris, non exierunt in actũ, & possibilitates reuolutionum infinitarũ iam exierunt in actum, dicitur eis ꝙ possibilitates rerum sunt ex eis, quæ connectuntur rebus, siue sint præcedentes res ipsas, siue cum eis, vt tenent aliqui, & sunt necessario numerantes res ipsas. Si autem falsum est reperiri reuolutiones infinitas ante reuolutionem repertam in instante, tunc erit falsum reperiri possibilitatem reuolutionũ infinitarum: nisi quòd posset dicere aliquis quòd tempus est terminatum mensura, idest tempus mundi: & impossibile est reperiri tempus maius eo, & minus eo, vt Philosophi dicunt de mensura mundi. & ideo isti sermones non sunt demonstratiui. Quare esset magis cautum dicenti mundum esse creatum ponere tempus terminatum mensura, & non ponere possibilitatem ante id, quod est possibile, & ponere etiam magnitudinem finitam. sed magnitudo habet totum, tempus vero non habet totum.

ALGAZEL.

Ait Alga. recitans de Philosophis in eo, ꝙ negarunt aduersario, ꝙ sit ex per se notis retardari actionem antiqui antiquo, aliqua specie rationum in hac propositione. Si autem dixerit, quare negatis dimittenti rationes necessitatis, & adducenti rationem eis ex alĳs modis? &c. vsq; & non discernitur, & cognoscitur res à suo simili in aliquo.

AVEROES.

Ait Auer. Sũma eius, quod recitauit ipse de Philosophis in hoc capl'o, est in adducẽdo rationẽ, ꝙ impossibile sit reperiri innouatum ab agente æterno ex eo, quòd impossibile est vt sit ibi voluntas. Attamen hæc quęstio est eis congrua, cùm cõcesserint aduersario ꝙ opposita omnia sunt indifferentia respectu ad voluntatem antiquã, tam id, q̃d fuerit ex eis in tempore,

pore, vt prius, & posterius, & tam id, quod est in qualitate contraria, vt albedo, et nigredo: & sic priuatio, et esse sunt apud eos indifferẽtia respectu ad voluntatem primam. &, qm̃ concesserunt hanc propositionem aduersario, licet non teneant eam, dixerunt eis ꝙ de natura voluntatis est non inclinare magis actionem vnius duorum indifferentium prae alio, nisi ex aliquo appropriante. & est causa, quae reperitur in vno duorũ, quae non reperitur in alio. sin autem, tunc esset vnum duorum indifferentium casu, et fortuna. Philosophi aũt cõfitent eis hunc sermonem. nam, si esset voluntas ab aeterno, tunc esset possibile fieri inouatum ab antiquo. &, cùm nõ potuerint Loquentes respondere, coacti sunt ad dicendum ꝙ voluntas antiqua sit attributum, cuius natura sit distinguere rem ab indifferenti absque eo, ꝙ sit ibi approprians inclinans actionem vnius duorum indifferẽtium prae alio: sicut caliditas est attributũ, cuius natura est calefacere, & scientia est attributum, cuius natura est apprehendere scitum. Attamen eis respondet aduersarius ex Philosophis, hoc est falsum, & non potest imaginari esse eius, qm̃ duo indifferentia, quae apud volentem sunt aequaliter, non pendet actio eius magis in vno q̃ in alio, nisi in eo sunt differentia, idest in eo, qđ est in vno eorũ attributum, quod nõ est i alio: cũ vero fuerint aequalia oĩbus modis, & non fuerit ibi approprĩas oĩno, tunc voluntas pẽdebit in eis aequalr; &, cùm pẽdebit in eis aequaliter, & ipsa fuerit cã actionis, non est dependentia actionis in vno eorũ magis q̃ in alio. & tunc aut pendet in duabus actionibus simul, aut non pendet neq; in vno eorũ, & ambo sunt falsa. In primo aũt sermone quasi cõcederent eis, ꝙ oĩa sunt similia respectu ad agens primum, & sequitur eis vt sit ibi approprians prius eo. & hoc est falsum. Et, quia respondent ꝙ voluntas sit attributum, cuius natura est discernere, & cognoscere sile à sili, in eo ꝙ est sile, contradixerunt eis, ꝙ hoc non intelligit, nec est qđ intellectuale de voluntate; & quasi negauerunt eis radicem, quã iam cõcesserunt. Hęc est summa huius capituli, & est pmutatio sermonis à quaestione prima ad sermonẽ de voluntate: permutatio autẽ est operatio sophistica.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Loquentibus circa affirmationẽ voluntatis. Dubitatio aũt est dupliciter, Primo quidem, cùm dixerint hoc, nõ potest imaginari: nam an scitis hoc de necessitate, aut speculatione, aut impossibile est ratiocinari aliquod eorum, vsque ad affirmare attributum, cuius natura est appropriare rem suo indifferenti?

AVEROES.

AIt Auer. Ista disputatio includitur in duabus rebus. Prima est, quia ipse concedit, ꝙ voluntas, quae apparet nobis, non est verum de ea dicere ꝙ distinguat rem à simili, in eo ꝙ est simile. & ratio intellectualis iam cogit, vt sit attributum tale in agente primo, & id, quo existimatur impossibile esse attributum tale, est, sicut existimatur ꝙ non est hic ens, nec infra mundum, nec extra. Et secundum hoc voluntas attributa ipsi Deo glorioso, & voluntas hominis erũt dictae ęquiuoce, sicut est in nomine scientiae, & aliĩs attributis, quorũ esse i ęterno, nõ est prout est in inouato: appellamus tñ eam voluntatem in lege. Attamen apparet ꝙ finis gradus huius disputationis est topicus. qm̃ demonstratio, quae inducit ad affirmandum attributum tale in hac re, s. ꝙ appropriet simile in esse à nõ simili, est positio volitorum similium, & tamẽ nõ sunt similia: immo etiam sunt opposita, postq̃ omnia opposita reuertuntur ad esse, & priuationem, quę sunt in vltimitate oppositionis, quae est repugnans similitudini. et positio eorum, ꝙ res in quibus pendet voluntas, sint similes, est positio falsa: & sermo erit de hoc postea. Si autẽ dixerint, nos autem diximus ꝙ sunt similia respectu ad volens, postq̃ fuerit remotum ab intẽtionibus: intentiones. n. sunt, quae appropriant rem magis vni actioni, q̃ alteri: dicimus ꝙ intẽtiones, quae sunt ex eis, quibus perficitur substantia volentis, vt intentio nr̃a, qua pẽdet voluntas nostra in rebus, sunt falsae de Deo. qm̃ voluntas talis est desyderium rei ad perfectionem apud diminutionem repertam in substantia volentis. intentiones vero, quae sunt in substantia voliti, nõ ex eo ꝙ aliquid voliti peruenit volenti, quod non fuerat in eo, sed hoc peruenit volito tm̃, vt exitus rei à priuatione ad esse, non est dubium ꝙ esse est melius sibi, q̃ priuatio, i. rei exeunti. & haec est dispositio voluntatis primae cum entibus. qm̃ ipsa eligit semper eis melius duorum oppositorum: & hoc essentialiter, & primo. et haec est vna specierum disputationis, quas includit hic sermo. Secunda vero est, quia ipse non concedit hoc attributum voluntatis, quae est in apparentia nobis, & conatus est affirmare ꝙ reperiatur in nobis i rebus similibus voluntas, quae eligit rem prę simili. & adduxit ad hoc exemplum, vt si ponantur ante aliquẽ duo dactyli similes omnimode, & consyderat ꝙ impossibile est eos simul capere, & consyderat ꝙ non imaginetur apud eum inclinans ad aliquem eorum, & ipse proculdubio eliget vnum eorum in capiendo. Quod quidem est sophisticum. Nam, cùm posuerit aliquod tale, & posuerit volentem, quem induxit necessitas ad comedendum dactylum, seu ad capiendum, tunc captio quidem vnius duorum dactylorum in hac dispositione non est distinguere simile à simili, sed est tenere simile loco similis: & quemcunque eorum acceperit, peruenit ei volitum, & erit adimpleta eius intẽtio: & volũtas sua erit pẽdens in electione captionis vnius eorum, potiusq̃ in dimissione absoluta, non autem in captione vnius eorũ, & electione eius, potiusq̃ in dimissione alterius, s. cum ponantur intentiones in eis aequales, quoniam ipse non eligit accipere vnum eorũ, quodcunq; sit, & inclinat eum ad relinquendũ aliud. et hoc est manifestum per se. nã electio vnius eorum prae alio est inclinatio vnius eorum prae alio, & impossibile est vt inclinet ad vnum duorum similium prae alio, in eo ꝙ est simile. si autem fuerint in esse suo, in eo ꝙ sunt duo indiuidua, non sunt similia: nam omnia duo indiuidua, differt vnum eorum ab alio aliquo attributo, appropriato ei. ergo, si posuerimus voluntatem pendere in aliqua re appropriata alicui eorum, tũc imaginatur esse voluntas in aliquo eorum prae alio, propter differentiam repertam in eis: igitur non erit pendens volũtas in duobus similibus, in eo ꝙ sunt similia. Hęc est dispositio rei, quam narrauit de primo modo dubitationis. Deinde recitauit Alga. secundum modum dubitationis in eo, quod dixerit non reperiri attributũ, quod distinguet vnum similium ab alio, & dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et modus Secundus dubitationis est, quia nos dicimus, vos autẽ in opinione vestra estis indigentes appropriatione rei prae simili. quoniam mundus est à causa sua causante eum in dispositione propria cum assimilatione differentiarum eius: & quare appropriatur aliquibus modis? & falsitas differentiae rei à simili in intellectu, aut in necessitate naturaliter, aut coacte non differt, &c. vsque ad, fuit autem affirmatio situs in eo, potius q̃ mutatio situs. et hoc est, quod non potest euadi ab eo.

AVEROES.

AIt Auer. Prouenit ex hoc sermone ꝙ oportet de necessitate Philosophos cõfiteri ꝙ sit hic aliquod attributũ agẽti mundũ, appropriãs rem

prę ſimili, nam ipſi tenent ꝙ mundus pōt eſſe maior ꝙ̄ eſt, aut minor. &, cū ſic fuerit, ſunt ſiſes circa eſſe eius. Si aūt dixerint Philoſophi ꝙ mūdus poſſibile eſt vt ſit in figura ſibi propria, & quantitate corporum appropriatorum, & numero appropriato, & ꝙ hæc aſſimilatio non imaginatur, niſi in tempore innouationis, & ꝙ non ſit ibi hora, in qua fuit innouatio mundi dignior alia, dicitur eis ꝙ iā poſſibile fuerat eis reſpondere huic ꝙ creatio mundi fuit in hora digniori, ſed appropinquantur eis duo ſimilia, inter quæ impoſſibile eſt Philoſophis ponere differētiam: quorum vnum eſt appropriatio partis motus, qui eſt in orbibus: ſecundum vero appropriatio loci polorum orbium. qm̄ omnia duo puncta oppoſita, quæ poſuerimus in linea protracta ab vno eorum ad aliud, tranſiens per centrum ſphęræ; poſſunt eſſe poli. appropriatio autem duorum pūctorum præ cæteris punctis, quę poſſunt eſſe poli eiuſdem ſphæræ præ cæteris punctis, quæ ſunt in illa ſphæra, non erit, niſi ex attributo appropriāte vnum duorum ſimilium. Si vero dixerint ꝙ non eſt verum vt omnis locus ſphæræ poſſit eſſe locus polorum, dicitur eis ſeq̄tur uobis ſm̄ hanc radicem ꝙ nō erit ſimiliū partium: & iā vos dixiſtis in multis locis ꝙ eſt ſimplex, & propter hoc fuit ei figura ſimplex, & eſt rotūda. Vlterius, ſi poſuerint ꝙ ſint ibi loca non ſimilia, dicetur eis quomodo ſunt diſſimiles naturaliter? an ex eo ꝙ ſunt corpus, aut ex eo ꝙ ſunt corpus cœleſte? & nō pōt eſſe priuatio ſimilitudinis his duobus modis. Dixit &, cū ſic fuerit, ſicut ſtat apud eos, dicere ꝙ horæ in innouatione mundi ſunt ſimiles, ſic bene ſtat aduerſario dicere ꝙ omnes partes orbis ſunt æquales, vt ſint poli. & non videtur ꝙ hoc appropriatur eis in vno ſitu præ alio, nec in vno loco præ alio. & hæc eſt declaratio huius quæſtionis, & eſt rhetorica: nam multa, quæ apparent demonſtratiue eſſe neceſſaria, ſunt primo aſpectu poſſibilia. Attamen reſponſio apud Philoſophos eſt ꝙ ipſi opinantur fuiſſe apud eos demonſtrationē, ꝙ mundus ſit cōpoſitus ex quinq; corporibus, corpore qdē neq; graui, neq; leui, & eſt corpus cœleſte rotundum, quod mouetur circulariter, & quatuor corporibus: quorum duo ſunt ſicut extrema: nam vnum eſt graue abſolute, & eſt terra, quæ eſt centrum corporis circularis, & alterum eſt leue abſolute, et eſt ignis, q eſt in concauitate orbis circularis: & id, quod ſeq̄tur terrā, & eſt aqua, eſt graue in cōparatione ad aerē, & leue quidē in cōparatione ad terrā: & aſſociat̄ aquæ aer, & eſt leuis in comparatione ad aquā, & grauis in cōparatione ad ignem. Et cā ꝙ terræ ſit grauitas abſolute, eſt quia eſt ī vltimitate remotionis à motu circulari: & ideo fuit centrū fixum. Et cauſa leuitatis ignis abſolute eſt, qa eſt in vltimitate appropinquationis motui circulari, et corpora, quę ſunt inter ea, reperitur eis vtrūq; ſimul, ſ. grauitas, & leuitas, qa ſunt in medio inter duo extrema, ſ. locum longiorē, & locum propinquiorē. &, niſi eſſet corpus circulare, non eſſet ibi nec graue, nec leue naturaliter, nec ſurſum, nec deorſum naturaliter, nec abſolute quidem, nec reſpectiue, nec eſſent diuerſa naturaliter, adeo ꝙ terra, exēpli gratia, de natura eius eſt vt moueat̄ ad locum appropriatū, et ignis de natura eius ēt eſt vt moueatur ad alium locum, & ſic quod eſt īter ea ex corporibus, et mūdus eſt finitus ex parte corporis circularis. corpus. n. circulare eſt finitū ex ſe, & natura ſua ex eo, ꝙ id circuit ſupficies vna circularis: corpa vero rectaꝝ dimenſionum non ſunt finita ex ſe, cū poſſit eſſe in eis additio, & diminutio. ſunt tñ finita, quia ſunt in medio corporis, cui impoſſibilis eſt additio, & diminutio: & ideo eſt finitum ex ſe. & propter hoc impoſſibile eſt vt ſit corpus circuens mundum, niſi circulare. ſin autē, ſequeretur vt corpora aut finiantur ad alia corpora, & procedet in infinitum, aut finiantur in vacuum. & iam declarata eſt impoſſibilitas amboꝝ ſimul, Qui aūt imaginatus fuerit hoc, ſciet ꝙ omnis mūdus, qui ponitur, impoſſibile eſt vt ſit, niſi ex iſtis corporibus, & ꝙ corpora aut erunt circularia, & erunt nō grauia nec leuia, aut recta, et erunt grauia aut leuia, ſ. ignis, aut terra, aut quod eſt inter ea, & ꝙ iſta non ſunt, niſi circularia, aut in continente circulari: quoniam omne corpus aut mouetur à medio, aut ad medium, aut circa medium: & ꝙ in motibus corporum cœleſtium eſt dextrum, & ſiniſtrum, & cōmiſcentur corpora quatuor, & fiunt ex eis oēs generationes contrarię, & ꝙ iſta quatuor corpora contraria non deficiunt eſſe propter motus illos in generatione continua, & corruptione continua, i. in partibus ſuis. qm̄, ſi deficeret aliquis hoꝝ motuum, tunc corrumperet̄ hęc ordinatio, et proportio. nā manifeſtū eſt ꝙ hæc ordinatio neceſſe eſt vt ſit conſequens numerum repertum in iſtis motibus. ſi enim eſſet magis, aut minus, peruerteretur hæc ordinatio, aut eſſet alia ordinatio, & numerus hoꝝ motuum aut eſt de neceſſitate ad eſſe eius, quod eſt hic, aut ad bene eſſe. Et hoc totum non expectes hic declarari demonſtratiue. ſi autē fueris ex hominibus demonſtrationis, ſpeculare de his in locis ſuis. & audi hic ſermones, qui ſunt magis ſufficientes ſermonibus iſtoꝝ: &, ſi non fecerint te adipiſci veritatē, facient tñ te adipiſci dñium cogitationis, quę mouebit te ad habendum veritatem in ſpeculando in ſcientijs. Nam conſydera ꝙ quilibet orbis orbium cœleſtium eſt viuens: qm̄ ſunt habentes corpora determinatæ menſuræ, & figuræ, & mouent̄ ex ſe ex partibus determinatis, non ex quacunq; ſit: & oē, quod eſt tale, eſt viuēs neceſſario. ſ. nos, cùm videmus corpus determinatę quantitatis, & qualitatis moueri in loco ex ſe à parte determinata, nō propter aliquid ab extra, nec ex quacunq; parte ex partibus, & mouetur ſimul ad duas partes oppoſitas, ſententiabimus deciſiue ꝙ ſit viuēs. Diximus aūt non propter aliqd ab extra, qm̄ ferrū mouetur ad magnetem, cū occurrit ei magnes ab extra, ac etiam quia mouetur ad eam à qualibet parte partium. Et, cùm verificatum fuerit hoc, ergo corpora cœleſtia habent loca, quæ ſunt poli naturaliter: & impoſſibile eſt vt ſint poli præter illa loca. ſicut animaliā, quæ ſunt hic, habēt membra propria in locis proprijs corporis, & in eoꝝ operationibus proprijs, & impoſſibile eſt vt ſint in alijs locis eoꝝ, ſicut membra motus, quę ſunt in locis determinatis animalis. poli aūt ſunt in animali circulari in gradu horum membroꝝ, ſ. ꝙ ſunt mēbra motuum. Et nulla eſt differentia in hoc inter animalia rotundi corporis, & non rotundi, niſi ꝙ iſta mēbra differunt in animali non rotundo figura, & potentia, & in animali rotundo differunt potētia tm̄: quare exiſtimatur in eis primo aſpectu ꝙ non differant, & ꝙ poſſibile ſit vt ſint poli in orbe, quęcūq; puncta fuerint. Et quēadmodum, ſi aliquis dixerit ꝙ hic motus in hac ſpecie animalis, i. quę eſt hic, poſſibile eſt vt ſit in quocunq; loco eius, et ꝙ ſit in loco, vbi eſt in alia ſpecie animaliū, eſt deridendum: quoniam datum eſt omni animali motum fieri in locis conuenientibus naturæ illius animalis, aut in loco tali, & in alio non poteſt fieri motus illius animalis: ſic eſt diſpoſitio in diuerſitate corporum cœleſtium in locis polorum ex eis. nam corpora cœleſtia non ſunt eadem ſpecie, plura vero numero, ſed ſunt plura ſpecie, vt indiuidua animaliū diuerſoꝝ, licet non reperiat̄ illius ſpeciei niſi vnū indiuiduum tm̄. Et hæc eadem rñſio eſt, quæ dicitur in reſpōſione, quare cœli mouentur ad partes diuerſas. nam ex eo, ꝙ ſunt aīalia, neceſſe eſt vt moueantur ex partibus determinatis, ſicut eſt in dextro, & ſiniſtro, & ante, & retro, quæ ſunt partes determinatæ in motu aīalis, niſi ꝙ ſunt diuerſa

De compoſitione Mundi quamplurima.

Si deficeret aliquis cœleſtium motuū corrumperetur hæc ordinatio, & proportio. Idem lib. de ſubſtantia orbis cap. 4. Vide oppo. 13. Met. 41. Vide contra Zim.

Corpora cœleſtia nō ſūt eadem ſpē. Idem lib. de ſbā orbis capitu. 5. Vide oppo. 2. cœ. 49. & 59. cō. Vide cōtra. Zim.

in animalibus diuersis figura, & potentia, & sunt diuersa in corporibus cœlestibus potētia, et ideo posuit Ari. ꝙ in cœlo sit dextrum, & sinistrũ, ante, & retro, & sursum, & deorsum. Diuersitas autem corpoꝝ cœlestium in partibus motuum est, quia differunt specie: & est quid propriũ eis, s. ꝙ differant species eoꝝ propter diuersitatem partiũ motuum eoꝝ. Et cõsydera corpus cœleste primum esse vnũ aĩal, cui determinauit natura sua seu ad necessitatẽ, seu ad bene esse, vt moueatur ſm oẽs partes suas vno motu ab oriente in occidẽs: alĳ vero orbes, determinauit natura eoꝝ, vt moueantur contra hunc motum. & pars orbis totius, quam determinauit natura, est melior oĩbus partibus, cùm hic orbis fuerit melior oĩbus orbibus, & totis melius mobilibus oportet, vt sit ei pars melior. Et hoc totũ declaratũ est hic modo rhetorico: in locis aũt proprĳs declaratũ est demonstratiue, si ergo dilexeris esse ex hoĩbus demonstrationis, perquire ea in loco proprio. Et, cùm scieueris hoc, nõ erit tibi difficile debilitare rõnes, quibus rõcinatus est Alga, cũ fuerint duo motus diuersi siles in cõparatione ad quẽlibet orbẽ orbium cœlestiũ, & in cõparatione ad id, quod est hic. qm̃ apparet primo aspectu ꝙ motus orientalis possit esse alĳs præter orbẽ primum, & ꝙ motus occidentalis possit esse ei. & hoc (vt diximus) est, vt si quis imaginatus fuerit ꝙ pars motus in Cancro sit pars motus in hoĩe. & non euenit hæc existimatio de Cãcro, & hoĩe propter diuersitatem figuræ in eis: euenit vero orbibus cœlestibus, quia sunt concordes in figura. & q cõsyderauerit in aliquo facto factoꝝ, non declarabiť ei scientia eius, nisi cũ declarata fuerit ei sciẽtia intenta in illo facto, et finis intẽtus in eo. &, cũ non scieuerit oĩno sciam eius, possibilè erit vt existimet ꝙ possibile sit reperiri hoc factũ, licet sit in quacũq; figura fuerit, & in quacunq; q̃titate, & quocunq; situ partium, & in quacũq; cõpositione. hoc idẽ euenit Loquẽtibus, de corpore cœlesti. Et oĩa ista sunt cogitationes primo aspectu, & sicut qui opinatus fuerit hoc in factis, ignorat facta, & factorem, sed habet in eis opiniones nõ veras, sic ẽt est dispositio ĩ creatis. Et aduerte huic radici, & non acceleres in iudicando creaturas Dei glo. primo aspectu, & eris ex eis, de quibus diciť, tu es ꝓpè os eoꝝ, & longe ab interioribus. Illuminet Deus glo. oculos nr̃os lumine scientiæ suę, & auferat à nobis velamina ignorantiæ, nã ipse est tribuens scientias: & noticia operationũ propriaꝝ corporum cœlestium est noticia facientis ea, quem inspexit Abraã, requiescat in pace, cùm dixerit faciens cœlum, et terram: & nos transferamus ad sermones Alga, in motibus.

Corpus cœleste est vnũ animal. Vide infra disp. 3. & . 2. Com. 42. 71. & 74.

ALGAZEL.

Ait Alga. Secũdum vero consequẽs consyderať ex parte diuersitatis motuũ orbium: aliqui q̃dem ex oriente in occidẽs, & aliqui ecõtra, &c. vsque ad possibile est aduersario afferre rationes diuersitatis in rebus, & dispositionibus.

AVEROES.

Ait Auer. Non latet aũt te Rhetorica in hoc sermone, ex eo, quod ꝓcessit, ac etiã eius respõsio, & ꝙ hoc totum est eius, qui non intelligit naturas illas excelsas, & operationes nobiles, quæ fiunt ex eis, & assimilat scientiã Dei glo. scientię hoĩs ignorantis. Et, cũ dixit si aũt dixerint duæ partes oppositę sunt contrariæ, & q̃uo fient æquales, dicimus ꝙ hoc est, sicut id, quod dicitur, ꝙ ante, & post in inuentione mundi sunt contraria, & quomodo ponitur assimilatio eorum. Id aũt, quod existimauerunt, ꝙ sit notum esse similitudinem horarum diuersarum in comparatione ad possibilitatem essendi, et ad omne congruũ, quod imaginatur positio eius in esse, & sic etiam est nota æqualitas dispositionũ, & situum, & locoꝝ, & partiũ in cõparatione ad congruũ ei, illud est sermo manifesti erroris ex se. nã, si concessum fuerit ꝙ possibilitas esse hoĩs, & priuatiõis sit æqualr̃ in materia, ex qua causatus est hõ, & ꝙ hoc sit ratio ad probandũ ꝙ sit inclinãs faciẽs esse, & non priuationẽ, tunc non est po͛e imaginari ꝙ possibilitas vidẽdi, & nõ videndi ipsius oculi sit ęqualiter. nã nemo põt ponere ꝙ partes oppositæ sint ęquales, sed debet ponere ꝙ recipiens ea est indifferẽs, & sequuntur ex eis oꝑationes indifferentes. & sic ante, & post, quæ sunt similia, ex eo ꝙ hoc est ante, hoc vero post, possibile est tñ vt ponať ꝙ sint similia circa receptionẽ esse. Attamẽ hoc totũ non est veꝝ. nã quod in est oppositis, essentialr̃ est, vt recipiẽtia eoꝝ sint diuersa: ꝙ aũt recipiens actionẽ contrarioꝝ sit vnum in vna hora hoc est impo͛e. Philosophi aũt non tenẽt possibilitatẽ esse rei, & priuationis æqualiter in vna hora: sed tempus possibilitatis esse est aliud à tẽpore priuationis, & hora apud eos est cõditio requisita in innouatione eius, qd̃ innouatur, & in corruptione eius, quod corrumpiť. Si aũt esset tempus possibilitatis esse rei, & tẽpus priuationis idem, i. in materia rei propíqua, erit esse eius corruptio possibilitatis priuatiõis eius, & erit possibilitas esse, & priuationis ex parte agentis: nõ autem ex parte recipientis. Et ideo, q conatus est ex hac via affirmare agens est sermo sufficiens, tñ est rhetoricus, & topicus, non demõstratiuus: licet existimatum fuerit in Alfarabio, & Auicẽna ꝙ ipsi processerint hac via ad probandum ꝙ oĩs actio habeat agens: et est uia, qua non processerunt Antiqui: & profecto secuti sunt isti duo viri in hoc Loquentes nr̃ę gentis. Attamen quo ad innouationẽ totius apud tenentem innouationem eius non imaginatur q̃dem in eo antecedens, nec subsequens. qm̃ antecedens, et subsequẽs in horis imaginantur in comparatione ad instans pręsens: &, cùm non fuerat ante creationem mũdi apud eos tẽpus, quo modo imaginatur vt præcedat instans ipsum, in quo creatus est mundus? et non potest demonstrari hora in creatione mundi: qm̃ antea aut non fuerat tempus, aut fuerat tẽpus infinitum: & ambobus modis nõ demonstrať ei hora propria, in qua pendeat voluntas. & ideo hic liber nomẽ proprium sibi congruũ præ cæteris est Destructio simpliciter, nõ destructio philosophãdi. nã quod facit adipisci ĩcumbentẽ ei est destruere, & deuastare ĩnſas. Et, cũ dixit si aũt fuerint ei possibiles rõnes diuersitatis cum similitudine, conueniunt aduersario rõnes diuersitatis in rebus, et dispositionibus, i. si verificatum fuerit Philosophis ponere diuersitatẽ in partibus motuũ, verificať ẽt aduersario ponere diuersitatẽ in ꝯpibus cũ credulitate similitudinis in eis. Attamen hæc est contradictio ſm sermonẽ dicentis, non ſm rem ipsam, cùm concediť proportio inter partes oppositas, & tempora diuersa. & huic contradicit ꝓportio in hac mutatione tẽporum, & partium. & aduersario est ponere æqualitatem inter eos in rõne diuersitatis, aut ratione similitudinis. quare oĩa ista sunt sermones topici.

ALGAZEL.

Ait Alga. Dubitatio aũt Secũda ꝓ radice rõnis eoꝝ est vt dicať, vos negatis emanationẽ prouenientẽ ab antiquo, & tñ impossibile est vobis absq; cõfessione eius. Nã in mundo sunt ĩnouationes, & habẽt causas. si aũt innouationes illæ processerint ad alias innouationes, & sic in infinitũ, est falsum. & hoc nõ est id, quod cogitet aliq̃s intelligẽs. Si autem hoc esset possibile, eritis absq; necessitate concedendi agens, et affirmare nec̃ium in esse, quod est sustentaculũ ĩnouationũ po͛ium. &, cũ ĩnouationes habuerĩt extremitatẽ, ad quã deueniat ꝓcessus eaꝝ, tunc illa extremitas erit antiquũ ipm̃. ergo nõ euadet ſm radicẽ vestrã, qn permittamus emanationẽ innouati ab ęterno.

AVEROES.

Ait Auer. Si vellent Philosophi ponere ens antiquum in esse propter ens, quod innouatur, hoc modo inferendo rationem, scilicet si posuissent ꝙ innouatum, in eò ꝙ est innouatum, emanat ab æterno, tunc esset eis refugium exonerandi se à dubitatione in hac disputatione. Sed debes scire ꝙ Philosophi ꝑmittunt esse innouatum ab innouato in infinitum per accidens, cùm fuerit hoc reiteratum in materia cõprehensa finita: vt ꝙ sit corruptio corrupti in eis conditio requisita in eẽ secundi tm̃. v.g. qm̃ est necesse apud eos vt homo ab homine generetur, cum conditione, ꝙ corrumpatur homo præcedens, ita ꝙ sit materia, ex qua generetur tertius. verbi gratia ꝙ imaginẽtur duo homines, quorum primus fecit secundum ex materia hominis corrupti: &, cùm fuerit homo secundus, ipsemet homo primus corrumpitur, et facit homo secundus ex materia eius hominem tertium, iterum corrumpitur homo secundus, & facit ex materia eius homo tertius hominem quartum. Nam potest imaginari in duabus materijs posse fieri actionem in infinitum, absq; eo ꝙ sequatur inde falsitas. & hoc tantũ, quantum remanet agens. &, cum hoc agens non fuerit ei principiũ, nec finis in esse suo, tunc hæc actio non habebit principium ĩ esse suo, nec finẽ, vt declaratum est superius. Et sic accidit imaginari in eis in tempore præterito, s. cùm præcesserit hominem homo, qui eum fecerit, & homo corruptus, & ante hoĩem illum homo, qui eum fecerit, & homo corruptus. nam oẽ tale, cùm sustentaŕ in agente antiquo tunc est in natura circuli, in quo impossibile est esse quid totum. Si vero fuerit homo ab homine ex materijs infinitis, & possibile est vt addantur additione infinita, tunc est falsum: qm̃ esset possibile repiri materiam infinitam, et reperiretur quiddam totum, quod non finiretur: quoniam, si reperiretur totum finitũ additum additione infinita, absq; eo, ꝙ corrũpatur aliqd eius, tunc erit possibile, vt reperiatur totũ, quod nõ finitur: & hoc est, quod iam probauit Arist. in lib. Physi. ergo modus, quo probauerunt Antiqui ens antiquũ, quòd non moueatur oĩno, nõ est ex parte esse innouatorum ab eo, in eo ꝙ sunt innouatã, sed in eo ꝙ sunt antiqua in genere. Et conueniens apud eos est, ꝙ hic processus in infinitum sequatur ab ente agente antiquo: quoniã innouatum necesse est vt sequatur per se à causa innouata. Sed modus, quo posuerunt Antiqui, quo ad esse ens æternum vnum numero, absq; eo, quòd recipiat aliquam speciẽ mutationis, sunt duo modi: quorum Vnus est, quoniam inuenerunt hoc esse circulare antiquum: inuenerunt enim generationem hominis, q reperitur nunc, esse corruptionem pręcedentis, & generationem huius corruptionem præcedentis, & sic corruptionem eius, quod corrumpitur ex eis, inuenerunt esse generationem subsequentis: & intulerunt de necessitate quòd hęc mutatio antiqua sit à motore antiquo, et moto antiquo, non mutabili ex se, sed quod mutatur tantũ in loco secundum partes, scilicet appropinquando quibusdam generatis, & distando, & hoc erit causa corruptionis corrupti ex eis, & gñationis generati: & illud est corpus cœleste. & hoc quidẽ corpus est ens, non mutabile: & ipsum est causa innouationũ ex parte operationum suarũ, quæ fiunt, & ipsum, ex parte continuationis harum operationum ei, s. non habens principium, nec finem, est ex causa non habente principium, nec finem. Secundus autem modus, quo posuerunt ens antiquum, nõ corporeum omnino, nec habens materiam, est, quia inuenerunt omnia genera motuum deuenire ad motum in loco, & inuenerunt motũ in loco deuenire ad mobile ex se à motore primo, non moto omnino, nec per se, nec per accidens; sin autẽ, reperiretur motores, qui mouentur, simul infiniti: & hoc est falsum. Et oportet vt hic primus motor sit ęternus: sin autem, non esset primus. Et, cùm sic fuerit, tunc oĩs motus in esse deuenit ad hunc motorem per se, non aũt per accidens: & est id, quod reperitur cum omni moto in hora, qua mouetur. Esse autem mobile ante motorem, vt hominẽ generari ab hoĩe, hoc est per accidens, non per se. Motor autem, qui requiritur in homine à principio generationis eius ad finem esse eius, est hic motor. & sic esse huius motoris requiritur in esse oĩum entium: et requiritur in conseruatione eorum, quę sunt in cœlo, & terra, & reliquorum, quæ sunt in medio. Et hoc totum non declaratur in hoc loco demõstratione, sed sermonibus, qui sunt de genere huius sermonis, & sunt magis sufficientes, ꝙ̃ sermones aduersarij ei, qui confitetur veritatem. Et, cùm declaratum fuerit tibi hoc, non indiges euasionibus, quibus tuetur se Alga. à quæstione Philosophorum circa modos dubitationũ contra eos in hac disputatione: quoniã sunt euasiones diminutę. nam, cùm non fuerit sibi declaratus modus, quo posuerunt ens ęternũ in esse, non erit declaratus ei modus euasionis eorum ex esse innouati ab æterno. & hoc est, sicut diximus, mediante eo, quod est æternum ex se, sed generabile, & corruptibile ꝑpter motus suos particulares, nõ propter motum vniuersalem circularem, seu mediante eo, quod est passionis æternę in genere, s. non hñs nec principium, nec finem. Sermo aũt Alga. respondet pro Philosophis. Si autem dixerit, nos equidem non negamus emanationem innouati ab antiquo, i. quodcũq; innouatum fuerit: sed negamus emanationem innouati ab antiquo, quod sit caput innouatorum ab antiquo, postq̃; non distinguitur hora innouationis ab ea, quæ fuerat antea circa inclinationẽ modi essendi, nõ ex eo, ꝙ imaginatur hora, nec instrumentum, nec conditio, nec natura, nec accidens, nec causa causarum, quæ causat aliquam rem. Cùm autem non fuerit hoc innouatum primũ, ipsum potest esse vt emanet ab eo cũ innouatione alterius rei de dispositione subiecti recipientis, seu aduentu horæ conuenientis, aut eò ꝙ currit ita hoc cursu naturali. Et, quia respondit eis Alga. hac responsione, dixit, respondens eis, interrogatio autem de aduentu dispositionis, aut aduentu horæ, & omni, quod innouatur in eo, est conueniens, et aut procedet ĩ infinitum, aut perueniet ad antiquũ, ex quo erit innouatum primum. Attamen nos dicimus ꝙ hęc interrogatio est, quam interrogauit primo: & hæc species consequentiæ est illa, quam intulit contra eos, ad tenendum ꝙ emanet innouatum ab ęterno. &, quia respondit ei responsionibus non congruis interrogationi, & est permittere innouatũ ab ęterno, nõ autem innouatum primum, ideo reiterauit quæstionẽ eis. Sed responsio huius quæstionis est id, quod pręcessit de modo emanationis innouati ab antiquo primo, non in eo ꝙ est innouatum, sed in eo ꝙ est æternũ, ex eò ꝙ est æternum secundum totum, innouatum vero secundum partes. nam omne agens æternum apud eos, si emanauerit ab eo innouatum per se, non est antiquum primum apud eos. et actio eius apud eos sustẽtaŕ antiquo primo, scilicet aduentus conditionis actionis antiqui, quod non est primum, sustentatur antiquo primo, eo modo, quo sustentatur innouatum ab antiquo primo: et est sustentatio, quę est secundum totum, non secundum partes. Deinde adduxit responsionem pro Philosophis in eo, quòd ipse imaginatus fuit, partim imaginationem opinionis eorum: & est quòd non potest imaginari innouatum ab antiquo, nisi mediante motu circulari, qui assimilatur antiquo, ex eo quòd non habet principium, nec finem: & assimilatur innouato, quia omnis pars eius imaginatur ge-

nerata,

nerata, & corrupta: & hic motus ex innouatione partium eius erit principium innouationũ, et erit in æternitate vniuerſitatis eius actio æterna. Deinde dixit circa dubitationem huic modo, quo emanat innouatũ ab antiquo primo ſm opinionẽ Philoſophorum, & dixit eis, motus circularis aut eſt innouatus, aut antiquus. Si autẽ eſt antiquus, quomodo poſſit eſſe principium primum innouatorũ? Si vero innouatus, tunc indiget innouante, & pcedet res in infinitũ. Si vero dixerint ꝙ ipſe aſſimilatẽ antiquo aliquo modo, & aſſimilatẽ innouato aliquo modo: nã aſſimilatur antiquo, ex eo ꝙ eſt permanens, & aſſimilatur innouato, ex eo ꝙ innouatẽ. Dicimus vtrum ſit principium innouatorum, ex eo ꝙ eſt permanens, aut ex eo ꝙ eſt innouatus. Si autẽ ex eo ꝙ eſt permanẽs, igitur emanat aliquod innouatum ex aliquo, ex eo ꝙ eſt permanens. Si vero emanat ab eo, ex eo ꝙ eſt innouatus, ergo indiget eo, qđ faciet innouationem, & procedet hoc in infinitũ. & hæc eſt diſpoſitio ſermonis eius. Et eſt ſermo ſophiſticus. quoniam non emanat ab eo innouatum, ex eo ꝙ eſt permanens, ſed emanat ab eo, ex eo ꝙ eſt innouatus, ſed ipſe nõ indiget cauſa innouante. qm̃ innouatio eius non eſt noua, ſed eſt operatio antiqua, ſ. abſq; principio, & abſq; fine. & neceſſe eſt vt agens huius ſit agens antiquum: qm̃ actio antiqua eſt ab agẽte antiquo, & innouata ab agente innouato: motus autem intelligitur de antiquitate eius, ꝙ non habeat primum, nec vltimum. & hoc eſt, quod intelligitur de permanentia eius. nam motus non eſt permanens, ſed eſt ſucceſſiuus. &, quia Alga. cõſyderauit hoc, dixit eis in euaſione ab hac cõſequentia, eſt ſpecies induſtriæ reiterata quibuſdam qõnibus.

ALGAZEL.

Ait Alga. Secunda autem ratio eorꝫ in hac diſputatione eſt, qm̃ exiſtimauerunt ꝙ dicens mundum poſtponi Deo glorioſo, & Deum glo. præcedere eum, vſq; ad, &, cum neceſſe fuerit antiquitas temporis, & eſt prolatio menſuræ motus, ſequitur antiquitas motus. &, cùm ſequitur antiquitas motus, ſequitur antiquitas moti.

AVEROES.

Ait Auer. Via autem proceſſus ſermonis, quem recitauit de eis, non eſt demonſtratiua. & ſumma eius eſt ſi Deus glo. præceſſerit mũdum, aut erit prior cauſalitate, nõ tempore, ſicut prioritas hominis reſpectu vmbræ ſuæ; aut erit prior tẽpore, vt prioritas ædificatoris reſpectu parietis. Si autẽ fuerit prior prioritate hoĩs reſpectu vmbræ ſuæ: & Deus eſt antiquus: ergo mundus eſt antiquus. Si vero fuerit prior prioritate temporis, ſequitur vt ſit præcedens mundum tempore non habente principium, & erit tempus antiquum. nam, cùm ante tempus fuerit tempus, non põt imaginari innouatio eius. &, cùm tẽpus fuerit antiquum, ergo motus eſt æternus: qm̃ non imaginatẽ tempus, niſi in motu: &, cùm motus fuerit æternus, erit motum in eo æternum, & motor eius de neceſſitate æternus. Attamen hæc demonſtratio non eſt vera: quia Deus glo. non eſt ex eis, quorꝫ natura eſt eſſe in tempore: mũdus vero eſt, cuius natura eſt eſſe in tempore. & non eſt vera apud eos proportio æterni ad mundũ, ita ꝙ aut erunt ſimul, aut eſt ante eum tempore, ſeu cauſa, æternum enim nõ eſt ex eis, quorum natura eſt eſſe in tempore: mundi vero natura eſt eſſe in tempore.

ALGAZEL.

Ait Alga. Dubitatio autẽ eſt vt dicatur ꝙ tempus ſit innouatum, & creatum, & non eſt ante id tempus omnino. Et dictum noſtrũ, ꝙ Deus glo. ſit ante mũdum, & tempus, eſt ꝙ ipſe fuerat, & nõ fuerat mũdus, nec tempus, deinde fuit & cum eo mundus, & tempus. Et dictum noſtrum, nanq; fuit, & non erat mundus, nec tempus, eſt eſſe ſubſtantia creatoris, nec priuatio ſubſtantiæ mũdi. Et dictum noſtrum, fuit & cum eo mundus, eſt eſſe duarum ſubſtãtiarum tm̃, & præceſſio eſt ſeparatio in eſſe tm̃, & mundus eſt vt vnum indiuiduum. Si aũt dixerimus fuit Deus glo. & non aliud, exẽpli gratia poſtea fuit Deus, & aliud, non importat dictio niſi eſſe ſubſtantiæ, & priuationẽ ſubſtantiæ, & vlterius eſſe duarum ſubſtantiarꝫ. & non eſt de neceſſitate huius conſyderare rẽ tertiam, et eſt tp̃s. & licet imaginatio non quieſceret, niſi conſyderaret rẽ tertiam, & eſt tp̃s, tñ inſpicias fallacias imaginationis.

AVEROES.

Ait Auer. Hic ſermo eſt ſophiſticus, & corruptus, qm̃ iam facta eſt demonſtratio ꝙ ſunt hic duæ ſpecies ipſius eſſe, quorum vnum eſt in natura motus, & hoc non euadit tempore: & aliud non eſt in natura motus, & hoc eſt æternum, & nõ denominatur tempore. id autẽ, quod eſt in natura motus, eſt ens notum ſenſu, & intellectu: eius vero, quod nõ eſt in natura motus, nec in mutatione, iam facta fuit demonſtratio de eſſe eius apud omnes confitentes ꝙ omne motũ habet motorẽ, & omne actum habet agens, & ꝙ cauſæ mouentes altera alterã non procedunt in infinitum, ſed perueniunt ad cauſam primam, quæ non mouetur omnino. & facta fuit etiã demonſtratio ꝙ id, quod nõ eſt in natura motus, eſt ſupra eſſe eius, quod eſt in motu, & facta etiã eſt demonſtratio ꝙ ens, quod eſt in natura motus, non euadit à tempore, & ꝙ ens, quod non eſt in natura motus, nõ euenit ei tempus omnino. Et, cùm ſic fuerit, tunc præceſſio vnius eorꝫ alteri, i. eius, quod non euenit ei tempus, non eſt prioritas temporalis, nec prioritas cauſæ in cauſato, quæ ſunt de natura entis, quod mouetur: vt eſt prioritas hominis reſpectu vmbræ ſuæ. Et ideo qui aſſimilauerit præceſſionẽ eſſe nõ moti moto pceſſioni eſſe duorum motorum vnius quidem reliquo, errauit, nam quælibet duo entia huius generis, cùm aliquod eorꝫ conſyderatum fuerit in cõparatione ad ſecundum, tunc verificabitur de eo dicere aut erunt ſimul, aut ante id, ſeu poſt id tempore. & qui proceſſerunt hac via ex Philoſophis, ſunt poſteriores Maurorum, propter paucitatem intelligentiæ eorꝫ in opinionibus Antiquorũ. ergo præceſſio vnius duarũ entitatum reliquæ eſt præceſſio eſſe, quod nõ mutatur, nec eſt in tempore, eſſe mutabili, quod eſt in tempore, & eſt alia ſpecies præceſſionis. &, cùm ſic fuerit, non verificatur de his duabus entitatibus, nec ꝙ ſint ſimul, nec ꝙ vna earꝫ præcedat aliam. Sermo autem Alga. ꝙ præceſſio Dei glo. mundo non eſt præceſſio temporalis, ſed poſtponitẽ ei mundus, eſt ſermo verus: ſed nõ intelligit retardationem mundi ei, cùm non fuerit præceſſio eius temporalis, ſed retardationẽ cauſati reſpectu cauſæ, nã poſtpoſitio opponitur præceſſioni: & oppoſita ſunt in eodẽ genere de neceſſitate, vt declaratum eſt in ſcientijs. Et, cùm non fuerit præceſſio temporalis, non erit poſtpoſitio temporalis. Et contingit huic etiã dubitatio præcedens, & eſt quomodo poſtponitur cauſatum cauſæ, quæ perfecte habet conditiones agentis. Philoſophi autẽ, quia poſuerunt ꝙ ens mobile, vniuerſalitas eius non habet principium, non accidit eis hæc dubitatio: & poſſunt dare modum emanationis entium innouatorꝫ ab ente æterno. Et ex rationibus eorꝫ ad probandum ꝙ ens mobile non habet principium, nec innouationem quò ad vniuerſalitatẽ eius, eſt qm̃, cùm fuerit poſitum innouatum, poneretur ens repertum, anteq̃ reperiretur, Innouatio enim eſt motus: & motus neceſſario eſt in moto, ſiue ponatur motus in tempore, ſiue in inſtanti. Vlterius omne innouatum eſt poſſibilis innouationis, anteq̃ innouetẽ: licet etiam Loquentes excitẽtur etiã in hac radice, & in

poſterum

posterum loquemur de ea cum eis: possibilitas autē est passio necessaria passionum entis mobilis, et sequit̄ necessario, si ponat̄ innouata, vt reperiatur, antequā reperiretur. & hoc totum est sermo topicus in hoc loco, nisi ꝙ est magis sufficiens verbis hominum. Sermo autē Alga. si autem esset Deus glo. & non aliud exēpli gratia, deinde fuit Deus cum alio, nō importat hæc dictio nisi esse substantię, deinde fuerunt duo, & nō est de necessitate huius cōsyderare rem tertiam, & est tempus, est sermo verus, nisi ꝙ sequitur vt sit retardatio sua ei non retardatio temporalis per se: sed, si fuerit, est per accidens, cùm tempus præcesserit subsequens, s. ex necessitate precessionis temporis, & ipsum esse innouatum: mundus autē non euenit ei hoc de necessitate, nisi esset pars moti, quā excedit tēpus ex extremitatibus eius: vt accidit Moysi, & aliis hominibus generabilibus et corruptibilibus. Et hoc totum non est declaratū hic demonstratiue. quod vero declaratū est hic, est ꝙ contradictio non sit vera, & quod recitauit ipse postea de rationibus Philosophorum, non est verum.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit ꝙ dictum nostrum, ꝙ fuit Deus glo. & non mundus, habet intelligētiam tertiam præter esse substātiæ, & priuationem mundi ratione. qm̄, si nos consyderabimus priuationem mundi in futurū, tunc proueniret esse substātiæ, & priuatio substantiæ. & non est verū dicere Deum, & non mundum: sed cōueniens est dicere erit Deus, & non mundus: & dicere in præteritum fuit Deus, & non mundus. & erit differentia inter dicere nostrum fuit, & erit, qm̄ non erit id, quod intelligitur de vno, id, quod intelligitur de alio, & perscrutabimur nunc in quo consistit differētia. Et non est dubium ꝙ ipsi non differunt in esse substantię, nec in priuatione mundi, sed in re tertia. nam, cùm nos dicimus de priuatione mundi in futurū, fuit Deus glo. & non mūdus, dicetur nobis ꝙ hic est error. fuit enim dicitur de pręterito, & significauit ꝙ sub dictione fuit, est intelligentia tertia, quæ est in se transiens: & transiens ex se est tempus, & trāsiens ex alio est motus, qui transit trāseunte tempore: ergo de necessitate sequitur vt ante mundum sit tempus, quod cōpletum est, vsque quo peruenerit ad esse mundi.

AVEROES.

AIt Auer. Intentio huius sermonis est ad notificandum ꝙ in sermone dicentis fuit sic, & non sic, deinde fuit sic, & sic, est intelligentia tertia: & est tempus, quod significauit illa dictio, fuit, in rōne differentiæ intelligentiæ huius rei in præterito, & futuro. nam nos, cùm cōsyderauerimus esse alicuius rei cū priuatione alterius, dicimus est sic, & non sic, & mutatione ambarum intelligentiarū determinatur ꝙ sit hic res tertia. si aūt, cùm dicimus fuit sic, & non sic, non significaret illa dictio, fuit, aliquid, non esset differentia inter dicere nostrum, fuit, & erit. Attamē hoc, quod dixit, non totum est notum per se. & nō est dubium in eo circa cōparationem entium adinuicē in præcessione, & postpositione: quandoquidem fuerint ex eis aliqua, quorū natura est esse in tempore. cùm vero nō fuerint in tempore, illa dictio fuit, & similia ei non significant in istis propositionibus, nisi copulationē recitationis recitato, sicut dicimus & fuit Deus pius, & misericors: & sic, si vnum eorū fuerit in tempore, & aliud nō in tempore, sicut dicimus fuit Deus, & non mundus; deinde fuit Deus, & mūdus. Quare non est cōueniens his entibus hęc cōparatio, de qua exemplificauit. Verificatur tñ comparatio verificatione indubitata, cùm sit cōparatio priuationis mundi ad esse eius. qm̄ priuatio eius de necessitate est vt sit in tempore, siquidē esse mundi fuerit in tempore. &, cùm impossibile est vt sic priuatio mundi in hora met esse mundi, ergo est de necessitate antea. & priuatio id præcedit, & mūdus postponitur ei, qm̄ prius, & posterius in motu non intelliguntur, nisi cum tēpore. Et quod ingreditur in hunc sermonem de inuolutione, est quia accepta est cōparatio inter Deum, & mundum. & hac via tantū destruitur hic sermo: & nō erit demonstratiuus, scilicet quem recitauit Alga. pro Philosophis.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens Philosophis pro Loquentibus, in contradicēdo huic sermoni, dicimus ꝙ intelligentia radicalis ambarū dictionum est esse substantiæ, & priuatio substātiæ. & res tertia, quæ est copulatio dictionum, est proportio sequēs respectu nostri. & ratio huius est. qm̄ nos, si consyderauerimus priuationē mundi in futurum, & vlterius consyderabimus post hoc esse secundum, iam diceremus apud hoc fuit Deus, & non mundus. & verificabitur sermo noster, siue si intellexerimus de eo priuationem primam, siue priuationem secundam, quæ est post esse. si aūt in hoc fuerit proportio ad futurum, possibile est vt cōuertatur in præteritū, & proferant eum cum dictione preteriti: & hoc totum propter defectum imaginatiōis in imaginando aliquod ens incipere, nisi consyderauerit ei aliquid ante. & hoc pręcedens, à quo non pōt euadere imaginatio, reputatur ꝙ sit res vera in esse, & est tēpus, & est simile defectui imaginationis in consyderādo finire corpus in parte capitis, exempli gratia nisi ad superficiem superiorē eius, & imaginat̄ ꝙ vltra mundum sit locus, aut plenus, aut vacuus. Et, cùm dicitur ꝙ non sit supra superficiē mundi sursum longinquius, defecit imaginatio obedire in hoc concedendo illud: sicut, cùm dicitur ꝙ ante esse mundi non sit aliquid præcedens, & tñ est verum, defecit in hoc concedere. Et, qm̄ possibile est imaginationem falsam fieri, cùm imaginatus fuerit aliquis supra mundum esse vacuum, qd' est dimensio infinita, dicendo ei ꝙ vacuum nō est intelligibile ex se: dimensio vero est consequens corpus, cuius diametri extendunt̄. &, cùm corpus habeat dimensiones, tunc dimensio, quæ id prosequitur, est finita, & decisio vacui, & pleni non est intelligibilis. & iam probatum est ꝙ vltra mundum nō sit vacuum, nec plenū, licet imaginatio non obediat in hoc concedendo. sic ēt dicitur sicut dimensio localis cōsequitur corpus, sic dimensio temporalis motum. nam ipsa est extensio motus, sicut hæc est extensio dimensionum corporis. Et, sicut probatio finitatis diametrorū corporis prohibet affirmationem dimēsionis locis supra ipsum, sic probatio finitatis motus ex lateribus eius prohibet imaginationem dimēsionis temporalis post ipsum, licet imaginatio inuoluatur in imaginationibus, & existimationibus suis, & non obediat ei. Et nulla est differentia inter dimēsionem temporalem, cuius probatio diuiditur apud cōparationem eius ad sursum, & deorsum: si quidem possibile est affirmare sursum, quo nō sit superius, sic potest affirmari ante, ante quod nō sit ante verum, nō imaginabile, sicut est in ipso sursum. & hoc sequitur, & aduerte huic, quia ipsi conuenerunt ꝙ non est vltra mundum vacuum, nec plenum.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius sermonis sunt duæ quęstiones: quarum Vna est ꝙ imaginari pręteritum, & futurū, quæ sunt ante, & post, sunt duo reperta respectu nostræ imaginationis. nam possibile est nobis imaginari futurum fieri præteritum, & præteritum, quod fuit antea futurū. &, cùm sic fuerit, ergo præteritum, & futurum non sunt ex rebus existētibus per se, & nō habent esse extra animam, sed est res, quā operatur

operatur

operatur anima. &, cùm destruatur eẽ motus, destruitur intelligẽtia huius proportionis, & comparationis. Attamen responsio eius est ꝙ consecutio motus, & temporis est vera: & tempus est aliquid, quod operatur intellectus in motu: sed motus non destruitur, nec tempus, qm̃ non prohibetur esse tẽporis, nisi cum entibus non recipiẽtibus motum: esse vero entium mobilium, seu consyderatio esse eorum euenit eis tempus necessario: qm̃ non sunt hic, nisi duo entia, s. ens recipiens motum, & ens nõ recipiens motum, & impossibile est vt conuertatur vnum eorum ad reliquum, nisi esset possibile cõuerti necessarium ad possibile. Si autem motus esset impossibilis, deinde reperiretur, tunc de necessitate conuerteretur natura entium non recipiẽtium motum ad naturam recipientium motum. quod est falsum. & hoc esset, qm̃ motus est in re necessario. Et, si motus esset possibilis ante esse mundi, tunc res praecedẽtes recipientes essent in tempore necessario: qm̃ motus est possibilis, in eo ꝙ recipit quietem, non autẽ in priuatione. in priuatione enĩ non est possibilitas omnino, nisi esset possibile vt priuatio deferret eẽ. & ideo impossibile est innouato quin praecedat id priuatio. & nõ est dubium ꝙ separatur priuatio innouati in subiecto recipiẽte esse innouati, & remouetur ab eo priuatio, sicut est in alijs contrarijs. nam calidum, cùm fit frigidum, non cõuertitur substantia calidi in frigidum, sed mutatur subiectũ recipiens à calido in frigidum. Quaestio aũt secunda, & fortior quidẽ earum, est sophistica, & corrupta. Et summa eius est ꝙ imaginari praecessionẽ ante initium primi motus, ante quẽ non fuit aliquod, quod moueatur, est sicut imaginari ꝙ vnum corporum mundi, & est sursum exempli gratia, finitur necessario aut ad aliud corpus, aut ad vacuum. nam dimẽsio est quid sequens corpus, sicut tempus est quid sequens motum. &, sicut est impossibile reperiri corpus infinitum, sic impossibile est reperiri dimẽsionem infinitam. &, cùm impossibile sit reperiri dimensionẽ infinitam, impossibile est finiri omne corpus ad aliud corpus, aut ad aliqd, in quo consyderatur esse dimensionem: & est vacuum exẽpli gratia, & procedet in infinitũ: & sic motus, & tempus est quid sequens ea. Si aũt impossibile est reperiri motum praeteritum infinitum, & fuerit hic motus primus finitus in extremitate initij, impossibile quidẽ est reperiri in eo ante. nam, si esset ei ante, reperiretur ante primũ motum alius motus. Attamen haec quaestio, vt diximus, est turpis, & est ex locis permutationis sophisticis, si legeris artem sophisticam. & hoc quidem permutando iudicium ad quãtitatem non habẽtem situm, in qua non reperitur totum, & est tẽpus, & motus, à iudicio quãtitatis habentis situm, & totum, & est corpus. & ponendo impossibilitatem priuationis finiendi in quãtitate habente situm probationem ꝙ sit impossibilis in quãtitate non habente situm, & ponendo actum mentis in imaginando additionem, in eo quod est in actu, eiusdem consyderationis. Et hic est error manifestus. nã imaginatio additionis de magnitudine reperta in actu, & ꝙ necesse sit vt finiatur ad aliam magnitudinem, nõ est quid repertum in substãtia magnitudinis, nec assumitur in definitione eius. Imaginatio vero praecessionis, & postpositionis in motu innouato est quid per se assumptum in definitione eius. nam impossibile est vt sit motus innouatus nisi in tempore, s. ꝙ excedat tempus initium eius. Et sic impossibile est imaginari tempus habens extremum, quod non sit finis alterius temporis: postquã fuerit definitio instantis ꝙ sit res, quae est finis praeteriti, & principium futuri. instans enĩ est praesens: & praesens est mediũ necessario inter praeteritum, & futurum. & imaginari instans praesens, ante quod non sit praeteritum, est falsum. Et non est sic in puncto: nam punctum est finis lineae, & reperitur cum ea, quia linea est quiescens. & possibile est imaginari punctum, quod sit principium lineae, & nõ sit finis alterius lineae: instans tñ impossibile est vt reperiatur nec cum tempore futuro, nec cum praeterito, & est necessario post praeteritũ, & ante futurum. &, cùm impossibile est ei vt sit de se, impossibile est vt sit ante esse futuri, absq; eo ꝙ sit finis temporis praeteriti. & causa huius erroris est similitudo instantis cum puncto. Demonstratio autem, ꝙ omnis motus innouatus sit ante eum tempus, est qm̃ omne innouatum aut nõ erit, & impossibile est in instanti, in quo verum est dicere ꝙ innouatum sit, ꝙ non sit. remãsit ergo ꝙ verum est dicere de eo ꝙ non sit in alio instanti praeter primum, de quo verum est dicere ꝙ sit: & inter quaelibet duo instantia est tempus medium: non enim continuatur instans instanti, sicut non cõtinuatur punctum puncto: & iam declaratum est hoc in scientijs: ergo ante instans, in quo innouatus est motus, est tempus necessario. nam, cùm imaginemur duo instantia in esse, fit inter ea proculdubio tempus. sursum autẽ non assimilatur ipsi ante, vt dictũ est in hoc sermone, nec instans assimilatur puncto, nec quantitas habens situm assimilatur non habẽti situm. Qui autẽ abusiue permittit esse instans, quod non sit praesens, aut praesens, ante quod nõ sit praeteritum, ipse negat tempus, & instans. ponendo instans tale, etiam praesupponit tempus nõ habens principium. & haec positio contradicit sibi ipsi. Quare impossibile est vt attribuatur esse praecessiõis in omni Innouato imaginationi. nam qui negat praecessionem, negat innouatum: &, qui negat ꝙ sit sursum ipsi sursum, est econtra: qm̃ ipse negat sursum simpliciter: &, cùm auferatur sursum simpliciter, aufertur deorsum simpliciter. Et, cùm auferantur duo ista, aufertur graue, & leue, & nõ est actus imaginationis inconueniens in corpore rectarum dimẽsionum, ꝙ necesse sit vt finiatur ad corpus aliud, imo est necessarius. nam corpus rectarum dimensionum possibilis est ei additio: & cui possibilis est additio, id nõ habet terminum naturaliter. Et ideo sequitur vt finiãtur corpora recta ad corpus rotundum continens: qm̃ est cõpletum, cui impossibile est vt fiat additio, nec diminutio. Et ideo, cũ acquirit intellectus imaginari de corpore rotundo ꝙ necesse sit finiri ad aliud praeter id, tũc imaginatus est incõueniens, & falsum. Et haec oĩa nõ sunt apprehensa apud Loquentes, neq; apud eum, qui non incoeperit speculari ordine artificiali. Vlterius, qm̃ non sequitur tẽpus motum, sicut sequitur finitas magnitudinem: nam finitas sequitur magnitudinẽ, quia est in ea, sicut est accidẽs in subiecto sibi appropriato, & demonstratur tale demõstratione subiecti sui, & est in loco, vbi est subiectum suum. & non est sic in consecutione temporis motui, sed consecutio tẽporis motui magis assimilatur cõsecutioni numeri numerato, s. ꝙ, sicut non consyderatur numerus in cõsyderatione numerati, & nõ multiplicatur in multiplicatione eius, sic est dispositio temporis cum motibus. & ideo est tẽpus vnum omni motui, & moto, & reperitur in omni loco, adeo ꝙ, si imaginati fuerimus homines carceratos à pueritia in vna spelũca terrae, determinabimus ꝙ isti non apprehendunt tempus, eò ꝙ non apprehẽdunt aliquem motuum sensibilium, qui sunt in mũdo. Et ideo tenet Arist. ꝙ esse motuum in tempore est simile praeoĩbus esse numeratorum in numero. nam numerus nõ multiplicatur in multiplicatione numeratorum, & nõ demonstratur ei locus, cùm demõstrantur loca numeratorum. & videtur ei ꝙ propter hoc fuit proprietas eius mensurare motum, & mẽsurare esse entium, quae mouentur, in eo ꝙ mouentur, sicut numerus mensurat corpora eorum. & ideo dicit Arist. in definitione temporis

poris

poris ꝙ ſit menſura motus ſecundum prius, & poſterius, quæ ſunt in eo. Et, cùm ſic fuerit, quēadmodum cùm poſuerimus numeratum quoddā innouatum, nō oportet vt numerus ſit innouatus, ſed oportet, ſi fuerit numeratū, vt ſit ante id numerus, ſic oportet, ſi fuerit hic motus innouatus, vt ſit ante eum tempus. ſi autem innouatum fuerit tempus, cùm fuerit motus demōſtratus, quicunq; ſit, tunc tempus apprehenditur cum motu illo. & hoc quidem facit te intelligere ꝙ natura temporis eſt remotiſſima à natura magnitudinis.

ALGAZEL.

Ait Alga. reſpondens pro Philoſophis. Si autem dicitur hoc pondus eſt tortuoſum, mundus enī non habet ſurſum nec deorſum, quia eſt rotundus, rotundum aūt non habet ſurſum nec deorſum, ſed: appellatur pars ſurſum id, quod eſt propè caput tuum, & deorſum, quod eſt propè pedem tuum, & eſt nomē determinatum in comparatione ad te, & pars, quæ eſt deorſum reſpectu tui, eſt ſurſum reſpectu alterius, cùm imaginatus fueris eum eſſe in alia parte rotūditatis terræ: & etiam planta pedis eius erit in oppoſitum plantę pedis tui: imo pars, quam imaginatus es ſurſum ex partibus cœli die, eſt eadē ſub terra nocte: & quod eſt ſub terra, reuertitur ſupra terrā circulariter. Primum vero in eſſe mundi non poteſt imaginari vt cōuertatur vltimum. & eſt, quemadmodum, ſi imaginati fuerimus lignum, cuius vna duarū extremitatum ſit groſſa, alia vero ſubtilis, & deliberauerimus appellare partē groſſam contiguam ſubtili ſurſum ad locum, ad quem finitur, aliam vero partem deorſum, non videt ex hoc eſſe differētia eſſentialis mundo: ſed ſunt nōīa diuerſa, quæ ſunt ex diuerſa poſitione huius ligni, adeo ꝙ, ſi mutaē ſitus eius, non mutatur nomen: mundus aūt non mutatur: ergo ſurſum, & deorſum eſt proportio abſoluta tibi, & non mutantur partes mundi, & ſuperficies eius.

Priuatio aūt præcedens mundum, & finem primum, eſſe eius eſt ens eſſentiale, & non imaginatum vt recipiat permutationē, & fiat vltimum, nec priuatio, imaginata à nobis ꝙ ſit corruptio mundi, quę eſt priuatio eueniens, poteſt imaginari ꝙ fiat præcedens: ſed extremitates finis mundi, quarum vna eſt prima, & alia vltima, ſunt duæ extremitates eſſentiales permanentes, & non poteſt exiſtimari permutatio in eis in ꝑmutatione relatiui ad eas: & econtra eſt in diſpoſitione ſurſum, & deorſum. Quare poſſibile eſt nobis dicere quòd mūdo nō eſt ſurſum, nec deorſum: & tñ impoſſibile eſt nobis dicere ꝙ eſſe mundi nō habet ante, et poſt. &, cùm probatum fuerit ante, & poſt, tūc nihil aliud eſt diſpoſitio temporis, niſi id, quod eſt eius per prius, & poſterius.

AVEROES.

Ait Auer. Hic ſermo reſponſionis Philoſophorū eſt in vltimitate ruinę. Et ſumma eius eſt ꝙ ſurſum, et deorſum ſunt duo relatiua, quare euenit eis diſcurſus imaginatiuus: diſcurſus vero in ante, & poſt non eſt imaginatiuus, qm̄ in eo non eſt relatio, ſed eſt intellectualis. Et diſpoſitio huius eſt, quoniam ſurſum, imaginatum in aliqua re, poſſibile eſt imaginari deorſum in re illa, & deorſum poteſt imaginari ſurſuʒ. ſed in priuatione præcedente innouatum, quæ dicitur ante, non poteſt imaginari ꝙ ſit priuatio, quæ eſt poſt innouatum, quæ appellatur poſt. Attamen dubium poſt hoc remanſit eis. qm̄ Philoſophi tenent ꝙ hic ſit ſurſum naturaliter, & eſt id, ad quod mouetur leue, & deorſum naturaliter, et eſt id, ad quod mouetur graue. ſin autem, eſſent graue & leue reſpectiue, & poſitione. & tenent ꝙ finis corporis, quod eſt ſurſum, naturaliter euenit ei in imaginatione finis aut ad vacuū, aut ad plenum. Sed hæc ratio opponitur ei apud Philoſophos duobus modis. Primo quidē, qm̄ ipſi ponunt ſurſum ſimpliciter, & deorſum ſimpliciter, & tñ non ponunt primum ſimpliciter, nec vltimum ſimpliciter. Secūdo vero, quia aduerſarius poteſt opponere ꝙ nō eſt cauſa imaginationis ꝙ ſit ſurſum ipſi ſurſum: & ꝓcedet hoc in infinitum, ex eo ꝙ eſt relatiuum. ſed accidit hoc imaginationi, qm̄ ipſe non apprehendit magnitudinē, niſi copulatam magnitudini, ſicut non apprehēdit innouatum, quod nō habeat pręcedens. Et ideo permutauit eſt Alga. ex dictione ſurſum, & deorſum ad vltra, & extra: & dixit, reſpondens Philoſophis, ſed reſpondemus illi dictioni vltra mundum, & extra, & dicimus mundo infra, & extra, &c. vſq; ad & hęc eſt cauſa erroris. & deſtruxit in hac permutatione id, cum quo diſputauit cum Philoſophis in aſſimilatione finis in tempore fini magnitudinis. nos aūt iam declarauimus modum fallaciæ in hac aſſimilatione, id quidē, quod ſufficit, & declarauimus quòd ſit quæſtio ſophiſtica. & nō oportet id hic reiterare.

ALGAZEL.

Ait Alga. Ratio autem alia apud eos ad probandum æternitatem temporis. Dixerunt non eſt dubium apud vos ꝙ Deus glo. poterat creare mundum, anteq̃ creaſſet eum ſpacio centum annorū, aut ducentorum, aut mille, & ſic in infinitum. hæc aūt ſpacia diſtinguntur menſura, & quantitate. Et impoſſibile eſt quin affirmemus aliquid ante eſſe mūdi extenſum, & mēſuratum, cuius pars aliqua ſit durabilior, & lōgior alia. Et impoſſibile eſt quin affirmemus aliquid ante eſſe mundi, &c. vſq; ad ergo ante mundum apud vos eſt aliquid habens quātitatem diuiſibilem, quod eſt tempus: ergo ante mundum eſt apud vos tempus.

AVEROES.

Ait Auer. Summa huius ſermonis eſt ꝙ, cū imaginati fuerimus motū, inuenimus cum eo ſpacium menſurans eū, quaſi ſit menſura eius. motus vero eſt menſuratus, & inuenimus hoc ſpacium, et menſurā poſſe poni in eo motum longiorem motu poſito primo, & æqualem ei, & conuenientem cum eo. et ex hoc ſpacio dicimus vnū motum eſſe lōgiorem alio. &, cū ſic fuerit, et mundo ipſi fuerit ſpacium vnū apud vos à principio vſq; ad præſens, ponamus exēpli gratia, quod hoc ſit mille annorū, & qm̄ ipſe Deus glo. poterat creare ante hunc mundum alium munduum, tūc erit ſpacium, quod mēſurat eum, longius ſpacio, quod menſurat primum mundum menſura determinata, & ſic pōt creare tertium ante iſtum ſecūdum, & quilibet horum mundorum neceſſe eſt vt præcedat ad eſſe eius ſpacium, quo pōt menſurare mēſuram eſſe eius. &, cū fuerit hæc poſſibilitas in mundis, procedetur in infinitum, ſ. ꝙ poſſit eſſe ante mūdum mundus, & ante mundum illum alius mūdus, & procedetur in infinitum. ergo hic eſt ſpacium ante omnes mundos. & hoc ſpaciū, menſurans oēs, impoſſibile eſt vt ſit priuatio: priuatio enim non menſuratur: & non erit niſi quātitas neceſſario: nam menſurans quantitatem eſt quantitas neceſſario. Igitur quantitas mēſurans eſt id, quod nos appellamus tēpus, & apparet ꝙ ſit prius eſſe oībus rebus, quę imaginatæ ſunt innouari, ſicut menſura debet eſſe pręcedens mēſurato in eſſe. Et quemadmodum, ſi fuerit hoc ſpacium, quod eſt tempus, innouatū in innouatione primi motus, neceſſe eſt vt ſit ante id ſpaciū, quod eſt menſurans id, & in eo eſt innouatum, & eſt quaſi menſura ei, ſic neceſſe eſt vt ſit ante oēm mundum, cuius eſſe imaginatur ſpacium eum mēſurans. Igitur hoc ſpacium non eſt innouatum. nam, ſi eſſet innouatum, eſſet ei ſpacium id menſurans: nam omne innouatū habet ſpacium id menſurans, quod appellatur tempus. Et hic eſt magis cōueniens modus modorum, quibus ponitur hic ſermo: & eſt via Auicennæ in probatione

eſſe

esse temporis. Attamen eum intelligere est difficile, qm̄ omne possibile est spacium copulatum ei. & est locus quaestionis, nisi cùm conceditur ꝙ possibilitates, quae sunt ante mūdum, sunt de natura possibilitatis repertae in hoc mundo. i. sicut possibile, quod est in hoc mundo, de natura eius est vt eueniat ei tempus, sic possibile, quod est ante mundum. hoc tamen est manifestum in possibili, quod est in mundo, vnde potest imaginari ex eo esse temporis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Dubitatio autem est. quoniā hoc totum est ex opere imaginationis. & magis conueniens modorum, circa ablationē praecessionis tēpori, est cùm dicimus vtrum fuerat in potestate Dei creare orbem superiorem in eleuatione eius, maiorem eo, quo creauit eum. Si autē dixerint non, ergo est deficiens. Si vero dixerint sic, vt duo brachia, vel tria, & sic procedet in infinitum, tunc in hoc est affirmare dimensionem vltra mundum habentē mensuram quantitatiuam. nam eleuatum mensura duorum brachiorum, aut trium occupabit locum maiorē eo, quem occupabat aliud per duo brachia, vel tria. ergo vltra mundū, ſm hoc, est quantitas determinans habētem quātitatem, & est corpus, aut vacuum. igitur vltra mundū est vacuum, aut plenum, &c. vsq; ad & responsio nostra, imaginādo in imaginatione existimationem possibilitatum temporalium ante esse mundi, est sicut respōsio vestra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatum localium vltra esse mundi.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc consequens verum esset, cùm fuerit possibile addere mensurā corporis mundi in infinitum. nam sequitur ſm hoc, vt reperiatur à Deo glo. aliquid finitum, quod pręcedent possibilitates quātitatiuae infinitae. &, cùm hoc fuerit possibile in possibilitate magnitudinis, erit etiā possibile in possibilitate tēporis, & erit tempus finitum in extremis suis, licet fuerint ante id possibilitates temporales infinitae.

Attamen respōsio ei est, quòd imaginari mensuram mundi maiorem, seu minorem ea, quae est, non est verum, immo est impossibile: & nō sequitur ex eo, quòd hoc est impossibile, vt sit imaginatio possibilitatis alterius mundi ante hunc mundum impossibilis, nisi natura possibilis iam innouata fuerit: & nō fuerant ante esse mundi nisi duae naturae, natura scilicet necessarij, & impossibilis. & manifestum est quòd iudicium intellectus de esse naturarum trium non defecit, nec deficiet in iudicādo de esse necessarij, & impossibilis. Haec autem quaestio non sequitur Philosophis, qm̄ ipsi tenent ꝙ mūdus impossibile est vt sit minor eo, quod est, nec maior. Si aūt admittitur, vt sit magnitudo maior magnitudine alia, & hoc in infinitum, tunc possibile est vt reperiatur habens mensuram absq; fine. &, si admittitē vt reperiatur habens mensurā absq; fine, tunc erit ens habens mēsuram infinitam in actu. & hoc est id, quod iam declarauit Arist. additionem in habente mensurā in infinitum esse falsam. Sed in opinione eius, qui admittit hoc, ex eo ꝙ euenit ei defectus in Deo, bene conuenit ei haec quaestio. nā possibilitas hic est intellectualis, sicut est ante mundum apud Philosophos. & propterea qui dicit de innouatione mūdi innouatione tēporali, et dicit esse oē corpus in loco, sequitur ei necessario ut sit supra eū locus, & hoc est aut corpus, in quo sit Inouatio, aut vacuum. nam locum necesse est pcedere innouatū necessario. & ideo qui destruit naturā uacui, & dicit finire corpus, non poterit ponere mundū innouatum. Et ideo qui negat ex posterioribus sectę Assariae esse vacuum, separat radices hominū. quod non video in eis; sed recitauit mihi hoc aliquis, qui operā dedit opinioni horum hominum. Si autē esset operatio huius spacij mensurantis motū, quod est quasi mensura motus de operatione imaginationis falsę, sicut imaginatio mundi maioris, aut minoris eo, qđ est, non erit tempus in rerum natura. nam tēpus nihil aliud est, nisi id, quod apprehendit intellectus de hoc spacio mensurante motum. &, cùm fuerit per se notum ꝙ tempus reperitur in rerum natura, oportet vt sit haec operatio rationis ex opationibus eius veris attributis intellectui, non ex operationibus attributis imaginationi.

ALGAZEL.

AIt Alga. Nos autem dicimus ꝙ id, quod nō est possibile, non est attributum posse: & esse mundum maiorem & minorem eo, qđ est, non erit possibile: ergo non est imaginabile.

AVEROES.

AIt Auer. Haec est responsio ei, quod negauit secta Assaria de positione mundi, ꝙ impossibile est vt ponat eum Deus glo. maiorē, aut minorē, est defectus Deo glo. qm̄ defectus non est defectus, nisi eius, cui attribuitur posse, non autem de re falsa.

ALGAZEL.

DEinde dixit Alga. dubitans eis, haec aūt excusatio est inconueniens tribus modis. quorum vnus est, ꝙ hoc est prędominium intellectus, nā intellectus consyderans mundum maiorem, aut minorem eo, qđ est, brachio, nō est sicut cōsyderatio cōiunctionis inter nigrum & album, & esse ac priuationē. impossibilis autem est collectio inter ablationem, & affirmationem, & ad id conuertuntur omnia mendacia, ergo est sententia corrupta.

AVEROES.

AIt Auer. Sermo in hoc, sicut dixit, est praedominium intellectus, qui ē primo aspectu. sed apud intellectum verum nō est praedominium: nam sermo de possibilitate huius, seu de priuatione possibilitatis eius indiget demōstratione. & ideo dixit verum, cùm dixit ꝙ impossibilitas huius nō est sicut consyderatio coniunctionis inter nigrū & album, qm̄ hoc manifestum est per se esse falsum. Esse vero mūdum maiorem, aut minorem eo, quod est, impossibile esse, non est notum per se. mendacia autem, licet conuertantē ad mendacia per se nota, conuertuntur tn̄ duobus modis, quorum Vnus est, ꝙ hoc sit notum per se esse falsum, Secundus vero, vt consequatur à positione eius consequens proximū, aut distans falsitati ex falsitatibus per se notis ꝙ sint falsae. verbi gratia, si positum fuerit possibile esse mūdum maiorem, aut minorem, sequitur ex eo vt sit extra eum plenum, aut vacuū: et ponere extra eum plenum, aut vacuum sequitur ex eo falsum ex falsitatibus: ex vacuo quidē esse dimēsionem separatam: ex corpore vero ipm̄ esse mobile sursum, aut deorsum, aut circulariter. si aūt hoc fuerit, sequitur vt sit pars alterius mundi: & iam declaratum est esse alium mundū cum isto, esse falsum in scientia Naturali: saltim sequeretur vacuum. nam mundus non pōt euadere à quatuor elemētis, & corpore circulari, quod mouetur circa ea.

Qui autē desyderat scire hoc, percutiat id cum digito suo in locis, vbi debet hoc consyderari, & hoc post cōditiones, quae pręcedere debent speculāti speculatione demonstratiua. Deinde recitauit secundum modum.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autem mūdus fuerit, prout est cum impossibilitate essendi maior, seu minor eo, qđ est, tunc esse eius, prout est, est necessarium, nō autem possibile: necessarium autem non indiget causa, & tunc dixerūt id, quod dixerūt Dahariae de ablatione agētis, & ablatione causae, quae est causa causarum. & haec non est opinio vestra.

Aueroes.

AVEROES.

Ait Auer. Responsio huius, sm opinionẽ Auic. est in promptu. nã necessarium in esse apud eũ est duplex, necessarium in esse ex se, & necessarium in esse ex alio. Attamen responsio apud me in hoc est melior. nam sequitur de necessitate vt in rebus necessarijs sm hunc sermonem nõ sit nec agens, nec faciens, verbi gratia instrumẽtum, quo secatur lignum, est instrumentum mensuratum in quantitate, & qualitate, & materia, s. ꝙ non põt esse sine ferro: & impossibile est vt sit absq; figura ferrę, & impossibile est vt sit ferra in quacũq; mensura fuerit: & tñ nemo dicit ꝙ serra sit necessaria in esse. Et vide quãta est pulcrha ista sophisticatio. Si autẽ auferat necessitas quãtitatum rerum factarum, & qualitatũ, & materierum earum, vt putat secta Assaria in creaturis cum Deo glo. auferetur scientia reperta in agente, & in creatis: & esset possibile, vt omne agens sit magister, & omne imprimens in entibus creans. & hoc totum est destructio intellectus, & scientiæ.

ALGAZEL.

Ait Alga. Tertius autem, ꝙ hoc corruptum, non deficit aduersarius tenere oppositum eius, & dicit ꝙ non fuit esse mũdi ante esse eius possibile, sed conuenit esse possibilitati absq; additione, seu diminutione. Si autem dixeritis, iam permutatum est antiquum à non posse ad posse, dico ex eo ꝙ esse nõ fuerat possibile, nõ erat denominatum in posse determinato, & diminutio aduentus eius, quod impossibile est, non indicat nõ posse. Si vero dixeritis quomodo erat impossibile, & factum est possibile? dicimus non esse falsum esse aliqñ impossibile, aliqñ vero possibile. Si autem dixeritis tempora sunt æqualia, dicitur vobis & mensuræ quocq; sunt æquales. & quomodo erit mensura aliqua possibilis, & tñ maior, aut minor impossibilis? si autem hoc non est falsum, similiter & illud nõ est falsum. hæc est via quæstionis, & verificationis in responsione, ꝙ id, quod dixerunt de imaginatione possibilitatũ, nihil est. Quod aũt concedi debet, est ꝙ Deus glo. est æternus, potens quidẽ, cui nunq; deficit actio, si voluerit: & non est in hoc posse aliquid, ꝙ affirmet tempus durabile, nisi imaginatio cõmiscuerit ei alia.

AVEROES.

Ait Auer. Summa huius sermonis est ꝙ dicet secta Assaria Philosophis, hæc quæstio est apud nos mendosa, s. sermo dicentis mũdum esse possibile maiorem, & minorem esse. qm̃ hæc quæstio imaginatur sm opinionem dicentis possibilitatẽ præcedere exitum rei ad actum, s. esse rei possibilis, sed dicit ꝙ possibilitas est cum actu, prout est absq; additione, seu diminutione. Attamen dicimus ꝙ negatio præcessionis possibilitatis rei possibili est negatio necessarij. nã possibile opponit ei, quod est impossibile, absq; medio inter ea. si autẽ res esset impossibilis ante esse suum, est impossibilis necessario: & ponere impossibile in eẽ est falsum inconueniens: ponere vero possibile in esse est falsum possibile, non aũt falsum inconueniens. Quòd autem possibilitas cum actu sit falsa patet: qm̃ possibilitas, & actus sunt duo opposita, quæ non congregant in vno tempore: ergo istis sequitur ꝙ non reperiat possibilitas nec cum actu, nec ante. Et consequens verum sectæ Assariæ in hoc sermone non est ꝙ permutet æternum à non posse ad posse. non enim appellatur nõ potens qui non potest operari impossibile: sed cõsequens uerum est, vt res permutetur de natura impossibilis ad naturã esse, & est sicut cõuersio necessarij ad possibile. Ponere vero aliquid in aliqua hora impossibile, & possibile in alia non remouet id à natura possibilis. nã hæc dispositio omnis possibilis, verbi gratia ꝙ omne possibile, esse eius est falsum in hora, qñ est esse eius cõtrarij in subiecto suo. Cùm autem cõfiteatur aduersarius ꝙ aliquid sit impossibile in aliqua hora, possibile vero in alia, iam confessus est ꝙ res sit de natura possibilis simpliciter, non autẽ de natura impossibilis. & sequitur ex hoc, cùm ponitur ꝙ mũdum fuisse impossibilem ante innouationẽ eius ęternitate infinita, vt sit, cùm innouatus est, permutata natura eius ab impossibili ad possibile. hæc aũt quæstio est alia à quęstione, de qua loquebamur, & iam diximus ꝙ ꝓcessus à quæstione ad quęstionẽ est operatio sophistica. Cùm aũt dixit & verificatio in responsione, ꝙ id, quod dixerunt de possibilitatibus, nihil est, quod autem cõcedi debet, &c. licet in hoc loco nõ sit aliquid, quod necessitet eẽ tempus æternum, vt dixit, est tñ aliquid, quod necessitat possibilitatem essendi mũdum æternum, & sic etiam tempus: nam Deus glo. non defecit eẽ potens in actione. & nõ est hic, quod necessitet impossibilitatem copulationis operationis eius continuè cum eẽ eius: sed forte oppositum huius indicat impossibilitatẽ, & est ꝙ non erit potens in aliqua hora, potens vero in alia, & non dicitur de eo ꝙ sit potẽs nisi temporibus determinatis finitis: & tñ ipse est ens æternum, & antiquum. Et redijt quęstio vtrum sit possibile, vt sit mũdus antiquus, & æternus, aut innouatus, aut erit possibile vt sit innouatus, & impossibile vt sit antiquus. Si aũt fuerit innouatus, vtrum sit possibile vt sit actio prima, vel ne. Si autem non erit intellectui possibilitas perueniendi in vnũ horum oppositorum, tunc reuertitur ad auditum. & nõ numeratur hęc quæstio inter intellectuales. Et, cùm diximus ꝙ primum impossibile est ei dimittere operationem bonam, & operari prauam, qm̃ est diminutio ei, quęro quę est maior diminutio q̃ ponere actionẽ æterni finitam, & terminatã in actione innouati, cùm hoc, ꝙ actio terminata imaginat ab agente terminato, non aũt ab agente antiquo, non terminato, nec in eẽ, nec in actione? & hoc totum, vt vides, non latet eum, qui habet etiã paucum visum in intellectualibus. Et qũo est impossibile agenti æterno quin ante actionẽ, quæ emanauit ab eo in præsentiarum, sit actio alia, & ante actionẽ actio, & procedet hoc in intellectu nostro in ĩfinitum, sicut procedit esse eius, s. agentis in infinitum. nam ille, cuius esse non adęquatur tempus, & non cõprehendit eum ab extremitatibus eius, necesse est vt actio eius non comprehendatur à tempore, & non adęquetur ei tempus terminatum. qm̃ omne ens non retardat actio eius eẽ eius, nisi quia deficit in esse suo aliquid, s. ꝙ non erit in esse suo perfecto, aut quia est ex eligentibus, & retardatur actio eius eẽ eius propter electionem. Qui autẽ ponit ꝙ ab æterno non emanat nisi actio noua, iã ponit ꝙ actio eius aliquo modo est violenta, & ꝙ nulla sit ei electio in actione sua illo modo.

ALGAZEL.

Ait Alga. Tertia ratio de antiquitate mundi est ꝙ Philosophi tenuerunt, dicentes ꝙ eẽ mundi fuit possibile ante esse eius. nam falsum est ut sit impossibile, deinde fiat possibile. Et hoc quidẽ possibile non habet principiũ, & non defecit esse permanens, & non defecit mũdum possibilem esse: qm̃ non est hora horarum, in qua possibile sit denominare mundum esse impossibilem. &, cùm possibilitas non defecerit, tunc possibile circa conuenientiã possibilitatis non defecit, nam dicere est possibile esse est ꝙ non est impossibile esse eius. &, cùm fuerit eẽ eius possibile in æternũ, non erit falsum esse eius in æternum. sin autem, si esset falsum esse eius semper, & incõueniens, dicemus ꝙ est possibile eẽ eius in æternum. si autem est falsum dicere ipsum eẽ possibile in æternũ, est falsum dicere possibile non defecit, &, si falsum est dicere possibile nõ defecit,

erit

erit verum ꝙ possibile habet principium. &, cùm fuerit verum habere principiũ, erit ante hoc impossibile, et veniet res ad affirmandũ horam, in qua nõ fuit mundus possibilis, & non fuit ipse Deus glo. potens in eo.

AVEROES.

AIt Auer. Qui autẽ concedit ꝙ mundus, antequã fuisset, fuerat possibilis possibilitate non deficiente, necesse est ei esse mundũ æternum. nam id, quod nunquã defecit esse possibile, si positum fuerit non defecisse esse, non sequit̃ ex positione eius inconueniens, & quod est possibile vt sit æternum, necesse est vt sit æternũ. id enim, quod possibile est ei vt recipiat æternitatem, possibile est ei vt nõ sit corruptibile, nisi sit possibile vt corruptum fiat æternũ. & ideo dicit sapiens Ari. ꝙ possibilitas in rebus æternis ẽ necessaria.

ALGAZEL.

AIt Alga. Dubitatio autẽ est vt dicatur mundus non defecit eẽ possibilis innouationis, & nõ reperit̃ aliqua hora, in qua non imaginet̃ innouatio eius. &, cùm imaginet̃ ens in æternum, nõ erit innouatum, & non erit quid eueniens conuenientię possibilitatis, sed in contrarium eius. & hoc est, sicut sermo eorũ de loco, s. ꝙ consyderare mundum maiorẽ, & creare corpus supra mundum est possibile, & sic tenere aliquid superius aliud supra hoc, & sic in infinitum, & nõ est finis possibilitati additionis, & cum hoc esse plenũ simplr̃ infinitum est impossibile, & sic ens, cuius extremitas non finitur, impossibile. sed queadmodum dicit ꝙ possibile sit corpus finitum, i. habens superficiem, & ꝙ nõ poterit consyderare id in magnitudine, & paruitate, sic quoq; possibilitas innouationis, & principium ipsius esse non requirit præcessionem, & postpositionem, & radix essendi innouatum est eius, quod est possibile, non aliud.

AVEROES.

AIt Auer. Qui autem ponit ꝙ ante mundum fuerat possibilitas vna numero, quę nõ defecit, necesse est ei dicere vt sit mũdus æternus. Qui vero ponit ꝙ ante mundum fuerant possibilitates in æternum, non finitæ numero, vt posuit Alga. in responsione, sequitur ei vt ante hunc mundũ sit mundus, & ante mundum secundũ mundus tertius, & procedet in infinitum. sicut est in indiuiduis hominũ: & pręcipue cùm ponat̃ corruptio præcedentis conditio requisita in esse subsequẽtis. verbi gratia, si Deus glo. erat potens creare ante hunc mũdum alium mundũ, & ante illũ alium, necesse est, pcedere in infinitum. sin autem, sequeret̃ vt perueniat ad mundũ, ante quem non est possibile creare alium mũdum. Attamen hoc non dicunt Loquentes, & nõ ponunt id in rõnibus suis, quibus ratiocinantur de creatione mũdi. Quòd autem possibile esset vt sit ante hunc mundum mundus alius in infinitum, hæc quidẽ positio existimatur ꝙ non sit inconueniens: sed, cùm speculetur de ea, apparet ꝙ sit inconueniens. qm̃ sequitur vt sit natura mũdi natura vnius indiuidui, qđ est in hoc mũdo generabili, & corruptibili. & erit emanatio eius à primo principio, eo modo, quo emanauit ab eo indiuiduũ: & hoc mediante moto æterno, & motu æterno: ergo erit hic mundus pars alterius mũdi, sicut est in indiuiduis generabilibus, & corruptibilibus in hoc mundo, & de necessitate perueniet ad mundum æternum in indiuiduitate, aut procedet. &, cùm de necessitate abscinditur processus, igitur abscissio eius in hoc mundo est dignior, scilicet ponẽdo eum vnum numero, & æternum.

ALGAZEL.

AIt Alga. Ratio Quarta est. Qm̃ ipsi dicunt omne innouatum præceditur à materia: innouatio enim indiget materia: igit̃ materia non erit innouata. Quod autem innouatur, sunt formæ, & accidẽtia, qualitates quidem super materias, &c. vsq; ad, & non erit materiam primam innouari falsum.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius sermonis est ꝙ omne innouatum est possibile ante innouationẽ eius: et possibilitas præsupponit rem, in qua existit, & est subiectum recipiens rem possibilem. nam possibilitas, quæ est ex parte recipientis, non debet aliquis existimare ꝙ sit possibilitas, quæ est ex agente. cùm enim dicimus de Socrate quòd possibile est vt faciat hoc, est aliud q̃ dicere in re facta ꝙ sit possibile: quare cõditionatur in possibilitate agẽtis possibilitas patiẽtis. agens enim impossibile est vt agat impossibilia. &, cùm non sit possibile vt sit possibilitas præcedens innouatum absq; subiecto oĩno: & impossibile est vt agẽs sit subiectum, nec possibile: nam possibile cùm peruenerit ad actum, auferẽ possibilitas: igitur non remanet nisi ꝙ sit subiectũ possibilitatis res recipiens possibilitatẽ: & est materia. materia aũt non generat̃, in eo ꝙ est materia: qm̃ indigeret alia materia, & pcedet in infinitum. sed, si materia generaretur, est in eo ꝙ est cõposita ex materia, & forma. & omne generatum generatur ex alio: & tunc aut procedet in infinitum directe in materia infinita: & hoc est falsum, licet imaginati fuerimus motorem æternum: non enim reperit̃ aliquid in actu infinitum: aut aduenient ad eam formę, vna quidẽ post aliã, in subiecto quidem non generabili, nec corruptibili, & aduẽtus earum vnius post ablationẽ alterius æternus, & circularis. Si aũt hoc fuerit, necesse est esse hic motũ æternum, qui faciat aduentũ huius post ablationẽ alterius, quæ sunt in generabilibus, & corruptibilibus in æternum. qm̃ apparet ꝙ generatio vniuscuiusq; generatorũ est corruptio alterius, & corruptio eius generatio alterius, & ꝙ non sit aliquid ex nihilo. nam generatio est conuersio rei, & mutatio eius ex eo, quod est in potentia, ad actũ. Quare impossibile est vt sit priuatio rei id, qđ defert esse, nec eadẽ cum re, quę denoĩatur generari, s. ꝙ dicamus de ea ꝙ generata est. remanet ergo vt sit hic aliquod subiectum formarum contrariarum, & est id, cui adueniunt formæ successiue.

ALGAZEL.

AIt Alga. Dubitatio est vt dicatur, possibilitas, quã ponunt, reuertitur ad iudicium intellectus, & omne, quod intellectus consyderat esse eius, & non prohibet̃ ei id consyderare, appellamus possibile. si aũt prohibet̃, appellamus falsum, et inconueniens. si vero non poterimus consyderare priuationẽ eius, id appellamus necessarium. Hæc aũt sunt iudicia intellectualia, non indigentia quidem aliquo, adeo ꝙ perueniat ei denominatio. Et hoc quidẽ probatur tribus rationibus. & prima est hæc. qm̃, si possibilitas determinaret aliqđ ens, ad quod referat̃, & dicitur ꝙ sit possibilitas ad id, sic etiã impossibilitas determinaret aliqđ ens, & dicitur esse impossibilitas ad id. impossibile aũt non habet esse in se, nec materiam, in qua fiat inconueniens, adeo ꝙ referatur impossibilitas ad materiam.

AVEROES.

AIt Auer. Quòd aũt possibilitas determinet materiam existẽtem, hoc patet. qm̃ alia intellecta vera nõ euadunt quin determinẽt aliquod ens extra animã, postq̃ verũ, vt dictum est in definitione eius est vt reperiatur in aĩa, sicut reperitur extra aĩam. igitur nõ euadet ex dicto nr̃o aliquid eẽ possibile, quin determinet hoc intellectum aliqd, in quo reperiat̃ hæc possibilitas. Attamen assumere probationem, ꝙ non determinet intellectũ possibilitatis aliquod ens, in quo sustentatur, est sermo sophisticus. nam impossibile determinat subiectum, sicut ipm possibile. & hoc patet,

impossibile

impoſſibile enim eſt oppoſitũ poſſibilis. contraria aũt oppoſita determinant, ꝓculdubio ſubiectum: nã impoſſibilitas eſt negatio poſſibilitatis. ſi aũt poſſibilitas determinauerit ſubiectũ, tunc impoſſibilitas, quæ eſt negatio huius poſſibilitatis, determinat ẽt ſubiectum, vt dicimus ꝙ eſſe vacuum eſt impoſſibile, qm̃ eſſe dimenſiones ſeparatas eſt impoſſibile extra corpora naturalia, & infra. & dicimus ꝙ ambo contraria impoſſibile eſt eſſe in eodẽ ſubiecto. & dicimus ꝙ eſt impoſſibile duo eſſe vnum: & hoc quidem in eſſe. & totum hoc eſt manifeſtum per ſe: & nihil eſt cõſyderatio huius ſophiſticationis hic adductæ ab eo.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et ſecunda eſt, qm̃ nigredo, & albedo, determinat intellectus in eis ante eſſe earum ꝙ ſint poſſibiles. Si aũt hæc poſſibilitas referatur ad corpus, in quo fiũt, ita quòd dicatur diſpoſitio eius, ꝙ hoc corpus poſſibile eſt vt denigretur, & dealbetur. &, cùm albedo in ſe non ſit poſſibilis, & nõ habeat denominationẽ poſſibilitatis: ſed poſſibile eſt corpus, & poſſibilitas refertur ad id: tũc dicimus quid eſt iudiciũ nigredinis, & albedinis in ſe, vtrum ſit poſſibile, aut neceſſarium, aut impoſſibile? & non põt euadi quin dicatur ꝙ ſit poſſibile. & ſignificat ꝙ intellectus, & determinatio circa poſſibilitatẽ non indigẽt poſitione ſubſtantiæ entis, ad quod referatur poſſibilitas.

AVEROES.

Ait Auer. Hęc eſt fallacia. nam poſſibile dicitᷣ de recipiẽte, & recepto: id autem, quod dicitur de ſubiecto recipiẽte, opponitur ei impoſſibile: id vero, qđ dicitur de recepto, opponitur ei neceſſarium.

Quod autẽ denominatur à poſſibilitate, cui opponitᷣ impoſſibile, non eſt id, quod exit in actum à poſſibilitate, ex eo ꝙ exit in actum. qm̃, cùm exierit, auferẽ ex eo poſſibilitas. denominatur tñ à poſſibilitate, ex eo ꝙ eſt in potentia. & ſubiectum huius poſſibilitatis eſt ſubiectum, quod permutaᷣ ab eſſe in potẽtia ad eſſe in actũ. & hoc eſt manifeſtũ ex definitione poſſibilis. nam eſt id, quod non eſt, & eſt in poſſe vt ſit & non ſit. Et hoc non ens poſſibile non eſt poſſibile ex eo ꝙ non eſt, nec ex eo ꝙ eſt in actu, ſed eſt poſſibile ex eo ꝙ eſt in potẽtia. Et ideo dixit ſecta Namatezela ꝙ id, quod nõ eſt, ſit ſubſtantia quędam. nam id, quod non eſt, eſt cõtrarium ipſi eſſe: & vnũquodq; differt ab alio. &, cùm auſertur priuatio alicuius rei, eſt loco eius eſſe eius. &, cũ auſertur eſſe eius, eſt loco eius priuatio eius. &, quoniã ſubſtãtia priuationis, impoſſibile eſt vt conuertatur in eſſe, nec ſubſtantia eſſe cõuertatur in priuationẽ, neceſſe eſt vt recipiens ea ſit qđ tertium præter ea, & eſt id, quod denominatur à poſſibilitate, & generatione, & permutatione à denominatione priuationis ad denominationẽ ipſius eſſe. priuatio enim non denominatur à generatione, & mutatione, nec res, quæ ſit in actu, denominatur hoc: & generatũ, cùm erit in actu, auferᷣ ab eo denominatio generationis, & mutationis, & poſſibilitatis: ergo nõ poteſt euadi de neceſſitate ab aliquo denominato à generatione, & mutatione, et cõuerſione ex priuatione ad eſſe, ſicut eſt in permutatione contrarioꝝ vnius ad aliud, ſ. ꝙ neceſſe ſit eſſe eis ſubiectũ, in quo adueniunt vnum quidẽ poſt ablationẽ alterius, niſi ꝙ in mutatione, quæ eſt in alijs accidentibus, eſt in actu, in ſubſtãtia vero in potẽtia. Nec poſſumus etiam ponere hoc denominatũ à poſſibilitate, & mutatione rem, quæ eſt in actu, ſ. ex qua fit generatio, ex eo ꝙ eſt in actu. qm̃ hoc etiam deperditᷣ: id aũt, ex quo fit generatio, oportet vt ſit pars generati. Igitur hic eſt ſubiectum neceſſario recipiens poſſibilitatẽ, quod eſt ſedes mutationis, & generationis: & eſt id, quod dicitur generari, & mutari, & permutari ex priuatione ad eſſe.

Nec poſſumus ponere hoc de natura rei exeuntis in actum, ſ. de natura entis in actu. nam, ſi hoc eſſet, nõ generaretur ens. generatio enim eſt ex non ente, non ex ente. nam natura eſt quid, ad quod conuenerunt Philoſophi, & ſecta Mahatazela ꝙ reperiatur: niſi ꝙ Philoſophi tenent ꝙ non erit denudatum formis repertis in actu, ſ. non erit denudatum ipſo eſſe: permutatur tñ ex eſſe ad eſſe, ſicut permutaᷣ ſperma exẽpli gratia ad ſanguinem, & ꝑmutatio ſanguinis ad membra ſenſitiua: nam, ſi eſſet denudatum ipſo eſſe, eſſet ens in ſe. ſi autẽ eſſet ens in ſe, non eſſet ex eo generatio. & hoc quidem apud eos eſt id, quod appellant materiã: & eſt cã generationis, & corruptionis: & oẽ ens denudatum ab hac natura eſt apud eos non generabile, nec corruptibile.

ALGAZEL.

Ait Alga. Tertia vero, ꝙ animæ humanæ apud eos ſunt ſubſtantiæ exiſtentes per ſe, & nõ ſunt corpus, neq; materia, nec copulatæ adęquatæ materiæ, & ſunt innouatæ, prout id tenet Auicẽna, & verificantes ex eis, & habent poſſibilitatẽ ante innouationem ſuam, & non habent ſubſtantiã, nec materiam vt ſit poſſibilitas eaꝝ denominatio relatiua, & non reducitur ad poſſe potentis, nec ad agens. & ſciendo ad quid reducitur, conuertitur hoc contra eos.

AVEROES.

Ait Auer. Nunq̃ vidi ſapiẽtis eſſe dictum, ꝙ aĩa fuerit innouata innouatione vera, & poſtea ꝙ ſit remanens, niſi id, quod recitauit Auicenna. oẽs tñ confitentur ꝙ innouatio eius ſit relatiua, & eſt peruentio eius ad poſſibilitates corporales, recipientes quidem hanc cõtinuationem, ſicut poſſibilitates, quæ ſunt in ſpeculis ad copulationẽ radij Solis cum eis. & hæc poſſibilitas apud eos non eſt de natura poſſibilitatis formarum generatarũ, & corruptarum, ſed eſt poſſibilitas modo, quo opinantur demonſtrationẽ adducere nos ad eã, & ſubiectum huius poſſibilitatis eſt natura diuerſa à natura materiæ. & non percipiet opiniones eoꝝ in his rebus niſi qui operã dederit libris eorũ cum cõditionibus, quas dixerunt, & attributa, quæ dixerunt, cum ꝑfectione ſcientiæ innatæ, & magiſtro ſapiente. Dubitare aũt Alga. his rebus hac dubitatione non cõuenit tali, qualis ipſe eſt. Nam nõ euadet ab vno duoꝝ. aut enim ipſe ſciuit hæc oĩa ſm veritatem, & adduxit ea hic præter veritatẽ: & hæc eſt operatio prauoꝝ: aut non intellexit ea ſm veritatẽ, & dubitauit in ſermone, mediãte re, quę non cõprehendit ſcientiã: & hæc eſt operatio ignorantiũ. Iſte aũt vir, abſit apud nos ab his duabus denominationibus, licet nõ poſſint boni euadere, quin vilipendant eum. Attamen vilipenſio Alga. eſt cõpilatio huius libri, & forte coactus fuit propter tempus, & locum eius.

ALGAZEL.

Ait Alga. reſpondens pro Philoſophis. Si aũt dicatur reuerſio poſſibilitatis ad iudicium intellectus eſt quid falſum. qm̃ nihil eſt iudiciũ intellectus, niſi ſcientia de poſſibilitate: poſſibilitas aũt eſt ſcitum, quod eſt diuerſum à ſcientia. ſed ſcientia eſt, quæ id cõprehendit, & id ſequitur, & alligatur ei, prout eſt. ſciẽtia autem, ſi imaginatum fuerit ꝙ ſit priuatio eius, non deperditur ſcitum, quod eſt poſſibile, ſed remanet poſſibile poſſibile, licet non ſciatur. ſcitum vero, cùm imaginatum fuerit auferri, auferetur ſcientia. ſcientia autem, & ſcitum ſunt duo, quorum unum eſt ſequens, aliud vero attrahens, &c. vſq; ad, & erit poſſibilitas denominatio eis hac via.

AVEROES.

Ait Auer. Quod poſuit in hoc capitulo eſt ſermo verus, & declarabitur tibi hoc ex eo, quod diximus de intelligentia naturæ poſſibilis.

Algazel.

ALGAZEL.

AIt Alga. contradicens sapientibus. Et respõsio est ꝙ reuersio possibilitatis, & necessitatis, & impossibilitatis ad iudicia intellectualia est vera. & id, quod dixerunt, ꝙ dispositio iudiciorum intellectus est scientia eius, & scientia determinat scitum, dicitur eis, quemadmodum coloratio, & animalitas, & alia iudicia vniuersalia sunt permanentia in intellectu apud eos, & sunt scientię, quibus dicitur non esse scita, & scita quidem eorũ non habent esse demonstratum, adeo ꝙ declarauerunt Philosophi ꝙ vniuersalia reperiuntur in scientijs, non aũt demonstrata: esse vero demonstratum est in particularibus indiuidualibus, quæ sunt sensibilia, non aũt intellectualia, sunt tamen causa consyderationis intellectus, & faciẽdi iudicium abstractum à materia intellectuali: ergo coloratio est iudiciũ abstractum in intellectu præter nigredinẽ, et albedinẽ. et non põt imaginari, cùm fuerit color, qui nõ sit niger, nec albus, nec alius color. & confirmata est intellectui forma colorationis absq; differentia, & dicit̃ ꝙ sit forma, cuius esse est in scientijs, non autem demõstrata. si autem hoc non fuerit impossibile, sic non erit impossibile id, quod diximus.

AVEROES.

AIt Auer. Hic est sermo sophisticus. nam possibilitas est quid vniuersale habens particularia reperta extra aĩam, vt sunt alia vniuersalia. scientia autem non est scientia rei vniuersalis, sed est scientia particularium modo vniuersali, quẽ facit intellectus in particularibus, cùm abstrahit ab eis naturã unam communem, quæ diuisa est in materijs, & vniuersale nõ est natura eius natura rerum, qbus est vniuersale. Attamen ipse in hoc sermone fallitur, accipiens qdem naturã possibilitatis pro natura vniuersali, absq; eo, ꝙ sint ibi particularia, in qbus sustentat̃ hoc vniuersale, s. possibilitas vniuersalis. vniuersale autẽ non est scitum, sed cum eo sciuntur res, & est qd repertum in natura rerũ scitarum in potẽtia. &, nisi esset hoc, esset cõprehensio eius particulariũ, in eo ꝙ sunt vniuersalia, cõprehensio falsa. hoc aũt sic esset, si natura sciti esset particularis p se, non aũt per accidẽs. sed est contrariũ, s. ꝙ scitum est particulare per accidens, vniuersale uero per se. & ideo cùm non cõprehendit id intellectus, ex eo ꝙ est uniuersale, fallit̃ in eo, et iudicat de eo iudicio falso. cùm autem abstraxerit naturas, quæ sunt in particularibus à materijs, & posuerit eas vniuersales, bene põt de eis iudicare iudicio vero, & ꝙ non misceantur ei naturæ. & possibilitas est vna harum naturarũ. Vlterius sermo Philosophorum ꝙ vniuersalia reperiunt̃ in intellectu, non aũt demonstrata, intentio eorũ in eo est, ꝙ reperiuntur in actu in intellectu, non autẽ demonstrata. & non ponunt ꝙ non reperiuntur omnino demonstrata, sed volunt ꝙ sunt in potẽtia, & non in actu. nam, si nõ essent, omnino essent falsa. &, cùm fuerint extra intellectum, sunt in potentia, & possibile est extra animã in potentia. ergo hoc modo assimilatur natura eorũ naturę possibilis. Et ex eo conatus est facere sophisticationẽ, qm̃ assimilauit possibilitatem vniuersalibus, quia sunt cõuenientia, & eadẽ, circa esse, quod est in potentia. Vlterius posuit ꝙ Philosophi dicunt ꝙ vniuersalia non habent esse extra animã omnino, & intulit ex hoc, ꝙ possibile non habet esse extra aĩam omnino. O quanta est vilis hęc fallacia, & corrupta sententia huius hominis.

Scientia nõ est rei vlis, sed particulariũ in vli. vide primo de Aĩa co. 8. & alia ibi annotata. vide Alexan. Aphr. lib. j. Quęstio. natural. qõ. iij.

ALGAZEL.

AIt Alga. Cùm aũt dicunt si imaginaretur priuatio intellectuũ, aut occultatio eorũ, non auferet̃ possibilitas, dicimus, si imaginaret̃ priuatio eorum, vtrum iudicia vniuersalia, & sunt genera, & spẽs, essẽt priuata. Cùm aũt dixerint sic, qa nihil habẽt, nisi iudicia in intellectu, sic et est dictum nostrũ de possibilitate. & nulla est dñia inter ambas naturas. Si autem existimauerint ꝙ remãserint in scientia Dei glo. sic et est sermo de possibilitate, & necessitate. & intẽtum est ostendere contradictionem verborum eorum.

AVEROES.

AIt Auer. Apparet ex hoc sermone cõtradictio sui ipsius, & ignorantia eius. nam magis sufficiens, quod sit in eo, fundat̃ super duas ppositiones. quarũ vna est ꝙ ipse declarauit ꝙ possibilitatis ali qua est particularis extra aĩam, & aliqua vniuersalis, & est intellectũ illorum particularium. & est sermo nõ verus. Si aũt dixerint ꝙ natura particulariũ extra aĩaz ex possibilibus est natura vniuersalis, quod est in intellectu, tunc nõ habet nec naturam particularis, nec vniuersalis, aut erit natura particularis natura vniuersalis: & hæc oĩa sunt dementię, & chimerę. & qũocunq; sit, vniuersale habet aliquod esse extra animam.

ALGAZEL.

AIt Alga. Excusatio aũt de impossibilitate, ꝙ referat̃ ad materiã, quæ attribuit̃ rei, cùm phibet̃ ei contrariũ eius, non oĩs pfecto impossibilitas est sic. nã esse sociũ Deo glo. est falsum, & non est materia, ad quam referatur impossibilitas. Si aũt existimauerint ꝙ falsitas socij est sepatatio Dei glo. in se, & esse eius est necessariũ, & separatio refert̃ ad id, dicimus eis ꝙ nõ est necessariũ. mundus. n. est cum eo, igit̃ non est separatus. Si vero existimauerint ꝙ separatio eius à simili est necessaria, & cõtradicens necessario est impossibile, & est relatio eius ad id, dicimus ꝙ dispõ separationis Dei glo. à mundo, nõ est sicut separatio eius à simili. nam separatio eius à simili est necessaria, & separatio eius à creaturis non est necessaria.

AVEROES.

AIt Auer. Hic totus est sermo vanus, & cadens. qm̃ non est dubiũ apud eũ ꝙ iudicia intellectus sunt iudicia ei s̃m naturas rerum extra animã: &, si nõ esset extra animã, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si nõ esset iudicium, & non esset dñia inter intellectum, & imaginationem. Esse autem simile Deo glo. est impossibile in esse, sicut ipse est necessarius in esse. & nõ est opus multiplicare sermonem in hac quæstione.

ALGAZEL.

AIt Alga. Adhuc excusatio est inconueniens in animabus innouatis, habentibus substãtias separatas, & possibilibus antea ad innouationẽ: & nõ est ibi aliquid, cui attribuit̃. Cùm aũt dixerint ꝙ materia possibile est vt eligãt eam animæ istæ, sunt relationes longæ. Si aũt hoc vobis sufficit, non est absurdum, quin dicatur ꝙ dispositio possibilitatis innouati est ꝙ potens id possibile est ei vt id innouet, & erit relatio eius ad agens, licet non fuerit innatum ei, sicut est relatio animæ ad corpus patiens, quãuis non sit ei innatum. & nulla est differentia inter pportionem ad agẽs, & proportionem ad patiens, cùm non fuerit quid innatum in ambobus subiectis.

AVEROES.

AIt Auer. Intẽdit inferre eis, si posuerint possibilitatẽ in innouatione aĩæ, nõ innatã in materia, ꝙ sit possibilitas in patiente, vt possibilitas in agente in emanatione actionis ab eo, & erunt æquales ambæ possibilitates. & hoc est inconueniens. qm̃ s̃m hãc positionẽ adueniet aĩa, q̃si vellet corpus ab extra, sicut vult faciens factũ, et non erit vt dispõ in corpore, queãdmodũ non erit faciens dispõ in facto. Attamen r̃nsio ei est ꝙ non phibet̃ quin repiant̃ aliquæ ex perfectionibus, q̃ currunt cursu dispõnum, cùm sepat̃ subiectum eius, vt nauta in naui, & faciẽs cũ instro, q̃ opat̃,

Si aūt est corpus tanq̄ instrumentū animæ, ipsa quidē est dispositio separata. Sed non est possibilitas, quæ est instrumento, vt possibilitas, quæ est agenti: sed reperit̄ instrumentum in ambabus rebus simul, i. possibilitate patientis, & possibilitate agētis. & ideo sunt instrumēta mouētia, & mota. & in eo q̄ sunt mouentia, reperit̄ eis possibilitas, quæ est in agēte: & in eo q̄ sunt mota, reperit̄ eis possibilitas, quę est in patiēte. & non sequit̄ eis ex positione animæ separatæ vt ponatur possibilitas, quæ est in recipiente, eadē cum possibilitate, quæ est in agente. Vlterius possibilitas, quæ est in agente, apud Philosophos nō est iudicium intellectuale tm̄, sed iudicium de re extra animā. & non est vtilitas contradicenti, assimilanti quidem vnam duarum possibilitatum alteri. Et, quoniā consyderauit Alga. q̄ isti sermones omnes faciunt dubitationes, & cōfusionem ei, qui non potest eas soluere, & est opus prauorum Sophistarum, ideo dixit.

ALGAZEL.

Ait Alga. Si aūt dixerit adhęsistis in oībus quæstionibus oppositioni dubitationibus eum dubitationibus, & nō euadet id, quod posuistis, à dubitationibus, dicimus dubitatio declarat corruptionem sermonis proculdubio, & soluuntur modi dubitationum, consyderando dubitationem, & quæsitum. Nos aūt non intendimus in hoc libro nisi adaptare opinionē eorum, & mutare modos rōnum eorū cum eo, cum quo declarabit̄ destructio eaꝝ. & non incūbemus ad sustentandum opinionē aliquam. vnde non egrediemur ab intentione libri, nec cōplebimus sermonem in assumendo rōnem demonstrantē innouationē mundi: qm̄ intentio nostra est destruere rationes eoꝝ, notificādo id, quod sequitur. affirmare vero opinionē veram, derelinquimus in alio libro, quē edere decreuimus in hoc, dño concedente, quem Fundamenta legū appellabimus: in quo qdem affirmationem facere intēdimus, sicut in hoc libro destructionem facere volumus.

AVEROES.

Ait Auer. Oppositio autem dubitationibus cū dubitationibus non facit destructionem: facit tm̄ confusionem, & dubium ei, qui fecit dubitationes dubitationibus, & non verificat̄ apud eum vna duarum dubitationum, & destructio dubitationum, quæ opponuntur ei. Et plurimi sermonum, cum qbus opposuit hic vir, sunt dubitationes eueniētes, cūm adducuntur sermones eoꝝ, aliquis apud aliquem, & assimilātur diuersi adinuicem. Attamen hæc quæstio nō est perfecta. quæstio enim perfecta est, quę facit destructionem opinionis eorum s̄m rem ipsam, non s̄m sermonē dicentis. vt est positio eius, q̄ sit possibile aduersario q̄ possibilitas sit iudicium intellectuale, vt ponūt hoc in vniuersali. Nam, si conceditur verificatio similitudinis inter ea, non sequitur ex hoc destructio essendi possibilitatem iudicium adhærens ipsi esse. sequeretur enim ex eo vnum duorū, aut destructio essendi vniuersale in intellectu tantum, aut esse possibilitatem in intellectu tantum. Et debuit incipere adaptare veritatem, anteq̄ inciperet de eo, quod facit confusionē consyderantibus, & dubitationem, vt non moriatur consyderans, anteq̄ incumbat libro illi, aut moriatur ipse, anteq̄ cōponat eum. qui quidem liber adhuc non peruenit ad nos: & forte non edidit eum. Cūm autē dixit q̄ ipse non intendit in hoc libro aliquā opinionem sustentare, dixit hoc, vt non existimet̄ de eo q̄ ipse intendat sustentare opinionē sectę Assariæ. & apparet ex libris dedicatis ei quòd reuersus est in sciētijs diuinis ad opiniones Philosophorum. & ex magis apparentibus de eis in hoc, & verior in confirmatione eius est liber eius, appellatus Fenestra luminarium.

DISPVTATIO SECVNDA.

DE DESTRVCTIONE SERMONIS EORVM DE ÆTERNITATE MVNDI, ET TEMPORIS, ET MOTVS.

ALGAZEL.

AIT Alga. Scias q̄ hęc disputatio est ramus primę. qm̄ mundus apud eos, sicut est antiquus, non habens principium in esse suo, sic est æternus, non habens finem in fine suo: & non pōt imaginari finitas, nec corruptio eius, sed nūquā defecit, nec deficiet sic esse. Rationes autē eorum quatuor, narratę circa antiquitatem eius, extenduntur circa æternitatem eius, & dubitatio contra eas est, sicut dubitatio hic absq; differētia. Nam ipsi dicunt q̄ mundus est causatus, & causa eius est antiqua, & æterna: & sic est simul causatū cum causa. & dicunt q̄, cùm non mutatur causa, non mutatur causatū, & causa eius remanebit. & super hoc ædificauerunt prohibitionē innouationis. & ipsamet currit circa ablationem cessationis cursu primę. & hæc est via eorum prima. Secunda autem est, qm̄ mundus, cùm corrumpitur, erit corruptio eius post esse eius, & erit in eo post, ergo fuit in eo tp̄s. Tertia vero via est, q̄ possibilitas essendi non cessat. & sic esse possibile potest esse inconuenientia possibilitatis, nisi q̄ hæc ratio nō est fortis. nam nos negamus q̄ sit antiquus ex parte ante, & nō negamus q̄ sit æternus à parte post, si fecerit Deus glo. eum remanere in æternum: cùm nō sit de necessitate innouati vt habeat finem, & de necessitate actionis est vt sit īnouata, & vt habeat principium. Et non est necesse apud aliquem, vt sit mundo proculdubio finis, nisi apud Ela abo alhaudl alhalaph. qui quidem dixit sicut est impossibile in tēpore præterito esse reuolutiones infinitas, sic etiam est in futurū. & est falsum. quoniā omne futurum non ingreditur in esse omnino non comprehenso, nec æquali. præteritum vero iam ingressum est totum in esse comprehenso, licet nō fuerit æquale. &, cùm declaratum fuerit nos non denegare remanentiam mundi ex parte intellectus in æternum, sed potest stare remanētia, & finitas eius: ergo cognoscitur quæ pars possibilis conuenit in lege. & consyderatio in eo non dependet in re intelligibili.

AVEROES.

Ait Auer. Quod autē dixit, quòd id, quod sequitur ex ratione prima eorū de antiquitate mundi in præteritum, sequitur idem ex ea in futurum esse verum: & sic etiam est in ratione secunda eorum. Cùm autem dicunt quòd nō sequitur in tertia ratione in futurum id, quod sequitur in præteritum secūdum opinionem eorum, quia nos negamus vt sit mundūs æternus in præteritū, & non est falsum vt sit æternus in futurum, nisi apud Auoalhozil alhalaph, qui quidem tenet esse mundum æternum ex duabus extremitatibus falsum, non est, sicut dixit. quoniam, cùm concedunt eis quòd mundus non defecit possibilitas eius, & quòd possibilitas euenit ei, tāquam quid eum sequens, quo mensuratur hæc possibilitas, sicut euenit enti possibili, cùm exierit in actum hæc dispositio, & apparet de hoc spacio quòd non habuerit principium, verificabitur eis tempus non habere principium. hoc enim spacium nihil aliud est nisi tempus. & appellatio

latio eius, qui appellauerit id dahar, idest æternũ, nihil est. Et, cùm fuerit tempus copulatum possibilitati, & possibilitas copulata esse moti non habet principium.

Cùm autem dixerint ꝙ omne, quod reperitur in præteritum, habet primũ, est propositio falsa: qm̃ primum reperitur in præteritum æternũ, sicut reperitur in futurum. Distinctio autem eorum in hoc inter primũ, & operationem eius, est ratio indigens demonstratione. qm̃ esse eius, quod fuit in præteritum nõ æternum, est aliud ab esse eius, quod fuit in præteritum æternũ. nam id, quod fuit in præteritum nõ æternum est finitum ex duabus extremitatibus, s. habet principium, & finem. quod vero est in præteritum æternum non habet principium, nec finem, neq; cessationẽ. & ideo, quia nõ ponunt Philosophi ꝙ motus circularis habeat principiũ, non sequitur eis vt habeat finem: qm̃ ipsi non ponunt esse eius in præteritum esse generabile, & corruptibile. & qui concedit hoc eis, contradicit verbis suis. & ideo fuit hæc propositio vera, ꝙ omne habens principiũ habet finem. Quòd autem sit quid habens principium, et non finem nõ est verum, nisi ꝙ possibile fiat æternum. nam omne habens principium est possibile. Quòd aũt sit aliquid possibile, vt recipiat corruptionem, & recipiat æternitatem, est quid nõ scitum, & debet speculari de eo. Et iã speculati sunt de eo Antiqui, & Hauoalhauil conuenit cum Philosophis in eo, ꝙ omne innouatum corrumpiẽ, & est consequens fortissimum ad eradicãdum sermonem de innouatione mundi. Qui autẽ distinguit inter præteritũ, & futurum, ꝙ id, quod fuit in præteritum, iam exiꝫt totum in esse: id vero, quod erit in futurum, non exit totum in esse: exit enim de eo aliquid, & aliquid non: est sermo fallax. Nam id, quod fuit in præteritum, in rei veritate iam exiꝫt in tempore: & quod exiꝫt in tẽpore, id excedit tempus ex duobus lateribus, & habet totum, & est finitum necessario. Quod vero non exiꝫt in præteritum, vt est processus eius, quod innouaẽ, non exit in præterito, nisi æquiuoce. sed ipsum cum præterito durat in infinitũ, & non habet totum. totum vero ex partibus eius. tempus enĩ non reperitur ei principiũ primum, innouatum in præteritum. nam omne principium innouatum est in tempore præsenti: & omne tempus præsens habet ante id præteritum: ergo id, quod reperitur æquale tempori, & tempus est æquale ei, necesse ei: vt sit infinitum, & quòd non exeat ex eo in esse præterito, nisi partes eius, quas comprehendit tempus ex duobus lateribus: sicut non exit in esse moti ex tempore in rei veritate, nisi instans, nec ex motu, nisi id, quod mouetur in magnitudine, in qua mouetur in instanti, de quo quæritur. Nã quemadmodum ens, quod non defecit in præteritum, non dicimus ꝙ id, quod transiit ex esse eius, exiꝫt nunc in esse: nam, si hoc esset, erit esse eius principium, & tẽpus id cõprehendit ex suis lateribus: sic dicimus de eo, quod est cum tempore, non autẽ in eo, & in reuolutionibus præteritis, ꝙ exit ex eis in esse imaginabili id, quod ex eis comprehenderit tempus. Quæ vero sunt cum tpe, adhuc non exeunt in esse: sicut nõ exiꝫt in esse præteritum id, quod non defecit esse, postꝙ non comprehendit id tempus. Cùm aũt imaginatus fueris ens æternum, operationes quidem eius nõ retardantur ab eo: sicut est mos omnis entis, cuius esse est perfectum, vt sit tale. nam, si ipsum fuerit æternum, & nõ exiuerit in tẽpore præterito, sequitur necessario vt non exeant operationes eius in tpe p̃terito. nã, si exiuissent, essent finitæ: & hoc ens æternum nõ deficeret esse absq; operatione. & id, quod non deficit non operari, est necessario impossibile. Et est conueniens enti, cuius esse non exit in tpe, & id non cõprehendit tempus, vt sint operationes eius tales. nam nulla est differentia inter esse entis, & operationes eius. Si autẽ fuerint motus orbiũ cœlestium, & eius, quod sequitur ex eis, operationes entis æterni, cuius esse nõ exit in esse præterito, necesse est vt operationes eius nõ exeant in tpe præterito. Et nõ omne, quod dicitur de eo non exire, possibile est vt dicatur de eo iam exiuisse in tpe præterito, nec ꝙ iam finitum est. omne enim habens finem habet principiũ. Vlterius, cùm dicimus de eo non defecisse, est negatio processus in tpe præterito, & habere principiũ. Et qui ponit exitũ fuisse in tpe præterito, ponit ei principium. & ipse quidẽ petit principium in quæsito. Et, cùm non sit verum, id, quod non defecit cũ esse æterno, iam exiuisse in esse, nisi exiuerit ens æternum in esse, cùm exit in tpe præterito. Igitur, cũ dicimus oẽ præteritum iam exiuit in esse, intelliguntẽ de eo duo. quorũ vnum est, ꝙ omne, quod exiuit tpe præterito, iam exiuisse in esse: et hoc est verũ. præteritum vero copulatũ ipsi esse, quod nõ defecit, s. quod non euadet ab eo, nõ conuenit vt dicamus exiuisse in esse. nam, cũ dicimus de illo exiuisse, est contrarium eius, quod dicimus, ꝙ sit copulatũ enti æterno. & nulla est differentia in hoc inter operationẽ, et esse, s. ꝙ qui concedit possibilitatem esse entis, quod non defecit in præteritum, debet etiã concedere ꝙ hic sint operationes, quæ non defecerunt antea in præteritum. & nõ est necesse vt sint operationes eius omnino positæ in esse, sicut non sequitur in duratione substantiæ eius in præteritũ, vt exiuerit in esse. & hoc totum est manifestum, vt vides. Hoc aũt esse primum possibile est vt faciat operationes, quæ non defecerunt, nec deficiẽt. &, si hoc fuerit impossibile in operatione, erit quoq; impossibile in esse. nam oẽ ens operatio eius est copulata ei in esse. Isti aũt homines ponunt impossibilitatem operationis æternæ ei, & esse eius æternum. & hæc est vltimitas erroris. sed dare nomen innouationis mũdo, vt dat lex, est magis proprium, ꝗ̃ quod dat secta Assaria. nam operatio, in eo ꝙ est operatio, est innouata. Imaginatur tñ antiquitas in eo, qm̃ hæc innouatio, & operatio innouata non habet principium, nec finẽ. Dixi & ideo difficile est Mauris appellare mundum æternum, & Deum æternum. & ipsi non intelligunt de æterno, nisi nõ habens causam. & iam vidi aliquos sapientum Maurorum adhærere huic opinioni.

ALGAZEL.

AIt Alga. Via aũt Quarta eorũ sequitur. qm̃ ipsi dicunt, cùm corrũpitur mundus, remanet possibilitas esse eius. nam possibile nõ fit inconueniens, & est attributũ relatiuum, & indiget omne innouatum sm̃ opinionẽ eorum materia præcedenti, & oẽ corruptum corrũpitur ad materiã præcedentem. materiæ autem, & radices nõ corrumpuntur: corrumpũtur tñ formæ, & accidentia, quæ sunt eis.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm autẽ ponitur aduẽtus formarum circulariter in eodẽ subiecto, & ponatur quòd agẽs in hac circulatione est agens, nõ deficiens, non sequitur ex hac positione falsum. Si vero ponitur aduẽtus vnius post ablationẽ alterius in materijs infinitis specie est falsum. & sic, si ponitur hoc absq; agente æterno, seu ab agẽte non æterno. quoniam, si fuerint ibi materiæ infinitæ, reperireẽ infinitũ in actu. & hoc est falsum. & magis absurdum est vt sit aduẽtus vnius post ablationem alterius ex agentibus innouatis. quare nõ est verum hoc modo ꝙ homo generetur omnino ab homine, nisi ponatur hoc circulariter in eadẽ materia, ita ꝙ erat corruptio aliquorum hominum præcedentium materia subsequentium, & esse aliquorũ præcedẽtium currit cursu agentis, & instrumenti cũ subsequẽtibus. & hoc totũ est per accidens. qm̃, cũ sint hæc tanq; instrumenta agentis non deficientis, generaẽ ho-

mo mediante homine, & ex materia hois. & hoc totũ, cùm nõ diuidit̃ hac diuisione, non euadet consyderans in his rebus à dubitationibus, ex quibus non pôt saluari. Et Deus glo. ponat te, & nos cum his, qui peruenerunt ad gradũ sapientum, attingentium ad finẽ veritatis circa possibile ex operationibus eius, & necessariũ, quod non finitur. & totum hoc, quod diximus hic, nõ declarat̃ in hoc loco. Et debet speculari de eo cum prudentia, & assiduitate ẜm conditiones, quas declarauerunt Antiqui, & eas conditiones posuerunt in speculatione. & impossibile est cũ hoc, quin audiat homo sermones contradicentium in omni re, de qua speculat̃, si dilexerint esse ex hominibus veritatis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et responsio omnium est, quod diximus. separauimus tñ hanc disputationem, q̄m habẽt in ea duas alias rationes. quarum Prima est, quam tenuit Galenus, dicens si Sol exempli gratia reciperet corruptionem, appareret de eo resolutio in tempore successiuo: & tñ aspectus significantes mensuram eius post tot milia annorum non significant nisi hanc mensuram. &, quia non resoluitur in his temporibus, longis indicat ꝙ non corrũpetur. Dubitatio autẽ de ea est multis modis. quorum Primus est, & forma huius rationis talis est. Si Sol corrũperetur, non est dubium ꝙ euenerit ei resolutio: sed cõsequens est falsum: ergo & antecedens etiã falsum. & est syllogismus, qui appellat̃ apud eos conditionalis copulatus. Quæ quidem conclusio non sequitur, q̄m antecedens non est verum, nisi copulet̃ ei alia conditio. nam, cùm dicit si corrumperetur, impossibile est quin resoluatur, hoc consequens non sequitur ipsum antecedens, nisi cum additione conditionis, & est vt dicatur, si corrũperetur corruptione resolutiua, impossibile est ei quin resoluatur in longitudine temporis, aut declarabitur ꝙ nõ sit corruptio, nisi per viam resolutionis, ad hoc vt sequat̃ consequens ab antecedente, & tamen non conceditur ei, quòd non corrumpitur res nisi per resolutionem. Sed resolutio est vna specierꝫ corruptionis. Et non est inconueniens vt corrumpatur res in esse suo, & est in hora perfectionis suæ.

AVEROES.

AIt Auer. Res autẽ, cum qua cõtradixit huic sermoni, est, quia cõsequentia inter antecedens, et cõsequens non est vera. nã corruptum nõ oportet vt resoluat̃, cùm corruptio aliqñ proueniat rei ante resolutionẽ. Attamen cõsequentia vera est, cùm ponitur corruptio ẜm cursum naturalẽ, & nõ ponit̃ coacte, & cõcedatur etiã ꝙ corpus cœleste sit viuens. nam oẽ viuens, quod corrũpitur ẜm cursum naturalẽ, resoluitur, anteq̃ corrũpatur necessario. Sed istæ sunt ꝓpositiones, q̃s non cõcedit aduersarius de cœlo, nisi cũ demonstratione. Quare fuit sermo Galeni rhetoricus. Et qđ cautius est in hoc ẜmone est ꝙ cœli, si corrũperent̃, corrũperentur quidẽ aut ad elementa, ex quibus cõponunt̃, aut ad aliã formam, eo ꝙ spoliarent̃ forma sua, & reciperẽt aliã formam, vt accidit formę simplicium, cũ generat̃ aliquod eorum ab aliquo, s. elemẽta quattuor. Si aũt corrũperentur ad elementa, illa essent pars alterius mundi. nã non conuenit vt sint ex elemẽtis contentis in eis. q̄m ista elementa sunt pars nõ habens mensuram respectu eorꝫ: immo ꝓportio eorꝫ ad illa est ꝓportio puncti in circulo. Si vero spoliarent̃ forma sua, & reciperent aliam, erit hic corpus sextum contrarium eis, quod non est nec cœlũ, nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis. & hoc totum est falsum. Cùm autem dixit ꝙ nõ resoluitur, est famosum, & est diuersum à primis veris. & iam dictum est de quo genere sunt istæ propositiones in libro Posteriorum.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secundus vero, si cõcedimus ei hoc, & ꝙ non sit corruptio, nisi per resolutionẽ, vnde scietur ꝙ non euenit ei resolutio? Aspicere aũt obseruãtias est falsum: q̄m non scitur mensura eius, nisi ꝓpè veritatem. & Sol, qui dicit̃ ꝙ sit maior terra. 170. vicibus aut propè hoc, si diminuta fuerit ab eo mensura parua exempli gratia, non appareret sensu. & forte fuit hucusq; in resolutione. & iam diminuta est mensura palmi, aut amplius, sensus tñ non potuit id comprehendere: quoniam mẽsura eius in scientia Perspectiua nõ scitur nisi propè veritatem. quoniam sicut gemma, & aurum sunt composita ex elementis apud eos, & tñ recipiunt corruptionem, deinde si reponatur vna gemma per centum annos, non erit diminutio eius sensibilis. & forte proportio eius, quod diminuitur à Sole in mensura tp̄is obseruantiarum est sicut proportio eius, quod diminuitur à gẽma in centum annis. & hoc quidem non apparet sensui. & indicat ꝙ natura eius est in vltimitate corruptionis. Et iam dimisimus recitare multas rationes huius generis, quas negant intelligentes, & posuimus hanc rõnem, vt sit speculum, & exemplum eius, quod dimisimus, & contenti fuimus quattuor rationibus, quæ indigerent labore in solutione dubitationum earum, vt diximus superius.

AVEROES.

AIt Auer. Si Sol resolueret̃, & esset id, quod resoluit̃ ex eo tpe obseruationis incomprehensibilis quantitatis pp magnitudinẽ corporis eius, erit id, quod fit ex resolutione in eis, quæ sunt hic, ex corporibus qđ habens mensuram cõprehensibilẽ. q̄m resolutio oĩs sensibilis resoluti erit p corruptionẽ partiũ eius, quæ resoluunt̃. & impossibile est in illis corporibus resolutis in resoluto quin remaneãt in mundo oẽs, aut resoluant̃ ad alias partes. & quodcunq; horꝫ fuerit, necesse est vt faciat in mundo mutationẽ manifestam, aut in numero partiũ eius, aut in qualitatibus earꝫ. Si aũt mutarent̃ quantitates corporũ, mutaretur actio, & passio eorꝫ. Si aũt mutaretur actio, & passio eorꝫ, & pręcipue stellarꝫ, mutaret̃ id, quod est hic ex mũdo. igit̃ imaginatio resolõnis in corpribus cœlestibus est impossibilis in ordinatione diuina, q̃ est hic apud Philosophos, & hic sermo non peruenit ad gradum demonstrationis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Ratio vero secunda apud eos circa falsitatẽ corruptionis mũdi est, quia dicunt, mundus non corrumpitur substantia eius, q̄m non intelligitur causa in hoc: & id, quod nõ fuerat corruptibile, deinde corrumpitur, impossibile est vt sit sine cã. & hæc qđem cã aut erit ex voluntate agẽtis æterni, & est falsum, q̄m, cùm nõ voluerat corrũpere eũ, & deinde vult, ꝑfecto mutatus est. et inducet ad hoc vt sit antiquum, & voluntas eius in eadẽ dispositione in omnibus temporibus, & tñ volitum mutatur ex priuatione ad esse, adhuc ex esse ad priuationem. & id, quod diximus superius de falsitate essendi innouatũ ex voluntate antiqua, indicat falsitatẽ corruptionis. Et additur ei hic alia dubitatio fortior, & est ꝙ volitũ est operatio volentis proculdubio. & omne, quod nõ fuerat agens, deinde fit agẽs, nisi mutetur, ipsummet impossibile est quin sit operatio eius ens, postq̃ non fuerat. si enim remansisset vt fuerat antea, non esset ei actio: & nunc etiã non est ei actio: ergo non operat̃ aliquid. corruptio autem non est aliqđ, quãto magis ꝙ sit operatio. &, cùm corrũpitur mundus, & fit operatio, quæ nõ fuerat, qđ est ista opatio? vtrum est esse mũdi? & est falsum, cum cessat esse, aut opatio eius priuationis mundi, & priuatio mundi non est qđ in esse, adeo ꝙ dicat̃ id esse, quod fecit agens, & adinuenit inuentor. & propter hoc dubium

bium existimauerūt ꝙ diuidunt Loquentes in fine huius in quattuor sectas. & quælibet secta tenuit falsum.

AVEROES.

AIt Auer. Quod aūt recitauit Alga. de Philosophis ꝙ cogēt aduersarios in hoc sermone circa possibilitatē corruptionis mundi, vt æternum, quod est innouans, sequatur ab eo operatio innouata, & est priuatio, vt coegerūt eos in innouatione, iam locuti sumus superius de eo, cùm tractauimus de innouatione mūdi. nam dubitationes euenientes in hoc in innouatione, ipsemet cōtingunt in corruptione. & nō oportet reiterare id in hoc loco. Quod vero est proprium huic loco de eo, ꝙ omnis homo dicens innouationem mundi, necesse est ei vt sit operatio agentis; dependens in priuatione, adeo quòd agens fecit priuationē, est id, quod recusauerunt concedere oēs sectæ, & indiguerūt sermonibus, quos recitabit postea. Attamen hoc sequit necessario dicenti ꝙ agens depēdet operatio eius in inuentione absoluta, i. in inuentione rei, quæ nō fuerat antea, nec in potentia, nec fuerat possibilis, & extraxit eam agens à potentia in actum; imo innouauit eam innouatione absoluta, qm̄ operatio agentis apud Philosophos nō est aliud, nisi exitus eius, quod est in potētia, ab eo, quod ponit id in actum. & depēdet apud eos in ente in duobus extremis: in inuentione qdem id permutat ab esse in potētia ad esse in actu, & aufertur priuatio eius: in priuatione vero, in ꝑmutando ens ab esse actu ad esse in potentia, & accidit vt fiat priuatio eius. Qui vero non ponit agens hoc modo, sequitur ei hæc dubitatio, s. ꝙ depēdeat operatio eius in priuatione in duobus extremis simul, scilicet inuētione, & priuatione. Sed, qm̄ in priuatione est magis manifestum, non possunt loquentes euadere ab aduersarijs: nam manifestum est ꝙ sequitur dicenti hoc vt agens operet priuationem. qm̄, cùm permutauerit rem ab esse ad priuationem absolutam, iam operatum est priuationē absolutam prima intētione, in contrarium eius, cùm ꝑmutauerit eam ab esse in actu ad esse in potētia. innouatio enim priuationis erit in hac ꝑmutatione quid sequens. et hoc idem sequit eis in inuētione: nisi ꝙ est magis occultum. nam, cùm produxerit rem, auferet priuationē eius necessario. Et, cùm sic fuerit, nō est inuentio aliqd omnino, nisi conuersio priuationis rei ad esse. sed qm̄ fuit finis, huius motus inuentio, possunt dicere ꝙ operatio eius dependeat in inuētione: & non possunt dicere hoc in priuatione, cùm fuerit finis huius motus priuatio. Quare non possunt dicere ꝙ operatio eius non dependeat in destructione priuationis, sed dependet in inuētione, & sequitur cum hoc destructio priuationis. sed sequitur eis necessario vt depēdeat operatio in priuatione. ens enim ſm eos non est ei nisi hora, qua est priuatum absolute, & hora, qua est in actu. cùm autem fuerit in actu, non dependet in eo operatio agentis, nec cùm fuerit priuatum. remāsit ergo vnum duorum, aut ꝙ non dependeat in eo operatio agentis, aut ꝙ dependeat in priuatione, & conuertetur in esse. Qui autem intelligit hoc de agente, ipse quidem permittit conuerti corpus priuationis in esse, aut cōuerti corpus esse in priuationem, & ꝙ dependeat operatio agentis in permutatione corporis cuiuscunq; duorum oppositorum ad reliquum. & hoc totum est in vltimitate falsitatis in alijs oppositis, quāto magis in priuatione, & esse. Isti autem homines comprehenderunt de agente id, quod cōprehendit habens visum debilem de vmbra rei loco rei, adeo ꝙ existimant ꝙ vmbra rei sit res ipsa. & hoc, sicut vides, est quid sequens ei, qui non intelligit de inuentione exitum rei ab esse in potētia ad esse in actu, & de priuatione contrarium eius: & est mutatio eius ab actu ad potentiam. Et ex hoc apparet ꝙ possibilitas, & materia sunt requisita in omni innouato: & ꝙ, si reperiretur ens existens per se, impossibile est esse ei priuationem, nec innouationē. Quod aūt recitauit Alga. de secta Assaria ꝙ ipsi permittunt fieri innouationem substātiæ existentis per se, & non permittunt priuationem eius, est opinio in vltimitate debilitatis. nam id, quod sequitur in priuatione, sequitur in inuētione, nisi ꝙ in priuatione est magis manifestū. & ideo existimauit ꝙ ipsi diuersantur in hac re. deinde recitauit responsiones sectarum in hac dubitatione, quæ eis accidit in priuatione, Et dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Mahatazeli autem dixerunt ꝙ operatio, quæ emanauit ab eo, est ens, & est consumptio, quam quidem creauit non in subiecto, & corrumpet totum mundum in instanti, & deperdetur consumptio absoluta ex se, ita ꝙ non indigebit alia cōsumptione, vt procedat in infinitum. Et, cùm recitauerat hanc responsionem eorum illi dubitationi,

ALGAZEL.

AIt Alga. Et hoc quidē est falsum multis modis. Quorum vnus est, ꝙ cōsumptio nō est ens operatum, & certum, ita ꝙ apprehendatur cōsumptio eius. Adhuc, si esset ens, non corrumperetur ex se absq; corrūpente. Vlterius non corrūpet mundū. qm̄, si creatū fuerit in substantia mūdi, & pars eius, est incōueniens. nā sedens contangit sedē. et congregant etiam saltim in instanti. &, cū fuerit possibilis cōgregatio eorum, nō erit contrariū, & non consumet ipsum. Si autē creauit eum nō in mundo, nec in subiecto, quæro vnde conuertet esse eius in esse mundi? Præterea in hac opinione est aliud inconueniens, & est ꝙ Deus glo. nō potest corrūpere aliquas partes huius mundi, & non aliquas, & etiam nō potest nisi facere innouationē vacui in priuatione mundi totius. qm̄, cùm nō fuerit in subiecto, erit ꝓportio eius ad totum eodem gradu.

AVEROES.

AIt Auer. Hic sermo est debilior oībus, qbus laborauimus cōtradicere. qm̄ vacuū, & priuatio sunt duo noīa synonima: &, cū non creat priuationē, non creat consumptionem. Si aūt considerauerimus vacuum esse, erit finis gradus eius, vt sit accidēs: et esse accidens absq; subiecto est inconueniens. & etiā qūo imaginatur vt priuatio operetur priuationem? & hoc totum assimilatur sermoni Meuorsameorum.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secunda autem secta est, quia dixerūt operatio, quæ emanauit ab eo, est priuatio, & priuatio est præfatio esse innouantis eum ex se, & fit mundus incorruptus, & sic esse apud eos in inuētione innouabit ipsum ex se, & fit ens in eo ens. & hoc etiam est falsum. quoniam in eo est esse antiquū subiectum innouationum, etiam est exitus ab intellecto. nā non intelligitur de inuentione nisi esse attributum voluntati, & posse. ponere autem aliquid præter voluntatem, & posse, & esse potens ad id, & est mundus, non intelligitur. & sic etiam priuatio.

AVEROES.

AIt Auer. Carmei aūt tenēt ꝙ hic sunt tria, agēs, & actio: & est id, quod appellāt operationē, & actum: & est id, in quo dependet opatio. & sic vident ꝙ hic sit priuatio, & actio, quā appellant operationē priuationis, & rem priuatā. & vident ꝙ actio sit res firma in substātia agentis. & hoc nō facit apud eos innouationem in patiēte, ꝙ sit innouatum: qm̄ hoc est ex caplo ꝓportionis, & relationis. innouatio aūt ꝓportionis, & relationis nō facit innouationē subiecti corp. innouationes vero facientes mutationem subiecti sunt mutationes, q̄ mutant substātiam subiecti, vt mutatio

rei ab albedine ad nigredinẽ. Attamen, cùm dicunt ꝙ actio stat in substantia agentis, est error: est.n.relatio reperta inter agens, & actum: &, cùm refert ad agens, appellat actio: cùm vero referat ad actum, appellatur passio. Sed Carmei in hac positione, non sequitur eis vt antiquum nõ operetur innouatum, & non vt antiquum non sit antiquum, vt putauit secta Assaria. sed quod sequit eis est vt sit ibi cã magis antiqua, ꝙ̃ antiquum. qm̃ agens, cùm nõ operatur, & postea operat, absq; eo ꝙ deficiat ei hora, qua nõ operatur aliqua cõditio cõditionum esse operati, manifestũ est ꝙ innouatum sit hora oꝑationis aliquod attributũ, quod nõ fuerat agenti ante oꝑationẽ: & oẽ innouatum habet agẽs innouans, & sequr vt ante cãm primam sit cã, & procedet in infinitum. & iam locuti fuimus de hoc.

ALGAZEL.

Ait Alga. Tertia autẽ secta est secta Assaria, qui dixerunt ꝙ accidẽtia cõsumuntur ex se, & non imaginant remanere. nam, si imaginarentur remanere, non imaginaret consumptio eoꝝ hac de causa. Substantiæ vero nõ remanent ex se, sed remanent remanẽtia addita esse eaꝝ. &, cùm non creauerit Deus glo. remanentiã in eis, corrũpentur substãtię ad ꝑuationem remanentiæ. quod qdem est falsum: qm̃ est in eo de negatione sensus, ꝙ nigredo non remaneat, & sic ẽt albedo, & ꝙ innouat in oĩ hora. intellectus tñ determinat ꝙ capillus, qui est in capite hoĩs hodie, est capillus, qui fuerat heri, non similis ei, & determinat etiã de nigredine capilli. Vlterius est in eo dubitatio alia, & est ꝙ remanens, cùm remanserit in sua remanentia, necesse est vt remaneant attributa Dei in remanentia. & hæc remanentia remanebit in remanẽtia, & indigebit alia remanentia, & procedet in infinitum.

AVEROES.

Ait Auer. Iste sermo est in vltimitate vanitatis, & ruinæ, licet dixerint eũ multi antiquorũ, s. ꝙ entia sunt in fluxu cõtinuo. & quasi sunt infinita incõuenientia, q̃ eum sequuntur. Et quõ reperit ens, quod consumat ex se, & consumit esse in cõsumptione eius? Nam, si ip̃m cõsumeret ex se, esset ex se. si aũt hoc esset, sequeret vt res, qua ip̃m reperiret, ex se cõsumeretur. & hoc est falsum. qm̃ esse est contrariũ cõsumptionis, & impossibile est vt reꝑiant duo contraria in eodẽ eodẽ modo. Quare id, quod est ens permanẽs, & absolutum, nõ imaginatur de eo consumptio. nã si esse eius determinaret priuationem, esset ens, & non ens in vno instanti: quod est falsum. Vlterius, si entia remanent, aliquo attributo remanente in se, vtrum remanẽtia eorum, in eo ꝙ sunt entia, aut in eo ꝙ non sunt? & est falsum vt sit hoc eis in eo ꝙ nõ sunt, sequit vt sit remanẽtia eis in eo ꝙ sunt entia. &, cùm oẽ ens necesse est vt sit remanẽs, ex eo ꝙ est ens, et priuatio innouata est ei, q̃to ad quid remanent entia in remanentia? & hoc totum est error ex corruptione proueniente in intellectu: ideo dimittamus hanc sectam: qm̃ falsitas sermonis eorum est magis manifesta, ꝙ̃ indigeat dubitatione.

ALGAZEL.

Ait Alga. Quarta vero secta est aliquorum Assarię, qui dixerunt accidẽtia cõsumi ex se, substãtias vero remanere. &, si nõ creasset Deus glo. in eis motũ, nec quietem, nec coniunctionẽ, nec separationem, esset falsum remanere corpus non mobile, nec quiescibile, & corrũperet. & ambę sectæ Assariæ dicebant priuationẽ non indigere agẽte. est enĩ quies actio nis, qm̃ non intelligũt esse priuationẽ actionem aliquã. Dixerũt vero Philosophi, &, cùm vani sint hi modi, nõ remanet modus aliquis sermoni de possibilitate priuationis huius mũdi, ẽt si dixerimus ꝙ hic mũdus fuerit innouatus. nam cum confessione eoꝝ innouationis animæ humanæ rõcinant de falsitate priuationis eiusmodis ꝑpinquis his, quos diximus. Demũ apud eos oẽ existens ex se, nõ in subiecto, nõ imaginat priuatio eius post esse eius, siue sit antiquũ, siue innouatũ. &, cũ dicitur eis, cùm ingredit ignis vice aquæ, corrumpitur aqua, dicũt non corrũpitur, sed conuertit in vaporẽ, & deinde conuertitur in aquã: materia vero prima remanet in aere, & est materia, q̃ erat subiecta formæ aquę: spoliatur autem materia forma aquæ, & induit forma aeris. &, cũ aer occurrit frigido, ingrossat, & factus est aqua: non autẽ ꝙ materia innouata sit: sed materia est cõis inter elementa, & mutantur in ea formę eorum.

AVEROES.

Ait Auer. Qui aũt dixerit ꝙ accidẽtia non remaneant ꝑ duo tpa, & ꝙ esse eoꝝ in substantijs sit cõditio in remanentia substãtię, ipse quidẽ non intelligit qd sit in sermone suo ex cõtradictione. Nã, si essent substãtiæ, conditio in esse eoꝝ cùm non possint esse accidentia absq; substantijs, in qbus existant, tunc positio accidentiũ est conditio in esse suo, & est inconueniẽs vt sit res cõditio in esse sui ipsius. Vlterius quõ erunt cõditio requisita, & ipsa qdẽ non remanẽt ꝑ duo tpa? nã instans, quod erit finis priuationis eius, qd' est ex eis, & initium esse partis, q̃ est ex eis, necesse esset ut corrũpat in hoc instanti substãtia. hoc.n. instans nõ est in eo aliqd partis corruptę, nec aliquid partis, quæ est: nã, si esset in eo pars rei corruptę, nõ esset ei finis. & sic, si esset ei aliqd rei, q̃ est. Demũ ponere id, quod nõ remanet ꝑ duo tpa, conditionẽ in remanẽtia esse eius, qd' remanet per duo tpa, est absurdũ etiam. nã id, quod remanet ꝑ duo tpa, dignius est remanere ꝙ̃ id, quod nõ remanet per duo tpa. qm̃ id, quod non remanet ꝑ duo tpa, esse eius est in instanti, & est fluxus: quod vero remanet ꝑ duo tpa, esse eius est ꝑmanens. & quõ erit fluxus conditio in esse ꝑmanentis? aut quõ erit id, quod remanet in specie, cõditio in remanentia eius, quod remanet in indiuiduo. & hoc totum est inuolutio falsitatis. Debes aũt scire ꝙ qui non ponit materiã rei, quæ generatur, sequit ei vt sit ens simplex, & impossibilis est ei priuatio. simplex enĩ non mutatur, & non mutat substantiam suam ad substãtiam alterius. & ideo dicit Hippocrates si esset hõ ex vna re, non doleret corpus eius, i. non corrũperetur, & mutaretur: & sic ẽt sequeretur vt nõ generaret, sed esset ens, quod nõ defecit, nec deficiet. id autem, quod recitauit Auicenna de drĩa in hoc inter innouationem corruptionem in aĩa, nihil est.

ALGAZEL.

Ait Alga. Rñdens Philosophis. & rñsio est ꝙ id, quod dixistis de partibus, ꝙ põt euadere à qualibet eaꝝ, & declarabit destructio eius fm radices vestras, nõ est verum, & conueniens vniuersalitati radicis vestrę in eo, quod est de genere suo. sed prolixe de hoc non loqmur: sed sufficit nobis loqui de vna parte. Et dicimus quare negatis dicẽti ꝙ inuẽtio, & priuatio sint in volũtate Dei glo. &, cũ ipse voluerit, adinuenit: & cũ volet, corrũpet, & est, cũ sit potens, volens in pfectione. & ipse qdem in hoc suo iudicio nõ mutat in se, sed tm̃ mutat eius operatio. Cùm aũt vos dicitis ꝙ agẽs impossibile est emanare ab eo actionẽ, & qd emanauit ab eo, dicimus ꝙ id, quod emanauit ab eo, est innouatũ, & est priuatio, postq̃ nõ fuerat priuatio, & postea facta est priuatio, & emanauit ab eo. Si aũt dixeritis ꝙ priuatio nihil est, & quõ emanat: dicimus & ipsa quoq; nihil est: ergo quõ fuit: & nihil est emanare ab eo? &, cũ intelligit ꝙ fit, intelligit relatio eius ad posse.

AVEROES.

Ait Auer. Hoc totũ est sermo sophisticus, & corruptus. Nã Philosophi nõ negant esse priuationem rei cũ corruptione corrũpentis eam: imo

non ꝙ

non ꝙ corrūpens eā dependeat opatio sua à priuatiōe eius, in eo ꝙ est priuatio, sed dependet operatio sua in pmutatione ab esse, quod est in actu, ad esse, quod est in potētia,& sequit̄ ei ꝙ sit priuatio,& innouatio eius. & hoc modo cōparatur priuatio ad operationē. & nō sequitur, ex eo ꝙ est priuatio, statim ad actionē agētis in ente vt agens sit agens eius primo, & per se. & ipse, qm̄ concessum est ei hoc dictum, ꝙ sit priuatio,pculdubio statim ad actionē corrūpentis in corrupto, intulit ꝙ sit priuatio per se,et primo ab agente eius. quod qdē impossibile est. nam agens, nō dependet opatio eius à priuatione, in eo ꝙ est priuatio,s.primo, & essentialr̄.

Quare,si entia sensibilia essent simplicia, non generarent, nec corrumperentur,nisi dependeret actio agētis primo,& essentialr̄ à priuatione. Attamen dependet actio agētis à priuatione p accidens secundarie. & hoc quidē in permutatione passi ab esse,quod est in actu ad aliud esse,& euenit ei ex hac actione priuatio, vt mutatio ignis ad aerem,qm̄ euenit huic priuatio ignis.& sic est dispositio apud Philosophos in esse, & priuatione.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et quę dr̄ia est inter vos,& dicentē negationē innouationis priuationis oīno accidentibus,& formis? & dicit ꝙ priuatio sit nihil, & quō sit? & quō denoīatur innouatione? Et non est dubiū ꝙ priuatio imaginat̄ fieri in accidentibus, & quod denoīatum est innouatione est intellectuale, siue appelletur res, siue nō appellet̄. & relatio huius,quod est intellectuale,ad posse potentis etiam est intellectualis.

AVEROES.

Ait Auer.Innouatio priuationis hoc mō est vera.& est id, quod ponunt Philosophi,qm̄ emanat ab agente secūda intentione, & p accidens: & non sequit̄ ex eo ꝙ emanat,& est intellectualis vt sit essentialr̄,et primo. Dr̄ia aūt inter Philosophos,et negantē fieri priuationem est, qm̄ Philosophi nō negant fieri priuationē oīno,sed negāt fieri principalr̄,& essentialiter ab agēte. nam agens non depēdet opatio eius à priuatione necessario,primo, & p se. & priuatio apud eos sequitur actionem agentis in esse, & est id, quod sequitur dicenti mundum corrumpi ad non ens oīno.

ALGAZEL.

Ait Alga.Si aūt dixerit sequit̄ opinioni eius, qui pmittit priuationē rei post esse eius, vt dicat̄ ei quid est id, quod innouatū est, & apud nos nō corrūpit̄ res inuenta. Et intelligimus p priuationē accidentiū innouationem suorū cōtrariorū, quæ sunt entia, non aūt innouatio est priuationis absolute, q̄ est nihil. quod.n.nihil est, quō denoīatur innouatione? vt,cùm dealbatus est capillus,id,quod innouat̄, est albedo tm̄, & est ens, & nō dr̄ ꝙ innouatū sit priuatio nigredinis.

AVEROES.

Ait Auer. Hæc rn̄sio Philosophorū est falsa.nam Philosophi non negāt fieri priuationem,& puenire ab agente. Attn̄ non prima intētione, vt sequit̄ ponenti rem pmutari ad priuationem absolutā. sed priuatio apud eos innouat̄ cum pditione formæ rei corruptæ,& innouatione formę,cui est cōtraria.vnde fuit dubitatio Alga.in hoc sermone dubitatio vera.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et hoc est falsum duobus modis. Primus qdem, cùm quærit̄ vtrum innouatio albedinis includit priuationē nigredinis, vel ne? Si aūt dixerint ꝙ non, tunc mentiunt̄.Si vero dixerint ꝙ sic,an iclusum est ipsummet includēs,vel aliud? Si dixerint est idē, tunc contradicit sibi ipsi:nā res nō includit seipsam.Si vero dixerint ꝙ sit aliud,an hoc aliud intellectuale,vel nō? Si aūt dixerint ꝙ non, quærimus quō scitis ꝙ sit inclusum? & iudiciū de eo ꝙ sit inclusum indicat ꝙ sit intellectuale. Si autē dixerint ꝙ sic,hoc quidem inclusum, & intellectuale, & est priuatio nigredinis,an est antiquū,vel innouatum? Si aūt dixerint antiquum est falsum. Si vero dixerint innouatū, denominatum quidē ab innouatione,quō non erit intellectuale? Si aūt dixerint non antiquū,nec innouatum,est falsum. qm̄ ante innouationē albedinis, si dixerint nigredinem esse corruptā,est falsum. & post eam, cùm dicitur ꝙ non sit,est verum,& innouatur proculdubio. & hoc, quod innouatur,est itellectuale, & oportet vt attribuatur potenti.

AVEROES.

Ait Auer. Est quidē innouatum intellectuale, & attribuit̄ potenti, sed per accidens, non aūt per se:qm̄ non dependet opatio agentis à priuatione absoluta,nec à priuatione vnius rei. Nā nō est in potentia potentis ꝙ ponat ens,nō esse primo,& essentialiter,s.ꝙ cōuertat corpus esse ad corpus priuationis.et oīs,qui non ponit materiā,non euadet ab hoc dubio,s. ꝙ sequit̄ ei vt dependeat operatio agētis à priuatione, primo,& essentialr̄.& hoc totum est manifestū,et non est opus,ptelare sermonē in eo.Et ideo dixerunt sapientes ꝙ principia rerum generabiliū, & corruptibilium sunt duo p se,& sunt materia,& forma,& vnū per accidens,& est priuatio:qm̄ est cōditio requisita in innouatione innouati,s.vt eam pcedat: &,cū reperit̄ innouatum, auferī priuatio:&,cū corrūpitur, adest priuatio.

ALGAZEL.

Ait Alga. Secundus aūt modus dubitationis est ꝙ id,quod corrūpitur, apud eos nō est per contrariū,vt motus:motus.n.nō habet contrariū. & oppositio inter eū,& quietē apud eos est oppositio habitus, & priuationis, non aūt oppositio esse ad esse. & quies est priuatio motus. &,cùm non fuerit motus, nō erit quies qd contrariū eius, sed est priuatio absoluta. & sic ēt sunt attributa, quæ sunt ad pfectionē, sicut impressio figurarū sensibilium in humido cristallino in oculo,& sicut impressio formarū intelligibilium in aīa, quæ cōuertuntur ad impressionē esse absq; remotione contrarij. &,cùm corrūpunt̄, erit dispositio eorū ablatio esse absq; aduentu contrarij postea: & ablatio eorū est pfatio priuationis absolute, & apprehendit intellectus esse innouatū.& qui intellexit ꝙ sit in se, licet non fuerit aliquid, intellexit, & attribuit posse potenti. Et declaratur in hoc ꝙ,cùm intellexerimus imaginationē fiendi innouatum voluntate antiqua,nō differt siue sit id,quod innouatur priuatio,siue esse.

AVEROES.

Ait Auer. Differt aūt magna differentia,cùm ponitur priuatio emanare ab agente, & emanare esse ab eo. qm̄,cùm ponit̄ esse primo, & priuatio secundarie,i.ꝙ ponat̄ innouata ab agente, mediāte aliq specie esse,& est ponēdo esse in actu in potētia,destruendo actum,qui est habitus in subiecto,est verū.et quod non erit impossibile apud Philosophos hoc modo,vt corrūpatur mundus,eo ꝙ pmutat̄ ad aliam formam. nam priuatio hic est subsequēs, & per accidens. Quod aūt est impossibile apud eos,est vt corrūpat̄ res ad nō esse oīno.qm̄,si hoc fuerit,tunc agens depēderet operatio eius à priuatione primo, & essentialr̄. & hic sermo totus, assumit̄ in eo id, quod est per accidens,ꝙ sit per se,& sequit̄ Philosophis de eo id,quod dixerunt de impossibilitate eius. & plurimi sermonum huius libri sunt huius naturę.& propter hoc cōuenientius nomen huius libri est liber Destructionis simplr̄, seu Destructio Alga.non Destructio Philosophorum.& verius nomen huius libri est Liber dr̄ię inter veritatē,& ruinam sermonū Loquentium, dicentium Deum glo. esse agens mūdi,& mundū opus,& operationē eius.

DISPVTATIO TERTIA.

DE DECLARATIONE INVOLVTIONIS EORVM.

ALGAZEL.

AIT Alga. Philosophi, pfecto, nō aūt Epicurei, putauerūt ꝙ mūdo sit causa efficiens. & Deus glo. est agens mundi, & efficiens eius. Et hoc est illusio ſm radices eorum. Nam mūdus ſm radices eoꝝ non pōt cōsyderati quòd sit operatio Dei glo. tribꝰ modis. Primus quidem ex parte agentis. Secundus autē ex parte patiētis. Tertius vero ex parte vtriusq;. Ex parte autē agentis, qm̄ impossibile est quin sit volens, & eligens, & sciens rem, quā vult: Deus vero glo. nihil vult, & nullā habet operationē: & quicquid influit ab ipso, consequitur ab eo cōsecutione necessaria. Ex parte vero patientis, qm̄ mūdus est antiquus, & æternus: operatio vero dicitur de innouato. Et ex parte vtriusq;, qm̄ Deus glo. apud eos est vnus oīmode: & ab vno non emanat apud eos nisi vnum omnimode. & mundus est cōpositus ex diuersis, quomodo ergo emanat aliquid ab eo?

AVEROES.

AIt Auer. Id autem, quod est in agente, est ꝙ nō pōt esse quin sit volens, eligens, sciens quidem id, quod vult, adeo ꝙ est agens eius, quod voluerit, est q̄d non notū ex se, & terminus non cognitus in actione mūdi, nisi fuerit ei demōstratio, aut verificetur permutatio iudicĳ apparētis ad occultū. Nam nos videmus res agentes imprimentes duplr̄. est. n. aliqua, quæ nō agit nisi vnum tm̄: & hoc quidē per se, vt calidum agit calidū, & frigidum agit frigidū: & ista sunt, quæ vocāt Philosophi agentia naturalr̄. alię vero sunt res, q̄bus est agere aliquid in aliqua hora, & agent contrarium in alia hora: & ista sunt, quæ appellamus volētia, & eligentia. & hæc q̄dem agunt ex scientia, & cōsilio. Primum aūt agens glo. abest ab eo attributio alicuius harum duaꝝ actionum modo, quo attribuit̄ generabili, & corruptibili apud Philosophos. nā eligens, & volens est id, cui deficit volitū: Deo vero glo. nō deficit aliq̄d, quod voluerit: et sic eligēs est id, quod eligit sibi vnū duorum nobilium: Deo vero glo. non deficit aliq̄d nobile. & volens, cùm peruenerit ad id volitum, deficit voluntas eius. demū voluntas est passio, & mutatio: Deus vero glo. est absq; passione, & mutatione. Et sic ēt magis, & magis abest ab actione naturali. nā actio rei naturalis est necessaria in se, & tn̄ nō est necessitas de substantia volentis, sed est perfectio eius. Vlterius actio naturalis nō erit ex scientia: & Deus glo. iam declaratū est demonstratiue ꝙ actio eius emanat ab eo ex scīa: ergo modus, q̄ Deus glo. est volens, & agens, nō est declaratus in hoc loco: qm̄ non est silr̄is voluntas eius volūtati nobis apparenti. Et q̄uo dicit ꝙ non intelligitur de agente, nisi quod agit consilio, & electione? & ponit hanc definitionē sequi in apparēti, & in occulto, & tn̄ Philosophi non confitent̄ consecutionē huius definitionis: sicut sequit̄ eis, cùm auferunt hanc definitionem ab agente primo, vt auferant ab eo actionem. Hoc aūt est manifestū per se. & qui hoc dicit, est decipiens, non aūt Philosophus. nā decipiens est, qui intendit facere sophisticam apparētiam, non autē ostendere veritatē. &, cùm errauerit in veritate, nō dicitur de eo ꝙ sit decipiens. Philosophi vero manifestum est ꝙ ipsi perquirunt veritatem, & non decipiunt oīno. & nō est differentia inter dicentē Deum glo. velle volūtate dissimili voluntati humanæ, & inter dicētem ipsum scire scientia dissimili scientiæ humanę. & quemadmodum non apprehenditur qualitas scientiæ eius, non apprehenditur qualitas voluntatis eius.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et verificabimus vnumquēq; horum modoꝝ trium cum imaginatione eorum in cōtradicendo ei. Primus q̄dē, cùm dicimus agens est p̄fatio eius, ex q̄ emanat actio cum eo, ꝙ vult actionem electiue, & cum scientia in volito, & apud vos tenentes ꝙ mūdus est à Deo glo. sicut causatum à causa, consequetur consecutione necessaria, ita ꝙ non potest imaginari separari à Deo glo. parum, sicut consecutio vmbræ ab hoīe, & aeris à Sole, &c. vsq; ad, quoniā totum hoc emanat ab eo: & hoc est inconueniens.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius sermonis sunt duo, quorum Vnum est, ꝙ nō numerat̄ in numero causarum agentium nisi is, qui agit consilio, & electione. nā actio agentis naturalr̄ in aliud non numerat̄ numero causaꝝ agentium. Secundū vero, ꝙ modus, q̄ tenent mundū emanare à Deo glo. est sicut consecutio vmbrę ab hoīe, & aeris à Sole, & descēsus lapidis deorsum, quæ quidē non appellat̄ actio: nā actio non separatur ab agente. Dixi & hoc totū est falsum. nā Philosophi tenent ꝙ cāę sunt quattuor, & sunt materia, agens, forma, & finis. & agens est id, quod extrahit aliq̄d de potētia ad actum, & à priuatione ad esse. & hæc q̄dem extractio aliq̄n est consilio, & electione, & aliq̄n natura. & ipsi non appellant hominē, cùm facit vmbrā, causam agentem, nisi abusiue. qm̄ non est separatus ab ea: agens vero separatur ab acto. ipsi tn̄ credunt ꝙ Deus glo. separat̄ à mundo. & nō est apud eos huius generis. nec ēt est agens dispōne agentis, quod nobis apparet, nec habens electionē, nec non habens electionē, sed est agens harum causaꝝ, extrahens totū ex priuatione ad esse, & id cōseruat modo pfectiori, & excelsiori, q̄; est in actionibus nobis apparentibus. Et non sequit̄ eis aliquid huius q̄ōnis. nam ipsi tenent ꝙ actio eius emanat à scientia, & non ex necessitate inducēte ad illud, nō ex se, nec ex re ab extra, sed pp excellētiam, & bonitatem suā: & est necessario volens, eligens excellētiori gradu volentiū eligentium. nam nō euenit ei diminutio, quæ euenit volenti, quod apparet. Et hæc est doctrina sapiētis principis Philosophoꝝ in quibusdā libellis suis, editis in scientia Metaphysicæ. qm̄, cùm aliqui dicunt q̄uo incœpit Deus glo. mūdum ex nihilo? & fecit eum ex nihilo? Dicimus in rn̄sione huius ꝙ agens aut erit vis eius, sicut posse eius, & posse eius, sicut volūtas eiꝰ, et volūtas eius, sicut sapientia eius: aut erit vis debilior ipso posse, & posse debilius voluntate, & volūtas debilior sapiētia. &, si aliqua harum potentiaꝝ fuerit debilior alia, tunc cā prima absq; dubio, non erit inter eā & nos aliqua dr̄ia, & sequeret̄ ei diminutio, sicut sequitur nobis. & hoc est nimium inconueniens: aut erit q̄libet haꝝ potentiaꝝ in vltimitate pfectionis, cū vult pōt, et cum pōt vigorat̄, et oīa in vltimitate sapientię, adeo ꝙ reperiet̄ actio eiꝰ, quod voluerit, vt voluerit ex nihilo. & absit ab hac diminutione repta apud nos. Et dixit totū hoc, quod est in hoc mundo, est alligatū potentia, quę est in eo, pueniente à Deo glo. & nisi esset illa potētia in rebus, nō esset pmanens ictu oculi. Dixi, ens cōpositum est duplex. aliquod. n. in quo cōpositio sit res addita ipsi esse cōpositoꝝ, & aliquod, quod est ipsummet esse compositoꝝ in cōpositione eoꝝ, sicut esse materiæ cum forma. & hic modus entium nō reperitur in intellectu, ita ꝙ præcedat esse eoꝝ compositionē eoꝝ: sed cōpositio est cā esse, & est præcedens ipsum esse. si igit̄ primum fuerit causa cōpositionis partium mundi,

quorum

quorũ esse est in cõpositione, est causa esse eorũ. Et non est dubiũ, ꝙ oẽ id, quod est cã esse rei, est agẽs eius. Sic debet itelligi res in opinione Philosophorũ, si verificatum fuerit apud speculantem de opinione eorum.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicit, omne ens, quod nõ est necessarium in esse ex se, sed est ex alio, appellatur hoc ens actum, & appellatur eius causa agens. & non curamus, siue sit causa agens naturaliter, siue voluntarie, sicut vos non curatis de hoc, nam ipsum, siue sit agens cum instrumento, siue sine instrumento, &c. vsque ad, sicut dicimus egit, & non egit.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius sermonis sunt duæ responsiones. Quarum prima est, omne, quod est necessariũ ex alio, est productum à necessario ex se. Attamen hęc responsio debet argui contra eã. quoniam necessarium ex alio non oportet vt sit id, ex quo est necessarium suum esse agens, nisi denominetur de eo verificatio agentis, & est extrahens de potentia ad actum. Secunda vero responsio, & est ꝙ nomen agentis est, vt genus eius, quod producitur electione, & consilio, & eius, quod producitur naturaliter, est sermo verus. & hoc indicat id, quod diximus cùm definiuimus nomen agentis, sed iste sermo inducit ad credendum ꝙ Philosophi non teneant ipsum velle. & hæc pars non est nota ex se, scilicet quòd omne ens aut erit necessarium in esse ex se, aut ex alio.

ALGAZEL.

AIt Alga. dubitans Philosophis. Hæc appellatio est corrupta. nam nos non appellamus omnem causam, quomodocunq; fuerit agens, nec omne causatum actum. si enim hoc esset, non esset possibile dicere inaĩatum nõ habere operationẽ. sed ꝍatio est aĩalis. & hic sermo est ex sermonibus famosis, & veris.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm autẽ dixit ꝙ non appellatur omnis causa agens; est verum. ratio vero eius in hoc, ꝙ inanimatum non appellatur agens, est falsa. Nam inanimatũ, cùm aufertur ab eo operatio, illud quidem, quod aufertur ab eo, est actio, quæ erit ab intellectu, & voluntate: non autem actio absoluta. qm̃ reperimus aliqua inanimatorum, quæ extrahunt talia, qualia sunt ipsa à potentia ad actum. sicut ignis, q conuertit omne humidum, & siccum in ignem sibi similẽ. & hoc, quoniam extrahit eum à re, qua fuerat in potentia ad actum. & ideo omne id, in quo non est potentia, nec dispositio ad recipiendum in se actionem ignis, nõ agit ignis in eum sibi similem. ipsi vero negant vt ignis agat. et postea erit de hoc disputatio. Et etiam, quia nemo dubitat ꝙ in corporibus animalium sunt potentiæ naturales, facientes cibum esse partem nutriti. demum regit potentia corpus viuum regimine tali, quæ si imaginata fuerit auferri, moritur aĩal, vt dixit Galenus. & ex hoc regimine appellamus id viuens, & ex priuatione huius potentiæ appellatur mortuum. Deinde dixit quòd appellare inanimatum agens, est locutio abusiua, vt appellatur requirens volens.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm appellatur agens, & intendit in eo, ꝙ agit operationem volentis, tunc est agens abusiue. sicut, cùm dicit ꝙ ipsum requirit, & ꝙ ipsum vult. cũ vero intẽdimus ꝙ ipsum extrahit aliud à potẽtia ad actũ, est agẽs ĩ rei veritate dispõne ꝑfecta.

ALGAZEL.

DEinde dixit Alga. Dictum autem vestrum, ꝙ, cũ dicimus agens est vniuersale, & diuiditur ad id, quod est à natura, & id, quod est à voluntate, non est concedendum. & est, sicut dictum dicẽtis ꝙ volens est vniuersale, & diuiditur ad volens cum scientia in volito, & volens, quod nescit, quod vult, & est corruptum. nam voluntas includit scientiam necessario: & sic agens includit voluntatem necessario.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm autem dixerint agens diuidi ad volens, & non volens, est verum. & id indicat definitio agentis. similitudo vero eius in diuisione voluntatis ad eam, quæ est cum scientia, & eam, quę est sine scientia. est inconueniens. quoniam operatio, quæ est cum voluntate, assumitur in definitione eius sciens: et tunc est diuisio chimeralis. Attamẽ diuisio agentis non includit scientiam: nam extrahit à priuatione ad esse aliud, quod non habet scientiam, et hoc est manifestum.

ALGAZEL.

DEinde dixit Alga. Cùm autẽ dicitis ꝙ, cùm dicimus agẽs naturaliter non est diminutio prĩo, non est sic. quoniam est diminutio ei in rei veritate. sed diminutio non intelligitur, & nõ nimis fugit natura ab ea: quoniam remanet abusiue. nam, cùm id fuerit causa aliquo modo, & agens etiam causa, ideo appellatur agens abusiue. &, cùm dicitur agens electiue, est duplicatio in rei veritate: sicut cùm dicitur vult, & ipse scit id, quod vult.

AVEROES.

AIt Auer. Hic est sermo, quẽ nemo dubitat esse falsum. nã id, quod extrahit aliud ex priuatione ad esse, s. cùm operatum est in eo aliquid, nõ dicitur de eo, ꝙ sit agens, in eo ꝙ assimilatur alteri, sed est agens in rei veritate, eo ꝙ definitio agentis cõuenit ei. diuisio autem agentis sit id, quod agit naturaliter, & id, quod agit electiue, non est diuisio nominis æquiuoci, sed est diuisio generis. & ideo dictum dicentis agens est duplex, agens naturaliter, & agens electiue, est diuisio vera. nam extrahens aliud à potentia ad actum diuiditur in has duas partes.

ALGAZEL.

AIt Alga. Sed quoniam imaginatur dicere agẽs, & est abusiue, & agens, & est in rei veritate, nõ fugiet anima, quin dicat agens electiue. & erit dispositio eius agens vera actione: non autem abusiue, vt dicit aliquis aliquid in lingua sua, & respicit cũ oculo suo. quoniam, cùm bene potest attribui aspectus cordi abusiue, & loquela motione capitis, et commotione manus abusiue: qm̃ potest dici dixit cũ capite suo, voluit, seu noluit: sic non est incõueniens dicere dixit cum lingua sua, & inspexit cum oculo suo. & erit dispositio eius ad remouẽdum tollerare abusionem. & hic lapsus pedis. & innuit locum subductionis.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc est deceptio, et quid turpe sapienti, vt adducat talem similitudinem falsam, & causam mendosam, vt animæ attrahantur ad diuisionem agentis in naturale, & voluntarium. nam nemo dicit inspexit cum oculo suo, & sine oculo suo, & tñ ipse credit ꝙ hæc sit diuisio aspectus. dicit tamen inspexit cum oculo suo, ad intelligendum verum aspectum, & remouendũ ꝙ non intelligatur aspectus abusiue. & ideo videtur intellectus ꝙ, cùm intelligit ꝑ verbum vidit, ꝙ sit res vera à principio rei, ita ꝙ teneat id esse aspectum oculo, est quasi figmentum. cùm vero dixerit agens per naturam suam, & agens per electionem suam, nemo intelligentium contradicit ꝙ hæc sit diuisio agentis. Si autem dictum suum egit cũ volũtate sua, est sicut dictum suum aspexit cũ oculo suo, tunc erit dictum suum egit cũ natura sua abusiue. Attamen agens naturaliter est fixioris operationis famosę,

ꝙ agens

ꝙ agens voluntarie. nam agens naturaliter nõ prohibetur in operatione sua, & operatur continue: agens vero voluntarie non est sic. Quare aduersarius potest conuertere quæstionem supra eos, s. dicere egit natura sua, est sicut dicere aspexit oculo suo. & dicere egit voluntate sua est abusiue, & præcipue opinione sectę Assariæ, qui dicunt hominem non habere virtutem, nec actionem imprimendi in entibus. Si autem actio, quæ apparet sic, quõo ergo dicitur ꝙ impressio actiõis veræ in eo, quod nõ apparet, est vt sit à scientia, & volũtate?

ALGAZEL.

Ait Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicitur ꝙ nomen agentis habetur notitia eius ex lingua, &c. vsque ad, Si autem dixeritis hoc totum esse abusiue, vos quidem laboratis in eo absq; sustentaculo.

AVEROES.

Ait Auer. Sũma huius sermonis est ratio famosa: & est ꝙ idioma arabicũ appellat imprimentem in re, licet non habuerit electionem agens verum, non autem abusiue. & est respõsio topica, quæ non consyderatur in responsionibus.

ALGAZEL.

Ait Alg. respondens eis. Et est responsio, ꝙ totũ hoc est abusiue: actio vero vera est illa, quæ est cum voluntate. Et ratio eius est: qm̃, si nos posuerimus ĩnouatum ad productionem, cuius sunt duo, vnum voluntarium, et aliud non voluntarium, semper intellectus attribuit actionem voluntati. & sic ẽt idioma. nam qui proiecerit hominem in ignem, & moritur, dicitur quòd ipse fuerit interficiens, non autẽ ignis; ita ꝙ, cũm dicitur non interfecit eum, nisi talis, erit dictum eius verum, &c. vsque ad, non esset faciens, nec agens, nisi abusiue.

AVEROES.

Ait Auer. Hæc responsio est ex opere Sophistarum, qui permutãtur de sophisticatione ad sophisticationem. Alga. autem est vir excelsioris gradus, & rationis. sed forte homines suæ ætatis induxerunt eum ad edendum hunc librum, vt remoueret à se murmurationem, ꝙ ipse teneat opinionem sapientũ. qm̃ nemo attribuit actionem instrumento, eam tamen attribuunt primo motori. qui autem ĩterfecit aliquem in ignẽ, est agens in veritate, ignis vero est instrumentum ĩterfectionis. qui vero comburitur ab igne, absq; ꝙ sit ibi electio hominis, nemo dicit eum comburere ignem abusiue. Modus autem sophisticationis in hoc est, quoniam ipse ratiocinatus est cum eo, quod est verum coniunctim, de eo, quod est verum simpliciter, & separatim, & non coniunctim. & est locus ex locis fallaciæ, vt qui dicit de Æthiope, qui est albus dentibus, ꝙ sit albus simpliciter. Attamen Philosophi non dicunt quòd Deus glo. non vult simpliciter, quoniam est agens cum scientia: & hęc scientia, & agens excelsioris duarum operationum oppositarum, licet ambæ fuerĩt possibiles: sed dicunt ꝙ non vult voluntate humana.

ALGAZEL.

Ait Alga. respondens pro Philosophis. Si aũt dicitur nos intendimus, cũ fuerit Deus glo. agẽs, ꝙ sit causa esse omnis entis, præter eum, & ꝙ mundus consistit propter eum, & nisi esset Deus glo. non imaginaretur esse mundi, &c. vsq; ad, et nõ est curandum de nominibus, cũm apparuerit res ipsa.

AVEROES.

Ait Auer. Summa eius est, quòd concedunt homines aduersarij Deum glo. non esse agens: sed est causa è numero causarum, sine qua non perficitur res. Et est profecto responsio vilis. quoniam sequitur ex hoc Philosophus, vt sit primum principium per viam formæ vniuersi, eo modo, quo anima est principium corporis. quod nemo eorum dixit.

ALGAZEL.

Ait Alga. respondens eis. Dicimus ꝙ intẽtio nostra est declarare ꝙ hoc non sit operatio, & opus: sed operatio, & ars est id, quod emanat à voluntate in rei veritate. et iã diximus de verificatione actionis, vsq; ad, et ĩtentũ huius q̃onis est patefacere errorẽ.

AVEROES.

Ait Auer. Hic autem sermo sequeretur Philosophis, si dicerent id, quod ipsi dicunt. nam sequitẽ eis secundum hanc positionem ꝙ non sit mundo agens, nec naturaliter, nec voluntarie, nec aliquid agens vltra hos duos modos. & id, quod dixerũt, non est manifestus error eius: sed error est, qm̃ attribuunt Philosophis id, quod non est ex dicto eorum.

ALGAZEL.

Ait Alga. Secundus autem modus in destructione eius, ꝙ mundus sit operatio Dei glo. est sm radicem eorum, circa conditionem in actione, & est quòd actio est præfatio innouationis. & mundus apud eos est antiquus, non aũt innouatus. et dispositio actionis est extractio rei à priuatione ad esse in innouatione eius. quod quidem non imaginatur in antiquo. nam id, quod est, impossibile est innouari. &, cũm conditio actionis est vt sit innouata, & mundus apud eos est antiquus, quomodo ergo erit actio ipsius Dei glo?

AVEROES.

Ait Auer. Si autem mundus est antiquus ex se, & ens, nõ ex eo ꝙ est motum. omnis. n. motus est compositus ex partibus innouatis, tũc non est ei agẽs omnino. Si vero est antiquus, in eo ꝙ est in innouatione continua, & non est in innouatione eius principium, nec finis, id quidem, quod habet innouationem continuam, dignius est nomine innouationis, ꝙ id, quod habet ĩnouationem, quæ cessat. & hoc modo mundus est innouatus à Deo glo. & nomen innouationis in eo est dignius nomine antiquitatis. Sapientes autem appellauerunt mũdum antiquum, vt caueãt ab innouato, quod est ex aliquo, & in tempore, & post priuationem.

ALGAZEL.

Ait Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit innouatio est inuẽtio entis post eius priuationem, respondemus ꝙ agẽs, cũm innouauerit, vtrum quod emanat ab eo, dependẽsq; in eo, est esse abstractum? aut priuatio abstracta? aut vtrunq;? Et falsum est dicere ꝙ dependens in eo sit priuatio præcedens: nam non est agenti impressio in priuatione. Et falsum etiam est dicere vtrunq;: qm̃ priuatio non dependet in eo omnino, & priuatio in eo ꝙ est priuatio, non indiget agente omnino. Remanet ergo vt dependeat ab eo, in eo ꝙ est ens. nam emanat ab eo esse abstractum, & nullam habet proportionem cum eo, nisi esse. Et, si ponatur esse continuum, ponitur proportio continua. &, si continuata fuerit hæc proportio, tunc proportionatum ei est dignius, & durabilioris impressionis, nisi ꝙ non dependet priuatio ab agẽte in aliquà hora. Remanet ergo vt depẽdeat ab eo, ex eo ꝙ est innouatum, & nihil est dicere ꝙ sit innouatum, nisi ꝙ sit post priuationem, & priuatio non dependet ab eo.

AVEROES.

Ait Auer. Hic sermo est ex responsionibus Auicennæ in hac quæstione Philosophorum. & est sermo sophisticus: qm̃ dimisit in eo vnũ membrum diuisionis vniuersalis. Nã ipse dixit ꝙ actio agentis aut dependet ab innouato in esse, aut in priuatione præcedenti, in eo ꝙ est priuatum, aut in vtroq; simul: & est falsum vt dependeat à priuatione: nam agẽs non

agit

agit priuationem: & propter hoc etiã eſt inconueniens vt dependeat ab vtroq;: ergo remanet vt depẽdeat in eſſe, & innouatio nihil aliud eſt, niſi dependẽtia actionis in eſſe, ſcilicet ꝙ actio agentis eſt inuentio, & ſunt æqualia in hoc, eſſe, cui præcedit priuatio, et eſſe, cui nõ præcedit priuatio. Modus autem fallaciæ in hoc ſermone eſt, quoniam actio agentis non dependet in eſſe, niſi hora priuationis, & eſt eſſe, quod eſt in potentia, et non dependet in eſſe, quod eſt in actu, in eo quòd eſt in actu, nec in priuatione, in eo ꝙ eſt priuatio, ſed in eſſe diminuto, cui euenit priuatio. & actio agentis non dependet in priuatione: priuatio enim non eſt actio. & non dependet in eſſe, cui non copulatur priuatio. nam eſſe, quod fuerit in perfectione ſua vltima non indiget inuentione, nec inuẽtore: eſſe autem, cui copulatur priuatio, non reperitur, niſi in hora inouationis innouati. Quare non euadit ab hoc dubio, niſi ponat ꝙ mundus nũquam defecit copulari cum eſſe ſuo priuationem, & adhuc non deficiet copulari ei, ſicut eſt in eſſe motus. nam ipſe continue indiget motore. Et verificãtes ex Philoſophis dicunt ꝙ hæc eſt diſpoſitio mundi ſupioris cum creatore glo. præcipue eius, ꝙ eſt ſub mundo ſuperiori. & in hoc differunt creata à factis. nam facta, cùm inuenta ſunt, non copulatur eis priuatio, propter quam indigent agente, quo eſſe eorum permanet.

ALGAZEL.

Ait Alga. Cùm autem dicitis ꝙ ens impoſſibilis eſt inuẽtio eius, ſi intelligitis per id, quòd in futurum non habebit eſſe poſt priuationem, eſt verum. Si uero intelligitis quòd in hora, qua eſt, non eſt, iam declarauimus quòd ipſum non eſt, niſi cùm eſt, non autem hora, qua non eſt. nam eſt, cùm agens eius id adinuenit: et agens non adinuenit id hora priuationis, niſi hora, qua eſt aliquid eius. & adinuentio eſt copulata ei, ꝙ agens adinuenit, & actum inuentũ. nam inuentio eſt præfatio proportionis inuentoris ad iuentum: & totum hoc cum ipſo eſſe, non autem antea: ergo inuentio non eſt niſi inuento, ſi intelligimus per inuentionem proportionem, qua agens inuenit, & actũ inuentum dixerunt. Et in hoc terminamus ꝙ mundus ſit Dei glo. actio antiqua, & æterna. et nulla eſt hora, in qua non ſit Deo glo. actio in eo: nam alligatum eſt eſſe agenti. &, ſi cõtinuata fuerit alligatio, continuatur etiã eſſe. ſi vero ceſſauerit, ceſſat. non autem ſicut imaginamini ꝙ Deus glo. ſi imaginati fuerimus priuationem eius, remaneret mundus. quoniam exiſtimatis ꝙ ipſe ſit, ſicut ædificator cum ędificio: quia ipſe deficit, & remanet ædificium. nam remanentia ædificij non eſt ex ædificatore, ſed eſt ex ſiccitate retinente cõpoſitionem eius. ſi enim non eſſet in eo virtus retentiua, ut aqua exempli gratia, non poteſt imaginari remanentia figuræ innouatæ in actione agentis in eo.

AVEROES.

Ait Auer. Et forte mundus eſt huiuſmodi. demũ non verificatur iſte ſermo, & eſt vt ſit inuentio ab agente inueniente, dependẽs in eſſe, in eo ꝙ eſt in actu, in quo nõ eſt diminutio omnino, nec potentia potentiarũ, niſi imaginemur ꝙ ſubſtantia entis eſt, cùm eſt ens. Nam ens actum nõ eſſet inuẽtum, niſi per inueniens agens. et, ſi fuerit ipſum eſſe inuentum ab inuentore aliquid additum ſubſtantiæ eius, non eſt neceſſe vt auferatur eſſe, cũ aufertur hæc proportio, quæ eſt inter inueniens agens, & ens actum. ſi vero non erit aliquid additum, ſed ipſummet eſt in relatione, ſ. in eo ꝙ eſt inuentum, poteſt eſſe id, quod dixit Auicenna. Attamen hoc non conuenit mundo. quoniam mũdus nõ eſt ens in prædicamento relationis, ſed eſt in prædicamento ſubſtantiæ: relatio vero eſt quid eueniens ei. Et forte hoc, quod dixit Auicẽna, eſt verum in formis corporum cœleſtium cum eo, quod apprehendunt de formis ſeparatis à materia. quoniam Philoſophi exiſtimant hoc. declaratum eſt enim ꝙ hic ſunt formæ ſeparatæ à materijs, quarum eſſe eſt in formis earum, & ꝙ ſciẽtia mutatur ad ſcitum hic. ſcitum. n. eſt in materia.

ALGAZEL.

Ait Alga. reſpondens Philoſophis. Et reſponſio eſt ꝙ actio depẽdet in acto ex inouatione eius, non ex parte priuationis eius præcedentis, nec ex parte eſſe eius tantum. quoniam non depẽdet in eo, in aduentu horæ innouationis apud nos, & eſt ens: dependet autem in eo hora innouationis eius, ex eo ꝙ eſt innouatio, & exitus ex priuatione ad eſſe. ſi autem auferatur ab eo innouatio, non intelligitur eſſe actionem. & hoc non intelligimus in agente. & dictum veſtrum, ipſum eſſe inouatum idem eſt, quod fuerit cum priuatione præcedenti. & eſſe cũ priuatione præcedenti non eſt de actione agentis. & poſitio ponentis eſt talis, immo eſt conditio in eſſe actionis agentis, ſcilicet præceſſio priuationis. eſſe autem, cui non præcedit priuatio, ſed eſt continuum, conuenit vt ſit actio agentis. & non omne, quod requiritur vt ſit agens agẽs, neceſſe eſt vt ſit actio agentis. qm̃ ſubſtantia agentis, & poſſe eius, et voluntas eius, & ſcientia eius eſt conditio requiſita ad hoc vt ſit agens. & hoc non eſt de conditione agentis. ſed nos non intelligimus agens, niſi ens.

AVEROES.

Ait Auer. Hic ſermo ẽ totus verus, ꝙ actio agentis depẽdeat in acto, in eo ꝙ eſt mobile. motus autẽ ab eſſe, quod eſt in potentia, ad eſſe, quod eſt in actu, appellatur innouatio. &, ſicut dixit priuatio eſt conditio ex conditionibus eſſe motus à motore, & id, quod eſt conditio in actione agentis, nõ eſt neceſſe, cùm non dependeat in eo actio agẽtis, vt dependeat in eo contrarium, vt intulit Auic. neceſſario. Sed Philoſophi opinãtur ꝙ entium quædam ſunt, quorum differentiæ ſubſtantiales ſunt in motu, vt ventus, & alia, & cœlum, & quod eſt ſub eo, ſunt huius generis, ex entibus, quorum eſſe eſt in motu. &, cùm ſic fuerit, ergo eſt in innouatione continua, quæ non defecit, nec deficiet. & ſecundum hoc, quemadmodum ens æternũ eſt verius in eſſe, ꝙ̃ non æternum, ſic etiam id, cuius innouatio eſt æterna, dignius eſt nomine innouati, ꝙ̃ id, cuius innouatio in aliqua hora. Et, niſi eſſet mundus huiuſmodi, ſ. ꝙ ſubſtantia eius eſt in motu, non indigeret mundus poſt eſſe ſuum creatore glo. ſicut non indiget domus eſſe ædificatoris poſt complementum, & ſeparationem eius ab ea, niſi eſſet mundus in prædicamento relationis, vt conatus eſt Auicenna declarare in ſermone præcedenti. Et iam diximus nos ꝙ id, quod conatus eſt in hoc, eſt verum in formis corporum cœleſtium. &, cùm ſic fuerit, mundus indiget inuentione agentis hora ſui eſſe, ex eo ꝙ eſt agẽs ambobus modis ſimul, ſcilicet quia ſubſtantia mundi conſiſtit in motu. & quia forma eius, qua ſubſtentatur, & exiſtit, eſt de prædicamento relationis: non autem qualitatis, ſcilicet diſpoſitionum, & habituum numeratorum in prædicamento qualitatis. et omne, cuius forma ingreditur in hoc genus, & numeratur in eo, eſt, cùm exiſtit, & perfectum eſt eſſe ſuum, non indigens quidem agente. Et hoc totum diſſoluit tibi hanc ſimilitudinem, & aufert à te confuſionem, quæ generatur in hominibus ex iſtis ſermonibus contrarijs.

ALGAZEL.

Ait Alga. reſpondens pro Philoſophis. Si autem conceditis abuſiue eſſe actionem ſimul cũ agente, & non poſtponi ei, ſequitur ex hoc, vt ſit actio innouata, ſi agens fuerit innouatum: aut antiqua, ſi fuerit antiquum. Si autem conditionaueritis ꝙ retardetur

detur

detur actio agenti tempore quodam, hoc est falsum, quoniam ex motione manus in vase aquæ mouetur aqua cum motu manus, non antea, nec postea. nam, si motio est postea, erit manus cum aqua, anteꝗ declinet ad aliud latus. si vero antea, separaretur aqua à manu. &, cùm fuerit cum ea, est causatum eius, & actio ex parte eius. si autem posuerimus manũ præcedere aquam, quæ mouetur, erit motus aquę etiam continuus. & ipse quidem cum continuatione sua causatus, & actus, & non prohibetur hoc in positione continuitatis. & sic ęst proportio mundi ad Deum glo.

RESPONSIO.

AIt Auer. In motu autem cũ motore est verum. in ente vero quiescente cum inuentore eius, seu in eo, cuius natura non est quiescere, aut moueri, si ponatur inuentor, huiusmodi non est verum. hęc autem proportio inuenitur inter agẽs, & mundum ex eo ꝙ mouet. ꝙ autem omne ens necesse sit vt sit actio eius copulata esse, est verum, nisi acciderit enti aliquid extra naturam, aut accidens accidentium, siue sit actio naturalis, siue voluntaria, idem est. Et vide quomodo posuerunt secta Assaria ens antiquum, & prohibuerũt ei actionem in suo esse antiquo, deinde concesserunt id ei, adeo ꝙ esse eius antiquum diuiditur ad duplex esse antiquum, præteritum, & futurum. & hoc totum est apud Philosophos deceptio, & confusio.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens Philosophis. In sermone pręcedenti diximus non negare actionem cum agente, postꝗ fuerit actio innouata, vt motus aquæ, qui innouatus est ex priuatione. & possibile est vt sit actio aquæ, siue sit retardans à substãtia agentis, siue coniunctum ei. Negamus tamen actionẽ antiquã. nam id, quod nõ innouatur ex priuatione, appellamus actionẽ abusiue absolute absq; veritate, causatum vero, causa possibile est vt sit innouata, & vt sit antiqua: vt dicitur ꝙ scientia antiqua est causa vt sit antiquum sciens, & tamen non loquimur de ea. loquimur enim de ea, quæ appellatur actio. & dependentia causę non appellatur actio causæ, nisi abusiue, sed appellatur actio cum cõditione ꝙ sit innouata ex priuatione. nam abusio abutentis in appellando antiquum continuum in eẽ actionem in aliud, erit abusio accommodata. Et, cùm dicitis si imaginati fuerimus motum aquæ cũ digito, antiquũ nõ extrahit motum aquæ, quin sit actio, est error. nam digitus non habet actionem: agens vero habens manum est inuentor. si autem imaginati fuerimus antiquum, erit motus manus actio eius, ex eo ꝙ quælibet pars motus est inouata ex priuatione, & hac consyderatione erit cum ea. motus vero aquæ tantum non dicimus ꝙ sit de actione eius, sed est de actiõe Dei glo. & quomodocũq; sit esse actionem prouenit ex eo ꝙ est innouatum: quoniam est continuę innouationis, & est actio, ex eo ꝙ est innouata. Deinde dixit Alga. respondẽs pro Philosophis. Si autem dicitur, si cõceditis ꝙ proportio actionis ad agens, ex eo ꝙ est, sit sicut proportio causati ad causam, deinde conceditis imaginationem continuitatis ex proportione ad causam, tunc nos non intelligimus in dicendo ꝙ mũdus sit actio, nisi ꝙ sit cãtum cõtinuę ꝓportionis cũ Deo glo. Si aũt nõ appellabitis hoc actionẽ, nõ est disputatio de noĩbus, cũ videant̃ res ipsę. Dicimus ꝙ nõ ĩtelligimus in hac disputatione, nisi ꝙ vos colleratis hęc noĩa absq; veritate. et Deus glo. apud vos non est agens verũ, nec mundus est actio eius vera. Si vero dicitis hoc simplr, est abusiue absq; veritate. & iam apparuit hoc.

AVEROES.

AIt Auer. Hic sermo posuit in eo, ꝙ Philosophi concesserint ei eos velle ꝙ Deus glo. sit agens, & ꝙ sit causa mũdi tm̃, & ꝙ causa sit simul cum causato. Attamen hæc est declinatio eorum à primo sermone. quoniam causatũ sequitur à causa, quæ est causa eius per viam formæ, & per viam finis: causatum vero non sequitur à causa, quæ est causa agens, sed aliquãdo reperitur causa agens, & non reperitur causatũ. & fuit Alga. tanꝗ prætor, qui irascitur contra substitutũ in eo, quod non præcepit ei. Attamen Philosophi tenẽt ꝙ mundus habet agens, quod non defecit esse agens, & non deficiet: scilicet non defecit esse ei extrahens ex priuatione ad esse, & non deficiet. Et iam fuerat hæc quæstio antiqua inter sectam Aristotelis, & sectã Platonis. quoniam Plato, quia dixit de innouatione mundi, non fuit in sermone eius dubium ꝙ ipse ponat mundum habere faciens, & agens. Aristoteles vero qa posuit ipsum esse æternum, dubitauerunt contra eum sequaces Platonis hoc dubio, & dixerunt ipsum non tenere mundum habere faciens: & coacti sunt sequaces Aristote. respondere responsionibus determinantibus Aristot. tenuisse mundum habere faciens, & agens. & hoc est manifestum in rei veritate in loco suo. Et fundamentum in eo est ꝙ motus apud eos in corporibus cœlestibus est, quo consistit esse eorum: & dans motũ est agens motus in rei veritate. &, cùm corpora cœlestia non perficiatur esse eorum, nisi motu, tũc dans motum est agens corporum cœlestium. Vlterius iam declaratum est apud eos ꝙ ipse dat vnitatem, quia mundus est vnus: & dans vnitatem, quæ est conditio in esse rei compositę, dat esse partium, ex quibus fit compositio. compositio enim est causa eorum, vt declaratum est. & hæc est dispositio primi principij cum mundo toto. Cùm autem dicunt actionem esse innouatam, est verũ, quia ipsa est motus. dispositio vero priuatiõis in ea est ꝙ non sit ei principium, nec finis. & non intelligunt, cũ dicunt mũdum esse ęternum, ꝙ fuerat antiquum cum rebus æternis, ex eo ꝙ sunt motus: sed dispositio æternitatis in eo est, quia nõ habet principium, nec finem. Et, quoniam hoc non intellexit secta Assaria, ideo difficile est eis dicere ꝙ Deus glo. sit æternus, & mundus sit ęternus. Quare nomen innouationis continuę est verius in eo, ꝗ nomen æternitatis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Tertius vero modus est circa falsitatẽ, ꝙ sit mundus actio Dei glo. secũdum radicem eorum ex conditione requisita apud eos inter agens, & opus, & est ꝙ ipsi dixerunt non emanat ab vno, nisi vnum: principium autem est vnum omnibus modis: mundus vero est compositus ex diuersis: ergo non potest imaginari quòd sit actio Dei glo. secundum quòd sequitur ex radicibus eorum.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm autem conceditur hæc radix, & sequitur, difficile est respondere ei. sed est res, quam non dicunt, nisi posteriores ex Philosophis Maurorum.

ALGAZEL.

DEinde dixit Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicitur mundum vniuersaliter non emanare à Deo glo. immediate, sed quod emanat ab eo est ens vnum, & est prĩcipium creaturarum, et est intellectus absolutus, i. est substantia existens per se, nõ multiplicata, sciens seipsum, & sciẽs principium suum, & appellat eũm lex nomine Angeli: deinde emanat ab eo tertius, & ex tertio quartus. & multiplicatio entium est mediate. quoniam diuersitas entis, & multiplicatio eius, aut erit propter diuersitatem potentiarũ agentium, sicut nos agimus ex virtute appetitiua, aliter ꝗ agimus ex virtute irascibili: aut erit propter diuersitatẽ materierum, sicut Sol dealbat pannũ lotum, & denigrat

& denigrat faciem hominis, & resoluit aliquas substantias, & idurat aliquas: aut propter diuersitatem instrumentorum, sicut Carpentarius secat cũ serra, & cũ securi scindit lignum, et pforat cum pforatiuo: aut erit multiplicatio actionis mediate, cùm egerit aliquam actionem, & post hãc actionem agit aliam, & multiplicabit actionem. Et omnes istæ diuisiones sunt falsæ in primo principio. in substantia enim eius nõ est diuersitas, nec in eo est cõsecutio, vel posterioritas, vt declarabimus in rationibus vnitatis. nec est ibi diuersitas materierum: nam sermo est de causato primo, quod emanat à primo. nec est ibi diuersitas instrumenti: nõ enim reperitur cum Deo glo. in gradu suo: & sermo est de innouatione primi instri: ergo non remanet, nisi ꝙ multiplicatio in mundo emanet à Deo glo. in via mediationis, vt diximus superius.

AVEROES.

Primum cũ fuerit simplex, et unũ, nõ prouenit ab eo, nisi vnum.

AIt Auer. Summa huius sermonis est ꝙ primũ, cùm fuerit simplex, & vnum, non prouenit ab eo, nisi vnum. sed diuersificatur actio agentis, & multiplicatur, aut ex parte materierum, & non sunt materiæ cum eo: aut ex parte instrumenti, & non est instrumentum cum eo: & nõ remanet, nisi ꝙ sit ex parte medij, cùm emanat ab eo primum vnum, & ex hoc vno vnũ, et ex hoc vno vnũ, et ita repit multiplicatio.

ALGAZEL.

DEinde dixit Alga. dubitans eis. Dicimus et sequitur ex hoc vt non sit in mundo, nisi vna res composita ex diuersis: sed entia omnia erunt eadem, et quodlibet eorum erit causatum vniuscuiusq; superioris, & causa inferioris vsq; ad causatum, quod non habet causatum, sicut deuenit ex parte ascensus ad causam, quæ non habet causam. Et tamen non est sic. nam corpus apud eos est ex forma, & materia, & ex collectione earum fit quid vnum. nam homo est compositus ex corpore, & anima: & non est esse vnius eorum ab alio: sed esse eorum simul est ab alia causa. & orbis secundum opinionem eorum est sic: quoniam est corpus animatum: & non est innouatũ corpus ab anima, nec anima à corpore, sed ambo proueniunt à causa alia ab eis. Quomodo ergo inuenta sunt hæc entia composita? an ab vna causa? & destruetur sermo eorũ non emanat ab vno, nisi vnum: aut à causa composita? & cõuenit interrogatio de illa causa, adeo ꝙ deueniat necessario ad compositum, & simplex. nam principium est simplex, & prouenit ab eo compositio, & non imaginatur hoc, nisi cũ tactu. &, cùm fuerit tactus, destruit dictum eorum ꝙ ab vno non prouenit, nisi vnum.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc sequitur eis, cũ posuerint ꝙ agens primum sit vt est agens simplex, quod nobis apparet, s. vt sint entia omnia simplicia. Attamen hoc sequitur ei, qui ponit hãc inquisitionem vniuersalem omnibus entibus. qui vero diuidit ens in ens separatum, & ens materiale sensibile, ipse quidem ponit principia, ad quę ascẽdit ens sensibile, diuersa à principijs, ad quæ ascẽdit ens intelligibile. & ponit quidem principia entium sensibilium materiam, & formam: & ponit aliquod eorum agẽs aliquorum, adeo ꝙ deuenit ad corpus cœleste: & ponit substãtias itelligibiles ascendere ad primum principium, quarum est principium ad similitudinem formæ, & similitudinem finis, & similitudinem agentis. et hoc totum est declaratum in libris eorum. Et afferamus hanc propositionem communem, & non sequentur hæ dubitationes. & hæc est opinio Arist.[a] Attamen hæc propositio, dicens ꝙ ab vno nõ emanat, nisi vnum, est ꝓpositio, in qua cõuenerunt Antiqui Philosophorum, cùm perscrutabant de principio primo mundi speculatione topica. isti tamen opinantur esse speculationem demonstratiuam, faciendo inductionem in vniuersali, in eo ꝙ primum principium est vnum omnibus, & vnum necesse est vt non emanet ab eo, nisi vnum. &, cùm fuerint apud eos hæ duæ radices, perquirunt vnde prouenit multiplicatio. & hoc quidem, postꝗ̃ est inconueniens apud eos, opinio antiquior ista, & est ꝙ prima principia sunt duo, vnum quidem ad bonum, & aliud ad malum. nam impossibile est apud eos vt principia cõtrariorum sint vnũ. & viderunt ꝙ cõtrarietates vniuersales, quæ includũt omnia contraria, sunt bonum, & malum: vnde existimauerunt ꝙ necessario principia sunt duo. Et, cùm cõsyderauerint Antiqui entia, & viderunt omnia tendere ad vnum finem, & est ordinatio reperta in mundo, sicut ordinatio reperta in exercitu ex parte principis exercitus, & ordinatio reperta in ciuitatibus ex parte gubernatorum ciuitatum, crediderunt ꝙ mundus necessario est huiusmodi: & crediderunt propter bonum repertum in omni ente ꝙ malũ sit per accidens: vt sunt condẽnationes factæ à gubernatoribus probis ciuitatum, ꝙ sunt mala posita propter bonum, non autẽ prima intentione. nam sunt hic ex bonis aliqua, quæ impossibile est vt reperiantur, nisi admisceatur eis malũ. sicut est in esse hominis, quod est compositũ ex anima intellectiua, & anima bestiali. & determinauit sapiẽtia apud eos vt reperiatur bonũ magnum, licet admisceatẽ ei malum paruum. qm̃ esse bonum magnum cum paruo malo est melius, ꝗ̃ priuatio boni magni propter malum paruum. Et, cùm patuit apud eos in fine ꝙ primum principium necesse est vt sit vnũ, & aduenit hæc dubitatio de vno, respõderũt ei tribus respõsionibus. Nam aliqui putauerunt ꝙ multiplicatio ꝓuenit ex materia: & est secta Pythagorica, et societas eius: & aliqui putauerunt ꝙ multiplicatio proueniat ex multiplicatione instrumentorum: & aliqui putauerunt ꝙ multiplicatio proueniat ex medijs. Et primus, ꝗ hoc posuit, fuit Plato. & est sufficiẽtior his opinionibus. qm̃ interrogatio adhuc conuenit duabus alijs respõsionibus, & est vnde prouenit multiplicatio materierum, & multiplicatio instrumentorum. et quicunq; concederint hãc propositionem, illud dubium est commune eis. & dubitatio de modo, quo prouenit multiplicatio ab vno, sequitur eis, s. ei, qui confitetur ꝙ ab vno nõ prouenit, nisi vnum. famosum vero hoc tempore est cõtrarium huius, & est ꝙ vnum primum emanant ab eo emanatione ꝑma omnia entia diuersa. & sermo dubius in hoc tempore cum hominibus nostræ tempestatis est in hac propositione. Id autem, cùm quo dubitauit Alga. sectæ Peripateticorum, non sequitur eis: & est ꝙ, si multiplicatio proueniret ex parte mediorum, non sequitur profecto ex hoc, nisi multiplicatio simplex, & quodlibet eorum est compositum ex multitudine. qm̃ Philosophi tenent ꝙ hic sit multiplicatio vtroq; modo: multiplicatio quidem rebus simplicibus, & sunt entia simplicia, quæ non sunt in materia, & vnumquodq; eorũ est causa alterius, & ascendunt omnia ad vnã causam, quę est de genere eorum, & ipsa est prima in hoc genere: & multiplicatio in corporibus cœlestibus prouenit ex multitudine horum principiorum: & multiplicatio, quæ est sub corporibus cœlestibus, prouenit ex materia, & forma, & corporibus cœlestibus. & nõ sequitur eis aliquid huius dubitationis. Et corpora cœlestia mouentur primo ex motoribus eorum, qui nõ sunt in materia omnino: & formæ eorum, s. corporum cœlestium emanant ab istis motoribus: & formæ eorum, quæ sunt sub corporibus cœlestibus, emanant à corporibus cœlestibus, & aliquæ ab aliquibus, siue sint formæ corporum simplicium, quæ sunt in materia prima, quę nõ est generabilis neq; corruptibilis, siue formę corporum

a Examinatio huius propositionis, Ab vno non prouenit, nisi vnum.

compositorum

compositorum ex corporibus simplicibus: & compositio in istis est propter corpora cœlestia. hęc est opinio eorum in ordinatione hic reperta. Res autem, quę mouerunt eos Philosophos ad hanc opinionem, non possunt declarari hic. quoniam hæc declaratio est fundata supra radices, & propositiones multas, quæ declarãtur in multis artibus, & cum artibus multis, quarum vna est sub altera. Philosophi vero Maurorum, ut Auiyesa, & Auicenna, quia confitentur aduersario quòd agens, quod non apparet nobis, est sicut id, quod apparet nobis: et vnum agens nõ prouenit ab eo, nisi vnum actum. &, cùm primum apud omnes sit vnũ simplex: difficile est profecto eis ꝑuenire multiplicationẽ ab eo: adeo ꝙ res ipsa coegit eos vt non ponant primum motorem motu diurno, sed dixerũt ꝙ primum sit ens simplex, ex quo emanauit motor orbis magni, & emanauit à motore orbis magni orbis magnus, & motor orbis secundi, qui est sub magno. qm̃ hic motor est cõpositus ex eo, quod intelligit de ꝑmo, & ex eo, quod intelligit de seipso. Et hic est error secũdum eorum radices. nam intelligens, & intellectum est idem in intellectu humano, quãto magis in intellectibus separatis. & hoc totum non sequitur sermoni Aristo. nam agens vnum, quod nobis apparet, si emanauerit ab eo actio vna, non dicitur cũ agente primo, nisi æquiuoce. agẽs enim primum, quod non nobis apparet, est agens simpliciter: quod vero apparet, est agens secundum quid. & agens simpliciter non emanat ab eo, nisi actio absoluta: actio autem absoluta non appropriatur acto præter actum. et, cum hoc probat Aristo. ꝙ agens intellectorum humanorum est intellectus mundus materia, s. ex eo ꝙ intelligit omnia. Et sic etiam probat ꝙ intellectus passibilis non est generabilis, nec corruptibilis ex eo, quòd recipiet oĩa. Et respõsio huic opinioni sapientis, ꝙ res, quæ non possunt esse, nisi cũ copulatione adinuicem, vt est copulatio materiæ cum forma, et copulatio partium mundi simplicium adinuicem, esse quidẽ earum sequitur earum copulationem. et, cùm sic fuerit, igitur dans copulationem dat esse. &, cũ oẽ copulatum copulatur re, qua est vnum: et vnum, cùm quo copulatur, sequitur ab vno, quod existit per se: necesse est vt sit hic vnum separatum existẽs per se, & necesse est vt istud vnum tribuat vnum per se. Et isti modi diuiduntur in species in entibus secundum naturam eorum, & prouenit ex hac vnitate attributa vnicuiq; enti eẽ huius entis sibi proprium, qua est vnum. & omnia ascendũt ad vnitatem primam: sicut peruenit caliditas, quæ est in quolibet ente rerum calidarum à calido primo, quod est ignis, & ad id perueniunt. &, cùm hoc fecit vnionem Aristo. iter esse sensibile, & esse intellectuale, & dixit ꝙ mundus est vnum, quod emanauit ab vno, & ꝙ vnum est causa vnitatis quodammodo, & causa multitudinis quodãmodo. & in eo, quod fuit possibile ei, perscrutatus est in hoc. & propter difficultatẽ huius rei non intellexerũt eum multi, qui venerũt post eum, vt diximus. Et, cùm hoc sic fuerit, manifestum est ꝙ hic est vnũ ens, à quo emanat virtus vna, qua recipiunt oĩa entia. &, q̃a sunt multa, igit̃ ex vno, quod est vnũ, necesse est vt sit multitudo, aut ipsa emanet, voca eã vt vis. Et hæc est dispõ dicti sui: & est aliter, q̃ id, quod dixit dicens ꝙ ab vno emanat vnũ. & vide hunc errorẽ, q̃tum est magnus sapientibus, & tua iterest intelligere hoc dictum eorum, an sit demonstratio, vel ne, s. in libris Antiquorum, non autem in libro Auicennæ, aut aliorum, qui mutauerunt opinionem Philosophorum in scientia Diuina, adeo ꝙ facta est existimatio.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicet, cùm patefacta fuerit opinio nostra, auferẽ dubitatio. nam entia diuiduntur in ea, quę sunt in subiecto, vt sunt accidentia, & formæ, & ea, quæ non sunt in subiecto: et ista diuiduntur in ea, quę sunt subiectum aliorum, vt corpora: & in ea, quę non sunt in subiecto, vt entia, quæ sunt substantię consistentes in se: & diuiduntur in ea, quę imprimuntur in corporibus, & ea appellamus animas: & in ea, quæ non imprimunt̃ in corporibus, sed in animabus, & appellamus ea intelligentias abstractas. entia autem, quæ sunt in subiecto, vt accidentia, sunt innouata, et habent subiecta innouata, & perueniunt ad principium, quod est innouatum aliquo modo, & antiquum aliquo modo: & est motus circularis, de quo nõ loquimur. Loq̃mur vero de existẽtibus per se, non in subiecto, & sunt tria, s. corpora, & sunt viliora: & intelligentiæ abstractæ, nullam habentes dependentiam à corporibus, nisi dependentiã agentis, non innatam eis, & sunt excelsiora: & animæ, quæ sunt media: habent enim dependentiam in corporibus aliqua specie dependentiæ, & est impressio, & actio in eis. nam sunt media in dignitate, quia imprimũtur ab itellectibus, & imprimũt in corporibus. Vlterius corpora sunt decem: quorum nouem sunt orbes: decimũ vero materia, quæ est corpus sub cõcauitate orbis Lunæ: & orbes nouem sunt animalia, habentia quidẽ corpora, & animas, & habent influxum in entibus, vt dicemus, videlicet ꝙ primum pricipium emanat ab esse eius prima intelligentia, & est ens existens per se, quod nõ est corpus, nec est virtus in corpore, & scit seipsum, & scit principium suum. id autẽ appellauimus primam intelligentiam: & nõ curamus de appellatione Angeli, aut intellectus, aut cuiusuis nominis. Et sequuntur ab esse eius tria, s. intelligentia, & anima orbis superioris, & est orbis nonus, & corpus orbis superioris. deinde sequitur ab intelligentia secunda intelligentia tertia, & anima orbis noni, & corpus eius. deinde sequitur ab intelligentia tertia intelligentia quarta, & anima orbis Saturni, & corpus eius. & sequitur ab intelligẽtia quarta intelligentia quinta, & anima orbis Iouis, & corpus eius: & sic vsquequo deueniat ad hoc, quod sequatur ab ea intelligẽtia, & anima orbis Lunę, & corpus eius, & intelligentia vltima, quæ appellatur itellectus agẽs. deinde sequitur sub orbe Lunæ materia, recipiens generationem, & corruptionem ab intellectu agente, & naturas operationum. Vlterius materiæ miscentur propter motus orbium, & stellarum diuersis mixtionibus, ex quibus proueniunt mineræ, & plãtæ, & animalia. & non est necesse vt sequatur ex vnaquaq; intelligentia intelligentia in infinitum: quoniam istæ intelligentiæ sunt diuersarum specierum, & quod est vni eorum non est in alijs. Et sequitur ex hoc, ꝙ intelligentiæ post primum principium sint decem, & orbes nouem. & summa ex istis principijs excelsis post primum decem & nouem. & prouenit ab hoc, quòd sub vnaquaq; intelligẽtiarum primarum sint tria, intellectus, anima orbis, & corpus eius. & impossibile est q̃n in principio eius sit trinitas proculdubio. & nõ imaginatur multitudo in intellecto primo, nisi vno modo, & est vt ipse itelligat principium suum, & intelligat seipsum, & ipsum in cõsyderatione sui est possibile in esse, quoniam necessitas esse eius est ab alio, nõ ex se. & ista tria sunt diuersa. et nobilius tribus causatis debet ei attribui nobilior his rebus, & emanat quidem ab eo intelligẽtia, ex eo ꝙ intelligit principium suum, & emanat aĩa orbis, ex eo ꝙ intelligit seipsum, & emanat corpus orbis, ex eo ꝙ est possibilis in esse ex se. Et oportet vt dicamus vnde proueniat hæc trinitas ĩ causato, & tamẽ pricipium eius est idem. Et dicimus quòd nõ cõsequitur à primo principio, nisi vnum, & est substãtia huius itelligentiæ, qua itelligit seipsam, & sequitur ei

necessario ex seipsa,nō ex parte principij, vt intelligat principium:& ipsa tamen in se est possibilis in esse, & non habet possibilitatem à primo principio, sed ex seipsa. nos autem nō negamus reperiri vnum ab vno, ad quod sequitur causatum, non ex parte principij, sed ex rebus necessarijs relatiuis, aut nō relatiuis. et ex eo prouenit multitudo,& fit in hoc principium multitudinis. Et s͠m hunc modum possunt composita esse contigua simplicibus, cū impossibile sit absq; cōtactu.& impossibile est esse aliter: & est id, quo datur iudicium in eo. & hic est sermo in intelligendo opinionem eorum, & quietationem intellectus in ea.

AVEROES.

Ait Auer. Hoc totū est cōtradictio Philosophis, vt sensit Auicenna,& Alfarabius,& alij. Opinio vero Antiquorum est ꝙ sint hic principia, & sunt corpora cœlestia. & principia corporum cœlestium sunt entia separata à materia, quæ mouēt corpora cœlestia,& corpora cœlestia mouentur ab eis modo seruitutis, et dilectionis eis, et receptionis iussus eorum cum motu,& intellectione eorum.&, quia ipsa producta sunt propter motum:& hoc est, quoniam verificatum est quòd principia, mouētia corpora cœlestia, sunt separata à materia, & non sunt corpora :non remanet modus, quo hoc moueat hæc corpora, nisi ex eo, quòd mobili iniunctum sit ad motum.& propter hoc necesse est apud eos vt sint corpora cœlestia viuentia rationalia, quæ intelligunt seipsa,& intelligūt principia mouentia ea, modo iussus eis. Et, qm̄ patet ꝙ nulla sit dr̄ia inter sciētiā & scitum, nisi ꝙ scitum est in materia, sciā vero non est in materia: & hoc dictum est in libris de Anima:& iam sunt entia, quæ non sunt in materia: sequitur ergo vt sit substantia eorum sciētia, aut intellectus, aut quouis nomine appellabis eā. & verificatum est apud eos ꝙ ista prīcipia sunt separata à materia: qm̄ ipsa influunt corporibus cœlestibus motum continuū, quo eis non euenit labor, nec defectus: & omne īfluens motum continuum huiusmodi non est corpus, nec potentia in corpore: & corpus cœleste acquisiuit permanentiam ex separatis. & verificatum est apud eos quòd ista prīcipia separata, esse eorum est copulatum primo principio eoꝶ. sin aūt, nō esset hic ordinatio reperta.& sermones eorum, quos scripserunt in hoc, qui vult scire veritatē, eis incūbat. Et ex eo, quo apparet ꝙ oēs orbes mouentur motu diurno, licet moueantur motu proprio, verificatū est apud eos ꝙ iubens in istis motibus est primum principium,& est Deus glo.& ꝙ ipse iussit omnibus principijs, vt iubeant cæteris orbibus in alijs motibus.& hoc iussu permansit cœlum, & terra: vt iussu primi Principis ciuitatis seruātur omnia præcepta prouenientia ab aliquo, quem Princeps prȩposuit in rebus ciuitatis omnibus existentibus in ea ex hominibus, vt dixit Propheta Verbo Dei cœli facti sunt,&c. Et hic iussus,& seruitus est principalis in iussu,& seruitute, quæ necesse est esse homini, ex eo quòd est animal rationale. Id autem, quod recitauit Auicenna de prouētione horum principiorum abinuicem, est res, quam nescierunt sapientes. Quod vero est apud eos est, ꝙ habēt à primo principio status tales, quibus nō perficitur esse, nisi in illo tali loco.& copulatio, quæ est inter ea, est illud, quod facit ea esse causata abinuicem,& omnia à primo principio,& non intelligitur de agente, et acto,& creatore,& creato in illo esse, nisi hoc tantum.& id, quod diximus de copulatione omnis entis cum vno, est aliter quàm hic intelligitur de agente, & acto,& faciente,& facto in arte. Si autem imaginatus fueris quòd sit princeps, habens substitutos multos,& isti substituti habeant alios substitutos: & non est esse substitutis, nisi in recipiendo substitutionem,& faciendo præceptum eius: & non est esse eis, qui sunt substituti, nisi mediantibus substitutis prioribus: necesse est vt Prīceps primus sit ille, qui tribuit omnibus entibus rem, qua sunt entia. nam, si aliquis est, cuius esse est vt sit substitutus, nō est quidem et eē, nisi propter dominum primum. Et hoc est id, quod tenēt Philosophi, ꝙ sit præfatio legum in creatione, & innouatione,& iussu.& hæc est disciplina propinqua, qua potest intelligi opinio horum hominum, absq; ꝙ eueniat ei dubitatio, quæ euenit ex auditu opinionum hoīum, s͠m differentiam, quam narrauit Alga. hic. & hoc totū existimauerunt declaratum fuisse in libris eorum. Et qui potest operam dare libris eorum cum conditionibus, quas narrauerunt, sciet veritatem eius, quo ratiocinantur, aut contrarium eius.& nō intelligitur de opinione Ari. aliud præter hoc, nec de opinione Platonis: & est finis eius, ad quod peruenerūt intellectus humani. Potest tamen homo peruenire ad istas res ex sermonibus euenientibus eis, quòd sint famosi, cum hoc, ꝙ sint intellectuales: in quibus hæc via disciplinæ est delitiosa,& dilecta oībus. Et vna ex propositionibus, quibus hoc apparet, est ꝙ homo, cùm consyderauerit entia, quæ sunt hic, apparet ei ꝙ res, quæ appellanī viuentia, scientia, sunt ea, quæ mouentur ex se motibus terminatis, versus intentiones, & operationes terminatas, ex quibus prouenіunt operationes terminatæ, & ideo dixerunt Loquentes quòd omnis actio prouenit ex viuo sapiente.&, cùm fuerit apud eum hęc radix,& est ꝙ omne, quod mouetur motib⁹ terminatis, & proueniunt ex eo operationes terminatæ, & ordinatæ, est viuum, sapiens:& copulatur isti id, quod apparet sensui:& est ꝙ cœli mouentur ex se motibus terminatis,& ordinātur ex hoc entibus, quæ sunt sub eis, operationes terminatæ.& ordo,& proportio, quo sustentatur id, quod est sub eis, ex entibus, cōcluditur radix tertia, in qua non est dubium:& est ꝙ cœli sunt corpora viuentia cognoscentia. Quòd autem ex motibus eoꝶ sequantur operationes terminatæ, quibus sustentatur id, quod est hic ex animalibus, plantis, et mineralibus,& conseruatio eius, hoc est notum per se cū consyderatione. nam, nisi eēt propinquitas Solis,& remotio eius in circulo suo obliquo, non essent hic quatuor tempora:&, nisi essent hic quatuor tēpora, non essent plantæ, nec aīalia, nec processus gn̄ationis s͠m ordinem in gn̄atione elementoꝶ adinuicē, s͠m æqualitatem, vt conseruetͣ eē eoꝶ. v.g. cū prolongaī Sol à meridie, infrigidatur aer in parte septentrionali, & fiunt pluuiæ, & multiplicatur gn̄atio elementi aquæ, & multiplicatur in parte meridionali generatio elementi aeris: in æstate vero cōtrarium, s. cùm fuerit Sol propè caput nostrum versus septentrionem. & istæ operationes, quæ repe riuntur à Sole propter propinquitatē,& remotionem, quam habet continue à quolibet ente, ex eodem loco reperitur à Luna,& omnibus planetis. nam oēs habēt orbes obliquos,& faciunt quatuor tēpora in motu eorū circulari.& quod magis est in esse entium, & conseruatione eoꝶ est motus diurnus, magnus quidē, faciens diem.& iam innuit lex prouidentia Dei in hoīe, cùm submittātur ei oēs orbes, cùm dixit ipse glo. & ad prædominandum in die,& in nocte, et deinde omnia tēpora terrę,&c.& nisi esset fœdus meū,&c. Et, cū cōsyderauerit hō has operationes,& regimina pueniētia, diuersa q̄dem ex motibus stellaꝶ,& viderit stellas moueri ījs motib⁹,& hr̄e figuras terminatas, & ex partibus terminatis,& versus operatiōes terminatas, & motus contrarios, scit istas operationes terminatas prouenire ex entibus cognoscentibus, & animatis, habentibus electionem,& voluntatem. Et quod magis facit eum credere hoc, est, cū nos videmus multa ex corporibus

paruis

paruis, fœtidis, vilibus, & obſcuris, hic repertis nō priuari vita generaliter cū paruitate partium eoꝝ, & vilitate menſuræ eoꝝ, & breuitate vitæ eoꝝ, & obſcuritate corporis eoꝝ, et ꝙ bonitas diuina eis īfluxit aīam; & cōprehenſionem quandā, qua regunt ſeipſa, & conſeruant eſſe ſuū, expreſſe patet ꝙ multo magis debent eſſe corpora cœleſtia aīata, cōprehendentia, ꝗ̃ iſta corpora, propter magnitudinē corporis, & dignitatē eoꝝ, & multitudinē luminis eoꝝ, vt dixit ipſe glo. mediante Propheta ſuo Cœli enarrāt, etc. ſed multi hoſuꝫ neſciūt hoc. Demum, cū conſyderetur regimen eoꝝ in corporibus aīatis, quæ ſunt hic, ſcitur abſolute ꝙ ſunt aīata: nam aīatum non regitur, niſi ab aīato perfectiori aīa, ꝗ̃ aīa eius. Et, cùm conſyderauerit homo hæc corpora magna, animata, rōnalia, eligētia, quæ nos continēt, et conſyderauerit tertiam radicem, & eſt ꝙ prouidentia eoꝝ ad ea, quę ſunt hic, non eſt neceſſaria eis in eſſe eorum, ſciet ꝙ iniunctū eſt eis in ĳs motibus, & ſunt ſubmiſſa eis, quæ ſunt ſub eis ex animalibus, & plantis, & inanimatis, & iubens eis eſt aliud ab eis, et eſt non corporeum neceſſario. nam, ſi eſſet corpus, eſſet de numero eorum. et quodlibet eorum eſt obediens ei, quod eſt ſub eo hic ex entibus, & ſeruit ei, & non indiget ſeruitute eius in eſſe ſuo. &, niſi eſſet iuſſus eis, non prouiderent ad id, quod eſt hic continue: quoniam ipſi vellent non habentes quidem vtilitatem in hac operatione. Igitur mouentur propter iuſſum, & timorem euenientem eis ad conſeruandum ea, quæ ſunt hic, & ſuſtentandum eſſe eius: & iubens eſt Deus glo. Verbi gratia, ſi aliquis viderit multitudinem hominum dominātium in rebus, & operationibus terminatis, non ceſſantibus in inſtanti, licet operationes illę non ſint neceſſarię in eſſe eorū, & non indigent eis, deliberabit proferre ſententiam ꝙ ſunt timentes. & iniunctum eſt eis in operationibus illis, & ꝙ habent præcipientem, qui præcepit eis in hoc regimine cōtinuante prouidentiā in alĳs, qui eſt ſuperior eis ſuperiori gradu, & ſunt vt ſerui obedientes ei. &, cùm conſyderauerit homo aliud, & eſt ꝙ vnuſquiſꝗ planetarum ſeptem habet motus innouatos motui eius vniuerſali, habentes quidem corpa ſeruientia corpori vniuerſali, ac ſi eſſent obedientia, ſciet abſolute etiam ꝙ quilibet planeta habet iuſſorem ſibi proprium, deputatum eis ex primo iubente. vt euenit in gubernatione exercitus, ꝗ eſt collectio vniuſcuiuſꝗ eorum ſub vno iuſſore: & iſti iuſſores, qui appellantur capitanei, deueniunt ad vnum principem, & eſt princeps exercitus, ſic eſt diſpoſitio in motu corporum cœleſtium, quam perceperunt Antiqui de iſtis motibus, & ſunt quadraginta, & poſtea reducuntur omnia ad ſeptem planetas, et reducūtur illi ſeptem ad octauum, & reducitur octauum ſm̃ diuerſitatem, quæ eſt inter Antiquos, in numero motuum ad iuſſorem primum. Et hæc notitia habetur homini hoc modo, ſiue ſciat quomodo ſit principium creationis horum corporum cœleſtium, ſiue neſciat: & quomodo ſit copulatio aliorum iubentium cum primo præcipiente, ſiue ſciat, ſiue neſciat. nam ipſe nō dubitat ꝙ, ſi eſſent ex ſeipſis, ſ. antiqua abſꝗ cauſa, & inuentore, poſſibile eſſet eis non recipere iuſſum à iubente vno cum ſubiectione, & ſeruitute. & ſic eſt diſpoſitio iubentium cum iubente primo. &, cū hoc non fuerit eis poſſibile, ergo eſt ibi proportio inter eos, & eū, & proportio, quæ determinauit eis obedientiā, & ſeruitutē. & hoc non eſt aliud, niſi ex eo ꝙ ſunt ei ex natura eſſe eoꝝ, non vt accidens ex accidentibus, ſicut eſt dñs cum ſuis ſeruis, ſed in natura eſſe eoꝝ. nam non eſt ibi ſeruitus addita ſubſtantiæ, immo ſubſtātiæ illæ ſuſtentanť in ſeruitute. & hęc adeptio eſt regnū cœli, & terræ, quod vidit Abrahā pater nr̃, cùm dixit Facies cœlū, & terrā. Et ſcias ꝙ, cū ſic fuerit, neceſſe eſt vt non ſit creatio hoꝝ corpoꝝ, & principium generationis eoꝝ, modo generationis corporum, quæ ſunt hic. & intellectus humanus deficit apprehendere qualitatem huius operationis, licet ſciret eſſe eius. Qui autem perquirit aſſimilari duas entitates, quarū vna eſt in altera, & ꝙ agens earum ſit agens eo modo, quo reperiunť agētia, hic eſt in maxima perturbatione, deceptione, & cōfuſione. Et hæc eſt ſumma eius, quod intellexerūt Antiqui de corporibus cœleſtibus, & cōſtitutione eoꝝ à creatore glo. & ꝙ nō ſit corpus, & cōſtitutione eius, quod eſt ex entibus inferioribus ab eo, quę non ſunt corpora, & vnum eorum eſt anima. conſtituere autem eē eius, ex eo ꝙ ſunt inouata eo modo, quo inouantur corpora, quę ſunt hic, vt conati ſunt loquētes, eſt nimis difficile. & propoſitiones, adductæ in hoc, non cōplent id, quod intēdunt declarare. & declarabimus hoc ex ſermonibus nr̃is ſubſequētibus, cū loquemur de via cōſtitutionis eſſe Dei glo. His aūt habitis reuertamur ad narrandum ea, quæ dicit Alga. in contradicendo ei, quod recitauit de opinionibus Philoſophorum, & notificabimus gradum eius in veritate. nam hoc eſt intentum primum in hoc libro.

ALGAZEL.

AIt Alg. contradicens Philoſophis. Dicimus, id, quod narraſtis, aſtutia quędam eſt. & in rei veritate eſt obſcuritas maior prę alĳs obſcuritatibus, ꝙ̃ ſi aliquis recitauerit ex inſomnio, iudicabitur ex eo, ꝙ ſit malæ complexionis. et, ſi id reduxerit in genere rerum legum, in quibus termini inquiſitionis ſunt exiſtimationes, dicetur ꝙ ſunt errores, et nō adipiſcentur ſcientias, ſed vanas cogitationes.

AVEROES.

AIt Auer. Non eſt inconueniens vt eueniat hoc ſtultis cū ſapientibus, & vulgo cum electis, vt euenit eis in rebus artificialibus. nā artifices cū poſuerint multa ex operibus ſuis vulgo, et oſtenderint ſuas operationes mirabiles, fugiet ab eis vulgus, & exiſtimabit ꝙ ſunt diminuti cerebri. Attamen iſti in rei veritate ponuntur in gradu diminuti cerebri ab intelligentibus, & ignorantes quidem à ſapientibus. & ſermones huiuſmodi non oportet vt proĳciantur contra eos opiniones ſapientum, & hominum ſpeculatiuorum. debebat tamen ipſe, cùm narrauerat hæc, narrare opiniones, quæ mouerunt eos ad iſta, ita quòd poſſit audiens facere comparationem inter eas, & ſermones, quos perquirit ipſe deſtruere.

ALGAZEL.

AIt Alga. Introitus autem qōnis, prout eſt, non narrabitur, ſed ponem⁹ modos determinatos. Et primus quidem eſt vt dicamus, iā poſuiſtis ꝙ vna rerum multitudinis cauſati primi, eſt ꝙ ſit poſſibilis in eſſe, tūc dicimus eſſe poſſibilem in eſſe vtrum eſt eſſe eiuſmet, aut aliud: ſi autē idem, igitur non prouenit ex eo multitudo: ſi vero aliud, igitur dicetis in primo principio eſſe multitudinem, nam eſt, & cum hoc eſt neceſſarium in eſſe. neceſſarium aūt in eſſe eſt aliud ꝙ̃ ſubſtantia ipſius eſſe. & permittimus aduentum diuerſorum in hac multitudine. Si autem dicitis nihil eſt neceſſitati in eſſe, niſi ipſum eſſe, igr̃ non erit aliqd poſſibilitati in eſſe, niſi ipſum eſſe. Si autē dicitis bene pōt ſciri ꝙ ſit, & non ſcietur eſſe poſſibilem, eſt ergo aliud. ſic etiam neceſſarium in eſſe pōt ſciri eē eius: & neſciet neceſſitas eius, niſi poſt aliam rationē: ergo erit aliud. demum eſſe eſt quid vniuerſale, quod diuiditur in neceſſarium, & poſſibile. &, ſi aliqua differentia harum duarum partium addatur vniuerſali, ſic quoꝗ erit ſecunda differentia indifferens. Si autem dicis poſſibilitas in eſſe eſt ei ex ſe, & eſſe eius ex alio, & quomodo erit id, quod eſt ei ex ſe, & quod eſt ei ex alio idem?

dicimus

dicimus quomodo erit necessitas in esse ipsum esse, & potest auferri necessitas in esse, & remanet esse, & vnū verum omnibus modis est. quod non cōuenit affirmationi, & ablationi. nā impossibile est dicere esse, & non esse, aut necessarium in esse, & non necessarium in esse: & tamen potest dici esse, & non necessarium in esse, sicut potest dici non esse, et possibile in esse. scitur autem vnitas in hoc. & non est congruum stare in primo, si verificatum fuerit id, quod dixerint, quòd possibilitas in esse sit aliud ab esse possibili.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm dixit ꝙ dictum nostrum de possibili in esse aut erit ipsummet esse, aut aliud, i. res addita ipsi esse. &, si fuerit idem, nō est multitudo. & nihil est eorum dictum, ꝙ possibile in eē est in eo multitudo. si vero aliud, sequitur vobis hoc necessario in esse, & erit in necessario esse multitudo. & hoc est contra id, quod ponunt, est sermo non verus. nam dimisit tertiam partem diuisiois. Necessarium. n. in esse nō est quid additum ipsi esse extra animam, sed est quid enti necessario in esse, & non additū substantię eius. & quasi reducitur ad ablationem causæ, s. ꝙ esse eius sit causatum ab alio. & quasi id, quod tribuit alī;, aufertur ab eo, vt dicimus de ente ꝙ sit vnum. nā vnitas non intelligitur in ente quid additū substantiæ eius extra aīam in esse, sicut intelligitur ex dicto nr̄o ens album: sed intelligitur de eo res priuatiua, & est priuatio diuisionis. & sic necessariū in esse intelligitur de necessitate res priuatiua, quam determinauit substātia eius: & est vt sit necessitas in esse ex se, non ex alio. & sic, cū dicimus possibile in esse ex se, non potest ītelligi de eo attributum additum substantiæ extra animam, sicut intelligitur de possibili vero, sed intelligiť de eo ꝙ substantia eius determinet ꝙ esse eius non sit necessarium, nisi ex causa. & ipsum significat substātiam, à qua cùm aufertur causa, nō erit necessarium in esse ex se, sed erit non necessarium in esse, s. negatum ab eo attributum necessarī; in esse: ac si diceret ꝙ necessarium in esse aliquod eius, quod est necessariū ex se, & aliquod, quod ē necessarium est causa. quod autem est necessarium ex causa, nō est necessarium ex se. & nemo dubitat ꝙ istę differentiæ non sunt differentię substātiales, i. diuidentes substantiā, nec additæ substantię: sed sunt res negatiuæ, & relatiuæ: sicut dicimus de re inuenta ꝙ nō significat rē additā substantię extra aīam, eo modo, quo dicimus de re ꝙ sit alba. Et ex hoc errauit Auicēna, qui existimauit ꝙ vnum sit additū substantię. & sic ipsum esse rei, cū dicimus ꝙ res est, & in futurum disputabiť de hoc. Et primus, qui inuenit hanc præfationem, fuit Auicenna, s. cū dixit possibile in esse ex se, et necessariū in eē ex alio. nam possibilitas est attributum in re præter rem, in qua est possibilitas. & determinat simplicitas har; dictionū ꝙ id, quod est sub primo, sit cōpositū ex duobus: vnū qdē, cui attribuiť possibilitas: & aliud, cui attribuiť necessitas in esse, & est præfatio vilis. sed, cū intelligiť de eo id, quod diximus, nō euenit ei dubietas, quam ponit Alg. remanet tn̄ ei videre vtrum, cùm intelligitur de causato primo possibilitas esse eius, determinet ei ꝙ sit cōpositum, vel ne: nā, si attributio fuerit relatiua, nō determinat ei cōpositionem. & non oē, de quo intelliguntť res diuersæ, determinať ꝙ sint attributa, addita substātiæ eius extra animam. nam est hęc dispositio priuatiuorum, & dispositio relatiuorum. Et ideo non tenent aliqui Antiquorum vt numereť prædicamentum relationis in entibus extra animam, s. decem prædicamentis. Alga. autem intulit in sermone suo ꝙ omne habens intellectionem additam determinat aliquid extra animam in actu &c. est error, et sermo sophisticus, & hoc patet ex eo, quod dixit. Demum eē est quid vniuersale, & diuiditur in necessarium in esse, & possibile. &, si aliqua differentia partium esset addita vniuersali, sic etiam & alia differentia indifferenter. Nam diuisio ipsius esse ad possibile, & necessarium nō est sicut diuisio animalis ad rationale, & non rationale, aut ad ambulans, & natans, & volatile. ista enim sunt addita generi, quæ faciunt id diuidi in species additas, & animalitas est communis eis. & istæ differentię sunt additæ eis. Possibile autem, in quod Auicenna diuisit ens, non est quid extra animam in actu, & est pręfatio vilis, vt diximus. nam ens, quod habet causam, in esse suo non intelligitur de eo, nisi priuatio. idest omne id, quod est ex alio, non habet ex se nisi priuationē, nisi cū fuerit natura eius natura possibilis veri. & ideo diuisio entis ad necessarium in esse, & possibile in esse est diuisio non nota, cùm non intelligit per possibile possibile verum. & postea de hoc loquemur. Attamen id tantum dicimus hic ꝙ ens, cùm diuiditur, aut diuiditur in differentias substantiales, aut in res relatiuas, aut accidentia addita substantiæ. Diuisio autem per differentias substantiales determinat absq; dubio multitudinem operationū ab eo: diuisio vero eius per res, & relatiuas, seu accidentales non determinat multitudinem operationum. Si autem aliquis contradixerit quòd diuisio eius per attributa intrinseca determinat ei operationes diuersas, tūc igitur primum prīcipium, emanat ab eo multitudo necessario, & non indiget causato ab eo, quod sit principium multitudinis. Si vero dixerit ꝙ non determinat multitudo attributorum relatiuorum prouenire operationes diuersas, tunc non erūt attributa intrinseca, quæ sunt in primo principio, determinantia prouenire operationes diuersas. et positio ponentis causatum primum hoc modo est melior. Et, cùm dixit, & quomodo erit quòd est ei ex se, & quod est ei ex alio, idem? iste profecto vir existimabat possibilitatem non habere esse nisi in intellectu. Attamen sequitur hoc hic, & nihil prohibetur quin in eadē substātia sit affirmatio, & ablatio ī rebus suis, absq; eo ꝙ consequať multitudo in hac substātia, vt negat id Alga. &, cùm ꝑceperis hoc, poteris soluere totum id, quod dixit in hoc capitulo. Si autē dixerit sequitur sm hoc vt non sit cōpositio, nec necessario in esse ex se, nec necessario in esse ex alio, dicimus necessarium in esse ex alio, intellectus comprehendit in eo compositionem in causato, & causa. &, si fuerit corpus, necesse est vt sit in eo vnitas aliquo modo, & multitudo alio modo, s. corpora generabilia, & corruptibilia, s. vnitas in actu, & multitudo in potentia. si vero fuerit non corpus non cōprehendit intellectus multitudinem nec in potentia, nec in actu, sed vnitatem oībus modis. & ideo determinauerunt Antiqui de hac specie entium, & dixerūt ꝙ sunt simplicia: sed dicunt de eis ꝙ causa in eis est magis simplex causato: & ideo tenent ꝙ primum est simplicius eis. primū. n. non intelligitur de eo causa, et causatum oīno: id vero, quod est post primum, ītelligit de eo ītellectus compositionem. & ideo secundū apud eos est simplicius tertio. et sic debet intelligi opinio sapientum. & erit dispositio ī causa, & causato in his entibus, ac si esset eis multitudo in potentia, quæ apparet in causato, s. ꝙ consequentur ab eo causata multa cōtigua in aliquo tempore. Et, cùm ītelligitur hoc ex sermone eorum, et conceditur eis, non contiget eis dubitatio, quā fecit Alga. Cùm vero ītelligitur ex sermone eorum ꝙ secundū ītelligit seipsum, & ītelligit prīcipium suum, & in eo ꝙ ītelligit seipsum, prouenit ab eo vnum, & in eo ꝙ intelligit de principio suo, prouenit ex eo aliud, qm̄ est habens duas formas, aut duas substantias, vt intellexit Alga. de eis est, sermo falsus. nam, si esset hoc, esset compositum ex pluribus formis. et illa forma esset vna

subiecto, & plures definitione, sicut est dispositio i anima. sed facta ē fortis hęc opinio eis ex eo, qđ existimāt de emanatione abinuicem. & quasi intendunt intelligere hoc ibi, assimilando hoc agentibus sensibilibus. & in rei veritate scientiæ Diuinæ, ex eo ꝙ mistę sunt his sermonibus, existimātur esse disciplinæ Legistarū. Igitur declaratum est tibi ex hoc sermone ꝙ id, ex quo conatus est Alga. facere consequi multitudinem necessario in esse, quia consequitur apud eos possibili in eē, nō est verum. quoniam, si intelligitur de possibili, possibile verum, erit ibi compositio absq; dubio. &, si hoc est falsum, vt diximus, & dicemus postea, non sequitur hoc necessario in esse. si vero intelligitur de possibili res intellectualis, non sequitur vt sit neq; aliquod ipsorum compositum hoc modo, sed intelligitur de eo compositio ex eo, quod est ex causa, & causato.

ALGAZEL.

Ait Alga. Quæstio secunda est vt dicamus intelligere principium suum, aut est ipsummet esse ipsius, aut est ipsummet ītelligere seipsum, aut aliud: si idem, tunc nō est multitudo in seipso, nisi dictione ex se ipso. si vero aliud, tunc hæc multitudo reperit̄ quoq; in primo: qm̄ intelligit aliud, & intelligit seipsum.

AVEROES.

Ait Auer. Veritas est ꝙ id, quod intelligit de pn̄cipio suo, est ipsummet esse ipsius, & ꝙ sit ī natura relationis: et in hoc diminuitur à gradu primi: primum vero est in natura entis, quod est ex se. Attamen veritas apud eos est ꝙ primum nō intelligit de seipso, nisi seipsum, non rem relatiuam, & est ꝙ sit principium. sed ipsummet apud eos est omnes intelligentiæ, & etiam omnia entia nobiliori modo, & perfectiori omnibus, vt postea dicemus. quare nō sequitur ex hoc sermone aliquod inconuenientium, quę intulit.

ALGAZEL.

Ait Alga. Si autem putauerint ꝙ intelligere seipsum est ipsummet: & non intelligit seipsum id, quod non intelligit, quòd ipsum sit principium alterius: igitur intellectus adæquatur intellecto, et conuertetur ad seipsum.

AVEROES.

Ait Auer. Hoc est falsum. nam esse principiū est quid relatiuū, & non conuenit vt sit ipsummet. &, licet intellexerit ipsum esse principium intellectus, non est tamen ei principium eo modo, quo est. nam, si hoc esset, perficietur nobile ab ignobili. intellectum enim est perfectio intelligentis apud eos, vt apparet in scientijs intellectus humani.

ALGAZEL.

Ait Alg. Dicimus, causatum autem ītelligere seipsum est ipsummet. nam intelligit seipsum, & intelligit animam suam. & intellectus, & intelligens, et intellectum eius est idem etiam. Deinde, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc ītelligit ꝙ ipsummet est causatum à causa, quæ est sic: & intellectus æquatur intellecto, et conuertitur totum ad seipsum: igitur multitudo nō reperitur. si autem hoc esset, multitudo ergo reperitur in primo, & tūc non prouenięt ab eo diuersa.

AVEROES.

Ait Auer. Quod recitauit hic ex Philosophis circa multitudinem pręter primum principiū, est sermo corruptus, & nō sequitur fm radices eorum. nam nō est multitudo illis intelligentijs oībus fm opinionem eorum. & non differunt apud eos ex parte simplicitatis, & multitudinis, sed differūt ex parte causæ, & causati. & differentia, quæ est inter intelligere primum seipsum, & alias intelligentias intelligere se ipsas secundum eos, est quoniam intelligentia prima intelligit de se aliquid existens ex se, non aliquid relatum ad causam. aliæ vero intelligentię intelligunt de se aliquid relatum ad causam earum, & ingreditur in eas multitudo hoc modo. & nō est necesse vt sint omnes in eodem gradu simplicitatis, cùm non sint in eodem gradu relationis ad primum principium. & nulla earum reperit̄ simplex, eo modo, quo primū est simplex. qm̄ primum numeratur in esse ex se, illæ vero in esse relatiuo. Cùm autem dixit postea, si ītelligere seipsum est ipsummet, tunc ītelligit seipsum esse causatum à causa, quæ sic est: & intellectus æquatur intellecto, & totum conuertitur ad seipsum: igitur nō est multitudo. si autem hoc esset, multitudo reperiretur in primo. Dicendum ꝙ non sequitur, ex eo ꝙ intellectus, & intellectum in separatis sunt idem, vt sint oēs æquales in simplicitate. nam ipsi præsupponunt ꝙ in hac re sese excedunt intelligentiæ adinuicem, quo ad diminutionem. additio vero nō reperitur in rei veritate, nisi in intelligentia prima. Et causa in hoc est, qm̄ intelligentia prima, substantia eius est existens in se, aliæ vero intelligentię intelligunt de substātijs suis ꝙ constituuntur ab ea. si autem intellectus, intelligens, & intellectum in vno quoq; earū esset ī gradu vnitatis, qui est in prima, esset ens existens in se, cōforme enti ex alio, aut intellectus non æquaretur naturæ rei intellectæ. & hoc totum est falsum fm eos. & hic sermo totus, & responsio topica est. Potest tn̄ fieri in hoc sermo demonstratiuus cū paruitate speculationis hoīs in rebus istis, si præsupponat, & sciat prius qd sit intellectus. & nunq̄ sciet quid sit ītellectus, donec sciat quid sit aīa. & nunq̄ sciet quid sit aīa, donec sciuerit qd sit aīatum. & non possunt haberi ista primo aspectu, & ex scientijs vlibus, quę non sunt ꝓprię, nec ꝓportionatę. &, cū aliquis locutus fuerit de his rebus, anteq̄ sciat naturam intellectus, erit sermo eius in eis, similis ei, qui somniat. & ideo secta Assaria, cùm recitauerit opiniones Philosophorū, ducit ad vltimitatem incōuenientię, & prolongationis hominis à speculatione in entibus.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et dimittamus rationes vnitatis eius omnimodę. siquidem vnitas auferetur hac specie multitudinis.

AVEROES.

Ait Auer. Idest quòd, cùm ipsi posuerint primū intelligere seipsum, & intelliget de se quòd sit causa alterius, debēt ponere quòd nō sit vnum omnimode. nam adhuc non est declaratum quòd necessario est vnum omnimode. & hoc, quod dixit, est opinio aliquorum Peripateticorum, qui exponūt eam esse opinionem Aristo.

ALGAZEL.

Ait Alg. Si autem dixerit primum non intelligere nisi seipsum, et intelligere se ipsum est ipsummet: & intellectus, & intelligens, et intellectum est vnum, & non intelligit aliud. Rn̄sio huic est multipliciter, et primo ꝙ hāc opinionem ꝓpter falsitatē eius expulerunt Auicena, & alij verificātes, & existimauerunt ꝙ primū intelligit seipsum esse principiū ad influendū id, quod influit ab eo. & intelligit entia omnia in speciebus suis intellectione vniuersali, nō autem particulari. nam vituperauerunt sermonem dicentis ꝙ ex primo principio non prouenit nisi intellectus vnus, & ꝙ non intelligit quod prouenit ab eo. et intellectū eius est intellectus, & influitur ab eo intellectus, & anima orbis, & corpus orbis, & ītelligit seipsum, & causata eius tria. sed causa eius, & principium eius nō intelligit nisi seipsum. igitur causatum est nobilius causa. qm̄ à causa nō influitur nisi vnū: ab istis vero influūtur tria. & primum non intelligit nisi seipsum: hoc vero intelligit seipsum, & substantiam principij, & substantiam causatorum. Qui aūt contentat̄ vt sit sermo eius ꝙ Deus glorificatus

sit in hoc gradu, iam posuit eum viliorē omni ente intelligente seipsum. nam id, quod intelligit eum, et intelligit seipsum, est dignius eo. ipse enim non intelligit nisi seipsum, & prouenit ex eis depressio excellentiæ eius, adeo ꝙ auferunt id, quod intelligitur in eo de celsitudine, & constituerunt eum tanq̄ mortuum, cui non est dominium, in eo ꝙ gubernat mūdum, nisi quòd differt à mortuo, in eo ꝙ consyderat seipsum tantum. Sic meritum reddat Deus glo. deuiantibus à vijs eius, & tortuose incedentibus, decipientibus se ipsos, & negando dictum suum glo. In principio creauit Deus, cogitantibus quidem in Deo prauas cogitationes, & credentibus ꝙ res diuinę assimilantur cum occultatione earum virtutibus carnalibus, & errantibus quidem in intellectibus suis, & cogitantibus ꝙ sit eis amplitudo, & non indigentia mandatis Dei. & secutum est eis propter hoc, ꝙ coacti sunt concedere constitutionem eorum intellectorum reduci ad id, quod si recitaretur, in somnio admirarentur eo.

AVEROES.

Ait Auer. Qui autē vult perscrutari in his rebus, debet scire ꝙ multæ rerum, quæ affirmantur in scientijs speculatiuis, Cùm ad eas ingressum fuerit primo aspectu, & cum eo, quod vulgus intelligit de hoc, erūt respectu eorum similes ei, quod percipit somniator in somnio, vt dixit ipse. & multæ harum nō sunt de eis propositiones de genere propositionū, quæ sunt intelligibiles apud vulgus, & proferunt eas his rebus. Attamen non est modus, vt sit de eis prolatio sufficiēs, sed vt eis mediantibus proueniat veritas ei, qui procedit in sciētia earum modo veridico. Verbi gratia si dicitur vulgo, & ei, qui est altioris gradus, ꝙ Sol, qui videtur oculo quantitate brachij, sit centum septuaginta vicibus maior, q̄ est terra, incipient hoc negare. & qui hoc consyderat, erit apud eos vt somniator. & erit difficile nobis persuadere eius hoc cum propositionibus, quibus habetur veritas de proximo, et paruo tempore. Attamen non est modus perueniendi ad hanc scientiam, nisi per viam demōstrationis ei, qui incedit via demonstratiua. Et, cùm hoc fuerit ignotum ī quęsitis Geometricis, & demum in rebus Mathematicis, multo magis erit in scientijs Diuinis, scilicet si aliquid expositum fuerit vulgo, videbitur falsum, & inconueniens primo aspectu, & simile somnio. nam in hac specie scientiarum non sunt propōnes probabiles, q̄bus possit intellectus cōtentari, q est p̄mo aspectu ignarus, sicut intellectus vulgi. quia vr̄ ꝙ id, quod apparet intellectui in fine, est apud eum inconueniens primo aspectu. & non euenit hoc solum in rebus speculatiuis, sed etiam in factiuis. Et ideo, si imaginati fuerimus aliquā artem non apparere, deinde videatur esse, videbitur hoc primo aspectu inconueniens. & ideo tenent multi ꝙ istæ artes sunt ex comprehendētibus, non humanis: & aliqui attribuunt eas Dęmonibus: aliqui vero Prophetis, adeo ꝙ existimauit Benhazam ꝙ fortissima rationum, ꝙ reperiatur Prophetia est reperiri has artes. Et, cùm sic fuerit debet perquirens veritatem, cùm reperiet sermonem inconuenientem, & non reperiet propositiones probabiles ad remouendum illud inconueniens, vt non credat quòd ille sermo sit inconueniēs, & perquiret eum vijs, quibus existimat aduersarius peruenire ad eū, et versetur in hac doctrina longo tempore, & cum ordine, quem requirit hæc res, quam differt. Et, cū hoc reperiatur in alijs scientijs, q̄ Diuinis, multo magis debet hoc reperiri in scientijs Diuinis, propter distantiam harum scientiarum à scientijs, quæ sunt notæ primo aspectu. Et, cū sic fuerit, debes scire ꝙ non potest esse in hoc genere pręfatio topica, vt est in alijs quęstionibus, et ars Topica est iuuatiua, & licita in alijs sciētijs, & prohibita in hac sciētia. Et ideo determinauerunt multi ex speculantibus in hac scientia, quod hoc totū est incumbere substantiæ, cui non incūbunt intellectus. nam, si scirent qualitatem eius, erit prima intelligentia, & gn̄abilis, & corruptibilis eadem. Et, cū sic fuerit, Deus glo. vindictā facere dignetur de eo, qui loquitur his sermonibus loquela vulgari, & loquit̄ topice in Deo glo. absq̧ sciētia. Et ideo existimat̄ ꝙ Philosophi sunt in vltimitate debilitatis in his scientijs. & propter hoc dixit Alga. ꝙ scientia eoꝝ Diuina est existimatiua. Attamen oīno nos conabimur declarare ex rebus probabilibus, & propositionibus notis, licet non fuerint demōstratiuę. Et non faceremus hoc, nisi quia iste vir posuit hanc similitudinē in hac scientia excelsa, & abstulit hoīes peruenire ad summū bonum in rebus excelsis, & Deus vindictam de eo faciat. Et sufficit mihi loqui de rebus, quę excitauerunt Philosophos ad credendū ista de primo principio, & alijs entibus, et de eo, ad quod peruenerunt intellectus humani, & dubitationibus euenientibus in hoc, et declarabimus etiam vias, quę mouerunt Loquētes ex Mauris ad id, ad quod peruenerūt de credulitate de primo p̄ncipio, & alijs entibus, & dubitationibus euenientibus eis in hoc, & de eo, ad quod peruenit sciētia eoꝝ. q̄m hoc mouebit diligentē ad hūdum veritatē, & prębebit ei sollicitudinem speculationis sciētiaꝝ vtriusq̧ sectæ. & hoc totū faciemus, s̄m ꝙ cōcurret ad hoc Deus glo. Dicimus ꝙ Philosophi speculati sunt de notitia entium cū scientijs suis, & non adhæserunt sermoni cogentis eos ad recipiendum sermonē suum absq̧ demonstratione: immo q̄nq̧ contradicunt rebus sensibilibus: & inuenerūt res sensibiles, quæ sunt sub orbe dupliciter, s. habentes aīam, & non habentes aīam: et inuenerunt in eis id, quod generatur, generari ex re, quam appellāt formā: & est id, quod fit ens, postq̄ non fuerat: & ex re, quam appellāt materiam: & est id, ex quo generatur. nam inuenerunt ꝙ oē, quod generatur, generatur ex aliquo alio, quod appellant materiam. Et inuenerunt etiam id generari à re, quā appellauerunt agens, & propter aliquid, quod appellauerunt finem: et constituerunt quatuor causas, & inuenerunt rem, qua generatur generatū, s. forma gn̄ati, et res, à qua gn̄atur, & est agens propinquū ei vnum, aut specie, aut genere. in specie aūt, vt homo gn̄at hoīem, & equus equū: in genere vero, vt gn̄ari mulū ab equa & asino. Et, q̄m causę nō p̄cedunt apud eos in infinitū, posuerunt causam agentem primā permanentē. & aliqui eoꝝ dixerūt ꝙ ista causa sint corpora cœlestia: & aliqui posuerunt esse principium abstractum cū corporibus cœlestibus: & aliqui posuerūt hanc esse primū principium: & aliqui posuerūt esse sub eo, & contēti sunt generari corpora simplicia ex cœlo, & principijs corporum cœlestium: quoniam necesse est apud eos etiam vt ponant eis causam agentem. In eo autem, quod est sub corporibus cœlestibus, ex rebus generabilibus abinuicem animatis, necesse est vt ponant propter animam aliud principium, & est tribuens animam, & influens formam, & scientiam, quæ videtur ī entibus: & est id, quod appellat Galenus virtutem informatiuam. Et aliqui horum posuerunt hanc virtutem principium abstractum, & aliqui posuerunt eam intellectum, et aliqui animam, & aliqui corpus cœleste, & aliqui primum. & appellauit Galenus hanc virtutem creatorem, & fuit ei dubium vtrū sit Deus, aut aliud. Et hoc totum est in animalibus, & plantis, habētibus semina. sed in alijs ex plantis, & animalibus, non proijcientibus semina, manifestum est eis indigere hoc principio multo magis. & hoc est id, ad quod peruenit speculatio eorum de entibus, quæ sunt sub cœlo. Et speculati sunt etiam de cœlis, postq̄ conuenerunt in

Quomō Philosophi speculati sūt res ipsas, & earum habuerunt cognitionem. Vide infra di- spu. 6.

hoc, quod sint coeli principia corporum sensibilium, & determinauerunt quod corpora coelestia sunt principia corporum sensibilium mutabilium, quae sunt hic, & principia specierum, aut solum, aut cum pricipio separato. Et, quia speculati sunt de corporibus coelestibus, patuit eis quod non sunt generabilia eo modo, quo ista sunt generabilia, et corruptibilia, s. id, quod est sub corporibus coelestibus, quoniam gñatum, in eo quod est gñatum, apparet de eo quod est pars huius mundi sensibilis, & nō perficitur generatio eius, nisi ex eo quod est pars: gñatum. n. ex eis generatur ab aliquo, & cum aliquo, & in aliquo, & loco, & tpe. Et inuenerunt corpus coeleste esse cōditionem requisitam in generatione eorum, quoniam sunt causae agentes remotae. si. n. essent corpora coelestia generata hac generatione, essent hic corpora praecedentia, quae essent conditio requisita in generatione eorum, adeo quod essent pars alterius mundi, & essent hic corpora coelestia, vt sunt haec corpora. Si autem illa corpora essent etiā gñata, necesse est vt sint ante ea corpora coelestia alia, & procedet in infinitū. Et, cū totum hoc habitū fuerit apud eos hoc modo speculationis, & multis alijs modis, patuit eis quod corpora coelestia non gñantur, nec corrumpuntur eo modo, quo generantur, & corrumpuntur ista inferiora. nam generatum non habet definitionem, nec declarationē, nec intellectum aliud, quam hoc. & apparuit eis quod ista etiam: licet corpora coelestia habeant principia, quibus mouentur, & ex eis. Et, quoniam speculati sunt de principijs horum, apparuit eis quod necesse est vt principia eorum, mouentia ea, sint entia non corporea, nec potentiae in corpore. Quòd autem principia eorum non sint corpora, apparet, quoniam sunt principia prima corporum continentia mundū. Quòd vero nō sint potentiae in corporibus, ita quòd corpora sint conditio requisita in esse eorum, sicut est in principijs cōpositis, quae sunt hic in animalibus, patet. quoniam omnis potentia in corpore apud eos est finita: diuiditur. n. ad diuisionem corporis: et omne corpus, quod est huiusmodi, est generabile, & corruptibile, s. compositum ex materia & forma: & materia quidem est conditio requisita in esse formae. Vlterius, si essent principia eorum, vt sunt haec principia, essent corpora coelestia, vt ista, & indigerēt corporibus alijs praecedētibus. Et, quoniam habitum fuit apud eos esse principia huiusmodi, s. non corpora, nec esse potentias in corpore: & iam habitum est eis de intellectu humano formam habere duplex esse, esse quidem intellectuale, cū spoliatur à materia, & esse sensibile, cū fuerit in materia, ver. gratia lapis habet formam materialem, & est in materia extra animam, & formam, quae est comprehensio, & intellectus, & est abstracta à materia in anima: sequitur necessario apud eos vt sint haec entia abstracta simpliciter intellectus absoluti. quoniam, cùm fuerit intellectus, in eo quod est abstractus ab alio, tunc ille profecto, qui est abstractus simpliciter, multo magis debet esse intellectus. & sic sequitur apud eos vt id, quod intelligunt hae intelligentiae, sint formae horū entium, & ordo repertus in hoc mundo, sicut est in intellectu humano. nam intellectus nihil aliud est, nisi comprehendere formas entium, in eo quod sunt absque materia. Et verificatum est apud eos ex hoc, quòd entia habent duas entitates, entitas quidem sensibilis, & entitas intellectualis: & proportio entitatis sensibilis ad intellectualem est sicut proportio factorum cū scientijs facientis. Et crediderunt propter hoc, quod corpora coelestia intelligunt haec principia, & eorum gubernatio, in eo quòd est hic ex entibus, est ex eo quòd sunt habētia animam. Et, quoniam comparauerunt inter has intelligentias separatas, & intellectum humanum, tenuerunt quòd istae intelligentiae sunt excelsiores intellectu humano: licet communicent cum intellectu humano, cùm intellecta earum sint formae entium: & forma vniuscuiusque earum est id, quod comprehendunt ex formis entium, & ordine eorum. vt intellectus humanus est id, quod comprehendit ex formis entium, & ordine eorum. sed differunt, quoniam formae entium sunt causa intellectus humani: perficitur enim ab eis, sicut perficitur res, quae reperitur cum forma sua. sed iste, intellecta earum sunt causa formarum entium. nam ordo, & proportio in entibus est aliquid sequens, & proueniēs ab ordine, qui est in ijs intelligentijs separatis. ordo vero, qui est in intellectu nostro, sequitur ad id, quod comprehendimus ex ordine entium, & proportione eorū. & ideo est diminutus nimis: quoniam non comprehendimus multum de ordine, & proportione entium in intellectu nostro. Et, cùm sic fuerit, formae quidem entium sensibilium habent gradus in esse. & vilius est esse earum in materijs: deinde esse earum in itellectu humano est dignius, quam esse earum in materijs: deinde eē earum in intelligentijs separatis est nobilius, quam esse earum in intellectu humano. Iterum habent in intelligentijs illis gradus excedentes se adinuicem in esse, sicut est excessus intelligentiarum illarum adinuicem inter se. Et, cùm speculati fuerint etiam de corpore coelesti, tenuerunt quod sit in rei veritate vnum corpus simile vni animali, habens quidem vnum motum vniuersalem, similem motui animalis vniuersali, & est moueri localiter totū corpus eius, & hic motus est motus diurnus: & tenuerunt quod alia corpora coelestia, et motus eorum particulares sunt similes mēbris vnius animalis particularibus, & motibus eorum particularibus: & crediderunt propter copulationem horum corporum adinuicem, & conuersionem eorum ad vnū corpus, et vnum finem, cōuenire, et adiuuari in vna operatione: & est vniuersus mūdus, quia omnia deueniunt ad vnum principium: sicut est in artibus multis, quae intendunt ad vnum effectum, quod reducuntur ad vnam artem principalem. Et crediderūt propter hoc quòd ista principia separata tendunt ad vnum principium separatum, quod est causa omnium. & forma huius principij est ordo, & proportio, quae est in omnibus entibus. & hic ordo, & proportio est causa aliorum ordinum, & proportionum eius, quod est sub eo. & intelligentiae superant se adinuicem secundum esse earum cum eo, in propinquitate, & remotione. & prima intelligentia apud eos nō intelligit, nisi seipsam: & intelligens seipsam intelligit omnia entia excelsiori esse, & nobiliori ordine, & proportione: & illa, quae est sub ea, substantia eius est secundum quòd intelligit de formis, & ordine, & proportione, quae sunt in intelligentia prima: & excessus earum adinuicem est secundum excessum earum in hac re. Et sequitur ex hoc apud eos vt vilior non intelligat de nobiliori id, quod intelligit nobilior de seipso: nec nobilior intelligit id, quod intelligit vilior de seipso, scilicet vt sit id, quod intelligit quaelibet earum de entibus in eodem gradu. nam, si hoc esset, essent idem, & non distinctae. Et hoc modo dixerunt quòd prima intelligentia non intelligit nisi seipsam, & quae est post eam, intelligit primam, & non intelligit eam, quae est sub ea, quoniam est causatum. si autem intelligeret eam, fiet causatum causa. & crediderunt quòd illud, quod intelligit prima de seipsa, est causa omnium entium. & eius, quod intelligit vnaquaeque intelligentiarum, quae sunt sub ea, aliqua est, quae est causa entium propriorum huic intelligentiae, s. in creatione eorum, & aliqua est, quae est causa suijpsius, & est intellectus humanus secundum se totum. Secundum hoc debet intelligi opinio Philosophorum in his rebus, & his, quae induxerunt eos ad hanc credulitatem in mundo. Et, cùm bene considerentur, non sunt minus sufficientes, & quietantes

Intellecta intelligentiarū sunt cāae entiū: entia vero intellectus nostri, cū ab eis pficiat.

Corpus coeleste est simile vni animali. Vide l. 2. Coe. 42. 71. & 74. & supra disp. 1. et infra etiā.

De intellectione Dei, & intelligentiarum.

& quietantes animum, q̃ res, quę mouerunt Loquentes huius gentis, s. primo Mahatazelam, & secūdo Asfariam, ad credendum de primo principio id, quod crediderunt, s. ipsi crediderūt ꝙ hoc sit substantia, nō corporea, nec in corpore, viuens, sciens, volens, potēs, loquens, audiens, & videns, nisi ꝙ secta Assaria fuit causa sectæ Mahatazelę, & ꝙ hæc substātia est agens omnium entium imediate, & sciens ea scientia infinita: entia. n. sunt infinita: & remouerunt causas, quæ sunt hic. & hæc substantia, viuens, sciens, volens, audiens, videns, potens, & loquens reperitur cum omnibus, & in omnibus, i. copulata cum eis copulatione in esse. Et hæc positio existimaṫ de ea ꝙ eueniunt ei multę obiectiones. nam hoc tale ex entibus est de necessitate de genere animę. anima enim non est corpus, et tamen est substantia, viuens, sciens, potens, volens, audiens, videns, & loquens. Igitur isti posuerunt principium entium animam vniuersalem separatam à materia, ex eo ꝙ non sentiunt eam. Postea autem narrabo quęstiones, quæ sequuntur hanc positionem. Et quod manifestum est de eis, vt est sermo de attributis, est vt sit hic substantia composita ęterna, & erit hic compositio æterna. & est aliter, q̃ ponit secta Assaria, quòd omnis compositio est innouata: quoniam est accidēs, et omne accidens fm eos est innouatum. & posuerunt cum hoc omnia entia esse operationes possibiles, & non tenent ꝙ sit in eis ordo, nec proportio, nec sapientia, quæ ordinat naturam illam entium, sed crediderunt ꝙ omne ens est possibile vt sit, aliter q̃ est. et hoc sequitur eis in intellectu de necessitate. Et ipsi etiam tenent in rebus artificialibus, quibus assimilantur naturalia, quòd sit ordo, & proportio, quæ appellatur sapientia: & appellant artificem sapientem. Et in eo, quod dicunt, et eo contenti sunt, in eo ꝙ sit in toto vniuerso tale principium, est ꝙ assimilant operatiōes naturales operationibus voluntarijs. & dixerunt omnis operatio, in eo ꝙ est operatio, prouenit ex agente, volente, eligente, viuente, & sciente: & natura huius operationis, in eo ꝙ est operatio, hoc determinat. et dixerūt in hoc id, quod non est viuens, est inanimatum, & mortuum: & mortuum non prouenit ex eo operatio: ergo id, quod non est viuens, non prouenit ex eo operatio. et negauerunt operationes prouenientes ex rebus naturalibus, & negauerunt cum hoc vt sint operationes in rebus viuis, quæ apparent. & dixerunt ꝙ istæ operationes proueniunt coniunctim in viuente in apparentia: agens vero eoꝶ est viuens, quod non apparet. & sequitur eis vt non sit vita rebus, quæ apparent, qm̃ vita cōuenit rei apparenti propter operationes suas. Vlterius vellem scire vnde prouenit eis hoc iudiciū in re occulta? Via aūt, qua processerunt ad constituendum hunc efficientem, est qm̃ posuerunt innouatum habere innouātem. & in hoc non proceditur in infinitum: vnde de necessitate perueniet ad innouans antiquum. & hoc est veꝶ, sed non declaratur ex hoc ꝙ hoc æternum non sit corpus: quare oportet vt copuletur huic ꝙ non oē corpus est antiquum, cui accidunt multæ dubitationes. & non sufficit in hoc eos declarare mundum habere innouās. nam potest dici ꝙ innouans eum sit corpus antiquum, in quo non est aliquod accidentium, quibus probauerunt cœlos esse innouatos, non ex reuolutionibus, nec ex alio. nam ponunt compositum antiquum. Et, quia posuerūt corpus cœleste generatum, posuerūt id alio modo, q̃ intelligitur de generatione in re apparenti: & est vt sit ex re, & tempore, & loco, & aliquo modo, & conditione, non autem vſr: qm̃ in rebus apparentibus non est corpus generatū ex non corpore. nec ponūt ꝙ agens eius sit sicut agens apparens: agens. n. apparens, actio eius est vt mutet ens ex dispositiōe ad dispōnem, non ꝙ mutet priuatiōnē ad esse, sed facit id quiescere, & ens ad formam, & denoīationem aīalem, qua permutatur hęc res ex vno ente ad aliud ens, diuersum ab eo, in substantia, definitione, nomine, et verbo. Et ideo tenebant Antiqui ꝙ ens simpliciter non generatur, nec corrumpitur. vnde, cū conceditur eis cœlos innouātos esse, non possunt declarare eos esse primū innouatoꝶ: & tñ apparet ex eo, quod scriptum est in libro excelso, cum dixit In principio creauit cœlum, & terram, &c. &, cùm dixit Deus in cœlo præparauit sedem suam, & cùm dixit, Et extendit eos vt tabernaculum. Agēs autem apud eos efficit materiam generati, & formā eius, si crediderint habere materiam, aut efficit id fm totū, si crediderint esse simplex, vt crediderunt de substātia indiuisibili. Si autem hoc sic se habet, tunc hæc spēs agentis mutat priuationem ad esse apud generationē, scilicet generationem substantiæ indiuisibilis, quæ est apud eos fundamentum corpoꝶ, & mutat esse ad priuationem apud corruptionem, s. apud corruptionem partis indiuisibilis. & manifestum est non conuerti cōtrarium ad contrarium. nam non conuertitur ipsa priuatio ad eē, nec ipsum calidum ad frigidum, sed priuatum est id, quod fit ens, & calidum frigidum, & frigidum calidum. & ideo dixit secta Mahatazela ꝙ priuatio sit substantia: sed posuerunt hanc substantiā denudatam denoīatione ipsius esse, anteq̃ fuerat mundus. Sermones autem, ex quibus existimauerunt sequi non generari aliquid ex aliquo, sunt sermones non veri. & magis sufficiens ex illis est, cùm dixerint si aliquid esset ex aliquo, procederet in infinitum. Et responsio huic est hoc esse impossibile, cùm esset secundum rectitudinem, quoniam sequeretur infinitum in actu: sed non est impossibile circulariter vt ex aere erit ignis, & ex igne aer in infinitum, & subiectum æternum. nam sustentaculum eorum in innouatione vniuersi est ꝙ id, quod non euadit ab innouationibus est innouatum: & vniuersum est subiectum innouationum, et non absoluitur ab innouationibus: ergo est innouatum. et magis quod sequitur eis de falsitate, cōcedendo hanc rationē, cùm conceditur eis hæc propositio, est ꝙ ipsi non præbent iudicium ꝙ id, quod non euadit ab innouationibus apparenter, sit innouatum in eo ꝙ est innouatum ex aliquo, non ex nihilo. & tamen ipsi ponunt vniuersum esse generatum ex nihilo. Vlterius hoc subiectum apud Philosophos, & est id, quod appellant materiam primam, non euadit à corporeitate. & corporeitas simpliciter apud eos non est innouata.

Corporeitas æterna ē materię primę.

Propositio autē dicens ꝙ id, quod non euadit ab innouationibus, est innouatum, non est vera nisi in eo, quod non euadit de eodē innouato. id aūt, quod nō euadit ab innouationibus, quæ sunt eodē genere, quibus non est principiū, quęro vnde sequiṫ vt sit subiectū eoꝶ innouatum? & ideo, qa persenserunt hoc Loquētes sectæ Assarię, copulauerūt huic propositioni aliam, & est impossibile esse reperiri innouationes infinitas, s. nō habentes principium, nec finem: quod sequitur apud Philosophos. Et hoc, & similia sunt inconuenientia sequentia positionem eorū: & sunt plura inconuenientibus sequentibus Philosophis, et positionem eorum, ꝙ idem agens, quod est primum principium, sit agens eius, quod est in mūdo immediate. nam hæc positio contradicit ei, quod videtur ad sensum de actione rerum adinuicē. Et fortius, quod dixerunt in hac re, est ꝙ agēs, si esset passum, procederet in infinitum. Attamen hoc sequeretur, si agens esset agens, ex eo ꝙ est passum, & motor motor, ex eo ꝙ est motum. & non est sic: quoniam agens est agens, in eo ꝙ est in actu: quod enim non est, nihil agit. quod vero sequitur ex hoc, est vt finiantur agentia passa ad agens, quod non est passum omnino, non autem vt

auferantur agentia passa, vt existimauerunt homines. Praeterea magis sequitur ex conclusionibus eorum falsitas, q̃ sequitur ex propositionibus, à quibus venerũt ad cõclusiones. q̃m, si esset principium entium, habens vitam, scientiam, posse, & voluntatem, & essent haec attributa addita substantiae, & substantia illa non corporea, tunc nulla esset differentia inter animam, & hoc ens, nisi ꝙ anima est in corpore, & hoc ens est anima, quae non est in corpore. & quod est huiusmodi, est necessario compositum ex substantia, & attributis. & oẽ compositum indiget necessario componente. nam impossibile est vt sit aliquid compositum ex se, sicut impossibile est vt sit generatum ex se. generatio. n. quae est in actu generantis, nihil aliud est, nisi compositio generati, & generans nihil aliud est, nisi cõponens. Demum, sicut omne passum habet agens, sic omne compositum habet componentem efficientem. compositio enim est conditio in esse compositi, & impossibile est vt sit res causa in cõditione esse sui: nam sequeretur vt esset res causa sui ipsius. & ideo Mahatizelę, cũ ponebãt haec attributa in primo principio reduci in substantiam, non addita ei, eo modo, quo inueniunť multa attributorum substãtialium multis entibus vt esse, & vnũ, & ęternum, & alia, sunt viciniores veritati, q̃ secta Assaria, & opinio Philosophorum in principio est vicina opinioni Mahatazilę. Ecce ꝙ narrauimus res adductas ab istis sectis ad credulitates istas de primo principio. De inconuenientibus autem, quae sequuntur ambabus sectis, illa, quae sequuntur Philosophis, iam adduxit ea Alg. & iam praecessit responsio nostra quibusdam eorum: & vlterius postea afferemus eã. quae vero sequuntur loquentibus, iam innuimus hic in hoc sermone. Et reuertamur ad cognoscendum gradum cuiusq; sermonis sermonum positorum ab hoc viro in hoc libro de praefatione, & sufficientia, ac mẽsura veritatis, vt promisimus. coacti autem fuimus narrare sermones probabiles, qui induxerũt Philosophos ad has credulitates de principijs vniuersi: cùm ex eis possit responderi aduersarijs in eis, quę sequuntur eis ex inconuenientibus, & narrauimus inconueniẽtia, quę sequuntur Loquẽtibus etiam: q̃m iustum est vt habeatur notitia rationum eorum in hoc, & vt extrahantur ex eis rationes eorum, cũ quibus ratiocinantur: & iustum est etiam, vt dicit sapiens, vt vir afferat rationes aduersario, sicut affert sibi ipsi, s. vt inuigilet in perquirẽdo rationes opinionis eius, & concedat ex eis id, quod concedit sibi ipsi.

Quo pacto Deus, intelligendo seipsum, cuncta intelligat.

Et dicimus ꝙ id, quod Loquentes existimauerunt ꝙ primum principiũ, si non intelligit nisi se, ipse ignorat totũ, quod creauit, hoc profecto sequiť, si id, quod intelligit de se, esset aliquid praeter entia simpliciter. id vero, quod ponunt, est ꝙ id, quod intelligit primum de seipso, est esse entia nobiliori esse, & est intellectus, qui est causa entium, non ꝙ intelligit entia, in eo ꝙ sunt causa intellectionis eius, sicut est in intellectu nostro. & dictum eorum, ꝙ ipsum non intelligit aliud ab eo ex entibus, s. ꝙ ipsum non intelligit ea eo modo, quo nos intelligimus, sed modo, quo nullum intelligẽs ea intelligit pręter Deum glo. nam, si intellectio eorum esset modo, quo ipse ĩtelligit, esset cõis eis scientia. absit. & hoc est attributũ propriũ Deo glo. et ideo determinauit aliquis Loquẽtium ꝙ est Dei glo. attributum sibi proprium, pręter septẽ attributa, quae ei constituerunt. Quare non concedimus scientiã eius denominari ꝙ sit vniuersalis, nec ꝙ sit particularis. vniuersale. n. & particulare sunt causata ab entibus: & ambae scientiae sunt generabiles, & corruptibiles. Et nos declarabimus hoc magis, cùm loquemur an sciat particularia, vel ne: vt est mos eorum in positione huius disputationis: & declarabimus ꝙ sit quaestio vana in Deo glo. Haec autem quęstio includitur inter duas partes necessarias, quarum vna est, ꝙ Deus, si intelligit entia, ita ꝙ sunt causa scientiae eius, tunc sequeretur ꝙ intellectus eius esset generabilis & corruptibilis, et perficeretur nobile per ignobile. &, si esset substantia eius pręter intellecta rerum, et ordinem earum, esset hic alius intellectus, qui non est comprehensio formarũ entium, prout sunt, ordine, & proportione. &, cũ ambo ista sint inconuenientia, sequitur vt id, quod intelligit seipsum, scit entia nobiliori esse, q̃ sit esse, in quo entia reperiunť. Et quod testatur, ꝙ idem ens reperiũtur ei gradus in esse, est id, quod reperitur de anima. nam color exẽpli gratia, reperiuntur ei gradus in esse, quorum alter est nobilior altero. q̃m vilissimus graduum eius est esse in materia, & habet esse nobilius isto, & est esse eius in oculo. nam hoc esse est esse coloris, cõprehendens seipsum: et quod habet in materia est esse inanimatum non comprehendens seipsum. et iam declaratum est etiam in sciẽtia de Anima ꝙ color habet etiam esse in potẽtia imaginatiua, & est nobilius, q̃ esse eius in virtute visiua. & sic declaratum est ꝙ est ei in virtute memoratiua esse nobilius, q̃ esse eius in virtute imaginatiua, & habet in intellectu eẽ nobilissimum omnium horum esse. & sic dicimus ꝙ in substantia scientiae primę est esse nobilissimum oĩum esse eorũ, & est esse, quod impossibile est vt sit aliud esse nobilius eo. Id autem, quod narrauit ex Philosophis de ordine influxus principiorũ separatorum ab eo, & numero eius, quod influitur ex quolibet principio illorum principiorum, est res, cuius non erit demonstratio de aduentu eius, & terminatione eius. & ideo non reperiť definitio, quã narrauit in libris Antiquorum. Quòd aũt oĩa principia separata, & nõ separata influãtur à primo principio, & ,ppter influxũ huius potentiae vnius erit totũ vniuersum vnũ, & ex eo copulanť oẽs partes eius, adeo ꝙ totũ intelligit vnã operationẽ, sicut est dispositio in corpe vnius aĩalis, quod est diuersarũ potentiarum, membrorum, & opationum, q̃m fuit apud sapiẽtes vnũ ens propter potentiã vnã influxam ei à primo, est res, ad quam cõueniunt oẽs. *Idem supra.* q̃m cœli apud eos vĩr sunt vt vnũ aĩal: & motus diurnus, quẽ hñt oẽs, est sicut motus localis vĩs totius aĩalis: & motus, quos habent partes cœli, sunt sicut motus particulares membrorum aĩalis. & iam constituta fuit apud eos demõstratio ꝙ aĩali est vna potentia, qua vnum est, & qua oẽs potentiae, quae sunt in eo, intendunt vnam opationem, & est conseruatio aĩalis. & haec potentia copulata est potentiae influxae à primo principio. &, nisi esset hoc, separarentur partes eius, et ipsum non permaneret ictu oculi. Si autem est necessario aĩali vni vna potentia spiritualis, transiens per omnes partes eius, qua est pluralitas, tunc id, quod reperitur in eo ex potentijs, & corporibus, erit vnum, adeo ꝙ dicitur de corporibus repertis in eo ꝙ sint corpus vnum, & dicitur de potẽtijs repertis in eo ꝙ sint potentia vna, et erit proportio partium entium ad totum vniuersum proportio partium vnius aĩalis ad vnum aĩal: ergo de necessitate erit vt sit dispositio eorum in partibus vitalibus, et potẽtijs motiuis aĩalibus, & intellectualibus haec dispositio, s. ꝙ est in eis vna potentia vitalis, qua copulantur adinuicem oẽs potentiae spirituales, & corporales, & transit in oẽs vno transitu. &, nisi esset hoc, nõ esset hic ordo, & proportio. & s̃m hoc verificatur sermo, ꝙ Deus creat oĩa, & manutenet, & conseruat, vt dixit, Verbo Dei factĩ sunt cœli. Et non est necesse ex transitu huius potentiae in res multas, vt sit illi potentiae pluralitas, vt existimauit, qui dixit ꝙ ex primo principio vno ĩfluitur primo vnum, deinde influuntur ab hoc vno plura. quoniam existimatur quòd sequatur hoc, si assimilaretur agens absq; materia agenti, quod est in materia. vnde, si diciť

nomen

nomẽ agẽtis de eo, quod est absq; materia, & eo, quod est cum materia, est æquiuoce. & hoc quidem declarabit tibi possibilitatem emanatiõis pluralitatis ab vno. Præterea, quoniam esse aliorum principiorum separatorum est in eo ꝙ imaginantur de eo, & non est quod prohibeat quin ipsum sit idem, in quo imaginant̃ multa imaginationibus diuersis, sicut non est impossibile in pluralitate vt imaginetur de ea vna imaginatione: et iam reperimus ꝙ corpora cœlestia omnia in motu eorum diurno imaginantur ipsa, & orbis stellarum fixarum eadem imaginatione: nam mouetur vniuersaliter hoc motu ab vno motore, et est motor orbis stellarum fixarum: & reperimus eis etiam motus proprios diuersos, & necesse est vt sint motus eorum ex motoribus diuersis aliquo modo, & eisdem aliquo modo, et est ex copulatione motuum eius motui primi orbis. quoniã, sicut si aliquis imaginatus fuerit ꝙ auferatur mẽbrum vnum commune membris animalis, aut potẽtia cõis, auferuntur omnia membra huius animalis, & omnes potẽtiæ eius, sic est dispositio in orbe, & partibus eius, & potentijs eius motiuis, demum principijs mundi, & partibus eius cum primo principio, & adinuicem. Et mũdus maxime similis est apud eos ciuitati vni. nam, quemadmodũ ciuitas consistit in vno Principe, & multis Vicarijs sub illo primo Pricipe deputatis, sic est dispositio apud eos in mundo. nam, quemadmodum alij Vicarij, qui sunt in ciuitate, copulantur primo Principi, eo ꝙ Princeps primus est is, q tribuit vnicuiq; eorũ dominia illa ſm finem, propter quem fuerant illa dñia, & ſm ordinem operationum producentium ad illos fines, sic est dispositio in Principe primo, q est in mundo cum alijs Vicarijs. & declaratũ est apud eos ꝙ qui tribuit finem entibus separatis à materia, est is, qui tribuit esse. qm̃ forma, & finis sunt idem in hac specie entium: & qui tribuit finem his entibus, est is, qui tribuit formam: & qui tribuit formam est agens: ergo qui tribuit finem his entibus est agens. & ideo videtur ꝙ primum principium sit principium omniũ istorum principiorum, in eo ꝙ est agens, forma, & finis. De dispositione autem eius cum entibus sensibilibus: quoniam ipsum est, quod dat eis vnitatem: & vnitas, quę est eis, est causa esse pluralitatis, quam copulat illa vnitas, erit profecto principium horum omnium, in eo ꝙ est agẽs, forma, & finis. & omnia entia perquirunt finem suum cum motu, & est motus, quo perquirunt finem suum, ad quem creata sunt. & hoc est omnibus entibus naturaliter, homini vero voluntarie. & ideo præcipitur ei præter alia entia, & est credens prę cęteris. Contingit aũt sapiẽtibus dicere ꝙ ista dominia, quæ sunt in mundo, licet oĩa proueniãt ab vno primo principio, aliqua quidem eorum proueniunt ab eo immediate, & aliqua mediate cum progressu, & ascensu à mundo inferiori ad mundum superiorem. qm̃ repererunt partes orbis aliquas propter motus aliquarũ: & hoc attribuunt primo, vsq; quo deueniant ad primum simpliciter. & innuitur eis, & declaratur vnus ordo, & operatio, qua cõicant omnia entia vna cõicatione. & ꝑuenire ad graduationem, quam comprehendit speculans in entibus apud ascensum ad scientiam primi est difficile: & quod comprehendunt scientiæ humanę de eo est vlr. Sed id, quod induxit homines ad credendum ꝙ sint ordinata, & graduata à primo principio, ſm graduationem orbium eorum in loco, est qm̃ viderũt ꝙ orbis superior, in eo ꝙ apparet de eo, est excelsior eis, qui sunt sub eo, & alij orbes sequuntur eum in motu eius: & crediderunt propter hoc id, quod recitatum fuit de eis in graduatione ſm locum. Et posset dicere aliquis, forte graduatio, quæ est ĩ illis, est propter operationem, nõ propter ordinem in loco. qm̃, cùm manifestum est ꝙ operationes planetarum, & motus eorum, sunt propter motum Solis, forte motores eorum intendunt, & innituntur in motione sua motui Solis, & Sol prouenit à pmo. Quare non inueniuntur in hoc quæsito propositiones veræ, nisi ex parte dignioris, & nobilioris. Et his habitis reuertamur ad id, in quo fueramus.

ALGAZEL.

Ait Alg. Responsio Secunda est, ꝙ qui tenet primum non intelligere, nisi seipsum, inducitur ad hoc ex timore pluralitatis. nam, si dicitur ꝙ intelligit aliud, necesse est vt sit in intellectu eius pluralitas, & alietas, cùm intelligat seipsum, & aliud. Et hoc profecto necesse est esse in causato primo. vnde oportet vt nõ intelligat, nisi seipsum. nã, si intelligeret aliud, id esset aliud à se ipso, & indigeret causa, quæ est alia à causa sui ipsius: & non reperitur causa, nisi causa sui ipsius: quare est primum principium: ergo oportet vt nõ sciat, nisi seipsum: & aufertur pluralitas, quæ facta est hoc modo. Si autem dicet, ex eo ꝙ intelligit seipsum, oportet vt intelligat ꝙ sit prĩcipium, dicimus, si sequitur hoc ei, aut erit ex causa, aut sine causa. Si ex causa, tunc non datur causa, nisi primum principium, & est vnum, & non potest imaginari ꝙ proueniat ab eo, nisi vnum, & iam prouenit, & est substantia causati, igitur secundũ quomodo proueniet ab eo? Si vero sine causa, sequerentur ad esse primi entia multa absq; causa, & sequeretur ex eis pluralitas. Si autem hoc nõ intelligit, ex eo ꝙ necessarium in esse, non erit nisi vnum, & additum vni est possibile, & possibile indiget causa, tunc hoc sequitur in causato, si fuerit necessarium in esse. ex se igitur est incõueniens dictum eorũ, ꝙ necessarium in eẽ est vnũ. Si vero fuerit possibile, impossibile est esse sine causa: & non est ei causa: igit̃ non intelligit esse suũ. et non est de necessitate causati primi vt sit possibile in esse. nam possibilitas esse est necessaria omni causato. causatum autem scire causam non est necessariũ in esse sui, sicut causam scire causatum non est necĩum in esse sui. sed fieri scientiam in causato est magis manifestum, q̃ fieri scientiam in causa. igitur declaratum est ꝙ pluralitas, proueniens in sciẽtia eius de principio, est falsa. nam non habet principium, & non est de necessitate esse causati. & hoc etiam non potest euadi ab eo.

AVEROES.

Ait Auer. Hæc est ratio eius, q affirmat primum intelligere id, cuius est causa. qm̃ dicitur, si non intelligit ex se ꝙ sit principium, intelligere quidem seipsum est intellectio diminuta. Quæstio autem Alga. in hoc est, qm̃, si intelligit id, cuius est causa, non euadit, aut erit hoc ex causa, aut sine causa. si aũt ex causa, igitur primũ habet causam. sed primi non est causa. si vero fuerit sine causa, necesse est vt proueniat ab eo pluralitas, & ꝙ sciat eam. si aũt prouenerint ex eo plura, non esset necessarium in esse. qm̃ necessariũ in esse non erit, nisi vnum: & quod proueniunt ab eo plures vno, est possibile in esse: & possibile in esse indiget causa: ergo falsum est dictum eorum, ꝙ primũ est necessariũ in esse, et scit causatũ suum. Et dixit causatum aũt scire causam non est de necessitate esse sui: & multo magis ꝙ non erit de necessitate causam scire causatũ. Dicimus, hoc dictum est sophisticum. nam, cùm posuerimus causam intellectum, qui intelligit causatum suum, non est de necessitate ex hoc, ꝙ sit ex causa addita substãtiæ eius, sed ex seipso. nam sequi causatum ab eo est, quasi sequens substantiam eius. si aũt sequi causatũ ab eo non ex causa, sed ex seipso, igitur non sequit̃ vt proueniat ab eo pluralitas. nam hoc ſm radicẽ eorum reducitur ad substantiam eius. &, si substantia eius est vna, proueniet ab ea vnum: si autem plures, plures. Id autẽ, quod ponitur in hoc sermone, ꝙ oẽ causatũ est

poſſibile in eſſe, hoc eſt verum in cauſato compoſito. & impoſſibile eſt eſſe aliquid cõpoſitum, & ęternum: & omne poſſibile in eſſe apud Philoſophos eſt innouatum, & hoc eſt id, quod declarauit Ariſto. in multis locis librorum ſuorum: & declarabitur magis hoc à nobis, cùm loquemur de neceſſario ĩ eſſe. Id autem, quod Auicenna appellat poſſibile in eſſe, ipſum quidem, & poſſibile in eſſe dicuntur æquiuoce. Quare id indigere efficiente non eſt manifeſtum eo modo, quo eſt manifeſtum eo poſſibile indigere.

ALGAZEL.

AIt Alga. Quæſtio Tertia. Intelligere autem cauſatum primũ ſeipſum, aut eſt ipſummet, aut diuerſum. ſi autem diuerſum, ſic etiam erit in primo principio, & proueniet ab eo pluralitas. ſi vero nõ fuerit diuerſum, ergo in eo non eſt quaternitas, nec trinitas ſecundum exiſtimationem eorum, ſcilicet ꝙ intelligit ſeipſum, & intelligit principiũ ſuum, & eſt poſſibile ĩ eſſe. & poteſt addi, quòd ſit neceſſarium in eſſe, propter aliud: & ita apparet quinqueitas. & in hoc patet ampliatio eorum in errore.

AVEROES.

AIt Auer. Sermo hic de intelligentijs eſt duobus modis, quorũ Vnus eſt in eo, quod ĩtelligit, & in eo, quod nõ intelligit. et eſt diſputatio, de qua diſceptauerunt Antiqui. Sermo autem in eo, quod prouenit ex eis, ſolum Auic. de eo locutus eſt, ſermone, quẽ hic recitauit pro Philoſophis, & ſe extendit ad dubitandum contra eum, ad hoc vt exiſtimeẽ ipſum dubitaſſe contra oẽs. & hoc, vt ipſe dixit, eſt ampliatio ſiſtentis in errore. et non reperitur hic ſermo alicuius Antiquorum. & eſt ſermo, cui non conſtituitur demonſtratio, niſi ei, quòd exiſtimauerunt ꝙ ab vno non prouenit, niſi vnum. quæ quidem propoſitio non eſt in agentibus, quæ ſunt formę in materijs, ſicut eſt in agentibus, quæ ſunt formę abſtractę à materia. nam non eſt ſubſtantia intelligentię cauſatæ apud eos, niſi id, quod intelligit de principio ſuo. & non ſunt hic duo, quorũ vnũ eſt ſubſtãtia, & aliud qd additum ſubſtãtiæ. qm̃, ſi hoc eſſet, eſſet cõpoſitum, ſimplex aũt non eſt cõpoſitum. Drĩa autẽ inter cauſam, & cauſatum eſt, qm̃ cauſa prima eẽ eius eſt in ſe, ſ. formis ſeparatis: cauſa vero ſecunda eſſe eius eſt relatiue ad primã cauſam. nã eſſe cãtum eſt ex ſemetipſa, & non eſt quid additum ei, ſicut eſt in cauſatis materialibus. v.g. color eſt aliquid exiſtens in ſe in corpore, & eſſe cauſa viſionis eſt, ex eo ꝙ eſt relatiue, & viſio non habet eſſe, niſi in hac relatione. Quare abſtracta à materia ſunt ſubſtãtiæ de natura relationis. vnde vniuntur cauſa, & cauſatum in formis abſtractis à materia. & ꝑpter hoc ſunt formæ ſenſibiles de natura relationis, vt declaratum eſt in libro de Anima.

ALGAZEL.

AIt Alga. Quæſtio Quarta. Trinitas non ſufficit in cauſato primo. nam corpus primi orbis ſecundum eos ſecutum eſt ab aliqua re ſubſtantiæ principij. & in eo eſt compoſitio tripliciter. Primo, quia eſt compoſitum ex forma, & materia, & ſic omne corpus apud eos, & non euadit vnumquodq; eorum à principio: nam forma differt à materia. & nulla earum ſecundum opinionem eorum eſt cauſa, quæ non indigeat alia, adeo quòd erit vna earum mediãte alia, abſq; alia cauſa addita eis.

AVEROES.

AIt Auer. Quod aũt dixit eſt, qm̃ corpus cœleſte ſm̃ eos eſt cõpoſitum ex materia, & forma, & anima, neceſſe eſt ex hoc vt ſint in intelligentia ſecunda, ex qua prouenit orbis, quatuor res. res quidẽ, ex qua ꝓuenit forma: & res, ex qua prouenit materia, cùm nulla harum eſt cauſa non indigens alia, ſed materia eſt cauſa formæ aliquo modo, & forma eſt cauſa materiæ aliquo modo: & res, ex qua prouenit anima: & res, ex qua prouenit motor orbis ſecundi: igitur in eo erit quaternitas neceſſario. Attamen ſermo, quòd corpus cœleſte ſit compoſitum ex forma, & materia, vt ſunt alia corpora, eſt quid, in quo errauit Auicenna in Peripateticis. nam corpus cœleſte ſecundum eos eſt corpus ſimplex. ſi autem eſſet compoſitum, corrumperetur apud eos. & ideo dixerunt de eo quòd ſit ingenerabile, & incorruptibile, & non habet potentiam ad duo contraria. Si autem eſſet, vt dicit Auicenna, eſſet compoſitum, ſicut animal. &, ſi hoc conceditur, ſequeretur quaternitas ei, qui dicit quòd ab vno non prouenit, niſi vnum. & iam diximus quòd modus, quo iſtæ formæ, aliquæ earum ſint cauſa aliquarum, & quòd ſint cauſæ corporum cœleſtium, & eius, quod eſt ſub eis, & ꝙ cauſa ꝑma ſit cauſa oĩum, eſt diuerſus ab hoc.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secundus autem modus eſt, ꝙ corpus ſupremum eſt in termino determinato in magnitudine. & determinatio eius in hac menſura prę cæteris orbibus eſt quid additum eſſe eius. nam ex ſeipſo poſſibile eſt vt ſit maius, aut minus: & impoſſibile eſt ei hoc eſſe abſq; determinante in hac menſura, addito rei ſimplici, quæ neceſſitat eſſe eius, non autem vt eſſe intellectus, quod eſt eſſe abſolutum, & non determinatur in menſura oppoſita alijs menſuris. & poteſt dici ꝙ non indiget, niſi cauſa ſimplici.

AVEROES.

AIt Auer. Diſpoſitio huius ſermonis eſt ꝙ ipſi, cùm dixerint quòd corpus orbis eſt res tertia, quę ſequitur, & ipſum in ſe non eſt ſimplex, ſcilicet ꝙ eſt corpus habens quantitatem, tunc in eo ſunt duo, quorum vnum prębet corporeitatem ſubſtantialem, & aliud quantitatem terminatam. & neceſſe eſt vt in hac intelligentia, ex qua prouenit corpus orbis, ſint plura, & non erit cauſa ſecunda trina, ſed quaterna. Attamen hoc totum eſt poſitio falſa. nam Philoſophi non crediderunt corpus vniuerſum prouenire à principio ſeparato. ſi autem prouenit ab eo aliqd apud eos, prouenit forma ſubſtantialis. ſed mẽſuræ partium eius apud eos ſequuntur formas. Sed hoc totum apud eos eſt in formis materialibus. corpora autem cœleſtia apud eos, ex eo quòd ſunt ſimplicia, non recipiunt paruitatem, et magnitudinem. Vlterius ponere formã, & materiam prouenire à principio ſeparato eſt quid extra radices eorum, & abſurdum. Agens autem in rei veritate ſecundum Philoſophos, quod eſt in generabilibus, & corruptibilibus, non efficit formam, nec materiam, ſed efficit ex materia compoſitum ex vtraq; ſimul, ſcilicet compoſitum ex materia, & forma. nam, ſi agens efficeret formas in materia, efficeret eas in re, nõ ex re. & hoc totum non eſt opinio Philoſophorum: & non eſt arguendum contra eam ex eo, quòd ſit opinio Philoſophorum.

Corpora cœleſtia non recipiunt paruitatem, & magnitudinem.

Agẽs nõ efficit formã, nec materiã, in materia, ſed ex materia compoſitum.

ALGAZEL.

AIt Algazel, reſpondens pro Philoſophis. Si autem dixerit cauſa eius eſt quòd, ſi eſſet maius, non eſſet neceſſarium in aduentu ordinis vniuerſalis. ſi autem minus, non eſſet conueniens ordo intentus.

AVEROES.

AIt Auer. Intendit in hoc ſermone ꝙ Philoſophi non opinantur ꝙ corpus orbis exempli gratia poſſit eſſe maius, ſeu minus eo, quod eſt. nam, ſi eſſet vna harum poſitionum, non proueniret ordo intentus hic, & non erit motio eius ad id, quod eſt hic, motio naturalis, ſed eſſet aut addita huic motioni, aut diminuta: & ambo determinãt corruptionẽ entiũ, quæ

ſunt

sunt hic, non autem ꝙ magnitudo sit concessa, vt dixit Alga. sed maioritas, & minoritas, ambæ determinant corruptionem mundi apud eos.

ALGAZEL.

AIt Alga. arguens Philosophis. Et dicamus, & ipse modus ordinis, aut est sufficiēs in esse eius, in quo est ordo, aut indiget causa reperta. si autem sufficiens, ergo vos non indigetis positione causarum, & iudicatis ꝙ erit ordo his entibus absq; cā addita. si vero hoc non sufficit, sed indiget causa, hoc etiam non sufficit in appropriatione mēsurarum, sed indiget etiam causa compositionis.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius sermonis est ꝙ sequitur eis vt sint in corpore multa, quæ non possunt prouenire ab vno agente: nisi dicant ꝙ ab vno agente proueniant operationes multæ, aut credant ꝙ multæ ex passionibus corporis prouenīāt à forma corporis, & forma corporis ab agente. & ſm hanc opinionem nō prouenient accidentia prosequētia in corpore generato ab agente prouentione prima, sed mediante prouētione formę ab eo. & hic sermo est possibilis ſm radicem Philosophorum, non aūt ſm radices Loquentium. Et existimo ꝙ Mahatazilę non tenēt ꝙ hic sint aliqua nō prouenientia ab agente prouentione prima, vt tenent Philosophi. nos aūt iam diximus quomodo vnum sit causa ordinis, & rerum subiectarum ordinis, & non oportet reiterare illud hic.

ALGAZEL.

AIt Alga. Tertius modus est ꝙ orbis supremus diuidiť in duo puncta, quę sunt poli, et sunt quę constituunt situm, & non separātur à locis suis. partes vero Zodiaci, diuersificať situs earū, & nō euadit, aut erunt oēs partes orbis supremi similes: & non sequitur mutatio duoꝝ punctorum prę ceteris pūctis, vt sint poli, aut erunt partes eius diuersæ. & in quibusdam sunt ꝓprietates, quæ nō sunt in alijs. Et quæro qd est principium illaꝝ diuersitatum? corpus enim supremū non prouenit nisi ex vno simplici: simplex aūt non efficit nisi simplex in figura, & est rotunda, & simile in re, & est impossibilitas ab actionibus cognoscētibus, & separatis. & hoc etiam non est euasio ab eo.

AVEROES.

AIt Auer. Simplex dicitur dupliciter, quorum Vnum est, quod nō est compositum ex multis partibus, & tñ est cōpositum ex forma, & materia: & hoc modo diciť de corporibus quattuor quòd sint simplicia. Aliud vero diciť de eo, quod non est cōpositum ex forma, & materia, quæ mutatur ad formā in potentia, & sunt corpora cœlestia. Et vlterius simplex dicitur de eo, cuius definitio & totius, & partium est eadē, licet fuerit cōpositum ex quattuor elementis.

Simplex autem dictum de corporibus cœlestibus, nō est inconueniens vt reperiantur partes eius diuersæ natura, vt dextrum, & sinistrum in orbe, & poli. nam orbis, in eo ꝙ est orbis, necesse est vt sint ei poli terminati, & centrum terminatum, quo differt orbis ab orbe. & non sequitur, ex eo ꝙ sunt in orbe partes terminatę, vt sit non simplex: sed est simplex, ex eo ꝙ non est cōpositum ex forma, & materia, in qua est potētia: & est dissimilis, ex eo ꝙ pars recipiens locum duorum punctorum non est quæcūq; pars fuerit orbis, sed est pars terminata naturaliter cuilibet orbi. & nisi esset hoc, nō essent in orbibus centra naturaliter, qbus differunt, & sunt dissimiles in hac re. & non est necesse ex positione coꝝ nō similium in hoc vt sint cōpositi ex corporibus diuersarum naturarū, nec vt sit agens eorum cōpositū ex potentijs multis. nam omnis orbis est vnus. Et nō verificať etiam sermo coꝝ, ꝙ omne punctum cuiusuis orbis possit esse centrum, sed id appropriat agens: qm̄ hoc verificatur in orbibus artificialibus, non aūt in naturalibus. & nō sequiť ex positione ꝙ omne punctum orbis possit esse centrum, & agēs est, ꝙ id appropriat, vt agentia sint plura: nisi ponatur ꝙ in apparētibus nobis aliquod vnum non prouenit ab vno agente. nam quod nobis apparet, est cōpositum ex decem prędicamentis, & sequeretur vt vnumquodq; eoꝝ, quæ sunt hic, proueniret ex decem agētibus. & hoc totum sunt deceptiones, & dementiæ, ad quas induxit ista consyderatio, quę assimilať stultitiæ in scientia Diuina. attamen effectum vnum in appatētibus nobis efficitur ab agente vno, licet reperiantur in eo decem prædicamenta. O q̄ maxime est fallax ista propositio, ꝙ vnum nō efficit nisi unū, cùm intelligiť de ea id, qd intellexit Auicēna, & Alfarabius, & Alga. in Fenestra luminarium, qui sustentať ſm opinionem coꝝ de primo principio.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autē dicitur, forte in principio sunt multæ species pluralitatis, quæ ꝓsequuntur nō ex principio, sed videnť esse tres, aut quattuor. & quod remanet non curamus de eo. & negligētia nostra de eo non facit nobis dubiū, ꝙ principiū pluralitatis sit pluralitas, & ꝙ ab vno non proueniunt plura.

AVEROES.

AIt Auer. Hic sermo, si eū dixissent Philosophi, necesse esset eis credere ꝙ in causato primo sit pluralitas infinita, et sequitur vt dicať eis, vnde venit ad causatum primū pluralitas? & sicut dicunt ꝙ ab vno non proueniunt plura, sic sequitur vt plura nō proueniunt ab vno. Et dictum vestrum, ꝙ ab vno nō prouenit nisi vnum, est cōtradicens ei, quod dicitis, ꝙ id, quod ꝓuenit ab vno primo, est in eo pluralitas. qm̄ necesse est vt ab vno proueniat vnum tm̄: nisi dicāt ꝙ pluralitas reperta in causato primo, unumquodq; eoꝝ est primum, & sequiť eis vt prima sint multa. Ego aūt admiror summa admiratione qūo latuit hoc Alpharabium, & Auicennam. qm̄ sunt primi eorum, qui dixerunt de istis differentijs, & vitiauerunt cum eis homines, & attribuerunt hūc sermonem Philosophis. nam, cùm ipsi dixerint ꝙ pluralitas, quæ est in principio secundo, est ex eo, quod intelligit de se, & eo, quod intelligit de alio, necesse est ſm eos vt sit substantia eius substātia duarum naturarum, aut duarum formarum. Et vellem scire, quæ est, quæ prouenit à primo principio, & quæ non prouenit. & sic etiam sequitur eis, cùm dicunt de eo, ꝙ est possibile ex se, & necessarium ex alio. nam natura possibilis necesse est vt sit à natura necessaria, quam adepta est à necessario in esse. natura enim possibilis non potest conuerti ad naturā necessariam, nisi conuertatur natura possibilis & necessaria. quare non est naturis necessarijs possibilitas omnino, tam si fuerint necessaria ex se, q̄ ex alio. Et oīa ista sunt vanitates, & sermones debiliores sermonibus Loquētium. & sunt omnia, quæ ingrediuntur in Philosophiam, & non sequuntur radices eius. & sunt sermones, qui non perueniunt ad gradum satisfactionis rhetoricæ, quāto magis topicę. & ideo bene dicit Alga. in multis locis librorum suoꝝ ꝙ scientia eoꝝ diuina est existimatiua.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et, cùm posueritis hoc possibile, dicimus omnia entia cum multitudine eorum, licet peruenerit numerus eorum ad mille, prouenięt à primo causato. & nō oportet vt reducatur ad orbem exteriorem, & animam eius: sed possibile est vt proueniant ab eo omnes animæ cœlestes, & humanæ, & omnia corpora terrestria, & cœlestia, & multæ species prouenientes ab eis, quarum scientiam non habemus, & erit sufficientia in primo causato.

Aueroes.

AVEROES.

AIt Auer. Hæc consequentia est vera, & præcipue si posuerint primam operationē prouenientem à primo principio esse vnitatem, qua primum causatum est ens vnū cum pluralitate reperta in eo. Nam, si concesserint posse esse pluralitatem in primo causato nō determinatam, aut erit minus numero entium, aut plus, aut æqualiter: si minus, necesse est ponere tertium principium, aut esse aliquid sine cā. si vero æqualiter, aut plus, non est necesse eos ponere tertiū principium, sed erit pluralitas posita in eo superflua.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et sequitur ex eo sufficientia in prima causa. nam, cū poterit generari pluralitas, quæ dicitur ꝓuenire non ex causa, licet non sit necessaria in esse causati primi, tunc possibile est etiā vt consyderetur hoc cum prima causa: & erit esse eius nō ex causa. & dicitur ꝙ prosequitur eam, & non scimus numerum eius. & omne, cuius esse imaginatur absq; causa cum primo, imaginatur hoc absq; causa cum secundo. Ac etiam nihil est dictum nostrum cum primo, & cum secundo. nam non est inter ea differentia, nec in tempore, nec in loco. & quæ non differunt in loco, nec in tempore, & potest esse sine causa, non appropriatur aliquod eorum in cōparatione eius.

AVEROES.

AIt Auer. Dicit ꝙ, si possibile esset reperiri pluralitatē in causato primo absq; causa, ex eo ꝙ non prouenit ex prima causa pluralitas, tūc poterit cōsyderari pluralitas cū causa prima, & non oportet ponere causam secundam, & causatum primum. si aūt falsum est esse aliquid cum causa prima absq; causa, est etiā falsum cum secūda causa. sed nihil est dictum nostrum de causa secunda. nam sunt eędem in re, & nō differt vna ab alia tēpore, nec loco. &, cūm poterit esse aliquid absq; causa, nō appropriatur una duarum causarum ei, scilicet prima, aut secunda, sed sufficit in hoc vt reperiatur cum vna earum, & non oportet ponere id cum causa secunda.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit, iam multiplicauistis res, adeo ꝙ superauerunt mille, & est inconueniens vt sit pluralitas causato primo vsq; ad hunc terminū: & ideo multa sunt media. Deinde dixit arguens cōtra eos. Cūm autem dicitis hoc esse inconueniens, est iudicium extimatiuum, cùm quo non debemus iudicare in intellectualibus, nisi dicat ꝙ sit falsum. & dicimus ei quare est falsum? & quid intelligitur in dando differentiā in hoc, & quotiescunq; posuerimus vnum possibile, & crediderimus sequi à primo causato, non ex parte causæ consequens vnum, & duo, & tria, quæro quid est quod faciat falsitatē in quatuor, aut quinq;, & sic vsq; ad mille? nisi ꝙ qui iudicat consyderatione præter consyderationem, non est ei transacto vno differentia. & hic etiā est sermo incisiuus.

AVEROES.

AIt Auer. Si autē respondissent Auic. & alij Philosophi ꝙ in causato primo sit pluralitas absq; dubio, & ꝙ oīs pluralitas prouenit ex ea vnū, mediante vnitate determinante, vt reducat̄ pluralitas ad vnum, & vnitas illa, q̄ fuerat pluralitas vna, est qd simplex, ꝓueniens ab vno separato simplici, tūc essent quiescentes ab istis consequentijs, quas fecit eis Alga. vt exirent ab istis incōuenientibus. Alga. autem, quia vigoratus est hic sup̄ positione corrupta attributa Philosophis, & nō inuenit respondentē ei vera responsione, lętatus est in hoc, & incidit in multa inconueniētia, quæ sequuntur ab ea. & omnis stultus stultitia sua lętatur. si aūt sciuisset ipsum non arguere in hoc cōtra Philosophos, non tū lętatus fuisset. Et radix corruptionis huius positionis est dictum eoꝝ, ꝙ ab vno non prouenit nisi vnum: deinde ponūt in hoc vno producto pluralitatem: & sequitur eis vt hæc pluralitas sit sine causa. & positio eorum ꝙ, cūm hæc pluralitas sit terminata, oportet ponere principium tertium, & quartum ad esse entium, est quid leue, ad quod non est demonstratio. Demum hæc positio est absq; positione principij primi, & secundi. & hoc, qm̄ dicitur nō fuit appropriata à vobis causa secunda, cui sit pluralitas pręter primā causam. & hoc totum sunt stultitiæ, & vanitates. & radix eius est, ꝙ ipsi nō intelligunt qūo vnum erit causa in opinione Aristo. & in opinione sequentium eum ex Peripateticis. & iam gloriatus est ipse in fine Duodecimi in hac re, & dixit ꝙ præcedentes eum ex Antiquis non potuerunt dicere aliquid in hoc. & hoc modo prędicto à nobis de eis erit propositio, ꝙ ab vno non prouenit nisi vnum, vera: & ꝙ ab vno prouenit pluralitas est propositio vera etiam.

ALGAZEL.

AIt Alga. Adhuc dicimus hoc est falsum in causato secundo. nam prouenit ab eo orbis stellarum, in quo sunt stellę. 1022. & plus, & sunt diuersæ quātitatis, & figuræ, situs, coloris, impressionis, & fortunæ & infortunæ. & aliquæ earū sunt in forma Arietis, Tauri, & Leonis, & aliq̄ in forma hoīs. & differunt in dando impressionē in uno subiecto mūdi inferioris, & frigiditatem, & caliditatem, & fortunium, & infortuniū. & differunt mensuræ earum abinuicem. & impossibile est dicere totum esse eandem speciem eum hac diuersitate. nā, si hoc esset possibile, tunc esset possibile dicere oīa corpora mundi esse vnam, & eandē speciem in corporeitate. & sufficit eis vna causa. Si autem differre in dispositione eorum, & substantia, & natura indicat diuersitatem eorū, sic etiam stellæ sunt diuersæ proculdubio, & quælibet eaꝝ indiget causa ad formā eius, & cā ad materiam eius, & causa ad appropriationem naturæ calefaciendi, seu infrigidandi, seu fortunandi, seu infortunādi, et essendi in loco suo, &, vt sint figuræ eaꝝ ad figuram aīalium diuersorum. hæc aūt pluralitas, si imaginat̄ intelligi in intelligētia secunda, imaginatur ēt hoc in prima, & tunc sufficit primum.

AVEROES.

AIt Auer. Hæc autē dubitatio iam fecit eam: & est res, in qua nimium protelauit sermonem in hoc libro. &, cūm respondet̄ ei responsionibus prædictis, non sequit̄ aliquod horum inconueniētium. Cūm autē intelligitur de sermone ꝙ ab vno numero simplici non prouenit, nisi vnum simplex numero, nō aūt vnum numero aliquo modo, & plures aliquo modo, & vnitas eius est causa pluralitatis, nunquā euadit ab istis dubitationibus. Vlterius res plurificant̄ apud Philosophos differentijs substātialibus. differentia vero reꝝ ex parte accidentium non facit apud eos drīam in substantia, siue sit quantitas, siue qualitas, aut aliud prędicamentoꝝ. corpora autem cœlestia (vt diximus) non sunt composita ex materia & forma, & non differunt specie. nam non cōmunicant apud eos in vno genere. nam, si cōmunicarent in genere, essent cōposita, & non simplicia. & iam locuti sumus de his rebus, & non oportet multiplicare verba in eis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Quæstio Quinta est vt dicamus, licet concesserimus has positiones frigidas, & inuolutiones corruptas, qūo non pudet eos, cūm dicunt causatum primū possibile in esse est, quod determinat esse corporis orbis exterioris ab eo, & intelligere seipsum determinat esse animā orbis ab eo, & ipsum intelligere

intelligere

intelligere primum determinat esse intelligentiā ab eo, quæro quę est differentia inter hoc, & dictum dicentis ꝙ scit esse hoīs occulti, & ꝙ sit possibile in esse, et ꝙ intelligit seipsum, & efficientē suum? & dixit ꝙ sequitur, ex eo ꝙ est possibile in esse esse orbis, & dicitur ei quæ est ꝓportio inter esse possibile in esse & esse orbem ab eo? & sic ēt sequentur, ex quo intelligit seipsum, & efficientem suum, duo alia. Et hoc quidem, cùm dicitur de hoīe, est deridendum eo, & sic de alio ente. nam possibilitas in esse est determinatio, quæ nō differt, cùm differat substātia possibilitatis, siue sit hō, aut angelus, aut orbis. & nescio quō satisfacit stultus sibi ipsi his positionibus, quāto magis docti, qui penetrant cœlum, cū cogitant in intellectualibus.

AVEROES.

Ait Auer. Omnes isti sermones, qui sunt Auicennę, aut sit quicunq; fuerit, qui dixerit eos, non sunt veri, et non ꝓsequuntur radices naturales: imo non ꝑueniunt, ꝑp carentiam eoꝝ in sufficientia, et rhetorica, ad gradū, quem dixit iste hō. Et forma, quā imaginatus est in ea, nō est vera. nam hō, quem posuit possibilē in esse ex se, necessarium ex alio, intelligētem seipsum, & efficiētem suum, verificaт̄ exēplum eius de cā secunda, cùm ponit̄ istum hominē agere entia ex se, & ex scientia sua, vt ponit esse secundum principium ille, qui dicit, vt dicit Auicenna: & sicut de more omniū est ponere primum principium glo. nam, cùm ponitur hoc, necesse est vt ꝑueniant ab hoc hoīe duo: vnū est, ex eo ꝙ scit seipsum: & aliud, ex eo ꝙ scit efficientem suum. nam positū fuit agens ex parte scientię. & nō est etiā inconueniens, si positū fuerit agens ex parte sui, vt dicatur ꝙ id, quod sequitur ab eo, ex eo ꝙ est possibile in esse, est aliud ab eo, quod sequitur ab eo, ex eo ꝙ est necessarium in esse. nā istæ duę positiones reperiunт̄ in eo. Igitur iste sermo non est adeo turpis in forma, quā uoluit imaginari iste vir, adeo ꝙ hoīes deuiant à sermonibus Philosophorū, & vilipendent eos apud speculantes. Et nulla est dr̄ia inter ho͂s, & dicentē, cùm ponitis ens, viuens vita, volens voluntate, sciens scientia, potens potentia, audiens auditu, videns visu, & loquens loquela, & sequitur ex eo totus mūdus, adeo ꝙ homo viuens, sciens, potens, volens, audiens, videns, & loquens, sequiт̄ ex eo totus mundus. qm̄, si ista attributa sunt, quę determinarant esse mundi, necesse est vt non sit dr̄ia in eo, quod faciunt consequi in omni ente, cui attribuuntur. Si aūt iste vir habuerit intentionē dicendi veritatem in his rebus, & errauerit, est ei excusatio. attamē si sciuerit fallaciā, & intendit eam, si non fuerit necessitate ductus, non est ei excusatio. si vero intendit notificare ꝙ nō sit ei in hoc sermo demōstratiuus, quo sustētetur in hac quæstione, s. quæstio vnde proueniat pluralitas, vt videbiт̄ postea, benefecit in hoc. nam nō peruenit iste vir ad gradum scientiæ cōprehendentem hanc qōnem. & hoc apparebit de eo postea. & cā eius est, quia non dedit operam hic vir, nisi libris Auicēnę, & accidit ei diminutio in scientia propter hoc.

ALGAZEL.

Ait Alga. Si autē dixerit aliquis, cùm destruitis opinionē eorum, quid dicitis, vtrum existimatis ꝙ proueniant ab vno omnimode duo diuersa? & summittitis intellectum: aut dicitis ꝙ primū principium, in eo sit pluralitas? & negabitis vnitatem: aut dicitis ꝙ non est pluralitas in mundo? & negabitis sensum: aut dicitis ꝙ sequitur medijs? & oportebit uos cōcedere id, quod dixerint. Nos aūt dicimus non esse intentionem nostrā in hoc libro directe disputare hinc inde: sed intentio nostra est debilitare rōnes eorum: adeo ꝙ nos dicimus ꝙ qui existimauit emanationem duoꝝ ab vno, est summissio intellectus, seu attribuere principio attributa, antiqua, æterna, contradicentia vnitati. & hæ ambæ sunt rōnes falsæ. & non habent de eis demōstrationes: qm̄ non scitur falsitas emanationis duorum ab vno, sicut scitur falsitas esse hoīs eiusdē in duobus locis. demum non scitur ex necessitate, nec ex speculatione. Et quid prohibet quin dicatur quòd primū principium sit sciens, potens, volens, & agit quicquid vult, & scit quicquid vult, & creat diuersa, & similia, vt vult, & de eo ꝙ vult, & falsitas huius non scitur necessario, nec speculatione. & iam posuerunt id Prophetę, facientes miracula. & necesse est id recipere. Speculari autē de qualitate emanationis operationis ab ipso glo. voluntate est superfluū, & spes in re nō speranda. Qui aūt desyderant perquirere proportionē, & scientiam eius, finis consyderationis eoꝝ est id, ꝙ causatum primum, ex eo ꝙ est possibile in esse, ꝓuenit ex eo orbis: & ex eo, ꝙ intelligit seipsum, prouenit ex eo anima orbis. & hoc est stultitia, & dementia, non apparitio proportionis. quare recipiamus principia harum rerū à Prophetis, & erunt vera in eis: nam intellectus nō negat ea: & dimittamus speculationē de qualitate, & quātitate, & quiditate: nam hoc non est ad quod potentia humana extēdiт̄. Et ideo dixit dator legis, Consyderate in creatione Dei, & nō consyderate, nec cogitate in substantia Dei. Et dixit Propheta Et cui assimilabitis Deum, & quam similitudinem dabitis ei?

AVEROES.

Ait Auer. Cùm dixit ꝙ in eo, in quo est diminutus intellectus humanus circa cōprehensionem eius, reuertamur ad legē, est verum. nam scientia, proueniens ex prophetia, prouenit tanq̄ complens sciētias intellectus, s. ꝙ omne, in quo deficit intellectus, id tribuit Deus per prophetiam. Diminutionum aūt comprehēsionum, quaꝝ scientia est necessaria in vita hominis, & esse eius aliqua est diminutio absolute, i. ꝙ non est de natura intellectus id cōprehendere, in eo ꝙ est intellectus, & aliqua est, quæ est diminutio fm̄ naturam aliquoꝝ hominum, & hæc diminutio aut est in radice creationis, aut erit ꝓpter aliquid eueniēs ab extra ex priuatione disciplinæ, sed scientia prophetiæ tribuit oībus has species omnes. Cùm aūt dixit, intendimus hic debilitare rōnes eorum, profecto hæc intentio non cōuenit ei, & est ruina ruinarū scientis. nam sapiens, in eo ꝙ est sapiens, intētio eius est perquirere veritatem, non facere dubitationes, & ponere inuolutiones in opinionibus. Cùm aūt dixit, qm̄ non scitur falsitas emanationis duoꝝ ab vno, sicut scitur falsitas esse hominis eiusdē in duobus locis. &, licet nō fuerunt hę duæ propositiones in eodem gradu veritatis, tn̄ non est falsum, quin propositio, dicens ꝙ ab vno simplici non prouenit nisi vnū, non sit vera in apparentibus nobis. propositiones autē veræ superant se adinuicem, vt declaratū est in libro Posterioꝝ. Et causa in hoc est, qm̄ propositiones veræ, cùm adiuuantur imaginatione, debilitantur. imaginatio autē non consyderaт̄ nisi apud vulgus. & ideo qui vsus est intellectualibus, & proiecerit imaginabiles, erunt ei ambæ istæ propositiones in eodem gradu veritatis. & plurimum, quod sit veritas in istis propositionibus, est cùm fecerit inductionē in entibus generabilibus, & corruptibilibus, & viderit ꝙ differāt nomina, & definitiones eoꝝ propter operationes eorum. nam, si prouenirent quodlibet ens ex quolibet agēte, & qualibet actione, miscerent̄ substantiæ, & definitiones, & destruentur scientiæ, & anima. exēpli gratia discernitur ab innanimatis in operationibus suis proprijs prouenietibus ab ea: & inanimata differunt ab inuicem operationibus proprijs, & sic etiā animæ. si aūt ꝑuenirent ab vna potentia operationes multæ, vt proueniunt à potentijs cōpositis operationes multæ, non

erit

erit differentia inter ſubſtantiã ſimplicem, & cõpoſitã; & non diſcernerent à nobis. Vlterius, ſi poſſent prouenire à ſubſtantia vna operationes multę, erit poſſibilis actio prouenire abſq; agẽte, nam ens eſt ab ente, nõ ex nihilo. & ideo impoſſibile eſt vt reperiatur id, quod non eſt ex ſe. &, cùm fuerit motor eius, quod nõ eſt, & extrahens id à potentia ad actum, id extrahit ex eo, ꝙ eſt in actu, neceſſe eſt vt ſit modus actus, qui eſt et ſecũdum modum actus extrahentis id à priuatione ad eſſe. nam, ſi exiret quodlibet actum à quolibet agente, non eſſet inconueniens vt exirent acta ad actum ex ſeipſis, nõ ex parte agentis, quod ea effecerit. ſi autem exierint multi modi à potẽtia ad actum ab eodẽ agente, neceſſe eſt vt ei ſit pluralitas, ſ. modis illis, et illi, quod attribuit eis. nam, ſi non eſſet ei niſi vnus modus eoꝝ, id quidẽ, quod exit ex alijs modis, erit ex ſeipſo abſq; extrahente eum. Et non poteſt dicere aliquis ꝙ conditio agẽtis eſt vt reperiať agens tm̃, actione abſoluta tm̃, non modo actionis proprie. qm̃, ſi hoc eſſet, ageret quodcunq; ens fuerit quamcunq; actionem, & miſcerentur entia.

Vlterius, qm̃ ens abſolutum, ſ. vniuerſale eſt vicinũ priuationi veri entis, & ideo auferunt ſermonẽ de ente abſoluto, & colore abſoluto, dicentes ablationẽ diſpoſitionum. Et dixit dicens in affirmatione earum, ꝙ nõ ſunt entia, nec ſunt non entia. Si aũt hoc verificaretur, verificaretur tũc ꝙ res ſint cauſa entium. Et prouenire vnã actionem ab uno eſt magis manifeſtum in ſciente, quod nobis apparet, q̃ in alio ab hoc ſciente. nám ſcientia plurificatur plurificatione intellectorum ſcienti, qm̃ intelligit ea eo modo, quo ſunt, & ſunt cã ſcientiæ eius. & impoſſibile eſt vt ſcita multa ſciantur vna ſcientia, & non erit ſcientia vna cauſa aduentus cauſatoꝝ multorum ab ea in apparentibus nobis. verbi gratia qm̃ ſcientia artificis, ex qua prouenit exempli grã theſaurus, eſt alia q̃ ſcientia, ex qua prouenit ſedes. ſed ſcientia antiqua differt in hoc à ſcientia innouata, & agens antiquum ab agente innouato.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et ſi dixerit qd dicitis vos in hac quæſtione, quia iam deſtruxiſti opinionẽ Auicẽnæ de cauſa pluralitatis, quid dicis tu in hoc? quoniam dictum eſt ꝙ ſecta Philoſophorum reſpõdit huic vna trium reſponſionum. Quarum vna eſt ſermo dicẽtis ꝙ pluralitas prouenit ex materia. Secunda autẽ dictum dicentis ꝙ prouenit ex inſtrumentis. Tertia vero eſt dictum dicẽtis ex medijs. & recitatum fuit de ſecta Ariſt. ꝙ ipſi verificauerunt ſermonem eius, qui ponit cauſam in hoc media.

AVEROES.

AIt Auer. Dixi ꝙ huic non poteſt reſponderi in hoc libro reſponſione demonſtratiua. attamen nõ inuenimus in Ariſto. nec in eo, qui eſt in fama ex Antiquis Peripareticis hunc ſermonem, quem attribuit eis, niſi Porphyrio authori introitus logicæ. & vir ille non fuit ex expertis eorum. Et quod occurrit mihi ex radicibus eorum eſt ꝙ cauſa pluralitatis eſt aggregatũ trium cauſarum, ſ. media, & diſpoſitiones; & inſtrumenta. & iſta oĩa iam declarauimus quõ innituntur vni, & ad id reducuntur. nam eſſe vniuſcuiuſq; eoꝝ eſt ex vnitate abſoluta, quæ eſt cauſa pluralitatis. Nam ipſe imaginať ꝙ erit cauſa pluralitatis intelligentiarum ſeparataꝝ diuerſitas naturarum ſuaꝝ recipientiũ in eo, qd intelligunt de primo principio, & in eo, qd adipiſcuntur ab eo de vnitate, quæ eſt actio vna ex ſe, et plures ꝓpter multitudinem recipientium. ſicut eſt in Principe, ſub quo ſunt multi ſubſtituti: & ars, ſub qua ſunt artes multæ. & hoc ſpeculatur de eo in alio loco, ſi qdem declarari põt aliquid de eo: ſin aũt reuertetur ad prophetiam. Quòd aũt diuerſitas ſit propter diuerſitatem quatuor cauſarum eſt manifeſtum. nam diuerſitas orbium erit ex diuerſitate motoris eoꝝ, & diuerſitate formaꝝ eorum, et materierum eorum, ſi fuerint in eis materiæ, & operationibus eoꝝ proprijs in mundo: licet non fuerint ꝓꝓ has operationes apud eos. Diuerſitas aũt, quæ accidit primo eius, quod eſt ſub orbe, de ſimplicibus corporibus, eſt diuerſitas materiei cum diuerſitate eoꝝ in propinquitate, & remotione à motoribus eorum, qui ſunt corpora cœleſtia. vt eſt diuerſitas terræ, & ignis, deniq; contrariorum. Cauſa aũt diuerſitatis duoꝝ motuum magnoꝝ, quorum vnus facit generationem, alius vero corruptionẽ, eſt diuerſitas corporum cœleſtium, & diuerſitas motuum eoꝝ, vt declaratum eſt in libro Generationis, & Corruptionis. Et cauſa diuerſitatis, quæ erit ex corporibus cœleſtibus eſt ſimilis diuerſitati, quę erit ex diuerſitate inſtrumẽtorum. Et, cùm ſic fuerit, cãę pluralitatis ab vno agente apud Ariſto. ſunt tres cauſę. & reductio eaꝝ ad vnũ eſt ex re præcedenti: & eſt, quia vnum eſt cã pluralitatis. Id aũt, quod eſt ſub orbe Lunę, reperitur in eo diuerſitas ex quatuor cauſis, ſ. diuerſitate agentium, & diuerſitate materierũ, & diuerſitate inſtrumentorũ, & prouentione operationũ à primo agente, mediãte alio. & hoc eſt quaſi propè inſtrumẽtum. Exemplum aũt diuerſitatis, quæ erit ex diuerſitate recipiẽtium, & ex eo ꝙ diuerſa ſunt cauſæ adinuicem, eſt color factus in aere, qui eſt alius à colore facto in corpore: & qui fit in viſu, i. in oculo, alius ab eo, qui eſt in aere: & qui fit in ſenſu communi, alius ab eo, qui fit in oculo: & qui fit in imaginatiua, alius ab eo, qui fit in ſenſu cõmuni: & qui eſt in virtute cõſeruatiua, & memoratiua, alius ab eo, qui fit in imaginatiua. & hoc totũ eſt, ſecundum ꝙ declaratum eſt in libro de Anima.

Quę ſint cãę pluralitatis ĩ intelligẽtijs, ac alijs entibus.

DISPVTATIO QVARTA.

DE DECLARATIONE, QVOD NON POSSVNT AFFERRE RATIONEM, QVOD SIT EFFICIENS MVNDO.

ALGAZEL.

AIT Alga. Et dicimus ꝙ homines diuiduntur in duas ſectas. Prima eſt ſecta hominum veritatis, qui opinati ſunt mundũ eſſe innouatum, & ſciuerunt neceſſario ꝙ innouatum nõ innouat ſeipſum, ſed indiget efficiente. & intelligiť opinio eoꝝ, cùm dicunt agens. Et alia ſecta ſunt Hæretici, qui exiſtimant mundũ eſſe antiquum, prout eſt, & non conſtituerunt ei efficientem. & opinio eoꝝ bene intelligitur licet rõnes indicent deſtructionem eius. Philoſophi aũt opinantur mundum eſſe antiquum, deinde conſtituerunt ei cum hoc efficiẽtem. & hęc opinio quaſi contradicit ſibiipſi, & nõ indiget deſtructione.

AVEROES.

AIt Auer. Immo opinio Philoſophorum intelligitur apparenter, magis q̃ ambæ opiniones ſimul. Nam agens eſt duplex. aliquod enim eſt, à quo ꝓuenit actum, in quo pendet operatio eius hora, qua reperitur. & hoc, cùm perficitur eſſe eius, nõ indiget agẽte, ut eſſe domus ab ædificatore. & aliquod eſt, ex quo prouenit actio tm̃, quæ pendet in acto. & non eſt eſſe huic acto, niſi cum pendentia agentis in eo. Et

Agens duplex: vnum, a quo res acta non depẽdet in cõſuari: aliud vero a quo dependet.

hoc

hoc agens est rei propriũ, ꝙ actio eius est æqualis esse huius acti, s. ꝙ cùm corrũpitur hoc agens, corrũpitur hoc actum: & cùm reperiẽ hoc agens, reperiẽ actum, i. ꝙ sunt simul. & hoc agens est nobilius, & magis ingreditur in capitulũ operationum, ꝙ̃ primum, qm̃ ꝓducit subiectum suum, & id conseruat: agens vero primum ꝓducit actum suum, & indiget alio agente, quod id cõseruat post inuentionem. & hæc est dispositio motoris cum motu, et rerum, quarũ esse est in motu. Philosophi autẽ, quia crediderunt ꝙ motus est actio agentis, & ꝙ esse mundi non perficitur, nisi cum motu, dixerunt ꝙ agens motus est agens mundi. &, si cessaret operatio eius ictu oculi à motione, destrueretur mundus. & constituerũt suum syllogismũ sic. Mundus est actio, aut res, cuius esse sequitur ad actionem: & oĩs actio impossibile est vt sit sine agente, quod sit ad esse eius: & intulerunt ex hoc ꝙ mũdus habet agens, quod est ad esse eius. &, quia necesse est apud eum, vt ꝓueniens ab agẽte mundi sit innouatum, dixit mundum innouatum ab agente antiquo. &, quia est apud eũ operatio antiqui antiqua, dixit mundum innouatum ab agente antiquo, & operatio eius est antiqua, scilicet ꝙ non habet principium, nec finem, non autem vt sit ens in se antiquum, vt videtur ei, qui denominat eum antiquum.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicet, nos autem, cùm dicimus ꝙ mũdo sit efficiens, non intelligimus in hoc efficiens, eligens ad operandum aliqd, quod non operabatur, vt videmus in agentibus in futura, textura, & ędificatione, sed intelligimus per illud, causam mũdi, & appellamus eam primum principium, in eo ꝙ non habet causam aliam in esse suo. &, si appellauerimus eam efficiẽs, appellamus hac expositione. Esse aũt ens, ad cuius esse nõ est cã, cito cõstituetur de eo demonstratio incisiua. nã nos dicimus mundus, & entia eius aut habent cãm, aut nõ hñt cãm. si habent cãm, tunc aut illa cã adhuc habet cãm, aut non habet cãm. & sic dicitur de causa cãæ. & tunc aut ꝓcedet in infinitum, et est falsum, aut deueniet ad extremum, & finis erit cã prima, cuius esse non habet cãm, quã appellabimus primum principiũ. si vero mundus esset ens ex se absq; cã, tunc iam apparet causa prima. qm̃ nos non intelligimus per eam nisi ens, quod nõ habet causam, & est permanẽs necessario. Verũtamen impossibile est vt ipsum primũ principium sint corpora cœlestia: qm̃ sunt plura. & ratio vnitatis est manifesta, & apparet destructio eius in consyderando conditionem principij. Nec etiã potest dici ꝙ sit orbis vnus, aut corpus vnum, vt Sol, aut aliud. est enim corpus, & corpus est cõpositum ex materia, & forma: primũ autem principiũ impossibile est vt sit cõpositum. & hoc scietur secunda cõsyderatione. & intentũ est vt sit ens, cuius esse non habeat causam, ꝑmanens necessario, & cõuenienter. diuersitas vero est in attributis, & est id, quod intelligimus per primum principium.

AVEROES.

AIt Auer. Hic sermo est rhetoricus, & nõ verus. nã nomen causæ dicitur æquiuoce de causis quatuor, s. agente, forma, materia, & fine. Quare, si hæc esset responsio Philosophorũ, esset responsio inuoluta. Nam interrogamus eis de qua cã voluerunt, cùm dixerint esse mundo cãm primam. Si dixerint intelligimus per eam, causam agentẽ, cuius operatio non cessauit, nec cessat, & operatũ eius est actio eius, esset respõsio vera fm opinionem eorũ, prout dixerũt absq; quęstione aliqua contra eos. Si vero dixerint intelligimus formalẽ, dubitabitur eis ẽt an posuerint formã mundi permanentẽ in eo. Si dixerint intelligimus formã separatam à materia, sequitur dictum eorũ fm opinionẽ eorum. Si vero dixerint formam materialem, ergo principium nõ erit apud eos aliquid, nisi corpus ex corporibus. & hoc quidẽ non dicunt de eo. et sic, si dixerint est causa finalis, sequeretur hoc etiam fm radices eorũ. Et, cùm in hoc sermone sit interpretatio diuersa, vt vides, quõ ponitur responsio Philosophis? Et, cùm dixit & appellabimus eam primũ principium, in eo ꝙ esse eius non habet cãm aliam, est sermo ẽt debilis. nam hęc appellatio verificatur de orbe primo, seu de orbibus vniuersaliter, demum de qualibet specie entium, de qua ponitur ꝙ nõ habet cãm. & nulla est drĩa inter hanc opinionẽ, & opinionẽ Hæreticorum in cã prima. Et, cùm dixit de eis etiam, & esse ens, ad cuius esse non est cã, cito cõstituetur de eo demonstratio incisiua, est sermo intricatus etiã. nam oportet distinguere de quatuor causis, & declarare ꝙ in vnaquaq; earũ est primum, cui non est causa, s. ꝙ causæ agentes deueniunt ad primũ agens, & formales ad primã formam, & materiales ad primam materiã, & finales ad primum finẽ: & remanet postea declarare ꝙ istę quatuor causæ vltimæ deueniunt ad primam cãm. & hoc totum non est declaratum in hoc sermone, quẽ ipse recitauit de eis. Et sic etiam sermo, quem induxit in declaratione ꝙ hic sit causa prima, est sermo intricatus, cùm dixit ꝙ nos dicimus mundus est ens: & omne ens aut habet cãm, aut nõ habet causam, vsq; ad finẽ sermonis eius. Nam cã dicitur æquiuoce. & sic ꝓcessus causarũ in infinitum aliquo modo est falsus, & impossibilis, & aliquo modo ẽ necessarius apud Philosophos. quoniam est impossibilis apud eos, cùm fuerint essentialiter, & directe, si præcedens earũ esset cõditio in esse posterioris: & non est impossibilis apud eos, cùm fuerint per accidens, & circulariter, & cũ non fuerit corruptio præcedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primũ, vt est esse pluuiarũ à nube, & nubis à vapore, & vaporis à pluuia. nam hoc procedit apud eos circulariter in infinitum. sed hoc est de necessitate causæ primæ. & sic esse hoĩs ab homine in infinitum: qm̃ esse præcedẽtium apud eos in hmõi non est conditio in esse posteriorũ, sed aliqñ est conditio corruptio aliquorũ. Et hmõi causæ sunt apud eos deuenientes ad causam primã æternam, ad quã finit motus in qualibet harum causarũ & hora innouationis alterius causati. verbi grã, cùm Socrates generauit Platonem, motor quidem vltimus in motione in hora generationis eius est orbis, aut anima, aut Itellectus, aut omnes, aut Deus glo. & ideo dicit Arist. ꝙ homo generat eum homo, & Sol. & apparet ꝙ Sol deuenit ad motorẽ eius, et motor eius ad primum principium: ergo nõ est homo prędteritus cõditio in esse hoĩs futuri. vt artifex cùm fecerit operata successiua in tẽporibus successiuis, instrumentis diuersis, & fecerit instrã illa cum alijs instrĩs, & illa instrã cum alijs instrumẽtis. nam esse horum instrumentorum vnius ab alio est per accidens, & nullum eorum est conditio in esse operati, nisi primum instrm̃, s. apparẽs. & pater est necessarius in esse filij, sicut instrumentum, cum quo appropinquatur operato, est necessarium ad esse operati. instrm̃ autem, cùm quo fit hoc instrumentum, est necessarium in esse instrĩ contigui, & non est necessariũ in esse operati, quod iam operatum est, nisi per accidens. & ideo aliqñ erit corruptio instrumenti præcedentis conditio in esse posterioris, cùm sit posterius ex materia præcedentis, vt cùm fit homo ex hoĩe corrupto, mediante eo, ꝙ fuerit plãta sperma, aut sanguis menstruus. & iam locuti sumus de hoc. Qui aũt admittunt ꝓcessum causarũ in infinitum essentialiter, sunt Hæretici. & qui concedit hoc, necesse est ei vt non sciat aliquid de causa agente, & non est drĩa apud Philosophos circa esse causæ agentis. Et, cùm dixit si aũt mundus esset ens ex se absq; causa, tunc iam apparet cã

ret cã prima,i.ꝙ Hęretici, & alij confitent̃ cauſam primam,cui non eſt cauſa. Sed differunt in hoc principio. nam Hæretici dicunt ꝙ eſt orbis vniuerſalis,& qui nõ ſunt Hæretici,dicunt ꝙ eſt res extra orbẽ, & orbis eſt cauſatum. Et iſti diuidunt̃ in duas ſectas, ſectam quidẽ, quæ exiſtimat ꝙ orbis ſit actio innouata, & ſectã, quę exiſtimat ꝙ ſit actio antiqua. Et,qm̃ hęc declaratio eſt cõis Hæreticis,& alijs,dixit verũtamen ꝙ impoſſibile eſt vt primũ principium ſit corpus cœleſte , qm̃ ſunt plura. & ratio vnitatis eſt manifeſta,i.ꝙ ordo, qui eſt in mũdo,apparet ex eo, ꝙ gubernator eius ſit vnus: ſicut ordo, q̃ eſt ĩ exercitu, apparet ex eo,ꝙ gubernator eius ſit vnus, & eſt princeps exercitus. & hoc totũ eſt ſermo verus. Et, cũ dixit, impoſſibile eſt vt dicat̃ orbis vnus,aut corpus vnũ,aut Sol,aut aliud:qm̃ eſt corpus,& corpus eſt cõpoſitũ ex materia,& forma,& primum principiũ impoſſibile eſt vt ſit cõpoſitũ. Dixi, cũ dixit oẽ corpus eſt cõpoſitum ex materia & forma, hæc nõ eſt opinio Philoſophoꝝ de corpore cœleſti:niſi fuerit nomen materiæ dictũ æquiuoce:ſed eſt id,quod dixit Auic. tãtum. Qm̃ omne cõpoſitum apud eos ex materia,& forma eſt innouatũ,ſicut eſt innouatio domus,& theſauri : cœli autẽ non ſunt apud eos innouati hoc modo innouationis. & ideo appellauerũt eos æternos,ſ.ꝙ eẽ eoꝝ eſt cum ęterno. Nam,cùm fuerit cauſa corruptionis apud eos materia, id, quod non eſt corruptibile ſm opinionem eoꝝ nõ habet materiam, ſed eſt quid ſimplex.&,niſi eſſet generatio, & corruptio, q̃ eſt his noſtris corporibus,nõ eſſet neceſſe vt eſſent cõpoſita ex materia, & forma. nã radix huius eſt, quia corpus eſt vnũ in eſſe,ſicut eſt in ſenſu. &,niſi eſſet corruptio horum corpoꝝ,determinaremus ꝙ eſſent ſimplicia,& ꝙ materia eſſet corpus. igitur corpus cœleſte,ex eo ꝙ nõ eſt corruptibile,indicat ꝙ materia in eo ſit corporeitas, quę reperitur in actu: & anima, q̃ eſt in ea,nõ habet ſitum in hoc corpore. nam hoc corpus non indiget in ſua ꝑmanentia aĩa, vt indigent corpora aĩalium: indigent tñ anima,non ꝙ ex neceſſitate eſſe eoꝝ eſt vt ſint habẽtia aĩam, ſed qm̃ melius ex neceſſitate eoꝝ eſt ꝙ ſint in diſpõne meliori,et habentia aĩam ſunt meliora non habẽtibus eam. Corpora aũt cœleſtia, non eſt differentia inter ea, ꝙ non eſt eis potentia ſubſtantiæ, & non ſunt neceſſario habentia materiam, vt ſunt corpora generabilia, ſed aut erunt, ſicut dicit Themiſtius formæ, aut erunt eis materiæ æquiuoce. Ego vero dico, ſiue ſint eędem materiæ, ſiue materiæ viuentes ex ſe, non autem viuentes vita.

Quæ materia dicat̃ eſſe in cœlo. vide.j.cœ.92.

Quomodo corpora cœleſtia ĩdigeãt aĩa, & quomodo non. vide.8.Meta.com.12.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et reſpõſio eſt duobus modis. Primus quidem, quoniam ſequitur ſm opinionem eorum,ut ſint omnia corpora mũdi antiqua,quibus nõ eſt cauſa. Et,cùm dicunt quòd deſtructio huius ſcietur ſecunda cõſyderatione, deſtruetur quidem hoc eis in diſputatione vnitatis,& ablatione attributorum poſt hanc diſputationem præcedentem.

AVEROES.

AIt Auer. Ideſt quòd ipſi, cùm non poſſunt affirmare vnitatem, nec poſſunt affirmare ꝙ vnũ non ſit corpus. nam, cùm non poſſunt remouere attributa,erit hoc primum apud eos ſubſtantia cum attributis: & quod eſt huiuſmodi, eſt corpus, aut potentia in corpore: tunc ſequitur eis vt primum, quod nõ habet cauſam, ſint corpora cœleſtia. Attamen hic ſermo ſequitur dicenti ſermonem, quem recitauit nomine Philoſophorum. Philoſophi vero non indigent ad eſſe primi non habentis cauſam eo, quod tribuit eis rationibus. nec ẽt exiſtimant ꝙ ipſi nõ poſſunt afferre rationẽ vnitatis, niſi per viam rõnis ex ablatione corporeitatis à primo principio. & hæc qõ veniet poſtea.

ALGAZEL.

AIt Alga. Modus aũt Secundus, & eſt proprius huic diſputationi eſt,ut dicat̃ iam ſcimus ꝙ iſta entia habẽt cauſam, ſed forte illa habet cãm, & cauſa cauſæ habet cãm, & ſic in infinitum. Cùm aũt dicunt ꝙ affirmare cauſas infinitas eſt falſum, hoc quidẽ non cõuenit. qm̃ nos dicimus an ſcitis hoc de neceſſitate abſq; medio, aut ſcitis hoc mediante aliquo medio? & non eſt modus rõnibus de neceſſitate. & quælibet via,quam vos dicitis cum cõſyderatione, deſtruit̃ vobis, cùm admittitis reuolutiones non habentes principium. &,cùm fuerit poſſibile ꝓcedere in eſſe ipſum infinitum,nõ eſt inconueniens vt aliquod eoꝝ ſit cauſa alicuius , & finiunt in vltimo extremo ad cauſatũ , quod non habet cauſatũ, & non finiunt ex alio latere ad cãm non habentẽ cauſam,ſicut tempus pręcedens habet finem, & eſt inſtans,et non habet principiũ. Si aũt exiſtimaueritis ꝙ innouationes præteritę non reperiũtur ſimul in vno tp̃e, nec in aliquibus tẽporibus : & quod non eſt,non denoĩatur fine, & priuatione finis, tunc ſequitur hoc vobis in animabus hoĩum, ſeparatis à corporibus,quæ nõ finiunt ſm vos, & ente ſeparato à corpore ex animabus infinitis. nam nunq̃ ceſſauit ſperma ab hoĩe, & homo à ſpermate in infinitũ. Vlterius, oĩs homo mortuus remanet aĩa eius, & eſt alia numero ab aĩa eius,qui mortuus eſt antea, & cum eo, et pòſt eum, licet totũ ſit vnum ſpecie: ergo ſm opinionẽ veſtram ſunt in eſſe in qualibet hora aĩę infinitæ. Si autẽ dixerit aĩę non habent copulationem adinuicem, & nõ habent gradum, nec natura, nec poſitione. nos aũt negamus entia infinita cùm habuerint ordinẽ naturaliter, vt ſunt cauſæ, & cauſata, aĩę vero non ſunt ſic. Dicimus hoc iudicium eſt poſitione, & non eſt dignius conſequi q̃ꝫ contrarium eius. quare negaſtis vnã duarum partium, & non negaſtis aliã? & quæ eſt demonſtratio diſtinguens? Et quare negatis ei,qui dicit ꝙ iſtę animę infinitæ non euadent ab ordine, & gradu? poſtq̃ꝫ eſſe alicuius earũ eſt ante eſſe alterius. nam dies, & noctes præteritę ſunt infinitæ: &, cùm conſyderauerimus eſſe vnius aĩę in die, & nocte, tunc eſſet id, quod eſt in præſenti extra finem, & eſſet in ordine entitatis, ſ. aliquod poſt aliquod. Cauſa autem finis eius eſt vt dicat̃ ꝙ ſit ante cauſatũ naturaliter, vt dicit̃ ꝙ eſt ſupra cauſatum eſſentialiter, non in loco. &, cùm hoc non fuerit falſum in præcedenti vero, ſic ẽt non debet eſſe falſum in præcedenti eſſentiali naturali. & quæro q̃d habent in mente ſua, cùm non ponunt poſſibile, vt ſint corporum aliqua ſupra aliqua in loco in infinitum, & ponunt poſſibile aliqua entia ante aliqua tempore in infinitum? eſtne hoc niſi iudicium frigidum ſine radice?

AVEROES.

AIt Auer. Cùm dixit ſed forte cã habet cauſam, & cauſa cauſæ habet cauſam, & ſic in infinitũ, vſq; quo, & oĩs via, quam dicitis in hac re, deſtruetur vobis, admittendo reuolutiones nõ habentes principium, eſt ꝑfecto dubitatio, cuius reſponſio iam præceſſit, cùm diximus ꝙ Philoſophi non admittunt cauſas, et cauſata infinita: qm̃ deuenietur ad cauſatum, cui non eſt cauſa: & cõcedunt hoc per accidens, ꝓpter cãm præcedentẽ: ſed nõ cùm ſunt directe, & ſimul, nec in materijs infinitis, ſed cũ fuerit circulariter. Id autẽ, quod recitat de Auicenna, ꝙ ipſe admittit aĩas infinitas, & hoc nõ eſt impoſſibile niſi ĩ habẽte ſitum, eſt ſermo nõ verus: quẽ nemo Philoſophoꝝ dixit. & impoſſibilitas eius apparet ex demõſtratione vniuerſali, quã recitauimus de eis. Et non ſequit̃ Philoſophis aliquid eius, quod intulit eis ex hac poſitione, ſ. ſermone dicẽte ꝙ ſint aĩę infinitæ in actu. & ꝓpter hoc dixit de migratione aĩarum ex corpore in corpus, ex eo ꝙ aĩę ſunt numeratæ

merata numeratione indiuiduoꝝ, & ꝙ remaneāt. Et, cùm dixit & quare non admittunt corpora, quorũ aliquod est supra aliquod in loco in infinitũ, & tñ admittunt reperiri aliquod eoꝝ ante aliquod in tpe in infinitum: est ne aliqd hoc, nisi iudiciũ frigidum? drĩa profecto inter ea apud Philosophos est manifesta. nã ponere corpora infinita simul, sequiť ex eo vt reperiatur infinito totũ, & ꝙ sit in actu. & hoc est falsum. tempus vero non habet situm: & nõ sequitur ex eo ꝙ sunt corpora, quoꝝ aliquod est ante aliquod in infinitum, vt sit infinitum in actu, quod est impossibile apud eos.

ALGAZEL.

AIt Alga. rñdens pro Philosophis. Si autẽ dixerit, demõstratio qdem incisiua de falsitate eius, ꝙ proueniat ad infinitum, est vt dicatur vnumquodq; indiuiduoꝝ causarum, aut erit possibile ex se, aut necessarium. si necessarium, non indiget cã. si vero possibile, ergo totũ est denominatum possibile: & oẽ possibile indiget causa addita substantiæ eius: igitur vniuersum indiget causa extra se.

AVEROES.

AIt Auer. Hæc demonstratio, quã recitauit Alga. nomine Philosophoꝝ, primus, qui dedicauit eam Philosophis, fuit Auicẽna, ita ꝙ sit via optima viarum Antiquorum: qm̃ existimauit ꝙ sit de substãtia entis, & ꝙ via hoĩum est ex accidentibus cõsequentibus primũ principium. Attamẽ est via, quã Auicẽna assumpsit ex Loquẽtibus. qm̃ Loquentes tenent ꝙ est notũ per se ens diuidi ad possibile, & necessarium: & ponere aliqd possibile infert ꝙ habeat agẽs: & ideo mũdus vlr, cum fuerit possibilis, necesse est vt agens eius sit necessariũ in esse. Hęc est credulitas Mahatazalę: & est sermo bonus: & non est in eo falsitas, nisi in eo, quod posuerunt, ꝙ mũdus vlr sit possibilis. nam hoc non est notum per se. Et voluit Auicẽna ꝙ sit vlis hęc ꝓpositio. & intelligit per possibile id, quod habet cãm, vt dixit Alga. &, cùm large appellauit hoc nõ extendiť ei diuisio ad id, quod vult. nã diuisio entis, primo ad id, quod habet cãm, & id, quod non habet cãm, nõ est nota per se. Vlterius habens cãm diuiditur ad possibile necessariũ. Si intellexerimus possibile verũ, finiť ad possibile necessarium, & non finitur ad necessarium, non habens cãm. Si vero intellexerimus de possibili id, quod habet cãm, & est necessariũ, non sequitur ex hoc, nisi ꝙ habẽs causam habeat cãm: & possumus ponere ꝙ illa cã habeat cãm, & procedet in infinitum: ergo non finiť res ad ens, non habens cãm. & est id, qđ intelligunt per necessariũ in esse: nisi intelligať de possibili posito distincto contra non habens cãm, quod est possibile verũ. nam hæc possibilia sunt, in qbus est falsum deuenire causas in infinitũ. Si vero intellexerit per possibile id, quod habet causam, ex rebus necessarijs, adhuc non est declaratũ ꝙ hoc sit falsum eo modo, quo declaratũ est in entibus possibilibus in rei veritate. & nõ est declaratum adhuc ꝙ sit hic necessariũ, indigens causa, vt sequatur ex hac positione, ut finiatur ad necessarium absq; causa, nisi declareť ꝙ dispositio in vniuersali necessario, quod est ex causa, & causato sit sicut est dispositio in vniuersali possibili.

ALGAZEL.

AIt Alga. Dicimus ꝙ dictio possibilis, et necessarij est dictio indefinita: nisi intelligat per necessarium, cuius esse nõ habet cãm. &, si hoc intelligunt, reuertamur ad hanc dictionem. Et dicimus aliquod totum est possibile, in eo ꝙ habet cãm, additam substãtiæ eius: & totũ non est possibile, in eo ꝙ non habet cãm additã substantiæ eius extra eã. si aũt intelligit per dictionẽ possibilis, aliter q̃ nos intelligimus, est qd non intelligibile. Si aũt dixerit, hoc inducit vt cõstituatur necessariũ in esse per possibile in esse, quod est falsum, dicimus si intelligitis per necessariũ, & possibile, id, quod nos intelligimus, est ipsum met quæsitũ, & nõ concediť ꝙ sit falsum. & est sicut sermo dicẽtis, falsum est cõstituere antiquũ per innouationes, et tẽpus apud eos est antiquũ, & vnitates reuolutionum sunt innouatę, & habent principium: aggregatum vero non habet principiũ in habentibus principiũ: & verificanť habentia principia de vnitatibus, & non verificanť de aggregato. & sic diciť causa de vnaquaq; eaꝝ, & non dicitur de aggregato, ꝙ habeat cãm. & non oẽ, quod verificať de vnitatibus, necesse est vt verificetur de aggregato, postq̃ de vnaquaq; verificať ꝙ sit vna, et ꝙ sit aliqua, & ꝙ sit pars, et non verificať de aggregato. & quilibet locus demonstratus in terra est illuminatus à Sole in die, & obscurus in nocte, & vnusquisq; est innouatus, postq̃ nõ fuerat ei principium: aggregatum aũt apud eos habet principiũ. & est manifestum ꝙ qui admittit innouationes nõ habentes principium, & sunt formæ qtuor elementoꝝ, non põt euadere à possibilitate causaꝝ infinitaꝝ. & cõcludiť ex hoc ꝙ nõ eis est via ad cõstituẽdum primum principium ꝑ hanc dubitationẽ, & confusionem. & sit sermo eorum industria absolute.

AVEROES.

AIt Auer. Ponere cãs possibiles infinitas sequiť ex eo ponere possibile, cui nõ est agens. ponere vero res necessarias, habẽtes causas infinitas, sequiť ex eo vt sit id, quod positũ est habere cãm, non habere cãm. Et hoc ꝑfecto est veꝝ, nisi ꝙ falsitas, q̃ sequitur ex talibus causis, est alia ab ea, quæ sequiť ex causis à natura possibilitatis. Quare, si aliquis voluerit, vt ꝓlatio huius sermonis Auicẽnæ sit ꝓlatio demonstrationis, & faciat sic entia possibilia, impossibile est vt sint absq; causis, & ꝓcedet in infinitũ. &, si procedit in infinitũ, non erit ibi cã. & sequiť ꝙ sit possibile sine cã: & hoc est falsum. & non est falsum ꝙ deueniet ad cãm necessariã. & hæc cã necessaria nõ euadit quin sit necessaria, aut cum cã, aut sine cã. si cum cã, interrogetur etiã de hac cã, & aut deuenient cãę in infinitũ, & sequeť vt sit absq; cã id, quod positum fuit cum cã. & hoc est falsum. & impossibile est quin finiať ad cãm necessariam absq; cã, i. ex se. & hoc est necessariũ in esse necessario. & in hac specie diuisionis erit demõstratio vera. Sed, cùm ꝓferetur eo modo, quo ꝓtulit Auic. nõ est verum multis modis. & primo qm̃ possibile positũ in ea est æquiuoce. & diuisio entis primo in ea ad possibile, & impossibile nõ est uera, s. non est diuisio includens ens, in eo ꝙ est ens. Cùm autẽ dixit in dubitatione contra Philosophos, & dicimus aliquod totũ est possibile, in eo ꝙ est ei cã addita substantiæ eius. i. &, cùm cõcesserint Philosophi ꝙ intelligunt per possibile in esse id, quod habet cãm, & per necessariũ in esse id, quod non habet cãm, diciť eis non ꝓhibetur ꝺm radices vestras, quin sint cãę, & causata infinita, & erit totum aggregatum necessarium in esse. nã ex radicibus eoꝝ est ꝙ ipsi admittũt vt sit ratio partis diuersa à ratione totius, & aggregati. Qui qdem sermo, est in eo inuolutio multipliciter. & primo, qm̃ ipsi non admittunt causas per se infinitas, vt diximus superius, siue sint causæ, & causata à natura possibilis, siue à natura necessarij, vt declaratum est ex sermone nr̃o. Et deceptio, quę sequiť Auicẽnæ in hoc sermone est vt dicatur ei, cùm diuisisti ens ad possibile in esse, & necessariũ in esse, & fuit intentio tua per possibile in esse id, quod habet cãm, & per necessarium id, quod non habet cãm, impossibile quidẽ est tibi afferre demonstrationem, ꝙ sit impossibile vt sint causæ infinitæ: qm̃ sequitur ex hoc ꝙ sunt infinitę, vt sint ex entibus non habentibus cãm, & erunt de genere necessarij in esse præcipue, cùm sit possibile apud

eos vt

eos vt constituat æternum ex causis infinitis, & vnaquęq; earum est innouata. Accidit autē huic sermoni hæc inuolutio pp diuisionē eius entis ad habens cām, & non habens cām. si aūt diuisisset id eo modo, quo diuisimus nos, non esset ei aliqua harum dubitationum. Cùm aūt dixit q̄ Antiqui cōcedunt q̄ iam constituit antiquū ex infinito, ex eo q̄ cōcedunt reuolutiones infinitas, est sermo corruptus. nā de hoc dicit nomē antiqui cum antiquo, quod est vnū æquiuoce. Cùm autē dixit, si aūt diceret hoc, inducit vt cōstituatur antiquū necessariū in esse per possibile in esse, dicimus si intelligitis per possibile, & necessariū id, quod nos intelligimus, est ipsummet quæsitū, & non cōcedimus q̄ sit falsum. i. q̄, si intelligunt per necessariū id, quod nō habet cām, & per possibile id, quod habet cām, non concedimus q̄ sit absurdū constituere id, quod non habet cām p causas infinitas. nā, cùm ponimus q̄ hoc sit falsum, ē ablatio causarū infinitarū. & positio vestra est de necessario in esse, & est cōclusio vestra, quā intenditis declarare. Deinde dixit, & est sicut sermo dicentis est falsum cōstituere antiquum per innouata: & tēpus apud eos est antiquū, & vnitates reuolutionū sunt innouatę, & habent principiū, & aggregatum non habet principium: igit̄ constituit̄ id, quod non habet principiū, per reuolutiones habentes principium. & est verū q̄ vnitates sint habentes principiū. & non est verū de aggregato, postq̄ sit verū de vnaquaq; earū q̄ sit vna, & q̄ sit aliqua, & q̄ sit pars, & nō sit verum de aggregato, i. q̄ nō est falsum vt cōstituatur non habens cām p causata infinita, vt constituit̄ antiquū apud vos p innouata infinita. nam tēpus apud eos est antiquū, & tñ constituit̄ per tpa innouata. & sic motus orbis apud eos est antiquus, & reuolutiones, ex qbus constituit̄, sunt infinitę.

Attamen rñsio est, q̄ Philosophi, nō est de radicibus eorū q̄ sit antiquū permanens ex parte partiū innouatarū, in eo q̄ sunt infinitę: sed ipsi negant hoc, magis q̄ oēs hoīes. Sed hoc est ex sermone Hæreticorū. nam aggregatum nihil, phibet quin aut sit ex indiuiduis finitis generabilibus, & corruptibilibus, aut ex infinitis. si ex finitis, oēs quidem in hoc cōueniunt q̄ totum, i. genus est gñabile, & corruptibile. si vero ex indiuiduis infinitis, Hæretici quidē ponunt q̄ est possibile, aut necessariū vt sit aggregatū æternum absq; cā, à qua, pueniat. Philosophi aūt admittunt hoc, & tenēt q̄ talia tota, ex eo q̄ cōstituunt̄ p indiuidua possibilia gñabilia, & corruptibilia, impossibile est eis vt sint absq; cā extra totū eorū continua æterna, qua ponimus hæc tota in æternitate: & nō existimant ēt q̄ falsitas causarū infinitarū sit pp falsitatē constitutionis antiqui per id, quod est infinitū. & ipsi dicunt q̄ sunt hic motus diuersi in toto, cōtinui, & nō cessantes: quia est hic motus vnus numero æternus. Et cā, quare sunt hic corpora gñabilia, & corruptibilia s̄m partē, æterna vero s̄m totum, est q̄m est hic ens æternum s̄m partē, & s̄m totum, & est corpus cœleste. & motus infiniti sunt æterni genere pp vnum motum continuū, et est motus corporis cœlestis. & nō est motus cœli cōpositus ex multis reuolutionib⁹, nisi in intellectu tm̄. & motus corporis cœlestis acquisiuit æternitatē, licet fuerit gñabilis, & corruptibilis s̄m partes ex motore, in quo impossibile est vt aliqñ moueat, & aliqñ non moueat, & ex moto, in quo impossibile est vt moueatur aliqñ, & quiescat aliqñ, ex eo q̄ mouetur, vt reperit̄ hoc in motis, quæ sunt hic. Opinio aūt hominū de totis, i. generibus est triplex. Prima opinio eius, qui tenet q̄ oē totum est generabile, & corruptibile, q̄m est finitū in indiuiduis. & Secunda est opinio eius, qui tenet q̄ ex totis aliqua sunt, quæ sunt æterna, non habētia principium, nec finē, ex eo, quod apparet de eis, q̄ sunt ex indiuiduis infinitis. & diuidit̄ in duas sectas. nā aliqui dicunt q̄ talia tota cōuenit eis cōtinuitas ex cā necessaria vna numero. sin autē, eueniet eis vt corrūpant̄ infinities in tpe infinito. & isti sunt Philosophi. & aliqui crediderūt q̄ esse indiuidua eorū in infinitum, sufficit vt sint æterni, & sunt Hæretici. Et consyderare ueritatē de his tribus opinionibus, & summa disputationis reducit̄ ad has tres radices, & sunt an mundus sit æternus, vel nō ęternus: & an sit ei agēs, vel ne? & sermo Loquētium, & dicentis innouationē mundi est vna secta, & sermo Hæreticorū est alia secta, & sermo Philosophorū est medius īter eos. Et, hoc habito, declarabitur tibi q̄ sermo dicentis q̄ admittens causas infinitas, impossibile est ei cōstituere cām primam, est sermo falsus. sed quod magis videt̄ est contrariū eius, & est q̄, q nō cōcedit q̄ sint cāę infinitę, nō poterit cōstituere cām primam æternā. q̄m esse causata infinita est id, quod determinauit necessitatē causæ æternæ, ex qua emanat infinitū esse. sin autē, necesse esset vt finirētur tota, quorum vnumquodq; indiuiduū innouatur. & hoc modo tm̄ possibile est vt sit antiquum causa innouatorū, et esse infinita innnouata infert esse Primum antiquum, vnum glo. & non est Deus alius ab eo.

ALGAZEL.

Ait Alga. rñdens pro Philosophis q̄ōni, quam fecit eis. Si aūt diceret reuolutiones nō reperiunt̄ in aliq hora, neq; formæ elementorū, sed id, qd' reperit̄ ex eis, est vna forma in actu, & id, quod nō reperitur, nō denoīatur à finitate, neq; ab infinitate, nisi cū imaginet̄ in imaginatione esse eorū. & non est inconueniens id, quod consyderat̄ in imaginatione, licet fuerint cōsyderata, q̄ sint aliq earum cāę aliquorū. nā hoc hoc euenit in imaginatione sua. Sermo aūt est in entibus, put sunt, nō in entibus in intellectu: & nihil remanet, nisi aīę mortuorū. Et iā concessit aliqs Philosophorū in hoc, q̄ fuit vna æterna ante alligantiā eius in corporibus, & apud separationē ex corporibus vniunt̄: et nō erit eis numerus, quāto magis vt denoīet̄ q̄ non habet finē. Et dixerunt aliꝗ, aīa sequitur complexiones: & mors est priuatio eius, & non habet cōsistentiam in se absq; corpe: igit̄ non est esse aīę, nisi cū viuunt. & vita, quæ reperit̄, includitur, & nō aufertur finis ab ea. quæ vero nō sunt, non denominant̄ oīno, nec finito, nec priuatione eius nisi existimatione, cùm ponantur in esse.

ALGAZEL.

Ait ēt Alga. Et rñsio q̄ hæc dubitatio de aīabus plurimū ei⁹ euenit nobis ab Auicēna, et Alpharabio, & verificātibus ex eis, cū iudicauerint q̄ aīa sit substātia existens per se. & est opinio Aristo. & expositorū Antiquorū eius. Et ei, qui declinat ab hac via, dicimus an imaginet̄ q̄ innouetur in oī instanti aliquid pmanens, vel ne? si dixerit q̄ non, est falsum. si vero q̄ sic, dicimus, cū consyderauerimus omni die innouari aliqd, & pmanere aggregata, sunt pfecto hucusq; entia infinita, & reuolutiones, licet fuerint incisæ, pueniret quidē aliquod ens ex eis, quod permanet, & nō finitur, nō est falsum. & hac cōsyderatione quiescent dubitationes. & non est opus nobis declarandi an sit hoc permanens aīa, aut hō princeps, aut Diabolus, aut Angelus, aut sit quicquid vis ex entibus. & hoc sequit̄ eis omnimode, cùm affirmant reuolutiones infinitas.

AVEROES.

Ait Auer. Responsio aūt ex Philosophis, q̄ reuolutiones præteritæ non sunt, & sic formę elemētorū præteritæ generatæ ab inuicē non sunt, & quod nō est non denominat̄, nec finitate, nec infinitate, non est rñsio vera. & iam pręcessit hoc. Et quod dubitauit contra eos de credulitate eorū in aīabus, non est aliquid huius in opinionibus Philosophorū. & permutare de quæstione in q̄ōnem est operatio sophistica.

DISPVTATIO QVINTA.

DE DECLARATIONE, QVOD NON POSSVNT AFFERRE RATIONEM, QVOD DEVS GLO. SIT VNVS: ET QVOD IMPOSSIBILE EST PONERE DVO NECESSARIA IN ESSE, ET QVODLIBET EORVM NON HABEAT CAVSAM.

ALGAZEL.

AIT Alga. Ipsi autem adducunt rationem in hoc duabus vijs. Prima quidē est, quia dicūt, si essent duo, tunc esset aliquod necessariū in esse, dictum de vnoquoq; eorū: & id, de quo dicitur necessarium in esse, aut erit necessitas eē sui ex se, & nō imaginatur ꝙ sit ex alio: aut necessitas esse sui erit ei ex causa, & substātia necessariј in esse erit causata, & determinat causam, ex qua est ei necessitas essendi. Nos aūt non intelligimus per necessariū in esse, nisi id, cuius esse nō habet alligātiam cum causa aliquo modo. & existimauerunt ꝙ species hominis dicitur de Socrate, & Platone, & nō est Socrates homo ex se. nam, si esset homo ex se, nō esset Plato homo, sed ex causa, quę posuit eum hominē. & iam posuit ēt Platonem hoīem, et plurificatur humanitas plurificatione materiei, puenientis, & alligantia eius in materia intelligibili, non ex substantia humanitatis. & sic constitutio necessitatis esse necessario in esse, si esset ex se, non erit nisi ei. nam, si esset ex cā, tunc ipm est causatum: & nō est necessarium in esse: ergo apparet ex hoc ꝙ necessarium in esse impossibile est quin sit vnū. hic est sermo, quem posuit Alga. Deinde dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. rñdens per viam contradictionis. Dicimus cùm dicitis aliqua necessitas in eē, quæ est necessario in esse, aut est ex se, aut ex cā, est diuisio falsa in positione sua. qm̄ nos declarauimꝰ ꝙ dictio necessitatis in esse tolleret multas expositiones, nisi intelligat per eā ablationem cāę, et vsus fuit hac dictione. Et dicimus ꝙ nō est falsum constituere duo entia non habentia primum, quorum alterum non sit causa alterius. &, cùm dicitis ꝙ nō habens causam nō habet causam aut ex se, aut ex causa, est diuisio falsa. nam ablatio causę, & non indigere causa, non quæritur de eo causa.

Et quid valet sermo dicētis ꝙ non habens cām, si non fuerit ei causa ex se, aut ex cā, cùm dictum nostrum nō habere cām, sit negatio absoluta, & negatū absolutum non habet cām, & non dicitur de eo ꝙ sit ex se, aut nō ex se. Si vero intelligitis per necessarium in esse attributū secundū necessitati in esse, præter ꝙ sit ens, cuius esse non habet cām, non est quidē intelligibile in se. & quod attribuitur tibi de dictione ablationis cāę in esse eius, & est negatū absolutum, non dr̄ de eo ꝙ sit ex se, aut ex cā, vsq; quo ædificemus in positione huius diuisionis qōnem. & significat ꝙ hæc sit demonstratio fallax, quæ nihil est. sed dicimus ꝙ aliquid esse necessariū in esse est ꝙ eius esse non habet causam, nec habet causam vt sit absq; causa omnino, & esse eius sine causa non est causatum etiam ex se, sed nō est causa esse eius, nec causa ꝙ sit sine causa omnino. Et hæc diuisio non innititur aliqbus attributis constitutionis, quanto magis vt reducitur ad negationem. Nam, si aliquis dixerit nigredo aut est color ex se, aut ex causa. si ex se, oportet vt non sit rubedo color, & vt nō sit hæc species, scilicet coloris, nisi substantiæ nigredinis. si vero nigredo esset color ex causa, quæ posuit eam colorem, ergo intelligitur nigredo, quæ non est color, i. non ponit eam causam colorum. nam omne, quod constituitur substātia, additum substātiæ ex aliqua causa, potest consyderari priuatio eius existimatione, licet nō verificetur in esse. & ideo dicit ꝙ hæc diuisio est fallax positione, & non dicit ꝙ dicere nigredinem esse colorem ex se sit sermo ꝙ impossibile est vt sit ex alio ꝙ̄ ex se. & sic nō dicit ꝙ dicere hoc ens est necessarium in esse ex se, i. non habēs causam in esse suo, ꝙ sit sermo ꝙ impossibile est vt sit ex causa, alia à substantia sua.

AVEROES.

AIt Auer. Hæc via præcipue est via Auicennæ: & non est via alicuius Philosophoꝝ Antiquorum: & est sermo compositus ex propositionibus generalibus, quæ quasi dicunt̄ æquiuoce: & ingreditur in eas propter hoc quæstio, & contradictio multotiens. quare cùm diuidantur ista, & speculetur intentum eorum, appropinquatur sermonibus demonstratiuis. Et sermo Alga. in prima diuisione ꝙ sit diuisio corrupta est sermo nō verus. nam ipse dicit ꝙ id, quod intelligitur de necessario in esse, est id, quod non habet causam. & tn̄, si aliquis dixerit de nō habente cām aut non habet cām ex se, aut ex cā, esset sermo falsus. & sic sermo dicētis in necessario in esse, aut erit necessarium in esse ex se, aut ex causa. et nō est sic. Attamen sermo est an sit necessarium in esse ex natura sibi ppria, ex eo ꝙ est vnum numero, aut ex natura cōi ei, vt dicimus an Socrates sit homo, ex eo ꝙ est Socrates, aut ex natura cōmuni ei, & Platoni. si autē esset homo, ex eo ꝙ est Socrates, nō reperiret̄ humanitas alteri. si vero eēt ex parte naturæ cōis, tunc est cōpositus ex duabus naturis, vniuersali, & particulari. cōpositum autē est causatum: & necessariū in esse non habet cām: ergo necessarium in esse est vnum. cùm aūt sermo proferī hoc modo, sermo Auicēnæ erit verus. Et, cùm dixit & negatum absolutū non habet cām, et non dicitur de eo ꝙ sit ex se, aut ex alio, nō est sermo verus etiam. qm̄ res tam negatur à re, aut ,ppter aliquid simplex sibi propriū: & est id, quod hic debet intelligi, cùm dicit ex se, aut pp attributum ei non proprium: & est id, quod debet intelligi hic, cùm dicitur cā. Et, cùm dixit ꝙ hoc non est verū in attributis affirmatiuis, quāto magis negatiuis. et cōtradixit huic per exēplum, quod adduxit de nigredine, & colore. Et dispositio sermonis eius est ꝙ, cū dicimus de nigredine ꝙ sit color, nō diuidit verum & falsum de eo sermo dicentis aut erit color ex se, aut ex cā. sed ambo sermones sunt falsi. nam, si esset color ex se, necesse est vt nō sit rubedo color. quēadmodum, si eēt Socrates homo ex se, necesse est vt non sit Plato hō. si vero esset color ex causa, necesse est vt sit hoc attributum additum substantiæ: & omne, quod est additum substantiæ, potest imaginari ex se absq; addito. & hæc positio facit vt sequatur ꝙ imaginetur nigredo absq; coloreitate. & hoc est falsum. attamen est sermo sophisticus propter æquiuocationem nominis causæ. Et ēt cùm dicimus ex se, quoniā cùm intelligitur de substantia oppositum eius, quod est per accidens, est verum dicere ꝙ colori reperitur nigredo ex se: & nihil prohibet quin sit alīj, i. rubedini. cùm vero intelligitur ꝙ sit nigredini ex causa, idest ex alia re vltra nigredinē, s. ex causa non exeunte à re, non sequitur ex eo vt imaginetur nigredo absq; coloreitate. nam genus est quid additum differētiæ, & speciei: & impossibile est imaginari speciem, aut differentiam absq; genere. hoc tn̄ est pos-

ſibile addito accidentali, nõ autem addito ſubſtantiali. & ſic diuidit verũ, & falſum dictum noſtrũ, ꝙ color eſt nigredini ex ſe aut ex cauſa, i. ꝙ color aut ineſt nigredini, in eo ꝙ eſt ſubſtãtia nigredinis, aut in eo ꝙ eſt quid additum nigredini. Et hoc eſt, quod intelligit Auicenna, cũm dixit ꝙ neceſſarium in eſſe aut eſt neceſſarium in eſſe, ꝑpter aliquid proprium ſibiipſi, aut ꝑpter aliqd additum ſibi: quod nõ eſt proprium, ſi propter aliquid ſibi ꝓprium non imaginantur ibi duo entia, & vnumquodq; eorũ quod ſit neceſſarium in eſſe. ſi vero eſſet propter aliquid commune, tunc vnumquodq; eorꝫ eſt cõpoſitum ex re cõmuni, & re propria: cõpoſitum aũt non eſt neceſſarium in eſſe ex ſe. &, cũm ſic fuerit, tunc ſermo Alga. quid ꝓhibet quin imaginentur duo entia, & vnumquodq; eorꝫ eſt neceſſarium in eſſe, eſt ſermo falſus. Si aũt diceret ꝙ iam dixiſti ꝙ hoc eſt propè demonſtrationem, & eſt manifeſtum ex eo ꝙ ſit demonſtratio, dicimus ꝙ diximus hoc, qm̃ vis huius demonſtrationis eſt vis ſermonis dicentis ꝙ alietas inter duo poſita neceſſaria in eſſe aut erit alietas in indiuiduo, & cõmunicant in attributo ſpeciei: aut in ſpecie, & cõmunicant in attributo generis, & ambę alietates reperiuntur in cõpoſitis. Attamen diminutio huius à demonſtratione eſt, qm̃ declaratum eſt ꝙ ſunt hic entia diuerſa, & ſunt ſimplicia, quæ non differunt in ſpecie, nec differunt in indiuiduis, & ſunt intelligentiæ ſeparatæ. quare declaratũ eſt de eis ꝙ neceſſe eſt vt ſit in eis poſterius in eſſe, & prius. ſin autem, non intelligitur ibi alietas omnino. Demonſtratio autem Auicenæ completur hoc modo. Neceſſarium in eſſe ſi eſſet duplex, aut erit alietas, quæ eſt inter ea numero, aut ſpecie, aut prioritate & poſterioritate. Si autẽ diuerſitas, quæ eſt inter ea, eſt numero, tunc eſſent conformia ſpecie. ſi vero eſſet diuerſitas ſpecie, tunc eſſent cõformia genere, & ſm̃ hęc duo neceſſe eſſet vt ſit neceſſarium in eſſe cõpoſitum. Attamen, ſi eſſet alietas, quæ eſt ab inuicem in prioritate & poſterioritate, ſequeretur vt eſſe neceſſarium in eſſe vnum, & eſt cauſa amborum: & hoc eſt verum: ergo neceſſarium in eſſe eſt vnum, ſi non ſunt hic, niſi hæ tres partes, quarum duæ cadent, & verificatur pars remanens, quæ neceſſitat ſeparationem neceſſarij in eſſe circa vnitatem.

ALGAZEL.

Ait Alga. Secunda vero via eorum eſt, cũm dicunt, ſi ponimus duo neceſſaria in eſſe aut erũt ſimilia omnimode, aut diuerſã. Si ſimilia omnimode, non intelligitur numeratio, & ſecundatio. nam nigredines ſunt duæ, cũm fuerint in duobus ſubiectis, aut eodẽ ſubiecto, ſed in duobus temporibus, cũm nigredo, & motus in eodem ſubiecto, & eodem tp̃e ſunt duæ, ꝑpter diuerſitatem ſubſtãtiarum earũ. cũm vero non differant ambæ ſubſtantiæ, vt ſunt nigredines, cũ vnitate tp̃is, & loci non intelligit̃ numeratio. Si aũt eſt poſſibile dicere in eodem tp̃e, & eodem ſubiecto duas nigredines, tunc poſſibile eſt dicere in vnoquoq; indiuiduo ꝙ ſunt duo indiuidua, & tñ nõ diſcernitur inter ea alietas. Et, cũm falſa ſit aſſimilatio omnimode, & non põt fieri abſq; alietate, & non erit in tempore nec in loco, non remanet niſi diuerſitas in ſubſtãtia. & quotienſcunq; diuerſificãtur in aliquo, aut cõmunicant in aliquo, aut non cõmunicant in aliquo. ſi nõn cõmunicant in aliquo, eſt falſum, qm̃ ſequitur ꝙ non cõmunicent in eſſe, nec neceſſitate in eſſe, nec in eo, ꝙ vnumquodq; exiſtit in ſe, non in ſubiecto. cũm vero communicant in aliquo, & diuerſificãtur in alio, erit id, ex quo prouenit cõmunicatio, aliud ab eo, ex quo prouenit diuerſitas. & erit cõpoſitio, & diuiſio in ſermone. Attamen neceſſarium in eſſe, non eſt in eo cõpoſitio, nec diuiſio. &, ſicut nõ diuiditur in quãtitate, ſic non diuidit̃ in ſermone declarante, cũm non cõponatur ſubſtantia eius ex rebus, quarũ cõnumeratione indicat ſermo declarans. ſicut eſt ſignificatio animalis, & rationalis de eo, quo conſtituitur quiditas hominis, quæ eſt animal rõnale: & ſignificatio dictionis animal de hoĩe alia eſt à ſignificatione dictionis rõnale: & erit homo cõpoſitus ex partibus ordinatis in definitione cum ſermone ſignificante illas partes: & erit nomen hominis aggregatio earꝫ. & hoc non imaginatur, & aliter non poteſt imaginari alietas. Reſponſio aũt eſt, cõceditur ꝙ non põt imaginari ſecundatio, niſi cũ diuerſitate in re: & ſimilis omnimode nõ imaginatur diuerſitas eorꝫ. ſed dictum veſtrũ, ꝙ hæc ſpecies cõpoſitionis eſt falſa in primo principio, eſt induſtria abſoluta. & quæro quæ eſt demonſtratio in hoc: non autẽ deputabimus hãc diſputationẽ ſeparatim. nam ex ſermone eorũ famoſo eſt ꝙ primum principiũ non diuiditur ſermone declarante, ſicut non diuiditur quantitate. & ſuper hoc ædificatur conſtitutio vnitatis Dei glo. apud eos.

AVEROES.

Ait Auer. Alga. nõ conſyderauit inuolutionẽ, q̃ eſt in hac via ſecũda. & incœpit loqui cũ eis cũ poſſibilitate plurificationis in definitione neceſſarij in eſſe, quod ammouerunt ab eo, & voluit ponere id diſputationem ſeparatim. qm̃ Loquentes ſectę Aſſariæ admittunt in primo principio pluralitatẽ, cũm poſuerint id ſubſtantiã cum attributo. Inuolutio autem, quæ eſt in hac via ſecunda, eſt qm̃ diſtincta iam diſtinguuntur in ſubſtantijs ſuis, abſq; eo, ꝙ cõmunicent in re, niſi dictione tm̃. & hoc quidem, cũm non communicent in genere oĩno, neq; propinquo, neq; remoto, vt eſt nomẽ corporis apud Philoſophos, quod dicitur de corpore cœleſti, & corpore corruptibili: &, ſicut nomẽ intellectus, quod dicitur de intellectu humano, & intelligentijs ſeparatis: & ſicut nomẽ entis, quod dicitur de rebus generabilibus & corruptibilibus, ac æternis. nã tales dictiones veriſimilius eſt vt ingrediatur in nomina æquiuoca, ꝙ vt ſint in noĩbus vniuocis: ergo nõ eſt neceſſe in entibus diuerſis vt ſint compoſita. Et, qm̃ diminutus fuit Alga. in rñdendo eis hac via, in hoc ſermone eorꝫ incœpit primo adaptare opinionem eorum præcipue, & deinde conatur contradicere eis.

ALGAZEL.

Ait Alga. recitãs opiniones Philoſophorum. Sed exiſtimauerunt ꝙ vnitas non perficit, niſi affirmatione vnitatis ſubſtantiæ Dei glo. omnimode. affirmatio autem vnitatis eſt ablatio pluralitatis omnimode. Attamen pluralitas intelligit̃ in ſubſtantijs quinq; modis. Primus quidem eſt diuidi in actu, aut cogitatione. vnde non erit corpus vnum vnũ ſimpliciter. nã eſt vnum cõtinuatione vniuerſali, recipiẽte negationẽ ꝙ ſit diuiſibile cogitatione in quãtitate. qđ eſt falſum in primo principio. Secundus, ꝙ diuidatur res in intellectu ad duas res diuerſas, non quantitatiue, vt diuidit̃ corpus in materiã, & formam. nam vnumquodq; eorꝫ, licet non imaginet̃ ꝙ poſſit conſtitui ex ſe abſq; alio, ſunt tñ duo diuerſa definitione, & veritate, & prouenit ex ambobus vnum, & eſt corpus. & hoc etiam remouetur ab ipſo Deo glo. nam impoſſibile eſt vt ſit Deus glo. forma in corpore, nec materia, nec ambæ ſimul. Quòd autem non ambę, hoc eſt duabus cauſis, quarum vna eſt, qm̃ eſſet diuiſibilis quãtitate apud ſeparationem actu, aut cogitatione. ſecunda vero, quia eſſet diuiſibilis in re ad formam, & materiam: & non erit materia, qm̃ indigeret forma. neceſſariũ aũt in eſſe eſt ſibi ſufficiens omnimode, & impoſſibile eſt vt cõpuletur eſſe eius cum aliqua conditione alia ab eo, nec erit forma indigens quidẽ materia. Tertius autẽ, pluralitas attributorꝫ conſyderatione ſcientiæ potentiæ, & voluntatis

& voluntatis. nam hæc attributa, si essent necessaria in esse, tunc esset necessarium in esse, cōmuue inter substātiam, & hæc attributa, & causaret pluralitatem necessario in esse, & auferetur vnitas. Quartus autem, pluralitas intellectualis, proueniens ex cōpositione generis, & speciei. nam in nigredine est nigredo, & color: & nigredo est aliud ꝗ coloreitas in intellectu: sed coloreitas est genus, & nigredo differentia: ergo est compositum ex genere & differentia. & animalitas est præter humanitatem in intellectu. nam homo est animal rationale, & animal est genus, & rationale est differētia, & est cōpositus ex genere, & differētia. & hæc species pluralitatis existimauerunt etiā ꝙ remouetur à primo principio. Quintus vero, pluralitas, quæ sequitur ex parte quiditatis, & ex parte esse illius quiditatis. nam homo habet quiditatem ante esse, & esse superuenit ei, & refertur ei. & sic triangulus habet quiditatem, & est ꝙ sit figura, quam circūdant tria latera. & esse non est pars quiditatis, et esse nō est pars substātię huius quiditatis, eam cōstituens. vnde potest intellectus percipere quiditatē hoīs, & quiditatem triāguli: & tñ non scit an habeant esse in rerꝫ natura, vel ne. &, si esse cōstitueret quiditatē, non imaginaret̃ constitutio q̄ditatis in intellectu ante esse eius. Igitur esse refert̃ quiditati, siue sit copulatū ei, ita ꝙ nō erit hæc quiditas, nisi sit existens, vt cœlum, siue eueniens, postꝗ nō fuerat, vt est quiditas hominis de Socrate, & Platone, & quiditas accidētium, & formarū innouatarum in Socrate. & existimauerunt ꝙ hæc pluralitas etiā oportet vt auferatur à primo, & dixerunt ꝙ non habet quiditatem, cui esse referatur, sed esse, quod oportet vt sit ei, est vt est quiditas alteri. Igitur esse necessarium quiditas eius, & essentia eius, & natura eius & verificatio eius: vt homo, & arbor, & cœlum est quiditas: nam, si constitueretur ei quiditas, esset esse necessariū copulatum illi quiditati, & non constituens eam: copulatum aūt est sequens, & causatum: ergo esse necessarium est causatum, & contradicit ei ꝙ sit necessarium.

AVEROES.

Ait Auer. Hoc est id, quod recitauit Alga. ex sermonibus Philosophorꝫ in auferendo pluralitatem ab uno ipso: & postea incipiet adaptare id, in q̄ contradixerunt sibi ipsis in hac re. Et oportet nos consyderare primo in his sermonibus, quos dedicauit ipsis, & declarabimus gradum eorꝫ in veritate, deinde speculabimur in eo, quod accipit ipse de cōtradictione eis, deinde speculabimur in eo, quod contradicit eis in hac quæstione. Prima autem specierum diuisionis, de qua dixit ꝙ eā auferunt Philosophi à primo principio, est diuidi quātitatē cogitatione, aut esse. & est decretū apud oēs credentes primum principium non esse corpus, tam apud eū, qui credit corpus cōpositum esse ex partibus non diuisibilibus, ꝗ apud eū, qui credit ꝙ nō sit cōpositum ex eis. & demōstratio de hoc est demonstratio ꝙ nō sit corpus: & postea loquemur de hac demonstratione. Secunda aūt species est diuidi qualitate, vt diuiditur corpus ad materiam, et formam. & hoc quidē opinione eius, qui tenet ꝙ corpora sunt cōposita ex materia, & forma. & est opinio Philosophorꝫ. & non est hic locus verificationis vnius duarū opinionū. & hęc diuisio aufertur à Primo ipso, etiā apud omnem credentē ꝙ ipsum non sit corpus. Auferri aūt corporeitatem à Primo, ex eo ꝙ est necessarium in esse ex se, loquemur de eo notificatione gradus sermonis facti in hoc ꝑfecte. Et hoc, quod dixit, ꝙ necessarium in esse sufficit absqꝫ alio, idest ꝙ non constituit̃ ex alio, corpus vero constituit̃ ex forma & materia, & vtraqꝫ non est necessaria in esse, qm̄ forma non est non indigens materia, & materia etiam nō sufficit nisi cum forma, in hoc est consyderatio. nam corpus cœleste non est compositum ex materia, & forma, sed est apud eos simplex: & tñ existimatur ꝙ sit verum dicere de eo ꝙ sit necessarium in eē ex se. & postea veniet hæc disputatio. Nos autem non scimus aliquem Philosophorꝫ credere corpus cœleste esse compositum ex materia, & forma, vt sunt corpora cōposita, quæ sunt sub eo, nisi Auicēnam tm̄. & iam locuti sumus de hac quæstione in multis locis, & adhuc loquemur de ea in posterum. Tertia autē declaratio, & est auferri pluralitatē attributorum à necessario in esse. qm̄ ista attributa, si essent necessaria in esse, & substātia necessaria in esse, tunc esset necessariū in esse plura vno ente. &, si sunt causata à substātia, necesse est vt non sint necessaria in esse: & erit ex attributis necessariĳ in esse aliquod, quod non est necessarium in esse: aut erit hoc genus, includēs id, quod est necessarium in esse, & nō necessarium in esse. & hoc est impossibile, & falsum. Et est profecto declaratio propinqua veritati, cùm conceditur ꝙ necessarium in esse significat omnimode ens absqꝫ materia. qm̄ entia, quæ non sunt in materia, & sunt ꝑmanentia in se, absqꝫ eo quòd sint corpora, impossibile est imaginari in eis attributa essentialia, quibus constituitur substantia, quanto magis vt imaginetur in eis esse attributa addita substātię, & sunt attributa, quæ appellantur accidentia. nā, cùm imaginatur ipsa auferri, nō aufertur substantia aliter, ꝗ attributa essentialia. quare verificantur attributa essentialia de re, cui attribuuntur ꝙ sunt idem, & tamen nō verificatur prædicatio attributorum non essentialium de eo, nisi nomine denominatiuo. nam non dicimus de homine ꝙ sit sciētia, vt dicimus de eo ꝙ sit viuum, sed dicimus de eo ꝙ est sciens. Igitur esse talia attributa in eo, quod non est corpus, est falsum. quoniam natura eorum est natura extranea ab eo, cui attribuuntur. & ideo appellantur accidentia, & discernuntur, & distinguūtur ab eo, cui attribuuntur in anima, & extra animam. Si autem diceretur, Philosophi tenent ꝙ in anima sunt talia attributa: nam ipsi credunt ꝙ ipsa cōprehendit, & vult, & mouet, & tñ ipsi credunt cum hoc ꝙ non est corporea: Respondetur ꝙ ipsi non opinantur hæc attributa esse animæ addita substantiæ, sed tenent ꝙ sint attributa essentialia. et de natura attributorum essentialium est vt non plurificetur ex eis subiectū sustinens ea in actu, sed tantum plurificatur modo, quo plurificatur definitum ex partibus definitionis: nā est pluralitas intellectualis apud eos, nō pluralitas in actu extra animam. Exemplum huius est ꝙ definitio hominis est animal rationale, & tamen rationabilitas, & animalitas, vnaquęqꝫ earum nō cognoscitur ab alia in eo extra animam in actu: & tñ color, & figura plurificant̃ in eo extra aīam. & ideo sequitur ei, qui cōcedit ꝙ anima non est de conditione esse eius materia, vt cōcedat ꝙ iam reperitur in entibus separatis id, quod est vnū in actu, extra animam, & plura definitione. Et hæc est opinio Christianorum in trinitate. nam ipsi nō tenent ea attributa, addita substantię, sed sunt apud eos plurificata definitione, & sunt plura in potentia, non autem in actu: & ideo dicunt quòd est trinus, & vnus, idest vnus in actu, & tres in potētia. & postea loquemur de inconuenientibus, & falsitatibus, quæ sequētur ei, qui ponit ꝙ primū principium sit habens attributa, addita substantiæ. Pluralitas autem Quarta, & est pluralitas rei ex parte sui generis, & differētiæ, est propinqua pluralitati, quę est rei ex parte materiæ, & formę eius. definitiones enī sunt in cōposits ex materia & forma, nō aūt in simplicibus. & nemo debet cōtradicere ablationi pluralitatis definitiuę à primo principio. Pluralitas vero Quinta, & est numeratio quiditatis, & esse, est qm̄ esse in rei veritate in entibus est q̄d intellectua-

fe, & est esse rem extra aīam, sicut est in aīa. & id, quod illud significat, est synonymum veri: & est id, quod significat per copulam categoricā in ꝓpositionibus categoricis. Nā dictio ē, dicitur dupliciter. Primo id, quod significatur per verum, vt cùm dicimus si res est, aut nō est, aut si hoc erit hoc, aut non erit hoc. Secundo id, quod ponitur de entibus tanq̃ genus, vt diuisio entis ad decem prędicamenta, & ad substantiā, & accidens, &, cùm intelligitur de ente id, quod intelligit̃ de vero, tunc non erit extra animam pluralitas. tunc vero intelligitur de eo id, quod intelligitur de substantia: & tunc nomen substantiæ dicitur de necessario in esse, & alio ſm prius & posterius, vt nomē calidi, quod dicitur de igne, et rebus calidis. hęc autem est opinio Philosophi. Attamē iste vir ædificauit sermonem suum in eis ſm opinionem Auicēnæ, & est opinio falsa. nam ipse existimat ꝙ entitas, s. ꝙ res sit, est quid additum quiditati extra animam, & quasi accidit ei. Et, cùm posuit ꝙ sit conditio in esse quiditatis, tunc, si necessariū in esse haberet entitatem, quæ esset conditio in quiditate eius, esset necessarium in esse compositum ex cōditione, & conditionato, & esset possibile in esse. Vlterius apud Auicēnam id, cuius esse est additum substātiæ suæ, habet causam. Quòd autē esse apud Auicēnam sit accidens eueniens quiditati, id indicat sermo Alga. hic. & hoc quidem, cùm dixit ꝙ homo habet quiditatem ante esse, et esse reducit̃ ad eam, aut refertur ei. & sic triangulus habet quiditatem, & est ꝙ sit figura, quā circundant tria latera. & non est esse pars substantiæ huius quiditatis, constituens eam. & ideo possibile est vt cōprehendat intellectus quiditatem hoīs, & quiditatem trianguli, & nō scit an sit eis esse, vel non esse: quod indicauit ꝙ esse, quo vtitur hic, non est esse, quod significat substantiam rerum, s. quod est tanq̃ genus eis, nec id, quod significat, ꝙ res sit extra animā. Nam nomen entis dicitur de duobus. vnum quidem de vero, & alterum de eo, cuius oppositū est priuatio. & hoc est, quod diuiditur in decē genera, & est tanq̃ genus eis. & hoc præcedit entia secundo modo, scilicet res, quæ sunt extra animam. & hoc est, quod dicitur ſm prius, & posterius de decem prædicamentis. & hoc modo dicitur de substātia ꝙ sit ens ex se, & de accidenti ꝙ sit ens, ex eo ꝙ reperitur in ente ex se. ens vero, quod est de vero, cōmunicant in eo omnia prædicamenta æqualiter. Et ens quidem, quod est verum, est quid in intellectibus, & est esse rei extra animam, prout in anima, quæ quidem scientia præcedit scientiā de quiditate rei, s. ꝙ non quæritur scientia quiditatis rei, nisi prius sciatur ꝙ sit. Quiditas vero, quæ præcedit scientiam esse in intellectu nr̃o, non est de verificatione quiditatis, sed est expositio rei nominis ex nominibus. &, cùm scitur ꝙ hęc res reperiatur extra animam, scitur ꝙ sit quiditas, & definitio, & de hoc dicitur in libro Prædicamentorum ꝙ vniuersalia rerum intellectarum sunt in indiuiduis suis, & indiuidua intelliguntur in vniuersalibus suis. & dictum est in libro de Anima ꝙ potentia, qua comprehenditur ꝙ res sit talis, & reperiatur alia à potētia, qua comprehenditur quiditas talis demonstrati. & de hoc dicitur ꝙ indiuidua sunt talia demōstrata, vniuersalia vero in intellectu. & non est differentia de vero in entibus materialibus, & separatis. Cùm autem aliquis dicit ꝙ esse est additum quiditati, & non constituitur eo ens ex se, est sermo fallax nimis, quoniam sequitur ex hoc vt nomen entis significet accidens commune decē prædicamentis extra animam. & est opinio Auicēnæ. & interrogabimus eum de hoc accidenti, cùm dicitur de eo ꝙ sit, an significet verum, aut accidens repertum in hoc accidenti. & sic reperientur accidentia infinita. quod est falsum. & iam declarauimus hoc in multis locis. Et existimo ꝙ hoc conatus est Alga. auferre à primo principio, & tamen aufertur ab omnibus entibus, quanto magis à primo, cùm sit credulitas falsa. Et, quoniam recitauit hoc de vnitate ex sermone eorum, incœpit narrare id, cum quo cōtradicunt sibi ipsis in hac re, ex eo, quod existimatur de eis.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et cum hoc ipsi dicunt ꝙ Deus glo. est principium, & primum, & ens, & substātia, & vnum, & antiquū, & permanens, & necessariū in esse, & intellectus, & intelligens, & intellectum, & agens, & creator, & sciens, & volens, & potens, & viuum, & desyderans, & desyderatum, & alij oblectant̃ eo, & ipse oblectat̃ alijs, & beneficat, & excelsus, & verum absolutū, & bonum absolutum. & existimauerūt ꝙ hoc totū sit præfatio vnius rei, in qua nō est pluralitas. & hoc est q̇d mirabile. Dixit debemus primo verificare opinionem eoꝝ, deinde operam dabimus quęstionibus. nā quæstio opinioni, anteq̃ cōplete habeat̃ intelligentia rei, est conatus absurdus. Sustentaculum autē in intelligentia opinionis eorum est, ꝙ ipsi dicunt substātia principij est vna, plurificant̃ tñ nomina apud relationē rei ad eam, aut relationē eius ad aliquid, aut negationē alicuius ab ea. Negatio aūt non causat pluralitatem in substantia negati, neq; relatio causat pluralitatem. igit̃ non auferunt pluralitatē negatoꝝ, & pluralitatem relationū. Sed veniēdum est in reductionē horum oīum ad negationem, & relationē. Et dixerūt, cùm dicitur de eo primū, est relatio eius ad entia post id. Et, cùm dicit̃ principium, innuit ꝙ alia ab eo proueniunt, & ipse est cā eoꝝ, & est relatio ad causata ab eo. Et, cùm dicitur ens, bene notum est. Et, cùm dicitur substantia, s. est ens, cui negat̃ ꝙ sit in subiecto. & hæc est negatio. Et, cùm dicitur antiquū, est negatio priuationis eius prędecēdetis initium. Et, cùm dicitur permanens, est negatio priuationis finis: & quod intelligitur per antiquū & permanens, est esse, quod non præcessit priuatio, nec euenit ei priuatio. Et, cùm dicit̃ necessarium in esse, est ꝙ sit ens, nō habens causam. & est causa alterius, & erit ratio negationis, & relationis: cū dicere non habet cām sit negatio: &, cùm ponit̃ causa alterius, est relatio. Et, cùm dicitur intellectus, est ꝙ sit ens mundū à materia. & omne ens tale est intellectus, i. intelligit seipsum, & considerat substantiā suam, & intelligit aliud. Substantia aūt Dei glo. talis est, s. puritas à materia: igit̃ est intellectus. & sunt duæ præfationes de eodē. Et, cùm dicitur intelligens est ꝙ substantia eius, quę est intellectus, habet aliquod ꝓprium intellectum, & est ipsemet, qm̃ considerat seipsum, & intelligit seipsum. ergo ipsemet est intellectū, & est intelligēs, & totū idem est, postq̃ est intellectum, ex eo ꝙ est quiditas abstracta à materia, non cęlata sibi ipsi, qui est intellectus. & est itellectus, & ex eo ꝙ est quiditas abstracta à materia, nihil est cęlatum ab eo. & ex eo ꝙ intelligit seipsum, erit intelligens, & qm̃ ipsemet est intellectum, suiipsius est intellectum. & ex eo ꝙ intellectus eius est sibi ipsi, non additus sibi ipsi, erit intellectus. & non est inconueniens ut sint idē intelligens, & intellectum, qm̃ intelligens, cū intellexerit esse intelligēs, erit intellectio eius ꝙ sit intelligens, & erit intelligens & intellectum idem aliquo modo. &, licet intellectus noster sic sit, tñ in hoc differt ab intellectu primo. qm̃ id, quod est primo, est in actu semper: id vero, quod est in nobis, aliqñ est in potentia, aliquando vero in actu. Et, cùm dicitur formator, agens, & creator, & aliæ denominationes actionis, est quòd esse eius est in esse excellens, ex quo emanat esse totius emanatione continua, & quòd esse alterius prouenit ab eo, & sequitur ad esse eius: sicut sequitur esse lucis ad Solem, & calefactionis ad ignem.

ignem. & non assimilatur quidem proportio mūdi ad creatorem ꝓportioni lucis ad Solē, nisi in eo ꝙ est causatus tm̄. & in rei veritate nō est sic. quoniam Sol non sentit emanationē luminis ab eo, nec ignis emanationē calefactionis, qa est natura simpľr, primum tamen scit seip̄m, & ꝙ ipsum est principium alterius, & emanatio eius, quod ꝓuenit ab eo est nota ei. & nihil est occultū ei eius, quod ꝓuenit ab eo. Nec etiā est vt vnusquisq; nostrū cùm fuerit inter ęgrū, & Solē, & auferť caliditas Solis ab ægro ex casu eius, non ex electione eius, sed ex eo, ꝙ scit seipsum, et ēt non abhorret se. nā corpus opacum, faciens vmbrā, est indiuiduū eius, & corpus eius: sed sciens, volēs vt sit vmbra in medio, est aīa eius, nō aūt corpus. In primo vero non est sic. qm̄ in eo agens est sciens, & est volens, i. ꝙ nō abhorret se, & bene scit ꝙ ꝑfectio sua est influere aliqd alteri. Sed, si fuerit possibile vt ponať ꝙ corpus vmbrā faciens sit ipsummet sciens aduētum vmbræ, & sit ēt volens, tunc esset tale, quale primū. nam primū est sciens, et est agens, et scientia eius est principiū oꝑationis eius. nā scientia eius de seipso ꝙ sit principiū oīum, est cā emanationis totius. qm̄ ordo repertus seqtur ordinē intellectū, in eo ꝙ est qd sequens ei. & esse agens totius nō est additū ei ꝙ sit sciens totius, cū scientia eius de toto sit cā emanationis totius ab eo, & esse sciens totius nō addit aliqd scientię suę de toto. nam ip̄m non scit seipsum, nisi sciuerit ꝙ sit principiū totius. ergo scitū prima intētione est substantia eius, & totū erit scitum ab eo secūda intētione. Hoc est igiť id, ꝙ sit agens. Cùm autē dicitur potens, nihil aliud est, q̄ȝ vt sit agens eo modo, quo nos cōsyderauimus id. & est ꝙ esse eius est eē, à quo emanāt res, quas pōt, in quaꝝ emanatione ordinať cōpositio in toto in nobilissimo esse, & possibilitate ꝑfectionis, & pulchritudinis. Et, cùm dicitur volens, nō intelligiť nisi ꝙ id, quod emanat ab eo, nō est occultū ei, nec abhorret id, sed ip̄m bene scit ꝙ ꝑfectio eius est apud emanationē totius ab eo. & pōt dici in hoc ꝙ sit volens. & pōt dici de volente ꝙ sit desyderans. & nihil erit voluntas, nisi ipsummet posse: & nō erit posse, nisi ipsamet scientia: nec erit scientia, nisi ipsamet substātia: ergo totū reducitur ad ipsammet substantiā. scientia. n. eius in rebus nō est assumpta à rebus. sin autē, tunc acqreret attributū, & ꝑfectionem ab alio. quod est falsum in necessario in esse. Quare scientia nr̄a est duplex. aliqua. n. est scientia rei, ꝓueniens ex forma huius rei, vt scientia nr̄a de forma cœli, & terræ, & aliqua est scientia, quam facimus nos, vt est res, cuius formā non videmus, sed imaginamur eam in aīa nr̄a, & postea eam accipimus. & tunc esse formæ emanat à scientia, non autē scientia ab ente. scientia vero Primi est secūdum secundam sp̄ēm. nam imaginatio ordinis ex se ipso est cā emanationis ordinis ex se ipso. verūtñ, si reperire formā picturæ, aut scripturæ in tabula in mente nr̄a sufficeret in faciēdo illam formā, tunc esset scientia nr̄a ipsummet posse, & ipsummet velle, sed ꝑꝑ diminutionē nr̄am in posse nō sufficit imaginatio nr̄a ad inueniendum formā, sed indigemus cū hoc voluntate, q̄ fit nobis, ꝓueniens quidē ex potentia desyderatiua ad hoc, vt moueať ab ea potentia motiua musculoꝝ, & neruorum & mēbroꝝ organicorū, adeo ꝙ moueať ex eis manus. verūtñ ꝙ moueť in motione musculoꝝ, & neruoꝝ manus ipsa, & aliud, & moueť ad motū eius calamus, aut aliud instr̄m ab extra, et moueť materia ad motū calami in atramento, aut alio, & postea ꝓuenit figura imaginata in mēte nr̄a. & ideo nō est esse huius figuræ in mente nr̄a posse, nec voluntas, sed erit figura nobis aliud pręter principiū mouens musculos. & hæc figura mouet hunc motorem, qui est principiū posse. & nō est sic in necessario in esse. nā nō est cōpositum ex corporibus, in quoꝝ extremitatibus orianť potentiæ. igiť potentia, & voluntas, & scientia, & substātia eius vnū, & idē est. Et, cū dicitur viuum, nō intelligimus ꝑ id, nisi ꝙ scit scientia, à q̄ emanat eē, quod appellať operatio eius. nā viuū est agens, cōprehēdens. & intelligimus ꝑ id ipsummet cū relatione operationū modo p̄dicto, & non sicut vita nr̄a, quę ꝑficiť, nisi cū duabus potentijs diuersis, ex qbus deriuanť cōprehensio, et oꝑatio. igiť vita eius est ipsamet substātia eius. Et, cùm dicitur de eo beneficans, intelligimus ꝙ emanat ab eo totū, non ad intentionē, vt ad se redeat. beneficatio aūt cōpleť duabus rebus, quaꝝ vna est vt sit recipiēti vtilitas ex eo, quod tributum est ei. nā dare aliqd ei, qui nō indiget eo, non dr̄ beneficatio. secunda est vt non indigeat ip̄m beneficans illa beneficētia, ita ꝙ beneficiū tribuisset ꝑꝑ indigentiam suā. & qui beneficium p̄stat ex eo ꝙ vult gloriari, aut adipisci bonū nomen, aut vt euadat suspitionē, ipse quærit pręmium, & non p̄stat beneficiū. Sed beneficiū, quod pręstat Deus glo. est vt nō quęrat vt euadat à suspitione, aut ad ꝑfectionem facientē adipisci gloriā ei. ergo beneficiū pręstans est nomen testificans de esse eius, aut cū relatione eius ad oꝑationē, & negationē intentionis, & nō inducit quidē ad pluralitatē in substātia eius. Et, cū dicitur bonū absolutum, est ꝙ nos videmus ꝙ esse eius est sequestratū ab omni diminutione, & possibilitate priuationis. nā malum nullā habet substantiā, sed reduciť ad priuationem substātiæ, aut priuationem adaptationis substātiæ, ex eo ꝙ est esse bonū. reducunť ergo oīa ista noīa ad negationē possibilitatis, diminutionis, & mutationis. & etiam aliqñ dicitur bonū de eo, quod est cā ordinis reꝝ: primum aūt est principium ordinis oīum: ergo est bonū. & tunc nomen significat eē cum aliqua specie relationis. Et, cùm diciť necessariū in esse est cū negatione causę eē eius, & remotione cāę priuationis eius in principio, & fine. Et, cū dicitur desyderans, & desyderatū, & oblectari alio, & aliud oblectari eo est ꝙ est intellectus pulchritudinis, & dilectionis, & perfectionis, & est dilectus, & reduciť ad habens perfectionem. Et nihil aliud est oblectari, nisi acqsitio perfectionis debitæ. & qui sciuerit perfectionem sui ipsius, in eo ꝙ cōprehendit scita, si cōprehenderit ea, & pulchritudinē formæ eius, & substantiā posse sui, & fortitudinē mēbrorum suorum, demum eius peruentionē ad oēm ꝑfectionem possibilē ei, si hoc posset imaginari in vno hoīe, tunc diligeret perfectionē suam, & oblectareť ea. Diminueretur aūt oblectatio sua, cū consyderaret priuationē, & diminutionem. nā lętitia non perficitur eo, quod auferť, aut sentit ablationē eius. Primum autē est ei gloria ꝑfecta, & pulchritudo cōpleta, postq̄ȝ omnis ꝑfectio possibilis est ei. & ipsum cōprehendit illā perfectionē cum securitate à possibilitate diminutionis, & ablationis. & ꝑfectio excelsa ꝓueniens ei est sūꝑior omni perfectione. & cōprehensio eius huius perfectionis est superior oībus cōprehensionibus. & dilectio, et desyderiū eius ad hanc ꝑfectionē est excelsior omni dilectione. & oblectatio in ea est suꝑior oī oblectatione. & etiā non est proportio inter oblectationem nr̄am, et suā oīno, sed est excelsior omni, quod pōt proferri à nobis de oblectatione lætitia, & cōplacentia, & gaudio. Sed de istis rebus nō sunt nobis ꝓprij sermones. & nō pōt fieri quin deueniamus ad abusionē transumptiue, vt, cū accōmodamus ei dictionē volentis, eligentis, & agētis assumptā à nobis cum decisione remotionis voluntatis eius à voluntate nr̄a, & posse eius à posse nr̄o, & scientię eius à scientia nr̄a. & non est inconueniens defectus ꝓprij sermonis oblectationis ab eo, et vsus alterius. Et intētum nr̄m est ꝙ dispositio eius ē nobilior dispositione Angelorū. & dignius est vt sit lætans, & dispositio Angelorū dignior dispositione nostra. &, si

nō eſſet oblectatio, niſi in appetitu cōmeſtionis, et coitus, tunc eſſet diſpoſitio aſini, & porci nobilior diſpoſitione angelorū, qui non habent hāc oblectationem. & ītelligo per Angelos principia abſtracta à materia, niſi gaudio, & cōſyderatione eius, quod eſt eis ꝓprium ex perfectione, & pulchritudine, quæ non pōt remoueri, ſed illa, quæ eſt in primo, eſt ſuperior ea, quæ eſt in angelis. qm̄ eſſe angeloꝝ, qui ſunt intelligētiæ abſtractæ, eſt eſſe posſibile ex ſe, neceſſarium vero ex alio. & posſibilitas eſt malū quid, & diminutio. & nihil eſt remotum ab omni malo, niſi Primū glo. ergo ipſum eſt bonum abſolutū, & ei eſt gloria, & pulchritudo, & perfectio ſumma. Vlterius ipſum eſt deſyderatū, ſiue deſyderetur ab alio, ſiue nō deſyderetur. ſicut eſt Deus, intelligens, & intellectum, ſiue intelligat eum alter, ſiue non intelligat. & oīa iſta reducuntur ad ſeipſum, & ad intelligentiā ſui ipſius. & intelligere ipſum, & intelligere ſeipſum eſt ipſummet. nam eſt ītellectus abſtractus, & totum reducit̄ ad idem. Hæc eſt via intelligēdi opinionem eoꝝ. & oīa iſta diuiduntur ad id, quod poſſibile eſt credere, & declarabit̄ ꝙ eſt inconueniens ſm radices eorum: & ad id, quod nō eſt posſibile credere, & declarabitur falſitas eius. & reuertamur ad quinqꝫ gradus diuiſionis pluralitatis, & rationes eorum in auferēdo eos. & declarabimus quòd non poſſunt in hoc conſtituere rationem, & faciemus de vnoquoqꝫ eorum diſputationem ſeparatim.

AVEROES.

AIt Auer. Benefecit in pluribus, quod ſcripſit de narratione opinionum Philoſophorū quòd ſit Deus glo. vnus, cum denoīatione attributorū multoꝝ: & non loquimur cū eo de eis, niſi in eo, quod dixit de appellatione intellectus, ꝙ indicat rem * negatiuā, & non eſt ſic, ſed eſt nomen ſibi ꝓprium ſm Philoſophos Peripateticos, & aliter ꝙ̄ intelligit Plato, ꝙ intellectus ſit aliud, ꝙ̄ primū principiū, & ꝙ non denoīet̄ ꝙ ſit intellectus. & ſic, cū dixit de intelligētijs ſeparatis ꝙ eſt in eis ex posſibilitate, & priuatione, & malo, nō eſt de ſermone eoꝝ. & reuertamur ad id, quod dixit ex quæſtione contra eos in illis quinqꝫ diſputationibus.

* a.l. relatiuam.

DISPVTATIO SEXTA.

DE CONVENIENTIA EORVM CIRCA FALSITATEM CONSTITVTIONIS SCIENTIÆ, POSSE, ET VOLVNTATIS IN PRIMO PRINCIPIO.

ALGAZEL.

AIT Alga. Conuenerunt Philoſophi circa falſitatem conſtitutionis ſcientiæ, & poſſe, & voluntatis in primo principio, vt cōuenit in hoc ſecta Mahatazela: & exiſtimauerunt ꝙ iſta noīa imponūtur in lege, & poteſt proferre ea idioma alicuius gentis, ſed reducuntur ad eādem ſubſtantiā (vt diximus.) & imposſibile eſt conſtituere attributū additum ſubſtantiæ eius, ſicut posſibile eſt in nobis vt ſit ſciētia noſtra, & poſſe noſtrū, & voluntas nr̄a attributū nobis additū ſubſtātiæ nr̄ę. & exiſtimauerunt ꝙ hoc facit pluralitatē. qm̄, ſi iſta attributa innouarent̄ nobis, ſciremus ꝙ ſunt addita ſubſtantiæ, cūm abſtrahant̄. &, ſi conſyderent̄ copulata eſſe nr̄o abſqꝫ vnione, nō euadent quīn ſint addita ſubſtātiæ in copulatione. & oīa duo, quoꝝ vnum innouatur ſup alterum, & ſcitur ꝙ hoc nō eſt illud, nec illud eſt hoc, ſi copulare t̄, determinat intellectus ꝙ ſint duo. &, cūm non poſſumus fugere de iſtis attributis in hoc, ꝙ ſint copulata ſubſtātiæ primæ, ita ꝙ ſint eāꝗ prę ter ſubſtantiam, igitur hoc faciet pluralitatem in neceſſario in eſſe. & hoc eſt falſum: & ideo conuenerūt circa ablationem attributorum.

AVEROES.

AIt Auer. Qui aūt dubitat contra dicentē auferri numerationē attributorū, eſt ꝙ attributa diuerſa reducant̄ ad eandem ſubſtātiam, ita ꝙ id, quod intelligit̄ per ſcientiam exēpli gratia, & voluntatem, & poſſe, eſt idē, & ꝙ ſint eadē ſubſtantia, & ꝙ ēt ſcientia & ſciens, poſſe & potens, voluntas & volens ſint idē. & qui dubitat contra dicentē ꝙ hic ſit ſubſtantia, & attributa addita ſubſtantiæ, eſt ꝙ ſit ſubſtantia cōditio in eſſe attributoꝝ, & attributa conditio in pſectione ſubſtantiæ: & erit aggregatū ex hoc aliqd neceſſarium in eſſe, ſ. ens, nō habens cauſam, nec cauſatum. Quare hęc non eſt rn̄ſio eius in rei veritate, cūm ponitur ꝙ hic ſit aliqd neceſſarium in eſſe ex ſe, vt ſequatur ꝙ ſit vnū omnimode, & non cōpoſitum oīno ex conditione & cōditionato, & cā & cauſato. Nam oē ens tale aut erit cōpoſitio eius neceſſaria, aut posſibilis. ſi neceſſaria, erit neceſſaria per aliud, non ex ſe. qm̄ difficile eſt ponere cōpoſitum antiquum ex ſe, ſ. abſqꝫ ꝙ ſit ei compoſitor, & præcipue ſm ponentem ꝙ omne accidēs ſit innouatum. nam cōpoſitio in eo eſt accidens antiquū. ſi vero posſibilis, indiget quidē copulante cām cauſato. Attamen ꝙ reperiatur aliquid compoſitum ex ſe ſm radices Philoſophoꝝ, & an admittantur large accidentia antiqua, eſt imposſibile. nam cōpoſitio eſt cōditio in eſſe eius. & imposſibile eſt vt partes faciant cōpoſitionem. cōponi enim eſt conditio in eſſe eoꝝ. quare partes omnis cōpoſiti rerum naturalium cūm reſoluantur, non erit nomen dictum de eis, niſi æquiuoce, vt eſt nomen manus, quod dicitur de ea, quæ eſt pars hominis viui, & manu inciſa. ſed oīs compoſitio apud Ariſt. eſt generabilis & corruptibilis, quāto magis vt ſit non habens cām. Si autē teneretur via, qua inceſſit Auicenna de neceſſario in eſſe, & posſibili in eſſe, quæ remouet cōpoſitum antiquū, nō finitur quidē ad hoc. nam, cūm poſuerimus ꝙ posſibile finitur ad cām neceſſariam: & neceſſaria aut habebit cauſam, aut non habebit cām: ſi habet cām, ergo finitur ad neceſſarium non habens cām. Hic ſermo inducit ad impoſſibilitatē perueniendi ad ens neceſſarium non habens cām agētem, non autē ad ens non habens cām omnino. nam pōt habere cauſam formalē, ſeu materialem, niſi ponat̄ ꝙ oē habens formā, & materiā. demum oē cōpoſitum neceſſe eſt vt habeat agens extra id. et hoc qdē indiget declaratione. & id nō includit ſermo, quo ꝓceſſit circa declarationē neceſſarij in eſſe cum eo, quod diximus, ꝙ ſit in eo ex inuolutione. & ex hocmet non verificat̄ ratio ſectæ Aſſariæ, & eſt ꝙ oē innouatum habet innouans æternū primum, antiquū, non cōpoſitum: perficit̄ vero ad primū, quod non eſt innouatum. Quòd autē ſit ſciens, & ſcientia idē, non eſt imposſibile, ſed eſt neceſſe vt deueniat in his talibus ad id, ꝙ vniat̄ id, quod intelligit̄ de eis. nā ſciens, ſi eſt ſciens per ſciētiam, id qdē, quo ſciens eſt ſciens, multo magis debet eſſe ſciens. nā id, quod acquirit attributū ab alio, illud quidē attributum dignius eſt in hac re, q̄ facit acquirere. v.g. ꝙ iſta corpa viuentia apud nos, ſi nō eſſent viuētia ex ſe, ſed pp vitam, q̄ ineſt eis, neceſſe eſſet vt illa vita, ex qua acqſiuit id, quod nō eſt viuens, ipm̄ viuere eēt vita ex ſe, aut ꝓcedet in infinitū. & hoc idem euenit ſcientię, et alijs

aliis attributis. Attamen esse eandem substãtiam, habẽtem multa attributa relatiua, aut negatiua, aut imaginatiua diuersimode, absq; eo ꝙ hæc substãtia plurificetur plurificatione attributorum illorum, hoc quidẽ non aufertur esse eius, vt est aliquid esse, aut vnum, & possibile, aut necessariũ. nam idem, cùm consyderetur ex eo ꝙ ab eo ꝓuenit aliud, dicit̃ potens, aut agens. &, cùm consyderetur ex appropriatione vnius duarũ operationum oppositarũ, dicitur volens. &, cùm cõsyderetur ex eo ꝙ cõprehendit operata sua, dicit̃ sciens. &, cũ consyderet̃ scientia, ex eo ꝙ est cõprehensio, & cã motus, dicit̃ vita. nam viuens cõprehendit, & mouetur ex se. Quod aũt prohibetur, est esse vnũ simplex, habens attributa multa, fixa in se: & præcipue si fuerint illa attributa essentialia, & reperta in actu. si uero in potẽtia, nõ prohibet̃ apud Philosophos quin sit aliqd vnum in actu, multa vero in potentia. & hoc apud eos sunt partes definitionũ cum definitionibus. Et cùm dixit, & existimauerũt ꝙ hoc facit pluralitatẽ vsq; ad, cùm sint duo. i. ꝙ esse hæc attributa copulata substãtiæ non ꝓhibet quin sint necessario multa ex se, sicut si postponit̃ esse eorũ substantiæ, & postponit̃ esse aliquorum eorũ aliqbus, nõ esset intelligẽtia eorũ apud intellectũ eadẽ. &, quia recitauit Alga. opinionẽ Philosophorũ dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et dicitur eis vnde scitis uos falsitatem pluralitatis ex hac via, & tñ vos contradicitis ex sectis Maurorum sectę Mahatazelę tñ? & quæro quæ est demonstratio de hoc? nam sermo dicentis pluralitatẽ esse falsam in necessario in esse cum hoc, ꝙ substantia, cui attribuitur, sit vna, reducitur ad id, ꝙ sit falsa pluralitas attributorum. & ibi est quæstio, & non est falsitas eius scita necessario. & impossibile est dicere hoc absq; demonstratione. Et ipsi ꝓfecto habẽt in hoc duas vias. Quarũ prima est, cùm dicunt demonstratio aũt eius est. nam vnũquodq; attributũ, & eius, cui attribuit̃, cùm non fuerit hoc ipsum, nec ipsum hoc, aut sufficit vnumquodq; eorũ absq; alio in esse suo, aut indiget vnũquodq; eorum alio, aut sufficit vnum eorũ absq; alio, & tamen aliud indiget eo. Si aũt ponatur ꝙ vnũquodq; eorũ sufficit, erunt ambo necessaria in esse, & est posterioritas absoluta. & hoc est falsum. si verò indiget vnũquodq; eorũ alio, non erit quidem aliquod eorum necessarium in esse, cùm necessarium in esse est quod existit in se, & non indiget oĩmode alio: & quod indiget alio, hoc quidẽ aliud est causa eius: &, si auferatur hoc aliud, prohibetur esse eius: ergo esse eius nõ est ex se, sed ex alio. Sed, si dicit̃ ꝙ vnum eorũ indiget alio, et non aliud, tunc id quidẽ, quod indiget, est causatum, & necessarium in esse est aliud. & quodcunq; eorũ fuerit, causatum indiget causa, & inducitur ad copulationem necessarij in esse cum causa.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm cõcedit aduersarius Philosophis ꝙ sit hic ens necessariũ in esse ex se, & ꝙ necessarium in esse est vt nõ sit ei causa, nec ex se, ex qua constituit̃, nec ab extra, nõ potest fugere id, quod intulerunt necessario cõtra eum Philosophi. nam, si attributa sunt fixa in substantia, substantia quidẽ est necessaria in esse ex se, & attributa per aliud, & erit necessarium in esse ex se ipsa substantia, & attributa necessaria per aliud, & aggregatum ex eis erit compositum. Attamen secta Assaria non concedit eis ꝙ necessariũ in esse ex se significet hoc. qm̃ demonstratio eorum nõ peruenit ad hoc. demonstratio enim eorum inducit ad non habens causam agentem additam ei.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et quæstio in hoc est, vt dicat̃, melior harum partium est pars vltima, & ideo, cũ destruitis primã partem, & est secundatio absoluta, iam declarauimus quòd nõ est vobis demonstratio in hoc in disputatione præcedenti. &, cùm non perficitur nisi in ædificatione ablationis pluralitatis in hac disputatione, & subsequenti, cùm sit ramus huius disputationis, qũo ergo ædificabitur hæc disputatio super eam? Quare melius est dicere ꝙ substãtia non indiget in cõstitutione eius attributis, tñ attributa indigent eo, cui attribuunt̃, sicut est in nobis. Et remanet sermo eorũ, ꝙ indigens alio non est necessariũ in esse. & dicit̃, si intelligitis per necessariũ in esse, quod non habet cãm agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut est substantia necessaria in esse antiqua, non habens agens, sic attributa eius sunt antiqua cum eo, nõ habentia agens? Si vero intelligitis per necessarium in esse ꝙ nõ erit ei cã receptiua, ergo nõ est necessariũ in esse ꝶm hanc expositionẽ, sed est antiquũ cum hoc, & non est ei agens, quæro qd est quod reddit hoc falsum? sed, si dicent necessarium in esse simplr est, qđ nõ habet cãm agentẽ, nec receptiuam, & cum cõcedit̃ ꝙ sit ei cã receptiua, ergo conceditur ꝙ sit causatũ, dicimus appellare substantiã recipientem cãm receptiuã est ex inuentione, & adaptatione vestra. Ratio aũt non indicat cõstitutionem necessarij in esse ꝶm adaptationẽ vestram, sed indicat cõstitutionem finis, in quo cessat emanatio causarũ, & causatorum, & nõ indicat ꝶm hanc consyderationem ꝙ cessatio emanationis est possibilis in vno. nam ista attributa sunt antiqua nõ habentia agens, sicut ipm id non habet, sed ipsa sunt consyderata in substantia eius. & proijciamus dictionẽ necessarij in esse, vt nõ erremus in ea. nam demonstratio nõ indicat nisi cessationem emanationis, & non indicat aliud omnino: & rationes alterius sunt industrię, & sophisticationes. Si aũt diceret, sicut necesse est vt sit cessatio emanationis in cã agenti, sic necesse est vt sit cessatio eius in causa receptiua. nam, si omne ens idigeret subiecto, in quo existat, & indigeret etiam subiectum alio subiecto, esset necessario emanatio: sicut, si indigeret omne ens causa, & illa causa indigeret causa etiã, diceremus ei bene dicitis. & propter hoc dicimus quòd cessat hęc emanatio, & dicimus quòd sit attributum in substãtia eius, & substantia eius non existit in alio, sicut est scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum eius, & non est substãtia nostra in subiecto.

Igitur attributum, cessat emanatio causæ eius agẽtis cum substãtia, cùm non sit ei agens, sicut nõ est agens substantiæ: sed non cessat esse substantiæ in hoc attributo, & non habet cãm, nec attributa habent causam. causa vero receptiua non cessat emanatio eius, nisi ad substantiam. Et q̃ro vnde sequit̃ vt auferatur subiectũ cum ablatione cãę? demonstratio autẽ non concludit nisi cessationem emanationis. & omnis via, qua possibilis sit cessatio emanationis, est in apparentia eius demonstratio inducens ad necessarium in esse. sed, si intelligit per necessariũ in esse aliquod ens non habens causam agentẽ, ita ꝙ cessat in eo emanatio, tunc non cõceditur ꝙ hoc sit necessarium oĩno. & quotienscũq; dilatauerit se intellectus ad concedendũ ens antiquum, cuius esse non habet cãm dilatabit se ẽt ad concedendum antiquum, cui attribuit̃ attributum, cuius esse non habet causam in substantia, & attributis simul.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm autẽ dixit sed destructio vestra primæ partis, & est secũdatio absoluta, iam declarauimus ꝙ non est vobis demonstratio de hoc in disputatione præcedenti, & ꝙ nõ perficitur nisi in ædificatione ablationis pluralitatis, i. destructio eorum ꝙ sit id, cui attribuit̃, & attributum vnũquodq; eorum existens in se. nam sequitur ex hoc vt sufficiat

vnumquodq; eorum absq; alio: & erit Deus glo. sufficiens in se, & tñ erit ibi secundatio, postq; non erit aliqd, quo erunt attributũ, & id, cui attribuit̃ vnum. Et, qm̃ laborauerũt in destructione huius speciei pluralitatis, & in necessitate esse secundationẽ in Deo, & demõstratiue id necesse est vt sit in contrariũ, s. vt auferatur secundatio ex ablatione pluralitatis, ideo dixit in eo ꝙ est cõtrarium, & declarauerunt radicẽ per ramum. Et id, quod fecit, est qõ non ſm rem ipsam, sed ſm sermonem aduersarij. nam aduersarij auferunt posterioritatem. & tu iam sciuisti in multis locis ꝙ quæstio est duplex, aliqua est ſm rem ipsam, & aliqua ſm sermonem contradicentis, & quòd veritas est illa, quę est ſm rem ipsam, & quęstio alia, licet non fuerit vera, aliqñ quidẽ fit. Deinde dixit & ideo melius est vt dicat̃, substãtia in se non indiget attributis, & attributa indigẽt eo, cui attribuuntur, & remanet dictum eo℞, ꝙ indigens alio non erit necessarium in esse. i. cùm ipse posuerit eis hãc partẽ partium, quas fecerunt in destructione pluralitatis, peruenit ad hoc, vt affirment ꝙ necessarium in esse impossibile est vt sit cõpositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, nec ꝙ sit substãtia eius habens multa attributa, & hoc non põt esse ſm radices eo℞. Deinde incœpit declarare ꝙ falsitas, quã conati sunt probare ex positione huius partis, nõ sequitur. & dixit & dicatur eis, si aũt intelligitis per necessariũ in esse, quod non habet causam agentẽ, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut substãtia necessarij antiqui non habet agens, sic attributa eius antiqua nõ habẽt agens? Dixi, hoc totum est contradictio ei, qui procedit in remotione attributorũ via Auicenę in constituẽdo necessarium in esse ex se. sed via magis sufficiens in hoc in constituendo vnionẽ. & hoc sequitur sectæ Assariæ, & est via Mahatazelę. nam ipsi intelligunt per possibile in esse possibile verum, & tenẽt ꝙ omne id, quod est sub primo principio, sit tale. & aduersarij eo℞ ex secta Assaria cõcedunt hoc, & tenent etiã ꝙ omne possibile habet agens, & ꝙ emanatio cessat, finiendo ad id, quod non est possibile ex se. & aduersarij concedunt eis hoc. &, cùm concesserint eis hoc, existimatur apud eos ꝙ sequitur ex hoc, vt primũ, ad quod cessata est possibilitas, non sit possibile: ergo necesse est vt sit simplex, nõ cõpositum. Sed sectæ Assariæ est dicere ꝙ id, ex quo aufertur possibile verũ, non est de necessitate simplex, sed est necesse vt sit antiquũ tm̃, non habens cãm agentem. quare nõ est apud eos demõstratio, ꝙ primum sit simplex p viam necessarij in esse. Deinde dixit Si aũt dicet necessarium in esse absolute est, quod non habet causam agentem, nec receptiuam: &, cùm conceditur quod habet causam receptiuam, tunc non est necessarium in esse ſm hanc expositionem. i. si autem dixerint Philosophi ꝙ demonstratio induxit ad hoc, ꝙ necessarium in esse non habet causam agentẽ: ergo non habet causam receptiuam. &, cùm ponitis substantiã, & attributa, iam ponitis causam receptiuam. Deinde dixit, respondens huic, Dicimus, cùm concedimus ꝙ habet cãm receptiuam, tunc cõceditur ꝙ sit causatum, dicendum appellare substãtiam receptiuam cãm est ex deliberatione uestra. ratio aũt non indicat constitutionem necessarij in esse ſm deliberationẽ vestram, sed indicat extremum, in quo cessat emanatio causa℞, & causato℞, s. ꝙ secta Assaria non concedit ꝙ hæc substãtia, q̃ sustinet attributa, sit cã receptiua, & sequitur eis vt in ea, s. in cã receptiua sit cã agens, & non indicat necessarium in esse, ſm ꝙ induxit demõstratio vestra ad ens, nõ habens cãm receptiuã, quãto magis vt indicet non habens substantiã, et attributa, sed indicauit cãm agentẽ. Dixi, Hæc qõ sequitur ſm rõnem eo℞. nã, si secta Assaria cõcedit Philosophis ꝙ nõ habens cãm agentẽ non habet cãm receptiuam, non destruit̃ ex hoc sermo eo℞. qm̃ substantia posita ab eis recipit attributa, non aũt primũ, cùm ponãt ꝙ attributa sint addita substantię, nec ponunt ea attributa essentialia, vt ponũt Christiani. Deinde dixit Si aũt dicet, sicut sequtur cessatio emanationis in cã agente, sic sequitur cessatio eius in receptiua. nã, si indigeret oẽ ens subiecto, in quo existat, & indigeret subiectum subiecto, tunc sequeret̃ emanatio, vt perueniat ad ens nõ habens subiectum, sicut est in causa agenti. Deinde dixit, respondens eis, vos bene dicitis. & propter hoc dicimus ꝙ cessat hæc emanatio, & dicimus ꝙ attributum est in substantia eius, & non est substantia eius existens in alio, sicut scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum ei, & substantia nostra non est in subiecto. Dix. hic sermo non habet alligantiã in hac disputatione, nec in eo, quod recitauit de Philosophis, nec in eo, quod respondet eis: & quasi est sermo sophisticus. nam sermo de necessitate cessationis causa℞ receptiuarum, & non cessationis earum, nulla est proportio inter eum, & disputationem, de qua loquimur: & est an ex conditione agentis primi sit vt sit ei causa receptiua. speculatio enĩ de cessatione causarum agentium est diuersa à speculatione de necessitate causarum receptiuarum. quoniam qui concedit esse causas receptiuas, cõcedit necessario cessationem emanationis earum ad causam receptiuã primam extra agens primum necessario, sicut cõcedit esse agens primum extra materias receptiuas. igitur agens primum, si esset ei materia, illa quidem materia non numeratur in recipiẽte primo, nec in eo, quod est sub eo ex recipientibus in alijs entibus, sed necesse est vt sit illa materia agentis primi, si esset ei materia, & materia propria ei. demum erit quidẽ ei: & hoc quidem aut erit prima ei, aut cessabit ad receptiuum primum. demum non erunt hæc recipientia de genere receptionis conditionatæ in esse aliorum entium prouenientium à primo agente. quare, si esset materia conditio in esse agentis primi tantum, sequeretur necessario vt sit conditio in esse omnium agentiũ in passis, & materia non erit conditio in esse actionis agentis tm̃: cùm omne agens agit in recipiente. sed, si esset conditio in esse agẽtis, erit omne agens corporeum. & hoc totum non concedit secta Assaria, nec id quærit. Si vero dixerint ꝙ hęc substantia, cui attribuuntur hæc attributa, necesse est vt sit corpus, respõdetur eis, anima apud vos, attribuuntur ei hæc attributa, & tamen apud uos anima non est corpus. & hic est finis, ad quem finiunt sermones topici in hac quæstione. sermones vero demonstratiui sunt in libris Antiquorum, quos scripserunt in hac scientia, & maxime in libro primi Sapiẽtis.

Attamen id, quod dixit in hoc Auicenna, & alij ex eis, qui dedicãtur Mauris, si reperit̃ eis aliqd in hoc, id quidẽ, quod cõstituerunt in hac scientia, est de genere sermonũ probabilium, qm̃ sunt ex ꝓpositionibus generalibus, non autem proprijs de natura rei, de qua speculantur. Et, cùm dixit dicimus de hoc attributo, cessata est emanatio causæ agentis eius cum substãtia. nam non habet agens, sicut non est agens substantię, sed nõ deficit substantia talis quin sit. & non habet causam, nec attributa posita ab eis habent causam. Dixi, hoc non concedunt aduersarij, sed dicunt ꝙ ex conditione agentis primi est, vt non recipiat attributum aliquod. nam receptio indicat materiam, impossibile enim est vt cesset emanatio ponendo agens, quodcunq; fuerit: sed agens, cui non est actio omnino, nec cui datum sit vt sit ei actio. nam ponendo attributum agenti primo, quòd constituatur ex causa receptiua, quæ sit conditio in esse eius, existimatur ꝙ sit falsum. nam omne, quod habet conditionẽ in esse suo, copulatio quidem eius

conditioni est ex causa alterius, qm̄ aliquid non potest esse causa copulationis cõditioni esse eius, sicut nõ erit causa esse sui ipsius, conditionatum.n.non euadit quin existat in se absq; copulatione eius conditioni, & indiget causa agente copulationis eius, conditionatorũ aliquid non erit causa conditionis sui esse.sed oĩa ista sunt res communes. Demum hæc noĩs accommodatio, non possumus imaginari de ea aliquid propinquum veritati ex hac via.& hoc propter æquiuocationem necessarij in esse ex se,& possibilis in esse ex se,necessarij vero ex alio,& aliarum propositionum additarum eis.

ALGAZEL.

AIt Alga.Secunda autem via, cùm dicunt quòd scientia,& posse in nobis non ingreditur quiditatem substantiæ nostræ,sed est accidens:&,cũ constituantur hæc attributa primo, non ingredientur etiam quiditatem substantiæ eius,sed erunt accidentia relatiue ad id:& licet continuata fuerint antea, tamen non separabuntur, aut sequentur ad quiditatem eius: & cum hoc non constituent substantiam eius, & cùm fuerint accidentia, sequuntur ad substantiam, & substantia erit causa in eis,& erunt causata: ergo quomodo erunt necessaria in esse?

ALGAZEL.

AIt Alga.dubitans huic sermoni.Et hoc quidem est primum cum mutatione præfationis. & dicimus, si intelligitis, cùm dicitis q; sequitur ad substãtiam,& esse substantiam causam eius,quòd substantia sit causa agens eius,& q; sunt acta à substantia, hoc non est verum.nam hoc sequitur in scientia nr̃a in relatione ad substantiã nr̃am,cũ substantia nr̃a non est causa agens scientiæ nr̃æ.Si vero putatis q; substãtia sit subiectum,& attributum nõ existit per seipsum ĩ alio, hoc quidem conceditur,et non prohibetur,licet proferant per verbum sequitur,seu accidit, seu causatur, aut quicquid voluerit dicere proferens, modo non mutat prolatio rem ipsam.nã res ipsa nihil aliud est, nisi q; existit in substantia consistentia attributi in re, cui attribuitur.& non erit falsum q; existat in substantia, & sit cum hoc antiquum,& nõ habet agens.& oẽs rationes eorum sunt inuolutiones in vituperatione prolationis, cùm appellatur possibile, & transiens, & sequens, & proueniẽs,& causatum.& hoc est absurdum. Nos vero dicimus,si intelligit per hoc, q; habet agens, non est sic.si vero non intelligit per id,nisi q; non habet agens, tamen habet subiectum,in quo existit,licet proferat in hoc quacunq; prolatione,non est in ea falsitas.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc est multiplicare sermonem in eadem re.Respõsio autem in hac propositione ab aduersario breuis talis est.videlicet aut est possibile habenti causam receptiuam vt non habeat agẽs, aut est impossibile.& ex radicibus loquentium q; copulatio conditionis conditionato est possibilis, & omne possibile indiget in exitu eius ad actũ aliquo faciente illud, & copulatione conditionis conditionato. &, qm̄ copulatio est conditio in esse conditionati, & impossibile est vt sit res causa conditionis esse sui, & impossibile est etiam vt conditio sit causa agens esse conditionati:nam substantia nostra nõ est causa agens esse scientiæ in ea,sed est conditio esse scientiæ existentis in eo:quare non euadet ſm has radices à causa agẽte,quæ faciet copulationem conditionis cõditionato:& sic est in omni composito ex conditione, & conditionato. Attamen hoc totum destruitur ſm Philosophos, cùm ponunt orbes cœlestes antiquos, & sunt substantia, & attributa, & non ponunt eis agens eo modo, quo est agens in apparentibus nobis,vt sequit̃ ex hoc, nisi ponant q; sit hic demonstratio inducẽs ad copulationem antiquam ex copulante antiquo,& est species copulationis diuersa ab ea,quę est in generabilibus, & corruptibilibus.Et oĩa quidem ista sunt loca magnæ speculationis. Quod aũt ponunt,q; ista attributa,non constituitur ex eis substantia,non est verum,nam oĩs substantia,quæ pficitur attributis,quibus erit magis perfecta,& magis electa,substantia illa consistit cum attributis illis,quemadmodum per scientiam, & posse, & voluntatem sumus entia nobiliora entibus non scientibus,& substantia nr̃a,in qua existunt ista attributa est cõis nobis,& inanimatis,quæro qũo erunt hæc attributa accidentia,sequentia substantiam nostrã? hoc totum quidem est ex sermone eius,qui non est peritus in attributis essentialibus,& accidentalibus.

ALGAZEL.

AIt Alga.Et aliquando dicunt in vituperatione prolationis alio modo.& dicunt hoc inducit vt sit primum indigens his attributis, & non erit sufficiens simpliciter.nam sufficiẽs simpliciter non indiget alio. Deinde dixit dubitans eis.

ALGAZEL.

AIt Alga.Et hic est sermo disputatiuus ĩ vltimitate debilitatis. nam attributa perfectionum non separantur à substantia perfecta, ita q; dicatur q; indigẽt alio.&, cùm non cessauit, nec cessabit esse perfectum in scientia,et posse,& vita,qũo ergo indigebit alio,aut qũo possunt proferre de cõtinuatione perfectionis indigentiam? & est,sicut sermo dicentis, perfectum est id,quod non indiget perfectione. Et, si dicet,indigens attributis ad perficiendum seipsum est diminutum,dicetur quidem,sicut nihil est vt sit perfectum,nisi sit perfectio in se,sic nihil est vt sit sufficiens, nisi sit ei attributum,quod aufert indigentias in se.qũo ergo remouentur attributa, quibus perficitur deitas, his talibus imaginationibus verborum?

AVEROES.

AIt Auer. Perfectum autem est duplex,perfectũ in se,& perfectum attributis tribuentibus ei pfectionẽ.& illa attributa necesse est vt sint perfecta in se. nam, si essent perfecta per attributa perficientia, etiam interrogaretur de illis attributis an sint pfecta ex se,aut ex aliis attributis,& deueniret ad perfectum ex se.perfectum vero per aliud indiget necessario ſm radices pręcedentes,cùm cõcedantur aliquo tribuente ei attributa perfectionis. sin autem, esset diminutum. Attamen perfectum ex se est in ente ex se, & cõuenit vt sit ens ex se perfectum ex se. si autem est hic ens ex se,necesse est vt sit perfectum ex se,& sufficiens ex se.sin autem,esset compositum ex substantia diminuta,et attributis perficientibus substantiam illam. et, cũ sic fuerit,ergo attributum,& id, cui attribuitur, est idem:& quod attribuit̃ ei ex actionibus, quæ inducẽt vt proueniant ab attributis separatis,in eo est relatiue.

ALGAZEL.

AIt Alga.redarguens Philosophos. O quantum est inconueniens vt simus nos,& Deus glo. in hoc æquales,s.q; perfectio est substantiæ nr̃æ p attributa perficiẽtia. Si autem dicet cũ constitutis substantiam,& attributum,& existentia attributi in substantia est compositio,& oĩs compositio indiget componente,quare non admittimus q; primum sit corpus, quia est compositum? Dicimus q; sermo dicẽtis omne compositum indiget componẽte est,sicut sermo omne inuentum indiget inuentore.&,sicut dicitur de eo primum est antiquum ens, non habens causam, nec inuentorem,sic dicitur, id, quod attribuitur ei,attributum est antiquum, & non est causa substantiæ eius, nec attributorũ eius,nec existẽtiæ attributorum ĩ substantia eius,sed totum est antiquum sine causa. corpus

vero

vero impossibile est vt sit primum. ipsum naq; est innouatum, ex eo q̃ nõ euadit ab innouationibus, & qui non constituit ei innouationes corporis, non est necesse ei vt concedat q̃ sit causa prima corpus, vt sequitur hoc vobis in eo, quod sequetur postea.

AVEROES.

Ait Auer. Compositio autem non est sicut esse. nam compositio est sicut moueri, s. attributum possibile, additum substantiæ rerum recipientium compositionem. esse vero est denominatio, quæ est ipsamet substantia. & qui aliter dicit, errat. compositum aũt non diuiditur ad compositum ex se, & compositum ex alio. & necesse est vt deueniat ad compositum antiquum, vt deuenit in entibus ad ens antiquũ: et iam locuti sumus de hac disputatione in multis locis. Vlterius, cũ fuerit, sicut diximus q̃ compositio sit q̃d additum esse, potest aliquis dicere si reperitur compositum ex se, erit motum ex se: et, si erit motum ex se, erit priuatum ex se: q̃m esse priuati est exitus eius, quod ẽ in potẽtia ad actum. & sic est de motu & moto, & non est sic de esse: q̃m ipsum nõ est attributum additũ substantiæ, & omne ens, quod non est aliq̃n in potentia, et aliq̃n in actu, est ens ex se, & esse moti est vt sit cũ potentia motiua, & ideo indiget omne motum motore. Attamen responsio in hac disputatione est q̃ compositum aut erit quælibet pars partium eius, ex quibus componitur, conditio in esse sui socij duobus modis diuersis, sicut est in cõpositis ex materijs, & formis apud Peripateticos: aut non erit quælibet earum conditio in esse socij sui: aut vna earum est conditio in esse alterius, & altera nõ erit conditio in esse primi. prima autẽ pars impossibile est vt sit antiqua. nam compositio ipsa est cõditio in esse alterius, & impossibile est vt partes sint causa compositionis, nec compositio causa sui ipsius. et ideo talia composita sunt generabilia, & corruptibilia: & impossibile est eis vt sint absq; agente, quod extrahat ea à priuatione ad esse. Secunda vero pars, s. q̃ nulla duarum partium sit conditio in esse socij, hæ tales, cũ non fuerit in natura vnius earum vt sequatur ab alia, non componentur, nisi cũ compositore extra eas: cùm compositio non sit de natura earum, qua constituitur substantia earum. si vero natura earum determinaret compositionem, & sunt ex se antiquæ, necesse est vt compositũ ex eis sit antiquum. quare impossibile est ei vt sit sine causa tribuente et vnitatẽ: q̃m impossibile est reperiri aliquid antiquũ, cui sit vnitas per accidens. sed, si esset vna earum conditio in esse alterius, & altera non est cõditio ei, sicut est in attributo, & eo, cui attribuitur nõ essentiali: si quidem id, cui attribuitur, est antiquum, & de natura eius est vt non separetur ab eo attributum: tũc compositum est antiquum. &, cùm sic fuerit, impossibile est vt concedat aliquis esse compositum antiquum. Sic ædificatur via sectæ Assariæ, q̃ omne corpus est ĩnouatum. nam, si esset compositum antiquum, reperientur accidẽtia antiqua, quorũ vnum est compositio: q̃m fundamentum, supra quod ædificant necessitatem innouationis accidentium, est quia non sunt partes, ex quibus componitur corpus apud eos, nisi post separationem. &, cùm admittunt compositum antiquum, possibile est vt reperiatur aggregatio, quam non præcedit separatio, & motus, quem non præcedit quies. &, cùm hoc fuerit possibile, tunc esset possibile vt reperiatur corpus, habens accidentia antiqua, & non est verificatum eis q̃ id, quod non euadit ex innouationibus, sit ĩnouatum. & adhuc etiam dictum est superius q̃ oẽ compositum erit vnum ex vnitate reperta in eo. & hæc vnitas reperitur in eo ex aliquo, quod est vnum ex se. &, cũ sic fuerit, tunc vnum, ĩ eo q̃ est vnum, præcedit oẽ compositum. & hoc quidem agens vnum, si fuerit æternum, operatio quidem eius, quæ est influere oĩa entia ĩdiuidualia, quibus sunt entia distincta, est operatio continua æterna, non autẽ aliq̃n sic, & aliq̃n non. nam agens, cuius actio alligatur acto, hora quidem, qua exit à potentia ad actum, est agens innouatum necessario, et actum eius est innouatum necessario. agẽs vero primum habet alligationem acto continue, & actum miscetur ei potentia continue. Et secundum hoc debet ĩtelligi dispositio Primi glo. cum oĩbus entibus. & hæc quidẽ, cùm impossibile est nobis declarare ea in hoc loco, dimittimus. nam intentio nostra est declarare q̃ id, quod comprehenditur in hoc libro ex sermonibus, sunt sermones non demonstratiui: & plurimi eorum sunt sophistici: & maior gradus eorum est, vt sint topici. sermones. n. demonstratiui sunt pauci nimium, & sunt inter sermones tanquam aurum purum inter alia mineralia, & adamas inter gẽmas. & redeamus ad id, in quo fuimus. Nota de sermõibus demõstratiuis.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et oẽs viæ eorum in hac disputatione sunt imaginationes. Vlterius ipsi non possunt auferre oẽ id, quod attribuerunt substantiæ primæ. nam ipsi cõstituerunt q̃ sit sciens, & necesse est vt hoc sit additum abstracto substantiæ. Et dicitur eis an conceditis q̃ primum sciat aliud à seipso? & aliq; eorũ sunt, qui concedunt aliud ab hoc, & aliqui dicunt non scit nisi seipsum. sed primum est id, quod elegit Auicenna. nam ipse putat q̃ Deus glo. scit oĩa specie vniuersali, quę non ingreditur sub tempore, & non scit particularia, quorum comprehensio causat mutationem ĩ substantia scientis. Nos aũt dicimus aut scientia Primi de oĩbus entitatibus generum, & specierum infinitarum est ipsamet scientia sui ipsius, aut alia. si dicitis alia, iam constituitis pluralitatem, & ruinatis fundamentum. si vero dicitis q̃ sit eadem, non cognoscimini ab eo, q̃ ratiocinatur q̃ scientia hominis de alio est alia à scientia eius de seipso, & de alio. & qui dicit hoc cum intellectu suo ex definitione eiusdem falsificatur in imaginatione aggregatio inter negationem, & affirmationem, & sic scientia de eodem. quia idem falsum est vt imaginetur de vna eadem re, q̃ reperiatur, & non reperiatur. et, cũ non erit falsum in imaginatione, vt consyderet scientiam hominis de se, & nescit aliud, ergo necesse est vt credat q̃ scientia sua de alio est præter scientiam suam de se. nam, si esset eadem, tunc esset negatio sui negatio eius, et affirmatio sui affirmatio eius. cùm falsum fuerit q̃ Socrates sit, & Socrates non sit, s. vt sit idem in eadẽ dispositione, & tamen non falsificatur tale in scientia eius de alio cum scientia de se. & sic est ĩ scientia Primi de se cum scientia eius de alio. nam possibile est vt imaginetur esse sui absq; esse alterius. si autem similitudo est sic, tunc hæc imaginatio est falsa. & omnis, qui ex Philosophis concedit q̃ primum scit aliud, necesse est vt constituat pluralitatem proculdubio.

AVEROES.

Ait Auer. Summa huius sermonis est quæstio contra dicentem q̃ primum scit seipsum, & intelligit aliud: q̃m scientia scientis seipsum est diuersa à scientia scientis aliud. Quę quidem est sophisticatio. q̃m ex hoc intelligunt duo, quorum vnum est vt sit scientia Socratis de seipso indiuiduali sciẽtia eius de alio. & hoc nullo pacto potest esse verum. secundũ vero est, vt sit scĩa hominis de alio, vt sunt entia, scientia eius de se. & hoc est verum. Et declaratio eius est, q̃m nihil aliud est substantia eius, nisi scientia eius de entibus. &, si esset homo, vt alia entia, & sciret quiditatem suam sibi propriam, & esset q̃ditas eius scĩa rerum, tunc scientia hominis de se necessario esset scientia eius de alijs rebus. nam, si esset alia, tunc substantia

eius

eius non esset scientia de rebus. & hoc manifestum est in artifice. nam substantia eius, qua appellatur artifex, non est aliquid nisi scientia sua de artibus. cùm autem dixit, nam, si scientia eius de se esset sciẽtia eius de alio, tunc negatio sui esset negatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius. i. ꝙ, si esset scientia hoīs de se scientia eius de alio, tunc homo, cùm non sciuerit aliud, non sciet seipsum, s. cùm ignorauerit aliud, ignorabit seipsum. &, cùm sciuerit aliud, sciet seipsum. Attamen est sermo verus aliquo modo, & falsus aliquo modo: qm̃ quiditas hoīs est scientia, & scientia est scitum aliquo modo, & aliud à scito aliquo modo: &, cùm ignorat scitũ, tunc ignorat aliquam partem sui ipsius: et, si ignorauerit oīa scita, ignorabit se ipsum. & negare hanc scientiã de homine est negare scientiam hominis de se ipso. nam, cùm auferetur à scientia scitum, ex eo ꝙ scitũ et scientia sunt idem, tunc auferetur scientia hoīs de seipso. scitum aũt, ex eo ꝙ est aliud à scientia, est prẽter hominem: & non sequitur ex ablatione huius scientiæ ab hoīe ablatio scientię hoīs de seipso. & sic est in īdiuiduis. nam nõ est scientia Socratis de Platone anima Socratis, quare scit Socrates seipsum, cum ignorantia eius de Platone.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autem dixerit ipsum nõ scit aliud prima intentione, sed scit seipsum, quia est principium oīum, & copulatur ei scientia totius secũda ītentione, cùm impossibile sit ei scire seipsum, & nescire ꝙ sit principium alterius. nam verificatio sui est esse principium alterius: & impossibile est scire se esse principium alterius, nisi ingressum fuerit illud aliud in scientiam eius vlr, & consecutiue. & non est inconueniens quin substantiæ eius sint consequentia. & hoc quidem non facit pluralitatem in quiditate substantię; impossibile vero vt sit in ipsa substantia pluralitas. Et respondetur ei multipliciter, & primo ꝙ, cùm dicitis ꝙ ipsum scit se esse principium, est industria quædam vestra, & imaginatio. sed oportet vt sciat esse sui. scientia autem ꝙ sit principium est addita scientiæ de esse eius. nam principium est relatiuum substantiæ: & põt scire substantiam, & nescire relationem principij ad substantiam: & potest scire substantiam, & nescire ꝙ sit principium: nam esse principium, & esse ens sunt duo diuersa. & sicut possibile ē vt sciat homo seipsum, & nesciat ꝙ sit causatum: nã scire ꝙ sit causatum est relatio eius ad causam: sic eē ipsum glo. principium, et esse causam est relatio eius ad causatum. & cõsequentia est bona in abstracto, cùm dicunt ꝙ ipsum scit se esse principium. in eo. n. est scientia de substantia, & principio, quod est relatio: & relatio est diuersa à substantia: & scientia relationis est diuersa à scientia substantię, rõne, quam diximus: & est quia possibile est vt imaginetur sciẽtia de substantia prẽter scientiam de principijs, & impossibile est vt imaginetur sciã de substantia præter sciam de substantia: nam substantia est vna.

AVEROES.

AIt Auer. Sermo Philosophorum cum isto hoīe in hac disputatione ædificatur fm radices, quas habent, de quibus necesse est prius loqui cũ eis. Nam, cùm conceditur id, quod posuerunt de eis, & existimauerunt ꝙ demonstratio induxit eos ad id, non sequitur eis aliqua harum consequentiarum suarũ. Nam Philosophi ponunt ꝙ ens, quod nõ est corpus, est in se scientia tantum. qm̃ ipsi tenent ꝙ formæ non sciunt, qa sunt in materijs: &, cũ inuenitur aliquid, quod nõ sit in materia, notum est ꝙ scit. & hoc habetur ratione. qm̃ inuenerunt ꝙ formæ materiales, cùm abstrahantur in anima à materijs suis, fiunt scientia, et intellectus: & intellectus nihil aliud est, nisi formæ abstractæ à materia. &, cũ sic fuerit in eo, quod non est abstractum à radice

Quo pacto intellect9 nr, & ītellectus separat9 intelligant.

naturæ suæ, id quidem, quod est abstractũ à radice naturæ suæ, multo dignius est vt sit scientia, & ītellectus. &, qm̃ intellecta rerum sunt verificatio rerum, & intellectus nihil aliud est nisi comprehensio intellectorum, tunc intellectus noster est ipsummet ītellectum, ī eo ꝙ est intellectum. & non erit alietas inter intellectũ & ipsam rem intellectam, nisi qa intellecta sunt ītellecta rerum, quæ non sunt in naturis suis intellectus, sed fiunt intellectus, cùm abstrahit intellectus formas earum à materijs: & propter hoc non erit intellectus noster intellectum oīmode. si vero reperiatur aliquid absq; materia, erit intellectus eius intellectum oīmode, & est intellectio intellectorum absq; dubio. &, qm̃ intellectus nihil aliud est nisi comprehẽsio ordinis rerum, quæ reperiuntur, et gradus earum, ideo necesse est, in eo ꝙ est intellectus separatus, vt non sustentetur in intellectione rerum, quæ reperiuntur in rebus, quæ reperiuntur, & retardetur intellectum eius eis. nam omnis intellectus talis sequitur ordinem repertum in entibus, & cõplet eũ: & ipse de necessitate diminutus est in eo, quod intelligit ex rebus. & ideo intellectus noster est diminutus in eo, quod determinat de natura rerum circa ordinem, & proportionẽ repertam in eis. &, cũ naturæ rerũ sequantur fm rõnem intellectus, et fuerit hic ītellectus, qui est in nobis, diminutus in comprehendendo naturas entium, necesse est vt sit hic scientia cum ordine, & cũ proportione, quę est causa ordinis, & proportionis, & scientiæ repertæ in quolibet ente. Et necesse est vt iste intellectus, ordo eius sit causa huius ordinis in entibus, & comprehensio eius non denominetur de vniuersalibus, quãto magis de particularibus. qm̃ vniuersalia sunt intellecta entium, & posteriora eis. hic vero intellectus, entia sequuntur eum, & intelligit necessario entia, cùm intelligit ex se ordinem, & proportionẽ repertam in entibus, non autem cùm intelligit rem extra se. nam esset causatum ab ente, quod intelligitur, & tñ nullam habet causam: & esset diminutus: scientia. n. rerum notitia vniuersali est scientia diminuta, qm̃ est scĩa eius, quod est in potentia. Cũ autem intellexeris hoc ex opinione Philosophorum, intelliges ꝙ ītellectus separatus non intelligit nisi seipsum, & ītelligit seipsum, cùm intelligit omnia entia. intellectio. n. eius nihil aliud est nisi ordo, & proportio, quæ est oībus entibus. & iste ordo, & proportio est ille, quem recipiunt potentiæ actiuæ, habentes ordinem, & proportionem, repertam in oībus entibus, & est id, quod Philosophi appellãt naturam. nam videtur ꝙ oē ens habet operationes, quæ sequuntur ordinem intellectus, & proportionem eius. & impossibile est vt hoc sit per accidens: & impossibile est vt sit propter intellectum similem intellectui nostro, sed propter ītellectum superiorem omnibus entibus, & non est nec vniuersalis, nec particularis. Et, cùm intellexeris hoc ex opinionibus Philosophorum, soluuntur tibi omnes dubitationes, quas fecit eis iste vir hic, &, cùm posueris ꝙ ītellectus, qui est ibi, sit similis intellectui humano, valent illæ dubitationes prædictæ. nam ītellectus, q est in nobis, est is, cui euenit numeratio, & pluralitas. ille vero ītellectus non euenit ei aliquid horum. nam est mundus pluralitate eueniente his ītellectis, & non imaginatur in eo alietas īter comprehẽdentem, & comprehensum. ītellectus vero, qui est in nobis, eius comprehensio substantiæ rei est aliud à cõprehensione eius, ꝙ sit principiũ rei: & sic eius comprehensio alterius est alia à comprehensione sui aliquo modo. attamen est ī eo similitudo illius ītellectus: & ille intellectus est ille, qui tribuit ei illam similitudinem. nam intellecta, quæ sunt in illo intellectu, sunt remota à diminutionibus, quæ eueniunt huic nostro intellectui. ver. g. ꝙ intellectus sit intellectum, in eo ꝙ est intellectum.

Intellectio ītellectus separati nihil aliud est, nisi rerum ordo, atq; proportio.

intellectum. q̄m reperitur intellectus, qui est intellectū omnimode. nam oē id, cui reperitur attributum diminutum, reperitur quidē ei propter ens, cui est illud attributum perfectum. ỽ.g. id, in quo reperitur caliditas diminuta, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est ī caliditate perfecta. & sic quod reperitur ītelligens ītellectu diminuto, reperitur quidem ei propter aliq̄d, quod est intellectus intellectu perfecto. & sic oē, cui reperiť operatio intellectualis diminuta reperiť q̄dem ei propter ītellectum perfectum. Et, cū fuerit op̄ationes oīum entium operationes intellectuales perfectæ, & sapientes, & non sunt habentes intellectum, necesse vt sit hic intellectus, quo operationes entium sunt operationes intellectuales. & q non ītelligit hoc ex debilibus sapientum, est is, qui quærit vtrum primum principiū intelligat seipsum, aut intelligat aliquid extra seipsum. &, si ponit ꝙ ītelligit aliquid extra se, ergo sequitur vt perficiat seipsum per aliud. si vero ponit ꝙ non ītelligit aliquid extra se, sequitur vt ignoret entia. Et mirandū est de istis hoībus, ꝙ ipsi auferunt attributa, quę reperiuntur in Deo glo. & creaturis ex diminutionibus euenientibus creaturis, & ponunt intellectum nr̄m similem intellectui, qui est in eo, & ipse est dignior omnibus in tali ablatione. & hoc sufficit in hoc capitulo. quare statim narrabimus sermonem huius viri in hoc capitulo, & declarabimus errorem euenientem ei.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secundus autem modus est, cùm vos dicitis ꝙ totum est scitum ei intentione secūda, est sermo non intelligibilis. nam quotiensc̄unq; scientia eius comprehendit aliud, sicut comprehēdit seipsum, tunc essent ei duo scita diuersa, et esset ei scientia in eis. numeratio autem sciti, & diuersitas eius facit numerationem scientię, & reperitur numeratione eius, cū recipiat vnum duoꝝ scitorum dr̄ia eius ab alio imaginatione, & non erit sciētia de vno eorum eadem scientia de alio. nam non numeratur cōsyderatio vnius eoꝝ absq; alio, & non est ibi aliud, quotiensc̄ūq; fuerit totū vnum. & hoc non differt, cùm exponitur ab eo secūda intentione. Vlterius vellē scire q̄uō est pluralitas apud dicentem quòd non defecit à scientia sua pondus grani in cœlo, & terra? nisi quòd scit omnia specie vniuersali, & vniuersalia scita non sunt finita: & erit scientia copulata eis cum pluralitate, & diuersitate eorum eadem omnimode.

AVEROES.

AIt Auer. Sermo eius hic cōsistit in duabus quęstionibus. Quarum vna est q̄uō sit scientia eius de se scientia eius de alio. & iā præcessit responsio in hoc, ꝙ reperitur in intellectu humano ex hoc aliquid, quod facit nos peruenire ad necessitatē eē eius in intellectu primo. Et secūda quæstio est, an plurificatur scientia eius ex plurificatione scitorum. nā ipsum comprehendit oīa scita finita, & infinita. Et responsio eius est, ꝙ non est impossibile scientiæ primæ vt reperiať ei cum vnitate differentia in scitis. nam non est impossibile apud Philosophos vt sciat aliud, & seipsum sciētia distincta, ex eo ꝙ sunt ibi scientiæ multę: sed est impossibile apud eos vt intellectus perficiat seipsum per aliquod intellectum, & causatum eius. si enim intelligeret aliud eo modo, quo intelligimus nos, erit ītellectus eius causatus ab ente intellecto non habente causalitatem. & iam fuit demonstratum ꝙ ipsum est causa entis. Pluralitas autem, quam negauerunt Philosophi, est vt sit sciens non ex se, sed ex scientia addita substantiæ eius. et non sequitur ex negatione huius pluralitatis de Deo glo. negatio pluralitatis scitorum, nisi topice. & p̄mutatio quæstionis de pluralitate prohibita apud eos ad pluralitatem, quæ est ī scitis ipsis, est de operationibus sophisticis. q̄m inducit ad opinandum ꝙ ipsi, quemadmodum negāt pluralitatem illam, quæ est ex subiecto, & prædicato, sic negant pluralitatem, quæ est scientiæ propter scita. Quare veritas in hoc est, ꝙ nō est numeratio scitorum in scientia æterna, sicut est numeratio in scientia humana. nam euenit eis numeratio in scientia humana duobus modis, quorū vnus est ex parte imaginationum: & hæc assimilatur numerationi locali. numeratio vero secunda est numeratio in seipsis in intellectu nostro, s. numeratio, quæ euenit primo generi, ac si diceres ipsi enti, cùm diuiditur ad omnes species, quę sunt sub eo. nam ītellectus, qui est in nobis, est vnus ex parte rei vniuersalis, comprehendentis omnes species entium ī mundo, & numeratur numeratione specierū. & est manifestum ꝙ, cū abstulerimus sciens æternum à re vniuersali, ꝙ aufertur ab hac numeratione, & remanet ibi numeratio, quam comprehendere non potest intellectus noster, nisi esset intellectus noster idem ītellectus cum illo æterno. & hoc est falsum. Quare verum est id, quod dixerunt Philosophi, ꝙ intellectus habēt terminum, in quo firmantur, & eum non trāseunt: & est diminutio imaginationis, & comprehensionis, quæ est in hac sciētia. Vlterius, q̄m intellectus noster est scientia entium in potentia, non autem scientia in actu: & scientia in potentia est diminuta à scientia in actu: & quāto magis erit scientia nr̄a vniuersalior, tanto magis ingreditur in capitulum scientiæ in potentia, & magis ingreditur in capitulum diminutionis scientiæ: & non conuenit vt sit scientia ęterna diminuta aliquo modo: & non reperitur in ea scientia in potentia, q̄m scientia in potentia est scientia in materia. & ideo tenent Philosophi ꝙ necesse est vt scientia primi sit in actu, & ꝙ non sit ibi vniuersalitas, nec pluralitas orta à potentia, sicut est pluralitas specierum, quæ oritur à genere. prohibetur autem apud nos comprehendere infinitum in actu: q̄m scita apud nos disiunguntur abinuicem. si vero reperiatur hic scientia, in qua vniantur scita, tunc īfinita, & finita apud eam sunt æqualiter. Hoc totum est, quod existimauerunt Philosophi, ꝙ de eo fuerit demonstratio apud eos. &, cùm nos non intelligimus de pluralitate scientiæ, nisi hanc pluralitatē, quę aufertur ab eo, tunc est scientia eius vna, & existens in actu. Sed comprehendere hoc, & id vere imaginari est impossibile ītellectui humano. nam, si homo comprehenderet hoc, tunc esset intellectus eius intellectus Dei glo. & hoc est falsum. Et, q̄m scientia de indiuiduo apud nos est scientia in actu, scimus ꝙ scientia eius est magis similis scientiæ indiuiduali, q̄ scientię vniuersali, licet nō fuerit nec vniuersalis, nec particularis. & qui intelligit hoc, intelligit dictum suum, quòd non deficit ei pondus grani, nec in cœlo, nec in terra, & alia ex sermonibus, qui sunt de hac re.

ALGAZEL.

AIt Alga. Etiam contradicit in hoc Auicen. aliis Philosophis, qui opinantur ꝙ ipse non scit nisi seipsum ad cautelam cōsecutionis pluralitatis. quomodo ergo communicamus eis in negatione pluralitatis? Vlterius contradicit eis in constitutione scientiæ de alio. & q̄m pudet ipsum dicere ꝙ Deus non scit aliquid in hoc seculo, & ī alio, sed scit seipsum tantum, & bene scit aliud, & scit etiam se, & aliud: ergo aliud est dignius eo in scientia. & dimisit hoc tanq̄ verecundus de hac opinione, & quasi timens: deinde non puduit eum omnimode: & existimauit ꝙ eius scientia de se, & alio etiam omnibus rebus est substantia eius absq; additione, & sunt eædem diminutiones, quibus vituperati sunt omnes Philosophi, cùm sit manifesta contradictio eius prima consyderatione: ergo non euasit aliqua secta eorū à prauo elogo de scientijs. Sic meritum

reddat

reddat Deus glo. ei, q declinat à vijs eius, & existimat ꝙ rebus diuinis dominatur cum consyderatione sua.

AVEROES.

AIt Auer. Respōsio huic toti apparet ex eis, quæ diximus. qm̄ Philosophi negāt ꝙ sciat aliud eo modo, quo hoc aliud est vilioris esse, ad hoc vt causatum non fiat causa, & nobilius esse vilius esse. scia enim est scitum, & non negāt id, ex eo ꝙ scit hoc aliud scientia nobilioris esse, q̄ sit scientia, qua nos scimus aliud, sed necesse est vt sciat illud hoc modo: qm̄ hic modus est modus, quo reperitur aliud ab eo. Attamē consyderatio possibilitatis pluralitatis scitorū de scientia æterna est disputatio secunda. & iam recitauimus eam. & non fugiunt Philosophi propter hanc quæstionem ad id, ꝙ ipse non scit, nisi seipsum, prout imaginatur iste homo, sed propter id, quod diximus. & est vl'r vt non assimiletur scientia eius scientiæ nostræ, quę est in vltimitate differentiæ cum ipso. Auicenna autē conatus est congregare sermonem, ꝙ ipse non scit nisi seipsum, & scit alia entia scientia nobiliori, q̄ sit illa, qua scit ea homo: nam ista scientia est substātia eius. & hoc apparet ex eo, quod dixit, ꝙ sciētia eius de se, & de alio etiam omnibus rebus est substantia eius, licet nō exposuerit hoc, vt exposuimus nos. Quare hic sermo eius non est eadem contradictio, qua vituperati fuerūt alij Philosophi, sed est sermo omnium, aut quod sequit̄ ex sermone omnium. &, cùm hoc quieuerit in mente tua, apparebit tibi vilitas eius, quod infert iste homo de intellectu contra sapientes cū eo, quod apparet de conuenientia viri cum eis in plurimis opinionum eorum.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si aūt dixerit, cū affirmatum fuerit ꝙ scit se esse principium relatiue, tunc scientia de duobus relatiuis est eadē. nam qui scit filium, sciet eum vna scientia, qua etiam est scientia de patre. paternitas autem, & filiatio sunt vniuersalia, & plurificantur scita, & vnitur sciētia. et sic etiam ipsum scit seipsum esse principium alterius, & vnitur scientia, licet numerentur scita. deinde, cū intellexerit hoc in vno causato respectu eius, & hoc non faciet pluralitatem, additio quidem in eo, cuius genus non faciet pluralitatem, non faciet pluralitatem. & sic etiam qui scit rem, & scit scientiam suam de re, tunc scit eam hac scientia. & omnis scientia est sciētia de seipso, & de scito eius, & numeratur scitum, & vnitur sciētia. & īducat id etiam, qm̄ vos tenetis ꝙ scita Dei glo. sunt infinita, & sciētia eius est vna, & nō attribuitis ei scientias infinitas numero. si autem esset numeratio sciētiæ, tunc in substantia Dei glo. essent scientiæ infinitæ, & scia eius vna, & hoc ē falsum. Deīde dixit rūdens eis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Dicimus quotienscunq; fuerit scientia vna omnimode, non imaginatur alligantia eius duobus scitis, sed facit hoc pluralitatem, vt ponunt Philosophi, & s̄m deliberationem eorum in capitulo pluralitatis, ita ꝙ deuenerunt ad hoc, & dixerunt, si esset ī primo quiditas copulata ipsi esse, esset ī hoc pluralitas. nam non intelligunt rem habentem veritatē, & postea attribuitur esse: sed existimauerunt ꝙ esse copulatur verificationi, & est aliud ab ea, & determinat pluralitatem. Et s̄m hunc modum impossibile est consyderare scientiam alligari scitis multis, quin sequatur ei aliqua pluralitas maior, & excelsior ea, quę sequitur ex esse suo copulato quiditati suæ. scientia autem de filio, & patre, & sic alijs relatiuis, est in ea pluralitas. nam impossibile est absq; scientia de substantia filij, & substantia patris: & sunt duo scita, & scitum tertium, & est relatio: q̄q̄ hoc tertium includat̄ in duobus scitis p̄cedentibus, cū fuerint ex cōditione eius, & necessitate eius. Sin aūt, qui nō scit relatū primo, nō sciet relationē. Igit̄ sunt scientiæ numeratę, quarum aliqua est conditionata alteri. & sic, cùm scit primum seipsum relatū alijs generibus, & speciebus, tunc esse principium eorum indiget vt sciat seipsum, & vnitates generum, & sciat relationem sui, quoad esse principium eorum, licet non intellexerit esse hanc relationem scitam ei. Cùm vero dicunt, ꝙ qui scit aliquid, scit seipsum scire eadem scientia, & erit scitum numeratum, & scientia vna, non est verum: sed scit ipsum scire alia sciētia à scientia, et deueniet ad scientiam, quæ latet eum, & non sciet eam. & non dicimus ꝙ emanatio procedat in īfinitum, sed cessat in scientia alligata scito, & latet in esse scientiæ: non autem esse sciti. & qui scit nigredinem, & ipse tempore suæ scientiæ est profundæ animæ in scito suo, quod est nigredo, & latet eum scientia eius de sciētia nigredinis, & non respicit eam. s. n. respiceret eam, indigeret alia scientia, vsquequo cessat aspectus eius. Cùm autem dicit ꝙ hoc conuertitur cōtra vos in scitis Dei glo. quę sunt infinita, & scientia apud vos est vna, nos quidem dicimus, non disputamus in hoc libro disputatione cōstituentium, sed disputatione ruinantium, & dubitantium. & ideo appellauimus hunc librum Destructionē Philosophorum, non constitutionem veritatis. & non est nobis hæc responsio. Si autem dixerit, verum est ꝙ non sequitur vobis opinio alicuius sectæ sectarum, sed id, quod conuertitur secundum cursum creationis, & sunt æquales intelligentiæ in dubietate eius, impossibile est vobis id ponere, & hoc dubium conuertitur contra vos, & non est fuga ab eo, dicimus ꝙ non, sed intentio nostra est de diminutione vestra in rationibus vestris circa scire res veras demonstrationibus incisiuis. & induxit vobis dubium in rationibus vestris. &, cùm apparuerit diminutio vestra, dicimus ꝙ sunt aliq, qui opinantur ꝙ verificatio rerum diuinarum nō comprehenditur consyderatione intellectus, & etiam non est impossibile homini comprehendere eas. & ideo dixit sapiens Consyderate in operationibus Dei, & non cogitetis in substantia Dei. Quare vos negatis contra sectam credentem veritatem nuntij cum euidentia miraculorum, quę non habentur à propositionibus intellectus super affirmationem mittentis, quæ magnificat consyderationem attributorum, consyderatione intellectus, quæ fit per habentem fidem, in eo quod est in ea de attributis Dei glo. quæ est post, cùm profertur dictio scientis, volentis, & potentis, & viuentis, quæ causa est proferre id, quod non conceditur in eo sciens in diminutione comprehēdi veritatem. cùm vero vos negatis ea īputando eis ignorātiam in vijs demonstrationū, & modo ordinis propositionum in figura syllogismorum, & rationum, dicentes vos ꝙ nos sciuimus ea vijs ītellectualibus, iam profecto declarata est diminutio vestra, & destructio viarum vestrarum, er dedecoris vestri in rationibus scientiæ vestræ. & intentum huius declarationis est, vt q ponit ꝙ demr̄ationes Diuinæ sunt incisiuæ, vt demonstrationes Geometriæ.

AVEROES.

AIt Auer. Hic est sermo prolixus: cuius cōclusio est rhetorica, seu topica. Et summa eius, quod recitauit, est conseruatio Philosophorum, quòd sciētia Dei glo. est vna ex duabus rationibus, quarum conclusio est ꝙ ipsi tenent, ex eo ꝙ in intellectis nostris sunt multa, ex quorum pluralitate non plurificantur substantiæ intellectorum, vt apparent in entibus quædam dispositiones, & non multiplicantur substantię in multiplicatione earum, vt ꝙ res sit ens, & vnum, & necessarium, aut possibile. & hoc, postq̄ fuerat ens, est ratio ꝙ sit scientia vna, comprehendens sciētias multas, & infinitas. Ratio autem prima, quam facit in hoc

capitulo,

capitulo,est id,quod videtur de rebus itellectualibus, quæ eueniunt rei intellectæ i anima:& est similis rebus in entibus apud cōsyderationem relationum repertarum in eis ex negatione. nam relatio eueniens intellectis,apparet de ea ꝙ sit aliquid,quo nō plurificantur intellecta.& dant rationem in hoc:qm̄ relatio eueniens rebus relatis est huiusmodi. Ipse autē cōtradicit huic rationi,ꝙ relatio,& duo relatiua sunt scientiæ multæ, et scientia nostra de paternitate,exempli gratia,est alia à scientia nostra de patre,& filio. veruntamen ꝙ relatio est attributum additum relatiuis extra animam in entibus,relatio vero,quæ est in intellectis, dignior est vt sit res,q̃ vt sit attributum additum ambobus relatiuis. Attamen hoc totum est assimilatio scientiæ humanæ scientiæ æternæ,& est substantia erroris. & ideo omnis,qui adduxit dubium in scientia æterna,& conatur soluere id cum eo,quod apparet de scientia humana,ipse quidem permutauit iudicium ab eo, quod apparet ad occultum in duobus entibus in vltimitate distantiæ,non in duobus entibus communibus specie, aut genere,sed diuersis in vltimitate diuersitatis. Secunda vero ratio est.quoniam nos scimus rem eadem scientia,& scimus ꝙ scimus scientia,quæ est eadē cum scientia prima,non attributum ei. & ratio in hoc est, quoniam procederet in infinitum.et id,cū quo respondet ei,ꝙ hęc scientia est scientia secunda,& non procedit,nihil est.quoniam apparet de nobis ꝙ procedit, & non sequitur ex eo ꝙ sciens est sciens aliquid,& nō scit ꝙ ipse scit,vt,cū scit ꝙ ipse scit, sciat sciētia addita sciētiæ primæ,sed scientia secunda est aliqđ ex rebus scientiæ primæ.quare nō est ei impossibile procedere in infinitum.si autem esset scientia existens in substātia nostra,addita primæ scientiæ,non esset verus in eo processus in infinitum. Ratio autem,quam fecerūt Philosophi Loquentibus,ex eo ꝙ Loquētes omnes confitentur ꝙ scientiæ Dei glo.sunt infinitæ, & sciētia vna, est quęstio ſm opinionem dicentis,non autem quęstio ſm rem.& est contradictio,quam aduersarij non possunt euadere,nisi cùm ponunt ꝙ scientia Dei glo. non assimilatur in hoc scientię creatę.nam ipse nō ignorat, magis q̃ ille,qui credit ꝙ scientia Dei glo. non differt à scientia creata,nisi in quantitate tantum,s.ꝙ est multarum scientiarum tātum.& omnia ista sunt sermones topici,& id,quo sustentatur,est ꝙ sciētia Dei est vna, & non est causatum ex causatis,sed est causa eorum.& res profecto,cuius causæ sunt multæ, est etiam multa. res vero,cuius causata sunt multa,non est necesse vt sit multa,eo modo,quo causata sunt multa. & scientia prima,nō est dubium ꝙ negatur ab ea pluralitas, quę est in scientia creata,vt negatur ab ea mutatio mutatione sciti.& Loquentes ponūt hoc vnam ex radicibus suis. Sed sermones,qui hic dicuntur, sunt sermones topici. Cùm autem dixit ꝙ intentio eius hic non est notificatio veritatis, sed intentio eius est destruere sermones eorum,& facere apparere rationes eorum falsas,nō est intentio conueniens,nisi hominibus pessimis. Et quomodo non erit hoc sic,cùm plurimum, quod adeptus est iste homo ex virtutibus,& excellentia,et docuit sapientiam homines in eo,quod tribuit eis in compēdijs suis,non fuerat nisi ex eo,quod accepit ex libris, quos posuerūt Philosophi,& ex disciplinis eorum. Et ponamus ꝙ ipsi errauerunt in vna re,non tamen ex hoc debemus negare excellentiam eorum in speculatione, & in eo,ꝙ fecerunt exercere intellectum nostrum. Et nisi fuisset eis nihil,nisi Logica,esset necesse ei,& omni,qui scit hanc artem,laudare eos in ea. & tamē ipse scit hoc, & contradicit ei.& iam fecit i ea libellos, & dixit quòd nemini est via ad sciendum veritatem,nisi ex hac scientia:& peruenit ei exaltatio i ea,ita ꝙ extraxit eam à libris Dei glo.est ne conueniens ei,qui adeptus est ex libris,& doctrinis eorum illam vtilitatem, quam accepit ipse? Ex eis itaq; iudicauit homines suæ tempestatis,& magnificatum est nomen eius in Mauris, vēdicat hunc sermonem,& narret vilitatem eorum simpliciter,& vilitatem scientiarum eorum.&,licet posuerimus ꝙ ipsi errauerint in aliquibus ex rebus sciētiarum diuinarum,nos tamen non ratiocinabimur de errore eorum, nisi ex canonibus, quos notificauerunt nobis in scientia Logicę,& determinamus ꝙ ipsi non vilipēderent nos de eo,ꝙ sumus in errore, si fuisset secūdum opinionem eorum.quoniam intentio eorum est notificare veritatem.&,licet nō fuerit eis nisi hoc itentum, sufficit hoc in laudem eorum:q̃q; nemo dicat in scientijs diuinis sermonem,cui sit fidelitas: & nemo euadit ab errore,nisi is,cui tribuit Deus glo.rem diuinā præter naturam hominis, sicut sunt Prophetæ. & nescio quid lucratus est iste vir in talibus rebus, peto à Deo veniam de vilipensione sermonis,et facti. Quod autem recitauit de credulitate eius,qui sequitur fidem in his rebus,est id,quod dicunt verificantes Philosophorum.nam sermo dicentis ꝙ scientia Dei, & attributa eius non consyderantur,& non comparantur attributis creaturarum,ita quòd dicit quòd sunt substātia,aut addita substantiæ,est sermo verificantium ex Philosophis,& verificantium aliorum ex hominibus scientię. & Deus dirigat ad veritatem.

ALGAZEL.

Ait Alga.Si autem dixerit,hoc dubium sequitur ſm opinionem Auicennæ, cùm existimauit ꝙ primum scit aliud: verificantes vero ex Philosophis determinauerunt ꝙ ipsum non scit,nisi seipsum, & aufertur ab eis hoc dubium.Et dicimus labor videtur esse dedecus in hac opinione.& nisi esset in vltimitate mollitiei,& debilitatis, nō dimisissent posteriores tenere eam. Nos autem ōstēdemus modum dedecoris in ea.qm̄ in ea est ꝙ causata eius essent digniora eo. nā Angelus,& homo,& vnaquæq; intelligentiarum scit seipsam,& principium suum,& scit aliud:Primum vero non scit nisi seipsum:ergo est diminutum in comparatione ad quemlibet hominum,quanto magis Angelorum,immo etiam bestię cum earum sensatione sui ipsius sciunt alia præter se.& non est dubium ꝙ scientia est nobilis,& priuatio eius est diminutio. Quæro vbi est dictum eorum ꝙ ipsum est desyderatum,& desyderans,& est ei gloria perfecta, & pulchritudo adimpleta?& quæro quæ pulchritudo est enti simplici,non habenti quiditatem, nec verificationem, neq; scientiam de eo,quod currit in mundo, & de eo, quod sequitur à substantia eius,& prouenit ab eo:& quę diminutio est maior ista in scientia Dei? O q̃ maxime admirabitur intelligens eo,quod profunde speculati sunt de intellectis ſm existimationem eorum: deinde finit speculatio eorum ad hoc,ꝙ Deus Deorum,& causa causatorum non habet scientiam omnino de eo,quod currit in mundo.& quæ est differentia iter eum,& mortuum, nisi ꝙ scit seipsum?& quæ est perfectio in scientia sui ipsius, cū ignorauerit aliud?& hęc opinio non indiget in imaginatione dedecoris eius loquela cū Melodia,& Rhetorica. Deinde dixit eis ꝙ isti non euadunt à pluralitate cum reductione eorum ad hoc dedecus. Nam nos dicimus,aut scientia eius est alia à seipso, aut eadem. si dicitis ꝙ est alia,tunc est pluralitas,si vero dicitis ꝙ sit eadem,quæ ergo est differentia inter vos,& dicentem ꝙ scientia hominis de seipso est ipsemet?& est dementia,& stultitia,cū intelligat esse sui per aliquid existens in eo,quod non apparet in substantia eius, deinde aufert illa occultatio, & excitat, & reducit ad se, & tunc erit consyderatio eius de se ipso alia à substantia eius

absq;

absq; dubio. Si vero dicitis ꝙ hō est priuatus sciētia de substantia sua, & innouatur ei, et erit alia ab ea sine dubio, dicimus ꝙ alietas non scitur in innouatione, & copulatione, nam identitas rei impossibile est vt innouetur supra rem, & alietas rei, cū separetur à re, non redit idē, et non exit quin sit aliud. Si autem primum non defecit esse sciens de se ipso, non indicat ꝙ scientia eius de se ipso est ipsummet. & ampliata est cogitatiua in consyderationem substantiæ, deinde in innouationem consyderationis. &, si hoc esset, ipsamet substantia non potuisset imaginari hanc consyderationem. Si vero dixerit substantia eius est intellectus, & scientia, & non habet substantiam, deinde scientia existit in eo, dicimus delusio est manifesta in hoc sermone, nam scientia est attributum: & attributū est accidens determinās rem, cui attribuitur. et sermo dicentis est in seipso itellectus, & scientia est sicut dicere est posse, & voluntas, & ipsum existit in se. Si autem hoc dicatur ei, est quidem sicut sermo dicentis de nigredine, & albedine ꝙ existens in se, & quantitate, & quadratura, et trinitate existit in se, & sic in omnibus accidentibus. Attamen via, quæ facit falsitatem, vt sint attributa corporꝫ ī se absq; corpore, quod est præter attributa ī alio, est via in scia, ꝙ attributa viuētis ex scientijs, & vita, & posse, et voluntas etiam non existunt in se, sed existunt in substantia. nam vita existit in substātia, & ex ea erit vita eius. & sic scientia existit in substantia, & erit sciens ex ea. et sic alia attributa. ergo non solum proferunt primo negationem aliorum attributorum, & negationem verificationis, & quiditatis, sed etiā negant ab eo existentiam in seipso: & id reducunt in veritatem accidentiū, & attributorum, quæ non habent existentiam in seipsis, ita quòd nos declarabimus postea diminutionem eorum à producendo rationem, quòd sciat de se ipso, et alia quæstio est separata.

AVEROES.

Quo pacto debeat tradi sciētia vulgaribus, & quo sapientibus.

AIt Auer. Sermo in scientia Dei glo. de se, & de alio est prohibitus, cū sit topice hora disputationis, quāto magis ponere eum ī scriptis. nam non peruenit itelligentia vulgi ad tales profunditates. &, cùm disputatur cum eis in hoc, destruitur diuinitas apud eos. quare disputatio cum eis in hac scientia prohibita est, cùm sufficiat in felicitate eorum vt intelligāt in hoc id, quod potest percipere intelligentia eorum. Quare lex, cuius itentio prima fuit docere vulgus, non defecit circa intelligentiam harum rerum de Deo glo. ex eo ꝙ sunt in homine, sicut dixit ipse glo. Non erit tibi Deus alienus. & dixit Qui non vident, nec audiūt. & dixit Oculos habent, & non vident. sed indiguit ad faciendum intelligere aliqua de Deo glo. assimilatione eius instrumētis humanis, vt dixit Manus eius fundauit terram, & dextra eius mensurauit cœlū. Et hęc quidem quæstio est propria sapientibus, quos dedicauit Deus veritati, vnde non debent poni in scripturis, nisi in libris positis in via demonstratiua: & sunt quorum mos est vt legant ſm ordinem, & post acquisitionem scientiarum aliarum, quæ impediunt multos homines à speculatione in eis modo demōstratiuo, cū fuerint pfectæ creationis conuenientis cum paucitate reperiēdi hanc creationem perfectam in homine. Sermo autē de his rebus cum vulgo est, sicut qui dat potum venenorꝫ multis corporibus aīalium, quibus sunt venena. nā venena sunt res appropriatæ: qa aliquod erit venenū pprīū alicui aīali, quod erit nutrimentū in alio aīali. et sic est dispō in opinionibus cum hoībus, s. ꝙ aliqn erit opinio, quæ erit venenū in aliqbus hoībus, & nutrimentū in alijs. & q ponit ꝙ opiniones oēs sint conuenientes oībus hoībus est, sicut qui ponit oīa esse nutrimentum oībus hoībus. & q prohibet speculationē ab eo, cui debet tribui est, sicut q ponit cibos oēs venena oībus hominibus. & non est sic, sed est in eis aliquod, quod est venenum aliqbus hoībus, & nutrimentū alijs. & q dat venenum ei, cui est conueniens, debet inculpari, licet fuerit alijs nutrimentū. & qui prohibet venenū ab eo, cui est nutrimentū, ita ꝙ moriſ, debet etiam ei iculpari. & ſm hoc res debet intelligi hic. et ideo, cū errāt praui, & stulti, & dant venenum ei, cui debet venenū tribui, ita ꝙ sit nutrimētum, debet Medicus conari in arte sua ad medēdum ei. Quare licitum est nobis loqui de hac qōne in huiusmodi libro. & nisi esset hoc, non teneremus ꝙ liceret nobis. sed est rebellio expressa, aut ex rebus maximi fletus in terris, & pœna exprimentium est scita in lege. Et, cùm impossibile sit quin loquamur in hac quæstione, dicimus in ea, ſm ꝙ requirit vis loquelę de ea in hoc loco apud eū, qui non est assuefactus in rebus, in quibus debet se exercere ante consyderationem in hac qōne. Et dicimus ꝙ, cū Philosophi cōsyderauerunt in oībus comprehensibilibus, inuenerūt ꝙ sunt dupliciter. aliquod. n. est comprehēsibile sensu, & corpora existentia in se demonstrata, & accidentia demonstrata in corporibus illis: & aliquod comprehēsibile in intellectu, & sunt quiditates rerum illarum sensibilium, & naturæ earum, s. substantiæ, & accidentia. Et inuenerunt ꝙ ea, quæ habent quiditates, in rei veritate sunt corpora. Et intelligimus per quiditates corporꝫ attributa reperta in eis, quibus corpora illa sunt in actu, & appropriata in aduētu alicuius actionis, & operationibus prouenietibus ex eis. Differunt autem hęc attributa ab accidentibus apud eos, qm̄ inuenerūt accidentia res additas substantiæ demonstratæ existentī in se, indigentia quidem substātijs, in quibus existunt, & substantiæ quidē non indigent existentia eorum in eis, s. accidentiū. Et inuenerunt hæc attributa, quæ non sunt accidentia, non addita substantię, sed sunt ipsamet verificatio substantiæ demonstratæ, existentis per se: ita ꝙ, si imaginaretur ablatio illorum attributorū, auferetur substantia. Et sciuerūt hæc attributa in entibus demonstratis, s. corpibus ex opationibus vniuscuiusq; corporis, ex corporibus illis eis proprijs. exempli gratia quoniam ipsi cōprehenderunt attributum, quo fuit planta planta, ex operatione eius sibi propria: & attributa, quibus viuens est viuens, ex operationibus viuentis sibi proprijs. & sic cōprehenderunt ꝙ sunt ī inanimatis formæ huiusmodi sibi propriæ propter operationes inanimatorum sibi proprias. Deinde, cùm consyderauerunt in his attributis, sciuerūt ꝙ sunt in subiecto huius substantiæ, & cognitum fuit eis hoc subiectū ex conuersione entium demonstratorum ex specie ad speciem, & ex genere ad genus cum conuersione attributorum, & mutatione eorum, v. g. conuersio naturæ ignis ad aerem, cùm aufertur attributum, ex quo prouenit operatio ignis. & est id, quo ignis est ignis ad attributum, ex quo prouenit operatio aeris sibi propria: & est id, quo aer appellatur aer. Et adduxerunt rōnem etiam, ꝙ reperiatur hoc subiectum, ex eo ꝙ substantia demonstrata patitur ab alio: sicut assumpserunt rōnem de operatiōe ex parte formæ, quoniam impossibile est vt imaginetur ꝙ sit actio, & passio ex re, quę sit vnius naturæ. Et crediderunt ex hoc ꝙ omnia corpora agentia, & patientia sunt cōposita ex duabus naturis, agente, & patiente: & appellauerunt agens formam, & quiditatem, & substantiam: & appellauerunt patiens subiectum, fundamentum, & materiam. & patuit eis ex hoc ꝙ ista corpora sensibilia non sunt corpa simplicia, sicut apparet sensui, nec composita ex corporibus simplicibus: cùm oē corpus habeat actionem, & passionē. Et opinati sunt ꝙ ea, quæ apprehendit sensus ex istis, sunt corpora demōstrata, composita quidē ex duobus istis;

Via, q̄ Philosophi entia cōsyderauerunt, earūq; qditates, ac accidētia inuenerūt. Vide supra dispu. 3.

Passio ratio fuit inueniendi subiectū: opatio vero formam.

istis: quorum vnum appellauerũt formam, aliud vero materiam. & id, quod comprehẽdit intellectus ex istis, sunt formæ, quæ fiunt intellecta, & intellectus, cùm abstraxerit ea intellectus ex rebus, quibus existunt, scilicet eo, quod appellauerunt subiectum, & materiam. & esse accidentium diuiditur intellectu in has duas naturas: licet subiectum eorũ in rei veritate, s. sedes, in qua fuerint, sint corpora composita ex his duobus. Et, cùm distinctę fuerũt apud eos res intellectuales à rebus sensibilibus, & declaratum fuit eis ꝙ sunt in sensibilibus duæ naturæ, quarum vna est potentia, alia vero actus, consyderauerunt quæ duarum naturarũ præcedit aliã: & inuenerunt ꝙ actus præcedit potentiam, cùm agens sit prius acto. Et consyderauerũt in causis, & causatis, & finitur processus in eis ad causam primã, quæ est in actu, & est causa prima oĩum causarum, & affirmauerunt ꝙ sit actus purus, & ꝙ in ea nihil sit potentię omnino. nam, si esset in ea potentia, esset causata aliquo modo, & causa aliquo modo, & nõ esset prima. Et, q̃m omne compositum ex attributo, & re, cui attribuitur, est in eo potentia, & actus, sequitur apud eos vt nõ sit Primum, compositum ex attributo, et eo, cui attribuitur. &, cùm fuerit apud eos oẽ, quod est immune à potentia, intellectus, sequitur apud eos, vt Primum sit intellectus. Hæc est via Philosophorũ conclusa breuiter. Si autem fueris ex hoĩbus perfectæ creationis dispositæ ad recipiendum scientias, et eris ex hoĩbus constantiæ, & ocĳ, iubeo profecto tibi vt incumbas libris Philosophorum, & scientĳs eorum, ad hoc vt habeas id, quod est in libris eorum ex veritate, aut cõtrario eius. Si vero fueris ex eis, quibus deficit vnum horum triũ, iubeo vt incumbas dictis simplicibus legis, & nõ consyderes in his credulitatibus, quæ fiũt in Mauris. nam, si tu eris ex eis, non eris quidem nec ex hominibus veritatis, nec ex hominibus legis. & hoc est, quod mouit istos homines ad credendum ꝙ hęc substantia, quam inuenerunt, sit principium mundi, & ꝙ sit simplex, & ꝙ sit scientia, & intellectus. Et, q̃m viderunt ꝙ ordo hic repertus in mundo, & partibus eius prouenit ex scientia præcedenti, determinauerunt ꝙ hic ĩtellectus, & scientia sit principium mundi: quod fuit causa vt reperiatur, & vt sit intellectũ. & hoc profecto est distans à primis notitĳs, et rebus famosis, ita ꝙ impossibile est vt exponatur vulgo etiam, & multis ex hoĩbus: & est prohibitum ei, cui est veritas patefacere hoc ei, cui non est via ad habendum veritatem. nam esset, ac si interfecisset eum. Appellant autem separatũ à materia substantiam: q̃m inuenerunt definitionem propriam substantiæ, ꝙ est id, quod existit per se. et, cùm primum sit causa oĩs eius, quod existit per se ex entibus, ideo est dignius noĩe substantiæ, & noĩe entis, & noĩe scientis, & nomine viuẽtis, & oĩum rerum, quas influxit entibus, & pręcipue, & quicquid est earum ex attributis perfectionis. Reliquum vero, in quo vituperauit iste vir hanc opinionem, est res, cui non est inspiciendum nisi à vulgo, & vilibus hominibus, & sunt quibus prohibitum est eis audire hunc sermonem. Et, cùm dixit &, quę pulchritudo est enti simplici, non habenti quiditatem, nec verificationem, nec scientiam eius, quod fit in mundo: nec eius, quod sequitur ex substantia eius, & prouenit ab ea: vsq; ad finem sermonis, est sermo corruptus totus. Nam, si ipsi ponerent quiditatem remotam à subiecto, tũc profecto erit remota ab attributis, & nõ erit subiectum attributis, nisi esset in subiecto, & esset composita ex natura potẽtiæ, & natura actus. Et est habẽs quiditatem, quæ est simpliciter. & entia non erunt habentia quiditatem, nisi mediante ea. Et est ens scientię de entibus simpliciter: q̃m entia sunt intellecta, & reperta ex sciẽtia eius de seipso, nam, cũ fuerit ipsum

Intellect° primum habet quiditatẽ simpliciter: reliqua ꝓ entia habẽt quiditatẽ ea mediãte.

causa ꝙ entia reperiantur, & sint intellecta, & sunt entia in quiditatibus suis, & intellecta propter scientiam eius, ergo ipsum est causa ꝙ quiditates eorum reperiantur, & sint intellecta. Philosophi aũt negauerunt de eo ꝙ sit scientia eius de entibus, vt scientia hoĩs de eis, qui est causatus ab eis. ergo scientia eius de entibus est in contrariũ scientiæ hoĩs, cùm fuerit facta demonstratio de hac specie sciẽtiæ. attamen sm̃ opinionem sectæ Assariæ non habet oĩno quiditatem, nec substantiam. q̃m esse substantiæ non habentis quiditatem, nec ꝙ ipsa sit quiditas, nõ intelligitur: licet quædam pars Assariæ sectæ opinetur ꝙ sit quiditas ei propria, qua discernitur substãtia eius ab alĳs entibus. & hæc quiditas apud Sophios est quod significat per nomen Dei magni. Cũ autem dixit, iterum dicatur istis nõ euadunt à pluralitate cum reductione eorum in hanc vilipensionẽ. nam nos dicimus aut scientia eius est alia à substantia eius, aut est eadem. si dicitis ꝙ sit alia, ecce ꝙ est pluralitas. si vero dicitis ꝙ sit eadem, quæro quæ differentia est inter vos, & dicentem ꝙ scientia hoĩs de se ipso est ipsemet, est profecto sermo in vltimitate mollitiei, & debilitatis. & qui loquitur in eo est dignior hoĩbus verecundia, & vituperio: q̃m est inconueniens vt perfectũ, remotum ab attributis innouationis, & mutationis, & diminutionis sit in denominatione diminuti, & mutabilis. nam homo, ex eo ꝙ est quid compositum ex subiecto, et scientia reperta in hoc subiecto, necesse est vt sit scientia eius alia à substantia eius aliquo modo, vt dictum est, cùm subiectum sit causa mutationis scientiæ, & substantiæ. Et, quoniam homo est homo, & dignior omnibus entibus sensibilibus, propter intellectũ copulatum substantiæ suæ, non ex seipso, necesse est vt ille, qui est ex seipso intellectus, sit dignior omnibus entibus, & sit remotus ab omni diminutione, quæ reperitur in intellectu hoĩs. Et, cũm dixit, si autem dicatur substantia eius est intellectus, et sciẽtia, nec habet substantiam, & postea scientiam existentẽ in ea, dicimus ꝙ stultitia apparet in hoc sermone. nam scientia est attributum, & accidens determinans rem, cui attribuitur. Et sermo dicẽtis de nigredine, & albedine, & eo, quod existit ex se, & quãtitate, & quadratura, & trinitate ꝙ consistat in se, & sic in omnibus accidentibus, vsq; ad & sic in alĳs attributis, dicimus ꝙ malignitas, et fallacia magis videtur in sermone eius. quoniam declaratũ est, ꝙ reperitur aliquod attributum, quod est dignius appellari substantia, quàm substantia existẽs per se, & est attributum, quo hęc substantia, existens per se, existit per se. nam declaratum est ꝙ subiectum huius attributi non est aliquid existens per se, nec repertũ in actu, sed inest ei existentia per se, & esse in actu ex hoc attributo, & est in suo esse modo, quo sit recipiens accidentia, licet appareat in aliquo eius ꝙ indigeat subiecto in rebus, quæ mutantur. quia fundamentum in accidentibus est vt existant in alio: & fundamentum in quiditatibus vt existãt in se, nisi id, quod euenit hic in rebus generabilibus, & corruptibilibus de indigentia quiditatum earum subiecto. & hoc profecto attributum est distantissimum omnium à natura accidentium: et assimilari apud eum scientiam, quæ est ibi accidentibus, quæ sunt hic, est in vltimitate mollitiei: & est quid debilius, & leuius sermone eius, qui dicit animam esse accidens, vt trinitatem, & quadraturam. Et hoc sufficiat in destructione huius sermonis totius, & debilitatis eius. Et appellatur hic liber Destructio simpliciter, non autem destructio Philosophiæ. O quantum est distans natura scientiæ à natura accidentis, & præcipue scientia primi glo. & cùm fuerit in vltimitate distantiæ à natura, accidens est in maxima remotione indigentiæ subiecti.

Disputatio

DISPVTATIO SEPTIMA.

DE DESTRVCTIONE SERMONIS EORVM, QVOD PRIMVM IMPOSSIBILE EST VT COMMVNICET CVM ALIO IN GENERE, ET SEPARETVR AB EO DIFFERENTIA ALIQVA: ET QVOD NON DIRIGITVR AD ID VERIFICATIONE INTELLECTVS DIVISIO IN GENVS, ET DIFFERENTIAM.

ALGAZEL.

AIT Alg. Et determinauerunt in hoc, & ædificauerunt ſupra id, ꝙ cùm nō cōicetur cum alio in re generica, non ſeparatᷣ ab ea in re differentiali. ergo nō erit ei definitio, nam definitio fit à genere, et differentia, & quicquid non habet cōpoſitionem, non habet definitionem, & hæc quidem eſt ſpecies compoſitionis. Et exiſtimauerunt ꝙ ſermo dicentis ꝙ in eo, ꝙ æquatur cauſato primo, cùm ſit ens, & ſubſtantia, & cauſa alterius, & ſeparatur ab eo in alio, abſq; dubio non eſt cōicatio in genere, ſed eſt cōmunicatio in conſequenti vniuerſali. Et eſt quidem differentia inter genus, et cōſequens in rei veritate, licet non differāt in vniuerſalitate, vt ſcitum eſt in Logicis. nam genus ſubſtantiale eſt vniuerſale dictum cum reſponſione quid eſt, & ingreditur in quiditatem rei definitæ, & notificat ſubſtantiam eius. eſſe. n. hominem animal, ingreditur in quiditatem hominis, ſ. vita, & eſt genus: eſſe vero genitū, ſeu creatum eſt quid conſequens ei, à quo nō ſeparatur omnino, ſed non ingreditur in quiditatem, licet fuerit conſequens vniuerſale. & ſcitur hoc in Logicis ſcientia vera, quæ non latet. Et exiſtimauerunt ꝙ eſſe non ingreditur oīno in quiditatem rerum, ſed eſt relatum quiditati, aut copulatum, quod nō ſeparatur, vt cœlum, aut quid ſuperueniens, poſtq; nō fuerat, vt res innouatæ. ergo cōmunicatio in eſſe non eſt cōicatio in genere, ſed cōmunicatio eius, ex eo ꝙ ē cauſa alterius, ſicut ſunt aliç cauſæ, eſt cōicatio relatiue, & conſecutiue. & non ingreditur etiam in quiditatem. nā principium; & eſſe non facit vnumquodq; eorum conſiſtere ſubſtantiā, ſed conſequuntur ſubſtantiam poſt conſtitutionem ſubſtātiæ per partes quiditatis eius. & non eſt communicatio in eo, niſi communicatio in conſequenti vniuerſali, quod ſequitur ſubſtantiam conſecutionis eius, non autem in genere. quare non definimus res, niſi per conſtituentes eas. ſi vero definimus per conſequentes, erit deſcriptio ad diſcernēdum, non ad formandum veritatē rei. nam non dicitur in definitione trianguli ꝙ eſt is, qui habet tres angulos æquales duobus rectis, licet hoc fuerit cōſequens vniuerſale omnibus triāgulis, ſed dicitur ꝙ eſt figura, quam circundāt tria latera. Et ſic eſt cōicatio in eo ꝙ ſit ſubſtantia. nam eſſe ſubſtantiam eſt ꝙ ſit ens non in ſubiecto: ens autem nō eſt genus. cùm. n. copuletur ei aliquid negatiuum, & eſt ꝙ non ſit in ſubiecto, nō fit genus cōſtitutiuū: ſed, ſi copulenᷣ ei cōſequentia eius, et dr̄ ens ī ſubiecto, non numeraᷣ quidē genus per accidens. nā q ſcit ſubſtantiā ꝑ definitionē eius, quæ eſt ꝗſi deſcriptio eius, & eſt ꝙ ē ens nō in ſubiecto, nō ſcit ꝙ ſit ens, quāto magis vt ſciat ꝙ ſit in ſubiecto, aut nō in ſubiecto. ſed, cùm dicimus in deſcriptione ſubſtātiæ ꝙ eſt ens non in ſubiecto, intelligimus ꝙ ſit verum ꝙ reperitur ens non in ſubiecto, & non intelligimus ꝙ ſit ens in actu diſpoſitione abſtractionis: ergo nō eſt communicatio cum eo communicatio in genere, ſed communicatio per cōſtituentes quiditatem eſt communicatio in genere, ducens ſeparationem poſtea cū differentia. Primum vero non habet quiditatem, niſi eē neceſſarium. nā eſſe neceſſarium eſt natura verificationis eius, & quiditas eius in ſe eſt ei, & non alteri. &, cū neceſſitas in eſſe non fuerit natura vera, & quiditas in ſe, niſi cōmunicet cum alio, & non ſeparatur ab eo differentia ſpecifica, ergo non habet definitionem.

AVEROES.

AIt Auer. Hęc eſt ſumma eius, quod recitauit nomine Philoſophorum in hoc ſermone, & in eo eſt veritas, & in eo eſt falſitas. Cùm aūt dicunt ꝙ Primum impoſſibile eſt vt communicet cum alio in genere, & ſeparetur ab eo differentia, ſi intelligunt per genus, quod dicitur vniuoce, eſt verum. et ſic differentia, quæ dicitur vniuoce, quoniam omne, quod eſt huiuſmodi, eſt compoſitum ex forma vniuerſali, & particulari. & hoc eſt id, cui reperitur definitio. Si vero intelligunt per genus genus dictum per prius, & poſterius, reperitur ei genus, et eſt ens exempli gratia, aut res, aut eſſe, aut ſubſtantia. & iam erit ei definitio ex hac ſpecie definitionis. nā talibus definitionibus vtimur in ſcientijs, vt dicitur in definitione animæ quòd ſit perfectio corporis naturalis, organici. & ſicut dicitur ī definitione ſubſtantię ꝙ eſt ens non in ſubiecto. Attamen iſtę definitiones non ſufficiunt in notificatione rei, ſed faciūt ad dirigendum ex hoc ad vnumquodq; eorum, quæ ingrediūtur ſub talibus definitionibus, & ad imaginationem eius cum eo, quod eſt ei proprium. Cùm vero dixit nomine Philoſophorum ꝙ nomen entis ſignificat de ſubſtantijs rerum conſequens vniuerſale, eius eſt ſermo falſus. nam declarauimus hoc in multis locis, et nemo eorum dixit hoc, niſi Auicenna tantum. quoniam, cùm eſt incōueniens apud eum vt ſit genus dictum vniuoce, & eſt inconueniens quoq; apud eum vt ſit nomen æquiuocum, exiſtimauit quòd ſit nomen ſignificans conſequens vniuerſale rebus. & quicquid dixerint de ſubſtantia, ſequitur de cōſequenti, licet conſequens non dicitur de eo cum reſponſione quid eſt. Vlterius, ſi ſignificaret conſequens rerum, aut ſignificaret hoc conſequens vniuoce, aut æquiuoce, aut conſecutiuo alio. Si ſignificaret vniuoce, quæro quomodo reperitur accidens, dictum vniuoce de rebus diuerſis in ſubſtantia. & puto ꝙ Auicenna concedit hoc. & eſt falſum, quoniam erit rerum diuerſarum aliquid, quod eſt vniuocum, & vnum, non ex eo quòd res illæ diuerſæ cōueniunt in vna natura. nam ſequitur neceſſario vt ſit conſequens vnum naturæ vnius, ſicut actio vna ꝓuenit etiā à natura vna. &, cū hoc fuerit falſum, ergo nomen entis ſignificat de rebus ſubſtantias ꝓpinquas adinuicē. & aliqua in hoc perfectior eſt alia. quare res, quaꝝ eſſe eſt tale, eſſe in eis eſt primū, quod eſt cauſa alioꝝ, quæ recipiuntur in hoc genere. ver. g. cùm dicimus calidum dicitur ſm prius de igne, & poſterius de rebus calidis. & quod dicitur ſecūdum prius de eis, & ęſt ignis, eſt cauſa vt alia ſint calida. & ſic eſt in intellectu, & principio, & ſubſtantia, & ſimilibus nominibus. & plurimæ naturarum eius, quod comprehendit ſcientia Diuina, ſunt huius generis, & nomina talia reperiuntur in ſubſtantijs, & reperiuntur in accidentibus. Quod autem dixit de deſcriptione ſubſtantiæ nihil eſt. ſed ens eſt genus ſubſtantię, aſſumptum in definitione eius eo modo, quo aſſumunᷣ genera harū

rerum in definitionibus earum. & iam declarauit hoc Alpharabius ĩ libro suo de demõstratione. & id, quod est apud Philosophos, est dignius hoc. Auicẽna autem errauit. qm̄, cùm ipse vidit ꝙ nomẽ entis significat verum idiomate Arabico, & quod significat verũ significat accidens proculdubio, sed in rei veritate significat verificationem intellectorum secundorum, s. rõnabilium, existimauit ꝙ, cùm vtuntur eo trãslatores, significat hoc idem. & non est sic, sed intelligunt per id trãslatores significare id, quod significat nomen substãtię, & rei. Et iam declarauit hoc Auiyesa in libro nominũ, & notificauit ꝙ vna causarum errorum eueniẽtium in hoc est, qm̄ nomen entis est in figura deriuati, & deriuatum significat accidens. Attamen in rei veritate est in radice idiomatis deriuatum. sed qm̄ trãslatores non inuenerunt in idiomate Arabico vocabulum significans id, quod diuidunt Antiqui in substantiam & accidens, & potentiam & actum, s. vocabulum, quod sit prima radix, & nõ deriuatum, ideo protulerunt aliqui eorum per nomen entis, non quod intelligatur de eo deriuatum, quod significat accidẽs, sed id, quod significat nomen substantię, & est nomen artificiale, nõ autem idiomaticum. Et aliquis eorum propter dubium, quod euenit in hoc, decreuit vt proferat rem, quam intelligit idioma Græcum dicere de eo, proferens per dictionem entis id, quod significat copulam prædicati cum subiecto. qm̄ vidit ꝙ hoc est propinquius significationi huius rei. & vsus est loco nominis entis nomine eẽ, sed ipsum etiam est diuersum ab hac dictione aliquo regimine, quod non reperitur in Arabico. quare inclinauit alia secta ad nomen entis. ens vero, quod est verum, est cuius intelligentia est diuersa ab intelligentia quiditatis. & propter hoc aliquis potest scire quiditatem, & non sciet esse. & hoc est aliud à quiditate in composito de necessitate. Attamen ipsum, & quiditas in simplici est idem, non autem id, quod significauerũt translatores per nomen entis. nam est ipsamet quiditas. Et, cùm dicimus ꝙ entis aliquod est substantia, & aliquod accidens, debet intelligi per ens, id, quod significant translatores, & est significatio dicta per prius & posterius de substantijs rerum diuersarum. Et, cũ dicimus ꝙ substantia est ens, debet intelligi id, quod intelligitur de vero. et sic etiam, cùm intelligimus de interrogatione famosa apud Antiquos. & est an ens est vnum, aut plura. & est de qua loquitur Arist. cum Parmenide, & Melisso ex Antiquis Primo Physicorum. & nõ debet intelligi de hoc, nisi id, quod significat substantia. s. n. ens significaret accidens in subiecto, erit sermo dicentis quòd ens est vnum contradicens sibi ipsi. & hoc totum est manifestum ei, qui assuetus est in libris Philosophorum. Et, cùm compleuit adaptare sermonem eorum, incœpit dubitare eis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Hęc est intelligentia opinionis eorum. & sermo contra eam est dupliciter interrogatio, & destructio. interrogatio autem est vt dicatur eis hæc est narratio opinionis, quæro vnde sciuistis hoc esse falsum in Primo? adeo quòd ædificastis super illud remotionem secundationis, quoniam dixistis quòd Deus non debet communicare cum alio, et separari ab eo in aliquo: & id, in quo est aliquid, quo communicat cum alio separatur ab eo, est compositum, & compositio in eo est falsa.

AVEROES

AIt Auer. Iam dixi ꝙ hoc sequitur propter communicationem, quæ reperitur ex parte generis dicti vniuoce, non autem ex parte generis dicti secundum prius & posterius. &, cùm ponitur cũ Deo Deus in gradu Primi in deitate, tunc erit nomẽ Dei dictum de eis vniuoce. ergo est genus. et oportet vt diuidantur abinuicem aliqua differentia, & erit quilibet eorum compositus ex genere, & differẽtia. Philosophi autem non concedunt de ente antiquo aliquam communicationem in genere omnino. Si vero dicitur de eo secundum prius, & posterius, necesse est vt prius sit causa posterioris.

ALGAZEL.

AIt Alga. contradicens eis. Et dicimus hæc species compositionis vnde scitis ꝙ sit falsa? et non est ratio de hoc, nisi sermo recitatus nomine eorum de ablatione attributorum, & est ꝙ compositum ex genere, & differentia aggregatur ex partibus. &, si possibile esset alicui partium, aut omnibus esse absque alia, erit ipsa necessarium in esse, alia vero non erit necessarium. &, si non est verum esse partium præter aggregatum, & aggregati præter partes, erit totum causatum, indigens alio. & iam locuti sumus de eo in attributis, ꝙ hoc non est falsum in cessatione emanationis, et demonstratio non infert nisi cessationem emanationis. Magnificationes autem, quas falso inuenerunt de necessitate attributi necessarij in esse, hoc quidem non demonstrat ratio. &, si esset necessarium in eẽ id, quod dixerunt ipsi, & est ꝙ non sit in eo pluralitas, tunc non indigeret inconsistentia eius alio: igitur non est probatio de affirmatione necessarij in eẽ, sed probatio de cessatione emanationis causarum. & hoc est, cui respondemus in attributis. & est in hac specie magis manifestum. nam diuidi aliquid in genus, & differentiam non est sicut diuidi aliquid in attributũ, & id, cui attribuitur. nam attributum est aliud à substantia, & substãtia alia ab attributo. species vero nõ est alia à genere omnimode. &, quotienscunq; nominamus speciem, nominamus genus cum additione. &, cùm nominamus hominem non nominamus nisi animal cum additione rationis. Igitur sermo dicentis an humanitas sufficeret absq; animalitate est, sicut sermo dicentis an humanitas sufficiat in seipsa, cùm includitur cum ea aliquid aliud. & hoc remotius est à pluralitate, quàm sit attributum, & id, cui attribuitur. Et quæro quomodo erit falsum, vt cesset emanatio causatorum ad duas causas, quarum vna est causa cœli, & alia causa elementorum, aut vna est causa intelligentiarum, & alia causa corporum omnium, & erit inter ea differentia in re, vt est differentia rubedinis, & calidi in eodem subiecto, quæ differunt re, absq; eo quòd ponatur in rubedine compositio generis, & differentiæ, modo, quo recipit separationem, sed, si fuerit ei pluralitas, est species pluralitatis, quæ non ingreditur in esse substantiæ: quęro quomodo hoc erit falsum in causis? & cum hoc declarabitur eos non posse remouere duos Deos agentes.

AVEROES.

AIt Auer. Compositio autem, quæ est inter genus, et differentiam, est eadem compositio, quę est rei, quæ est in potẽtia, & rei, quæ erit ĩ actu. quoniam natura, quam significat genus non reperitur in actu aliquo tempore, nisi ex natura, quæ appellatur differentia, & forma. & omne id, quod est apud homines compositum ex duabus istis naturis, est generabile, & corruptibile, & habet agens. nam differentia est ex conditione esse generis, in eo ꝙ est in potentia, & non reperitur nudum differentia. & copulatio vniuscuiusq; eorum alteri est aliquo modo conditio in esse alterius. & idem impossibile est vt sit causa conditionis esse sui ipsius, ergo est ei de necessitate causa, & est illa, quæ tribuit ei esse, cùm copulauerit conditionem cõditionato. Et apud eos etiã est vt recipiẽs in rei veritate sit id, quod est potẽtia tantum. nam, si esset actus, est per accidens: receptum vero est id, quod est actus, &, si

&, si esset actus, est per accidens. nam non discernitur, & cognoscitur receptum in eo à recipiente, nisi ex eo ꝙ vnum eorum est in potentia alterius rei, & est in actu res recepta: & oẽ, quod est in potentia alterius, necessario recipit illud aliud, & spoliatur à re, quæ est in actu. & ideo, si reperiũt hic recipiẽs in actu, & receptum in actu, ambo quidem existũt in se: sed recipiens est corpus necessario: nam receptio reperitur prius corpori, aut ei, quod est in corpore. accidentia.n. non attribuitur eis receptio, nec forma, nec superficies, nec linea, nec punctus, nec vniuersaliter id, quod non diuiditur. agẽs autem non in corpore iam declaratum est demõstratiue: recipiens vero non corpus, nec in corpore est falsum. Sed id, de quo dubitauerũt circa intellectum, qui est in potẽtia, est, quoniam, cùm compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, non additur substantię, erit generabile, & corruptibile, & erit corpus necessario. si autẽ esset compositũ ex eo, cui attribuitur, & attributo additis substantię, absq; eo ꝙ sit in eo potentia in substantia, nec potentia ad attributum illud, vt dicũt Antiqui de corpore cœlesti, necesse est vt sit habens quantitatẽ, & vt sit corpus. nam, si auferetur corporeitas à substantia illa subiecta attributo, auferetur ab eo ꝙ sit recipiens sensibile: & sic auferetur comprehensio sensus illius attributi, & fiet attributum, & id, cui attribuitur ambo intellectus, & fiet idem simplex: q̃m intellectus, & intellectum iam apparet de eis, ꝙ sunt idem, cũ pluralitas sit eis per accidens, s. ex parte subiecti. Demum homines ponere substantiam, & attributa addita substãtiæ nihil aliud est nisi ponere corpus antiquũ, & accidentia posita in eo. Et ipsi non consyderant ꝙ, cũ ipsi auferunt quantitatẽ, quę est corporeitas, aufertur ꝙ sit in eo aliquid sensibile, non autẽ ꝙ non sit ibi nec subiectum, nec prædicatum. si vero ponerent subiectum, & prædicatum separata à materia, & corpore, sequeretur vt sit intelligens, & intellectum. & id est vnũ, simplex, & verum. Cùm aũt dixit ꝙ fallacia eorum tota est: q̃m est ex appellatione eorum necessarium in esse: &, cũ fecerit loco huius id, quod non habet causam, non sequiẽ primo id, quod intulerunt ex attributis sequẽtibus. necessario in esse, non est verum, quoniam, cùm positum fuerit ens non habens causam, necesse est vt sit necessarium ex se: sicut compositum, cùm fuerit necessarium ex se, necesse est vt non sit ei causa: &, cùm non fuerit ei causa, multo dignius est vt non diuidatur in duo, s. causam, & causatum. Positio autem Loquentium ꝙ Primum sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuiẽ, determinat ꝙ sit ei causa agens. ergo non erit causa prima, nec necessarium in esse, & est contrariũ eius, quod posuerunt, ꝙ sit ex entibus, in quibus fiũt attributum, et id, cui attribuitur idem simplex. et hic non debemus reiterare quod dictum est de eo superius, & protelare sermonem in eo. Ad id autem, quod dixerunt quòd Deus glo. si non est falsum dicere de eo ꝙ sit compositus ex eo, cui attribuitur, & attributo addito ei, multo dignius est vt nõ sit falsum dicere ꝙ sit compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo, quod est idẽ, quod id, cui attribuitur, iam profecto diximus q̃uo est falsum, et q̃uo non est falsum, & est, quia sunt separata à materia. Cùm aũt dixit ꝙ demonstratio eorum de ablatione secundationis non prohibet quin sint hic duo Dĳ, quorum Vnus est causa cœli, exempli grã, & alius causa terræ: aut vnus eorum causa intellecti, & alius causa sensibilis ex corporibus: & erit inter eos drĩa nõ determinans contrarietatẽ, sicut drĩa, quę est inter rubedinẽ, et caliditatem, quæ reperiuntur in vno, & eodẽ subiecto. Et est sermo non verus. nam, cùm tribuitur innouatio entis, & principium eius naturæ vni, & substãtię vni, non diuersis naturis, necesse est vt, cũ ponitur aliqd illius naturæ, ęquale in natura, & itellectu naturę primę, vt sint cõicantes in attributo, & differentes in attributo. & id, quo differunt, aut erit ex specie drĩæ hoĩum, aut specie differentiæ specierum. si ex specie drĩæ specierum, dicitur de eis nomen Dei æquiuoce. & hoc est aliud ab eo, quod positum est. nam species cõmunes in vno genere sunt aut cõtraria, aut ea, quæ sunt inter cõtraria. et hoc totum est falsum. si vero fuerit differentia eorum in indiuiduo, ergo ambo sunt in materia. & hoc est contra id, ad quod conuenerunt. Attamen, si positum fuerit ꝙ hæc natura fuerit nobilior alia, & dicitur de eis secũdum prius, & posterius, ergo natura primi erit nobilior secundo, & secundum est causatum ab eo necessario, adeo ꝙ erit, exempli grã, innouans cœlũ innouans causam, quæ innouauit elementa. & hæc est positio Philosophorum. & ambæ positiones reducuntur ad positionem causæ primę, s. eius, qui ponit ꝙ Primum agit mediantibus multis causis, aut qui ponit ꝙ Primum est causa ex se omnium rerum diuersarũ imediate. Veruntamen hoc non est possibilę apud Philosophos. q̃m est notum per se ꝙ mundi consistunt ex causa, et causato. et cõsyderatio de his causis finit apud nos ad causam primam omnium. &, si non essent omnia ista principia diuersa, aliquod eorum proueniẽs ex aliquo, s. ꝙ aliquod non esset causa alicuius, nõ esset in mundo aliquid vnum, & copulatum. & quod significauit illud esse falsum, est, cùm dixit Deus glo. Videte nunc ꝙ ego ego sum, & non sunt Dei mecum. ego autẽ facio mori, & viuifico. idest significat processus entitatis destructionem communicationis. nam, si esset ibi alius Deus, tunc corrumperetur totum, & esset ibi destructio, & non reparatio.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autem dixerit hoc est falsum, q̃m id, quo est differentia inter duas substãtias, si esset conditio in necessitate in esse, necesse est vt reperiatur vnicuiq; necessario in esse, ergo nõ differunt. Si vero hoc non est conditio, nec aliud conditio: ergo omne id, quod non conditionatur, in necessario in esse eius esse sufficit absq; illo, & perficietur necessarium in eẽ per aliud. Dicimus hoc, quod dixistis de attributis, iam locuti sumus de eo. Et facit solutionem in hoc toto dictio necessarĳ in esse, & proĳciamus eam. quoniã nos non concedimus ꝙ ratio significat necessarium in esse, nisi intelligimus per id, ens non habens agens antiquum. si vero hoc intelligimus, omittemus dictionẽ necessarĳ in esse, & declarabimus ꝙ ens Antiquũ, non habens causam, est falsa in eo numeratio, et differentia: & non erit de hoc probatio, & remanebit ꝙ dictũ eorum est, an hoc sit conditio, cùm non habuerit cãm. Et est error manifestus. nã non habens cãm declarauimus ꝙ non diciẽ non hr̃e causam, vsquequo perquiraẽ conditio eius, & est sicut sermo dicentis an nigredo sit cõditio vt sit color color. &, si erit conditio, tunc rubedo nõ erit color. Et dicitur in rei veritate ꝙ non conditionatur aliquod eorum, s. in affirmatione verificationis coloreitatis in itellectu. in eẽ vero eius erit cõditio vnius eorum, non autem demõstrati, cùm impossibile est vt sit genus entis, quod non habeat differentiam. & sic etiam qui constituit duas causas, & cessat emanatio in eis, dicit quòd differunt in differentia. & quælibet differentiarum quidem est conditio, consecutionis absq; dubio, attamen non in demonstratio.

AVEROES.

AIt Auer. Sũma huius est id, quod recitauit, inferens quidem rationes contra Philosophos. q̃m ipsi dicunt non euadit differentia, qua est secundatio in necessario in esse, quin sit cõditio necessarĳ eẽ, aut sit differentia, quę non erit conditio necessarĳ esse,

&, si differentia, qua differunt, fuerit conditio necessarij esse in definitione vniuscuiusq; eorum, & non differunt in necessario, esse igitur necessarium in eē est vnū necessario, quemadmodum si eēt nigredo conditio in esse coloris, & albedo conditio in esse coloreitatis, non differunt quidem in coloreitate. si vero differētia, qua differunt, non ingredietur in necessarium esse, erit necessitas esse vnicuiq; eorum per accidens, & sunt duo, non ex eo ꝙ vnumquodq; eorum est necessarium in esse. Attamen hic sermo non est verus. nam spēs sunt conditio in esse generis. & vnaquęq; earum est conditio in esse generis, non autem quo ad indiuiduitatem, & demonstrationem talem. nam, si hoc esset, non aggregarentur in esse coloris. Ipse autem contradicit huic sermoni duabus cōtradictionibus, quarum Vna est, ꝙ hoc accidit ex eo ꝙ existimatur ꝙ necessarium in esse significat naturam ex naturis. Attamen non est sic apud nos: sed intelligitur per necessarium in esse quid negatiuum, & est ꝙ non habet causam, negatio autem non est causatum. Et quomodo fit hoc in negatione eius, quod non habet causam? adeo ꝙ dicitur aut erit id, quo differt non habens causam à non habente causam, conditio eius, ꝙ non sit causa, aut non erit conditio. si erit conditio, non erit ibi numeratio, nec differentia. si vero non erit conditio, non erit numeratio in non habente causam, & tamen non habens causam est vnum. Et modus corruptiōis huius sermonis est in eo, quod existimauit, ꝙ id, quod non habet cām, est ablatio absoluta: & ablatio quidem non habet causam. & quomodo erit ei conditio quæ est causa esse eius? & hæc est fallacia: quoniā negatio proueniens, quæ currit cursu nominum imperfectorum, & est negatio, quę fit in discernendo entia abinuicem, habet causas, & conditiones, quæ determinauerunt ei hanc negationem, sicut habet causas, & conditiones, quæ determinauerūt ei hæc attributa affirmatiua, & negatiua. & affirmatio necessarij in esse est attributum non separabile à non habente causam. & non est differentia, siue dicatur necessarium in esse, siue non habens causam. & error est Loquentis hoc sermone, non autem aduersarij eius. Contradictio vero secunda est ꝙ, cùm dicunt aut erit differentia, qua differt necessarium in esse, cōditio, aut non erit conditio. si est conditio, non differt vnum eorū ab alio, ex eo ꝙ est necessarium in eē, ergo necessarium in esse est vnum. si vero non erit conditio, ergo sermo dicentis necessarium in esse non habet differentiā, qua differt, est sicut sermo dicentis color si reperitur de eo plusq; vnum, aut erit id, quo differt color à colore conditio in esse coloris, aut non erit. si est conditio in eē coloris, non differt vnus eorum ab alio, in eo ꝙ est color, & erit color vna natura. si vero nullus eorū fuerit conditio in esse coloreitatis, color nō haberet differētiam, qua differret ab alio. & hoc est falsum. Deinde dixit pro Philosophis huic quandam responsionem.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autem dixerit, hoc possibile est colori, quoniam habet esse relatum quiditati, additum quiditati. & hoc impossibile est necessario in esse. nam non habet nisi necessitatem esse, & non habet quiditatem, cui referatur ipsum esse. & nos bene scimus ꝙ differentia nigredinis, et differentia albedinis non cōditionatur in coloreitate, in eo ꝙ est coloreitas: conditionatur vero esse earum, in eo ꝙ sunt prouenientes à causa. sic etiam non debet conditionari esse in necessario. nā esse necessarium Primo est sicut coloreitas colori, non autem sicut esse relatū coloreitati. Dicimus ꝙ non concedimus hoc: sed habet verificationem eius, cui attribuit esse, vt declarabimus in disputatione subsequenti. Cùm vero dicunt ꝙ est ens absq; quiditate, est exiens ab itelligibili, & erit summa sermonis, quòd ipsi ædificauerunt ablationē secundationis supra ablationem compositionis generi, & differentię: deinde ędificauerunt hoc supra ablationem quiditatis post ipsum esse. & quotienscunq; destruimus vltimum, quod est fundamentum fundamentorum, destruitur & non totum. & est ædificium debilis stabilitatis propè ædificium araneæ.

AVEROES.

AIt Auer. Responsio eius pro Philosophis ædificauit eam hic super sermonem, quòd esse est accidens enti, s. quiditas. & contradicit eis ipse, ex eo quòd esse in omnibus est aliud à quiditate, & existimauit quòd sermo eorum ædificauerunt eum sup̄ hoc. Attamen differentia, quam adduxit in hoc, non sequitur ex ea responsio ei, quod intulerūt ex rebus coloreitatis, & differentijs, quæ sunt in ea, quomodocunq; id posuerint. nam nemo dubitat quòd differentiæ generis sunt causa generis, siue ponatur generi esse aliud à quiditate, aut quiditas eius ipsum met esse. nam, si essent differentiæ ipsi esse, & esset esse coloris aliud à quiditate coloris, sequeretur vt non sint differentiæ, quibus diuiditur color differentiæ quiditatis coloris, sed differentiæ alicuius accidentis accidentium eius. & hæc est positio falsa. Quare veritas est quòd, cùm nos diuidimus colorem in differentias suas, & dicimus quòd esse coloris, in eo ꝙ est color, erit in actu, aut quia est albus, aut niger, aut alius color, non diuidimus quidem accidens in colorem, sed diuidimus substātiam coloris. igitur sermo, quòd esse est accidens enti, est inconueniens in hoc, & quæstio, ac respōsio eius quęstioni sermo cadens. Cùm autem dixit ꝙ ipsi ædificauerunt ablationem secūdationis super ablationem compositionis ex genere, & differentia, deinde ædificauerunt hoc super ablationem quiditatis post esse: et, cùm destruimus vltimum, quod est fundamentum fundamentorum, destruitur & totum, est sermo non verus. nam ædificium eorum est ablatio secundationis numero in duabus rebus simplicibus, de quibus dicitur vniuoce. & est notum per se ꝙ, cùm ponimus secundationem, & cōmunicationem in duobus simplicibus ꝙ simplex fit compositum. Et conclusio sermonis est ꝙ natura appellata necessarium in esse, quod non habet causam, & ipsum non habēs causam est causa alterius, aut erit vnum numero, aut plus. Deinde, si fuerit plus, aut erunt plures forma vnum genere dicto vniuoce, aut vnum proportione, aut vnum nomine tantū. Si erunt diuersa numero, vt Socrates, & Plato, & vnum specie, tunc erūt animalia necessario. & hoc est falsum. Si vero erūt diuersa in forma, & vnum in genere, dicto de eis vniuoce, tunc erunt composita necessario. sed, si erunt vnum in genere, dicto s̄m proportionem ad aliqd, nihil prohibet qn sit hoc, & aliquod erit causa alicuius, & deueniunt ad primum. & hęc est dispositio formarum abstractarum materijs apud Philosophos. attamen, si communicant nomine, nihil prohibet quin reperiatur ex eis plusquam vnum. qm̄ hęc est dispositio causarum primarum quatuor, s. agēs primum, & forma vltima, & materia vltima. & propterea nō prouenit ex hoc modo speculationis quid completum, et nō finit ad primum p̄ncipium, vt putauit Auicenna, nec ꝙ sit vnum sine dubio.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secunda autem via consecutionis est vt nos dicimus ꝙ non erit esse, & substantia, et principalitas genus. quia nos respondemus per qd est. Primū vero apud vos est itellectus abstractus, queadmodum alij itellectus, q sunt p̄ncipia ipsius esse, quæ appellantur Angeli apud eos, & quæ sunt causata Primi sunt itellectus abstracti à materijs. Hæc quidem

verificatio

verificatio includit primum,& eius cauſatum. Primũ, quoniam ens primum eſt ſimplex, etiam nullã habens compoſitionem in ſubſtantia ſua, niſi ex parte conſequentium,& ſunt communicantes in eo, quòd vnumquodq; eorum eſt intellectus abſtractus à materia. & hoc eſt verificatio generica. igitur intellectio abſtracta in ſubſtantia non eſt ex conſequentibus, ſed eſt quiditas.& hęc quiditas eſt cõmunis inter primum, & alios intellectus. &, ſi non erit differentia in alio, tunc intelligitis ſecundationem abſq; differentia. ſi vero differt, id quidem, quo eſt differẽtia, eſt aliud ab eo, quo eſt communicatio,& intellectio communis eis eſt communis in rei veritate. nam Primum intelligit ſeipſum,& intelligit aliud apud tenentem hoc, ex eo quòd eſt ex ſe ĩtellectus abſtractus à materia.& ſic definitio cauſati primi quòd eſt intellectus primus, quem fecit Deus glo. immediate eſt communis in hoc.& ratio huius eſt. qm̃ intellectus, qui ſunt cauſata, habẽt ſpecies diuerſas, ſed communicant in intellectione, & differunt alijs differẽtijs.& ſic primum communicat cum omnibus in intellectione. igitur apparet cõtradictio opinionis: & id, quod inducit ad intellectionem, non conſtituit ſubſtantiam,& ambo ſunt falſa apud eos.

AVEROES.

AIt Auer. Si intellexiſti id, quod diximus antea de eo, quòd ſunt hic aliqua, quæ includunt vno nomine, nõ incluſione rerum vniuocarum, nec incluſione rerum æquiuocarum, ſed incluſione rerum relatarum ad aliud, quæ dicuntur ſecundum prius, & poſterius,& quòd proprietas harum rerum vt deueniant ad primum in illo genere, quod eſt cauſa prima omnibus, quibus imponitur hoc nomen, vt eſt nomen calidi, quod dicit de igne,& alijs rebus calidis, & ſicut eſt nomen entis, quod dicitur de ſubſtãtia,& alijs accidentibus,& ſicut nomen motus, quod dicitur de motu locali,& alijs motibus, nõ deficies ſcire inane, quod ingreditur in hoc ſermone. nam nomẽ intellectus dicitur de intellectibus ſeparatis apud Philoſophos ſecundum prius,& poſterius, quorum eſt intellectus primus, qui eſt cauſa aliorum,& ſic eſt in ſubſtantia. Et ratio, quæ demonſtrat q; non habent vnã naturam communem, eſt quoniã aliquis eorum eſt cauſa alterius. & id, quod eſt cauſa rei, eſt prius cauſato. & impoſſibile eſt vt ſit natura cauſæ,& cauſati vna genere, niſi in cauſis indiuidualibus.& hæc quidem ſpecies cõmunicationis eſt cõtradicens communicationi genericæ vere. quoniam communia genere, non eſt in eis primum, quod eſt cauſa aliorum, ſed omnia ſunt in eodem gradu.& non reperitur in eis aliquid ſimplex, ſed communia in re, qua dicuntur ſecũdum prius,& poſterius, neceſſe eſt vt ſit in eis primum,& ſimplex. et hoc primum impoſſibile eſt vt imaginetur ei ſecundatio. nam quotieniſcunq; ponatur ei ſecundum, neceſſe eſt vt ſit in gradu eius, quo ad eſſe,& naturam:& erit ibi natura communis eis, qua communicant communicatione generis veri:& neceſſe eſt vt differant differentijs additis generi: ergo erit vnumquodq; eorum compoſitum ex genere, & differentia.& omne, quod eſt huiuſmodi, eſt innouatum. Demum id, quod eſt in vltimitate perfectionis in eſſe, neceſſe eſt vt ſit vnum. nam, niſi eſſet vnum, impoſſibile eſt vt ſit ei vltimitas eſſe. id enim, quod eſt in vltimitate, non communicat ei aliud. nam, ſicut linea vna non habet ex vno latere duos fines, ſic res, quæ ſuccedunt in eſſe, diuerſæ quidem in additione, & diminutione, non habent duos fines ex vno latere. Auicenna autem neſciuit in eſſe hanc naturam mediam inter naturam, quam ſignificat nomen vniuocum, & naturas, quæ non communicãt niſi nominibus tantum, aut accidenti remoto,& euenit ei hæc dubitatio.

DISPVTATIO OCTAVA.

DE DESTRVCTIONE DICTI EORVM, QVOD ESSE PRIMI SIT SIMPLEX, SCILICET ESSE ABSOLVTVM, ET NON EST QVIDITAS, NEC VERIFICATIO, AD QVAS REFERATVR ESSE, SED ESSE CONVENIENS EI EST SICVT QVIDITAS ALTERI.

ALGAZEL.

AIT Alga. Sermo autem de hoc eſt duobus modis. quorũ Primus eſt interrogatio de probatione, et dicatur quõ ſciuiſtis hoc, an neceſſitate intellectus, aut ſpeculatione eius:& non eſt ex neceſſitate: ergo impoſſibile eſt, abſq; eo q; recitemus viam ſpeculationis. Si autem dixerit, qm̃ ſi eſſet ei quiditas, eſſe quidẽ ipſum eẽt relatum ei, aut conſequens eam,& proueniens poſt eã: &, cùm conſequens ſit cauſatum, ergo neceſſarium in eſſe erit cauſatũ: et contradicit ſibi ipſi. Dicimus q; hoc reuerſio erroris eſt, cùm proferimus dictionem eſſe neceſſarij. Nos vero dicimus ei verificationem, & quiditatẽ.& illa verificatio reperiť, i. non deperdiť, et auferť. & eẽ eius referť ad eã. Si vero dilexerint appellare eam cõſequens,& prouenıens, nõ eſt cura de noibus, poſtq̃ ſcit q; non eſt agens eſſe eius aliud, ſed non defecit hoc eſſe antiquũ eſſe abſq; cã agenti. Et, ſi intelligũt p̱ conſequẽs, & cauſatũ, quod habet cãm agentẽ, nõ eſt ſic; Si vero intelligunt aliud, profecto concediť, et nõ eſt in eo falſitas, cũ probatio non inferat niſi ceſſationẽ emanationis à cauſis,& tñ ceſſatio eius in verificatione reperiť,& q̃ditas cõſequens eſt poſſibilis, et non oportet ponere negatione q̃ditatis. Si vero dixerit q̃ditas erit cauſa ipſius eſſe, quod ſeq̃ť ei, ergo eẽ erit cauſatũ, aut actũ, Dicimus q; q̃ditas in rebus calidis nõ erit cã eſſe, q̃to magis in antiquo, ſi intelligunt p̱ cãm agẽs eius. Si vero intelligũt p̱ eã aliud,& eſt q; nõ ſufficit abſq; eo, tũc erit hoc, et nõ eſt in eo falſitas, ſed falſitas eſt ĩ emanatione cãrum.&, cũ ceſſauerit, tunc remoueť falſitas, & aliud ab hoc, nõ ſcitur falſitas eius.& impoſ'e eſt q̃n adducať demonſtratio de falſitate eius. & oẽs quidem opiniones eorũ ſunt induſtriæ, quæ ædificanť ſupra definitionẽ dictionis neceſſarij in eſſe, in eo q; habet conſequentia.& cõcedendo q; nõ inferat nečium in eſſe eo mõ, quo attribuerunt ei,& tñ nõ eſt ſic, ſicut diximus. Demũ hæc ꝓbatio eorũ reduciť ad probationem ablationis attributorũ,& ablationis diuiſionis genericę, & differẽtialis, niſi q; eſt q̃d magis ꝓfundũ,& occultũ, & debilius: qm̃ hæc pluralitas nõ reduciť niſi in abſtractũ dictionis. ſin aũt, tunc intellectus dilatareť ad conſyderãdum eſſe vnam quiditatẽ. ipſi vero dicunt oẽm quiditatẽ repertam eſſe pluralitatem, cũ in ea ſit q̃ditas,& eſſe.& hæc eſt vltimitas obſcuritatis. nam ens vnum eſt intelligibile ſemper,& non eſt ens, quod non habet verificationẽ,& eſſe verificationis non aufert vnitatẽ.

AVEROES.

AIt Auer. Non tranſtulit Alga. opinionem Auicennæ debite, prout eſt, vt fecit in libro intentionum. nam vir, quoniam credidit q; eẽ rei ſignificat attributum, additum ſubſtantiæ eius, impoſ'e quidẽ eſt apud eũ vt ſubſtantia eius ſit agens eẽ eius in

rebus possibilibus. nam, si hoc esset, erit res causa esse sui, & non erit ei agens. et sequitur apud eum ex hoc, ꝙ omne, cuius esse est additum substantiæ suæ, habet causam agentẽ. et, quia Primum apud eum nõ habet agẽs, conclusit ex hoc vt sit esse eius substantia sui ipsius. & ideo id, quo contradixit Alg. cũ assimilauit ipsum esse consequens ex consequentibus substantiæ, non est verum. qm̃ substãtia rei est causa, ex qua aliquid cõsequitur, & non põt esse res causa sui esse. nã esse rei est prius quiditate eius: &, cũ ponit quiditatem esse eius, non est ablatio quiditatis, vt dixit, sed vnio quiditatis, & esse. Et, cũ ponimus ꝙ esse est passio ex passionibus entis, et id, quod præbet esse rerum in rebus possibilibus, est agẽs, necesse est vt sit id, quod nõ habet agens, aut non habebit esse: & hoc est falsum, aut esse eius erit q̄ditas eius. Attamen hoc totum ędificium eius est supra falsitatem, & est ꝙ esse rei est aliquod consequẽs ex consequentibus eius: nã esse, quod præcedit in sciẽtia nostra scientiam de quiditate rei, est id, quod significat verũ. quare idẽ est, ac si diceremus an aliq̄d sit, sed ĩ eo, quod habet causam, determinat esse eius. & vis eius est vis dicti nr̃i, an aliquid habeat cãm, aut non habeat cãm. sic dicit Aris. in principio Secundi Posterioꝝ. sed, cùm non habuerit causam, erit vis eius an aliquid habeat consequens ex consequentibus, quod determinat esse eius. cũ vero ĩtelligitur de ente id, quod intelligit̃ de re, & substãtia, currit quidẽ cursu generis, dicti s̃m prius, & posterius. & quicquid fuerit non differt in hoc hñs cãm, & non hñs cãm, & non significat rem additam de esse. & est id, quod intelligimus p̱ verum. sed, si significauerit quid additum substantiæ, ex eo quidem ꝙ est quid intellectuale, non habet esse extra aĩam, nisi in potentia, prout est vniuersale. Hic profecto est modus, quo consyderauerunt Antiqui de Primo p̃ncipio, & id cõstituerũt ens purũ. Sapiẽtes v̾o Mauroꝝ posterioꝝ putant, ex eo ꝙ consyderauerunt de natura entis, in eo ꝙ est ens, ꝙ consecutũ est apud eos ad ens purũ hmõi. Attamen via, qua possibile est p̱cedere apud me, adeo ꝙ appropinquetur naturæ demõstrationis, est qm̃ entia possibilia in esse ex se, exitus eoꝝ à potẽtia ad actũ erit necessario ex extrahente, quod est in actu, s. agente mouente ea, & extrahente ea à potentia ad actum. et, si extrahens esset etiam de natura possibilis, necesse est vt sit etiam ei extrahens. et, si hoc etiam esset de natura possibilis, s. possibilis ex se, necesse eẽt vt sit hic extrahens necessarium ex se, non possibile. & hoc quidẽ ad conseruandum ea, quæ sunt hic. & permanebit semper natura causarum possibilium, procedentium quidem in infinitum. nam, cũ ipsę fuerint infinitę, vt apparet ex natura earũ, & vnaquæq; eaꝝ sit possibilis, necesse est vt causans in ens hoc, s. tribuens eis continuitatẽ, sit q̄d necessarium ex se, cũ appareat de eis necessitas processus in infinitum, s. rerum possibiliũ ex se. qm̃, si reperiretur tẽpus, quo nõ moueret̃ aliquid oĩno, nõ esset via ad innouationem motus: sed necesse est vt continuetur esse innouatum esse æterno, absq; eo ꝙ eueniat Primo mutatio mediante motu, qui est aliquo mõ antiquus. & aliquo modo innouatus. & motum hoc motu est id, de quo dicit Auicẽ. ꝙ sit necessarium in esse ex alio. & hoc quidem necessarium in eẽ ex alio, impoſe ẽst quin sit corpus mobile continue. nã hoc modo possibile est vt sit ĩnouatum ex se, & corruptibile ab ęterno: & hoc appropinquatione rei aliq̃n, & remotione ab ea aliq̃n, vt videtur ꝙ hoc euenit entibus generabilibus, & corruptibilibus cum corporibus cœlestibus. Er, qm̃ hoc mouẽs est necessarium ex se, poſe vero ex motu ĩndua to, necesse est vt deueniat ad nec̃ium in esse absolute, s. quod nõ habet possibilitatẽ oĩno, nõ essentialiter, nec ĩ loco, nec in aliĳs motibus, & ꝙ sit hmõi simplex nec̃io. nam, si esset cõpositum, eẽt possibile, non aũt necessariũ. & illatio probationis de necessario in esse hoc modo probationis sufficit apud me hac via, & est veritas. Id vero, quod intelligit Aui. in hac via, dicens ꝙ necessarium in esse necesse est vt finiatur aut in necessarium in esse ex alio, aut in necessarium in esse ex se. &, si ad necessarium in esse ex alio, necesse est vt necessarium in esse ex alio consequatur ex necessario in esse ex se. nam ipse existimauit ꝙ necessarium in esse ex alio est possibile in esse ex se: possibile enim ĩdiget necessario. hęc quidem additio apud me est superflua, et error. qm̃ necessarium, quomodocũq; positum fuerit, in eo quidem non est possibilitas omnino, & non reperitur aliquid habens vnam naturam, vt dicatur de hac natura ꝙ sit possibilis aliquo modo, & necessaria aliquo modo. quoniam declarauerunt homines ꝙ necessariũ nihil est possibile omnino. possibile enim contradicit necessario. id vero, quod potest esse, est vt aliquid sit necessarium ex parte vnius naturæ, & possibile ex parte alterius naturæ, vt existimatur de corporibus cœlestibus, aut eo, quod est supra ea, s. ꝙ est necessarium essentialiter, possibile tamen quo ad motum ad vbi. Induxit tñ eum ad hanc diuisionem: qm̃ ipse credidit ꝙ cœli sunt essentialiter necessarĳ ex alio, possibiles tamẽ ex se. & iam diximus in multis locis ꝙ hoc non verificatur. et demonstratio, quam constituit Auicenna de necessario in esse, cùm non distinguatur hac distinctiõe, & consyderetur hac consyderatione, est de natura sermonum cõium topicorum: cùm vero distinguitur, est de natura sermonum demonstratiuorum. Et debeș scire ꝙ innouatio, quam lex declarauit de hoc mundo, est eiusdem speciei cum innouatione, quæ apparet hic: & est illa, quæ est in formis entium, quas appellat secta Asaria attributa animalia, & eas appellãt Philosophi formas. & hæc quidem ĩnouatio est ex alia re, & in tẽpore. Quomodo autẽ sit dispositio naturæ entis possibilis cum ente necessario, tacuit de hoc lex propter remotionem eius ab intelligentia vulgi: & etiam, quia non est necessaria sciẽtia eius, quo ad vulgi felicitatem. Quod vero existimat secta Asaria ꝙ natura possibilis sit innouata, & creata à nihilo, est id, in quo certant cum eis Philosophi, tam qui dicit innouationem mundi, q̃; qui non dicit eam. & quod dixerunt, cùm inspexeris id, in rei veritate non est ex lege Mauroꝝ, & non constituitur de eo demõstratio. quod vero est ex lege, est iussus vt remoueatur à speculationibus, quas lex tacuit. & ideo dicitur in Talmud De eo, quod cõcessum est tibi, inquire, & non debes incumbere rebus occultis. & scias ꝙ vulgus deuenire ad quæsitum huiusmodi est ex inuolutionibus, & erroribus.

Quid significet qđ An ē.

In necessario quocũq; posito, nõ ẽ possibilitas omnino.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secũda autem via est, vt dicamus esse absq; quiditate, nec verificatione non est intelligibile. & quemadmodum non intelligitur priuatio absoluta, nisi in relatione ad esse, cuius priuationem consyderat, sic nõ intelligitur esse absolutum, nisi relatione ad verificationem demonstratam tale: quanto magis, cùm demonstratur vna substantia. & quomodo potest demonstrari vnum separatum ab alio in re. Et non est ei verificatio. nam remotio quiditatis est remotio verificationis. &, cùm aufert̃ verificatio entis non intelligitur ens. & quasi ipsi dixerint esse, & non esse, & cõtradicit sibi ipsi. & id apparet. quoniam, si hoc esset intelligibile, tunc esset poſe vt in causatis sit ens, cui non est verificatio, quod communicaret Primo, cui non est verificatio, nec quiditas, & distingueretur ab eo, in eo ꝙ habet causam: Primum vero nõ habet causam. Et quare hoc non imaginatur causatis, & an sit ei causa? sed hoc non est intelligibile ex se. & id,

quod

quod nõ est intelligibile ex se, nisi auferatur causa eius, non erit intelligibile. et id, quod est intelligibile, cũ non consyderatur causa eius, non exit ab eo, ꝙ sit intelligibile. & peruenire ad finẽ huius termini, est obscuritas eis, postq̃ existimauerunt quòd ipsi declarãt per viam demonstrationis id, quod dixerunt, & peruenit sermo eorum ad ablationem absolutam; nam ablatio quiditatis est ablatio verificationis, et non remanet cum ablatione verificationis nisi dictio ipsius esse, & non habet nomen omnino, cùm non referatur ad quiditatem. Si vero dixerit verificatio eius est ꝙ sit necessariũ, & est quiditas ipsa, Dicimus nihil aliud est necessarium, nisi ablatio causæ, & est negatio, qua non constituitur verificatio substantiæ: & ablatio causę à verificatione est quid copulatum verificationi: igitur verificatio intelligitur, ita quòd attribuitur ei, quòd nõ habet causam, & non consyderatur priuatio eius. nam nihil est necessitas, nisi hoc: ita quòd, si necessitas est quid additum esse, tunc est pluralitas. si vero non est quid additum, quomodo erit ipsa quiditas? esse enim nõ est quiditas. sic igitur erit id, quod non est additum ei.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc capitulum totum est sophisticũ. nam homines non ponũt primo esse absq; quiditate, nec quiditatem absq; esse, sed crediderũt quòd esse in composito est attributum, additum substantiæ eius, & quòd adeptum est hoc attributum ab agente, & crediderunt in eo, quod est simplex, non habens agens, quòd hoc attributum ei non est additum quiditati, & quòd ipsum non habet quiditatem diuersam ab esse, non autem quòd non habet quiditatẽ omnino, vt fundauit ipse in hoc sermonem suum, contradicendo eis. Et quoniam posuit quòd ipsi auferunt quiditatem, & est falsum, incœpit vituperare eos, & dixit, nam, si hoc esset intelligibile, possibile esset vt i causatis sit ens, non habens verificationem, quod communicaret Primo, cui non est verificatio. nã homines non ponunt ens non habẽs quiditatem absolute, sed posuerunt nõ habens quiditatem in modo quiditatum aliorum entium. Et hic quidem locus est ex locis sophisticis. nam nomen quiditatis est æquiuocum. Et hæc quidem positio, & omne compositum secundum eam est sermo sophisticus. nam id, quod non est, non attribuitur ei, quòd negetur aliquid ab eo, aut quòd affirmet; Iste igitur vir in huiusmodi locis in hoc libro non euadit à prauitate, & ignorãtia. & magis propinquum est prauitati, quàm ignorantiæ; nisi dixerimus quòd necessitas induxit eum ad hoc. Cùm autem dixit quòd necessarium in esse est, quod non habeat causam agentem, non est verum. sed, cùm dicimus de eo quòd sit necessarium in esse, est attributum affirmatiuum, quod sequitur ex natura non habentis causam omnino, non agentem ab extra, nec partem eius. Cùm autem dixit quòd necessitas, si addita fuerit ipsi esse, tunc est pluralitas. si vero non est addita, quomodo erit ipsa quiditas? esse enim non est quiditas, & sic id, quod nõ additur ei. Dicẽdum ꝙ necessitas in esse nõ est attributum additum apud eos substantiæ, sed est sicut dicimus de eo, quod est necessarium, & æternum. & sic, cùm intellexerimus de necessitate in esse attributum ĩtellectuale, non erit quid additum substantiæ. si vero intellexerimus de ea accidens, sicut dicit Auicen. de ente composito, difficile quidẽ est vt dicatur quomodo erit esse simplex ipsamet quiditas, nisi dicatur, sicut fit scientia in simplici ipsummet sciens. Cùm vero intelligitur de esse id, quod intelligitur de vero, hæc dubia nihil sunt; & sic, si intelligitur de esse id, quod intelligitur de substantia. & secũdum hoc verificabitur sermo quòd esse in simplici est ipsamet quiditas.

DISPVTATIO NONA.

DE DIMINVTIONE EORVM CIRCA CONSTITVTIONEM PROBATIONIS, QVOD PRIMVM NON SIT CORPVS.

ALGAZEL.

AIT Alga. & dicimus ꝙ hoc dirigitur ad eũ, qui tenet ꝙ corpus est innouatũ, ex eo ꝙ non euadit ab innouationibus, & oẽ innouatum indiget innouante. Vos aũt, cũ intelligitis per corpus antiquũ id, quod non habet principiũ entitatis, cũ hoc, ꝙ ipsum nõ euadit ab ĩnouationibus, quid prohibet quin sit primum corpus, aut Sol, aut orbis exterior, aut alius? Si autẽ dixerit, qm̃ corpus non erit nisi compositum diuisibile in partes quantitatiuas, & ad materiã, & formã diuisione essentiali, & ad attributa, quibus appropriatur absque dubio, ita ꝙ diuersificatur ab aliis corporibus. sin aũt, essent corpora ęqualia, in eo ꝙ sunt corpora, necessariũ vero in esse est vnum, non recipiens quidem diuisionẽ aliquo horum modorum oĩum: Dicimus ꝙ iã destruximus hoc vobis, & declarauimus ꝙ vos non habetis probationem in hoc, nisi ꝙ aggregatum, cũ indiget aliqua pars eius alia, est causatum. Et iam locuti sumus de eo, et declarauimus ꝙ, cùm non sit absurdum consyderare ens absq; inuentore, sic non est absurdum consyderare compositum absq; compositore, & consyderare entia absq; inuentore. nam ablatio numerationis, & secundationis, fundastis eã super ablationẽ q̃ditatis diuersę ab esse. & quod est fundamentũ vltimum, iam id ruinauimus, & declarauimus industriã vestram in eo. Si vero dixerit, corpus, si non habuerit aĩam, nõ erit ei agens: et, si habuerit aĩam, tunc aĩa eius est causa eius: igitur non erit primũ: Dicimus aĩa nr̃a non est causa eẽ corporis nr̃i, nec aĩa orbis tm̃ est causa esse corporis eius apud vos, sed ipsi inuenerunt causam aliam: &, cũ possibile sit esse eorum antiquum, posse est vt nõ sit eis causa. Si aũt dixerit q̃uo euenit cõgregatio animæ, & corporis, dicimus ꝙ hoc est sicut sermo dicentis, q̃uo euenit esse Primi. & dr̃ ꝙ hæc est interrogatio de innouato. id vero, quod nunq̃ defecit esse, nõ dicitur de eo q̃uo euenit. & sic corpus, & anima eius, cùm non defecerit esse vnũquodq; eorum, non est absurdum quin sit agens.

AVEROES

AIt Auer. Qui aũt non habet probationẽ, ꝙ primũ non sit corpus, nisi ex eo ꝙ verificatum est ei, ꝙ oẽ corpus est innouatum. O q̃ debilis est probatio eius, & q̃ est remota à natura probãtis ea, ex eo ꝙ p̃cessit ꝙ probationes eorum, super quibus ędificauerunt ꝙ oẽ corpus est innouatũ, sunt probationes diuersæ. & q̃to magis est dignius, q̃ concessio cõpositi antiqui, vt recitaui tibi de secta Assaria, quæ concedit esse corpus antiquum. qm̃ aliquod erit accidens antiquum, quod est compositio exempli gratia. & non verificatur demonstratio eorum, ꝙ oẽ corpus sit innouatũ. nam ædificauerunt hoc super innouationem accidentium. Philosophi aũt Antiqui nõ admittũt esse corpus antiquum ex se, sed ex alio. quare impossibile est apud eos, q̃n sit ens antiquũ ex se, quo est corpus antiquius antiquum. sed, si transtulerimus hic sermones eorũ, essent topici, & declarabuntur in loco ꝓprio. Cũ autem

dixit in dubitatione, contra hoc dicimus, ꝙ nos destruximus hoc contra vos, & declarauimus ꝙ non est vobis probatio de hoc, nisi ꝙ aggregatum, cùm indiget aliqua pars eius alia, est causatum. i. ꝙ iã dixit superius ꝙ nõ habent probationem, ꝙ necessarium in esse ex se non sit corpus. quoniam esse necessarium in esse ex se, est ꝙ nõ habet causam agentem. Et quæro vnde prohibuerunt esse corpus non habens causam agentem? et magis inconueniens est, cùm ponitur corpus simplex, non diuisibile, nec in quantitate, nec in qualitate, demũ compositum antiquum absq; compositore, & est contradictio vera, à qua non potest se saluare, nisi sermonibus topicis. & totum, quod est Alga. in hoc libro contra Philosophos, & Auicennæ, sunt sermones topici, ex æquiuocatione nominum, quibus vtuntur: quare non est protelandum in hoc. Cùm autem dixit, respondens pro secta Assaria, antiquum ex se nõ indiget causa, qua erit antiquum: et, cũ ponimus antiquum ex se, & ponimus ꝙ substantia sit causa attributorum, tunc substantia non erit antiqua ex alio. Dixi ꝙ sequiť ei vt antiquum sit cõpositũ ex causa, & causato, & ꝙ attributa sint antiqua ex parte causæ, & est substantia; &, cũ causatum non est conditio in esse sui, ergo antiquum est causa. & dicimus ꝙ substantia existens ex se est Deus glo. & attributa sunt causata. & sequiť eis vt ponant causam antiquam ex se, & res antiquas ex alio: & hoc aggregatum est Deus. & hoc idẽ est, quod ipsi negauerunt contra dicẽtem ꝙ Deus est antiquus ex se, et mundus est antiquus ex alio, s. à Deo. ipsi vero dicũt ꝙ antiquum est vnum. ergo hoc totum est ĩ vltimitate contradictionis. Cũ aũt dixit, si ponimus ens absq; inuentore, est sicut si ponimus compositum absq; componente: & ponere vnum ens hmõi, aut plura, non est falsum in consyderatione intellectũ, est totũ sermo inuolutus. Nam cõpositio nõ determinat cõponentem, qui sit ẽt cõpositus, adeo ꝙ deueniat ad cõpositũ ex se: sicut causa, cũ fuerit causata, deuenit ad cãm nõ causatã. nec ẽt, cũ inducit demr̃atio ad ens absq; inuentore, põt declarari demõstratiue ex hoc ꝙ sit vnũ. Cũ autẽ dixit ꝙ, cũ auferť quiditas, auferť cõpositio, & ꝙ hoc facit affirmare compõnem in primo, non est verum, qm̃ Philosophi nõ auferunt quiditatẽ à primo, sed auferũt ꝙ sit ibi q̃ditas mõ quiditatis causatoꝝ. & hoc totũ est sermo topicus fallax. Et iã recitauimus in sermonibus nr̃is sermones rhetoricos, qui dñr in hoc libro, ſm radices Philosophoꝝ, in declaratione ꝙ primum nõ sit corpus: & sunt ꝙ posse inducit ad ens necium: & ꝙ nõ emanat posse à necio, nisi mediãte ente, quod est aliquo modo necium, & aliquo modo posse: & est corpus cœleste, & motus eius circularis. Et est sufficientius id, quod dr̃ ſm radices eorum, ꝙ oẽ corpus potentia eius est finita: & hoc corpus adeptum est potentiam infinitam in motu ab ente, quod non est corpus.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens dubitationi, qua intulit ꝙ non erit agens apud Philosophos, nisi orbis, q est compositus ex anima, & corpore. Si autem dicitur, quoniam corpus, in eo quòd est corpus, non creat aliud, & anima copulata corpori nõ agit, nisi mediante corpore, & non erit corpus medium animæ in creatione corporum, nec in productione animarum, & rerum, quæ non habent relationem ad corpora. Dicimus quare non erit possibile vt sit in animabus anima, quæ appropriatur aliqua proprietate, qua conueniat vt reperiantur corpora, & alia præter corpora ex ea. & falsitas huius non habetur necessario. & non est demonstratio, quæ probat eam, nisi quòd ipse non videt hoc in istis corporibus nobis apparentibus. & non videre non significat falsitatẽ. Igitur dedicauerunt enti primo id, quod non dedicať alicui enti omnino. & non testificantur de eo alia. et non videre hoc in alio non significat falsitatem eius. & sic est de anima corporis, & corpore exteriori, aut eo, quod consyderatur.

AVEROES.

AIt Auer. Dicere autem quòd corpora non creãt corpora, cùm intelligitur de creatione generatio erit veritas contrarium eius. nam non generatur corpus in eo, quod videmus, nisi ex corpore, nec corpus habens animam, nisi ex corpore habenti aĩam. quoniam non generatur corpus simpliciter. nam, si generaretur corpus simpliciter, erit generatio ex priuatione, non autem post priuationem. sed generantur corpora demõstrata ex corporibus demonstratis, & cum corporibus demonstratis. & hoc quidem, cùm permutatur corpus ex nomine ad nomen, et ex definitione ad definitionem. permutatur enim corpus aquæ, exempli gratia, ad corpus ignis, cùm permutatur ex corpore aquæ ad attributum. in cuius permutatione permutatur quidem nomen aquæ, & definitio eius ad nomen ignis, & definitionẽ eius. & hoc erit necessario ex corpore agenti communicante cum generato, aut specie, aut genere dicto vniuoce, aut ſm prius, & posterius. Attamen an permutetur indiuiduum corporeitatis appropriatum aquæ ad indiuiduum corporeitatis appropriatum indiuiduo, est in eo cõsyderatio. Cùm autem dixit nec erit corpus medium animæ in creatione corporum, nec in creatione animarum, est sermo fundatus ex opinionibus Philosophorum ſm opinionẽ tenentis quòd tribuens formas corporꝫ, quæ non sunt aĩata, & aĩas, est substantia separata, aut intellectus, aut aĩa separata, et quòd impoſſe est vt tribuat hoc corpus aĩatum, nec non aĩatum. nam, cùm ponitur hoc, & poniť quòd cœli sunt corpus habẽs aĩam, impoſſe est eis vt tribuãt formas ex istis formis generabilibus, & corruptibilibus, nec aĩam, nec aliud. nã aĩa existens in corpore agit mediante corpore: & id, quod agit mediante corpore, non reperitur de eo nec forma, nec anima, cùm non sit de natura corporis vt agat formam substantialem, nec animã, nec aliud. & est similis sermoni Platonis de formis abstractis à materia, de quibus dicitur. & hæc est opinio Auicennæ, & aliorum ex Philosophis Maurorum. Et ratio eorum etiam est, qm̃ corpus agit in corpore caliditatem, aut frigiditatem, aut humiditatẽ, aut siccitatem: & hæ sunt operationes corporũ cœlestium apud eos tãtum. id vero, quod agit formas essentiales, & pręcipue animales, est ens separatum: & est id, quod appellant tribuens formas. Aliqui tamen Philosophorum tenent cõtrarium huius, & est quòd id, quod agit formas in corporibus, sunt corpora habẽtia formas similes eis, aut specie, aut genere. specie autem sicut corpora viuentia, qm̃ agunt corpora viuẽtia, vt videmus in animali, quòd vnum generat alterum: genere vero in his, quę non generantur ex mare, & fœmina. corpora autem cœlestia apud eos sunt, quæ tribuunt eis vitã, qm̃ sunt viuentia. & isti habent rationes præter famosas, quarꝫ narratio hic non est locus. Et ideo dubitauit Alga. contra eos in hoc, & dixit & quare impossibile est animabus quin sit eis anima, quæ appropriatur aliqua proprietate, qua conuenit vt sint ex ea corpora, & alia à corporibus? idest et quare impossibile est quin sint animabus existentibus in corporibus animæ, quæ approprĩatur generationi aliarꝫ formarum habentium aĩam, & non habentiũ aĩam. O q̃͂ est extranea concessio Alg. quòd nõ sit testificatio de generatione corporis ex corpe, & non est profecto testificatio pręter hoc. Tu autem debes scire quòd, cũ extrahuntur sermones Philosophorum ab artibus demonstratiuis, fiunt sermones topici absq; dubio, si fuerit famosi: aut incõuenientes,

pientes, & extranei, si non fuerint famosi. Et cũ in hoc est, q̃m sermones demonstratiui discernũtur à sermonibus non demonstratiuis, cùm consyderãtur in genere artis, in qua est speculatio. & ille ex eis, qui ingredit̃ in definitionẽ generis, aut genus ingredit̃ in definitionem eius, est sermo demonstratiuus. & ille, in quo hoc non videt̃, est sermo nõ demõstratiuus. & hoc impossibile est, nisi postq̃ definieris naturã huius generis, de quo consyderatur, & abstrahatur modus, propter quem reperiuntur prædicata essentialia huic generi, à modo, propter quem nõ reperiuntur ei. & debet consyderari hic modus, vt quilibet sermo sermonum positorum in illa arte, cùm fuerint cõtinue apud oculos eius. &, cùm habitum fuerit in anima ꝙ sermo est essentialis huic generi, aut cõsequens ex consequentibus substãtiæ eius, verificat̃ sermo. cùm vero non consyderat̃ hęc proportio intellectu consyderantis, aut consyderat̃ consyderatione debili, tunc sermo est imaginatio, non autẽ veritas. Quare erit differẽtia inter demonstrationẽ, & existimationem prædominantẽ intellectui subtilior cõsyderatione capilli ad visum: & occultior fine existenti inter vmbrã & lucem, & præcipue in rebus materialibus apud hoĩes debiles visu: quia miscet̃ in eis id, quod est per se, ei, quod est per accidẽs. Quare videt̃ ꝙ id, quod fecit Alga. de translatione opinionũ Philosophorum in hoc libro, & alijs suis libris, & eam tribuit ei, qui non consyderat in libris hominũ cum conditionibus positis ab eis, profecto mutat naturam eius, quod est veritas in sermonibus eorum, aut deuiat plurimos homines ex summa sermonum eorũ. & qui facit hoc, malignitas in eo prędominatur, magisq̃ bonitas circa veritatem. Quare Deus glo. bene scit ꝙ non transtulissem in his rebus aliquem sermonum eorũ, nec permisissem hoc, nisi esset malum eueniens scientię. & intelligo per scientiam consyderationem in rebus, vt expostulat natura demonstrationis.

ALGAZEL.

Ait Alga. rñdens pro Philosophis. Si aũt dixerit corpus exterius, aut Sol, aut id, quod consyderat̃ ex corporibus, est mensuratũ mensura quadam, cui põt addi, aut ab ea diminui, & opus est vt sit in hac mẽsura approprians, igit̃ non erit primũ. Dicimus quare negatis dicenti ꝙ hoc corpus erit in mẽsura quadã, quę necesse est vt sit finis ordinis vniuersi. &, si esset minor ea, aut maior, non esset possibilis, sicut vos dicitis ꝙ causatum primum determinat vt sit corpus exterius eo, mensuratũ mensura quadã: & aliæ mensurę in cõparatione ad substantiã causati primi sunt ęquales. Attamẽ demonstrant̃ aliquæ mensuræ tales, ex eo ꝙ ordo est alligatus eis. igit̃ necesse est vt sit mensura, quę euenit ei, & nõ aliter. & sic, cũ consyderat̃ non causatum. Sed, si isti cõstituunt in causato primo, quod est cã corporis exterioris apud eos, ꝙ sit principiũ appropriationis, sicut voluntas exẽpli gratia, nõ cessat interrogatio. Nã dicitur quare voluit hanc mensurã, & non aliam? vt fecerunt Loquentibus, cũ referant res ad voluntatẽ antiquam. & nos induximus hoc contra eos in cõsyderando partẽ motus cœli, & consyderando duo puncta poli. &, cùm declarabit̃ ꝙ opus est eis concedere cognitionẽ rei à simili, & puenire ad cãm, concedũt et illud absq; cã, sicut amittunt cum cã, cùm non sit differentia, siue conuertat̃ interrogatio inter in ipsammet rem, et dicitur quare appropriatũ fuit in hac mensura? siue conuertat̃ in causam, & dicitur quare appropriatũ fuit in hac mensura, potiusq̃ alia? Et si possibile fuerit expellere interrogationẽ à causa, ꝙ illa mensura nõ est similis huic, q̃m ordo connectitur ei, & non alteri, tunc possibile est expellere interrogationẽ ab ipsamet re, & non indiget cã. Et ab hoc non põt euadi, q̃m hæc mensura demonstrata, quæ est ei, si esset sicut mensura, quę non erit, tunc conueniret interrogatio, qũo cognoscitur res à simili in appropriatione ẽm radices eorũ. ipsi aũt negant voluntatẽ discernentem. Si vero non fuerit similis ei, tunc nõ cõstituit̃ possibilitas, sed dicitur hoc sic esse est qd antiquum: q̃m fuit causa antiqua ẽm existimationem eoꝝ. & sequitur quæstio ex hoc sermone in eo, quo nos dubitauimus contra eos de conuersione interrogationis ad voluntatem antiquam, & conuertimus hoc cõtra eos in duobus punctis poli, & parte motus orbis: & declaratur ex hoc ꝙ, qui nõ verificat innouationem corporum, non poterit cõstituere rationem de eo, ꝙ primum non sit corpus omnino.

AVEROES.

Ait Auer. Quàm multũ est extraneus sermo huius uiri in hoc loco. nam ipse ostendit dubitationem cõtra Philosophos, ꝙ ipsi non possunt cõstituere efficiens præter corpus cœleste, cùm indigeant responsione fundamento rei, quã non credunt, sed eam credunt Loquentes. & est sermo eorum ꝙ esse cœlum in mensura terminata præter alias mensuras, quibus posset esse cœlum, est ex causa appropriante, & approprians est antiquum. Attamen iste vir errauit in hoc, aut fecit errare. nam appropriatio, quam affirmauerũt Philosophi, est alia ab appropriatione, quã voluit secta Assaria. nam appropriatio, quam uoluit secta Assaria, est cognitio rei, aut à simili, aut à contrario, absq; eo ꝙ hoc determinet scientiam in substantia rei, indigẽtem quidem appropriatione vnius duorum oppositorum. Philosophi vero intellexerunt in hoc loco per approprians id, quod determinat scientia de re facta, & est cã finalis. nam apud Philosophos non est quãtitas in ente ex entibus, nec qualitas, quin sit finis in scientia. quæ non euadit ab vno duorum. aut enim hoc erit necessarium in natura operationis huius entis, aut erit ei ad melius. nam, si esset apud eos in creatis quantitas, aut qualitas, quam non determinat scientia, tunc attribuerent operationem Dei glo. primi in hoc ei, quod impossibile est attribui artifici creato, nisi modo vituperij eius. nam non est macula fortior, q̃ dicere consyderauit in re aliqua facta quãtitatẽ, aut qualitatẽ: & nõ elegit efficiens hoc factum, hanc quãtitatem, & hanc qualitatem, præter alias quãtitates, & alias qualitates possibiles ei: & dicere ꝙ ipse voluit hoc non ex scientia, & alia de re facta. & omnia sunt æqualia in fine huius facti, quem fecit efficiens propter eum, s. propter operationem eius, quæ est finis. nam omne factum fit, ꝑpter aliquid. & hoc nõ reperitur ordinatum ad hoc factum, nisi hoc factum esset mensuratum in quãtitate terminata: licet fuerit ei latitudo in quibusdã factis, & qualitas terminata, & natura terminata. &, si esset quodcunq; factum fuerit, terminans quãcunq; operationem, non esset hic scientia oĩno de facto ex factis, & non esset hic cã omnino: & erunt quãtitates operatorum, & qualitates eorum redeuntes ad appetitum efficientis: & erit quilibet homo efficiens. aut dicimus quòd sciẽtia sit in operatione creati, non in operatione creatoris. Deus glo. saluet nos ab hoc errore in primo efficiente. sed credimus quòd omne id, quod est in mundo, est ex scientia, licet deficiant vires nostri ingenij in multis eorum. nam scientia artificialis intelligitur ab intellectu ex parte scientiæ naturalis. &, si mundus est quid factum in vltimitate sapientiæ, necesse est vt sit hic vnũ sapiens, cuius esse indigent cœlum, & terra, & quicquid est in eis. nam nemo potest ponere factum à scientia mirabili causam sui ipsius. Homines autem, quia voluerunt exaltare Deum glo. abstuleruut scientiam ab eo, & negauerunt de eo excellentissimum attributorum eius.

DISPVTATIO DECIMA.

IN DECLARANDO DIMINVTIONEM DECLARATIONIS EORVM QVOD MVNDO SIT EFFICIENS, ET QVOD SERMO HÆRETICI SEQVITVR EIS.

ALGAZEL.

AIT Alga. Et dicimus quod qui confitetur omne corpus esse innouatum, quoniam non euadit ab innouationibus, bene intelligit opinionem eorum, cùm dicunt quod indiget agente, & causa. Vos vero quæro quid prohibet vobis ab opinione Hæreticorum, & est quod mundus est antiquus, & sic non est ei causa, nec efficiens? causa autem est innouationibus, & non innouatur in mundo corpus, & non corrumpitur corpus, sed innouantur formæ, & accidentia. nam corpora sunt cœli, & sunt antiqui, & elementa quatuor, quæ sunt sub orbe Lunæ, corpora eorum, & materiæ eorum sunt antiqua, sed permutantur in eis formæ ex mistionibus, & mutationibus, & innouantur animæ humanæ, & animales, & vegetatiuæ his innouationibus, quarum causæ deueniunt ad motum circularem. & motus circularis est antiquus, & facit eum anima antiqua. orbis ergo non est causa mundo, nec efficiens in corporibus eius. sed ipse, prout est, non defecit esse antiquus absque causa, scilicet corpora. quæro quid est, quod dicunt, quod hæc corpora esse eorum est ex causa, & tamen sunt antiqua?

AVEROES.

AIt Auer. Philosophi dicunt quod qui dicit omne corpus esse innouatum, & intelligit per innouationem creationem ex non ente, scilicet ex priuatione, ponit aliquid de innouatione, quod non tenent omnino. & hoc indiget de necessitate demonstratione. In eo autem, quod adduxit dubitationes contra eos in hoc capitulo, adeo quod induxit eos ad sermonem Hæreticorum, iam speculati sumus de hoc superius, & non est reiterandum. Et summa huius rei est quod corpus apud eos, siue fuerit innouatum, seu antiquum, non est sufficiens in esse ex seipso: & est apud eos in corpore antiquo de necessitate, eo modo, quo est in corpore innouato, nisi quod similitudo non valet circa esse eius in corpore antiquo, vt valet in corpore innouato. & ideo quia Arist. voluit declarare esse terram circularem secundum naturam suam, posuit eam innouatam, vt consyderet intellectus causam huius: & postea transtulit eam ad æternitatem. & hoc quidem Secundo de Cœlo. Et, quoniam adduxit inconuenientia, quæ euenerunt Philosophis, incœpit respondere eis, contradicens responsionibus eorum, & dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autem dicitur, omne non habens causam, est necessarium in esse: & iam diximus de attributis necessarij in esse id, quod declaratum fuit quod corpus non erit necessarium in esse, dicimus quod iam declarauimus corruptionem eius, quod posuistis de attributis necessarij in esse. & demonstratio non declarat nisi cessationem emanationis. & iam cessata est apud Hæreticos in principio rei, cùm dicatur quod non sit causa cœlo. formæ vero, & accidentia aliqua sunt causa alterius, quousque deueniant ad motum circularem, & ipsemet est causa alicuius alterius, vt est opinio Philosophorum, & cessat emanatio eorum in eo. & qui bene consyderat id, quod diximus, scit diminutionem eius; qui credit antiquitatem corporum, cùm ratiocinatus fuerit de causa eorum, vt cogitauit Hæreticus.

AVEROES.

AIt Auer. Huic iam data est responsio, & notificatus fuit gradus eius in sermonibus veris, & non est hic reiteranda. Hæretici autem adhæserunt sensui. & hoc, quoniam reducti sunt motus apud eos ad corpus cœleste, & cessata est emanatio, existimauerunt quod iam cessatum est ratione id, quod cessatum est sensu. & non est sic. Philosophi vero consyderauerunt causas, adeo quod deuenerunt ad corpus cœleste, deinde consyderauerunt causas intellectas, & res finitur apud eos ad ens non sensibile, quod est causa, & principium entis sensibilis. & est sermo Abrae, faciens cœlum, & terram. Sed secta Assaria negauit causas sensibiles, scilicet non dicit quod aliqua sit causa alterius, & posuit causam entitatis sensibilis ens non sensibile specie generationis, non apparentis, & non sensibilis in causis, & causatis, quod est speculatio exiens à natura hominis, in eo quod est homo.

ALGAZEL.

AIt Alga. contradicens Philosophis. Cùm dicunt quod probatio, qua probatur quod corpus non sit necessarium in esse, est quoniam, si esset necessarium in esse, non esset ei causa, non extra, nec intus. &, si haberet causam, quia est compositum, est consyderatione sui ipsius possibile. & omne possibile indiget quidem necessario, dicimus quod non intelligitur dictio necessarij in esse, & possibilis in esse. & tota inuolutio eorum est in his duabus dictionibus. Et reuertamur ad id, quod intelligitur de ea, & est ablatio causæ, & affirmatio eius. & quasi dicant an ista corpora habent causam, aut non habent causam. & dicit Hæreticus quod non habent causam, quæro quid est inconueniens, cùm intelligit per possibile, & necessarium hoc? & dicimus quod est necessarium, & non est possibile. &, cum dicunt corpus non est necessarium, est imaginatio quædam, non habens quidem nec radicem, nec ramum.

AVEROES.

AIt Auer. Iam dictum est supius in sermonibus eius quod, cùm intelligitur per necessarium in esse id, quod non habet causam, & intelligitur per possibile in esse id, quod habet causam, non erit diuisio entis in has duas res quid notum. quoniam aduersarius poterit contradicere quod non est, sicut ipse dicit, sed omne ens non habet causam. Attamen, cùm intelligitur per necessarium in esse ens necessarium, & per possibile possibile verum, finitur res ipsa procul dubio ad ens, non habens causam. & est vt dicatur omne ens aut erit possibile, aut necessarium. si possibile, habet causam. &, si illa causa fuerit de natura possibilis, procedit res ipsa, & cessat emanatio ad causam necessariam. iterum interrogatur illa causa necessaria, cùm fuerit possibile etiam vt necessarij aliquod sit habens causam, & aliquod non habens causam. &, si quidem ponitur causa de natura necessarij habentis causam, sequeretur processus, & deueniet res ad causam necessariam, non habentem causam. Auicenna autem voluit conuenire in hac diuisione opinioni Philosophorum in entibus. nam corpus cœleste apud Philosophos est necessarium per aliud: sed an necessarium per aliud habeat possibilitatem respectu sui ipsius est in hoc consyderatio. quare hæc via est tortuosa, cùm incesserint in ea hoc processu. Attamen via eius est falsa necessario. quoniam ipse non diuidit ens primo ad possibile verum, & necessarium. & est diuisio nota naturaliter de entibus.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens Philosophis dicentibus corpus non esse necessarium in esse ex se, cùm sint ei partes, quæ sunt causa eius. Si autem dixerit non est inconueniens, quoniam corpus habet partes, & partes sunt

priores eſſentialiter toto, Dicimus, licet ſic fuerit, tñ totum, cõſtitutum ex partibus, in earũ aggregatione nõ eſt quidem cauſa partium, nec aggregationis eoꝶ, ſed ſunt antiquæ ſic abſq; cauſa agenti. & impoſſibile eſt eis dubitare cum hoc, niſi cum eo, quod dixerunt de affirmatione ablationis pluralitatis ab ente Primo. & iã deſtruximus illud cõtra eos, & non habent aliam viã. igiť manifeſtum eſt ꝙ qui non credit innouationẽ corporum, non peruenit ad credendum agens omnino.

AVEROES.

AIt Auer. Hic ſermo ſequiť conſequentia, cui nemo dubitat apud ꝓcedentem per viam neceſſarij in eſſe in conſtituendo ens, quod non eſt corpus: & hęc via, non ꝓcedunt per eam Antiqui. Primus tñ, qui ꝓceſſit per eam ex eis, qui peruenerunt ad nos, eſt Auicẽna. & dicit ꝙ ſit excellens viarum Antiquorum. Nam Antiqui proceſſerunt ad conſtituendũ ens, quod nõ eſt corpus, quod ſit principium omnium, ex rebus poſterioribus, & ſunt motus, & tempus: & exiſtimauit ipſe ꝙ hæc via peruenit ad id, ſ. ad conſtitutionem principij eo modo, quo cõſtituerunt Antiqui ex cõſyderatione in natura entis, in eo ꝙ eſt ens. Et, ſi perueniret ad id, tunc eſſet id, quod dixerunt, verum. ſed ipſa nõ peruenit ad hoc. nam neceſſarium in eſſe ex ſe, cũm ponitur in eſſe, erit quod magis auferetur ab eo, qđ ſit cõpoſitum ex materia, & forma: demũ ꝙ ſit ei definitio. cũm vero poniť eſſe cõpoſitum ex partibus Antiquis, quaꝶ natura eſt vt copulẽtur adinuicem, vt eſt in mundo, & partibus eius, tunc veꝶ eſt dicere de mũdo, aut partibus eius, ꝙ ſit neceſſariũ in eſſe. & hoc totum, cũm conceſſerimus ꝙ ſit hic ens, quod eſt neceſſarium in eſſe. & iam diximus nos ꝙ via, per quam proceſſit in conſtitutione entis huiuſmodi, non eſt demonſtratiua, & non deuenit naturaliter ad eam, niſi eo modo, quẽ diximus. Et plurimum, quod ſequitur ex hoc ſermone, ſcilicet debilitatis huius vię, eſt apud ponentem hic corpus ſimplex, non cõpoſitum ex materia & forma. & eſt opinio Peripateticoꝶ. qm̃, qui ponit compoſitum ex partibus in actu Antiquũ, impoſſibile eſt ei, quin ſit vnum eſſentialiter. & omne vnum in re cõpoſita eſt, ꝓpter vnum, quod eſt vnum in ſe, ſ. ſimplex, & ꝓpter hoc vnũ mundus eſt vnus. Et ideo dicit Alexander ꝙ impoſſibile eſt quin ſit hic potentia ſpiritualis, tranſiens per omnes partes mũdi, ſicut reperitur in oĩbus partibus aĩalis potentia copulans partes adinuicem. Differunt tñ. qm̃ copulatio in mũdo eſt antiqua, ex eo ꝙ copulans eſt antiquũ: copulatio vero inter partes aĩalis eſt generabilis & corruptibilis in indiuiduo, & non generabilis & non corruptibilis ſpecie, propter copulationẽ antiquam: qm̃ impoſſibile eſt ei vt ſit non generabile & nõ corruptibile in indiuiduo, ſicut eſt in mundo. Et euenit Deo glo. hæc diminutio in hac ſua ſpecie pfectionis, ad quam peruenire aliud non põt, vt dicit Ariſto. in libro de Animalibus. Et iam vidimus noſtra tẽpeſtate multos, & ex ſocijs Auicẽnæ propter hoc dubiũ expoſuiſſe Auicẽnam eſſe huius opinionis: & dixerunt ꝙ ipſe non tenet ꝙ ſit hic ſeparatũ: & dixerunt hoc apparere ex ſermone eius de neceſſario in eſſe in multis locis: et eſt id, quod poſuit in Philoſophia ſua orientali: et dixerunt ꝙ ideo appellauit illã orientalem, qm̃ eſt ex opinione orientalium, tenentium ꝙ Deus ſit corpus cœleſte, vt ipſe opinatur. & ipſi quidẽ cum hoc debilitant viam Ariſt. circa conſtitutionẽ primi principij per viam motus. Nos vero iã locuti ſumus de hac via multis vicibus: & declarauimus modum, quo eſt in ea veritas: & ſoluimus oẽs qões factas contra eam. & locuti ſumus etiã de via Alexandri in hoc, ſ. quã eligit in libro ſuo nominato de principijs. nam videtur ꝙ declinauit à via Ariſt. ad aliã viam: licet fuerit aſſumpta à principijs, quæ declarauit Ariſto. & ambæ viæ ſunt verę. ſed magis naturalis eſt via Ariſt. quare, cũm verificabitur via ꝓbationis neceſſarij in eſſe, vt recitabimus, erit vera apud me: licet fuerit in ea cõmunitas, indigens diſtinctione: & eſt vt pręcedat ei ſcientia ſpecierum poſſibilium in ſubſtãtia, & ſcientia ſpecierum neceſſarioꝶ in ſubſtãtia. Et hęc via eſt vt dicamus poſſibile in eſſe in ſubſtantia corporea, neceſſe eſt vt præcedat id neceſſarium in eſſe in ſubſtantia corporea. & neceſſarium in eſſe in ſubſtãtia corporea, neceſſe eſt vt præcedat id neceſſariũ in eſſe in ſubſtantia abſoluta: & eſt id, in quo nõ eſt potentia omnino, nec in ſubſtãtia, nec in alia ſpecierũ motuum. & quod eſt hmõi non eſt corpus. verbi gratia, corpus cœleſte, apparet de eo ꝙ eſt neceſſariũ in eſſe in ſubſtantia corporea. ſin autẽ ſequeretur vt ſit corpus antiquius eo: & tamen apparet de eo ꝙ eſt poſſibile in eſſe, quo ad motum localẽ: ergo neceſſe eſt vt motor eius ſit neceſſarius in eſſe in ſubſtãtia, & ꝙ non ſit in eo potentia oĩno, nec ad motum, nec ad aliud. & nõ attribuitur ei nec motus, nec quies, nec alia ſpecies mutationum. & quod eſt huiuſmodi nõ eſt corpus omnino, nec potentia in corpore. partes vero mundi æternæ ſunt neceſſariæ in eſſe in ſubſtantia, aut vniuerſaliter, ſicut eſt in quatuor elementis, aut indiuidualiter, ſicut eſt in corpore cœleſti.

DISPVTATIO VNDECIMA.

DE DIMINVTIONE TENENTIS QVOD PRIMVM SCIT ALIVD AB EO, ET SCIT GENERA, ET SPECIES MODO VNIVERSALI.

ALGAZEL.

AIT Alga. Perfecti autem quoniam eſſe eſt incluſum apud eos in innouato et antiquo, & nõ erit apud eos antiquũ niſi Deus glo. & attributa eius, & quicquid eſt vlterius eſt innouatũ ex voluntate eius, ideo peruenit ad eos propoſitio neceſſaria de ſcientia eius: qm̃ volitum neceſſario impoſſibile eſt quin ſit ſcitum volẽti. & ædificauerunt ſuper hoc ꝙ totum eſt ſcitum ei, ex eo ꝙ totum eſt volitum ei, & innouatũ ex voluntate eius, & nihil ſit quin ſit innouatũ ex volũtate eius. & quotienſcunq; affirmabitur ꝙ vult, ſciens quidem id, quod velit, eſt viuens neceſſario: & omne viuẽs ſcit aliud, quanto magis ſcit ſeipſum: ergo totum ſit ſcitum Deo glo. & id ſcit hac via, cũm notũ eſt eis quòd vult creare mundum.

AVEROES.

AIt Auer. Hic ſermo, fecit eum prooemiũ ad hoc vt faciat cõparationem inter eum, & ſermonẽ Philoſophorum de ſcientia antiqua. Attamen hic ſermo ẽ magis ſatisfaciens primo aſpectu, ꝙ̃ ſermo Philoſophoꝶ. nam Loquentes, cũm verificatus fuerit ſermo eoꝶ, & apparuerit apud quẽ debet apparere, videtur ꝙ ipſi poſuerunt Deum glo. hominem ęternum. ipſi enim aſſimilauerunt mundũ operatis, quæ ſunt ex voluntate humana, & ſcientia, & poſterius. Et, cũm dicitur eis ꝙ neceſſe eſt vt ſit corpus, dicunt ꝙ eſt æternus: & omne corpus eſt innouatũ: & neceſſe eſt eis ponere hominẽ abſq; materia agẽtem omnium entium. & ſit hic ſermo ſermo ſimilitudinalis rhetoricus: et ſermones ſimilitudinales ſunt nimium ſatisfacientes, niſi ꝙ, cũm procedimus poſt eos, apparebit inuolutio eorum.

rum. nam nihil est distantius à natura entis generabilis & corruptibilis, q̃ natura entis ęterni. Et, cùm hoc sic fuerit, impossibile est vt reperiatur aliqua species, diuisa in æternitatē, & priuationem æternitatis, sicut diuiditur vnum genus in differentias id diuidentes. nam distātia æterni ab innouato est maior, q̃ distantia specierum abinuicem, cōmunicantium quidē in innouatione. &, cùm fuerit distantia æterni à non æterno maior, q̃ distantia specierum abinuicem, quō ergo possibile est vt permutetur iudicium ab apparenti ad occultum? & tñ sunt contraria. &, cùm intelliguntur attributa reperta in apparenti, & occulto, apparet q̄ sunt æquiuoca ęquiuocatione tali, quę impossibile est permutari ab apparenti ad occultum. nam vita addita intellectui in hoīe nō dicitur, nisi de potentia motiua in loco ex voluntate, & apprehensione, p̄ueniente ex sensibus: sensus aūt auferuntur à Deo, & multo magis motus localis. Loquentes vero ponunt in Deo glo. sensus absq; instrīs, & auferunt ab eo motum absolute: igitur aut non affirmant in Deo vitā repertam viuo, quę est cōditio in esse scientiæ homini, aut ponunt eā esse ipsammet apprehensionē: vt dicunt Philosophi q̄ apprehēsio, & scientia in primo est ipsamet vita. & etiam, qm̄ voluntas in viuo est appetitus mādans ad motum, & viuo, & homini euenit ad perficiendum id, quod ei deficit in esse suo. Deus vero glo. absit q̄ sit ei appetitus, ex eo q̄ deficit ei, & substantię eius aliquid, adeo q̄ sit cā motus, & actionis, aut ex se, aut ex alio. Et quō potest imaginari voluntas æterna, quę sit cā operationis innouatæ, absq; eo q̄ additus sit appetitus hora operationis? aut quō imaginetur volūtas, & appetitus, quorum dispositiones sint ante operationē, & hora operationis? & post operationē eędem, absq; eo q̄ eueniat mutatio? Vlterius, quia appetitus est cā motus: & motus non reperitur nisi in corpore: igitur appetitus non reperitur nisi in corpore aīato. &, cùm nō sit volūtas in Primo apud Philosophos, nisi q̄ operatio eius sit operatio p̄ueniens à scientia, & scientia in eo q̄ est scientia, in duobus cōtrarijs possibile est vt p̄ueniat ab ea vnūquodq; eorum, & prouenit excellentius contrariorum, & non vilius ex sciente ea, ideo appellatur Sciens, Excellens. & pp hoc dicunt de Deo glo. q̄ appropriantur ei tria attributa, & est q̄ sit Sciens, Excellēs, & Potens, & dicunt q̄ voluntas eius p̄uenit in entibus s̄m scientiam eius, & posse eius nō deficit à voluntate eius, sicut deficit in hoīe. Hoc totum est sermo Philosophorum in hoc capitulo. &, cùm positū fuerit, vt posuimus, in his qdem rationibus est sermo satisfaciens, nō aūt demonstratiuus. Et tibi est consyderare hęc, si fueris ex hoībus felicitatis complete in locis proprijs libri Posteriorum, si scieris artes, quas operatur demonstratio. artes enim demonstratiuæ assimilantur in oībus artibus factiuis. nam quēadmodum impossibile est ei, qui non est illius artis, vt faciat aliquā operationem illius artis, sic ēt impossibile est ei, qui non scit artes demonstrationis, vt faciat aliquā operationem artis demonstratiuę: & est ipsamet demonstratio. sed hæc ars dignior est in hoc cæteris artibus. differt tñ sermo in hoc ab operatione. nam operatio est actio vna, & non p̄ueniet necessario, nisi ex habētibus artem. species vero sermonum multæ sunt. nam aliquæ sunt demonstratiuę, aliquę vero non demōstratiuæ. sed sermones nō demonstratiui, quia p̄ueniunt absq; arte, ideo existimatur in demonstratiuis q̄ proueniant absq; arte. & hic est error magnus: & ideo quæcunq; materię fuerint materierum artium demonstratiuarum, in quibus impossibile est vt sit in eis sermo absq; sermone artificiali, impossibilis est sermo in eis, nisi habenti illam artem, sicut est in arte Geometrię. Quare totum id, quod posuimus in hoc libro, non est sermo artificialis demōstratiuus, sed sunt sermones non artificiales: quorū alter est magis satisfaciens altero. & secundum hoc oportet vt intelligatur id, quod nos hic scripsimus. & ideo nomen debitum, & conueniens huius libri est, Destructio ambarū sectarum simul. Et hoc totum est apud me excedere legem, et speculare de eo, quod non præcipit lex. qm̄ vires hoīs deficiunt in hoc. impossibile est enim de omni eo, quod tacuit lex ex scientijs, vt speculetur, & declaretur vulgo ex eo, id, ad quod peruenit speculatio, quod sit de essentialibus legis. nam fit ex hoc magna inuolutio. & debet homo tacere in istis rebus, sicut tacuit in eis lex, & notificare vulgo q̄ intellectus humani deficiunt in disputatiōne de his rebus, & nō excedant doctrinā legis declaratam in lege: cùm fuerit doctrina cōis omnibus sufficiens ad acquirēdum felicitatem suā. Quoniam, quēadmodum Medicus speculatur de rebus sanitatis in mēsura, quæ conuenit sanis, ad conseruādum sanitatem, & ægris ad remouendū ægritudinem: sic ēt est in cōstituente legē. nam ipse notificat vulgo ex rebus mensurā, qua perueniunt ad felicitatē. Et sic est in factibilibus. nā id, quod tacuit lex, est perfectius, & pręcipue in locis, in quibus vident q̄ sint de genere rerum factibilium, in qbus est iudicium legale. Quare Legistæ differūt in hoc genere. sunt enim aliqui, qui negant ratiocinationē, & sunt sequentes simplicitates rerum: & aliqui, qui eā affirmāt, & sunt hoīes ratiocinationis. & hoc idem euenit rebus scientificis. & simplices aūt, & scientifici, magis proficiunt simplices in rebus factibilibus. Interrogatio aūt aduersarij in his rebus aut erit ex hoībus demonstrationis, aut non. Si fuerit ex hoībus demōstrationis, loquēdum est cum eo demonstratiue, & notificabitur ei q̄ hic modus loquēdi est proprius hoībus demonstrationis; & sciet in locis, in quibus lex innuit hoc, q̄ hoc genus scientię prouenit ex demonstratione. Si vero nō fuerit ex hoībus demonstrationis, aut erit ex hoībus, qui credunt legi, aut ex Hæreticis, & nō credentibus. si credit ei, notificabitur ei q̄ loqui de his rebus est prohibitum in lege. si vero non credit ei, non est inconueniens hoībus demonstrationis contradicere ei rationibus incisiuis. Sic profecto debet esse dispositio habētis demonstrationē in omni lege, & præcipue in lege Mosayca diuina, q̃ non tacuit de rebus diuinis, sed innuit id, ad quod peruenit demonstratio, & tacuit de eis, dimittens hoc ad doctrinam cōem. His autē habitis, reuertamur ad id, in quo fuimus, cùm ad hoc nos induxit necessitas. et nisi esset hoc, Deus scit, & bene intelligit q̄ nos non licite loqueremur de his rebus hoc modo loquelæ. Et, cùm expresserit Alga. viā, qua affirmauerunt Loquentes attributum scientiæ, & alia, adeo q̄ est in vltimitate declarationis, ex eo q̄ est in vltimitate famositatis, & vltimitate facilitatis verificationis, incœpit facere cōparationem inter eam, & viam Philosophorū in his attributis. & hæc est operatio rhetorica, & dixit.

Quo pacto doceri debeat vulgus res diuinas.

ALGAZEL.

AIr Alga. loquens cum Philosophis. Vos autē, cùm existimauistis q̄ mundus sit antiquus, nō innouatus quidē à voluntate, quæro vnde vos sciuistis q̄ ipse scit seipsum? & impossibile ē hoc absq; rōne in eo. Deinde dixit, & id, quod dixit Auicenna circa verificationē huius in graduatiōe sermonis eius, tendit ad duo, quorum vnum est q̄ Primum est ens non in materia: & oē ens nō in materia est intellectus absolutus: & oīa intellecta sunt manifesta ei. nam prohibēs ab acquisitione omniū rerum est alligantia cum materia, & occupatio in ea. nam aīa hominis est occupata in regimine materię, s. corpore. &, cùm cessauerit occupatio eius, & non summergitur in appetitibus corporalibus, & conditionibus vilibus, procedētibus de rebus naturalibus, patefit ei veritas intellectorum. & ideo apparet q̄

ret ꝙ Angeli omnes sciunt omnia intellecta, & nō deficit eis aliquid: quoniam sunt etiam intellectus abstracti nō in materia. Postea, cùm recitauerat sermonem eorum, dubitans eis, dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et dicamus, cùm dicitis ꝙ Primum sit ens non in materia, si intelligitis ꝙ nō sit in corpore, nec innatum corpori, sed est existēs in se, absq; apprehensione termini, & appropriatione in aliqua parte, cōceditur. Et circa id, quod dicitis, & hmōi est intellectus abstractus, quæro qd intelligitis per intellectum? si intelligitis eum, qui intelligit alias res, hoc est ipsummet quæsitum, & locus quæstionis. & quō id accipitis in ꝓpositionibus syllogismi in q̄sito? si vero intelligitis aliud, & est ꝙ ipse intelligit seipm, forte concedent tibi hoc tui fratres Philosophi, & non ꝑuenit ad hoc, ex eo ꝙ intelligit seipsum, vt intelligat aliud. & dicitur ei quare ponis hoc, quod nō est necessarium? igiť differt Auicenna ab alijs Philosophis. & quō ponit id necessariū? &, si est speculatiuū, quæro quæ est demonstratio in hoc? si vero dicit, qm̄ prohibens ab acquisitione rerum, est materia: & ibi nō est materia: igiť non est ꝓhibens. Nos dicimus non concedimus ꝙ sit prohibens: & non concedimus ꝙ ipsa sit ꝓhibens tm̄. Et fundatur syllogismus eoꝶ in figura syllogismi hypotetici: & est vt dicatur, si hoc est in materia, non intelligit res: sed nō est in materia: ergo intelligit res. & in hoc poniť contradictio antecedētis. & positio contradictionis antecedentis non concludit conuenienter: & est sicut sermo dicētis, si hoc, quod videtur, est homo, est aīal: sed non est homo: ergo non est aīal. hoc enim nō sequitur, cùm multotiens non erit homo, & tn̄ erit equus, & erit aīal. Verum est ꝙ positio contradictionis antecedētis concludit contradictionē consequentis, sicut dixerunt in Logicis cum cōditione: & est conuersio consequentis cum antecedēte. & hoc vniuersaliter, & est sicut dicunt si Sol oritur, dies est: sed Sol non oritur: ergo dies non est. qm̄ esse diei nō habet cām, nisi ortum Solis: & alterum eorū conuertitur cum altero. & declaratio harum positionū, & dictionum intelligiť in libro Apprehensionis intellectus, quē ordinauimus ad hūc librum. si vero dicit, nos autem ponimus conuersionem, & est ꝙ prohibens est materia tantùm, &c.

AVEROES.

AIt Auer. Primum, quod est in hoc sermone ex inuolutionibus, est recitatio opinionis, & ratiocinatio contra eam. Nam id, quod posuit in eo ex ꝓpositionibus, ꝙ sint tanq̃ principia, sunt apud eos conclusiones multarꝶ propositionum. Quoniam declaratum est apud eos ꝙ omne ens sensibile sit cōpositum ex materia, & forma: & forma est id, quo ens est ens, & est id, quod significať per nomē, & definitionēm, & ex ea ꝑuenit operatio propria in quolibet ente, & est ea, quæ significat esse formarū in ente. Et hoc, qn̄ ipsi inuenerunt ꝙ sunt in substantijs potentiæ agentes, proprię cuilibet enti, & potentiæ patientes, aut ꝓpriæ, aut cōmunes. & impossibile est vt res patiať re, qua agit. nam actio contradicit passioni: & contraria non recipiunt alterum alterum, sed recipit ea subiectum eorū, modo, quo vnum aduenit, postq̃ recessit aliud. verbi gratia calidum nō recipit frigidum: id vero, quod recipit frigidum, est corpus calidum, cùm recesserit ab eo calidum, & recipit frigidum, & econtra. Et, qm̄ inuenerunt actionē, & passionem esse hmōi, sciuerunt ꝙ oīa entia talia sunt cōposita ex duabus substātijs, substantia quidē, quæ est actus, & substantia, quæ est potētia: & inuenerunt ꝙ substātia, quæ est in actu est perfectio substantiæ, quæ est in potentia, & est ei in fine in generatione, cùm nō fuerit distincta ab ea in actu. Deinde,

Qūomō deuenerūt Philosophi ī cognitionē ipsius Dei.

cùm speculati fuerunt formas entium, declaratum fuit eis ꝙ necesse est quòd deueniat res in istis substātijs ad substātiam in actu, spoliatā à materia: & necesse est vt sit hæc substantia agens, non patiens omnino: & vt nō eueniat ei debilitas, nec fessitas, nec corruptio: cū hoc eueniat substātiæ, quæ est in actu, ex eo ꝙ est perfectio substantiæ, quæ est in potentia, non ex eo ꝙ est actus absolute. qm̄, cùm substantia, quæ est in potētia, exeat in actum ex parte substātiæ, quæ est in actu, necesse est vt deueniat res in entibus agentibus, & patiētibus ad substantiam, quę est actus absolute, & ꝙ cesset emanatio, & ꝓcessus ad hanc substantiā. & declaratio ꝙ reperiatur hæc substātia, ex eo ꝙ est mouens, & agens pro positionibus essentialibus, & ꝓprijs, est in libro Octauo Physicorum. Et, qm̄ constituerunt hanc substantiā via propria, & cōmuni, vt est notum in libris eoꝶ, considerauerunt in natura formarꝶ mouentium materialium, & inuenerunt aliquas earum magis propinquas actui, & magis remotas à potentia: qm̄ sunt remotæ à passionibus magis q̄ aliæ, quod est signum materiæ sibi ꝓprię: & inuenerunt aīam ex istis formis immunē prę ceteris à materia, & præcipue intellectum, adeo ꝙ dubitauerunt de eo an sit ex formis materialibus, aut nō ex materialibus. Et, qm̄ viderunt formas apprehensiuas esse ex formis animæ, & inuenerūt eas remotas à materia, sciuerunt ꝙ causa apprehēsionis sit remotio à materia. Et, qm̄ inuenerunt intellectum nō esse passibilē, sciuerunt ꝙ eā, qua sit forma non aīata, aut apprehēsiua, nihil aliud est, nisi ex eo ꝙ, cū fuerit ꝑfectio eius, quod est in potentia, erit inanimata, aut non apprehensiua. &, cùm fuerit perfectio absoluta, cui non admisceť potentia, erit intellectus. & hoc totum iam ordinatum est ordinatione demonstratiua, & syllogismis naturalibus. & impossibile est vt ordinetur in hoc loco ordinatione demonstratiua, nisi aggregeť id, cuius natura est vt scribať in multis libris diuersis in vnū locum. & hoc bene scit, qui est assuetus in libris Logicę pauca assuefactione, quod impossibile est hic. Et ex hoc modo viæ sciuerunt ꝙ id, quod non patiť omnino, est actus, & non est corpus. qm̄ omne corpus passibile apud eos est in materia. Modus aūt quæstionis contra Philosophos in his rebus debet fieri cum principijs, quæ adduxerunt in declarationē harum rerum, non aūt cum his met rebus, quibus dubitauit iste vir: & cum hoc sciuerunt ꝙ hic sit ens, quod est intellectus absolutus. Et, qm̄ viderunt etiam ordinē hic in natura, & operationibus eius sequi ordinē intellectualem, similē ordini artificiali, sciuerunt ꝙ hic sit intellectus, qui influit has potentias naturales, quarum operationes currunt modo operationis intellectus: & determinauerunt ex his duabus rebus ꝙ hoc ens, quod est ītellectus absolutus, est ille, qui influit entibus ordinē, & proportionem repertam in operationibus eoꝶ: & sciuerunt ex hoc toto ꝙ ipsum intelligere seipm̄ est intelligere oīa entia. Et huiusmodi ens nō est id, quod intelligit de se aliud ab eo, quod intelligit de alio, sicut est in intellectu humano. et ei non conuenit diuisio prædicta. & est vt dicatur oīs intellectus aut intelligit seipsum, aut aliud, aut ītelligit vtrūq; simul. deinde dicit, si intelligit aliud, patet ꝙ intelligit seipsum. si intelligit seipsum, nō oportet vt intelligat aliud. & iam locuti sumus de hoc superius. Et totum, de quo locutus est in syllogismo hypotetico, quo vsus est, vt dixit, non est veꝶ. nam syllogismus hypoteticus nō verificatur, nisi declaretur id, quod reiterať in eo, & cōsequens per syllogismum categoricum, aut vnū, aut plus vno. Syllogismus vero hypoteticus verus in hac qōne talis est. Si id, quod est in materia, non intelligit, id quidē, quod nō est in materia, intelligit. & hoc quidē, cùm declarabiť verificatio huius cōsequentię,

Quo pacto intellect⁹ primus, itelligē do se, intelligat alia.

tiç, & verificatio eius, quod reiteretur, & sunt propositiones, quas diximus esse apud eos cõclusiones. & iste vtr attribuit eis ꝙ sint prima, aut propinqua primis. &, cùm declarabunt secundum ꝙ diximus, erit syllogismus veræ figuræ, & verarum ꝓpositionum. Verificatio aũt figuræ, qm̃ id, quod reiteratur, est oppositum consequentis, & cõcludit oppositum antecedentis, nõ est sicut ipse putauit, ꝙ ipsi reiterant oppositũ antecedentis, & cõcluditur oppositum consequentis. Attamẽ, quia nõ sunt primæ, nec famosæ, nec cadit earũ in primo aspectu veritas, ideo sunt in vltimitate inconuenientiæ, præcipue apud illũ, qui nihil audiuit de his rebus. Igitur inuoluit iste vir scientias inuolutione magna, & extraxit scientiam à radice, & semita eius.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secundus autẽ modus est, cùm dicunt ꝙ licet nos non dixerimus ꝙ Primũ vult innouationem, nec ꝙ totum sit innouatum innouatione ꝑmanenti, nos tñ dicimus ꝙ ipsum id fecit, & est constitutum ab eo, nisi ꝙ non defecit attribuere ei operationes, & nunꝙ defecit esse agẽs: & non distinguitur apud nos nisi hac imaginatione, in fundamento vero agentis non. &, cùm necesse est vt agens sciat deliberatiue, ergo totũ est apud nos etiam ex operatione eius.

Responsio autẽ huic est duobus modis. quorꝫ Vnus est ꝙ operatio est dupliciter, aut voluntaria, sicut operatio aĩalis, & hominis: aut naturalis, sicut operatio Solis illuminatione, & ignis calefactione, & aquæ infrigidatione. est aũt necesse vt sit scientia in operatione voluntaria, vt est in artibus hominis: in operatione vero naturali non. & apud vos est ꝙ Deus glo. fecit mundũ via consecutionis ab eo naturaliter, & necessitate, non aũt via voluntatis, & eleuationis: sed consecutũ est totum à substantia eius, vt consequitur lumen à Sole. &, quẽadmodum Sol non potest euitare lumen, nec ignis euitare calefactionẽ, sic nõ põt Primum euitare operationes suas. quod absit. & hçc species, licet admiserim⁹ appellare eam operationem, non determinat tñ agenti scientiam omnino. Si vero dicat̃ differunt, qm̃ prouenire totum à substãtia eius est propter scientiam eius de toto. & imaginatio ordinis vniuersalis est cã influxus totius: & non est ei cã prçter scientiam de toto, scientia autem de toto est ipsamet substãtia eius: &, nisi esset ei scientia de toto, non ꝓueniret ex eo totum, & nõ est sic lumen ꝓueniens à Sole: dicimus, & in hoc cõtradicunt tibi fratres tui. nam ipsi dixerunt ꝙ substantia eius est substantia, ex qua consequitur esse totius ſm ordinem suum naturaliter, & ex necessitate, non autem ex eo ꝙ scit de se. quæro quid est quod facit hanc opinionẽ esse falsam, quotiensͨunꝙ conuenit eis circa ablationem voluntatis? si autem non conditionatur scientia Solis de illuminatione in consecutione luminis, sed quòd sequitur ei ex necessitate, tunc potest cõsyderari hoc de primo, & nihil prohiberet.

AVEROES.

AIt Auer. Incœpit in hoc caplõ recitare de Philosophis quid absurdum: & est ꝙ Deus glo. non habet volũtatem, nec in innouatis, nec in toto: qm̃ operatio eius ꝓuenit à substantia eius ex necessitate, sicut ꝓuenit lumen à Sole. Deinde recitauit de eis quòd ipsi dixerunt, ex eo ꝙ est agens, necesse est vt sit sciens. Attamen Philosophi nõ negant voluntatem à Deo glo. & non affirmant ei voluntatẽ humanam. qm̃ illa, quç est in humanis, est quia reperitur diminutio in volẽte, & passio rei volitæ. &, cùm reperit̃ ei volitum, cessat diminutio, & aufertur passio, quæ appellat̃ voluntas. sed id, quod affirmãt ei de voluntate, est ꝙ operationes, prouenientes ab eo, proueniunt à scientia: & omne id, quod prouenit à scientia, & sapientia, ꝓuenit ex voluntate agentis, non autẽ ex necessitate naturali: cùm non sequitur ex natura scientiæ aduentus operationis ab eo, vt ipse recitauit de Philosophis. qm̃, cùm dicimus ꝙ ipse scit duo contraria, sequeretur ꝙ proueniant ab eo duo contraria simul. & hoc est falsum, & prouenire vnum duorꝫ contrariorꝫ ab eo indicat attributum additum scientiç, & est voluntas ipsa. sic debet intelligi affirmatio voluntatis in Primo apud Philosophos: & tñ est apud eos sciens, & volens. Cùm aũt dixit ꝙ operatio est duplex, aut naturalis, aut volũtaria, est falsum. qm̃ operatio eius apud Philosophos non est naturalis multis modis, nec volũtaria absolute: sed voluntaria, quæ abest ab omni diminutione repta in voluntate humana. quare nomen volũtatis dicitur de eis æquiuoce, sicut nomẽ scientiæ dicitur sic de ambabus scientijs, antiqua, & innouata. nam voluntas in aĩali, & homine est passio proueniens à volito, & est causata ab eo. Hoc est, quod intelligitur de volũtate hominis, & Dei glo. absit ꝙ sit ei attributum causatum. Et non intelligitur per voluntatẽ, nisi ordinatio operationis, copulata scientiæ. & scientia, vt diximus, est duorum contrariorũ. in scientia vero Primi est aliquo modo scientia duorum contrariorꝫ. et operatio eius vnius duorum cõtrariorum est probatio ꝙ sit hic aliud attributum, quod appellatur voluntas.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secundus aũt modus est, vt nos confiteamur ꝙ prouentus rei ab agente determinat scientiam in operatione, quç emanat: & tamen apud eos oꝑatio Dei glo. est vna, & est causatũ, quod est intellectus simplex, & non debet scire nisi eum. causatum vero primũ erit sciens id, quod prouenit ab eo tm̃. nam totum non prouenit à Deo glo. statim, sed medijs, & prouentione, & consecutione. & id, quod emanauit ab eo, quod emanauit ab eo, nõ oportet vt sit scitum ei. & non emanat ab eo nisi vnum. & hoc, cùm nõ est necesse vt sit in operatione voluntaria, quõ erit in naturali? nam motus lapidis à summitate montis erit motu volũtario, quẽ faciet scientia in substãtia motus, & nõ faciet scientia id, quod fit ex eo de cõtactu, & eruptione alterius rei. hoc ẽt non possunt respondere ei.

AVEROES.

AIt Auer. Responsio nr̃a, ꝙ agens, cuius scientia est in vltimitate perfectionis, scit quod emanat ab eo, & id, quod emanat ab eo, quod emanat ab eo, & quod emanat ab hoc, quod emanat, vsꝗ ad finẽ eius, quod emanat. Et, si primũ fuerit in vltimitate scientiç, oportet vt sit sciens totum id, quod emanat ab eo mediate, vel immediate. & non sequitur vt sit scientia eius de genere scientiæ nostræ: qm̃ scientia nostra est diminuta, & posterior scito. Deinde dixit, respondens quæstioni, quam fecit Philosophis.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autẽ dicatur, si definimus ꝙ ipsum non scit, nisi seipm̃, hoc erit in vltimitate inconuenientiæ. nam aliud scit seipsum, & aliud, & erit excelsus eo in gradu. & quomodo causatum erit excellentius causa?

AVEROES.

AIt Auer. Hçc responsio est diminuta. nam in ea induxit rem intellectã ad inconueniens. Dein de respondit ipse, & dixit dicimus ꝙ hoc inconueniens sequitur Philosophis circa ablationem voluntatis, & ablationem innouationis mundi: & debent cõtradici, sicut contradicunt eis cçteri Philosophi. & impossibile est quin derelinquat̃ Philosophia, & confiteatur ꝙ mundus sit innouatus volũtate, i. ꝙ sequitur eis, si fuerint ex eis, qui intulerint quòd ipsum scit operatiũ suum propter inconuenientiam, vt ipsi tollerent hoc inconueniens,

inconueniens, queadmodum deuenerunt in aliud incõueniens de antiquitate mũdi, & ablatione voluntatis, & ipsi tamen non auferunt voluntatem, sed auferunt partem diminutam ab eo. Deinde

ALGAZEL.

Ait Alga. Quare negatis dicenti ex Philosophis ꝙ hoc non est additio dignitatis, qm̃ scientia indiget ea aliud ad recipiẽdum vtilitatem aliquã: nam ipsum in se ea indiget. Homo aũt exaltatur intellectis, aut vt perueniat ad felicitatẽ in fine huius seculi, & alterius, aut ad perficiendum se, tanq̃ obscurum, & diminutum: & sic aliæ creaturæ. Substantia vero Dei glo. non indiget pfectione. &, si consyderetẽ de eo scientia, qua perficeretur, hoc erit, qm̃ substantia eius esset diminuta. & sic aliæ creaturę. & hoc est, sicut si tu attribueres ei auditũ, & visum, & scientiam particularium ingredientium sub tempore. Tu aũt conuenis cum fratribus tuis Philosophis ꝙ Deus glo. abest ab eis: & ꝙ mutationes ingrediẽtes in tempore, diuisæ ad id, quod fuit, & erit, non scit eas Primum: quoniam hoc faceret mutationem in substantia eius, & impressionem. & non sequitur in negatione huius ab eo diminutio, sed est perfectio: imo diminutio est habere sensus, & indigere eis. et, nisi esset diminutio in hoĩe, nõ indigeret sensibus ad prę seruandum se ab eo, quod ei euenit ex eius mutatione. et sic scientia innouationũ particulariũ vos putatis ꝙ sit diminutio. Et queadmodum, cũm nos scimus innouationes oẽs, et apprehẽdimus sensibilia oĩa, & Primũ non scit aliqd de particularibus, & nõ apprehendit aliqd ex sensibilibus, nõ erit hoc diminutio, sic scientia de vniuersalibus intellectualibus etiã possibile est vt affirmetur alteri, & non affirmatur ei: & nõ erit hoc diminutio etiam. & ab hoc non potest euadi.

AVEROES.

Ait Auer. Hęc est ratio eius, qui dicit ꝙ ipm̃ non scit nisi seipsum. Et iam recitauimus opiniones hominũ circa aggregationem eius, quod dicũt ꝙ ipsum non scit nisi seipsum, & ꝙ ipsum scit oĩa entia. & ideo dicunt aliqui famosi eorũ ꝙ Deus glo. est entia oĩa, & ipse est motor eorũ, & non oportet reiterare sermonem in hoc. & ppositiones adductę in hoc capitulo sunt famosæ topicæ: qm̃ omnes sunt in capitulo reductionis syllogismi occulti ad manifestũ, quos nõ aggregat genus, & non est inter eas cõmunicatio omnino.

Demum loquiť in hoc capitulo cum Auicenna in eo, ꝙ ratiocinatur cõtra dicentẽ ex Philosophis ꝙ ipse scit seipsum, & scit aliud. qm̃ impossibile est quin sciat id, quod fecit. & oẽs propositiones, quas recitat ex Auicẽna in cõstitutione huius opinionis, & quas facit ipse in disputatione sua, sunt assumptæ ex rebus, quæ videnť in homine: & conatur permutare eas ad Deum glo. & hoc non põt fieri: qm̃ ambę scientiæ dicuntur æquiuoce. nam id, quod dicit Auicena, ꝙ oẽ intelligens, à quo emanat operatio vna, ipsum scit operationẽ illam, est propositio vera: sed non modo scientiæ hominis de re, quã intelligit. qm̃ intellectus hominis perficit seipsum cum eo, quod apprehendit, & intelligit, & patiť ab eo. & causa passionis ab eo est consyderatio in intellectu. & propositiones, quæ sunt in hoc genere, arguit cõtra eas Alga. nam omne intelligẽs ex hominibus aliquam operationem, & sequitur ex illa operatione alia operatio, & ex secunda tertia, & ex tertia quarta, nõ oportet vt sciat agens intelligens cõsecutiones, quę consequuntur ex operatione eius prima, & dicitur ei ꝙ hoc reperitur ei, qui operať voluntarie. & quõ sequitur, cũm ponitis sciens, quod nõ operatur volũtarie? & dixit hoc, qm̃ id, quo sustentatus est, est qm̃, cũm affirmať scientia in Deo glo. affirmatur ei volũtas. Et ideo dixit hoc sequitur, à quo non potest euitari, idest quin sequatur vt Primum non sit apud eũ intelligens de alio nisi operationem, quæ cõsecuta est primum, & est causa secunda, et causatum primum. & sic etiam id, quod recitauit de eo, ꝙ, si intelligeret seipsum, & nõ intelligeret aliud, esset homo dignior eo. Et causa esse eius, & apparẽtiæ, quæ est in hoc sermone, est qm̃, cũm consyderat homo duos homines, quorũ vnus non intelligit, nisi seipsum, & alter intelligit seipsum, & aliud, iudicat intellectus quòd ille, qui intelligit seipsum, & aliud, est excellentior eo, qui intelligit seipsum, & non intelligit aliud. Attamen id, cuius intellectus cum hoc intellectu dicitur æquiuoce, ex eo ꝙ vnus eorum est agens non patiens, & alius patiens non agens, non verificatur hæc permutatio. Et quoniã ratiocinatus est de mente Auicennæ cum propositione, quam concedit ipse in omni habente intellectum, & est ꝙ habens plus scientiæ est excellentius: & quod putauit de ablatione voluntatis, & ablatione innouationis est id, quod fecit eis sequi ꝙ non possunt affirmare ꝙ Primum scit aliud, quoniam scit agens, intelligẽs operatum suum, quod est aliud ab eo, ex eo ꝙ id vult, dixit ꝙ hoc inconueniens sequitur Philosophis tãtum, idest ꝙ causatum, quod est homo, sit excellentius causa, quæ est Deus glo. nam, cũm ipsi auferunt innouationẽ mundi, vt putauit, auferunt voluntatem. &, cũm aufertur voluntas, aufertur ꝙ sciat id, quod prouenit ab eo. & hoc totum iam diximus superius quòd non est verum, scilicet ablatio voluntatis à Deo glo. sed tantummodo auferunt voluntatem innouatam. Et, quoniam ratiocinatus est de mente Auicennæ propositionibus, quæ existimantur esse cõmunes duabus scientijs, & innouatæ, & antiquæ, incœpit ratiocinari cõtra eum in eo, quod dixerunt Philosophi in hoc capitulo de differentia inter duas scientias. & sequitur hoc ei in rei veritate. Et dixit quare negatis dicenti ex Philosophis ꝙ hoc nõ est additio in dignitate. nam scientia indiget ea aliud, vsq; ad finem eius, quod scripsimus. Et expositio eius est ꝙ, si omnes istæ apprehensiones sunt propter diminutionẽ in homine, Deus glo. abest ab eis, & ipse dicit Auicẽnæ. nam, sicut conuenisti cum socijs tuis ꝙ ipsum nõ apprehendere particularia nõ est propter diminutionem in eo, postquam fuit demonstratio apud te, ꝙ comprehensio particularium est propter diminutionem in comprehendente, sic priuatio apprehẽdendi aliud est propter diminutionem cõprehendentis. Et responsio huius totius est, ꝙ in scientia eius non diuidunt verum, & falsum opposita, quæ diuidũt verum, & falsum in scientia hominis. verbi gratia qm̃ homo dicitur de eo aut scit aliud, aut non scit aliud, adeo ꝙ sunt duo contradictoria: &, cũm fuerit verum vnum eorum, aliud est falsum. ipse vero Deus glo. verificatur de eo ambo simul, scilicet ꝙ sciat id, & ꝙ non sciat, scilicet nõ scit id scientia, determinante diminutionem: & est scientia humana, & tamen scit id scientia, non determinãte diminutionem: & est scientia, cuius qualitatem non comprehendit nisi ipse. & sic est de vniuersalibus, & particularibus, quæ verificantur de Deo glo. ꝙ sciat, & non sciat ea. Hoc est, quod determinãt radices Philosophorum Antiquorum eis.

Quo pacto Deus glo. scit ipsa particularia.

Qui vero distinxerit, & dixerit ꝙ ipse scit vniuersalia, & non scit particularia, non percepit opinionem eorum, & non sequitur ex radicibus eorum. nam scientię humanæ oẽs sunt passiones, & impressiones entium, & entia faciunt impressionem in eis: scientia vero Dei glo. facit impressionem in entibus, & entia patiuntur ab ea. His autẽ habitis quiescit lis inter Alga. & Philosophos in hoc capitulo, & in capitulo subsequenti. Attamen oĩno recitabimus nos hæc capitula, & ostendemus in quo appropriantur, & recitabimus id, quod dictum est superius de hoc.

Disputatio

DISPVTATIO DVODECIMA.

DE DIMINVTIONE EORVM IN ADDVCENDO RATIONEM, QVOD IPSE SCIT SEIPSVM.

ALGAZEL.

AIT Alga. Et dicamus ꝙ perfecti, quoniam sciuerunt innouationē mundi ex uoluntate eius, adduxerunt probationē ex voluntate, quòd sit sciens: & ex volūtate, & scientia simul ꝙ sit viuens: deinde mediante vita in eo, ꝙ omne viuens consyderat in se, & est viuens, necesse est ēt vt sciat seipsum. & hic discursus intellectiuus est in vltimitate declarationis. Vos vero, cùm aufertis voluntatē, & innouationem, & existimatis ꝙ id, quod emanat ab eo, emanat consecutiue p viā necessitatis, & naturæ, quid inconueniens erit, si fuerit substantia eius substantia, cuius natura est vt sit ex eo causatū primum tm̄, deinde sequitur ex causato primo causatū secundum, usq; ad cōplementum emanationis entiū: & ipsum ꝓfecto cum hoc nō consyderat seipm̄, sicut est ignis, ex quo seqtur calefactio, & Sol, ex quo sequitur lumē. & vnūquodq; eoꝝ non scit seipm̄, sicut non scit aliud, sed id, quod scit seipm̄, scit quod emanat ab eo: ergo scit aliud. & iam declarauimus ex opinione eoꝝ ꝙ ipm̄ non scit aliud: & cōclusimus ꝙ contradicētes huic cōueniunt in iudicio positionis eorum: igitur, cùm non scit aliud, nō est inconueniens vt non sciat seipsum. Si vero dicatur, omne id, quod non scit seipm̄, est mortuum, & quō Primum erit mortuum? dicimus ꝙ secutum est hoc vobis sm̄ cursum opinionis vestræ. qm̄ non est differentia inter vos, & dicentem, omne, quod non agit voluntate, & posse, & electione, & non audit, & nō videt, est mortuū: & id, quod nō scit aliud, est mortuū. &, si est possibile vt sit Primum priuatum his attributis oībus, quid indiget vt sciat seipsum. sed, si reuertuntur ad id, ꝙ omne ens mūdum à materia est itellectus ex se, & intelligit seipsum, iam declarauimus ꝙ hoc est versutia, & non est ei demonstratio. Si vero dixerint ꝙ demonstratio eius est, ꝙ ens diuiditur in viuum, & mortuum: & viuum est prius, & excellentius mortuo: & Primum est prius, & excellētius: ergo est viuens: & omne viuens consyderat seipm̄, cùm sit falsum vt in causatis ab eo sit viuens, & ipsum non sit viuens. Dicimus ꝙ hæ sunt deceptiones. qm̄ nos dicimus ꝙ non est falsum vt sequatur ex eo, quod non scit seipsum id, quod scit seipsum, mediantibus multis, aut non mediantibus. &, si falsificans hoc fuerit, qm̄ causatum esset nobilius causa, non est falsum ꝓfecto vt causatum sit nobilius causa. Præterea, quare negatis ꝙ nobilitas eius duret durante ente vniuersali per seipsum, non per scientiam suam? & hoc probatur, qm̄ aliud aliquādo scit aliqua præter se, & videt, & audit: ipsum vero glo. nō videt, nec audit. Si vero dixerit aliquis ens diuiditur ad videns & cæcum, & ad sciens & ignorās: & videns est prius: ergo Primum videt, & scit res. Dicendum ꝙ ipsi negant hoc, & dicunt non est nobilitas in visione, et scientia rerum. sed, cùm non est necessitas videndi, & sciendi, & sit substātia modo, quo sit ex ea vniuersum, in quo est scientia, & dominus visionis, sic igitur non est nobilitas in scientia substantiæ. sed, cùm fuerit principium substantiarum scientium: & hoc est nobilitas propria sibi: ergo de necessitate coguntur ad ablationem scientię eius de se ipso etiam, cùm nō significauerit aliud præter voluntatem, & non significatur per voluntatem nisi innouatio mundi, & in corruptione huius corrumpitur. hoc totum est secundum ꝙ assumit hæc ex cōsyderatione intellectus. Igitur id, quod dixerunt de attributis primi, seu de ablatione eoꝝ, non est eis ratio de eo, nisi sermo æstimatiuus, & cogitationes. et absint Legistę à talibus existimationibus. Et nō est mirandum de diminutione intellectus in attributis diuinis, & non est quid miraculosum: sed quid miraculosum est diminutio eorum in seipsis, & assumptio rationum suarum, & credulitas eorum quòd sciant hæc scientia vera cum eo, quod est in eis de subitanietate, & inuolutione.

AVEROES.

AIt Auer. Ex rebus mirādis est ratiocinatio eorum, ꝙ innouatio mundi sequit̃ vt sit ex voluntate, & tm̄ videmus ꝙ innouationes fiunt ex natura, & voluntate, & casu. quæ aūt fiunt ex voluntate, sunt res artificiales: & quæ fiunt ex natura, sunt res naturales. &, si innouatū non fieret nisi ex volūtate, tunc voluntas ingrederet̃ in definitionem eius. & notum est ꝙ definitio innouati est quod reperit̃ post priuationē: mundus autē si esset innouatus, dignius est vt innouetur, ex eo ꝙ est ens naturale ex principijs rerū naturalium, q̄ꝫ vt sit innouatus ex principijs artificialibus. & est volūtas. Attamen, cùm affirmatur ꝙ sit ab agente primo, qui elegit esse eius, potius q̄ꝫ priuationem, oporret vt sit volens. &, si volens, nō defecit quin sit eligēs esse rei volitæ, vt dixit, necesse est vt sciat: igitur cōmunicant eis Philosophi in hac radice. & sermo totus, quē recitauit de Loquentibus, est satisfaciens. quoniam in eo est similitudo rerum naturaliū rebus artificialibus. Cùm autē dixit de Philosophis ꝙ ipsi tenent quòd id, quod prouenit à Deo glo. prouenit naturaliter, est sermo corruptus de eis. & qui tenēt in rei veritate ꝙ emanatio entium sit ab eo, est profecto nobiliori modo q̄ꝫ naturaliter, & volūtate humana. nam his duobus modis euenit diminutio: & non diuidunt verū, & falsum, cùm fuerit demonstratio ꝙ impossibile est vt sit emanatio operationis ab ipso glo. emanatio naturalis non autem emanatio voluntaria, eo modo, quo intelligitur voluntas hic. nam volūtas in viuente est principiū motus. &, cū ipse Deus absit à motu, necesse est vt absit à principio motus, eo modo, quo est volens; quod apparet nobis: & est emanatio ab eo nobiliori modo hac voluntate: & nemo scit modum illum, nisi ipse glo. Et probatur ꝙ sit volens, qm̄ ipse scit duo contraria. &, si esset agens, ex eo ꝙ est sciens tm̄, operaretur duo contraria simul: & hoc est falsum: ergo necesse est vt operetur unum duorum contrarioꝝ electione. Et id, in quo inuoluūtur in hoc capitulo, est, cùm dicunt, si est agens aut est naturaliter, aut voluntarie. & ipsi quidem non intelligunt nec quid sit natura, nec quid sit voluntas. Nam natura apud Philosophos dicit̃ dupliciter. & Primo de ascensu ignis superius, & descensu lapidis inferius. & hic quidem motus prouenit ex ente, cui euenit quid accidentale, & est vt sit res extra locum suum, & est ibi cogens, quod cogit eam. & Deus glo. absit ꝙ sit huius naturæ. & Secundo proferunt etiā eam de omni potentia, à qua ꝓuenit actio intellectualis, vt sunt operationes, quæ ꝓueniunt ex artibus. & aliquis attribuit huic naturæ ꝙ sit intellectus: & aliqui dicunt ꝙ nō habet intellectum, sed operatur naturaliter. Attamē ipsi dicunt ꝙ prouenit ex intellectu, qm̄ assimilant eam rebus artificialibus, quæ mouentur ex seipsis, & emanāt ab eis operationes proportionatę, & ordinatę. Et ideo dicit Aristo. princeps Philosophorum, manifestum est ꝙ natura intellectus dominatur toti. & q̄ꝫ maxime est remota hæc credulitas ab eo, quod dicit Alga. Qui

autem

autem ponit propositionem vniuersalem, quòd sciens seipsum scit aliud, quod emanat ab eo, sequit ei ꝙ qui non scit aliud, non scit seipsum. Et, quoniã iam destruxit sermonem Auicennę, cùm dixerit ꝙ ipse scit aliud, cum eo, quod adduxit cõtra eum ex rationibus Philosophorum, in hoc sequit ei vt primum nõ sciat seipm: & consequens est verum. Quod aũt recitauit ex Philosophis de rationibus productis ab eis in hoc capitulo, cùm dicunt ꝙ ne sciens se ipsum est mortuum, & Primum impossibile est vt sit mortuum, est sermo satisfaciens, cõpositus ex propositionibus famosis. nã quod non est viuens, non est mortuum. nisi id, cuius natura est habere vitam, nisi intellexerit per mortuũ id, quod significat dictio inanimatum. & tunc diuidit verum & falsum. nam omne ens aut erit viuens, aut inanimatũ. & hoc quidem, cùm intelligimus per vitam, illam, quę dicitur æquiuoce de æterno, & corruptibili. Et, cùm dixit si autẽ dixerint ꝙ omne, quod est remotum à materia, est intellectus in se, et intelligit ex se, iam diximus ꝙ hæc est versutia, cui non est demonstratio, Dicimus ꝙ iam diximus superius modum demonstrationis eorum in hoc, ſm ꝙ oportet, vi demonstrationis in hoc libro, scilicet ꝙ diminuitur vis eius proculdubio, prout est res, cùm extrahitur à suo loco naturali. Quod autẽ recitauit etiam ex ratione adducta contra Philosophos in hoc, cùm dicũt ꝙ ens aut erit viuum, aut mortuum: & viuum est nobilius mortuo, & principium est nobilius viuo: ergo est viuens necessario. cùm profecto intelligitur per mortuum mors ipsa, tunc propositiones famosæ veræ sunt. Cùm autem dixit ꝙ possibile est vt emanet ex eo, quod non est viuens, vita, & ex eo, quod non est sciens, scientia, & erit nobilitas principij in eo profecto, quod est principium eius vniuersale tantum, est sermo falsus. Nam, si esset possibile vt emanet ab eo, quod non est viuens, vita, erit possibile vt emanet ab eo, quod non est ens, ens: & vt emanet quodlibet à quolibet. & non erit conuenientia omnino inter causas, & causata, nec in genere dicto secundum prius & posterius, nec specie. Cùm autem dixit ꝙ, cùm dicunt ꝙ nobilius viuente est viuens, est sicut sermo dicentis id, quod est nobilius ex eis, qui habẽt auditum, & visum, habet auditum, & visum. ipsi tamen non dicunt hoc, quoniam auferunt à primo principio auditum, & visum. & queadmodum est possibile apud eos vt sit nobilius audiente, & vidente non audiens, nec videns, sic possibile est vt sit nobilius viuente, & sciente non viuens, nec sciens. Vlterius, sicut est possibile apud eos vt proueniat ex eo, quod non habet visum, habens visum, sic possibile est vt proueniat ex non habente scientiam habens scientiam. Hic sermo profecto est sophisticus, & fallax nimis. quoniam apud eos esset non habens auditum, nec visum nobilius habente auditum, & visum, non simpliciter, sed ex eo quòd habet apprehensionem nobiliorem visu, & auditu: & est scientia. Et, quoniam nihil est nobilius scientia, impossibile est vt sit non sciens nobilius sciente, siue sit principium, siue non sit principium: quoniam principia, ex quo aliquod eorum est sciens, & aliquod non sciens, impossibile est vt non sciens sit nobilius sciente, sicut est in causatis scientibus, & non scientibus. Et nobilitas principij impossibile est vt excedat nobilitatem scientiæ, nisi excedat nobilitas principij non scientis nobilitatem principij scientis. & impossibile est vt sit excessus nobilitatis principij nobilior excessu nobilitatis scientiæ. Quare necesse est vt sit principium, quod est in vltimitate nobilitatis, in vltimitate excessus, & est scientia. Timent autem homines attribuere ei auditum, & visum. quoniam sequeretur ex istis attributis vt sit animatum, sed attribuit ei lex auditum, & visum ad indicandum ꝙ ipse Deus glo. non deficit ei aliquid ex speciebus scientiarum, & doctrinę: & impossibile est facere quòd vulgus hoc intelligat, nisi per auditum, & visum. quare hęc expositio est propria sapientibus: & impossibile est vt ponatur ex capitibus, & radicibus legis communibus omnibus, vt currit cursus multarum rerum, quę attribuuntur scientiæ in lege. Et totum, quod includitur in hoc capitulo, est fallacia, & destructio ipsius Alga. nos autem reuertamur ad Deum propter vilipendium, & depressionem eius prouenientes à Sapientibus, ex eo quòd perquirunt bonum nomen in his rebus, & petimus à Deo glo. vt non ponat nos in numero eorum, qui separantur in hoc seculo ab alio seculo, & in infimo à supremo, & imprimat nobis gloriam æternã: in omnibus enim est omnipotens.

DISPVTATIO. XIII.

DE DESTRVCTIONE EIVS, QVOD DICVNT, QVOD DEVS GLO. ABSIT, IGNORAT PARTICVLARIA, DIVISA AD DIVISIONEM TEMPORIS, AD PRÆSENS, ET PRÆTERITVM, ET FVTVRVM.

ALGAZEL.

AIT Alga. Et iam cõueniunt in hoc. nã qui opinatur ex eis quòd ipse non scit nisi seipsum, non latet hoc esse ex opinione eius. & qui opinatur quòd ipse scit aliud, & est id, quod elegit Auicenna, existimauit quòd ipse scit res sciẽtia vniuersali, quæ nõ ingreditur sub tempore, & non distinguitur in præteritum, futurum, & præsens: & cum hoc existimauit ꝙ non deficiẽ scientia eius põdus grani in cœlo, & in terra, quoniam scit particularia aliqua specie. Et impossibile est quin prius intelligamus opinionem eorum. & postea dabimus operam quęstionibus, & declarabitur hoc similitudine. & est quòd Luna eclipsatur, postquam non fuerat eclipsata, & postea apparebit. nam euenient ei tria, scilicet eclipsis hora, qua non est, sed est apta vt sit: & aliquid in quo est, scilicet est in fieri: et aliqd tertium, in quo non est, sed fuerat antea. Et sic nobis secũdum hos tres modos sunt tres scientiæ diuersæ. nam nos scimus primo quòd eclipsis non est, sed erit: secundo quòd sit: & tertio quòd fuit, & non sit nunc. & hæ tres scientiæ sunt scientiæ numeratæ, & diuersæ. Et, quia veniunt successiue in subiecto, facient mutationem substantiæ scientis. nam, si sciret post apparentiam quòd eclipsis sit nunc, vt fuerat antea, esset ignorantia, non autem scientia. &, si sciret hora, qua est, ꝙ non sit, erit etiam ignorantia: & aliquod horum non erit loco alterius. Et existimauerunt quòd ipse Deus glo. non diuersificatur his tribus rebus. nam hoc inducit ad mutationem. & id, quod non diuersificatur, dispositio eius non potest credi quòd scit hæc tria. scientia enim sequitur scitum, & sciens sequitur scientiam. &, cùm mutatur scitum mutatur scientia: &, cùm mutatur scientia, mutatur sciens proculdubio. mutatio autem in Deo glo. est falsum. & cum hoc existimauerunt quòd ipse Deus glo. scit eclipsim, & omnia attributa eius, & accidẽtia eius. Attamen scientia, quæ attribuitur primo, & non mu-

tatur, exēpli gratia vt sciet ꝙ Sol sit, & ꝙ Luna sit, ex eo ꝙ pueniunt ab eo mediātibus Angelis, quos appellant ex decreto eorum intellectus abstractos: & sciet ꝙ ipsi mouentur motibus circularibus: & sciet ꝙ orbes eorum secantur in duobus punctis, quæ sunt caput, & cauda, & ꝙ reperiunt̄ aliquibus temporibus in sectionibus illis, & eclipsatur Sol, s. cùm fuerit corpus Lunæ inter eum, & oculos aspicientium, & occultat̄ Sol oculis: &, cùm trāsierit sectionē in tali spatio, vt est annus exēpli gratia, eclipsabit̄ iterum: & hęc eclipsis erit in toto, aut tertia parte, aut medietate: & durabit per horā aut duas horas: & sic in oībus tpībus eclipsis, & accidentibus eius: & nō deficit scientiæ eius aliqd. Attamen scientia eius in hoc ante eclipsim, & hora eclipsis, & post apparentiam, est eodem modo: & non diuersificatur, & non causabit mutationē in substantia eius. & sic est scientia eius in omnibus innouationibus, quę fiunt per causas. & illæ causæ habent etiam alias causas, vsquequo deueniant ad motum circularem cœlestem. & causa motus circularis est anima cœli. & causa motionis animę est desyderium assimilādi se Deo glo. & Angelis propinquis. & totum est scitum ei, scilicet est notum ei notitia quadam proportionata, & simili, in qua tempus non facit impressionem. & cùm hoc circa tempus eclipsis non dicitur ꝙ ipse scit ꝙ eclipsis sit nunc, nec scit postea ꝙ nunc apparuit. & omne, in cuius scientia necesse est relatione ad tempus, non potest cōsyderari ꝙ id sciat, quoniam causat mutationem. & hoc est ei, quod diuiditur tempore. & sic est opinio eorum in eo, quod diuiditur materia, & loco, vt sunt indiuidua hominum, et animalium. quoniam dicunt quòd non scit accidentia Socratis, Platonis, & Hippocratis: sed scit hominem absolute scientia vniuersali: & scit accidentia, & proprietates eius: & quòd oporteat vt sit corpus eius compositum ex membris, quorum aliqua sunt ad natandum, & aliqua ad ambulandum, & aliqua ad apprehendendum, & aliqua paria, et aliqua disparia: & quòd potentiæ eius necesse est vt extendantur in partibus eius. & sic sequitur omni attributo intus in homine, & extra, & omnibus passionibus eius, & attributis, & accidētibus, adeo quòd non deficit aliquid scientiæ eius: & id scit vniuersaliter. indiuiduum vero Socratis cognoscitur, & distinguitur ab indiuiduo Platonis sensu, non autem intellectu. & cognitio eius habetur ex nutu ad vnam partem. & intellectus intelligit partem absolutā vniuersalem, & locum vniuersalem. Cùm autem dicimus hoc & hoc, innuimus proportionem appropriatam huius sensibilis ad sentiens, cùm fuerit in propinquitate, aut remotione ab eo, aut in parte tali demonstrata. quare falsum est in Deo glo. Et hoc est fundamentum fidei eorum, in quo fundatę sunt omnes leges, quæ vniuersaliter tenent ꝙ, cùm Socrates exempli gratia seruierit Deo, aut fuerit ei rebellis, Deus nesciet id, quod fit ex rebus eius, quoniam ipse non scit ipsum Socratem quòd sit indiuiduū, & operationes eius innouatas, postquam non fuerint. &, cùm non sciuerit indiuiduum, non sciet res eius, & operationes eius: immo non scit hæresim Socratis, nec fidem eius: sed scit hęresim hominis, & fidem eius absolutam vniuersalem, non autem propriam indiuiduis. Etiam necesse est vt dicatur excitat̄ Propheta ad prophetiam: & ipse non scit in illa hora quòd excitetur ad eam. & sic est in omni re demonstrata. & ipse bene scit quòd hominum aliquis est, cui competit prophetia, & tamen nescit ꝙ sint tales, & tales. Propheta autem talis, indiuiduum eius non scitur ab eo: quoniam hoc habetur sensu. & res, quæ emanant ab eo, ipse nō scit eas, quoniam sunt res, quę diuiduntur diuisione temporis ab indiuiduo tali. & apprehensio earum sm̄ diuersitatem earum causat mutationem. Hoc est, quod voluimus narrare primo de permutatione opinionum eorum, & secundo quomodo intelliguntur, & postea loquemur de inconuenientibus, quæ sequuntur eis, & nunc narrabimus assimilationem eorum, & modum destructionis eius. Assimilatio autem eorum est. quoniam hæc tria sunt diuersa: & diuersa, cùm venerint successiue in eodem subiecto, necesse est vt sit in eo mutatio absq; dubio. &, si hora eclipsis scitur quòd erit vt fuerat antea, est profecto ignorans, nō sciens. si autem est sciens quòd est in instanti, & antea sciebat quòd nō est, & ꝙ ventura est, necesse est vt diuersificetur scientia eius. & diuersificatur res ipsa, & sequitur mutatio, cùm nihil sit mutatio, nisi diuersitas scientis. nam qui nō sciuerit aliquid, deinde id sciuerit, necesse est vt mutatus sit. & qui non fuerit ei scientia quòd fuerit præsens, deinde peruenit ad eum scientia, hora ipsius esse mutatus est. Et verificauerūt hoc ex eo, quòd sunt tres dispositiones. est enim dispositio, quæ est relatio indiuidualis absoluta, sicut dicimus dextrum & sinistrum. nam hoc non conuertitur ad attributum essentiale, sed est relatio absoluta. &, si mutaueris rem, quæ erat in dextro ad sinistrum, mutabitur relatio tua, & non mutabitur substantia tua in re. & hæc est permutatio relationis ad substantiam, & non permutatur substantia; & huiusmodi est, cùm poteris mouere corpora, quæ sunt ante te, & corrumpantur corpora, aut corrumpatur aliquod eorum, non mutat̄ ex hoc calor fundamentalis, nec posse tuum. quoniā posse tuum est posse mouendi corpus absolutum primo, deinde demōstratum tale, in eo ꝙ est corpus. & non erit relatio posse ad corpus demonstratum attributum essentiale, sed relatio absoluta. et priuatio eius causat ablationem relationis, non autem mutationem in re eius, qui potest. Secunda aūt est mutatio in substantia, & est ꝙ nō erat sciens & scit: & non erat potens, & potest. & hæc est mutatio. Tertia vero est quòd mutatio sciti facit mutationem scientiæ. nam verificatio substātię scientiæ, ingreditur in eam relatio ad scitum, quod habetur, cùm verificatio scientiæ talis demonstratæ sit alligātia eius cum hoc scito tali demonstrato, prout est: & alligantia eius cum eo aliter est alia scientia necessario, & peruentio eius successiue vnum post aliud facit diuersitatem in re scientiæ. & impossibile est vt dicatur quòd sit substātia scientiæ eadem. nam datur scientia quòd sit, postq̄ fuerit sciens ꝙ venturum est: deinde fit scientia ꝙ iam fuit, postq̄ est scientia ꝙ sit: ergo est eadem scientia, & æqualis, & iam permutata est relatio in ea. &, quoniā relatio est verificatio substantiæ scientię, igitur permutatio eius facit permutationem substantiæ scientiæ, & sequitur ex ea mutatio. quod est falsum in Deo glo.

Dubitatio autē est dupliciter, primo vt dicatur eis, quare negatis dicenti quòd Deus glo. habet eandem scientiam de esse eclipsis in hora tali: & hæc scientia, antequam sit, est scientia quòd futura est, & est eadem apud esse scientia in esse, & est eadem post apparentiā scientiæ in fine. & hæ mutationes conuertuntur ad relationes, quæ non faciunt permutationem in substantia scientiæ, nec facient mutationē in substantia sciētis. & hoc est positū in gradu relationis absolute. nā idem homo erit in dextra tua, deinde veniet ante te, deinde ad sinistrā tuam, & erunt tibi relationes vna post aliā, & quod mutatur est hoc indiuiduum, quod permutatur. & sic debet intelligi dispositio scientiæ Dei glo. cōcedendo ꝙ scit oīa eadem scientia antiquitate, & æternitate, & in præsentiarum, & non mutatur. & intentio nostra est auferre mutationem, ad quod conuenerunt.

Cùm aūt dicunt ꝙ de necessitate affirmationis scientiæ in eē est vt sit pſens, & cessatio postea est mutatio, non

non concedit. Et vnde sciunt hoc? Immo, si Deus glo. creauerit nobis scientiam de ambulatione Socratis in mane apud ortum Solis, & continuauerit hęc scientia, & non creauerit nobis aliam scientiam, nec ignorantiã huius scientiæ, sciremus apud ortum Solis simpliciter scientia præcedenti ambulationi eius in præsentiarũ, & postea ꝙ iã ambulauerat antea. & erit hæc scientia eadem, quę remansit, sufficiens in cõprehensione horum trium tempoꝝ: & remanebit dictum eorum, ꝙ relatio ad scitum demonstratũ tale ingrediatur in verificationem scientię: & quotienscũq; diuersificatur relatio, diuersificabitur res, cui relatio est essentialis: & quotienscunq; erit diuersificatio, & ꝓueniet vnum post aliud, erit mutatio. Et dicimus, si verificatũ fuerit hoc, vos ibitis in uia fratrum vestrorum ex Philosophis, cùm dicunt ꝙ ipse nõ scit nisi seipsum, & quòd scientia eius de seipso est ipsemet. nam, si ipse sciret hoĩem absolutum, & animal absolutũ, & inanimatum absolutum, & ista sunt diuersa sine dubio, tũc relatio ad ea diuersificatur sine dubio. quare non verificatur in eadẽ scientia ꝙ sit diuersorum. nam relatum est diuersum: & relatio est diuersa: & relatio ad scitum est essentialis scientiæ: igitur hoc faciet numerationem, & diuersitatem, nõ numerationem tãtum cum assimilatione. nam similium aliqua sunt, quę procedunt processu aliquorum: & scientia de animato non procedit processu scientiæ de inanimato, nec scientia de albedine procedit processu scientiæ de nigredine: ergo sunt diuersæ. Præterea hæ species, & genera, & accidentia vniuersalia sunt infinita, & sunt diuersa: igitur scientiæ diuersæ quomodo comprehenduntur sub eadem scientia? Vlterius hæc scientia est substantia scientis, absq; eo ꝙ addat ei aliquid, vellem scire quomodo permittit sciens, cùm imaginatus fuerit identitatem sciẽtiæ in eadem re, cuius dispositiones distinguuntur in præteritum, futurum, & præsens: & non imaginatus est identitatem sciẽtiæ alligatæ in omnibus generibus, & speciebus diuersis? & diuersitas, et distantia inter genera, & species distantes est maior diuersitate, quæ est inter dispositiones eiusdem rei, quæ diuiditur diuisione temporis ad pręteritum, præsens, & futurum. &, cùm hoc non facit numerationem, pluralitatem, & diuersitatem, quomodo illud faciet numerationem, & diuersitatem? & quotienscunq; affirmabitur demonstratiue diuersificari tempus absq; diuersitate generum, & specierum, & ꝙ hoc non faciet numerationem, & diuersitatem: ergo hoc etiam nõ faciet diuersitatem, & numerationem. &, cùm non fecerit diuersitatem, erit profecto comprehensio totius eadem scientia continuata ab antiquo, & in æternum. & hoc non facit mutationem in substantia scientis.

AVEROES.

AIt Auer. Fundamentum huius quæstionis est assimilatio scientiæ Dei glo. scientiæ humanæ, & comparatio vnius duarum scientiarum alterĩ. nam comprehensio hominis indiuiduorum est per sensus: & comprehensio entium vniuersalium est per intellectum: & causa comprehensionis est ipsummet comprehensum. & non dubitatur de mutatione comprehensionis, cùm mutentur comprehensa, & numeratione eius, cùm numerentur. Attamen responsio eius in hoc est quòd possibile est vt sit hic scientia, ad quam erit proportio scitorum proportio relationum, in quorum substantia non sunt relationes, sicut est dextrum, & sinistrum in habẽte dextrum, & sinistrum est quid, quod non intelligit in natura scientiæ humanæ. & ista contradictio est contradictio vera sophistica. Secunda vero contradictio, & est cùm dixerit quòd qui dicit ex Philosophis ꝙ ipse scit vniuersalia, sequitur ei, cùm concesserint in scientia eius numerationem specierum, vt concedant numerationem indiuiduorum, & numerationem rerum eiusdem indiuidui, est cõtradictio sophistica etiam. nam scientia indiuiduorum est sensatio, aut imaginatio: scientia vero vniuersalium est intellectus. & innouari indiuidua, aut res indiuiduorum causat duo, scilicet mutationem cõprehensionis, & numerationem eius: scientia vero specierum, & generum nõ causat mutationem. nam scientia eorum est permanẽs, & innouantur scientia comprehendente ea, sed cõmunicãt scilicet vniuersalia, & particularia in numeratione. Cùm autem dixit ꝙ qui ponit ex Philosophis vnã scientiam simplicem, comprehendẽtem genera, & species, absq; eo ꝙ sit ibi cõtradictio, & diuersitas, quam facit diuersitas generum, & specierum, & distantia eorum abinuicem, sequeretur ei vt concedat vnam scientiam comprehendẽtem indiuidua diuersa, & res vnius indiuidui diuersas. & est sicut dicens ꝙ, si reperitur intellectus cõprehendens species, & genera, & est vnus, sequeretur de necessitate vt reperiatur genus vnũ simplex, comprehendens indiuidua diuersa. Attamen est sermo sophisticus: quoniam nomen scientiæ dicitur de eis æquiuoce. Et, cùm dicit ꝙ numeratio specierum, et generum facit numerationem in scientia, est verum. & propter hoc verificantes ex Philosophis nõ ponunt scientiam ipsius Dei glo. de entibus, non vniuersalem, nec particularem. nam scientia, cui hæc eueniunt, est intellectus passiuus, & causatus: primus vero intellectus est actus purus, & causa. & non comparatur scientia eius scientiæ humanæ, & aliquo modo non intelligit aliud præter se, ex eo quòd est scientia non passiua, & aliquo modo intelligit aliud pręter se, ex eo quòd ipsemet est scientia actiua. Et declaratio opinionis eorum est. quoniam, cùm sciuerint demonstratiue quòd ipse non intelligit nisi seipsum, necesse est vt substãtia eius sit intellectus. &, quoniam intellectus, in eo quòd est intellectus, est alligatus ei, quod est, nõ autem ei, quod non est: & qui constituerit demonstrationem quòd nõ reperiuntur nisi hæc entia, quæ nos intelligimus, non est dubium quòd alligatur eis intellectus eius. &, cùm necesse fuerit vt alligetur his entibus, aut alligabitur eis modo, quo alligata est eis scientia nostra, aut alligabitur eis altiori modo, quàm sit alligantia scientiæ nostræ eis: alligari autem eis scientiam eius modo, quo alligatur scientia nostra, est falsum: ergo sequitur vt sit alligatio scientiæ eius eis modo altiori, & esse perfectiori, quàm sit esse, quo erit alligantia scientiæ nostræ eis. nam scientia vera est, quę conuenit ipsi esse. &, si scientia eius est nobilior sciẽtia nostra: igitur scientia ipsius Dei glo. est alligata enti modo altiori, quàm modus, quo alligata est ei scientia nostra. Igitur enti sunt duæ entitates, entitas nobilis, & entitas ignobilis: et entitas nobilis est cã ignobilis. & hoc est id, quod dicunt Antiqui ꝙ Deus glo. est oĩa entia: & est motor, & agens eorum. & ideo dixerunt principales Sophiorum, non est ipse nisi ipse. Attamen hoc totũ est ex noticia ꝓfundatorum in scientia. & hoc nõ debet sibi nec compellere hoĩes, vt huic credant. & ideo nõ est ex doctrina legali. et qui constituerit id extra locum suum, errauit, sicut qui celauerit eum, cui cõpetit, malefacit. Quòd autem idẽ habeat gradus entitatis, est notum ex anima.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secunda autem dubitatio est, vt dicatur quid prohibet secundum radices vestras quin sciat hæc particularia, licet mutaretur? & quare non creditis quòd hæc species mutationis non sit falsa ei? vt opinata est quædam secta ex Matazela, quòd scientiæ eius de innouationibus sunt innouatæ: & vt crediderunt Carmei ex recentioribus ꝙ sit subiectum innouationũ. & non negat hoc eis vulgus homi-

tium veritatis, nisi ex eo, ꝙ mutatum non euadit à mutatione. & quod non euadit à mutatione, & innouationibus est innouatum, & non est antiquum. vos vero, vestra opinio est ꝙ mundus est antiquus, & ꝙ nō euadit à mutatione. &, cùm intelligitis antiquū mutabile, nihil prohibet vobis ab hac credulitate. Si autē dixerit abstinuimus nos ab hoc, qm̄ scientia, quæ innouatꝰ in se, aut fit ex se, aut ex alio. & falsum est vt fiat ex se. nā nos iam declaramus quòd antiquū non emanat ab eo innouatum: & nulla erit actio, cùm non fuerit agens: causat enim mutationem. & iam adaptauimus hoc in disputatione de nouitate mundi. si vero hoc prouenerit ei ex alio, quomodo aliud faciet impressionē in eo, & cum mutabit? adeo quòd mutabuntur res eius modo subiectionis, & violentiæ ex alio. Nos autem dicimus quòd vtraque partium non est falsa secundum radices vestras. nā, cùm dicitis quòd sit falsum vt emanet innouatum ab antiquo, iam nos destruximus hoc in illa disputatione: & præcipue, cùm apud vos nō erit falsum vt emanet ab antiquo innouatum, quod erit principium innouationum, & conditionando falsitatem, quòd sit principium in his innouationibus, non habentibus causas innouatas in infinitum, sed deuenient mediante motu circulari ad aliquod antiquum, quod est anima orbis, & vita eius, & anima orbis antiqua: & motus circularis antiquus fit ex eo, & quælibet pars motus innouatur, & finietur: & quicquid est post eum innouatur proculdubio: igitur innouationes proueniunt ab antiquo apud vos. Quare, cùm consyderentur res antiqui consyderatione emanationis innouationum ab eo continue, sicut consyderantur res motus, ex eo ꝙ emanat ab antiquo æqualiter, declarabitur, ꝙ quælibet secta eorum bene scit ꝙ possibilis sit emanatio, innouata ab antiquo, cùm emanauerit proportionabiliter. & continue igitur erunt scientiæ innouatæ huius speciei. Secunda vero pars, & est emanatio huius scientiæ in eo ex alio, dicimus in ea, quare est falsum hoc apud vos? & non sunt in eo, nisi tria: quorū Vnum est mutatio. & iam declarauimus ꝙ bene est s̄m radices vestras. Secundum aūt, ꝙ mutatio sit causa mutationis alterius, quod non est falsum apud vos, & erit innouatio rei causa innouationis scientiæ, sicut vos dicitis quòd representari hominem coloratum in frontispicio pupillæ videntis sit causa impressionis similitudinis hominis in tunica pupillæ, cum mediatione aeris cristallini inter pupillam, & visum. &, cùm sit possibile vt inanimatum sit causa impressionis figuræ in pupilla, & est res visionis, sic non erit falsum, vt sit innouatio innouationum causa ad proueniēdum scientiæ primi in eas. nam virtus visiua, sicut est disposita apprehensioni, & erit inuentio hominis colorati cum ablatione velaminis intermedij causa proueniendi cōprehensionis, sic ēt erit substātia primi principij apud vos apta ad recipiēdum scientiam, & exitum à potentia ad actum, cùm fuerit in esse hoc innouatum. &, licet fuerit in eo mutatio antiqui, antiquum quidem mutabile nō est falsum apud vos. Si vero opinati fueritis ꝙ hoc est falsum in necessario in esse, vos profecto nō habetis demonstrationē de necessario in esse ꝙ sit de necessitate, nisi de cessatione processus causarum, & causatorum, vt diximus antea. & iam declarauimus ꝙ cessatio processus sit possibilis in antiquo mutabili. Et tertium, quod hoc includit, & est ꝙ antiquum sit mutabile ex alio, & ꝙ hoc faciat seruitutem, & dominium alterius ei, dicitur eis de hoc, quare hoc est falsum apud vos, et est vt ipse sit causa innouationis innouationum mediantibus medijs, deinde erit innouatio innouationum causa innouationis scientiæ eius de eis, & quasi ipse est causa prouentionis scientiæ in eo, attamen cum medijs? Et, cùm dicitis quòd hoc assimilatur seruituti, dicimus quòd sic. & id quidem sic erit, quoniam est cōueniens radicibus uestris, cùm opinati fueritis quòd quicquid prouenit ab ipso Deo glo. prouenit consecutiue, & naturaliter, & non est ei posse ad nō agendum. & hoc etiam assimilatur speciei seruitutis. & innuit ꝙ sit quasi coacte ad id, quod prouenit ab eo. Si vero dixerit hoc non esse coacte: quoniam perfectio eius est vt sit ordinator omnium rerum, dicimus quòd hoc nō est seruitus: quoniam perfectio eius est vt sciat omnia. Et, si dixerimus quòd prouenit nobis scientia copulata omni innouato, erit profecto hoc nobis perfectio, nō autem diminutio, & seruitus. & sic erit de Deo glo. & ipse glo. bene scit.

AVEROES.

AIt Auer. Summa huius contradictionis primæ Philosophis, quæ est cōtradictio secundum sermones eorum, non secundum rem ipsam, est vt dicatur eis, ex radicibus quidē vestris est quòd sit hic antiquum, in quo veniunt innouationes, & est orbis. quare ergo negatis quin sit antiquum primum subiectum innouationum? Assaria autem secta hoc negauit: quoniam omne id, in quo sunt innouationes, apud eos est innouatum. Attamen hęc est contradictio topica. nam innouationum aliquæ sunt, quæ non sunt in antiquo, & sunt innouationes, quæ mutant substantiam subiecti, in quo fiunt: & aliquæ sunt, quæ sunt in eo, & sunt innouationes, quæ non mutant substātiam subiecti. sicut motus localis in corpore mobili, & sicut cristallinitas, & illuminatio. & antiqui quoq; aliquod est, in quo non est motus omnino, neq; mutationes penitus: & est id, quod non est corpus. & aliquod est, in quo est aliquis motus, & est antiquum, quod est corpus, vt sunt corpora cœlestia. &, cùm hæc distinctio ponatur à Philosophis, igitur hæc contradictio est contradictio inanis, quoniam loquimur de antiquo, quod non est corpus. Et, quoniam adduxit hanc contradictionem Philosophis, adduxit etiam responsionem Philosophorum huic. Et summa eius est, quoniam ipsi negauerunt quòd sit ei scientia innouata. nam scientia innouata ei aut erit ex seipso, aut ex alio. si ex seipso, igitur fit ab antiquo innouatum: & ex radicibus nostris est vt non emanet ab antiquo innouatum. Ipse vero contradicit eis, dicens quòd non emanat ab antiquo innouatum, cùm ponunt orbem antiquum, &, cùm ponunt innouationes emanare ab eo. Et responsio eorum huic est, quòd in innouatum impossibile est apud eos vt emanet ab antiquo absoluto, tamen possibile est ab antiquo essentialiter, & in innouato quo ad motum suum, & est corpus cœleste. quare erit apud eos quasi medium in rei veritate inter antiquum absolutum, & innouatum absolutum: nam aliquo modo est antiquum, & aliquo modo est innouatum. Et hoc quidem medium est motus circularis cœlestis apud eos, qui est antiquus quo ad speciem, innouatus vero quo ad partes: et in eo ꝙ est antiquus prouenit ab antiquo, & ex parte partium innouatarum emanāt ab eo innouationes infinitæ. Philosophi autem negauerunt esse innouationes in Primo: quoniam non est corpus: & innouationes non inueniuntur nisi in corpore. nam receptio non reperitur apud eos, nisi in corpore: remotum vero à materia nihil recipit. Summa autem eius contradictionis secundæ parti argumenti eorum, & est ꝙ prima causa non erit causata, est quoniam possibile est vt sit scientia eius, similis scientiæ humanæ, scilicet ꝙ scita sint causa scientiæ eius, & innouatio eorum causa innouationis scientiæ ab eis: sicut visibilia sunt causa apprehensionis visus, & intellecta causa comprehensionis intellectus: adeo quòd erit secundum hoc,

cum

cùm fecerit entia, & creauerit ea, causa comprehensionis eorum, nō quòd causa creationis eorum sit scientia eius. & hoc profectò est falsum apud Philosophos, scilicet vt sit scientia eius, sicut scientia nostra. nam sciētia nostra est causata ab entibus: scientia vero eius est causa eorum. & impossibile est vt sit sciētia antiqua, prout est scientia innouata. & qui credit hoc ponit profectò Deum glo. hominē æternum: hominē vero Deum generabilem & corruptibilem. demum iam declaratum est supius ꝙ dispositio in scientia Primi est opposita dispositioni scientiæ humanæ, s. ꝙ scientia eius est agens entium, non aūt ꝙ entia agant scientiam eius.

DISPVTATIO .XIIII.

DE DIMINVTIONE EORVM IN CONSTITVENDO RATIONEM, QVOD COELI SINT ANIMATI, SERVIENTES DEO GLO. MOTV CIRCVLARI EORVM, ET QVOD MOVEANTVR VOLVNTARIE.

ALGAZEL.

AIT Alga. Et etiam dixerunt ꝙ cœli sunt animati, & ꝙ habēt animam, cuius proportio ad corpus cœli est sicut ꝓportio animæ nostræ ad corpus nostrum. &, sicut corpora nostra mouenē voluntarie ad partem voluntatis nostræ, & ad motum animę, sic etiā cœli. et ꝙ motus cœli simpliciter, & essentialiter seruit domino mundi, modo, quem narrabimus. Dixit & opinio eorum in hac disputatione est, quæ non potest euitari. & nos non disputabimus ad reprobandum eam. nam Deus glo. potest creare vitam in omni corpore: & fortitudo corporis non pōt euitare quin sit animatū, nec quin sit rotundum. nam figura appropriata non est cōditio vitæ, cùm animalia cum diuersitate figuræ eorū cōmunicant in receptione vitæ. sed nos disputabimus de diminutione eorum in scientia huius rei ratione intellectus. & hoc profectò, si esset verum, ipsi quidem id non apprehendunt nisi Prophetæ, quorum animæ requiescant in pace, cū diuinitate Dei glo. aut prophetia: ratiocinatio vero intellectus ad id nō perducit. Verūtamen non negatur ꝙ possit sciri hoc ratione, si reperiretur ratio, aut hoc bene erit fortunato viro: sed dicimus ꝙ ea, quam posuerunt rationem, non cōuenit nisi ad habendum existimationem, ꝙ autē adipiscatur veritatem determinatam, et sententiā meram non. Imaginatio autem eorum est, quia dixerunt cœli mouentur: & hæc est propositio sensui manifesta. & omne corpus mobile habet motorem: & hęc est propositio intellectu cognita. nam, si corpus esset mobile, ex eo ꝙ est corpus, esset profectò omne corpus mobile. & omnis motor aut prouenit à substātia eius, quod mouetur naturaliter, vt est motus lapidis deorsum, & voluntate, vt est motus animalis cum posse, aut erit motor ab extra, sed mouet violenter, sicut est impulsio lapidis sursum. Et omne, quod mouetur ex re existenti in seipso, aut non apprehendit hanc rem in motu: & nos appellamus eam naturā, vt est motus lapidis deorsum: aut apprehendit eam: & nos appellamus eam voluntariam, aut animalem. Motus aūt vniuersalis circularis est his distinctionibus inter negationem, & affirmationē, aut violentus, aut naturalis, aut voluntarius. &, cùm destruantur duę partes, remanet tertia. & impossibile est vt sit violētus, quoniam motor inclinans aut erit aliud corpus, quod mouetur voluntarie, aut violenter, & finiet proculdubio ad voluntatē. & quotienscunq; affirmabitur in corporibus cœli mobile voluntarie, iam habemus intentum, & ad quid ponuntur motus violenti. & in fine impossibile est quin deueniamus ad voluntatem: aut dicatur ꝙ mouētur violenter, & Deus glo. est, qui mouet eos immediate, quod est falsum. nam, si mouerentur ab eo, in eo ꝙ sunt corpus, & in eo ꝙ sunt creaturæ eius, sequeretur vt moueatur omne corpus. & impossibile est quin approprieē motus aliquo attributo, quo discernantur ab alijs corporibus. & hoc quidē attributum est mouens propinquū aut voluntarie, aut naturaliter. & impossibile est vt dicaē ꝙ Deus glo. sit motor eorum voluntarie: quoniā voluntas proportionatur corporibus eadem proportione. & quare est aptum hoc corpus præcipue ꝙ velit id mouere, & non aliud? & impossibile ē vt sit hoc existimatiuo iudicio. nam hoc eē falsum diximus in disputatione de creatione mundi. Et, cùm ꝓbatum fuerit ꝙ hoc corpus necesse est vt sit in eo aliquid, quod sit principiū motus, destructa est prima pars, & est ponere motum violentū: remanet ergo vt dicatur ꝙ est motus naturalis. quod quidem est impossibile. nam naturalis tantum nō erit causa motus. moueri enim nihil aliud est nisi recedere ab vno loco, & petere alium locum. locus autē, in quo est corpus, si esset ei conueniens, non moueretur ab eo. Quare nō mouetur vter plenus aere in superficie aquarum. &, cùm plenus fuerit aqua, mouetur in superficie aquæ? nam inuenit locum conuenientē, & quiescit in eo. & natura est fixa. & ideo, cùm ꝑmutatum fuerit ad locum non conuenientē ei, recedit ab eo ad conuenientem, sicut recedit à medio aquæ ad terminū aeris. motus vero circularis non potest consyderari ꝙ sit naturalis. nam quicunq; locus aut vbi ponatur, à quo recedit, ad eum redit. & is, à quo fugit, à nobis naturaliter, non quęritur naturaliter. & ideo non ibit vter aeris ad intus aquam, nec lapis it post quietem supra terram, & tendit ad aerem: ergo non remanet nisi tertia pars, & est motus voluntarius.

AVEROES.

AIt Auer. Quod autem posuit Alga. in hoc sermone, quòd omne, quod mouetur, aut mouēē ex se, aut mouetur ex corpore ab extra: & hoc est, quod appellatur violentia, est notum per se. Quòd aūt omne, quod mouetur ex se, nō est motor in eo, nisi motum, est quid non notū per se, sed est famosum. Philosophi autē laborant in demonstratione, ꝙ omne motum, quod mouetur ex se, habet motorem repertum in eo, qui est diuersus à moto, & fecerunt alias propositiones notas ex seipsis, & propositiones, quæ sunt conclusiones aliarum demonstrationum, et est quid, quod habetur ex libris eorum. Et sic etiam non est notum per se ꝙ omne motum, quod mouetur à motore ab extra, finitur ad motum ex seipso. Et istæ propositiones, quæ positę sunt hic, ꝙ sint propositiones notæ ex se, sunt in eis ex ambabus speciebus simul, scilicet aliquæ sunt, quæ sunt conclusiones, & aliquæ, quæ sunt notæ ex se. Quòd autem motum ex se, non ex corpore ab extra, sit motum aut ex se, & natura sua, aut ex principio in eo: & impossibile est vt moueatur ex alio, quod non sentitur, nec cōprehenditur sensu, quod est distinctum ab eo ab extra, ac si diceres id, quod non est corpus, est quid notū per se. & iā laboramus in hoc libro in declarando hoc, s. ꝙ, si sic esset, non erit motus sursum dignior in igne, ꝙ̄ terra. & hoc est notum per se.

Quòd autẽ non moueatur ex se, & natura sua, apparet in rebus, quę mouentur aliqñ, & quiescunt aliqñ. nam id, quod est naturaliter, non habet agere duo cōtraria: in rebus vero, quæ apparent sensu moueri cōtinue, necesse est fieri demōstrationem. Id aũt, quod posuit hic in hoc sermone, ꝙ motũ ex se mouetur ex principio in eo, quod appellat̃ natura, aut principio, quod appellat̃ anima, & electio, est verũ, cùm probauerit ꝙ nō sit hic aliquid, quod mouetur ex se. Id vero, quod posuit, ꝙ principium appellatũ natura, non mouetur ex se in loco, nisi cùm locus fuerit non conueniens ei: nã tunc mouetur ad locum sibi conuenientem, in quo quiescit: est verũ. sed id, quod posuit ẽt, ꝙ motum circulariter non habet locum non conuenientem, & conuenientem, & permutat̃ ab vno ad aliud non in toto, nec in partibus, est quasi notũ per se, & facile cōprehenditur. & recitauit in hoc sermone aliquid suæ consyderationis, & declarationis. quare necesse est vt nō moueatur naturaliter, cùm intelligimus per naturã hoc, quod ipse imaginatus est. Et sic id, quod posuit, ꝙ, cùm non mouet̃ naturaliter, mouetur ab aĩa, aut potentia simili aĩę, apparet ex eo, ꝙ ipse tenet ꝙ aĩa in corporibus cœlestibus non dicit̃ de eis nisi æquiuoce. & plurimũ, quod appellant sapientes nomẽ naturæ, est super oẽm potentiam, quæ agit actione intellectuali, s. currit cursu ordinis, & proportionis, quæ est in rebus intellectualibus, sed auferunt à cœlo talem potẽtiam vilem, cùm fuerit ipsum apud eos id, quod tribuit hanc potentiam regitiuam oĩbus entibus. Attamen hic sermo, quem hic recitat ex propositionibus nostris, est topicus, ex eo ꝙ assumpsit in eo plurimum eius, quod est conclusio demōstrationis, ꝙ sit notũ per se: & ex eo ꝙ assumpsit in eo pro opposito id, quod non est oppositum. & est topicus, quoniã propositiones eius sunt probabiles, & famosę. & hæc quidem via in declarando ꝙ corpus cœleste sit corpus aĩatum, est via Auicennę. Antiqui vero habẽt in hoc viam magis efficacem, & magis lucidam.

ALGAZEL.

Ait Alga. Quæstio autẽ est vt dicamus, nos consyderamus tres consyderationes, pręter opinionem vestram: in quarum destructione non est demonstratio. Prima quidem, cùm consyderauimus motum cœli violentum ex alio corpore, quod id mouet continue: & hoc corpus mouens non erit rotundũ, nec comprehendens, nec cœlum: igit̃ est falsum dictum eorũ, ꝙ motus cœli est voluntarius, & ꝙ cœli sunt animati. & hoc, quod diximus, est possibile, & non est in negatione eius, nisi negatio simpliciter.

AVEROES.

Ait Auer. Hoc est falsum. quoniam declaratum est apud eos ꝙ extra cœlum non est aliud corpus, nec possibile est vt sit infra cœlum. nam illud corpus, si mouet, impossibile est quin moueatur. et reuertitur interrogatio.

ALGAZEL.

Ait Alga. Secunda vero est vt dicat̃ ꝙ motus est violentus, & principium eius est voluntas Dei glo. nam nos dicimus ꝙ motus corporis grauis deorsum est violentus, & fit, qm̃ creat Deus glo. motum in eo. & sic dicitur de aliis motibus corporũ, quæ non sunt animalia, & remanet quæstio eorũ, quare voluntas appropriata est eis, & cũ alia corpora communicant cum eis in corporeitate, & non appropriantur in genere. & iam declarauimus ꝙ voluntas antiqua, eius moris est appropriare rem pręsimili: & ipsi necessitati sunt confiteri attributum tale, cùm consyderatur pars motus circularis, & locus poloꝝ, & puncta. & nō reiterabimus id. Sermo aũt breuis circa id, quod negauerunt de appropriatione corporis ex alligãtia voluntatis in eo absq; distinctione attributi, quod conuertitur cōtra eos in distinctione illius attributi, est ꝙ nos dicimus quare cognoscit corpus cœli tali attributo, quo distinguit̃ ab alio ex corporibus? & alia corpora sunt ẽt corpa: & quare euenit ei id, quod non euenit alteri. Nã deuenire hoc ex alio attributo facit interrogare in illo attributo alio: & sic in infinitum. & indigent demum deuenire ad iudicium voluntatis, & ꝙ in principiis sit aliquod discernens rem à simili. & appropriat ipsam attributo prę ceteris similibus.

AVEROES.

Ait Auer. Quòd aũt lapis moueatur deorsum ex attributo, quo creatus est, & sic ignis sursum, & ambo attributa sunt cōtraria, est quid per se notũ. & contradicere huic est temeritas. & multo plus vt dicatur ꝙ voluntas æterna faciat motum continuũ absq; actione, quam agat in eo volens, & ꝙ hoc nō sit elementale in natura sua, & appellatur violentia. nam, si hoc sic esset, non esset rebus natura oĩno, nec verificatio, nec definitio. qm̃ notum est per se ꝙ differũt naturæ rerum, & definitiones earum pp differentiam operationum eaꝝ: sicut est notum per se ꝙ oĩs motus violentus corpori erit ex corpe ab extra. et hic sermo nihil est. Cùm autẽ dixit ꝙ ponere actionem entis pcedentis ab eo determinat attributũ proprium, interrogatio remanet de hoc attributo: et est quare appropriat̃ huic enti, præter id, quod est ex genere eius? verbi gratia ignis, & terra cōmunicant in corporeitate, & receptione, sed differũt attributo addito corporeitati, sequit̃ ei vt dicatur quare appropriat̃ attributum ignis igni? & attributum terræ terræ? & quare nō fuit econtra? Hic quidẽ est ex sermone eius, qui nō ponit attributis ipsis subiectum, pprium, sed pōt euenire oẽ attributum cuilibet ei, cui attribuit̃. & dicens hoc, etiã aufert definitionem, & aufert differẽtiam subiectorum. appropriatio enim eoꝝ attributis, ppriis est causa prima appropriandi entia attributis propriis. & hęc positio est ex radicibus sectæ Assariæ, qua conati sunt destruere scientiam legis, & intellectus, & demum intellectum ipsum.

ALGAZEL.

Ait Alga. Tertia vero est, vt concedatur ꝙ cœli appropriati sunt attributo, & illud attributum est principium motus, vt crediderunt de descẽsu lapidis deorsum: sed nō consyderant hoc in eis, sicut in lapide. Et, cùm dicunt ꝙ id, quod quęrit̃ naturaliter, non est id, à quo fugitur naturaliter, est error. qm̃ non est ibi differẽtia numero apud eos, sed corpus est vnũ, & motus circularis est vnus: & corpus non habet partem in actu, nec motus habet partem in actu, sed distinguuntur imaginatione. & nō est ille motus, quia quærit locum, nec quia fugit à loco. & possibile est vt creet corpus, & in se sit aliquid determinans motum circularem, & ipsemet motus hoc determinat, non aũt ꝙ determinet ille motus quærere locum, deinde erit motus ad perueniẽdum ad eum. Et, cùm dicitis ꝙ omnis motus est ad perquirendũ locum, aut ad fugiẽdum ab eo, cùm fuerit violentus, est ac si poneretis quęrere locum determinatum à natura ipsa, & poneretis motum non intentũ in se ipso, sed sequitur eam, nos aũt dicimus nō negat̃ ꝙ sit motus ipsummet determinatũ, non pquisitio loci: qro quid reddit hoc falsum. Et declaratio eius, quod dixerunt, quod reputatur esse fortior alia concessione, nō debemus sententiare ex hoc ꝙ auferat̃ aliud. igit̃ iudicium in sentẽtiando ꝙ cœli sunt animati est pura versutia, non habens quidem sustentaculum.

AVEROES.

Ait Auer. Cùm autẽ dicunt ꝙ hic motus non est ex potentia naturali, simili potẽtiæ naturali terræ, & ignis, est verũ. Et hoc manifestum est ex eo, quod

ꝯ, quod dixerunt, ꝙ illa potentia est desyderium loci conuenientis corpori, cuius esse est per illam potentiã: corpus vero cœleste, cũ omnis locus sit conueniens ei, ideo non mouetᷣ tali potentia. & ideo appellant Sapientes talem potentiam, nec grauem, nec leuem. Si autem hæc potẽtia est cum cõprehensione, aut sine cõprehensione, et, si est cum cõprehensione, quo nã modo cõprehẽsionis est declaratum est alibi. Et declaratio huius est vt dicamus. Prima aũt cõsyderatio est vt ponamus motorẽ cœli aliud corpus, non cœleste, est nota destructio eius ex seipsa, aut propè notitiam ex seipsa. Nam hoc corpus nõ potest mouere corpus cœleste circulariter, nisi ꝙ ipsum moueatᷣ ex se, ac si diceres homo, aut angelus id reuoluit ab oriente in occidens. &, si hoc esset, erit hoc corpus animatũ, aut infra mũdum, aut extra. & falsum est vt sit extra, nam extra mundũ nõn est locus, nec vacuum, vt declaratũ est in multis locis. & oportet etiã, cùm mouerit istud corpus, vt firmetᷣ sup aliud ibi quiescens, & illud corpus sit quiescens super aliud, & ꝓcedet in infinitum. & est falsum ẽt vt sit infra mundum. nam, si hoc esset, cõprehenderetᷣ sensu. omne enim corpus infra mundũ est sensibile. & indigeret ẽt alio corpore, quod cõtineat ea, ꝑter id, quod ea reuoluit, aut id, quod reuoluit ea, est id, quod continet ea: & cõtinens indigeret continente. & necesse esset vt sit numerus corporum animatoꝶ, quæ mouenᷣ numero motuum corpoꝶ cœlestium. Et interrogaᷣ ẽt de istis corporibus an sint cõposita ex elementis quatuor, & erũt generabilia & corruptibilia, an simplicia. si erunt simplicia, quæ est natura eoꝶ. & hoc totum est falsum. & præcipue apud eum, qui sciuerit naturã corporũ simplicium, & sciuerit numerum eorũ, & numerum specierũ corporum cõpositoꝶ ex eis. & incũbere huic in hoc loco nihil est. Et iam declaratũ est demonstratiue in multis locis ꝙ hic motus nõn est violentus, nam est principium oĩum motuum, & eo mediante influit vita oĩbus entibus, quãto magis motus c. Secunda vero consyderatio, & est ꝙ motor eoꝶ sit Deus glo. absq; eo, quòd creat in eis potentiã, qua mouenᷣ, est etiã sermo turpis nimis, ꝓhibitus, & distans ab eo, quod intelligit hõ: & est similis dicenti ꝙ Deus glo. tangit oĩa, quæ sunt hic, & mouet ea. & quod cõprehenditur ex causis, et causatis est falsum: & erit homo homo, non modo, quo creauit eum Deus: & sic alia entia. Et destructio huius est destructio intellectorum. nam intellectus cõprehendit res ex parte earum causaꝶ. & est sermo similis sermoni dicentis ex antiquis ꝙ Deus est in omni re, & sunt pueri. & loquemur cum eis in loco, vbi recitabimꝰ destructionem causaꝶ, & causatorum. Tertia vero consyderatio currit cursu naturæ, & est vt ponamus ꝙ motus cœli est ex potentia naturali in eo, & attributo essentiali, non ex anima. Et demonstratio eoꝶ in destructione huius est falsa. qm̃ ædificauerunt demonstrationem in eo, ꝙ, si motus cœli esset naturalis, erit locus, quæsitus in motu eoꝶ naturali, idem cum eo, à quo recedit. nam quælibet pars cœli mouetᷣ ad locũ, à quo iam mota est. motus enim eius est circularis: in motu vero naturali locus quidẽ, à quo recedit in motu, est diuersus à loco quæsito. nam is, à quo mouetᷣ, est accidentalis: & is, ad quem vadit, est naturalis, in quo quidẽ quiescit. Et est positio falsa. qm̃ ipsi posuerũt in partibus cœli multos motus multis motis. & hoc ſm radices eorum. qm̃ ipsi dicũt quòd motus circularis est vnus, & corpus, quod mouetᷣ eo, est vnum, in mótu vero circulari nõ perquirit mobile locum. & possibile est ꝙ creauerit in eo aliquid, quo perquirit mobile motum ipsum, & erit natura, non autem anima. Et respõnsio huic est, ꝙ hic sermo eorum est apud eum, qui cogitauit ꝙ mutatio loci stellaꝶ prouenit ex motu naturali, simili permutationi motorum naturaliter ex locis suis. Attamen positiõ eorum vera est, ꝙ motus circularis mobile nõ perquirit in eo locum, sed, cùm perquirit anima, motus circularis, & mouens eius est aĩa necessario, non autẽ natura, et motus eius non habet esse, nisi in intellectu. nã nõ reperitur extra aĩam nisi moto tm̃. & in eo est pars motus, quæ non cõprehenditur in esse. & id, quod mouetᷣ ad motum, in eo ꝙ est motus, desyderat eum necessario. & id, quod desyderat motum, imaginatur eum necessario. & hic est vnus ex locis, ex quibus apparet ꝙ corpora cœlestia habent intellectum, & desyderium. Et apparet hoc etiam ex multis locis. quorũ Vnus est ꝙ idem motum ex corporibus rotundis, id inuenimus moueri duobus motibus contrarijs simul, s. orientali, & occidẽtali. & hoc impossibile est vt sit ex natura. nã motum naturaliter mouetᷣ vno motu tm̃. Et iam locuti sumus de rebus, q̃ mouerunt hoĩes ad tenendũ ꝙ cœli sint habẽtes intellectũ. & quod magis apparet ex eis, est qm̃, cùm declaratum est apud eos ꝙ motor eoꝶ est intellectus separatus à materia, necesse est vt non moueat, nisi ex eo ꝙ est quid intellectum, & consyderatũ: &, cùm sic fuerit, igitur motum ab eo est intelligens, & consyderans necessario. Et apparet hoc etiam ex eo, ꝙ motus eorum est conditio in esse eorũ, quæ sunt hic ex entibus, & conseruatione eorum. & impossibile est vt hoc sit casu. & hæc non declarantur hic, nisi declaratione disputatiua, & satisfacienti.

DISPVTATIO. XV.

DE DESTRVCTIONE EIVS, QVOD DIXERVNT DE INTENTIONE MOTIVA COELI.

ALGAZEL.

AIT Alga. Dixerunt aũt ꝙ cœli sunt animati, seruientes quidem Deo glo. cũ motibus suis, & appropinquãtur ei. nam oĩs motus volũtarius est ad aliquã intentionem, cùm nõ potest consyderari vt emanet actio, & motus ab animato, nisi cùm actio sit dignior ei ociositate. &, si essent actio, & ociositas æquales, non imaginatᷣ actio. Vlterius dixerũt appropinquari Deo glo. nõ est quærere desyderatum ab eo, & abstineri ab ira eius. nam Deus glo. abest ab ira, & desyderio. &, si attribuuntur ei ambæ istæ dictiones, est abusiue, & denominatur eis ex voluntate condẽnandi, & voluntate præmiandi. & impossibile est vt sit appropinquatio Deo glo. cũ quæreᷣ approximatio ad eũ in loco. quod est falsum. Et non est via quærendi approximationem cum attributis. nam ens perfectius, eius esse est perfectius: & omne esse respectu esse eius est diminutum. Et diminutio quidẽ habet gradus, & differentiam. Angelus enim est magis proximus Deo glo. attributo, non autẽ loco: & est id, quod intelligimus per angelos propinquos, scilicet substãtias intellectiuas, quæ non differunt, nec mutantur, nec finiuntur, & sciunt res, prout sunt. homo vero, quanto magis vult appropinquari angelo attributis, tanto magis additur appropinquatio apud Deum glo. & finis naturæ humanæ, est vt assimiletur angelis. Et, cùm probatum sit quòd hæc est appropinquatio Deo, & quòd est ad perquisitionem appropinquationis ei attributis, hoc erit homini, cùm sciuerit veritatem rerum, & cùm remanserit æternus in perfectiori esse suo sibi possibili. & reman-

fio in perfectione vltima est Deo glo. & Angelis proximus in totum, quod possibile est ei ex perfectione, & tunc reperitur cum eis, vt entia, in quibus nihil est potentia, adeo q exeat ad actum. igit perfectio eorum est in vltimitate respectu eius, qui est prętcr Deum, et Angelos cœlestes: & est præfatio animarum mouentium cœlum, in quibus est aliqd in potentia: & perfectiones eorum distinguuntur ad id, quod est in actu, sicut est figura rotũda, & dispositio. & hoc reperitur & ad id, quod est in potentia, & est dispositio in loco, & in vbi, & nõ est locus demonstratus, qui non sit ei possibilis. Attamen non habet alios situs in actu. nam aggregare ambo est impossibile. &, qm impossibile est eis complere vnitates situum, continue conantur pficere eas specie, & nõ deficiunt quærere situm post situm, & vbi post vbi, & non cessat omnino hæc possibilitas, & non cessant isti motus. intentio autem eorum est assimilari primo principio acquisitione pfectionis vltimæ ſm possibilitatem eis, & est seruitus Angelorũ cœlestium Deo glo. Et acquirunt assimilationem duobus modis. quorum Vnus est perficere omnẽ situm possibilem eis specie: & hoc est intentum prima intẽtione. Secundus vero id, quod cõponitur in motu suo ex diuersitate proportionis in trinitate, & quadratura, & coniunctione, & oppositione, & diuersitate ascensionis, & descensionis respectu terræ, & ab eis emanat gratia ei, quod est sub orbe Lunæ: & proueniunt ab eis hæ innouationes omnes. hic est modus perfectionis animæ cœlestis. & omnis anima intellectiua, desyderium quidem eius est perficere seipsam.

AVEROES.

Ait Auer. Totum autẽ, quod recitat de Philosophis, est opinio eorum, aut sequit ex opinione eorum, aut possibile est ponere sermonẽ de eo ſm opinionem eorum, præter id, quod dicit, q cœli quærunt in motibus suis situs particulares infinitos. nam infinitũ non quæritur, cùm ad id non puenit aliquis. & nemo hoc dixit, nisi Auicẽ. Et contradictio Alga. huic sermoni satisfacit cũ eo, quod postea dicet. Attamen intentio cœli apud homines est ipsemet motus, in eo q est motus. nam perfectio animati, in eo q est animatũ, est motus: euenit tamen hic quies animato generabili, & corruptibili per accidens, s. propter necessitatẽ materiæ. nam fessitas, & labor accidit huic animato, ex eo q est materiale: aĩatum vero, cui nõ euenit fessitas, nec labor, necesse est vt sit vita eius omnis, & pfectio eius ex motu, & assimilatio eius creatori est, cùm prębuerit vitam ei, quod est hic cum motu. Et non est hic motus apud Philosophos propter id, quod est hic prima intẽtione. & intelligo per primã intentionem vt sit corpus cœleste creatum, pter id, quod est hic. nam motus est operatio eius propria, propter quem est. nam, si ista essent propter id, quod est hic prima intẽtione, esset corpus cœleste creatum propter id, quod est hic. & est falsum apud eos vt sit creatum nobile, pter ignobile: sed ad bene esse, pculdubio sequitur ignobile, sicut est princeps cum eo, quod est sub eo, cuius perfectio non est absq; principe. Princeps vero est ad perfectionem suã. & sic prouidentia de eo, quod est hic, est similis prouidentiæ Principũ de eo, quod est sub eis, cui non est euasio, nec esse, nisi per Principes: & præcipue Princeps principalis, qui non indiget in esse suo perfecto, & nobili principe alio, quanto magis in esse suo.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et dubitatio huic est, quoniam in propositionibus huius sermonis est, cui potest contradici. sed nos non protelabimus in hoc. Et reuertamur ad intentionem, quã voluistis in fine, & destruemus eam dupliciter, & primo q perquisitio perfectionis, vt sit in omni vbi sibi possibili, est stultitia, nõ autem seruitus. & hoc non est nisi sicut homo, qui non habet negocia omnino, & cessauit incũbere voluptatibus, & necessitatibus suis, & quieuit, & circuit domũ, seu circuit ciuitatẽ, & existimat q appropinquat Deo glo. & pficit seipm, cùm sit sibi esse in oĩ loco possibili. & existimauit q eẽ in multis locis est possibile ei, & cũ non põt cõgregare ea numero, pficit ea specie, qua est pfectio, & approximatio. & iste hõ peruenit ad stultitiam, & dicet q permutatio à parte ad partẽ, & à loco ad locum nõ est pfectio sensibilis, quam desyderet. & nulla est differentia inter id, quod dixerunt, & hoc.

AVEROES.

Ait Auer. Existimatur q hic sermo propter mollitiem eius, puenit ex vno duorum hominum, aut stulto, aut maligno. Alga. autẽ est mundus ab istis duobus attributis: licet aliquando proueniat miraculose ab hoĩe non stulto sermo stultus, & ab eo, qui non est malignus, sermo prauus. Attamen significat hoc diminutionem humanã propter id, quod euenit eis ex euasione. Quoniam, si concesserimus Auicẽnæ quòd orbis intẽdit in motu suo permutare situs: & permutatio situum eius propter entia, quę sunt hic, est id, quod conseruat esse eius, postq̃ adinuenit eum; & est hæc operatio eius cõtinue: quæro quæ est maior seruitus, q̃ ista seruitus? queãdmodum, si vult aliquis incumbere ad cõseruandum ciuitatẽ à proditoribus, circuens eam nocte, & die, teneremus quidẽ q hæc operatio est ex maximis operationibus appropinquantibus Deo glo. sed, si ponimus motum huius hominis circa ciuitatẽ intentione, quam ipse dicit ex mente Auicennæ, s. q ipse non intendit in motu suo, nisi quærere perfectionẽ in vbi infinitis, dicitur de eo q sit homo stultus. & hoc est, qđ dixit Deus glo. Quis mẽsurauit pugno suo aquas, & cœlum? Cùm aũt dixit qm̃ impossibile est ei perficere vnitates, aut congregare eas numero, perfecit eas specie, est sermo inuolutus, non intelligibilis: nisi intelligatur, idest quoniam motus impossibile; est vt remaneat in partibus suis, remanebit in toto. nam aliqui sunt motus, qui non remanent nec in partibus, nec in toto, & est generabilis & corruptibilis: & aliquis est, qui remanet specie, & est generabilis & corruptibilis in partibus suis: sed cum hoc dicitur de eo, q sit motus unus modis, quibus distinguitur in multis locis librorum suorum, quibus dicitur q sit vnus motus. Cùm aũt dixit qm̃ impossibile est ei pficere ea numero, perficit ea specie, est sermo falsus. nã motus cœlestis est vnus numero. sed hoc dr̃ de motibus, qui sunt in cęteris gñabilibus, præter cœlũ. qm̃ isti, ex eo q impossibile est eis vt sint vnus numero, sunt vnus specie, & remanent in eo pp remanentiã motus vnius numero.

ALGAZEL.

Ait Alga. Secundus quidem est, vt nos dicamus id, quod recitatis de intẽtione, est falsum in motu occidentali. & quæro quare fuit motus primus orientalis? & quare nõ fuerunt motus vniuersi ad eandem partem? &, si est in diuersitate eorum intẽtio, quare nõ differunt in contrarium. & erunt hi, qui sunt orientales occidentales, & qui sunt occidentales orientales. nam id, quod vos dicitis de puentione innouationum ex diuersitate motuũ in trinitate, & sextilitate, et aliĳs, prouenit ex contrario. Et sic etiam id, quod dixerunt de pfectione situum, & vbi omnium, postq̃ possibile est eis in alia parte, quæro quid habent quòd nõ moueantur aliquando ex vna parte, & aliquando ex alia parte ad perficiendum id, quod est possibile eis, si fuerit adimplere omne possibile perfectio? Igitur hoc significat quòd istæ sunt imaginationes, quæ nihil sunt, & secreta regni cœlorum non habẽtur his imaginationibus

tionibus,sed habuerunt ea Prophetæ,& Antiqui nostri via diuinitatis,non via assumendi rationes.& ideo deficiunt posteriores Philosophorũ in declarando causam partis motus,et electionem eius.

AVEROES.

AIt Auer.Hæc est dubitatio sophistica.nã permutari ex disputatione ad disputationẽ est operatio sophistica. Qm̃ quõ sequitur ex diminutione eorum,si diminuunt in dãdo causam diuersitatis partium motuum cœli, vt diminuant etiam in dando causam motus cœli,& vt non sit motui eius causa. hoc totum est sermo in vltimitate mollitiei, & debilitatis. O q̃ maxima est lętitia eorꝫ in hac disputatione. nã putãt ꝙ ipsi vicerint Philosophos in ea. Et causa huius est ignorantia eorꝫ in modis viæ vsitatæ,in dando causas, & consyderationes,de quibus quæritur vt tribuantur in quolibet entium,quæ quidem differunt propter differentiam naturarꝫ entium.Nam res simplices non habent causam eius,quod prouenerit ex eis,nisi substantiã naturæ,& formæ earꝫ:cõpositæ vero habẽt causas agentes præter formas earũ:& sunt,quæ fecerunt compositionem earum,& copulationẽ partium earꝫ adinuicem. Verbi gratia terra non habet cãm vt descẽdat deorsum,nisi attributũ terrestreitatis.& ignis non habet causam,vt ascendat sursum,nisi substantiam naturæ,& formæ suæ:& cum hac natura dr̃ ꝙ sit contraria igni.& sic sursum,& deorsum nõ habent cãm,qua fuerit vna duarꝫ partium superius,& alia inferius. sed hoc est ex determinatione naturę eorꝫ.Et, cùm necesse fuerit diuersitas partium ex se ipsis,& diuersitas motuum ex diuersitate partium,tunc non erit hic causa, quę possit assignari diuersitati motuũ, nisi diuersitas partium mobilium:et diuersitas partiũ est ex diuersitate naturę eorꝫ,s.ꝙ quędam sunt nobiliora quibusdã. Verbi grã, cũ homo senserit in aĩali ꝙ pręcedit in ambulando cum vno duorꝫ pedum ex aliqua parte corporis sui, deinde sequit̃ eum alter,& dicit quare aĩal præponit hunc pedem,& postponit alterũ,& non è contra,non erit profecto ibi causa completa, nisi vt dicat ꝙ impoĩe est in motu aĩalis quin præponat pedem, & sustentetur sup alium pedem.& hoc profecto facit vt sint aĩali duę partes,dextrũ,et sinistrum.& dextrũ est,quod semp præponitur ex potentia reperta in eo sibi propria: & sinistrũ semper postponit̃ dextro ex potentia sibi propria. & ĩpossibile est vt sit è contra,s.vt sit pars dextra pars sinistra.nam natura aĩalis hoc requirit aut vt plurimũ, aut semper.Et sic est in corporibus cœlestibus. nam, si aliquis interrogauerit quare moueantur cœli ex quadã parte,et non ex alia,respondetur quia habẽt dextrum, & sinistrum: & præcipue, cùm affirmauerimus de eis ꝙ sunt viuẽtia:nisi ꝙ est eis quid proprium quòd pars dextra in quibusdam eorꝫ est pars sinistra ĩ quibusdam alijs.& tñ ipsi pedes etiã cum ista drĩa,vnus eorꝫ mouetur ad duo contraria,vt est pes sinister durus quidem. Et queadmodum,si aliquis ĩterrogauerit, & dixerit ꝙ motus aĩalis esset completus,si dextrum eius esset sinistrum,& sinistrum dextrum:& quare approriatũ fuit dextrum vt sit dextrum,& sinistrum vt sit sinistrum, dicitur ei ꝙ huic non est causa,nisi ꝙ natura partis,quę appellatur dextrum,determinauit in se vt sit dextrum, & nõ sit sinistrum,et nobile datur parti nobili. sic etiã, cùm aliquis interrogauerit quare appropriata est pars cœli dextra motui magno,vt sit dextrum,& pars sinistra,vt sit sinistrum,et iam erat possibile vt sit contrariũ,sicut est in orbe planetarum, non erit ei responsio, nisi dicat̃ ꝙ pars nobilis appropriata fuit corpi nobili, sicut est in appropriatione ignis superius,& terræ inferius.Quòd aũt cœli moueantur duobus motibus contrarijs,præter motum diurnum,est propter necessitatem contrarietatis motuum hic,s.motus gñationis, & corruptionis.& non est naturæ intellectus humani vt apprehendat magis, q̃ hoc in istis sermonibus, & in hoc loco.Et,quoniam dubitauit eis Alga.cum hac dubitatione,& dixit ꝙ non habent responsionem ei,recitauit in hoc responsionem quorundam Philosophorũ.

ALGAZEL.

AIt Alga.Et aliqui eorum dixerunt, qm̃ pfectio eorum prouenit ex motu à quacũqꝫ parte fuerit,& ordo innouationum terrestrium determinat diuersitatem motuum,& partiũ deputatarum, id, quod induxit eos ad radicem motus, est appropiquatio Deo glo.& quod induxit ad partem motus est influere gratiam mundo inferiori. Dixit Alg.ꝙ hoc est falsum dupliciter.Primo,qm̃,si hoc potest cõsyderari, est ex diminutione iudicij. nam natura quietis magis debet appropriari ei,q̃ motus,& mutationis. & est assimilari Deo glo.in rei veritate, qm̃ abest à mutatiõe, motus autem est mutatio. Attamen eligit motum ad influendum gratiam.nam,si adiuuat alteri, & non aggrauat sibi motus,quid est quod prohibet ab hac cõsyderatione? Secunda vero,quoniam innouationes fiunt ex diuersitate proportionum,quæ fiunt ex diuersitate partium motuum. & sic erit motus primus occidentalis,& alij orientales. & veniet hęc diuersitas, ex qua proueniet diuersitas proportionum. quare ergo respicit vnam partem? istæ autem diuersitates non determinant,nisi substantiam diuersitatis:pars vero, quam respicit,non est dignior suo contrario in hoc.

AVEROES.

AIt Auer.Hic loquẽs conatus est dare causam in hoc ex causa finali,non autem ex agenti.& nullus Philosophorum dubitat quòd sit ibi causa finalis secunda intentione,quæ est necessaria in esse eorum,quæ sunt hic. & licet adhuc non sciuerit differentiam,non dubitat tñ ꝙ nõ est hic motus, nec incessus, nec regressus planetis,qui nõ habẽt introitũ in rebus, quæ sunt hic,ita ꝙ,si diuersificaretur ex eis aliquid,inuolueretur hoc nostrum esse. Attamen multæ harum causarum particularium,aut non scimus eas omnino, aut scimus eas post longum tempus,& magnam exercitationem:sicut dicitur ꝙ sapiẽs affirmauit illud in libro suo de regiminibus cœlestibus particularibus. res vero vniuersales de facili habetur scĩa earꝫ.et habentes scientiam iudicij stellarum peruenerunt ad multas earum,& apprehẽsum fuit nostra tempestate plurimum eius,ad quod peruenerũt Antiqui in hoc, vt Chaldei, & alij. Quare non oportet vt non credatur ꝙ sit huic scientia de entibus, cũ appareat inductiue ꝙ oẽ, quod videtur in cœlo,est propter scientiam finalem, & causam causarꝫ finalium.nam,si hoc est ĩ animalibus,multo magis dignius est vt sit in corporibus cœlestibus.& iam videtur in animali, & homine, vti decem milibus scientia in tempore spatij mille annorꝫ.ideo non est inconueniens vt videatur in æternum æternitatis annorum longorum nimium scientiæ,& sapientiæ, quæ est in corporibus cœlestibus.& nos inuenimus Veteres vti versibus in hoc. nam ipsi bene sciunt expositiones eorum profundatas in scientia, & sunt sapientes veridici. Primum autem, & est, cùm dicit quòd aliquis potest dicere quòd assimilatio Deo glo. determinat ei vt sit quiescens,quoniam Deus glo. abest à motu, sed elegit motum ex eo,quod est in eo de influxu gratię generationibus,est sermo inuolutus.nam Deus glo.non est quiescens,nec mobilis: & vt moueatur corpus, est melius,quàm vt quiescat.&,cùm assimiletur ens Deo glo.assimilatur quidem ei, cùm fuerit in nobiliori dispositionum eius:et est motus.Responsio vero secunda iam dicta est responsio ad eam.

DISPVTATIO. XVI.

DE DESTRVCTIONE DICTI EORVM, QVOD ANIMÆ COELI RESPICIVNT OMNIA PARTICVLARIA, QVÆ FIVNT IN HOC MVNDO.

ALGAZEL.

AIT Alga. Dixerũt ꝙ animę cœli respiciunt omnia particularia, quæ fiunt in hoc mundo: & quòd intelligimus per tabulã seruatam animas cœli: & pictura particularitatum mundi in ea assimilatur picturæ rerum conseruatarum in virtute conseruatiua posita in cerebro hominis: non quòd sit corpus amplum durum, in quo scribãtur res, sicut scribunt pueri in tabula. nam illa scriptura requirit plurimum eius dilatationem scripti in ea. &, cùm id, quod scribitur sit infinitum, non erit quidem rei scriptæ in ea finis, & non imaginaẽ corpus infinitum. & impossibile est scribere literas infinitas in corpore, et impossibile est notificare res infinitas per literas numeratas finitas. Et existimauerunt quòd Angeli cœlestes sunt animę cœli, & Angeli Cherubini approximantes sunt intelligentiæ separatæ, quæ sunt substantię existentes per se: & non continent terminũ, & non vtunẽ corporibus: & ꝙ istæ formę particulares influunẽ ab aĩabus cœlestibus, & sunt nobiliores Angelis cœlestibus: qm̃ ipsę influũt, illi vero nõ influũt: & quod ĩfluit est nobilius eo, cui influit. & ideo appellant nobile noĩe calami, et dicunt scit cũ calamo, qm̃ assimilauit picturã influentẽ calamo, & assimilauit id, cui influitur, tabulæ. Hæc est opinio eorum. Et contradictio huic disputationi differt à contradictione præcedenti. nam id, quod dixerunt antea, non est falsum, cùm sit de eo, ꝙ cœli sunt viuentes, & mouentur ad intentionem, & est quid possibile. hoc vero idem est, quod tenere quòd sit scientia in creato de particularibus infinitis. et hoc forte existimatur quòd sit falsum. & quæritur eis ratio in hoc, quoniam est versutia ipsa.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc, quod dixit, nullus Philosophorũ dicit de scientia eius, nisi Auic. s. ꝙ corpora cœlestia imaginantur quanto magis vt imaginentur imaginationes infinitas. Alexãder autem exponit in libello suo, appellato Principia totius, ꝙ ista corpora non imaginantur. nam imaginatio reperitur in animali propter conseruationẽ: ista vero corpora non timent ꝙ eueniat eis corruptio: igitur esse imaginationes ĩ eis est falsum. sic ẽt & sensus. nam, si essent in eis imaginationes, essent eis sensus. sensus. n. sunt conditio requisita in imaginationibus: & omnis imaginans sentit necessario, & non conuertitur. & ẜm hoc nõ est vera expositio tabulę seruatę, vt recitat de eis. Expositio vero intellectuum separatorum, qui mouent quemlibet orbem modo seruitutis, quòd sunt eis Angeli approximantes, est expositio currens secũdum radices eorum. & sic appellare animas orbium Angelos cœlestes, cùm intentio fuerit conuenire id, quod inducitur à demonstratione, ei, quod inducitur à fide.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et assignauerũt rationem in eo, dicentes quidem, iam probatum est ꝙ motus circularis est voluntarius, & voluntarium sequitur volitum, & volitum vniuersale nõ respicitur nisi à voluntate vniuersali: voluntas autem vniuersalis nõ prouenit ab ea aliquid: nam omne ens in actu est demonstratum tale particulare: & voluntas vniuersalis, proportio eius ad vnitates particulares est in eodem gradu: igitur nõ prouenit ab ea aliquid particulare. sed impossibile est absq; voluntate particulari motui demonstrato tali: & orbi quidem ĩ omni motu particulari demonstrato à puncto demonstrato ad punctum demonstratum est voluntas demonstrata ad illum motum, & est ei proculdubio imaginatio ad motus illos particulares potentia corporali, cùm motus particulares non apprehendantur nisi potentijs corporalibus: igitur omnis volũtas de necessitate eius est imaginatio illius voliti, s. scientia de eo, siue sit particularis, siue vniuersalis, & quotiensćunq; fuerit orbi imaginatio partium motuum, et comprehensio earum, comprehendit eas proculdubio, in eo ꝙ sequitur ex eis de diuersitate proportionum cum terra, in eo ꝙ aliquæ partes oriuntur, & aliquæ occidunt, & aliquæ sunt in medio cœli aliquorũ hominum, & sub terra aliorum. & sic etiam scit quod sequitur de diuersitate proportionum, quæ fiũt in motu de trino sextili, quarto, & oppositione, et cõiunctione ad alias innouationes cœlestes. Et alię innouationes terrestres sustentantur innouationibus cœlestibus, aut immediate, aut vno medio, aut pluribus. Demũ omne innouatum est ei causa innouãs, quousq; cessat processus ascendendo ad motum cœlestẽ æternum, si aliquod eorum est causa alicuius. nam causæ, & causata, ascẽdit processus eorum ad motus particulares cœlestes: et ea, quæ imaginantur in motibus, imaginanẽ in consequentijs eorum, & consequentijs consequentium vsq; ad finem processus. et ideo respiciunt omne, quod innouaẽ. nam omne, quod innouatur innouatio eius procedit à causa: &, quotiensćunq; verificabitur causa, verificabitur causatum innouatum. Nos autem non scimus id, quod venturum est in futuro: qm̃ nos non comprehendimus omnes causas eorum. si. n. sciremus omnes causas, sciremus omnia causata. nam, cùm scimus ꝙ ignis tangit bombicem, exempli gratia, in aliqua hora determinata, tunc scimus combustionem bombicis. et quotiensćunq; scimus ꝙ aliquis comedit, scimus ꝙ saturabitur. &, quotiensćunq; scimus ꝙ homo deambulat in loco, in quo ponitur thesaurus coopertus leuiter, cùm deambulauerit super eum deambulãs, cespitat pes eius in thesauro, & scit eũ, scimus ꝙ diues fiet ex inuentione thesauri. Attamen istæ causæ, non scimus eas: & aliqñ scimus aliquas earum, & euenit nobis sensatio eius, cũ euenerit causatum. &, si scimus maiorem partem earũ, prouenit nobis existimatio manifesta de euentu eius: et, si esset nobis scientia omnium causarum, esset nobis scientia omnium causatorum. Nisi ꝙ orbes sunt multi, & habent mistionem cum ĩnouationibus terrestribus, & homo non potest scire eas, & animæ cœlorum sciũt eas, quia respiciunt primam causam, & consequentia earum, & consequentia consequentium vsq; ad finem processus. Et ideo existimauerunt ꝙ dormiens videt in somno suo id, quod erit in futurum. & hoc propter copulationem eius cum tabula seruata, & respicientia eius. &, quotiensćunq; respexerit rem multis vicibus, remanebit hęc eadem res in conseruatiua eius. & aliqñ accelerat virtus imaginatiua ad imprimendum eam. nam ex natura sua est imprimere res cum exemplationibus, quæ proportionatæ sunt aliqua ꝓportione, aut permutatione ex eis ad contraria. & aufertur comprehensum verum à conseruatiua, & remanebit exemplatio imaginationis in conseruatiua, & indiget aliqua interpretatione in exemplificatione imaginationis. & aliquando exemplificat imaginatio hominem arbori, & mulierem ornamento, & seruum amissioni alicuius rei domus, & conseruantem pecuniam amicorum, &

probōrum

proborum lumini.nam lumen est causa candelæ, quæ est causa illuminationis,& scientia interpretationis ramificatur ex hac radice. Et existimauerũt ꝙ copulatio cum illis animabus datur,postq̃ nullum est ibi velamẽ. Attamẽ nos hora vigiliæ incumbimus ei,ad quod deueniunt sensus,& appetitus.& dare operam his rebus corporalibus deuiat nos ab eo.&,cùm auferantur à nobis in somno aliquæ inuolutiones sensuum, apparet in eo dispositio nostra copulationi. Et existimauerunt ꝙ Propheta purus respicit occultum hac via, nisi ꝙ virtus animalis prophetica fortificat̃ tali fortitudine, quæ non offenditur à sensibus manifestis,et propter hoc videt ipse in vigilia id,quod alius videt in somno. Vlterius virtus imaginatiua exemplificat ei etiam id, quod vidit,& aliquando remanet res eadẽ in memoria eius, & aliquando exemplificatio eius.& indiget hæc visio expositione,vt indiget somnium illud expositione. &, nisi ꝙ omnia generabilia sunt fixa ĩ tabula seruata,non scirent Prophetæ occultum in vigilia,nec in somno. attamen congregari calamum in eo, quod est,erit in die iudicij.& dispositio eius est hoc, quod diximus. Et hoc est,quod volumus præmittere, vt bene intelligatur opinio eorum.

AVEROES.

Ait Auer.Iam diximus ꝙ hæc opinio,nõ scimus aliquem dixisse eam,nisi Auicẽnam.Ratio autem eius,quam recitauit,est debilium propositionum,licet sint rhetoricæ,& topicæ. nam ipse ponit ꝙ omne operatũ particulare prouenit ab habente animam propter imaginationem particularẽ de hoc operato,& motus particulares, quibus erit hoc operatum particulare:deinde copulabimus huic propositioni maiori minorem, & est ꝙ cœli habent animam, ex quibus proueniunt operationes particulares: sequitur ex hoc vt proueniat ex eis id,quod prouenit ab intellectis particularibus,et operationibus particularibus,ex cõsyderatione particulari, quod appellatur imaginatio. & hoc non videt̃ in artibus tm̃,sed etiam in multis animalibus,quæ operantur operationes terminatas, sicut est domus apum,& aranea,& alia. Attamen contradictio,eueniens his propositionibus, est ꝙ non prouenit operatio particularis ab habentibus Itellectum, nisi ex eo,ꝙ hoc est imaginatum imaginatione vniuersali, & proueniunt ex ea res particulares infinitæ. ver.g. artifex prouenit ex eo figura thesauri ex parte imaginationis vniuersalis,quæ non appropriatur vni thesauro præter alium.& sic est in eo, quod emanat ex artibus naturaliter ab animali.& sunt istæ imaginationes mediæ Iter cõprehensiones vniuersales, & particulares, s. sunt mediæ inter definitionem rei, & imaginationem eius sibi propriam. Corpora autem cœlestia si imaginarentur,esset talis quidem imaginatio,quæ est à natura vniuersali,non autẽ imaginatio particularis tributa à sensibus.& impossibile est vt operatiões nostrę proueniant ab imaginatione particulari. Et ideo tenẽt Philosophi ꝙ formæ imaginatiuę,à quibus proueniũt operationes animalis determinatæ,sunt tanq̃ mediæ inter intellecta,& formas imaginatiuas idiuiduales,sicut forma,quam facit auis,quę appellatur Begiath ex rapientibus,quæ est similis ei,qua faciunt apes domus suas. artifex vero, qui indiget exemplificatione particulari sensibili,est is,qui nõ est apud eum hæc exemplificatio imaginaria vniuersalis: quæ quidem est necessaria in emanatiõe eius,quod emanat ab ea ex particularibus. & hæc imaginatio vniuersalis est,quæ mittit voluntatem vniuersalem,quæ non tendit ad indiuiduum præter indiuiduum. volũtates vero particulares sunt,quæ tendunt ad indiuiduum præter indiuiduum eiusdẽ speciei.& hoc nõ reperitur in corpibus cœlestibus. Quòd vero reperiatur voluntas vniuersalis rei vniuersali, in eo ꝙ est vniuersalis,est falsum.nam vniuersale non habet esse extra animam,nec est generabile, & corruptibile.& eius diuisio prima volũtatis ad vniuersalem, & particularem non est vera,nisi dicatur ꝙ corpora cœlestia mouentur ad partem definitionum rerum absq; eo ꝙ componatur definitio ex imaginatiõe cuiuslibet indiuiduorum repertorum aliter, q̃ est apud nos. Cùm autem dixit ꝙ voluntas vniuersalis nõ prouenit ab ea particularis,est error cùm intelligitur per voluntatem vniuersalem ea,quæ non appropriatur indiuiduo,pręter indiuiduũ,sed vniuersaliter,sicut Rex,cùm habuerit exercitus suos. Si vero intelligitur per voluntatem alligantia eius eidem rei vniuersali,tunc nõ est alligata ei voluntas omnino,& non reperitur volũtas talis,nisi modo,quem diximus. Igitur corpora cœlestia, si declaratum fuerit de eis ꝙ intelligunt ea,quæ sunt hic, ex eo ꝙ imaginantur, hoc est ex parte imaginationum vniuersalium,quæ sequuntur à definitionibus,non autem ex parte imaginationum particularium, quæ sequuntur à sensationibus. Et quod magis videtur est ꝙ hoc non erit,nisi ex imaginatione particulari: & præcipue cùm dicitur ꝙ quicquid prouenit ex eis hic, prouenit secunda intentione apud opinionem hominum,ꝙ ipsa intelligant se ipsa,& intelligant ea,quæ sunt hic. si vero intelligunt ea,quæ sunt hic,ita ꝙ sint diuersa à seipsis, est consyderatio,de qua speculabitur in locis proprijs. demum, si sciunt, nomen quidem scientiæ dicitur de scientia eorum,& sciẽtia nostra æquiuoce. Quod autem dixit in hoc capitulo de causis visionis,et Prophetiæ est quid,cui solus Auicenna assentit.sed opiniones Antiquorum in hoc sunt diuersę ab hac opinione. nam esse scientiam de indiuiduis infinitis in actu,ex eo ꝙ est scientia indiuidualis,est quid impossibile. & intelligo per scientiam indiuidualem comprehẽsionem, quę dicitur imaginatio. Et non est ponẽda disputatio de Prophetia,et visione in hoc loco,nisi procedatur in hoc ad immensam quęstionem:& est operatio sophistica,non autem topica. Attamen hoc, quod dixi de imaginatione corporum cœlestium,ꝙ sunt imaginationes medię inter imaginationes particulares,et vniuersales,est sermo satisfaciens. sed quod sequitur ex radicibus Philosophorum est ꝙ corpora cœlestia non imaginantur omnino. qm̃ istæ imaginationes,vt diximus,sunt propter cõseruationem,siue sint vniuersales, siue particulares.& sunt etiam ex necessitate consyderationis nostri intellectus.& ideo consyderatio nostra est generabilis,& corruptibilis. igitur necesse est vt non copuletur imaginationi, & non sustentetur ea modo aliquo. quare hæc apprehensio non erit vniuersalis, nec particularis:sed vniunt̃ ibi ambæ scientiæ necessario, s. vniuersalis,& particularis:& differunt hic ex parte materierum propter hoc.& hoc modo est scientia de occulto,& Prophetia, & similibus.& hoc declarabitur perfecte in loco proprio.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et respõsio est vt dicatur, quare negatis dicenti ꝙ Propheta scit futura notificatione à Deo prouenientẽ, aut ab Angelo angelorum, & non indigemus aliquo eorum, quæ narrauistis, nec ratione in hoc.& nulla est vobis ratio de descensu legis in tabulam,& calamum. nam habentes legem non intelligunt per tabulam, & calamum hoc decisiue.& nõ amplectimur leges ablatione amplexus viarum intellectuum. Et quod dixistis, licet concesserimus possibilitatem eius,quotienscunq; non conditionatur ablatio finis ab istis scitis,non scitur de eo esse,et non verificatur esse eius. Via vero in hoc est vt sciatur à lege, non autem ab intellectu. Quod autẽ vos dicitis de ratione

intellectuali

ītellectuali primo, ædificatur super multas propositiones, quarum destructionem non narrabimus, sed tantũmodo contradicimus tribus propositionibus. Quarum prima est, cùm dicitis motũ cœli esse voluntariũ, & iam cõtradiximus huic disputationi, & adduximus destructionem rationum eorũ in ea. Secunda est, si hoc concedatur vobis abusiue, tunc, cùm dicitis ꝙ indiget imaginatione particulari ĩ motibus particularibus, est quid, quod non conceditur. sed non est distinctio apud eos ibi de corpore, quia est quid vnum: diuidiť tñ existimatione, non aũt motu, & est vnũ continuatione. qũo ergo cœli desyderabunt cõplere loca possibilia eis? vt vos dicitis, & sufficit eis imaginatio vl̃is, & voluntas vl̃is. & dabimus exemplum de voluntate vniuersali, et particulari, vt bene intelligať intẽtio eoꝝ. Cùm autem fuerit hoĩ intẽtio exempli grã ad faciendũ festiuitatem in tẽplo Dei, ex hac quidẽ volũtate vniuersali nõ emanat motus: nam motus est particularis in partẽ deputatã, et mensura deputata. sed non deficit fieri in homine, cùm respicit templum imaginatione post imaginationẽ ad locum, in quo deãbulat, et parte, in qua deambulat. & sequiť omnis imaginatio particularis, & volũtas particularis ad motum prçter subiectũ, quod prouenit ei ex motu. Hoc ergo est id, quod intelligũt per voluntatem particularẽ, quæ sequiť imaginationẽ particularem. & hoc concediť. nam partes numeranť, cũ respicit Hierusalẽ, & iter non est consyderatũ, & oportet consyderare locũ præter locum, & partẽ prçter partem ex volũtate quadã particulari. motus vero cœlestis est ei vnus modus tñ. nã rotundũ in se ipso, & termino suo, id non trãsit motus, quẽ vult: et non est ibi, nisi vnũ attributũ, & vna spẽs, & vnũ nomen. & est, sicut descensus lapidis deorsum, qa quçrit terram via propinquiori: & via propinquior est linea recta: et ad consyderandum lineã rectam non indiget innouatione causç innouatæ præter naturam vniuersalem petentem centrum cum ĩnouatione propinquitatis, & remotionis, & peruentionis ad terminum, & exitus ab eo. Igitur sic sufficit isti motui voluntas vniuersalis ad motum, & non indiget volente. & hæc quidem propositio, conati sunt versutia quadam in præponendo eam.

AVEROES.

Ait Auer. Sermo aũt Alga. et responsio est vt dicatur, quare negatis, vsq; ad, nõ indiget aliquo eorum, quæ dixistis, est responsio quidẽ de gñe auditus, non autem de genere intellecti. & non est ponendum in hoc libro. Philosophi. n. speculanť de oĩ eo, quod est in lege. &, si id apprehendunt, tũnc sunt çquales ambæ apprehensiones: & hçc quidẽ erit perfectissima scientia. si vero id non apprehendunt, notificãt diminutionem intellectus humani in eo, & ꝙ cõprehenditur in lege tñ. Et, cùm dubitat contra eos cum expositione tabulæ, & calami est quid extra hãc disputationem, nec etiam est ponendum hic. & hæc expositio de scientia occulti ipsius Auicennç nihil est. Contradictio vero intellectualis, quã adduxit de mente Auicennç in hoc, est cõtradictio vera. nã cœlum non habet motum extra aĩam particularẽ ĩcessu particulari, ita ꝙ hoc determinabit ꝙ fit ei imaginatio. habens. n. aĩam, quod mouetur extra aĩam motibus particularibus in locis particularibus habet proculdubio imaginationem de eis, ad quç mouetur, & de illis motibus, cùm fuerint illa itinera non comprehensa ab eo visu. circulare vero, vt dixit, mouetur ex eo ꝙ est circulare vno motu, licet sequanť illum motum vnum motus multi diuersi particulares, ad id, quod est sub eo ex entibus. nam non est intẽtio orbiũ de illis particularibus, nisi cõseruare spẽs tñ, quaꝝ illa particularia sunt particularia, nõ aũt esse cuiuscũq; particularis illoꝝ particulariũ, ĩ eo ꝙ est particulare. qm̃, si hoc esset, necesse est vt cœlũ proculdubio imaginaretur. est tñ speculatio de particularibus, quæ fiunt ex eis, an sint intenta ad seipsos, aut ad cõseruationẽ speciei tm̃. & impossibile est vt hoc declaretur in hoc loco, sed videtur ꝙ est hic prouidẽtia proculdubio de particularibus ex parte somniorum veridicorũ, & similium ex pronosticis futurorum, quæ quidem in rei veritate est prouidentia in specie.

ALGAZEL.

Ait Alga. Propositio tertia, & ex astutia nimis absurda est, cũ dicunt ꝙ, cũ cõsyderanť motus particulares, consyderanť ẽt consequẽtia eoꝝ, & ꝓuenientia ex eis, & hæc est stultitia absoluta. & est sicut dictũ dicentis ꝙ, cũ homo moueť, & scit motum suũ, oportet vt sciat quod sequiť ex motu suo de oppositione, & vicinitate. & est ꝓportio eius ad corpa, quæ sunt supra, & sub eo, & ex lateribus. &, cũ ipse deãbulat in Sole, oportet vt sciat loca, in q̃ cadit vmbra eius, & loca, in quæ non cadit: & quod euenit ex frigore ab vmbra sua, cũ abscindať radius ĩ illis locis: & quod euenit ex cõstrictione partibus terrç sub plãtis pedũ suoꝝ: & quod euenit de sepatione in eis: & quod euenit humoribus suis in vẽtre de mutatione ex cã motus ad caliditatẽ: & in quo mẽbro supabundauit caliditas, ita ꝙ quasi corrũpit cõplẽonem eius: & ĩ quo mẽbro rectificauit id, quod frigidũ antea quasi corrupit: & in quo loco rectificauit: & etiã q̃cq̃d fecit in his mẽbris de humiditate & siccitate: & quod sequiť ex eis de oppilatione, aut putrefactione: & quod sequiť ex hoc de mutatione pulsus, & demũ de mutationibus partiũ corporis ad sanitatẽ, seu ad ægritudinẽ: & quod mutať in partibus eis ad sudorẽ, aut ad aliã humiditatẽ. et sic sequiť in oĩbus innouationibus in corpore eius, aut extra corpus de eo, cuius motus est causa, aut cõditio, aut præparans. & est stultitia, quã non imaginať intelligens, & nõ cadit in eã nisi stultus. Et ad hoc qdem deuenit hæc versutia, adeo ꝙ nos dicimus de istis particularibus diuersis sciris ĩ aĩa orbis, vtrum reperianť impresentiaꝝ, aut denoĩatur eis id, quod venturꝰ est in futuꝝ? Si intelligitis id, quod reperiť in præsentiaꝝ est falsum ꝙ respiciat occultũ. & Prophetç qdem ꝑcipiunt in vigilia, alij vero hoĩes in somno id, quod futurum est eo mediãte. Vlterius destruiť iudicium rõnis, qa est versutia. nã q scit rẽ, scit consequẽtia eius, & prosequẽtia: ita ꝙ, si sciremus oẽs cãs rerũ, sciremus oẽs innouationes futuras: & tñ causæ oĩum innouationũ, quæ reperiunť impresentiaꝝ sunt motus cœlestes: sed determinamus cãm in eis, aut duobus mediantibus, aut multis mediantibus: et, cũ transierit ad futurum, non erit ei finis. quçro qũo scietur dr̃ia particulariũ in futurũ in infinitum? & qũo congreganť in aĩa creaturæ in vno tpe, absq; eo ꝙ ꝓueniant vnum post aliud sciæ particulares distinctæ infinitæ, & vnitates eaꝝ sunt infinitç. & is, cuius ĩtellectus nõ testať de huius rei falsitate, nõ cõfidat ingenio suo. Si vero cõuertẽt supra nos hoc in sciã Dei glo. tunc dicimus nõ est alliganda sciã Dei glo. casui de sciris suis mõ, quo alliganť sciç creaturaꝝ: sed quotiẽscunq; scita fuerit aĩa orbis ab aĩa hoĩs, esset spẽi aĩç hũanæ. nã cõicať ei ĩ eo, ꝙ cõprehẽdit ꝑticularia mediate. &, licet nõ apprehẽdat hoc decisiue, erit tñ prædominium existimationi ꝙ fit ex spẽbus eius. si vero nõ prædominatũ fuerit, tunc est possibile: & possibile destruit determinationem eorum in eo, quod determinauerunt. Si autẽ dixerit ꝙ mos ipsius animæ humanæ est vt apprehendat etiam omnia, tamen occupatio eius est ĩ inuolutionibus appetitus, iræ, & odij, & timoris, & doloris, demum accidentium corporis, et in eo, quod faciunt peruenire ad eam sensus, adeo ꝙ, cùm processerit anima humana in aliqua re, occupatur ab alia: sed animæ cœlestes

leſtes mundæ his attributis, nõ euenit eis inuolutio, & non impedit eas cogitatio, & dolor, & ſenſatio: ergo ſciunt omnia. Dicimus vnde ſcitis ꝙ non ſit eis occupatio? nõne ſeruitus earum, & deſyderium earum ad primum impedit eas, & præbet eis inuolutionem, quin conſyderent particularia diuerſa? aut quid tedit falſum quin conſyderemus aliud prohibens præter irã, & appetitum, & hæc prohibentia ſenſibilia? & vnde ſcitur ꝙ includantur in eo, quod videmus de anima noſtra, & tamen intellectui ſunt occupantes ex magnitudine animæ, & petendo dominium id, quod nõ poteſt imaginari apud infantes, & non exiſtimant eas eſſe occupantes, & prohibentes? & vnde ſcitur falſitas eius, quod eſt loco earum in animalibus cœleſtibus? & hoc eſt, quod voluimus narrare in ſcientijs, appellatis apud eos Diuinis.

AVEROES.

AIt Auer. Quod autem negat, quin ſit hic intellectus ſeparatus à materia, intelligens quidem res per conſequentia earum eſſentialia modo vniuerſalitatis eorum, nõ eſt impoſſibilitas eius ex rebus per ſe notis, nec etiam neceſſitas eſſe eius eſt ex rebus per ſe notis: ſed hoĩes, ſ. Philoſophi exiſtimant ꝙ iam facta eſt demonſtratio apud eos, ꝙ reperiatur intellectus talis. Quòd vero reperiantur imaginationes infinitæ eſt ĩpoſſibile vnicuiq; particulari hoc imaginari. Attamen ꝙ reperiatur infinitum in ſcientia antiqua, et quomodo erit ſciẽtia de particularibus, quę fient in futurum homini ex parte ſcientiæ antiquę, eſt id, in quo dicunt homines ꝙ apud eos eſt declaratio. nam anima intelligit de hac re vniuerſale, quod eſt in ĩtellectu, non autem particulare, quod appropriatur tempori tali, & indiuidua nota apud eos. anima. n. eſt in potentia omnia entia: & id, quod eſt in potentia, exit in actum, aut propter res ſenſibiles, aut propter naturam intellectus præcedentis ſenſibilia in eſſe, ſ. intellectus, propter quẽ erunt entia ſenſibilia intelligibilia, et certe quidem non ex eo ꝙ ſunt in hac ſcientia imaginationes indiuiduoꝝ infinitorum. demum exiſtimãt ꝙ iam vniuntur ambæ ſcientiæ, vniuerſalis, & particularis in ſubſtantia ſeparata à materia. et, cùm ipſa influit hanc ſcientiã ei, quod eſt hic, diuiditur ad vniuerſalem, & particularẽ. & non eſt hæc ſciẽtia vniuerſalis, nec particularis. & hoc quidem, ſiue contrarium eius non poteſt declarari in hoc loco. loqui enim de his rebus in hoc loco eſt, ſicut quis acceperit propoſitiones Geometricas, quæ non habẽt famoſitatem, & faciet cum eis verificationem, non autem ſatisfactionem primo aſpectu, & miſcebit vnam cum alia, ſ. dubitabit cum vna alteri. nã hoc eſt ex debilibus ſpeciebus loquelæ, & vilioribus, quoniam non erit in hoc verificatio demonſtratiua, ſeu rethorica. Et ſic etiam ſcientia de differentijs, quæ ſunt inter animas cœli, & animam humanam, ſunt quæſita profunda. & qui loquitur de aliquo eorum extra locum ſuum, aut erit ſermo eius de eis extraneus, aut rhetoricus, & primo aſpectu, ſ. propoſitionum poſſibilium: ſicut dicunt quòd potentia iraſcibilis, & concupiſcibilis prohibent animam humanam ab apprehenſione eius, cuius apprehenſio eſt propria animæ. nam iſti ſermones, & ſimiles, apparet de eis quòd ſunt poſſibiles, & oportet afferre rationem eis, & diriguntur ad eos multæ poſſibilitates oppoſitæ. Et hic finis imponitur ei, quod decreuimus narrare de notificatione ſermonum, qui ſunt in hoc libro in diſputationibus Metaphyſicis: & eſt maior pars huius libri. & deinde loquemur de diſputationibus Phyſicis, ſi Deus gloꝛ voluerit.

IN PHYSICIS.

DISPVTATIO PRIMA.

DE IVDICIO EORVM, QVOD HÆC COPVLATIO, QVÆ APPARET IN ESSE INTER CAVSAS ET CAVSATA, EST COPVLATIO, QVÆ CONSEQVITVR NECESSARIO.

ALGAZEL.

AIT Alga. Ea autẽ, ad quę eſt intentio in naturalibus, ſunt multæ ſcientię. & narrabimus partes earum, ad notificãdum quòd lex nõ neceſſitat, nec aſtringit vt cõtradicatur eis, & negentur niſi in locis, quæ narrabimus. Et diuiduntur profecto in radices, & ramos. Radices autem ſunt octo partes. quarum Prima eſt, in qua narrabitur id, quod euenit corpori, in eo quòd eſt corpus, ſicut eſt diuiſio, & motus, & mutatio, & id, quod euenit motui, & ſequitur ei, vt tempus, & vacuum. & id includit liber, appellatus Liber Phyſicorum. Secunda eſt notificatio diſpoſitionum partium elementorum cum orbibus, & eius, quod eſt in concauo orbis Lunæ ex elementis quatuor, & naturis eorũ, & cauſa appropriationis vniuſcuiuſque eorum in loco tali demonſtrato. et id ĩcludit Liber, appellatus de Cœlo, & Mundo. Tertia, notificantur in ea diſpoſitiones generationis, & corruptionis, & geniturę, & crementi, & mutationis, & qualitatis perfectionis ſpecierum cum corruptione indiuiduorum ex duobus motibus cœleſtibus, orientali, & occidentali. & id includit Liber appellatus de Generatione, & Corruptione. Quarta ſpeculatur ea de rebus euenientibus quatuor elementis ex miſtionibus, ex quibus fiunt impreſſione ſuperioris, vt nubes, & pluuiæ, & tonitrua, & lampades, & circulus circa Lunam, & iris, & corruſcationes, & venti, & terręmotus. & id includit Liber Meteororum appellatus. Quinta ſpeculatur ea de mineralibus. Sexta ſpeculatur ea de plantis. Septima ſpeculatẽ ea de animalibus. & eſt Liber dictus de Naturis animalium. Octaua ſpeculatur ea de animabus animalium, & virtutibus apprehenſiuis, & quòd homini inſit anima, quæ nõ moritur ad mortem hominis, id eſt quòd ſubſtantia ſpiritualis finiatur. quod eſt falſum. Earum autem rami ſunt ſeptem. quorum Primus eſt Medicina. cuius intentio eſt ſcire principia corporis humani, & diſpoſitiones eius ex ſanitate, & ægritudine, & cauſis, & ſignis earum ad hoc vt ęgritudo remoueatur, et tunc conſeruatur ſanitas. Secundus eſt Iudicium ſtellarum: & eſt conſyderatio faciens iudicium ex figuris planetarum de eo, quod euenit ex rebus mũdi, & tempore, & filijs, & cremento, & ætatibus. Tertius eſt ſcientia Phyſionomię: & eſt faciens iudicium ex figura, & diſpoſitione eius de moribus. Quartus eſt Interpretatio ſomniorum: & eſt faciens iudicium ex eo, quod eſt ſimile de impreſſione alterius. Quintus eſt ſcientia Imaginum: & eſt copulatio virtutum cœleſtium virtutibus aliquoꝝ corporum terreſtrium, vt fiat ex hoc operatio extranea in mundo terreſtri. Sextus eſt ſcientia Præſtigiationis: & eſt miſtio virtutum corpoꝝ terreſtrium, vt fiant ex eis res extraneæ. Septimus eſt ars Alchimię: & intentio eius eſt permutare

tare substantias minerales ad perueniendum ad purificationem auri, & argenti, aut in aliqua specie apparentiæ. Lex autem non astringit vt contradicatur eis in aliqua re harum scientiarum. nos vero disputabimus contra Philosophos ex omnibus istis scientijs quatuor disputationibus.

AVEROES.

AIt Auer. Id autem, quod numerauit de octo generibus scientiæ Naturalis est verum secũdum opinionem Aristo. Attamen scientiæ, quas numerauit, quòd sint rami earum, non sunt sic, sicut ipse numerauit. nam Medicina non est ex scientia Naturali. est enim ars factiua, quæ assumit principia sua à scientia Naturali. quoniam scientia Naturalis est speculatiua: Medicina vero est factiua. &, cùm loquimur de re cõmuni in duabus scientijs, erit duobus modis, vt cùm loquimur de sanitate, & ægritudine. nam habens scientiam Naturalem consyderat de sanitate, & ęgritudine, in eo ꝙ sunt ex passionibus entium naturalium: Medicus vero consyderat de eis, in eo quòd cõseruat vnam earum, & destruit alteram, idest quòd ipse consyderat de sanitate, in eo quòd conseruat eam, & ægritudine, in eo quòd remouet eam. Scientia autem iudicij stellarum non est etiam ex ea, sed est sciẽtia in pronosticando id, quod fiet in mundo: & est species diuinationis. Et huius generis est etiam scientia Physionomię, nisi quòd scientia Physionomię est scientia rerum occultarum, quæ nunc reperiuntur, non autẽ futurarum. Et scientia Interpretationis somniorum est etiam species pronosticationis eius, quod fit. & hoc quidem genus scientiæ non est speculatiuum, nec factiuum, licet existimetur ꝙ habetur vtilitas ex eo in operatione. Scientia autem Imaginum est falsa. quoniã impossibile est, si posuerimus quòd situs cœlestis faciat impressionem in rebus, quæ fiunt hic, vt sit illa impressio, nisi in re facta, non autem vt transeat illa impressio huius rei factę ad aliam rem extra eam. Scientia autem Præstigiationis sunt scientiæ, quæ ingrediuntur in capitulum mirabilium, & non habent introitum in artibus speculatiuis. Alchimia vero est ars, in qua est dubium an reperiatur. &, si reperitur, impossibile est vt quod fit in ea sit ipsummet naturale. nam ars diminuitur in assimilando naturæ, nec peruenit ad eam in rei veritate. &, si fecerit aliquid simile, quo ad sensum, rei naturali, nõ est apud nos aliquid, quod necessitet falsitatem, nec possibilitatem eius, & quod possibile est vt perueniamus ex eo ad hoc est longa experientia cũ longitudine temporis. Quatuor autẽ disputationes, quas numerauit Alga. nos profecto recitabimus vnamquãq; earum.

ALGAZEL.

AIt Alga. Disputatio prima est iudicium eorum, quòd hæc copulatio, quæ videtur inesse inter causas, & causata, est copulatio, quæ secuta est necessario, & non est in posse, nec possibilitate vnire causam absque causato, nec esse causatum absq; causa. Secunda autem, cùm dicunt quòd animę humanę sunt substantiæ existentes in seipsis, & non [illegible] innatæ in corpore, & mors est cessatio copulationis earum ĩ corpore cessatione regiminis, sed sunt existentes in seipsis omni hora. & existimauerunt quòd hoc est scitum demonstratione intellectuali. Tertia autem, cùm dicunt quòd istæ animę, est falsum dicere de eis quòd corrumpantur, sed, cùm reperiantur, sunt æternę, & perpetuę, et non imaginatur finitas durationis earum. Quarta vero est, cùm dicunt quòd istæ animæ falsum est dicere quòd redeant ad corpora. Sequitur autem quęstio in Prima disputatione, ex eo quòd ædificatur sup eam affirmatio miraculorum rescindentium cõsuetudines, sicut est conuersio baculi in serpentem, & viuificatio mortuorum, & quiescere Lunam. & ponens cursum consuetudinum semper prosequi necessario negat totũ hoc. et exponunt id, quod ponit in libris Prophetarum de viuificatione mortuorum, & dixerunt quòd intelligitur per hoc, Cauete ne sitis ignari in vita scientiæ. Et exponũt conuersionem baculi fascinationem ex fascinationibus in destructionem rationum diuinarum notarum apparentium mediante Moysi cum erroribus Hæreticorum. Quiescere autem Lunam aliquando id negauerunt, & existimauerũt ꝙ nõ est possibile. Attamen non concedunt Philosophi miracula rescindentia consuetudines, nisi tribus rebus. quarum Vna est virtute imaginatiua. nam ipsi existimauerunt ꝙ cùm prædominatur, & fortificatur, & non impediunt eam inuolutiones, & sensus respicit in tabula seruata, & imprimuntur in ea formæ particulares, quæ fiunt in futurum. & hoc quidem in vigilia Prophetis, & alijs hominibus in somno. & hoc est proprium Prophetiæ virtute imaginatiua. Secunda vero est propria virtuti intellectiuæ speculatiuę, & deuenit ad sortem extimatiuam, & est celeritas permutandi ex scito ad scitum. & aliquando purificatur, cùm cogitans in eo, ad quod sumitur ratio, & excitatur ad rationem. &, cùm recordatur ratione, excitatur habẽs rationem ex seipso. demũ, cùm occurrit ei terminus medius, excitatur ad conclusionem. &, cùm fuerit in intellectu suo terminus conclusionis, peruenit ad mentem suam terminus medius congregans extremitates conclusionis. Et hoĩes profecto differunt in hoc. Nam sunt aliqui, qui mouentur ex seipsis: & sunt aliqui, qui mouentur pauca excitatione: & sunt aliqui, qui non comprehendunt cum excitatione, nisi diminutione magna. et, quemadmodum possibile est vt eueniat vltima diminutio non habenti sensationem omnino, ita quòd non mouetur ad intelligendum intelligibilia cum excitatione, sic etiã potest euenire vltima fortitudo, & additio, vt excitetur ad omnia intelligibilia, aut ad plurima eorum, & tẽpore breuiori. & differt hoc quãtitate in omnibus quæsitis, aut aliquibus, & etiam qualitate, ita quòd differt celeritate, & propinquitate. & forte reperietur propinquitas animæ sanctæ puræ, quæ transit in sensatione in omnibus intelligibilibus ad scientiam, & celerrimo tempore. & est Propheta, qui habet mirabilem virtutem speculatiuam, & non indiget in intelligibilibus docẽte, sed, quasi ipse addiscit ex se ipso. et est is, q denominatur ꝙ, quasi illuminatur lumen eius, licet non tangat id ignis: & est lumen præ cæteris luminibus. Tertia vero est virtus animalis factiua, quæ peruenit ad terminũ, quo disponuntur naturæ, & obediũt ei. Et exemplum eius, nam anima alicuius nostri, exempli gratia cùm imaginatur aliquid, inseruiunt ei membra corporis, & virtutes, quæ sunt in ea, & mouetur ad partem imaginatam quæsitam, ita quòd, cùm imaginatur aliquid suauis saporis, resoluuntur gengiuæ, & excitatur virtus resoluens humiditatem spermaticã à loco suo. &, cùm imaginatur coitum, excitatur virtus, & induratur instrumentum. etiam, cùm deambulauerit super corpus longum, extensum in vacuo, & super trabem, cuius extrema sunt in duobus parietibus, fit fortiter imaginatio eius quòd cadat, & patitur corpus hac imaginatione, & cadit. &, si hoc eẽt super terram, deambularet super eam celeriter, & non caderet, quoniam corpus, & virtutes corporales creatę sunt ad seruiendum, & obediẽdũ animalibus. & differt hoc diuersitate puritatis animarum, & fortitudinis earum. Et non est incõueniens vt perueniat virtus fortitudinis animæ ad terminum, quo inseruiat ei natura necessario, & absque corpore. nam anima eius non est innata in corpore, nisi quòd habet aliquam excitationem, & desyderium ad regimen eius.

eius. & creatum fuit hoc in radice creationis eius. &, quemadmodum oportet vt seruiant ei membra sui corporis, sic nõ est impossibile quin seruiat ei aliquid praeter corpus, adeo quòd consyderabit, & perueniet anima eius ad flatum venti, aut descensum pluuiae, aut innouationem toni, aut terrae motuum, & profundat homines. & hoc quidem peruenit ad frigus vẽturum, aut calidum, aut motum in aere: et fit ex anima eius hęc caliditas, aut frigiditas. & fiunt ex ea haec absq; causa naturali manifesta. & erit hoc miraculum: licet hoc eueniat aeri disposito ad recipiendum. sed non peruenit ad hoc vt conuertatur lignum in animal, aut rescindatur Luna, quae non recipit rescissionem, & extensionem. haec est opinio eorum de miraculis. Nos vero nõ negamus ꝙ sit aliquid eius, quod dixerunt, et ꝙ hoc sit Prophetis: negamus tamen sufficientiam eorum in eis tantum, & negationem eorum conuersionis baculi in serpẽtem, & viuificationis mortuorum, & alia. igitur necesse est vt disputemus in hac disputatione ad affirmandum miracula, & aliud: & est ad conseruandum id, ad quod peruenerũt perfecti: et est ꝙ Deus omnia potest, & disputabimus in hoc intento.

AVEROES.

AIt Auer. Loqui autem de miraculis, Antiq; philosophorum non fecerunt de eo sermonem. qm̃ hoc est apud eos ex rebus, de quibus non sunt ponendae quaestiones discutiendę. nam sunt principia legum: & qui speculatur de eis, et dubitat de ipsis, oportet condẽnari apud eos, quẽadmodum qui speculatur de alijs principijs legis vniuersalibus. sicut, si Deus glo. reperitur: & si summum bonum reperiatur: & si virtutes reperiantur, in quorum esse non dubitatur, & qualitas eẽ eorum est quid diuinum abstractum ab apprehensione intellectus humani. et causa huius est, qm̃ hęc sunt principia eorum, quae operãtur quibus homo erit religiosus. & non est modus ad perueniendum ad scientiam, nisi postꝗ peruenerit ad religionem. et oportet vt non se intromittat ad speculandum de principijs, quae faciunt dignitatem, anteq; perueniat ad dignitatẽ. Et, cùm artes scientificae non perficiantur, nisi procemijs, & praeambulis, quae primo recipiet addiscens, quanto magis hoc debet esse in rebus, quae operantur. Quod autem dixit de causis huius nomine Philosophorum est sermo, quem nescio aliquẽ dixisse, nisi Auicennam. Attamen, cùm verificatum fuerit ipsum esse, & possibile sit vt mutetur corpus ab eo, quod non est corpus, nec potentia in corpore absq; mutatione eius, tunc id, quod dedit de causa eius est possibile. tamen nõ omne, quod est possibile, in natura sua potest homo id facere. nam possibile homini est scitum, & plurima possibiliũ ex seipsis sunt ĩpossibilia ei. Igitur veritas ꝙ Propheta scindat consuetudines est impossibilis homini, est tñ possibilis in se. & non oportet in hoc vt ponatur ꝙ res impossibiles in intellectu sint possibiles Prophetis. Et, cùm bene cõsyderaueris in miraculis, quorum esse verificatum est, inuenies ea esse huius generis. & quod magis manifestum est ex eis in hoc est Liber Dei omnipotentis, qui non destruit consuetudinẽ per viã auditus, sed probatum est esse miraculum sensu, & cõsyderatione oĩbus hoĩbus repertis, & qui reperient vsq; ad diem iudicij. & in hoc sunt haec miracula nobiliora caeteris miraculis. & sufficiat hoc ei, qui non contentaẽ tacere in hac disputatione, & sciat ꝙ via electorum in verificatione Prophetarum est alia via, ad quam excitauit nos Aui. in multis locis, et est operatio, proueniẽs ab attributo, quo Propheta appellatur Propheta: quae est notificatio occulti, & positio legum conuenientium veritati, & faciẽtium adipisci ex opationibus id, quod est summum bonum oĩs creaturę. Id vero, quod recitauit de prophetia ex Philosophis, nescio aliquẽ dixisse hoc, nisi Aui. Attamen quod dicunt Antiqui de prophetia, & visione, est ꝙ sit ab ipso Deo glo. mediante aliquo ente spirituali, quod non est corpus, & est tribuens intellectum humanum apud eos: & est id, quod appellant Moderni intellectum agentem: & appellatur in lege Angelus. & reuertamur ad id, quod dixit de his quatuor disputationibus.

ALGAZEL.

AIt Alg. Copulatio aũt inter id, quod reputatur ad modũ causae, & id, quod reputaẽ causatũ, nõ est necessaria apud nos. sed oĩa duo, quoꝝ hoc non est illud, nec illud hoc, & affirmatio vnius non includit affirmationem alterius, nec negatio vnius includit negationẽ alterius, non est ex necessitate esse vnius esse alterius, nec ex necessitate priuationis vnius vt priuetur alterum. sicut est ebrietas & potus, saturatio & cõmestio, combustio & tactus ignis, lumen & eleuatio Solis, mors & diuisio colli, potus medicinae & fluxus vẽtris & assumptio solutiui. & sic sequimur ad omnia, quę videnẽ ex copulatis in Medicina, & iudicijs stellarũ, & artibus, & dictionibus, quoꝝ copulatio non pręcessit, & est in posse Dei glo. creare ea aequalr, nõ ꝙ sit necium ex se, nõ recipiens quidẽ diminutionem, sed ex posse, & in posse eius est creare saturationem absq; comestione, & creare mortem absq; sectione colli, & facere continuationem vitę cum sectione colli. & sic sequitur in omnibus copulatis. & Philosophi quidem negauerunt possibilitatem eius, & rõcinati sunt de falsitate eius. Et consyderatio de his rebus, quae excipiuntur ab vniuersali esset longa. attamen exẽplificabimus in hoc cum vno exẽplo, & est cõbustio in stuppa exẽpli grã cum tactu ignis. quia nos concedimus esse tactũ inter ea absq; cõbustione, & concedimus fieri cõuersionem stuppae cõbustae in cinerẽ absq; tactu ignis. ipsi tamen negant possibilitatẽ huius. Et sermoni qdem in hac disputatione sunt tria loca. Quoꝝ Primus est vt dicat aduersarius ꝙ agẽs cõbustionis est ignis tm̃, et est agẽs naturalr, non aũt electiue: igitur impossibile est ei vt recedat ab eo, quod est ei connaturale, cùm tetigerit subiectum recipiens. Et hoc quidem nos negamus, sed dicimus ꝙ agens cõbustionis creauit nigredinẽ in stuppa, & separationem in partibus eius, & posuit eam cõbustam, & cinerem, & est Deus glo. mediantibus Angelis, aut immediate: ignis vero est quid inaĩatum, non habens quidem operationẽ, quaero quae est ratio ꝙ ipse sit agens? & non hñt rõnem nisi testimonium aduentus combustionis cũ tactu ignis. sed testimonium indicat ꝙ aduenit cũ eo, & non indicat ꝙ aduenit ex eo, & ꝙ nõ sit causa alia praeter eum. nã nulla est dĩa in eo, ꝙ copulatio spiritus virtutibus apprehẽsiuis, & motiuis in spermate animalis non generetur ex naturis inclusis in calido, frigido, humido, & sicco, & in eo, ꝙ pater efficiat embrionem casu spermatis, nec ipse efficit vitam eius, & visum, & auditum, & alia, quae sunt in eo. et patet ꝙ sunt in eo, & tñ nemo dicit ꝙ sunt ex eo, sed esse eoꝝ est ex parte primi, aut immediate, aut mediãtibus Angelis deputatis his rebus, quae fiũt. & hoc est, quod determinant Philosophi, dicentes ꝙ in hoc mundo est efficiens. et sermo est cum eis. Igitur declaratum est ꝙ esse cùm re non indicat ꝙ sit ex ea: attamen declarabiẽ hoc exemplo. Et est, qui natus est cęcus, ex eo ꝙ in oculis suis est velamen nebulae, & non audierit ab hoĩbus dĩam inter diem & noctem, si quidem remouereẽ nebula ab oculis in die, ꝙ aperiret palpebras suas, & viderit colores, existimabit ꝙ comprehensio habita per oculos suos de pictura colorum, agens eius est apertio visus: & quotienscunq; fuerit visus eius sanus, & apertus, & velamen ablatum, & homo obiectum coloratum,

tum,

tum, necesse est proculdubio vt videat: et non intelligit ꝙ nõ videt, vsquequo occiderit Sol, et obscuratus fuerit aer, & tunc sciet ꝙ lumen Solis est causa impressionis colorum visui suo: quæro vnde credimus iudicio ꝙ sint principijs esse causæ, ex quibus influuntur hæ innouationes cum tactu inter eas, nisi ꝙ sunt permanentes: & non sunt corpora mobilia vt deficiant: &, si deficerent comprehenderemus separationem, & consyderauimus ꝙ sit ibi causa post illam, quam vidimus. & hoc non potest euitari ab eo secundum rationem radicum eorũ. & ideo determinauerunt verificantes eorũ ꝙ ista accidentia, & innouationes, quæ proueniunt cũ tactu corporũ, et demum cum diuersitate proportionis earũ, influant à datore formarũ, & est Angelus, aut Angeli, adeo ꝙ dixerunt ꝙ impressio formarum colorum oculo prouenit ex parte datoris formarum: ortus autẽ Solis, & pupilla sana, & corpus coloratum præparant subiectum ad recipiendum has formas: & affirmauerunt hoc omni innouato. & hoc quidem destruit rationem eius, qui ratiocinatur ꝙ ignis sit efficiẽs combustionis, & panis efficiens saturationis, & solutiuum efficiens sanitatis, & sic aliæ causæ, & causata.

AVEROES.

AIt Auer. Negare aũt causas efficientes, quas videmus in sensibilibus, est sermo sophisticus. & loquens in hoc, aut cũ lingua sua negat id, quod est in corde suo, aut sequitur inuolutionem sophisticam, quæ sibi euenit in hoc. & qui aufert hoc, nonne poterit scire ꝙ oĩs actio impossibile est quin fiat absq; agente? Attamen si istæ causæ sufficiunt ex se operationibus prouenientibus ex eis, aut perficient operationes suas ex causa extrinseca separata, aut non separata, est quid non per se notum, & indiget inquisitione, & cõsyderatione magna. Et, si inuenerunt hoc dubium in causis agentibus, in quibus apparet sensu ꝙ aliquæ agant aliquas, ex eo ꝙ est hic ex agentibus, quorũ agens non apparet sensu, hoc quidem nõ est verum. nã illa, quorum causæ non apparent sensu, sunt ĩtelligibilia, & quęsita, ex eo ꝙ nõ habent sensu causę eorũ. Si vero fuerint illa, quorũ cãę non apparẽt sensu, ignota naturalr, & quęsita, tunc id, quod non est ignotum, sunt causæ eius sensibiles necessario. et hoc est de actione eius, qui non diuidit inter notum per se, & ignotum. igitur quod adduxit in hoc capitulo est sophisticum. Vlterius quid dicent de causis essentialibus, sine quarũ cognitione non intelligitur ens. nam notũ est per se ꝙ ĩ rebus sunt substantiæ, & attributa, quæ determinauerũt operationes proprias cuilibet enti. & sunt eã, propter quę differunt substantiæ rerum, & nomina, & definitiones earũ. &, si non esset cuilibet enti operatio sibi propria, non esset ei natura sibi propria. &, si non esset ei natura sibi propria, non esset ei nomen sibi proprium, nec definitio: & essent omnia eadem, & non eadem. nam de eodem interrogaretur an sit ei operatio vna sibi propria, siue passio, siue propria, aut nõ habet operationẽ. &, si habet operationẽ sibi propriã, igit̃ hic sunt operationes propriæ prouenientes à naturis proprijs. &, si nõ habebit vnam operationẽ sibi propriã, igitur vnũ non est vnum. &, cùm aufertur natura vnius, aufertur natura entis. &, cùm aufertur natura entis, sequit̃ priuatio. Attamen operationes prouenientes à quolibet ente necessariæ actionis in eo, cuius natura est vt agat, an sunt electiuæ, aut possibiles vt plurimum, aut est eis vtrũq; simul, est quæsitum, in quo debet fieri speculatio. nam actio, & passio vna inter quælibet duo entia ex entibus est propter aliquam relationem relationum infinitarum: & iam datur relatio sequens relationem: quare non decidemus de igne, si approximatus fuerit corpori sentienti ꝙ agat proculdubio. quoniam non est inconuenientis, quin sit ens, cui sit ad corpus sentiens relatio, quæ relatio impediet operationem ignis, vt dicitur de lapide balnei, & alijs. hoc tamen non faciet necessario negationem ignis ab attributo combustionis, quotiescunq; perseuerabit esse ei nomẽ ignis, & definitio eius. Quòd vero entia, quæ fiunt, habeant quatuor causas, agens, materiam, formam, & finem, est notum per se. & sic etiam eas esse necessarias in esse causatorum: & præcipue illas, quæ sunt pars rei causatæ, s. quam appellant aliqui materiam, & aliqui conditionem & subiectum, & aliqui formam, & aliqui attributum animale. Loquentes autem confitentur ꝙ sunt hic conditiones, quæ sunt necessariæ in conditionato, sicut id, quod dicunt, quòd vita sit conditio in scientia: & sic confitentur quòd rebus sunt verificatio, & definitiones, & sunt necessariæ in esse entis: quare perseuerant iudicium in hoc palam, & occulte eodem modo. & sic faciũt in passionibus sequentibus substantiam rei: & est id, quod appellant rationem, sicut dicunt quòd adaptatio in ente indicat quòd agens sit intelligens: & esse ens, in quo est intentio ad aliquem finem indicat quòd agens scit ipsum. intellectus enim nihil aliud est, nisi apprehensio entium cum causis suis. et in hoc differt ab alijs virtutibus apprehensiuis. & qui aufert causas aufert intellectum. & ars Logice ponit positione quòd sint hic causæ, & causata, & quòd scientia illorum causatorũ non erit perfecte, nisi ex sciẽtia causarum eorum. Igitur negare hæc destruit scientiam. nam sequitur quòd non sit hic aliquid scitũ omnino scientia vera: sed, si fuerit, erit imaginatum. & non erit hic demonstratio, nec definitio omnino, & auferentur species prędicatorum essentialium, ex quibus componuntur demonstrationes. Et ponens quòd non datur scientia vna necessaria, sequitur ei vt non sit hoc suum dictum necessarium. Qui vero confitetur quòd sunt hic aliqua talia, & aliqua non necessaria, et iudicat anima de eis iudicio imaginatiuo, & existimat quòd sunt necessaria, & tamen non sunt necessaria. Philosophi quidem non negant hoc ei. &, si appellant hoc consuetudinem, est possibile: sin autem, nescio quid intelligunt per nomen cõsuetudinis, an intelligunt quòd sit consuetudo agentis, aut consuetudo entium, aut consuetudo eorum apud iudicium de istis entibus. & falsum est vt Deo sit consuetudo. nam consuetudo est habitus, quem acquirit agens, qui facit reiterationem actionis ab eo vt plurimum: & Deus glo. dixit Ego vero dominus non mutor: & non est in eo aliquid mutationis omnino. Si vero intelligũt quòd sit consuetudo entium, consuetudo quidem non est nisi in habentibus animam. si vero fuerit in non habentibus animam, est verificatio naturę. & hoc quidem non negamus, scilicet quòd sit in entibus natura determinans rem aut necessariam, aut vt plurimum. Quòd autem sit in nobis consuetudo in iudicio de entibus, hæc quidem consuetudo nihil aliud est, nisi actio intellectus, quam determinat natura eius, & ea ĩtellectio est intellectus. & non negant Philosophi talem cõsuetudinem. & est dictio sophistica, cùm verificabitur quòd non sit sub ea aliquid, nisi quòd sit actio positiua: sicut dicimus procedit tale agẽs vt faciat hoc & hoc, idest quòd ipse id faciet vt plurimum. et, si hoc fuerit, essent omnia entia positiua, & non erit ibi scientia omnino, qua attribuitur agenti quòd sit sapiens. et, sicut diximus, non debemus dubitare quòd talia entia aliquod eorum agit in aliquod, & ex aliquo, & ipsa non sufficiunt ex seipsis in hac actione, sed indigent agente ab extra, cuius actio est conditio in actione eorum etiam ĩ esse eorum, quanto magis in actione eorum. Quæ autem sit substantia huius agentis, aut agentium, differunt in eo Sapientes quibusdam modis, & non differunt qui-

Intellect' nihil aliud est, nisi apprehẽsio entiũ cũ suis causis.

busdam

busdam modis. nam omnes conuenerunt in hoc, quòd agens primum est separatum à materia: & hoc agens operatio eius est conditio in esse rerum, & esse operationum earum, & peruenit operatio huius agentis his entibus, mediãte aliquo intellecto ei, quod est aliud ab istis entibus. & aliqui ponunt id esse cœlum tantum: & aliqui ponunt cum cœlo aliud ens remotum à materia: & est id, quòd appellant datorem formarum. & nõ est hic locus speculationis de istis opinionibus. & nobilius eorum, de quibus speculantur Philosophi, est hoc. &, si fueris ex eis, q desyderãt has veritates, vade ad quodlibet eorum in capitulo proprio. Accidit tamen quæstio in innouatione formarum essentialium, & præcipue animarum: quoniam non possunt attribuere hoc calido, frigido, humido, & sicco, quæ sunt causæ eius, quod fit hic ex naturis, & eius, quod corrũpitur. Deharij autem sunt, qui attribuunt omne, quod videtur hic ex eo, cuius non est causa, quæ attribuatur calido, frigido, humido, & sicco. & dicunt ꝙ, cùm ista elementa miscentur aliquibus commistionibus, fiunt hæ res, tanꝗ sequentes illas mistiones, sicut fiunt colores, & alia accidentia. & Philosophi conati sunt dubitare contra istos, & primum contra eũ, qui locutus est de causa.

ALGAZEL.

AIt Alg. Locus autem Secundus est cum eo, qui confitetur ꝙ hę innouationes influunt à principijs innouationum: dispositio tamen ad recipiendum formas prouenit ab his causis apparentibus, quæ reperiuntur agentes, nisi ꝙ illa principia etiã proueniunt res ex eis consecutiue & naturaliter, nõ autem per viam consilij & electionis, sicut prouenit lumen à Sole. Attamen sunt differẽtes in dispositione circa receptionem propter diuersitatem dispositionũ earum. nam corpus clarum recipit radium Solis, & reddit eũ, adeo ꝙ illuminat eo alium locum: opacũ vero hoc non recipit. & aer non impedit extensionem luminis eius: lapis vero impedit. & aliqua dissoluuntur in Sole, & aliqua indurantur: & aliqua dealbantur, vt sunt panni lutorum, & aliqua denigrantur, vt facies. principium autem est vnum, & impressiones sunt diuersæ ex diuersitate dispositionum in subiecto. & sic principia entitatis influxus eorum ei, quod prouenit ex eis, nulla est in eo prohibitio, nec diminutio: diminutio tamen est in recipientibus. et, cùm res sic se habuerit, quotienscunque posuerimus ignem in conditione sua, & posuerimus duas stuppas siles contãgi ab eo eodem modo, quomodo imaginetur vt comburatur vna earum, & non alia? & ibi nulla est electio. Et propter hoc negauerũt casum Abrahæ i ignem casdim cum priuatione combustionis, & remanentia ignis: & existimauerunt ꝙ hoc est impossibile, nisi negando caliditatem ab igne. & hoc aufert ei ꝙ non sit ignis, aut concedendo conuersionem substantiæ ipsius Abrahæ in lapidem, aut aliquid, in quod non agit ignis. & hoc non est possibile, & illud etiam non est possibile.

AVEROES.

AIt Auer. Qui putauit ex Philosophis ꝙ hæc entia sensibilia non agunt adinuicem, sed agẽs eorum est principium ab extra, non poterit dicere ꝙ id, quòd videtur de actione alicuius eorum in aliquod, est quid falsum in totum, sed dicet ꝙ ipsa agunt adinuicẽ dispositionem ad recipiendum formas à principio ab extra. Attamen nescio aliquem Philosophorum hoc dixisse simpliciter, sed dixerunt hoc in formis essentialibus. in accidentibus tamen omnes conueniũt ꝙ calidum agit calidum sibi simile, & sic aliæ qualitates quatuor, non ex eo ꝙ comprehendit eas caliditas ignis elementalis, & caliditas proueniens à corporibus cœlestibus. Quod autem attribuunt Philosophis ꝙ principia separata agunt naturaliter, nõ electiue, nemo hoc dixit, cui adhereatur. sed omnis habens scientiam agit apud eos electione. tamen propter dignitatem, quæ est eis, non prouenit ex duobus contrarijs, nisi dignius eis: & electio eorum nõ est propter aliquid, quod perficiat substantiam eorum, cùm in substantijs suis nulla sit diminutio, sed vt perficiatur id ex entibus, quod habet diminutionem in natura sua. Quod autem attribuunt ex dubitatione miraculi Abrahæ, nemo hoc dicit, nisi Epicurei ex gentibus Hismaelitis. Nam sapientes, & Philosophi, non est concessus eis sermo, nec dubitatio in principijs legis. & qui hoc facit, apud eos est cõdemnandus magna condemnatione. nam quoniam omnis ars habeat principia: & necesse est speculanti in illa arte vt recipiat principia eius: & non debet dubitare eis in affirmatione aut negatione: ars quidem operatiua legis dignior est in hoc cæteris. nam consuetudo à pueritia in virtutibus legis est necessaria apud eos, non autem in eẽ hominis, in eo ꝙ est homo, sed in eo quòd est homo sapiẽs. quare oportet omnem hominem recipere principia legis: et proculdubio vt exaltet eum, q posuit ea. nam negatio eorum, & dubitatio in eis destruit esse hominis. quare oportet interficere Hæreticos. & quod debet dici de eis, est ꝙ principia eorum sunt res diuinæ, in quibus conuenire debent intellectus humani ad confitendum eis cum ignorantia causarum eorũ. quare non inuenimus aliquem Antiquorum loqui de miraculis cum patefactione eorum in mũdo. nam sunt principia constitutionis legum: & leges sunt principia virtutum: & nõ vt dicitur de eis post mortem. et, cùm nutritus fuerit homo in virtutibus legis, tunc est religiosus simpliciter. &, si continuauerit ei tempus, & fortunium, adeo ꝙ erit ex sapientibus profundis in sapientia. & inuitur ei expositio alicuius principij principiorum eius, præcipitur ei vt non expresse patefaciat expositionem eius, & dicat quòd sunt res, prout scribuntur, vt dixerunt sapientes nostri in eo, quod dixit, & vidi vsque ad Angelum honor Dei est abscondere rem. hę sunt definitiones legum, & definitiones sapientum.

Quo pacto Philosophi se habeant circa leges.

ALGAZEL.

AIt Alg. Et responsio ei est ex duabus vijs. quarum Prima est vt dicatur non cõcedimus quòd principia non agũt electiue, & quòd Deus glo. non agat voluntarie. et iam perfecimus destructionem rationum eorum in hoc in disputatione innouationis mundi. &, cùm affirmabitur quòd agens creat cum sua voluntate combustionem cum contactu ignis ad stuppam, possibile est in intellectu vt non creet eam cum contactu existenti.

AVEROES.

AIt Auer. Id autem, quod hic posuit ad cõstituendum dubium in lite, est id, quo expellitur lis. & dicitur ꝙ non est ei ratio in hoc, & est ꝙ agens primum creat combustionem absque medio, quod creauerit vt sit combustum ab igne. nã talis error expellit sensus circa esse causarum, & causatorum. & nullus Philosophorum dubitat quòd combustio proueniens ex igne in bombicem, exẽpli gratia ignis agat in eum. at non simpliciter, sed propter principium ab extra, quod est conditio in esse ignis, quanto magis in combustione eius. differunt tamen in hoc principio quid sit, an sit separatum, aut sit mediante aliquo inter innouatum, & separatum præter ignem.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si aũt dicat hoc, inducit ad tolerandum multa inconuenientia. Nam, cũ negatis cõsequentiã causatorũ à causis, et attribuunt volũtati creatoris eorũ, et nõ erit

voluntati cõsuetudo propria demonstrata talis, sed ipsamet, & in specie sua hora actionis, tunc erit possibile vnicuiq; nostrum vt sint ante eum animalia lædentia, & ignis inflammans, & mons profundatus, & inimici tenentes enses. & tamen ipse non videt eos, quia Deus glo. non creabit ei visum. Et qui dimisit librum domi, possibile est vt conuersus sit, cùm reuersus fuerit domum, in iuuenem intelligentem, aut in serpentem. &, si dimiserit puerum domi, possibile est vt conuertatur in canem. aut, si dimiserit cinerem, possibile est vt conuersus sit in myrrham, & vt conuertatur lapis in aurũ, & aurum in lapidem. Et, si interrogant eum de aliquo horum, debet dicere nescio quid sit domi nunc: sed id, quod tantum scio, est ꝙ ego dimisi librum domi, et forte nunc est equus, & fœdauit bibliotecã vrina, & stercore. & ego dimisi domi vegetem, et forte conuersa est in arborem pomi. nam Deus glo. omnia potest. & non est de necessitate equi vt sit creatus à spermate, nec de necessitate arboris vt creetur à grano etiam, nec est ex necessitate eius vt creetur ex aliquo. & forte creantur aliqua, quæ nunq̃ fuerunt in esse. &, cùm aspexerit hominem, quem nunq̃ vidit hucusq;, & dicatur ei an sit hic creatus, debet respondere, & dicere, nobis possibile est ꝙ aliqui fructus dulces, qui sunt in platea, cõuersi sunt in homines. et est hic homo. nã Deus potest omne possibile, & hoc est possibile. & impossibile est quin respondeatur ei. & hic est modus, in cuius imaginatione amplificat̃ falsitas. & hoc tm̃ sufficiat. Et postq̃ narrauit hoc pro Philosophis, adduxit rñsionem, et dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Responsio autem est, vt dicamus, si affirmauerimus ꝙ possibile, impossibile est vt sit homini scientia de eo ꝙ non sit, sequuntur omnia ista inconuenientia. Nos autẽ non dubitamus huic formæ positæ à vobis. nã Deus glo. creauit nobis scientiam, ꝙ hæc impossibilia non efficiet ea. & nõ dicimus ꝙ hæc sunt necessaria, sed sunt possibilia, quæ possunt esse, & possunt non esse. & prosequi consuetudinem in eis multis vicibus imprimit cursum eorum in itellectu nostro secundum conuenientiam consuetudinis preteritæ impressione tali, à qua non est euasio: sed possibile est vt sciat Propheta ex Prophetijs, vijs, quas dixerunt, ꝙ talis homo dimittet morem suum prauum: & dimissio eius est possibilis cito. & quomodo scitur priuatio esse huius possibilis, sed sicut videtur vulgo, & scimus ꝙ ipse non scit occultum ex aliqua re, & non apprehendit intellecta absq; disciplina: & cum hoc nõ est inconueniens vt fortificetur anima, & cogitatiua eius, ita ꝙ apprehendit id, quod apprehendunt Prophetæ, vt cõfitentur possibile. & quomodo scient ꝙ hoc possibile non erit? si autem fecerit Deus glo. currere consuetudinem in esse eorum tẽpore rescissionis consuetudinum, tunc auferentur hæ scientiæ à cordibus, & non creabit eas. igitur nihil prohibet, quin sit res possibilis in posse Dei glo. & iam sciuerat antea ꝙ ipse non efficiet eam: licet sit possibile in aliquo tempore: et creabit nobis scientiam ꝙ ipse non id efficit in illo tempore. & non est in hoc sermone nisi inconueniens absolutum.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm autem concesserint Loquẽtes ꝙ opposita in entibus sunt possibilia æqualiter, et ꝙ sunt sic apud agens, & nõ appropriatur vnũ oppositorum, nisi ex voluntate agentis, non autem ꝙ voluntas eius cõtinue procedit, nec semper, nec vt plurimũ, tunc id totum, quod intulerũt Loquẽtes ex iconuenientibus, sequit̃ eis. Nam scĩa vera est scĩa rei, prout est. &, cùm non fuerit in esse nisi possibilitas duorũ oppositorum ipsi recipienti, & agenti, non erit hic sciẽtia permanẽs de re omnino, neq; ictu oculi, cũ posuerimus agens huiusmodi prædominans entibus. sicut Rex magnus, cui est dominium supremum, non erit aliqd difficile in regno suo, nec scitur de eo ordo, ad quem procedit, nec consuetudo. nã operationes huius Regis necesse est vt sint ignotę naturaliter: &, cùm reperitur aliqua operatio eius, erit continuatio esse eius in omni instanti ignota naturaliter. Euadit autem Alga. ab istis inconuenientibus. quoniam Deus glo. creauit nobis scientiam, ꝙ ista possibilia non eueniunt nisi temporibus deputatis, ac si diceres hora miraculi. Et tamẽ non est euasio vera. nam scientia creata nobis est semper quid sequens naturam entis. verum enim est vt credatur ꝙ res sit in ea dispositione, qua est in esse. &, si esset nobis scientia de his possibilibus, tunc esset in entibus possibilibus dispositio, qua ei est alligata scientia nostra. & hoc quidem aut propter ipsasmet, aut propter agens, aut propter vtrunq;. & est id, quod proferunt nomine consuetudinis. &, cùm sit falsum ꝙ reperiatur hæc dispositio, quæ appellatur cõsuetudo primo agenti, non remanet ergo vt sit nisi in entibus. & hoc est, quod appellãt Philosophi, vt diximus nomine naturæ. & sic scientia Dei glo. de entibus, licet fuerit causa eorum, sequuntur etiam sciam eius. quare necesse est vt sit ens ƨm conuenientiam notitiæ eius cum scientia, & notitia reuersionis Socratis, exẽpli gratia, si fuerit Propheta, ex notificatione Dei glo. ei, tunc causa ꝙ sit secundum conuenientiam scientiæ nihil aliud est, nisi ꝙ natura entis sequitur scientiam æternam. nam scientia, in eo ꝙ est scientia, non est alligata ei, quod non habet naturam completam. & scientia Dei glo. est causa ꝙ proueniat illa natura, quę reperitur, & est ei alligata. et ignorantia nostra de possibilibus non est, nisi qa ignoramus hãc naturam, quæ determinat ei esse, aut priuationem. nã, si essent opposita in entibus æqualiter propter seipsa, aut propter causas agẽtes ea, sequeretur necessario aut ꝙ non reperiantur, & non corrumpantur, aut ꝙ reperiantur, & corrumpantur simul. &, cùm res sic se habuerit, impossibile est quin inclinetur vnum duorum oppositorum ad esse. & scientia de esse huius naturæ est id, quod necessitat esse vnum duorum oppositorum perfecte. & scientia alligata ei est aut scientia id præcedens, & est scientia, à qua est causatum, & est scientia antiqua: aut scientia sequens, & est scientia non antiqua. & scire occultum nihil aliud est nisi inspicere hanc naturam, et peruenire scientiam nobis de eo, in quo nõ est, nobis ratio præcedit eam. & est id, quod appellatur in hominibus consilium, Prophetis vero prophetia. voluntas vero ęterna, & sciẽtia ęterna sunt, quæ faciunt in entibus hanc naturã. & hoc est id, quod dixit Deus glo. Occulta sunt Deo domino nostro, &c. & scias hodie, &c. & hæc quidem natura aliqualiter erit necessaria, & aliqualiter erit vt plurimum, & visio, & Prophetia non est nisi scientia de hac natura in entibus possibilibus. & artes, quæ determinant pronosticationem eius, quod erit in futurum, est eis impressio impressionum huius naturæ, aut mensura, aut appella eam vt vis, scilicet quæ peruenit ex seipsa, cui alligata est scientia.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secunda autem via, qua est euasio ab istis dubitationibus, est vt cõfiteamur ꝙ ignis creatus est dispositione, qua, cùm contangunt eum duę stuppę simul similes, comburit eas, & non distinguit inter eas, cùm fuerint similes omnimode. Attamen hoc est etiam possibile, vt projciatur aliquid in ignem, & tamen non comburitur, aut propter mutationem attributi ignis, aut propter mutationẽ attributi rei, & fit ex Deo glo. aut ex Angelis aliquod attributũ igni, ita ꝙ sufficit caliditas eius corpi, & nõ id trãsit,

& remanet

& remanet cum eo caliditas eius, & erit ſm formam ignis, & verificationem eius, ſed non tranſit caliditas eius, & impreſſio eius. & fit in corpore humano attributum, quod non abſtrahit id, quin ſit caro, & os, & aufert eſcharam ignis. qm̃ nos videmus q, qui emplaſtratur cum Altelach, & poſtea ſedet in furno inflãmato, non lęditur, & non comburit̃ in eo. & qui non vidit hoc, id negat. et ſic negatio aduerſarij quę vl'r poſſet ad tribuendum aliquod attributum igni, aut corpori humano, quod prohibeat combuſtionem, eſt ſicut negatio eius, qui non vidit Altelach, & attributum eius. Et in excelſis viribus Dei glo. ſunt extraneitates, & mirabilia: & nos non videmus omnia. & non debet negari poſſibilitas eorum, & iudicamus falſitatem eorum. & ſic eſt viuificatio mortuorum, & conuerſio baculi in ſerpentem, & manus nobilis, & munda facta eſt alba hoc modo: & eſt q materia recipit omnia eſſentialiter. & terra, & oĩa elementa mutantur in plantam, deinde plãta mutatur, cũ comedit eam animal, & erit ſanguis, deinde ſanguis conuertitur in ſperma, deinde ſperma proijcitur in matricem, & erit creatura in aĩalibus. & hoc quidem erit iudicio conſuetudinis in longo tẽpore. & non negat aduerſarius quin ſit in poſſe Dei glo. vt regat materiam in his inouationibus tempore breuiori, q̃ id, in quo conſuetum eſt. & cùm fuerit poſſibile breuiori tempore, igitur nõ eſt in potentia Dei glo. qn accelerentur hę potentiæ ad faciendum opationes ſuas cito, & prouenit in eis id, quod eſt miraculum Prophetis. Si vero dicitur q hoc prouenit ex anima Prophetæ, aut ex principio principiorum cum deſyderio Prophetæ, dicimus q ipſi conceſſerunt poſſibilitatem deſcenſus pluuiæ, & tonorũ, & terræmotus, virtute animarum prouenientium ex eis, aut ex alio principio: ergo ſermo nr̃ in hoc eſt ſicut veſter in illo. & quod melius eſt nobis, & vobis eſt attribuere hoc Deo glo. aut immediate, aut mediantibus Angelis. ſed hora verificationis aduentus eorum verſatur cogitatio Prophetæ in ea, et inuitur ordo in die conuenienti, cùm oſtenderit ſequi ordinem principij. & hoc inclinat modum ipſius eſſe, & erit res ipſa in anima eius poſſibilis, & principium eius eſt bonus mos, ſed non influitur ab eo inclinatio, niſi cùm inclinat neceſſitas ad eſſe eius, & fit bonum demonſtratum tale, & nõ erit bonum demonſtratum tale, niſi cùm indiget Propheta ad ſtabiliendũ prophetiam ſuam ad inuentionem boni. & hoc totum eſt conueniens proceſſui verborum eorum, et ſequitur ea, & quotieſcunq; aperuerint ianuã vnitatis creaturę præciſe, differt conſuetudo hoĩum. nam menſura huius proprietatis non cõtinuat in intellectu poſſibilitas eius; & non ſequitur cum eo falſitas eius, quod conſuetũ eſt cõcedi, & narratio libri in verificatione eius. Demum non recipit formam animalis, niſi ſperma, ſed influunt potentię aĩales ei ex Angelis, qui ſunt principia entium apud eos, & nõ figuratur aliquid ex ſpermate hoĩs, niſi hõ, & ex ſpermate equi, niſi equus. aduentus.n. eius ab equo fecit inclinationem ex proportione formæ equi præ cæteris formis, & nõ recipit niſi formam inclinantem hoc modo. et propter hoc non naſcitur omnino ex hordeo triticũ, nec ex grano perſici pomum. poſtea videmus aliqua gñ a aĩalium naſci ex terra, & non gñant oĩno, vt ſunt vermes: & aliqua ſunt, quæ generãtur, & generant, vt eſt mus, & ſerpens, & ſcorpius, & generãtur ex terra, & diuerſificat̃ diſpoſitio eoꝝ ad recipiendum formas ex rebus occultis nobis. et impoſſibile eſt viribus humanis ſcire ea, cũ non influatur forma apud eos ex Angelis ſufficienter, & nec extimatione, & tranſitiue: ſed non influitur oĩno, niſi quod cõſyderatur receptio eius in eo, quod ſit diſpoſitum ĩ ſe. & diſpoſitiões ſunt diuerſæ, & principia eorum apud eos ſunt miſtiones potentiarum ſtellarũ, & coniunctiones earum, & diuerſitas proportionum corpoꝝ cœleſtium in motibus ſuis. Igit̃ patet ex hoc q principia diſpoſitionum in eis ſunt res extraneę, & mirabiles, adeo q perueniet ad capitulum imaginum ex ſcientia proprietatum ſubſtantiarum mineralium, & ſcientia iudicij ſtellarum, & ad miſtionem potentiarum cœleſtium cũ proprietatibus mineralibus. & accipiũt figuras ab iſtis rebus terreſtribus, & quærunt virtutem propriam præ cæteris virtutibus, & faciunt cum ea res extraneas in mundo. & aliqñ expellunt ſerpentes, & ſcorpiones ab aliqua ciuitate, & muſcas ab alia, & alia ex iſtis mirabilibus ſciunt̃ in rebus imaginum. & cùm proueniant à rebus extraneis principia diſpoſitionum, & non ſcimus ea, & non erit nobis via ad comprehendendum ea: igit̃ vnde ſcitur falſitas aduentus diſpoſitionis aliquibus corporibus ad mutãdum in innouationibus breui tempore, adeo q diſponitur ad recipiendum formam, ad quam nõ erat diſpoſitus antea. & hoc excitat ad miraculum, & non negatur niſi groſſitie cordis, & obliuione entiũ ſuperioꝝ, & ignorantia ſecretoꝝ Dei in creatione. & q diſcurrit inductiue in mirabilibus mundi, non negat in poſſe Dei glo. id, quod dr̃ de miraculis Prophetarũ in tẽpore deputato. Si aũt dixerint nos adiuuamus vos in hoc, q oẽ poſſibile attribuitur poſſe Deo glo. et vos adiuuatis nos in hoc, q oẽ inconueniens non eſt conſyderatum: & ex rebus aliquę ſunt, quaꝝ falſitas ſcitur: & aliquę, quaꝝ poſſibilitas ſcitur: & aliquæ, quæ ſunt firmatio intellectus, & nõ determinat in eis falſitatem, nec poſſibilitatem: nunc vero quæ eſt definitio inconuenientis apud vos, ſi quidẽ eſt cõgregatio inter negationẽ, & affirmationẽ in eadem re eodem tpe, dixerunt q oĩa duo, quoꝝ hoc quidem non eſt illud, & illud non eſt hoc, non determinat eſſe vnius eoꝝ eſſe alterius. & dixerunt q Deus põt creare voluntatem abſq; ſcĩa de re volita, & creare ſciam abſq; vita: & poteſt mouere manum mortui, & reddere eũ, vt ſcribat cũ manu ſua coria, & pergamena, & incumbet artibus: & in eo eſt apertio oculi, & acuitur viſus eius, tamen non videt, et non eſt in eo vita, nec poſſe ad eam. has autem operationes ordinatas creat Deus glo. cùm motione manus ſuæ. & motus eſt ex parte Dei glo. & cùm conceſſerimus hoc, deſtruitur dr̃ia inter motum voluntarium, et factum ex tremore: & non indicat operatio apta ſciam, nec poſſe agentis. Et oportet vt conſyderemus q cõuertantur genera, & conuertitur ſubſtantia in accidẽs, & conuertitur ſcĩa in poſſe, & nigredo in albedinem, et vox in odorem, ſicut conſyderauimus de conuerſione inanimati in animatum, & lapidis in aurum: & ſequit̃ etiã ex eo ex incõuenientibus, quæ non poſſunt numerari. Reſponſio aũt eſt, q incõueniens nõ attribuitur poſſe eius, et incõueniens eſt affirmatio rei cũ negatione eius, aut affirmatio particularis cũ negatiõe vl'ris, aut affirmatio amborum cũ ablatione vnius, et quod non venit in hoc non eſt inconueniens, et id, quod non eſt inconueniens, iã conſyderatur. aggregatio aũt inter nigredinem, et albedinẽ eſt inconueniens: qm̃ intelligit̃ ex affirmatione formæ nigredinis in ſubiecto ablatio diſpõnis albedinis, et eſſe nigredinis. igitur queadmodum ablatio albedinis intelligitur ex affirmatione nigredinis, ſic etiã affirmatio albedinis erit cum negatione eius inconueniens. impoſſe tñ eſt eſſe indiuiduum in duobus locis: qm̃ nos intelligimus ex eo q eſt domi, q non ſit in alio loco pręter domum. et impoſſe eſt conſyderare id eſſe pręter domum, cum eo q eſt domi, quod intelligitur ex negatione pręter domum. et ſic intelligit̃ per voluntatem quæſitum notum. et, ſi ponit̃ quęſitũ, et non fuerit ſcĩa, non erit voluntas, et erit ĩ eo negatio eius, quod poſuimus. inaĩatum autẽ eſt inconueniẽs, vt

creet in eo sciam. nam nos itelligimus per inaïatum id, quod non comprehendit. &, si esset creata in eo cōprehensio, erit appellatio eius inaïatum in eo, quod intellaximus inconueniens. &, si non comprehēdit appellare hoc scientiam, & non comprehendit subiectum suum, oïno est inconueniens. hic quidem est modus falsitatis eius. Conuersio vero generꝫ aliqd Loquentium dixerunt ꝙ est quid consyderabile Deo glo. & dicunt nos ponimus rem aliud nō intelligibile. nā nigredo cū conuersa est in posse, exempli grā, tunc quęro an nigredo remanet, vel necessi corrumpit, igit nō conuertit, sed corrumpit nigredo, & reperit posse. &, si ambo reperient, tunc non conuertit, sed copulat ei aliud. &, si remanet nigredo, & posse corrumpit, tunc nō conuertit, sed remanet prout est. &, cùm dicimus conuersus est sanguis in sperma, intelligimus in eo, ꝙ illa eadem materia spoliata est forma, & recepit aliam formam. & quod peruenit ex hoc, est ꝙ forma corrupta est, & forma generata est, & ibi est materia antiqua, in quam veniunt formæ successiue. et sic, cùm dicimus conuersa est aqua in aerē caliditate, intelligimus in eo ꝙ materia illa recipiēs mutabilis recepit formā aeris, & spoliata est forma aquæ, sicut diximus antea. & sic, cùm dicimus ꝙ cōuersus est baculus in serpentem, & terra in animal. & non est iter accidens, & substantiā materia communis. & hoc quidem est inconueniens hoc modo. & sic non est inter nigredinem, et posse materia cōis. motus vero manus ab ipso Deo glo. in mortuo, & erectio eius, ac si eēt viuus, qui sedet & scribit, adeo ꝙ fit ex motu manus eius scriptura ordinata, non est inconueniens in ipso, quotiens cunqꝫ deputabimus inouationes voluntati eligenti: videtur vero negandum, cū succedit cōsuetudo in cōtrariū eius. cū aūt dicitis destruit in eo ratio adaptationis operationis sciæ agentis, non est verum. nam agens est Deus glo. & ipse est adaptans, & agens eius. Cū autē dicitis ꝙ non remanet dr̄ia inter motum terræmotus, & motum electiuum, dicimus ꝙ comprehēdimus hoc ex nobis ipsis. qm̄ nos videmus ex nobis ipsis dr̄iam inter ambo ista, & proferimus ex hac dr̄ia posse, & scimus ꝙ ex duabus partibus possibilibus, vna quidem est in vno tempore, & alia in alio tempore: & est inuentio motus cum posse ad eum in aliquo tempore, & inuētio motus absqꝫ posse in alio tempore. cùm vero inspiciemus alios, & viderimus multos mot⁹ ordinatos, proueniet nobis scientia de posse eius. igit hæ sunt sciæ diuersæ, quas creat Deus glo. in cursu consuetudinum, ex quibus scitur esse vnius partium possibilis, & non declaratur ex eo falsitas alterius partis, vt dictum est.

AVEROES

AIt Auer. Qm̄ vidit sermonem, ꝙ nō sunt rebus attributa propria, nec formæ, ex qbus sequunt operationes proprię in quolibet ente, eē sermonem in vltimitate inconuenientiæ, & quid aliud ab eo, quod intelligunt hoïes, ideo cōcessit hunc sermonem, & permutauit negationem suam ad duo loca: quorum Vnus est, ꝙ possibile est vt reperiantur hæc attributa enti, & non reperit ei impressio, in eo ꝙ currit eius consuetudo vt reperiat ei. vt ignis, exēpli grā, cui poſe est vt reperiatur ei caliditas, & non combureret id, quod tāgit, licet natura eius sit vt comburatur, cū approximet ei ignis. Secūdus vero locus est, ꝙ nō est formis proprijs cuilibet enti materia propria. Sermo aūt primus non negatur. nā confitent eum Philosophi. actiones. n. agentium, nō est emanatio operationum earum necessaria propter ea, quæ sunt ab extra, & non prohibetur quin copulet ignis bombici, exēpli gratia in aliquo tēpore, & nō comburat eā, si reperit ibi aliquid, ex cuius copulatione bōbici factus est bōbix, nō recipiens cōbustionē, vt dicit de lapide Altelach cum aïali. Quòd autem materiæ sint cōditio ex cōditionibus entiū habentium materiam est quid, quod nō possunt Loquentes euadere ab eo. nam sicut dicit Alg. non est dr̄ia inter negare nr̄m, et affirmare nostrum rem ipsam simul: aut negare nostrum, & affirmare nostrum partem eius simul: quemadmodum cùm constituantur res ex duobus attributis vniuersali, & proprio, & sunt quę significant Philosophi nomine definitionis, cōpositæ quidē apud eos ex genere, & dr̄ia. & non est differentia inter negationem entium, & negationē vnius horum duorꝫ attributorum. v. gr. cùm constitutio hominis fuerit ex his duobus attributis, quorum vnum est vl'e, & est animalitas, exempli gratia, et aliud proprium, et est ratio, tunc quemadmodum nos, cùm auferimus ab eo, ꝙ sit rationalis, non remanebit homo, sic etiam cùm auferimus ab eo, ꝙ sit animal. nam animal est conditio in rationali. &, cùm remouetur conditio, remouetur conditionatum. & nulla est differentia inter Loquentes, & Philosophos in hoc, nisi i rebus particularibus, in quibus tenent Philosophi ꝙ attributa vniuersalia sunt eis conditio, vt sunt attributa propria. Loquētes vero nō tenent hoc, sicut calidum & humidum, quæ sunt apud Philosophos ex conditione animalitatis in animali generabili et corruptibili, quia sunt vniuersaliora animalitate, vt est animal cum rationali. & Loquentes nō tenent hoc: quare audies eos dicentes non ex conditione vitæ apud nos dispositio, & senectus. et sic figura apud eos est conditio ex cōditionibus vitę proprijs entibus, habentibus figurā. nam, si non esset conditio, erit poſe alterum duorꝫ: aut. n. erit proprietas aïali, & non erit ei operatio eius omnino, aut non erit. v. g. qm̄ manus apud eos est instrumentum intellectus, ex quo emanant ab homine operationes intellectuales, vt scriptura, & aliæ artes. &, si esset possibile esse intellectum in asino, tunc possibile esset vt sit intellectus, absqꝫ eo ꝙ reperiatur operatio eius, quæ emanat ab eo. sicut, si esset possibile vt sit caliditas, absqꝫ eo ꝙ calefaciat id, cuius natura est vt calefiat ab eo. Igitur omne ens apud eos est ei quantitas terminata, licet habeat latitudinem cuilibet enti apud eos. & est ei qualitas terminata etiā, licet habeat latitudinem apud eos. & sic esse entium est terminatū, et tempus durationis eorum est terminatum: licet habeat latitudinem etiā, sed est terminata. Et non est differentia inter eos in hoc, ꝙ entia, quæ communicār eadem materia, talis quidē materia eorum aliqñ recipit vnam duarum formarum, & aliquando recipit oppositam eius: sicut est apud eos in formis corporum simplicīū quatuor, quæ sunt ignis, aer, aqua, & terra. sed differentia est in non habente materiam communem, aut eis, quorum materiæ sunt diuersę, an sit possibile vt aliquod eorum recipiat formas alterius. v. g. id, cuius natura est vt videatur non recipere aliquam formam formarū, nisi multis medijs, an sit possibile ei vt recipiat formam vltimam absqꝫ medijs. v. g. ex elementis componitur planta, deinde ea nutritur animal, et generatur ex ea sanguis, & sperma, deinde generatur ex sanguine & spermate animal. Loquentes quidem dicunt ꝙ forma hominis potest inesse terræ absqꝫ istis medijs, quæ videmus: Philosophi vero negant hoc: et dicunt, si hoc esset possibile, erit sapientia vt creet hominem absque istis medijs: & erit creatio eius huiusmodi magis cōueniens, ꝙ̄ aliæ creationes, & magis potens ipsis. & vnaquæqꝫ harꝫ duarꝫ sectarꝫ determinat ꝙ id, quod dicit, est notum p se: & nulla earꝫ habet rōnem in opinione sua. tu autem prępara cor tuum, & quicquid dicet tibi, sit positio tua, cui debes credere: & est id, quod iussum est tibi. & Deus glo. ponat nos, & te ex hominibus veritatis, & conuenientię. Et opinatus est aliquis Maurorꝫ ꝙ Deo glo. attribuit posse cōgregare duo opposita. &

ta, & consyderatio eoꝝ est ꝙ determinatio intellectus de impossibilitate huius rei est quid, in quo innatus est intellectus. si vero innatus esset in natura determinãte possibilitatem eius, non negaret hoc, & id admitteret. Attamen sequeret̃ eis vt non sit itellectui natura perfecte pueniens nec entibus, & non erit veritas reperta in eo sequens esse entis. Loquentes vero verecũdantur ex hoc sermone, &, si tenerent eum, esset magis conseruans positionem eorum ab incõuenientibus euenientibus eis in hac re ex aduersarijs. qm̃ ipsi quęrunt differentiam inter id, quod affirmauerunt in hoc genere, & id, quod negauerũt, & est difficile eis. sed non inueniũt nisi sermones fallaces. quare iuenimus eum, qui est expertus in arte rationis, oportere eum vt neget necessitatem, quæ est inter conditionem & conditionatum, & inter rem et definitionem suam, et inter rem et aliud ab ea, & inter rem & rationem suam. & hoc totum est profundatio in opinione Sophistarum. & nihil est. & qui facit hoc ex Loquentibus est Auoalmahely. Attamen sermo vniuersalis soluẽs has dubitationes est ꝙ entia diuidunt̃ ad opposita, & conuenientia. &, si esset possibile vt distinguantur conuenientia, erit possibile vt congregentur opposita: sed non congregantur opposita: ergo non distinguent̃ conueniẽtia. Hæc autem est sapientia Dei in entibus, & in apprehensione huius sapientiæ erit intellectus intellectus in homine. & esse sic in intellectu diuino est causa esse eius in entibus. & ideo intellectus non est possibile vt sit creatus diuersis attributis, vt imaginatur hoc Auenhazam.

DISPVTATIO SECVNDA.

DE DICTO EORVM, QVOD ANIMÆ HVMANÆ SVNT SVBSTANTIÆ, EXISTENTES IN SE, ET NON SVNT INNATÆ IN CORPORE.

ALGAZEL.

AIT Alga. Disputatio Secũda est de diminutione eoꝝ in cõstituenda demõstratione intellectuali de eo, ꝙ anima humana est substantia spiritualis existens ꝑ se, & non continet terminum, & nõ est corpus, nec innata in corpore, nec continuata corpori humano, nec est separata ab eo. quemadmodum Deus glo. non est extra mundum, nec infra mundũ. & sic Angeli apud eos. & sermo in hoc requirit declarationem opinionis eorum de virtutibus vitalibus, & animalibus. Virtutes autem vitales diuiduntur apud eos in duas partes, motiuas, & apprehensiuas. & apprehensiuæ sunt duæ partes, extrinsecæ & intrinsecæ. extrinsecę autem sunt quinq; sensus, & sunt res innatæ in corporibus, s. istæ virtutes. intrinsecæ vero sunt tres virtutes: quaꝝ Vna est virtus Imaginatiua, & est in parte anteriori cerebri post virtutem visiuam. & in ea quidem est remanentia formarum rerum, quę videntur post clausurã oculi, in eo ꝙ imprimitur in ea id, quod deferunt ad eam sensus quinq;, & congregantur, & appellatur sensus cõis. & nisi esset ipse, is quidem, qui vidit mel album, nõ apprehenderet dulcedinem eius, nisi gustu. &, cùm viderit id secundo, non apprehenderet dulcedinẽ eius, quotienscunq; non gustauerit id, sicut fecit primo. attamen in eo nõ est aliquid, quo iudicat ꝙ hoc album sit dulce. & non est dubium ꝙ erit apud eum iudex, apud quem congregata sunt ambo, s. color, & dulcedo, ita ꝙ determinabit cũ præsentia vnius eoꝝ, ꝙ sit præsens etiã alterum. Secunda vero est virtus cogitatiua: & est ea, quæ apprehẽdit intẽtiones: prima vero virtus apprehendebat formas. Et intelligimus per formas id, quod impoſſe est vt sit sine materia, s. corpus. & intelligimus per intentionem id, quod non requirit esse eius corpus: euenit tñ ei vt sit in corpore, sicut amicitia, & odium. nam agnus apprehendit de lupo colorem, & figuram, & dispositionem eius: & hoc quidem nõ est nisi in corpore: & apprehendit etiã ꝙ sit eius inimicus. & apprehẽdit de pecude figuram matris, & colorem eius, deinde apprehendit amicitiam eius: quare non appropinquatur lupo, & deambulat post matrem. diuersitas autem, & conuenientia non est de necessitate earum, vt sint in corporibus, sicut est de necessitate figurę, & coloris, nisi ꝙ accidit odio, & amicitiæ etiã vt sint in corporibus. Et hæc virtus est distincta à prima virtute: & locus eius est ventriculus vltimus cerebri. Tertia vero virtus est virtus, quæ appellat̃ in animalibus imaginatiua, & in homine extimatiua. & natura eius est componere formas sensibiles adinuicem, & componere intentiones cum formis: & est in ventriculo medio cerebri inter conseruatorem formaꝝ, & cõseruatorem intentionum. quare poterit homo imaginari equũ volantem, & hominem, cuius caput est caput hominis, & corpus eius corpus equi, & alias compositiones, licet non viderit talia. & dignius est vt attribuatur hæc virtus virtutibus motiuis, ꝗ̃ sit in virtutibus apprehensiuis. Sciuntur autem loca harum virtutum in arte Medicinę. nã læsio in capite cũ fuerit in his ventriculis, inuoluuntur hæ, quæ appellantur virtutes. deinde existimauerunt ꝙ virtus, in qua imprimuntur formę sensibiles in quinq; sensibus, cõseruat illas formas, adeo ꝙ non amittant receptionẽ. & res quidem conseruat rem non cum virtute, qua eam recipit. nam aqua recipit figuram, & non conseruat eam. & cera recipit figuram cum humiditate sua, & cõseruat eam cum siccitate sua, aliter ꝗ̃ aqua. Igitur conseruator hac consyderatione est diuersus à recipiente. & appellatur hæc virtus conseruatiua. Et sic intẽtiones imprimuntur in cogitatiua, & cõseruat eas virtus, quæ appellatur memoratiua. & erunt apprehensiones intrinsecæ hac consyderatione, cùm coniungitur cum eis imaginatiua, quinq;: quẽadmodum fuerũt extrinsecæ quinq;. Sed virtutes motiuæ diuiduntur ad motorẽ, per modum, quo ipse præcipit motum, & motorẽ per modum, quo ipse agit eũ. motor aũt in eo ꝙ præcipit motum, est virtus concupiscibilis, appetitiua: & est illa, quæ cùm imprimitur in virtute imaginatiua, quã diximus, forma alicuius quęsiti, aut aliquod, quod est fugiendũ ab eo, præcipit virtutẽ motiuã agentem motionẽ. & habet duos ramos. Vnus ramus est qdem, q appellat̃ virtus Appetitiua: & est virtus, quę pręcipit motũ, ad quẽ appropinquat̃ ex rebus imaginatis, necessario sequens ad ꝑquirendũ delectationem. & alius ramus est, q appellatur virtus Irascibilis: & est virtus præcipiens motum, quo expellit̃ res imaginata, nocens, aut faciens perquirere victoriã. & cũ hac virtute perficit̃ cõgregatũ perfectũ actioni, quæ dr̃ voluntas. Virtus vero motiua, in eo ꝙ est agẽs, est virtus transmissa ꝑ neruos, & musculos. & de natura eius est vt excitet musculos cũ attractione cordaꝝ, & ligamentoꝝ iunctoꝝ mẽbris ad partem loci, in quo est virtus: aut eos lentos reddit, & extẽdit longitudinẽ, & ibunt chordę, & ligamenta ad contrariã partẽ. Hę sunt virtutes animę vitalis, vſr dimittendo dr̃iam. Anima vero intellectiua rerum est, quæ appellat̃ apud eos rationalis. & intelligunt per rationalem intellectiuam. qm̃ ratiocinatio est proprior ꝓprietatibus intelle-

ctus in apparentia. & ideo attribuunt eam ei. & habet duas virtutes, virtutē quidem intellectiuā & virtutem factiuā. & vnaquæq; earū dr̄ intellectus, sed æquiuoce. Factiua aūt virtus est principiū motiuum corporis humani ad artes ordinatas humanas, quę īuenit ordinem earū consilio proprio hoīs. Intellectiua vero est ea, quæ appellatur speculatiua. & est virtus, cuius natura est vt apprehēdat veritatem ītelligibilium abstractorū à materia, & loco, & partibus. & sunt propositiones vl'es, quas appellant dispōnes aliqñ, & modos aliqñ, & appellant eas Philosophi vl'ia abstracta. Igit̄ aīæ sunt duę virtutes respectu ad duas partes. virtus quidem speculatiua respectu ad partem Angelorū, cùm ex ea assumamus ab Angelis scientias veras. & debet esse hæc virtus continuæ receptionis ex parte superiori. & virtus factiua inest ei respectu ad inferiora: & est pars corporis, & regimen eius, & adaptatio morum. & hęc quidē virtus oportet vt dñetur alijs virtutib⁹ corporalibus, & aliæ virtutes sint correctæ ab ea, & subiectæ sub ea, adeo ꝙ non patit̄, nec fit ei impressio ex eis, sed patiunt̄ illę virtutes ab ea, ad hoc vt nō fiat nobis in aīa ex attributis corporalibus aliqua mala qualitas, quæ appellat̄ vicium: sed erit ipsa prædominās vt perueniat ad aīam propter eam qualitas, quæ appellatur virtus. Hæc est breuitas eius, quod distinxerunt de virtutibus vitalibus humanis. & prolixi fuerunt in narratione earū cum dimissione narrationis virtutum plantarū, quę nō sunt necessariæ in intētione nr̄a. & nihil est eorū, q̄ dixerūt, quod debet negari ī fide. nā sunt res apparētes, ꝙ Deus glo. ꝑcedit in gubernatione earū. volumus tñ hic dubitare cōtra eum, q hoc negat procedere à posse Dei glo. aut videt ꝙ in lege venit oppositum eius. sed forte declarabit̄ in congregatione in die iudicij, & resurrectionis, ꝙ lex hoc verificat. nos vero negamus rōcinationem eorū cum rōne abstracta ītellectus, & nō indigere lege. & quęrimus ab eis vt auferant in hoc rōnem. sunt tñ eis multæ demonstrationes ſm opinionem eorum.

AVEROES.

AIt Auer. Hoc totū non est ī eo, nisi recitatio opinionis Philosophorū de his virtutibus, & attributis earum, nisi ꝙ sequit̄ in hoc Aui. differt tñ à Philosophis in eo, quòd ponit in aīali uirtutem pręter virtutē imaginatiuā, quā appellat cogitatiuā loco cogitatiuæ in hoīe. & dicit ꝙ nomen imaginatiuę proferūt id Antiqui pro hac virtute. &, cū id proferāt, erit imaginatiua in aīali loco cogitatiuę, & erit in vētriculo medio cerebri. &, cū prolatum fuerit nomen imaginatiuæ pro ea, quæ includit figuram, dr̄ de ea ꝙ est in anteriori parte cerebri. & nulla est discordia ꝙ conseruatiua, & memoratiua sunt in posteriori parte cerebri. nam conseruatio, & memoratio sunt duæ in actu, vna vero ī subiecto. Attamen quod appet ex opinione Antiquorū est ꝙ imaginatiua in aīali est ea, quę iudicat ꝙ lupus sit inimicus agno, et ꝙ pecus sit amica. nā imaginatiua est virtus apprehēsionis, & iudicat necio absq; eo ꝙ indigeat ingressu alterius virtutis, ꝑter virtutē imaginatiuā. esset aūt posse id, quod dixit Aui. si virtus imaginatiua nō esset apprehēdens. igit̄ nihil est addere virtutē ꝑter virtutem imaginatiuā in aīali, & pręcipue in aīali, cui sunt multæ artes naturalr̄. nā imaginationes in istis non apprehendunt̄ sensu: & quasi sunt apprehensiones mediæ inter formas intellectas, & imaginatas. & iam declarata est dispositio huius formæ in de Sensu & sensato, quod dimittimus in hoc loco. & reuertamur ad id, quod dicit iste vir, contradicens hominibus.

ALGAZEL.

AIt Alg. Demr̄atio aūt prima est cū dicūt ꝙ sciæ intellectuales existūt in aīabus humanis, & includunt̄ in eis vnitate quadā, et nō diuidunt̄. & nō est dubium ꝙ subiectū earū ēt non diuidit̄: & oē corpus diuidit̄: igitur indicat ꝙ subiectū eius est qd nō diuisibile. Et pōt hoc reduci ad conditionē logicalē in figuris eius, & est quasi vt dicat̄ si erit subiectū sciē corpus diuisibile, tūc scia, quę inest ei, est ēt diuisibilis: sed scia, quę inest ei, nō est diuisibilis: igit̄ subiectum nō est corpus. & hic est syllogismus cōditionalis continuus, in quo reiterat̄ oppositum cōsequentis, & concluditur oppositū antecedētis deliberatiue. Et nō est disputatio de verificatiōe figuræ syllogismi, nec ēt de verificatione ambarū propositionum. nā, cùm dicimus, oē, quod existit in diuisibili, est diuisibile proculdubio, & euenit diuisio in subiecto, est primū intellectum, in quo dubitatio impossibilis est. Secunda vero, cū dicimus ꝙ scia vna existit in hoīe, & tñ ipse est indiuisibilis, est intellectum secundum. nā, si diuideret̄ in infinitum esset īconueniēs. si vero eēt ei finitas, includit̄ in vnitatibus proculdubio nō diuisibilibus. demum nos scimus aliquas res, quarū partē non possumus ponere auferri, & partē remanere, ex eo ꝙ non hñt partes aliquas. & sic remanebit dubitatio in duobus locis. Quorū Primus est vt dicat̄ quare negatis dicenti ꝙ subiectū sciē est substantia, indiuisibilis, occupans regionē, quæ non diuidit̄? & iam scitum est hoc ex opinione Loquētium. & non remanet post hoc, nisi negatio absoluta. & est qūo existent oēs sciæ in substantia indiuisibili, & remanebunt oēs substantiæ natantes in ea absq; scia frustra. negatio aūt non est vtilis ei, cū fuerit possibile etiam dicere ſm opiniones eorum quomodo erit anima quid vnū, non occupans regionem, & non innuitur ei, & non erit infra corpus, nec extra, nec cōtinuum corpori, nec separatum ab eo. Sed nos non eligimus hunc locum. qm̄ sermo de parte non diuisibili est prolixus, & ipse habet in ea rōnes Geometricas, in quarū narratione eēt prolixitas. & ex eis est, cū dicūt cum ponimus esse substantiā indiuisibilē īfra duo corpora, an cōtangit vna duarum extremitatum eius id, quod cōtangit alia, vel ne? si idem, est inconueniens, cùm sequitur ex eo cōtactus duarum extremitatum. nam contangens cōtactum est contactum. si vero fuerit id, quod contangitur, aliud, in hoc quidem est affirmatio numerationis, & diuisionis. & hoc dubium est difficilis solutionis, aut prolixus esset sermo de eo. & non est nostrum vt disputemus de eo, & veniamus ad alium locum. Secundus vero locus est, vt dicamus id, quod narrauistis, ꝙ omne existens in corpore, oportet vt diuidatur, est falsum, et cōuertitur contra vos, in eo ꝙ comprehendit virtus extimatiua agni odium lupi. nam ipsa in iudicio vnius rei non potest consyderari ꝙ diuidat̄, cùm non est odio aliqua pars, ita ꝙ consyderetur apprehensio alicuius partis eius, & ablatio alterius partis. & iā peruenit apprehensio eius per virtutē corporalem apud vos. nam animæ bestiarum sunt innatæ in corporibus, & non remanent post mortem. & in hoc conuenerunt oēs. &, si eēt possibile eis vt conarentur ad cōsyderandum diuisionē in apprehensis per sensus qnq;, & sensum cōem, & virtutē conseruatiuam formarū, impoīe est tamen eis cōsyderare diuisionem in virtute intentionū, ex cuius conditione non est vt sit in materia. Si autem dixerit agnus non apprehendit odium absolutum abstractū à materia, sed apprehendit odium lupi demonstrati talis indiuidualis, copulatum quidem indiuiduo suo, & sede sua: virtus vero intellectiua apprehendit veritates abstractas à materijs, & indiuiduis, dicimus agnus quidem apprehendit colorem lupi, & figuram eius vsque ad odium. &, si color imprimitur in virtute visiua, & sic figura, & diuiditur diuisione subiecti visus, quæro, odium, cū quo apprehenditur ab eo. &, si id apprehendit in corpore, igitur diuiditur? Et vellem scire quid est

hæc apprehensio, cùm diuiditur? & quõ erit pars eius? an sit apprehensio partis, aut quælibet pars apprehensio totius odij? & erit odium scitum pluribus vicibus, & erit apprehensio eius in omnibus partibus partium subiecti. hæ sunt dubitationes, quæ fiunt demõstrationibus eorum, & non possunt euadere ab inconuenienti. Si autem dicet, hæc est contradictio in intelligibilibus, quæ non possunt contradici. nam vos, cùm non potestis dubitare in ambabus ꝓpositionibus, & est ꝙ scientia vna non diuiditur, & ꝙ id, quod non diuiditur, non existit in corpore diuisibili, nõ poteritis dubitare in cõpositione syllogismi. & iam verificatũ est ꝙ figura eius est figura concludens: & impossibile est vobis dubitare in conclusione. Responsio autẽ est ꝙ hic liber, non composuimus eum, nisi ad declarandum conatum, & contradictionem verbis Philosophorum. & prouenit ex eo, ꝙ contradicimus cũ hoc vni duarum rerum: aut enim ei, quod dixerunt de aĩa rationali, aut ei, quod dixerũt de virtute extimatiua. postea per sermonẽ huius cõtradictionis declarabitur ꝙ ipsi dereliquerunt locũ, quo inuoluitur in syllogismo. locus autem inuolutionis est, cùm dicunt, si scientia existit in corpore modo, quo existit tinctura coloris in colorato, & diuiditur tinctura ad diuisionem colorati, diuiditur quidem scientia ad diuisionem subiecti. & inconueniens cõsistit in dictione existentiæ, cùm potest esse vt non sit proportio sciæ ad subiectum, sicut proportio tincturæ ad coloratum, ita ꝙ dicitur ꝙ extenditur super id existens in eo, et dispargitur in lateribus eius, & diuiditur ad diuisionem eius. & forte proportio scientiæ ad subiectum suum est alio modo. et hic quidẽ modus, impossibilis est ei diuisio ad diuisionem subiecti: sed proportio eius ad id est proportio odij ad corpus: & modi proportionum attributorum ad subiecta non includũtur eodem modo. & non sunt notæ drĩæ nobis scientia, cui cõfidendum est. & iudicium de eo præter inclusionem drĩæ proportionis est iudicium, cui non est cõfidendum. Demũ non negatur ꝙ id, quod dixerũt, est id, propter quod vigoratur existimatio, & fortificaẽ: sed negatur ꝙ sit scitum scientia vera, in quã non transit error, & non diriguñẽ dubitationes ad eã. & hoc capitulum dubitat cõtra eã.

AVEROES.

AIt Auer. Cũ accipiuntur propositiones factæ à Philosophis in hoc quæsito indefinitæ, tunc disputatio facta ab Alga. sequitur eis. nam, cùm dicimus oẽ, quod existit ex attributis ĩ corpe, est diuisibile ad diuisionem corporis, intelliguntur de eo duo. quoꝝ Vnũ est ꝙ sit definitio partis illius attributi existentis parti ipsius corporis definitio totius: vt existentia albedinis in corpe albo. nã quælibet pars albedinis existentis in corpe demõstrata, talis erit definitio eius, et definitio albedinis totius eadem definitio. Secundũ vero est, vt sit attributũ alligatum corpori absq; figura propria. & hoc etiam est diuisibile ad diuisionẽ corporis: non aũt ꝙ definitio totius, & partis sit eadẽ definitio, vt virtus visiua existens in visu, sed ex eo ꝙ ipsa recipit magis & minus, recipit ẽt subiectum magis & minus. & ideo erit virtus visiua in sanis fortior, ꝗ̃ sit in ægris, & iuuenibus fortior, ꝗ̃ senibus. Et quod in eo cõicant hæ duæ potentiæ est ꝙ sunt indiuiduales, s. ꝙ diuiditur in quantitate, & non diuiditur in quiditate, s. ꝙ ipsæ aut remanebunt idem definitione, & quiditate, aut auferentur, & diuidunẽ ad vnũ terminũ in ꝗtitate, & sunt idẽ definitione, & quiditate, & non diuiduntur ad quãlibet partiũ. & totũ hoc differt à primo ſm magis, & minus. & pars eius, quæ deperdiẽ, nõ est opatio eius operatio residui. nã opatio deperditi ex visu debili non agit actionẽ visus debilis. & cõicant in eo ꝙ coloratio ẽt non diuidiẽ ad diuisionẽ sui subiecti ad quãlibet partẽ. et definitio eius remanet eadẽ: sed finit diuisio ad terminum, ad quem si diuiditur, corrumpiẽ coloratio. Attamen quod conseruat diuisionẽ semper est natura continui, s. forma continuitatis. Et hæc propositio etiã, cùm sic posita fuerit, erit nota ex seipsa, s. ꝙ oẽ recipiẽs diuisionem his duabus spẽbus diuisionis subiectũ eius est corpus ex corporibus. & cõuersio ẽt est manifesta: & est ꝙ oẽ existens in corpore recipit diuisionẽ aliqua harum duaꝝ spẽrum diuisionis. Et, cũ verificatum fuerit hoc, tunc conuersio sui contradictorij est vera, si scieris qd sit conuersio contradictorij: et est, id, quod recipit diuisionem aliquo hoꝝ duoꝝ modorum, non existit in corpore. et, cùm copulaueris huic id, quod manifestum est etiam de intellectis vniuersalibus, & est ꝙ ipsa non recipiunt diuisionẽ aliquo duoꝝ modoꝝ, cùm non sint formæ indiuiduales, manifestum est ꝙ sequiẽ ex hoc ꝙ intelligibilia, non est eis subiectum corpus ex corporibus, nec potentia ad ea est potentia in corpore: ergo sequitur vt sit subiectum eoꝝ virtus spũalis comprehendens seipsam, & aliud. Alga. vero, qm̃ assumpsit vnam spẽm duarum spẽrum diuisionis, & remouit eam ab intellectis vniuersalibus, cõtradixit p secundã partem repertã in virtute visiua, & virtute imaginatiua, & fecit in hoc sermonem sophisticum. & sciã aĩæ est nobilior, & profundior, ꝗ̃ vt apprehẽdatur in arte topica. Præterea ipse non adduxit demonstrationẽ Auicennæ ſm modum eius. nam vir ille fundauit demonstrationem suã, dicens ꝙ intellecta, si existerent in corpore, aut existerẽt ex eo ĩ parte nõ diuisibili, aut in parte diuisibili. deinde incõueniens est vt existant in re indiuisibili ex corpore. &, cùm hoc fuerit inconueniens, remanet vt ĩtellectus, si existit in corpore, vt existat in eo in re diuisibili. deinde destruxit ꝙ existat in re diuisibili: ergo falsum est vt existat in corpore oĩno. Et, qm̃ destruxit Alga. vnam duarum partium, dixit non est absurdum, quin sit proportio intellectus in corpore alia proportio. & est manifestũ ꝙ, si proportionabitur corpori, non sunt hic nisi duæ ꝓportiones, aut proportio ad id ad subiectum diuisibile, aut subiectum nõ diuisibile. Attamen quòd cum eo cõpletur hęc demonstratio, est ꝙ intellectus non habet alligationem alicui virtuti virtutum aĩæ alligatione formę in subiecto. nã, si auferreẽ ab eo, ꝙ est alligatus corpori, nõ est dubiũ ꝙ auferretur ab eo, ꝙ non est alligatus virtuti virtutum aĩæ alligatarum corpori. nã, si esset alligatus alicui virtutum aĩæ, vt dicit Aris. non erit operatio ei nisi ex virtute illa. &, si hoc esset, non apprehendit virtutẽ illam. Hoc est, quo sustentatus est Arist. in declarando ꝙ intellectus est separatus. Et narrabimus ẽt dubitationem secundã, quã adduxit in secũda rõne, quã Philosophus assumpsit pro rõne, postꝗ̃ notificauerimus ꝙ rationes eoꝝ, cũ permutatæ fuerint ab arte sibi ꝓpria, est supremus gradus eaꝝ gradus sermonum topicorum. et ideo intẽtio nr̃a in hoc libro est scire qualitatem sermonum positoꝝ in eo, attributorum ambabus sectis, & ad patefaciendum, qui duorum sermonum sit dignior vt attribuatur domino eius destructio, & contradictio.

ALGAZEL.

AIt Alga. Rõ Secũda. Dixerunt, si dispõ scientis in scito vno ĩtellectuali, & est scitũ abstractũ à materia, est existẽs in materia existẽtia accidentium in substantijs corporalibus, sequiẽ diuisio eius in forma ad diuisionẽ corpis, vt diximus antea. Et, si non fuerit existens in eo, nec extensum in ipso, et negant dictionem existentiæ, veniemus profecto ad aliam prolationem, & dicemus an scientiæ sit ꝓportio scienti, vel ne? & est falsum cessare proportionẽ. nã, si cessaret proportio de eo, tũc ꝙ sciat id, non erit dignius, ꝗ̃ nõ sciat. Et, si est ei ꝓportio, nõ euadet à tribus partibus. aut. n.

erit proportio ad quālibet partem partiū subiecti, aut ad aliquas partes subiecti, præter alias, aut non erit ad aliquam partium proportio. Et falsum est vt dicať non est proportio ad aliquam partium. nam, cùm nō fuerit proportio in vnitatibus, non erit proportio in aggregato: aggregatum.n. ex separatis est separatum. & falsum est vt dicať proportio ad aliquas. nam id, ad quod non habet proportionem sciētia, non est de dispōne sciæ. & de eo non loquimur. Et falsum est vt dicatur ꝙ cuilibet parti positæ sit proportio ad substantiam. nam, si esset proportio ad substantiam sciæ ſm totum, manifestum est ꝙ quælibet pars non est pars sciti, sed erit scitū sicut est totum. & tunc erit intellectū vicibus infinitis ī actu. si vero quęlibet pars habet proportionē aliā, q̄ sit proportio, quam habet alia pars ad substātiam sciæ: igitur substantia sciæ diuidiť re. & iā declarauimus ꝙ scia de scito vno oīmode non diuiditur re. &, si fuerit proportio cuiuslibet ad rē ex substantia sciæ alia, q̄ illa, ad quā est proportio alterius, tunc diuidi hanc sciam in hoc est magis apparens, & est falsum. Et ex hoc declarabiť ꝙ sensibilia impressa in quinq; sensibus non erunt nisi similitudines formarum particularium diuisibiliū. nam hæc apprehensio est aduentus siľitudinis apprehensi in aīam apprehendentis, et erit cuilibet parti similitudinū sensati proportio ad partem instrī corporalis. Dubitatio tñ huic est id, quod dictum est supra. nā permutare dictionē existentię in dictionē proportionis non aufert dubium in eo, quod existit, sicut virtus extimatiua in agno, & odium lupi, vt dixerunt, quæ est apprehensio absq; dubio, & non proportio ad eum. & sequiť ex proportione illa illud, quod dixistis. nā odium non est quid, cui mensurata sit proportio hñs q̄titatem mensurabilē, adeo ꝙ imprimať siľitudo eius in corpore mēsurato, & proportionenť partes eius partibus illius. & eē figurā lupi mensuratā non soluit dubiū. nā genus aliqd apprehendit pręter figurā, & est diuersitas, & odium, & contrarietas. & hoc quidem odium additum figuræ non habet mensurā: & iam apprehēdit id in corpe mensurato. Hoc profecto est dubiū huic demrātioni, sicut est pmæ. Si aūt dixerit aliquis, vos repulistis has demonstrationes, ex eo ꝙ scia existit in subiecto per substantiā occupantē regionē, quæ non diuidiť, & est pars indiuisibilis, dicimus ꝙ nō: qm̄ loqui de substantia indiuisibili pēdet in rebus Geometricis, & prolixus esset sermo in solutione eius. Præterea non est in eo aliquid, quo auferatur dubium. nam sequitur vt sit posse, & voluntas ēt in hac parte. hoī.n. est actio. & hoc non potest consyderari nisi cum posse, & volūtate, & non pōt consyderari volūtas, nisi cum scia, & posse scribere cū manu, & digitis. scia vero eius non est cū manu, cùm non auferať in incisione manus, nec volūtas eius est cū manu: nā vult eam pręter dñium manus. & prohibeť non ex puatione voluntatis, sed ex priuatione ipsius posse.

AVEROES.

AIt Auer. Hic sermo non est declaratio distincta in se, sed est complementum sermonis pcedētis. Nā in sermone præcedenti posuit ꝙ scia nō diuiditur ad diuisionem subiecti positiue, in hoc vero sermone conatus est declarare illud, faciens qdē diuisionē eius ad tria. & tunc dubitatio pma remāsit ei. & remāsit, qm̄ ipse non cōpleuit ambas res, de qbus dr̄ diuisio materialis. nā, qm̄ ipsi auferunt ꝙ diuidať itellectus ad diuisionē subiecti eo mō, quo diuidunť accñtia ad diuisionē subiecti, & hęc est vna spēs diuisionis corporalis, & est quæ reperitur in virtutibus corporeis apprehensiuis, ingressa est profecto contra eum dubitatio ,ppter has virtutes. complebitur vero demonstratio, cū auferātur hæ duæ species diuisionis ab intellectu, & declareť ꝙ oē habens permanentiam in corpore non euadet ab vna harum duarum specierum diuisionis. Et forte dubitatur in eo ꝙ reperitur in corpore in hac specie alia entitatis, s. quæ non diuiditur ad diuisionem subiecti definitiōe, vtrum sit separatum à subiecto, vel neť nam nos videmus plurimas partes subiecti auferri, & tñ nō aufertur hic modus entitatis, s. apprehensio indiuidualis. & existimať ꝙ, quemadmodum nō aufertur formā in destructione partis, aut partium à subiecto, sic nō auferť in destructione totius, & ꝙ ablatio actionis formę propter subiectū est siľis ablationi operationis artificis propter instrm̄. et ideo dixit Ari. ꝙ, si esset seni oculus, sicut est iuueni, videret sicut videt iuuenis. i. pōt existimari ꝙ diminutio visus oculi, quæ euenit seni in virtute visiua, nō est ex debilitate visus, sed ex debilitate instrumenti. & sumiť ratio in hoc ex destructione instrī, aut plurimarum partium eius in somno, & apoplexia, & ebrietate, & ęgritudinibus, quibus destruuntur apprehensiones sensuum. nam non dubitatur ꝙ virtutes non destruunť in illis tpibus. et hoc videť magis in animalibus, quæ, cùm incidantur in duas partes, viuunt. & plurimæ plantarum sunt hmōi, licet non fuerit in eis virtus apprehensiua. Sermo aūt de aīa est nimis profundus. sed Deus appropriauit eum sapientibus profundis ī scia. & ideo dixit Iob, Simplex ego sum, nescio aīam meam. Et siľitudo mortis somno in hoc est ratio euidens permanentiæ aīæ. qm̄ destruiť operatio aīæ in somno ex destructione instrorum eius, & tñ ipsa non destruitur. igitur necesse est vt sit dispositio eius ī morte, sicut est dispositio eius in somno. iudicium enim partium est idē, & est ratio cōmunis omnibus, conueniēs vulgo in credendo veritatem, & excitat homines sapientes ad viam, ex qua scient immortalitatem animę. & hoc manifestum est ex sermone Dei, Perueniūt animæ in morte in eo, qui non moritur in somno.

ALGAZEL.

AIt Alg. Ratio Tertia. Dicunt si scia existeret in parte corpis, tunc esset sciēs, q scit hanc partem præter alias partes hoīs. & tñ homo diciť de eo sciens. & scire est attributum ei vlr̄ absq; proportionē ad subiectum proprium. et hoc est manifestum. qm̄ ipse appellatur vidēs, & audiens, & gustans, & odor reperiť ei. & sic bestia attribuitur ei hoc. & id quidē non indicat ꝙ apprehensio sensibilium non sit in corpore, sed est species permissionis. sicut dicitur talis homo est in Gallia, licet fuerit in parte aliqua vniuersæ Galliæ, non in tota, & tamen refertur ad totam.

AVEROES.

AIt Auer. Cùm aūt conceditť ꝙ intellectus nō attribuiť alicui mēbro hoīs, & constituta est demonstratio in hoc: id.n. non est notum p se: manifestum est ꝙ sequitur ex eo vt non sit subiectum eius aliquod corpus ex corporibus. Et non erit dictum nostrum de homine, ꝙ sit sciens, sicut dictum nostrum, ꝙ videat. qm̄, cùm fuerit notum per se ꝙ videt p aliquod membrum deputatum, manifestum est ꝙ, cū attribuimus ei visum absolute, est possibile secundum consuetudinem Maurorum, & aliarum gentium in hoc. &, cū nō fuerit itellectui membrum deputatum, manifestum est ꝙ, cū dicimus de eo ꝙ sit sciēs, nō est ex eo ꝙ aliqua pars eius scit. sed quomodo hoc sit non est notum per se. nam ipse non tenet ꝙ sit hic membrum deputatum ei, nec locus deputatus in aliquo membro membrorū, sicut est in virtute imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. nam loca istarum sunt nota in cerebro.

ALGAZEL.

AIt Alga. Demonstratio Quarta. Si autem scientia existit in parte cordis, aut cerebri exempli gratia, tunc ignorantia est contrarium eius. & oportet vt admittamus ꝙ sit in alia parte cordis, aut

cerebri:

cerebri: & erit homo aliq̃n sciens, & ignorãs de aliqua re. &, cùm hoc falsum fuerit, declarabit̃ ꝙ subiectum ignorãtiæ est subiectum scientiæ. & hoc subiectum est vnum, ita ꝙ falsum est aggregari duo cõtraria in eo. & ipse quidẽ, si esset in subiecto, non esset falsum existere ignorantiã in aliqua parte eius, & scientiã in aliqua parte eius. q̃m rei existenti in subiecto non contrariat̃ contrarium eius in alio subiecto, vt congregantur nigredo & albedo in eodẽ oculo, sed in duobus subiectis. & nõ sequit̃ hoc in sensibus. nã nullum est contrarium apprehensioni eoꝝ. ipsi enim apprehendunt, & non apprehẽdunt. & nõ est inter eos nisi oppositio esse, & priuationis. & pp hoc dicimus ꝙ apprehendit per aliquas partes eius, vt oculus, & aures: & nõ apprehendit per residuum sui corpis. & nulla est ei contradictio. & nõ sufficit dictum vestrũ ꝙ scire est contrarium ignorãtiæ. & iudiciũ est vniuersale eis in toto corpore, cùm nõ sit falsum vt sit iudiciũ præter subiectum cãę. nam sciens est subiectum, in quo existit scientia: &, si ꝑfertur nomen de vniuersali, est abusiue. sicut dicit̃ est in Gallia, licet fuerit in aliqua parte eius. et sicut dicit̃ videns, licet sciuerimus de necessitate ꝙ iudiciũ visionis non consistit in pede, & manu, sed est ꝓprium oculo. & conuertitur iudiciũ de subiectis, vt conuertit̃ de causis. nã iudicium est diminutũ de subiecto causaꝝ. & non euadit ab hoc sermo dicentis ꝙ subiectũ, aptum ad recipiendũ scientiam, & ignorantiam hoĩs, est vnum, & conuertuntur cum eo. nam apud vos oẽ corpus, habens vitã, recipit scientiã, & ignorantiam, & non ponunt præter vitam aliam conditionẽ. & aliæ partes corporis apud eos circa receptionẽ scientiæ sunt in eodẽ gradu. Dubitatio vero, ꝙ hoc cõuertit̃, est contra vos in appetitu, & desyderio, & voluntate. nã hæc existunt in bestijs, & hominibus, & sunt simul existentia in corpore. deinde falsum est vt mutent̃, ex eo quòd appetunt, & congregantur in eo fuga, & ꝓfectio ad idẽ, cùm fuerit desyderium in subiecto, & fuga in alio subiecto. & hoc non indicat ꝙ ipsa non existant in corpore. q̃m istæ virtutes, licet multæ fuerint, & mouent̃ diuersis instrumentis, habẽt tamen vnum copulans: & est anima. & hoc homini, & bestiæ simul. &, cùm vnitur copulans, mutabunt̃ relationes contradictoriæ in comparatione ad id. & hoc quidem non indicat ꝙ anima non sit existens in corpore, sicut est in bestijs.

AVEROES.

Ait Auer. Hoc, quod narrauit nomine Philosophorum hic, non sequit̃ ab eo, nisi ꝙ scientia nõ existit in corpore, modo, quo existit coloratio in eo, demum alia accidentia, non aũt ꝙ ipsa existat in corpore oĩno. nam ꝓhibitio subiectæ sciẽtię, quin recipiat ignorantiã de re, et scientiam de ea, indicat necessario ꝙ nõ sit ei vnitas. contraria. n. non existunt in eodẽ subiecto. & hęc species impossibilitatis reperit̃ in alijs attributis, quę sunt apprehẽsiones, & ex apprehensionibus. quod vero est ꝓprium subiecto scientiæ ex receptione est ꝙ apprehẽdit contraria simul, s. rem, & contrarium eius. & hoc quidem impossibile est vt sit, nisi apprehensione non diuisibili in subiecto nõ diuisibili. nam iudex est vnus necessario. & ideo dicit̃ ꝙ scientia cõtrariorum est eadẽ. Hic quidem modus receptionis est, qui appropriatur aię necessario. Attamen declaratum est apud eos ꝙ hæc est dispositio sensus cõis iudicantis de quinq; sensibus, & est apud eos corporeus. quare nõ est ratio ad ꝓbandum ꝙ intellectus non existat in corpore. q̃m nos diximus ꝙ existentia est duobus modis, aut existentia attributoꝝ non apprehendẽtium, aut existentia attributoꝝ apprehendentium. Et id ꝓfecto, cùm quo in hoc sermone dubitauit eis, est verum: & est ꝙ aĩa concupiscibilis non mouet̃ ad contraria simul, & tñ est corporea. Et non vidi aliquẽ Philosophoꝝ ratiocinari ex hoc, in affirmãdo ꝑmanentiam aię, nisi nõ consyderantẽ sermones suos. nam ꝓprietas vniuscuiusq; virtutis apprehensiuę est vt nõ copulent̃ in apprehẽsione eius duo opposita, sicut ꝓprietas duorum contrarioꝝ extra aĩam est vt non congregẽtur in eodem subiecto. Igitur hoc est, in quo cõicant virtutes apprehensiuę cum uirtutibus nõ apprehensiuis. & appropriat̃ virtutibus apprehensiuis ꝙ ipsæ iudicant de cõtrarijs repertis simul, s. sciunt vnum eoꝝ ex scientia alterius. & appropriat̃ virtutibus non apprehensiuis, q̃m diuiduntur ad diuisionem corporis, & reperiunt̃ in diuersis partibus eiusdem corporis contraria simul, nõ aũt in eadẽ parte. &, q̃m aĩa subiectum eius non diuiditur hac specie diuisionis, nõ euenit ei vt reperiant̃ in eã duo contradictoria simul in duabus partibus subiecti. Quare isti sermones oẽs sunt sermones hominis non peruenientis ad opiniones Philosophoꝝ in his rebus. O q̃ est remota opinio afferentis rõnem de permanentia aię, ex eo ꝙ ipsa non iudicat de duobus cõtradictorijs simul. nam sequit̃ ex hoc vt subiectum eius sit vnũ non diuisibile. & quæro quæ est ratio ad probandum ꝙ subiectum nõ diuisibile ad diuisionem subiecti accidentium, quod non sit diuisibile omnino?

ALGAZEL.

Ait Alga. Ratio Quinta. Dicunt si intellectus intelligit intelligibilia instrumẽto corporeo, ipse quidẽ non intelligit seipsum. & consequens est falsum, quia ipse intelligit seipsum: igit̃ antecedens est falsum. Dicimus, nos bene cõcedimus quòd reiteratio oppositi consequẽtis concludit oppositũ antecedentis: attamen, cùm probatur consequentia consequentis ab antecedenti, non admittimus, sed dicimus non cõcedimus consequentiã consequẽtis. Et quęro quæ est ratio eius? Si aũt dixerit ratio eius est, qa visus est in corpore, & visus, non alligatus visui in aspiciendo non videt, & auditus non audit, & sic alij sensus, & intellectus nõ apprehendit etiã, nisi in corpore: ergo non intelligit seipsum. intellectus aũt, quemadmodum intelligit aliud, sic intelligit seipsum, & intelligit ꝙ intelligat aliud, & ꝙ ipse itellexerat se ipsum. Dicimus id, quod dixistis est corruptum ex duobus. Primum quidem, q̃m visus apud nos possibile est vt alligetur sibi ipsi, & erit visus alteri, & sibi ipsi, quẽadmodum erit vnũ sciens sciens aliud, & sciens seipsum. sed consuetudo currit in cõtrarium huius, & rescissio consuetudinis apud nos admittitur. Secundum vero, & est fortius, est concedendo hoc in sensibus. Attamen nõ, cùm hoc impossibile est in quibusdã sensibus, impossibile est etiam in quibusdam. Et quid inconuenientius est vt distinguatur iudicium sensuum in modo apprehẽsionis cum cõmunicatione eoꝝ ꝙ sint corporei? vt differũt visus, & tactus, quia tactus non acquirit apprehensionẽ, nisi cum cõtinuatione contacti instrumento tactus. & sic etiã est gustus. & differt ab eo visus, cùm conditionat̃ in eo separatio, ita ꝙ, si ponatur super palpebras, nõ videt colorem, quia non distat ab eo. & hæc quidẽ diuersitas non facit diuersitatem, quò ad eorum indigentiam corpore. & non negatur quin sit in sensibus corporeis quid, quod appellatur intellectus, et differt ab eis, in eo quòd apprehendit seipsum.

AVEROES.

Ait Auer. Contradictio aũt Prima, & est, cùm dicit ꝙ possibile est vt rescindatur cõsuetudo, & videbit visus seipsum, est sermo ĩ vltimitate sophisticatiõis, & iuolutiõis. & iam locuti sumus de hoc superius. Secunda vero contradictio, & est, cùm dicit ꝙ nõ est absurdum vt apprehensio corporea apprehẽdat seipsam, habet quidẽ quãdam sufficientiam. Attamen,

men, cùm scitus fuerit modus, qui mouit eos ad hoc, scietur ꝙ hoc est impossibile. nam apprehensio est qd repertũ inter agens, & passum, & est apprehendens, et apprehensum. & falsum est vt sit sensus agens, & patiens eodē modo. &, cùm reperitur agens, patiens est duobus modis, s. ꝙ actio est ei ex parte formæ: passio vero ex parte materiæ: igitur omne cõpositum nõ intelligit seipsum. q̃m substãtia eius est alia ab eo, ꝑ quod intelligit. nã intelligit per partē substantiæ suæ. &, quia intellectus est ipsum intellectum, tunc, si compositum intelligit seipsum, cõuertitur cõpositum in simplex, & totum fit pars. & hoc totũ est falsum. Et hic sermo, cũ scribit̃ hic, est rhetoricus. et, cùm scribitur s̃m ordinem demonstrationum, & est vt præcedant eum conclusiones, quę debent pręcedere, põt fieri demonstratiuus.

ALGAZEL.

AIt Alga. Ratio Sexta. Dicunt si intellectus apprehenderet cum instrõ corporeo, vt visus, nõ apprehenderet instrã sua, vt faciunt alij sensus: sed ipse apprehendit cerebrũ, & cor, & quod ponitur, ꝙ sit instr̃m eius: ergo indicat ꝙ non habet instr̃m, nec subiectum. sin autem, id non apprehenderet. Dubitatio aũt huic est, sicut dubitatio, quæ fit in præcedenti. q̃m nos dicimus ꝙ non est incõueniens quin visus apprehēdat subiectum suum, sed currit s̃m consuetudinē. nam dicimus non est falsum vt differant sensus in hoc, licet cõicent in existentia eoꝝ in corporibus, vt antea. Et quare dicitis ꝙ existēs in corpore, falsum est vt apprehendat corpus, quod est subiectũ eius? & quare sequit̃ vt iudicemus ex vno demonstratio tali particulari remoto super vl'e absolutũ? & vnde scitur deliberatiue falsitas eius? & iam dictũ est in Logica ꝙ iudicat̃ ex cã particulari, aut particularibus plurimis sup vl'e, ita ꝙ dant exēplum in hoc, cùm dixerit aliquis ꝙ oē aĩal mouet in masticando mandibulã inferiorem, q̃m vidimus inductiue omnia aĩalia esse talia. et hoc quidē erit, quia nescit tansah. nam ipm mouet mandibulã supiorem. et sic isti ꝓfecto non inquirunt inductiue, nisi quinqꝫ sensus, & inueniũt eos modo tali, & iudicauerũt de oĩbus cum eo. & forte intellectus est sensus, qui currit in his sensibus cursu tansah īter alia aĩalia. igit̃ sensus cũ hoc, ꝙ sunt corporei, diuidunt̃ ad id, quod apprehēdit subiectum suũ, & ad id, quod non apprehendit, vt diuidunt̃ ad id, quod apprehēdit obiectum suum absqꝫ cõtactu, vt est visus, & ad id, quod non apprehendit, nisi continuatione, vt gustus, & tactus. igit̃ id, quod dixerunt, si generauit existimationē, non generauit tñ veritatem, cui confidēdum sit. Si aũt dicet nos non sustentamur simplici inductione sensuũ, sed demonstratione, & dicimus si essent cor, & cerebrũ in aĩa hominis, non deficeret ei apprehensio eoꝝ, adeo ꝙ nõ euadet ab apprehensione sui ipsius. nã vnus hõ non scit seipm ex seipso, sed affirmat semper aĩam suam ex aĩa sua. sed non est sic in apprehensione eoꝝ. homo. n. cùm non audiet recitationē cordis, & cerebri, nec videt ea in anatomia alicuius hoĩs, non apprehendit ea, nec credet ꝙ sint. &, si intellectus esset in corpore, oporteret ut intelligat hoc corpus semꝑ, aut id non apprehendit semper. Dubitatio aũt est, ꝙ nullum amboꝝ est verum, sed intelligit seipsum aliqñ, & non intelligit seipm aliqñ. & hoc ꝓbatur. q̃m, si apprehensio, existens in subiecto, apprehendit subiectum ex ꝓportione eius ad subiectũ, & non consyderatur ꝙ sit ei ꝓportio ad id, nisi existentia in eo, profecto nunq̃ id apprehendet. Et, si hęc ꝓportio nõ erit tunc, nunq̃ debet id apprehendere: cũ impossibile est vt sit ei alia ꝓportio ad id, prout est ipse. q̃m ex eo ꝙ intelligit seipm, intelligit seipsum semper, & hoc nõ deficit ei in aliqua hora. Dicimus ꝙ hõ, quotienscunqꝫ ꝑseuerauerit consyderare aĩam suam, & nõ cęlatur ei, ipse, ꝓfecto cõsyderat corpus suum. Verũtamen ꝙ nõ innuit ei nomen cordis, & forma eius, & figura eius, sed affirmat aĩam suam esse corpus, adeo ꝙ affirmat esse aĩam suam cum vestibus suis, & esse domi. aĩa vero, quã dixerunt, non attribuit̃ vestibus, et domui. & affirmatio eius ad corpus, quod est principale, sequit̃ ei. & nõ curant de figura eius, & nomine eius, sicut non curant de subiecto odoris, & ꝙ sunt addita in anteriori parte cerebri sĩl'ia capitibus mamillarũ. Et, sicut hõ scit ꝙ apprehendit odorē cum naribus, tñ subiectum apprehensionis nõ consyderat̃ ab eo, nec demonstratur, licet apprehenderit ꝙ est ꝓpinquior ad caput, q̃ sit ꝓpinquior ad infra aures, sic cõsyderat homo aĩam suam, & scit ꝙ esse eius, quo consistit, est ꝓpinquius cordi, q̃ sit pedi. nam ipse consyderat aĩam suam, remansuram cum priuatione pedis, & non consyderat consyderatione animæ suæ remansuræ cum priuatione cordis. igitur id, quod dixerunt de eo, ꝙ ipse intelligit de corpore aliquando, & aliquando non intelligit, non est sic.

AVEROES.

AIt Auer. Dubitatio autē eius, ꝙ id, quod est in corpore, aut virtus in corpore, non intelligit seipsum per rõnem, q̃m sensus sunt virtutes apprehēsiuę in corporibus, & ipsæ nõ intelligunt seipsas, hoc quidē est in capitulo inductionis, quæ nõ facit adipisci veritatem. Et assimilatio eius inductioni factæ de eo, ꝙ omne aĩal mouet mandibulam inferiorem, profecto non est ei similis aliquo modo, licet fuerit similis aliquo modo. Quòd aũt sit ei dissimilis est, q̃m ponens inductiue ꝙ omne aĩal mouet mandibulã inferiorem, facit inductionem diminutam: nam inducit in ea oẽs species aĩalium. ponens vero ꝙ oẽs sensus non apprehendunt seipsos in rei veritate, facit inductionē perfectam, cùm non sit sensus præter quinqꝫ sensus. Iudicium autē per id, quod videt̃ ex sensibus, ꝙ omnis virtus apprehensiua non est in corpore, est simile inductioni, qua iudicamus ꝙ omne aĩal mouet mãdibulam inferiorem. nam ponens hoc, queadmodum non facit inductionē in oĩbus aĩalibus, sic ponens ꝙ omnis virtus apprehensiua non est in corpore, ex eo ꝙ sic est in sensibus, nõ facit inductionem in omnibus virtutibus apprehēsiuis. Quòd vero dixit de eis in eo ꝙ, si ĩtellectus esset in corpore, cõprehenderet corpus, in quo est apud apprehēsionem suam, est sermo leuis, & non est ex sermonibus Philosophorum. q̃m hoc sequeretur, si omnis apprehēdens esse rei, id apprehenderet ꝑ definitionē eius. et nõ est sic. nam nos apprehendimus aĩam, & multa, & nõ apprehēdimus definitiones eoꝝ. q̃m, si apprehenderemus definitionem aĩę cum esse eius, sciremus necessario ex definitione eius esse eius, an sit in corpore, uel nõ sit in corpore. si enim esset in corpore, esset corpus necessario assumptum in definitione eius. &, si non fuerit in corpe, non erit corpus assumptũ in definitione eius. hoc quidē est id, quod debet teneri hic. Contradictio aũt Alga. huic sermoni, ꝙ homo consyderat de aĩa ꝙ sit in corpore eius, licet nõ discernatur ab eo membrũ, in quo est ex corpore, est ꝓfecto vera. & Antiqui differunt in hoc, sed scientia nostra, ꝙ sit in corpore, nõ est scientia, ꝙ sit ei existentia in corpore. nam hoc non est notũ per se. & est id, in quo differunt homines & Antiqui, & Moderni. si enim corpus esset ei vt instr̃m, nullã quidem habet existentiam in eo. si vero esset ei vt accidens substantiæ, non erit ei esse nisi in corpore.

ALGAZEL.

AIt Alga. Ratio Septima. Dixerũt virtutes apprehensiuę instrĩs corporeis, accidit eis ex consuetudine in operatione, & cõtinuatione apprehensionis diminutio. nã continuatio motus corrumpit cõplexiones corpoꝝ, & destruit eas. & sic res excessiue

ue excelsioris comprehensionis debilitant eas, & aliquando corrũpunt eas, adeo ꝙ non apprehendunt postea aliquid leuius, & debilius: sicut est vox excessiua auditui, & lux clara visui. nam aliqñ corrũpit eum, aut ꝓhibetur postea ab apprehensione vocis leuis. & sic ẽt apprehensa ex gustu. apprehendens enim dulcedinem excessiuã non sentit postea dulcedinem, quæ est minor ea. Dispositio vero in virtute intellectiua est in contrarium. nam continuatio in speculando intelligibilia non eam reddit fessam in hoc. & apprehẽsio speculabilium supremorum fortificat eam ad comprehendẽdum speculabilia leuia, & nõ debilitat eam. si vero euenit ei aliquando fessitas, hoc est, quia indiget virtute imaginatiua, & coadiuuatione eius, & debilitaẽ virtus imaginatiua, & nõ inseruit intellectui. Dubitatio autem est ex vijs præcedentibus. nam nos dicimus nõ negatur ꝙ differant sensus corporei in hoc. & non omne, quod affirmatur aliquibus eorum, oportet vt affirmeẽ alijs. sed non negamus ꝙ differant corpora. nam sunt aliqua eorum, quæ debilitat ea motus aliqs: & aliqua, quæ ea fortificat alius motus, & non debilitat. &, si receperint impressionẽ ex eis, erit profecto ibi causa mutans virtutem eoꝝ, ita ꝙ non sentient impressionem. & totum hoc est possibile, cùm iudicium affirmans in aliquibus, non oportet vt affirmet in omnibus.

AVEROES.

AIt Auer. Hæc est ratio antiqua ex rõnibus eorum. & cõclusio eius est ꝙ, cùm intellectus apprehendit intelligibile forte, deinde reuertiẽ ad apprehensionẽ eius, quod est debilius, tunc apprehensio eius est facilior. & hoc indicat ꝙ apprehensio eius non est in corpore. nam nos reperimus virtutes corporeas apprehensiuas recipere impressionẽ ab apprehensis fortibus impressione tali, qua debilitaẽ apprehensio eaꝝ, ita ꝙ impossibile est eis vt apprehendant ea, quæ sunt facilioris apprehensionis post apprehensionẽ fortioris apprehẽsionis. Et causa in hoc est, qm̃ omnis forma existens in corpore, existẽtia eius in eo est, quia recipit hoc corpus impressionem ab ea, sed existit in eo, qm̃ est diuersa proculdubio. sin autem, non erit forma in corpore. et, qm̃ inuenerunt ꝙ recipiens intelligibilia non recipit impressionem ab intelligibilibus, determinauerunt ꝙ hoc recipiens nõ sit in corpore. Attamen hoc non est ei cõtradictio. nam omne recipiens impressionem à subiecto ex existentia formæ in eo, conueniẽtem quidem, aut fugiendã, aut paucam, aut multã, est corporeum necessario. & cõuersio huius est etiã vera. & est, omne, quod est corporeum, recipit impressionẽ à forma adueniente ei, & mensura impressionis eius est ſm mensuram mistionis illius formæ corpori. Et causa in hoc est, qm̃ omnis generatio sequiẽ mutationem. &, si introducereẽ forma in corpore absq; mutatione, tũc esset possibile vt repereireẽ forma corporea, ex qua non imprimitur aliquid subiecto in aduentu eius.

ALGAZEL.

AIt Alga. Ratio Octaua. Dixerunt, omnes partes corporis debilitatur vigor earum, postquã peruenerint ad statum propè quadraginta annos: & quod est postea, debilitatur visus, & auditus, & aliæ virtutes. virtus tñ intellectiua vt plurimum fortificatur post hoc in pluribus. Et non est dicẽdum contra hoc, ex eo ꝙ euenit priuatio speculationis intelligibiliũ, cùm acciderint morbi corpori, & hyeme causa senectutis. nam quotiescũq; declaratum sit ꝙ fortificaẽ cum debilitate corporis in quibusdam temporibus, declarabitur etiã ꝙ existat in corpore. Sed destructio ei⁹ apud destructionem corporis non infert necessario vt existat in corpore. nã reiteratio consequentis non concludit. nos enim dicimus si virtus intellectiua existeret in corpore, debilitaret eam debilitas corporis in aliquibus temporibus: igitur declarata est existentia eius in seipso in omni tempore. sed consequens est falsum: igitur antecedens est falsum. et, cùm dicimus consequens, quod reperitur in aliquibus temporibus, non sequitur vt antecedens sit verum. Vlterius causa eius est, quoniam anima habet operationem in seipsa, cùm non fuerit ei prohibens, & non fuerit ei occupans. nam ipsius animæ duæ sunt operationes, operatio quidem respectu corporis, & est regere id: & operatio respectu principiorum suorum, & sui ipsius, & est apprehensio intelligibilium. & sunt duæ operationes diuersæ, & distinctæ: &, dum occupauerit seipsam in aliqua earum, declinat ab alia, & defecit ei cõgregare ambas simul. occupatio autem eius ex parte corporis sunt sensatio, & imaginatio, & appetitus, & timor, & ira, & existimatio, & tristitia, & dolor. &, cùm incœperit consyderare in intelligibili, deficit ab istis rebus. immo sensus tantum prohibet, & remouet ab apprehensione intellectus, & speculatione eius, absq; eo quòd aliquid tãgat instrumentum intellectus, aut accidat ipsimet læsio. Et causa huius est occupatio animæ in aliqua operatione. & ideo destruitur speculatio intellectus ẽt apud dolorem, & morbum, & timorem, quia est morbus in cerebro. Et quomodo prohibetur impossibilitas cum diuersitate modorum actionis animæ, & numeratione vnius modi sequitur impossibilitas? nam timor inuoluitur à dolore, & appetitus ab ira, & consyderatio in intelligibili ab aliquo intelligibili separato ab eo. & signum, quòd morbus eueniens corpori non est in subiecto scientiarum, est, quoniam cùm reuertitur sanum, non indiget disciplina scientiarum denuo, sed redit qualitas animæ eius, prout fuerat, & reuertuntur illæmet scientiæ, absq; quòd fiat disciplinatio. Dubitatio autem, quoniam nos dicimus ꝙ diminutio virtutum, & additio earum habent multas causas, quæ non concluduntur, & aliquæ profecto virtutes fortificantur in principio vitę, & aliquæ in medio, & aliquæ in fine, & intellectus est sic etiam. & non remanet nisi quòd topicus ratiocinetur, & non concedat quòd differãt odor, & visus. quoniam odor fortificatur post quadragesimum annũ, & tamen visus debilitatur, licet sint æquales, cùm fiunt in corpore. quemadmodum differũt istæ virtutes in animalibus, & fortificatur odor in quibusdam, & auditus in quibusdam, & visus in quibusdam ex diuersitate complexionis eorum. & non est quidem possibile hoc scire. & non est inconueniens vt sint etiã complexiones instrumentorum diuersę ſm indiuidua, & secũdum tempora. & erit vna causarum prioritatis debilitatis visus præter intellectum. quoniam visus est prior intellectu. nã videt in principio creationis, & tamen non perficitur intellectus eius, nisi post quintumdecimum annum, aut plus, prout vidimus quòd differunt homines in eo, ita quòd dicitur quòd canities in capillis capitis est prior ea, quæ est in barba, qm̃ capillus capitis est prior. Hæ sunt causæ, de quibus, si aliquis loquitur, & non attribuit hoc cursui consuetudinum, nõ potest ædificare super eas scitum tutum. quoniam modi possibilitatis, in eo ꝙ adduntur ex eo virtutes, aut debilitantur, non includuntur. & hoc non facit peruenire ad aliquid veritatis.

AVEROES.

AIt Auer. Si posuit quòd virtutes apprehensiuę, subiectum earum est calor naturalis, & calori quidem elementali euenit diminutio post quadragesimum annum, tunc debet esse intellectus in hoc, vt aliæ virtutes, scilicet quòd oportet, si esset subiectũ eius calor elementalis, vt veterascat ad veterationem eius. Attamen, si consyderetur quòd subiecta sint diuersa

uersa

uerſa in intellectu, & ſenſibus, tunc nō ſequitur vt ſint æqualia tempora eorum.

ALGAZEL.

AIt Alga. Ratio Nona. Dixerunt quomodo erit homo præſatio corporis, & accidentium eius? & tamen hęc corpora non deficiunt reſolui: & nutrimentum reſtaurat id, quod reſoluitur, adeo quòd cùm videmus ſenſu vnum puerum ægrotare aliquando & macrefieri, deinde impinguari & creſcere, tunc poſſumus dicere quòd non remanet ei poſt quadrageſimum annum aliquid ex partibus, quæ reperiebãtur in eo apud exitum ab vtero matris, ſed fuit initium eſſe eius ex partibus ſpermatis tantum. & non remanſit ei aliquid ex partibus ſpermatis, ſed reſoluitur totũ hoc, & permutatur in aliud, & erit hoc corpus aliud à corpore illo. & tamen dicimus hunc hominem eſſe eundẽ hominem, adeo quòd remanebũt cum eo ſcientiæ eius ab initio pueritiæ. & iam mutauit omnes ſenſationes ſuas. igitur indicat quòd ſit animæ eſſe præter corpus; & quòd corpus ſit inſtrumentum animæ. Dubitatio autẽ, quòd hoc deſtruitur in belua, & arbore, eſt cùm conſyderatur crementum earum à pueritia. nam dicitur quòd hoc eſt illud, ſicut dicitur de homine, & tamẽ non indicat hoc, ꝙ ſit ei eſſe præter corpus. & quod dictum eſt de ſcientia deſtruitur, cùm imaginatiua conſeruat formas. nam ipſa remanet à pueritia ad crementum, licet mutentur partes cerebri.

AVEROES.

AIt Auer. Hæc eſt ratio, quam non fecit aliquis Antiquorum in permanentia animæ, ſed fecerunt eam in eo, quòd in indiuiduis eſt ſubſtantia remanens à genitura vſq; ad mortem, & quòd res non ſunt in continuo fluxu, vt putauerũt multi ex Antiquis, auferẽtes neceſſarium, adeo ꝙ neceſſitatus fuit Plato ponere ideas. & non eſt occupandum tempus in hoc, & dubitatio Alga. huic rationi eſt vera.

ALGAZEL.

AIt Alga. Ratio Decima. Dixerunt, virtus intellectiua apprehendit canones vniuerſales intellectuales, quos appellant Loquentes diſpoſitiones, & apprehendit hominem abſolutum, ex eo quòd videt aliquod indiuiduum humanum demonſtratum tale. & eſt ſcientia de indiuiduo, quod videtur. nam id, quod videtur, eſt in loco proprio, & colore proprio, & tempore proprio, & menſura propria, & ſitu proprio. homo vero abſolutus intellectus eſt abſtractus ab his rebus: immo in eum ingreditur omne, de quo profertur nomen hominis: licet nō fuerit ſecundum colorem apparentem in menſura eius, & ſitu eius, & loco eius, & tempore eius. immo is, cuius eſſe eſt poſſibile in futurum, ingreditur in eum, adeo quòd, ſi corrumperetur homo, remaneret verificatio hominis in intellectu, abſtracti quidem ab iſtis ꝓprietatibus. & omne, quod ſenſus vidit, id indiuiduale, ex eo peruenit in intellectũ verificatio illius indiuidui vniuerſalis abſtracta à materijs, & mineralibus, adeo ꝙ diuidẽtur attributa eius ad id, quod eſt ei eſſentiale, vt eſt corporeitas plantæ, & animali, &c. vſq; ad finem capituli.

AVEROES.

AIt Auer. Id autem, quod recitauit nomine Philoſophorum de hac ratione, eſt quòd itellectus apprehendit de indiuiduis, quæ communicant ſpecie aliquid, quo communicant. & eſt quiditas illius ſpeciei, abſq; eo quòd diuidat illud in ea, in quæ diuiduntur indiuidua, in eo quòd ſunt indiuidua, ex loco, ſitu, & materijs, ex quibus plurificantur. igitur neceſſe eſt vt ſit non generabilis, nec corruptibilis, nec deperditur, cùm deperdatur aliquod indiuiduorum, in quibus inuenitur illæ. & ideo ſcientiæ ſunt æternæ, & non generabiles nec corruptibiles, niſi per accidens, ſcilicet ex copulatione earum Socrati, & Platoni, ſcilicet ſunt corruptibiles propter copulationẽ, non quòd ſint corruptibiles ex ſe. nam, ſi eſſent generabiles & corruptibiles, tunc eſſet hęc copulatio in eiſmet ipſis, & non cõgregarentur in eadem re. Dixerunt &, cùm hoc habitum fuerit de intellectu, & fuerit in anima, neceſſe eſt vt ſit anima non diuiſibilis ad diuiſionem indiuiduorum, & vt ſit etiam quid vnum in Socrate, & Platone. Et hæc quidem ratio de intellectu eſt fortis, quoniam intellectui nihil eſt indiuiduitatis. anima autem, licet fuerit abſtracta ab accidentibus, quibus numerantur indiuidua, famoſi tamẽ ex Sapientibus dixerunt quòd non exit à natura indiuidui, licet ſit apprehendens. & eſt ſpeculatio in hoc loco. Dubitatio autem, quam fecit contra eos Alga. conſiſtit in hoc, quòd intellectus eſt quid indiuiduale: & vniuerſalitas accidit ei. & ſic aſſimilauit conſyderationem eius de re cõmuni indiuiduis conſyderationi vnius ſenſus multis vicibus. nam eſt vnus apud eos, non autem quid vniuerſale. & vita exempli gratia in Socrate eſt eadem numero, quam vidit in Platone. & hoc eſt falſum. nam, ſi hoc eſſet verum, non eſſet inter apprehẽſionem intellectus, & apprehenſionem ſenſus differentia. & non traduximus ſermonem eius hic, quia prolixus eſt.

DISPVTATIO TERTIA.

DE DICTO EORVM, QVOD FALSVM EST DICERE QVOD CORRVMPANTVR ISTÆ ANIMÆ: SED, CVM REPERIANTVR, SVNT ÆTERNÆ PERPETVÆ, ET NON POTEST CONSYDERARI CORRVPTIO, ET FINITAS EARVM.

AVEROES.

AIT Auer. Et ſic dixit poſtea ꝙ Philoſophi in eo, ꝙ anima habet corruptionem poſt eſſe, quòd ſit falſum, habẽt duas rationes. Quarum vna eſt, ſi anima corrumpitur, corruptio eius nō euadet ab vna trium rerum. aut enim corrumpitur cum corruptione corporis, aut corrumpitur propter contrarium repertum ei, aut ex poſſe potentis. & falſum eſt vt corrumpatur ad corruptionem corporis. eſt enim ſeparata à corpore. & falſum eſt vt ſit ei contrarium, nam ſubſtantia ſeparata non habet contrarium. & falſum eſt vt alligetur poſſe potentis priuationi, vt dictum eſt ſupra.

Dubitatio autem eis eſt. nos non concedimus quòd ſit ſeparata à corpore. Vlterius, quia dilectum apud Auicennam eſt vt ſint animæ numeratæ ad numerationem corporum. nam eſſe animam vnam numero omnimode in omnibus indiuiduis, accidunt ei multa inconuenientia, ex quibus illud eſt, quòd, cùm ſcit Socrates aliquid, ſciet id etiam Plato. &, cùm ignorat id Plato, ignorat id Socrates. Iterum ſunt inconuenientia alia, quæ ſequuntur huic poſitioni. ipſe vero reſpondet huic ſermoni quòd ipſa cùm ponitur numerata ad numerationem corporum, ſequeretur vt eẽt alligata eis, & corrumperetur neceſſario ad corruptionem corporum. Attamen Philoſophi poſſunt dicere quòd non

ſequitur,

sequitur, cùm fuerit inter duo proportio alligationis, & amoris, vt est proportio inter desyderãs, & desyderatum, & vt est proportio inter ferrum, & magnetem, vt, cùm corrumpitur vnum, corrumpatur aliud. sed aduersarius potest interrogare eos quid est, quo appropriantur animæ, & plurificantur plurificatione numerali, & tamen sunt separatę à materia. nam plurificatio numeralis indiuidualis prouenit ex materia. Verũtamen defendenti permanentiam animæ, & numerationem eius est dicere quòd sit ex materia subtili: & est calor animalis, qui influitur à corporibus cœlestibus: & est calidum, quod nõ est ignis, nec est in eo principium ignis, sed in eo sunt animæ informantes corpora, quæ sunt hic, & animas existẽtes in illis corporibus. Et nullus Philosophorum contradicit quin in elementis sit calor cœlestis, deferens virtutes generantes animal, & plantam. sed aliqui appellãt has virtutes naturales cœlestes: Galenus vero appellat eam virtutem informantem, & aliquando appellat eam creatorem, & dicit ꝙ ipse tenet quòd sit hic agẽs animalis sapiens, id creans. et hoc apparet ex anatomia. vbi vero existit hoc agẽs, & quid sit, est quid nobilius quàm possit homo id scire. Et ex hoc assumpsit rationem Plato, quòd anima sit separata à corpore, quoniam ipsa est creatrix eius, & informatrix. nam, si corpus esset conditũ in esse eius, non crearet, nec informaret illud. & hæc quidem anima; scilicet creatrix magis apparet in animali non generante, postea in generãte. nam nos, quemadmodum scimus quòd anima sit quid additum calori elementali, cùm calor, in eo quòd est calor, nõ est de natura eius vt efficiat operationes ordinatas intelligibiles, sic etiã scimus ꝙ calor, qui est in spermatibus, non est ei sufficientia ad creationem, & informationem. & nulla est differentia apud eos ꝙ sint in elementis animæ creantes quãlibet speciem specierum repertarum in animali, & plantis, & mineralibus, & totum, quod opus est in esse eius, & permanentia cum regione, & quòd sint virtutes cõseruantes eam. Hæ autem animæ aut erunt tanꝙ mediæ inter animas corporum cœlestium, & animas, quæ sunt hic in corporibus sensibilibus, & habebunt absq; dubio in animabus, quæ sunt hic, & corporibus dominium: & hinc ortus est sermo de parte: aut ipsæ in se ipsis sunt alligatę corporibus, quæ ab eis sunt creata propter similitudinem, quæ est inter ea. &, cùm corrũpantur corpora, reuertuntur ad materias suas spirituales, & corpora sua subtilia, quæ non sentiuntur. & nullus est Philosophorum antiquorum, qui non concedat esse has animas: differunt tamẽ an sint illæ, quæ existunt in corporib9, aut est aliud genus præter illas. Qui vero dixerunt de datore formarum, ipsi quidem posuerunt has formas intellectum separatum. & hoc non reperitur alicui Antiquorum, nisi quibusdam Philosophis Maurorum. quoniam ex radicibus eorum est ꝙ separata non mutant materias mutatione transmutationis per se, & primo. nam mutans est contrarium eius, quod mutatur. Et hæc quidem disputatio est profundissima disputationum, quæ sunt in Philosophia. Et fortissimum, quod testatur in hoc, est quoniam intellectus materialis intelligit infinita in vno, & eodem intellecto, & iudicat de eis iudicio vniuersali, & non est substantia eius hæc substantia. igitur est non materialis omnino. Et ideo laudat Aristoteles Anaxagoram, cùm posuerit primum motorem intellectum, aut formam separatam à materia. & ideo non patitur ex aliquo entium. nam causa passionis est materia. & in hoc est dispositio in virtutibus recipientibus, sicut est dispositio in virtutibus agentibus. nam virtutes recipientes, habentes materiam, sunt quæ recipiunt res determinatas.

DISPVTATIO QVARTA.

DE DICTO EORVM, QVOD NON SIT FALSVM QVOD ANIMÆ REVERTANTVR AMPLIVS IN CORPORIBVS.

AVEROES.

AIT Auer. Et, cùm separatus fuit ab hac disputatione, incœpit cogitare ꝙ Philosophi negãt congregationem corporũ in die iudicij. & hoc quidem non reperitur sermo de eo in aliquo pręcedentium. Sermo autem de congregatione corporum habet paucã prouulgationem in legibus prouulgatis. & quod dixerunt de ea Philosophi est pręter numerum duorũ. nam primi, qui dixerũt de congregatiõe corporũ, sunt Prophetæ Israelitę, qui venerunt post Moysen principem Prophetarum. & hoc apparet in psalmis, & in multis libris attributis filijs Israel. & affirmatur etiam hoc in euangelijs. & est sermo Zabaistarum. quam quidem legem dixit Auenhazam fuisse antiquissimam legum. Sed isti homines apparet de eis ꝙ sunt vigorosiores ad magnificandum eam, & credendum ei. Et causa huius est. quoniã ipsi tenent ꝙ currit cursu regiminis hominum, in quo quidem consistit esse hominis, & aduętus summi boni ei proprij. nam ipsa est necessaria inuentioni virtutum moralium in homine, & virtutum speculabilium, & artium operatiuarũ. ipsi enim tenent ꝙ hõ non habet vitam in hac nostra habitatione, nisi per artes operatiuas: & non est ei vita in hoc seculo, & in futuro, nisi per uirtutes speculatiuas: & nõ perficit quęlibet harum duarũ, & non peruenit ad eum, nisi per virtutes morales: & virtutes morales non vigorantur nisi per cognitionẽ habitam de Deo glo. & magnificationem eius per operatiões legales præceptas in qualibet gente, vt sunt holocausta, & orationes, & similia ex sermonibus, quos dicunt de Deo glo. & Angelis, & Prophetis. Deniq; tenent ꝙ leges sunt artes necessarię morales, quarum principia accipiuntur ab intellectu, & lege, & pręcipue id, quod est cõmune omnibus legibus; licet differãt in hoc ſm magis, & minus. & tenent cum hoc ꝙ non debemus dubitare, per sermonem affirmantem, aut negantem, in principijs earũ vniuersalibus, vt an necesse sit seruire Deo glo. vel ne, & quod maius est an reperiat', vel ne' & sic tenent in alijs principijs eius, sicut sermo de inuentione summi boni vltimi, & qualitate eius. nam omnes leges conueniunt circa entitatem vltimam post mortem, licet differãt in qualitate huius entitatis: quemadmodum conueniunt circa scientiam esse eius, & attributa, & operationes eius, licet differãt in eo, quod est de substãtia principij, & operationibus eius ſm plus, & minus. & sic etiam conueniunt in operationibus perducentibus ad summum bonum, quod est in habitatione vltima, licet differant in consyderatione harum operationum. Demum ipsæ leges quid vtuntur modo scientię per viam cõmunem omnibus, quæ est necessaria apud eos. nam Philosophi vtuntur vsu notificationis summi boni aliquorũ intelligẽtium, quibus opus est addiscere scientiam, & leges. & ideo intendunt docere vulgus generaliter: & tamen non inuenimus legẽ ex legibus, quæ non excitet ad id, quod est proprium sapientibus, & includat id, in quo communicat vulgus. Et, quoniam species hoium propria, perficitur

Sermo de Legibus.

citur

citur esse eius, & peruenit felicitas eius ex communicatione speciei vniuersalis, ideo doctrina vniuersalis est necessaria in esse speciei propriæ, & vita eius. in tempore autem pueritię, & cremento eius nemo quidē in hoc dubitat. cùm vero permutauerit se ad id, quod est sibi proprium, tunc ex necessitate nobilitatis eius est vt nō vilipēdat id, in quo nutritus est, sed id exponat pulchra expositione, & sciat ꝙ id, quod intendit in hac doctrina, est vniuersale, non aūt proprium. Et, si declaratum fuerit ei ꝙ sit dubium in principijs legis, in quibus nutritus est, aut in expositione sit aliqd cōtradicens Prophetis, & declinauerit à vijs eorum, est ex illis hominibus, qui debent appellari Hæretici, & debet condēnari in lege, in qua nutritus est condemnatione Hęretici. & oportet etiā eum cum hoc vt eligat legem nobiliorē suæ ætatis: licet omnes apud eum fuerint veræ, & ab ignobiliori permutet ad nobiliorē ea. Et ideo conuersi sunt ad sectam Maurorum sapientes, qui docebant discipulos Alexandriæ, cùm peruenit ad eos lex Maurorum, & facti sunt Christiani sapientes, qui erant Romæ, cùm peruenit ad eos lex Christiana. & nemo dubitat quin fuerant in filijs Israël sapiētes multi. & hoc est manifestum ex libris, qui reperiūtur apud filios Israel, attributis Salomoni. & non defecit scientia reperiri in hominibus Prophetiæ, & sunt Prophetæ. & ideo verissima omnium propositionū est, ꝙ omnis Propheta est sapiens, & non omnis sapiens est Propheta: sed sunt sapientes, de quibus dicitur ꝙ sunt hæredes Prophetarū. Et, cùm artes demonstratiuę habeāt in principijs suis præambula, & radices positas, quanto magis est dignū vt sit hoc in legibus, assumptis à prophetia, & intellectu. & omnis lex, quæ est per prophetiam, miscetur ei intellectus, & qui tenet ꝙ possibile est vt sit hic lex per intellectum tantum, necesse est ei vt sit diminuta oīum legum, quæ extractæ sunt per intellectum, & prophetiam. & vniuersum conuenit in hoc, ꝙ principia operationis debent recipi ab alio: cùm demonstratio nō possit producere operationes, nisi per virtutes, prouenientes ab operationibus moralibus, et factiuis. Igitur declaratum est ex hoc sermone ꝙ Sapientes omnes opinantur in legibus hanc opinionem, scilicet ꝙ recipiat à Prophetis, & ponētibus principia operationis, & pręcepta legalia in qualibet gente. & laudabilius apud eos ex istis principijs necessarijs est id, quod magis excitat vulgus ad operationes laudabiliores, adeo ꝙ erūt, qui nutriūtur cum eis, perfectioris virtutis, ꝗ̄ qui nutriuntur cum alijs: vt sunt orationes apud nos. quia non est dubium ꝙ orationes abstinere faciunt à turpibus verbis, & Hæresi. & oratio posita in hac lege, reperitur ei hæc operatio, perfectior ꝗ̄ alijs orationibus positis in alijs legibus. & hoc quidem est ex eo, quod cōditionatur de numero eius, & temporibus eius, et sermonibus eius, & alio, quod conditionatum est de munditie, & dimissione operationum, & sermonum corrumpentiū eam. & sic id, quod dicitur de merito in ea, magis excitat ad operationes bonas, ꝗ̄ quod dicit in alia. & ideo assimilari meritum in eis rebus corporeis est nobilius, ꝗ̄ assimilari rebus spiritualibus. vt dixit Deus glo. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigādum Paradisum. Et dixit Propheta Oculus non videt eam domine pręter te. & dixit sapiens in hoc. Id, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec reputatur in corde carnis. Et dixit Hauhas hen nega non est in fine huius mundi, nisi cœlum. Igitur indicat ꝙ illa entitas est superior, & excelsior hac entitate, & alius gradus nobilior hoc gradu. & non debet negare hoc, qui credit ꝙ nos comprehēdimus vnum ens permutari à gradu ad gradum, vt est permutatio formarū inanimatarum ad id; quod cōprehendant seipsas, & sunt formæ intellectuales. Qui vero dubitauerunt in his rebus, & disputauerunt contra hoc, & se patefecerunt in eo, sunt qui intendunt destruere leges, & destruere virtutes, et sunt Epicurei, qui opinantur ꝙ nullus est finis intentus in homine, nisi prosequi delectationes. & hoc quidē est, cui nemo dubitat, & qui meditatur hoc facere de eis, non est dubium ꝙ habentes leges, & sapientes simul interficerent eum, & qui non habet posse super eum, perfectior quidē sermonibus, qbus ratiocinatur cōtra eum, sunt rōnes, quas includit liber excellens. Id autem, quod dixit hic vir, contradicens eis, est bonum. & nō euadet in contradicendo eis, quin ponatur anima immortalis, vt indicauerunt hoc rationes intellectuales, & legales; & vt ponatur ꝙ qui reuertentur, sunt vt ista corpora, quæ fuerant in hac habitatione, non ipsamet. nam corruptum non reuertitur in indiuiduū, sed reuertitur ens simile ei, quod corruptum est, nō ipsummet, quod corruptum est, vt declarauit Alga. Quare non est verus sermo de reuersione ſm opinionem opinantis ex Loquentibus ꝙ anima sit accidens, & corpora, quę reuertentur, sunt illa, quæ corrupta sunt. nam id, quod corruptum est, & postea inuenitur, est vnum specie, non vnum numero, sed duo. & pręcipue apud eum, qui dixerit ex eis ꝙ accidentia non permanent per duo tempora. Hic autem vir negauit Philosophis tres disputationes, quarum Vna est ista: & est apud eos ex disputationibus speculatiuis. Secunda vero est, cùm dicunt ꝙ Deus glo. scit particularia. & iam diximus etiam ꝙ hic sermo nō est ex sermonibus eorum. & Tertia, cùm dicunt de antiquitate mūdi. & iam diximus etiam quòd id, quod intelligunt per hoc nomen, nō est id, quod negauerunt Loquentes in eo. & dixit in hoc libro ꝙ nullus Maurorū dicit de merito spirituali: & dixit in alio libro ꝙ Sapiētes id dicunt. Et ſm hoc non erit Hęresis ei, qui dicit de merito spirituali, & non dicit sensibiliter congregationem, & ponit possibilitatem huius sermonis de merito spirituali, & reuertitur etiam in alio loco in negationem congregationis. & hoc totum est implicatio, & perturbatio, vt vides. & nō est dubium quòd iste vir errauit ſm legem, sicut errauit ſm scientiam. & Deus est dirigens ad verum, & approprians veritati eum, quem vult. Et decreui resecare hic sermonem de his rebus. & peto veniam de sermone nostro in eis, & nisi fuisset necessitas perquisitionis veritatis ei, cui cōuenit: & est, sicut ait Galenus, vnus ex mille, & prohibitio vt loquatur de ea cum eo, qui non est ex hominibus eius, non laborassem in hoc. & Deus glo. bene scit etiam & vnicam literā. & debet Deus glo. recipere excusationem nostram in hoc, & remouere scrupulum ex bonitate, et misericordia sua, quia est tribuens, & benefaciens omnibus.

Quo ratio indiuidua reuertantur.

Destructionum destructionum Philosophiæ Algazelis finis.

AVERROIS CORDVBENSIS TRACTATVS DE ANIMÆ BEATITVDINE.

Caput Primum. *Proponit declarare animæ beatitudinem, quæ est secundum Aristotelem cõiunctio intellectus abstracti cum anima humana.*

INtentio mea in hoc tractatu nobilissimo ē declarare beatitudinē vltimam animę humanę *{in hoc mundo, & in futuro,} ſm principalē intentionē Philosophorum in ascēsu supremo ipsius. Et, cùm dico ascensum, intelligo ꝙ perficiatur, & nobilitetur, ita vt coniungatur cum ĩtellectu abstracto, & vniatur cum eo, ita vt cum eo fiat unum: et hoc sine dubio est supremus gradus sui ascensus. Nam manifestum est omnia entia sub tribus speciebus comprehendi. Vna est materia infima, & quę ex ea generãtur. & illa quidem ignobilior est in gradu, & loco. Et super istam in gradu, & loco est species corporum sphæricorum: quorum semper est fixa forma, & stabilis in suis materijs: ita quòd dicũtur materia, & forma in illis, & generabilibus ex materia infima æquiuoce. Et super illa est vnus gradus supremus, & gloriosus, qui vocatur gradus intellectuum abstractorum, qui vere sunt formæ dantes perfectionem, nõ existentes in subiecto. Ideo, cùm dicitur de anima ꝙ ascendit, intelligitur coniunctio eius cum aliquo intellectuum abstractorum. Et, quia cognosco principalem intentionem Philosophorũ fuisse contemplari in essentia huiusmodi entis apud eos, & apud veritatē, & vltimam beatitudinē, uisum est mihi declarare hoc sermone breui: & intelligēti, sicut tu: in quo reperies declarationem huius rei, plusq̃ in cõmentis meis de Anima: et plus argumentis probatum, q̃ in libris Philosophorũ. Solicite itaq; meipsum dedi, nobilissime socie, sup rem à te postulatam, s. ad opinionem Philosophi in coniunctione intellectus abstracti cum anima humana declarandam, & ad veritatem aperiendam. & hoc ſm radices suas: nam illud quidem fundamentum est, quod ab omnibus glorificatĩ Philosophis. sed multum condiuisi sunt Philosophi: quemadmodum per intentionem sermonum apparet diuisio in eo, quod de sermonibus ipsius est verum.

* al. co. non habet hæc verba.

Entia omnia sub tribus ſpēbus comprehendi.

Caput Secundum. *De intellectus materialis essentia, tum ex Antiquorũ, tum ex proprijs dictis declarata.*

SCias ꝙ certitudinis huius rei cognitio existit in duabus radicibus. Vna est speculatio in esse intellectus materialis. & hoc est fundamentũ huius quęstionis. & non sunt diuersificati Philosophi in hoc, nisi ꝑpter diuersitatem, quã habet in esse huius intellectus. Secunda radix est speculatio in re, propter quam intellectus abstractus est causa reducendi intellectum materialem in esse actu intellectum. & hoc est scire, si est causa ſm modum efficientis, & motoris solum, sicut reperitur in motoribus naturalibus, aut per viam formæ, & finis, sicut faciunt abstracta in animalibus sphæricis.

Radices duæ, ad cognoscēdum connexionē ĩtellectus abstracti cũ homine.

Hic volo enarrare tibi breuiter intentionem Philosophi in esse ĩtellectus materialis, & abstracti. Post hoc autem declarabo tibi quid oritur ex sententia sua ex ijs duobus. Deinceps perueniam ad cognitionem possibilitatis cõiunctionis animæ cum intellectu. Dico autem ꝙ principium dicti Philosophi in speculatione intellectus, qui materialis dicitur, si est, aut nõ, fuit quod proposuit ex rebus notis per se, & dixit ꝙ comparatio intelligibiliũ ad intellectum, scilicet materialem ipsorũ apprehensiuum, est vna, & eadem, quę est sensibilium ad sensum. Et ex hoc habet ꝙ intellectus apprehēsiuus intelligibilium est virtus recipiens, & non agens: sicut sensus, qui est virtus recipiens à sensato. Et, cùm declaratum fuit ei ꝙ intellectus materialis est de virtutibus recipientibus, & non agētibus, resultauit ei de necessitate vna duarum rerum: aut ꝙ intellectus, qui est in potentia recipiat, quę sunt intelligibilia actu, & permutetur ex eis, sicut receptio sensus ad sensatũ: aut sit hæc receptio, & permutatio alio modo. Et postq̃ vera est hæc diuisio, speculatur postea in esse intellectus, dicens conueniens esse ꝙ natura huius receptionis, & ꝑmutationis sit diuersa à natura receptionis sensus, & dicatur receptio, & permutatio de eis æquiuoce. & hoc ideo est, quia est de rebus notis per se ꝙ intellectus materialis habet intelligere omnes formas. De necessitate ergo est ꝙ illa virtus non sit disgregata, siue distensa per corpus, neq; diuisibilis ad diuisionem corporis: sicut sunt virtutes sensibiles, quæ sunt disgregatæ in corpore, & diuisibiles ad diuisionē corporis ſm vnum modum. Et hoc ꝓbatur quatuor medijs demonstratiuis. Primo quidē, quia, si intellectus materialis esset virtus apprehensiua in corpore ſm modum sensuum, non apprehēderet nisi vnam formarum. quia propria subiecta non recipiunt nisi proprias formas: sicut natura sensus visus nõ recipit sensatum gustus. Secundo, quia, si esset virtus in corpore ad propriã formam, non apprehenderet rem sibi appropriatam. nam, si oculus esset coloratus, non posset recipere virtus visibilis colorē. &, si in lingua esset sapor, nõ apprehenderet alios sapores. Tertio, si esset hæc virtus in corpore ad formam propriam, sicut dictum est, nõ apprehenderet seipsam. quia vides formas sensibiles materiales non seipsas apprehendere: & finis esse earum est apprehensio alterius rei à se. Quarto, si hæc virtus, & præparatio esset in corpore ad formam propriam, contingeret ei quod accidit sensibus, quoniam apprehendunt vnum sensatum. Nam duorum alterũ accidit sensui: vel quia non recipit contrarium, quando apprehendit istud sensatum: vel, si recipit, imperfectum, & permutatum recipit: sicut accidit visui in cõtrarijs coloribus, & gustui in cõtrarijs saporibus. & hoc voluit Philosophus, cùm dixit, si esset mixtus, non reciperet cõtraria: vel imperfecta, & permutata reciperet. Et hæc est summa eius, quod cõprehendi potest ex verbis Philosophi in essentia huius intellectus. Et quãdo declaratum fuit ei esse intellectus materialis, fuit etiã declaratum ꝙ hæc pars perfectionis, quæ est in anima, quę vocatur intellectus materialis, non habet nisi naturã possibilitatis, & præparationis solum: quia non est mixtus materiæ, nec de virtutibus motiuis. Et nõ est hæc pręparatio in proprio subiecto essentia intellectus materialis, sicut opinati sunt Antiqui commentatores. Et ideo diuersa est eius possibilitas ab alijs possibilitatibus. Et ideo dico ꝙ nõ est aliquod entium, anteq̃ intelligat. Sed Antiqui cõmentatores, sicut * Themistius, & alij, quando dicitur ab Aristotele ꝙ intellectus materialis nõ est aliquod entium, intellexerunt ꝙ non sit ens actu: sed est apud eos substãtia potentia, recipiēs formas materiales,

Aristotelis dicta, & q̃ ex eis comprehēditur.

Intellectus non est virtus per corpus distēsa.

Intellectus mãlis nõ habet nisi naturã possibilitatis, & præparationis.

Themistij opinio. * a. l. Theophrastus.

les, scilicet possibilitas ipsius est in seipso, & quòd est potentia propriȩ speciei, quā recipit. Et, postq̃ occurrit in hoc sermone incidēter memoratio possibilitatis, nō recusabo de ea verbum nouum dicere, vtile, & necessarium.

Differētia inter possibilitatem, & potentiam.

Et, quāuis possibilitas, & potentia in pluribus communicent, scias tamen ꝙ differt possibilitas in duobus à potentia. Vnum est, quia possibilitas attribuitur substantiæ rei, cuius est: potentia vero attribuitur ei, quod recipit aliquid aliud extra ipsum in specie. verbi gratia massa ferri habet in se possibilitatem vt ex ea fiat ensis: iterum etiam habet in se potētia ensem, sed possibilitas attribuitur substantiæ suæ solum, & dicitur ꝙ est possibilis in se, & præparatæ virtutis vt ex ea fiat ensis, & cætera alia, quæ ex ferro fiunt, quæ non possunt nec ex palea, nec ex cȩra fieri: potētia vero attribuitur formæ aptæ recipi in subiecto in specie ensis: & dicitur ꝙ ensis est in hac massa in potentia. possibilitas ergo est magis substantialis, & magis generalis, q̃ potentia: & præcedit in intellectu, quia est præparatio fixa, & stabilis in substantia talis rei, per quam potest habere virtutem vt efficiat hoc, vel illud. Aliud aūt est, quia potētia de necessitate est vt exeat in actum in aliquo indiuiduorum speciei aliquo tempore. &, si nō, esset vana. verbi gratia, sicut ex necessitate est vt sit aliquis Philosophus in specie humana: sed nō est de necessitate vt sit Socrates Philosophus, quāuis Philosophiā habeat in potentia. sed possibilitas non est necessarium vt exeat in actum in specie, nec in indiuiduo, nec in aliquo tempore. verbi gratia, sicut omne vinum possibile est fieri acetum: sed nō est necessarium vt aliquod vinum demonstratum efficiatur, si ab extrinsecis custodiatur accidentibus. Et, cùm dixerim ꝙ possibilitas est magis substātialis, dico propter substātiam rei met. Et scias ꝙ multi Sapientes errauerunt in hoc, credētes non esse aliquam differentiam. & non expectes declarationem aliquam in aliquo librorum antecedentium me. Nunc autem redeo ad sententiam meam, & dico ꝙ sm illorum Antiquorum opinionem debet intelligi ꝙ natura intellectus materialis intelligitur, sicut natura materiæ: scilicet vt dicatur ꝙ iste intellectus comparatur rei intelligibili comparatione materiæ, & formȩ: quāuis essentia materiæ sit potentia. Et, quando ponunt ꝙ hæc substan a intellectus materialis sit solum ens in potentia, sicut materia prima, non possunt dicere ꝙ generetur, & corrumpatur. quia quod in potentia est, non generatur, neq; corrumpitur, sicut declaratum est in esse materiæ primæ.

Alexandri opinio.

Alexander autem, qui fuit de postremis inquisitoribus, sentit ꝙ natura huius partis intellectus non est aliud, nisi præparatio quȩdam in anima. Et hoc ideo mouetur dicere, quia Aristoteles assimilauit intellectum materialem præparationi, quæ est vt tabula rasa ad recipiēdum omnes formas. & ipse opinatus est, ideo ꝙ subiectum præparationis est anima, & cum anima. Ex hoc trahitur argumentum ꝙ hæc præparatio adueniat cum esse animæ: quemadmodum aliæ præparationes cum subiectis adueniunt suis. Et quidem sm verisimile apparet ex radicibus Aristotelis quòd ipsa sit prȩparatio. Siquidem enim ipsa esset substantia, tunc intelligibilia, quæ sunt etiam per se formȩ rerum sensibilium, nō fierent: et essent sm hoc intelligibile, & sensus res vna omni ex parte: & ex ea parte, qua est intelligibile, nō esset possibile cognoscere essentiam rerum. Finis deniq; huius rei est ꝙ sermo iste similis est sermoni formarum intelligibilium, quæ apparēt in esse eorum, ꝙ in eis non est aliud, nisi rei sensatæ forma. Et, nisi hoc esset, nullo modo daret ad cognoscendum seipsam. substantia enim vnius rei non facit alterius rei substantiam intellectam, inquantum est alia ab ea. Et hæc quidem res est cum aliĳs, quæ sunt hic, necessaria, ad sciendum vnam de magnis reprehēsionibus, quas de his in aliĳs narrauimus locis. Confirmatio vero Alexandri est, quia tenet esse per se notū ꝙ iste intellectus est ingenerabilis, & incorruptibilis: quoniā non habet naturam nisi possibilitatis, & præparationis. & hæc res, per Deum, non est res clara. verum ipsa est dubitatione digna, atq; inquisitione. sed est cui contradici potest, sicut contradiximus, quod nunc prȩtermittamus. Sed in hoc Aristoteles nō firmiter manifestauit sententiam suā, eo ꝙ superficies sui textus sustinet duo simul: primo scilicet ꝙ sit permutabilis: secundo vero ꝙ sit separabilis. Et potest intelligi pro separabile ꝙ non sit virtus in corpore, recipiens diuisionem corporis, scilicet vt diuidatur secundum diuisionem corporis, quāuis à corpore necessariam habeat dependentiā, mediante anima: & propter hoc sustinet ꝙ non in toto separabilis sit. sustinet etiā ꝙ separabilis sit: quia separabile nihil aliud est, nisi quod est separabile. Et propter hoc diximus hoc apud nos non bene esse declaratum, præter illud, quod habemus ab Octauo Physicorum. Nam ibi dicitur ꝙ non diuiditur ad corporis diuisionem: nec est mixtus materiæ: relinquitur ergo ꝙ in toto sit separabilis. & hoc est contrariū coniunctionis: & contradictio huius contrarietatis non est declarata.

Adhuc etiam, quia virtus quælibet, quæ non diuiditur ad corporis diuisionem, separabilis est. Et, quia habet radices apud se, ꝙ formæ inueniuntur, quæ non habent relationis naturam, quid contradicet esse præparationes hoc modo? multo fortius cum eo, quod videmus in esse huius præparationis, ꝙ est vna numero in oībus hominibus, plures tamen per accidens. quod in formis non est materialibus.

Caput Tertium. De intellectus materialis cum abstractis intellectibus connexione.

SEd prætermittamus hoc, qa alterius eget inquisitionis in loco alio, et redeamus ad dictum nostrum. Et dicamus ꝙ nulla duarum sententiarum horum hominum, qui vocati sunt sciētiarum inquisitores de secta existentes Aristotelis, de intellectu est apud eos aliquid, quod deneget istum intellectum materialem intelligere intellectus abstractos, ita vt efficiatur intellectus abstractus vnū cum eo. Declaratum est enim ꝙ illud, quod intelligit de abstractis, non est aliud q̃ intelligere rem, quæ per se stat, videlicet intellectum agentem.

Et iste intellectus materialis, si est substantia æterna, vt expositores omnes testantur, non est impossibile ei intelligere rem æternam. Et, si est præparatio solum vt dicit Alexander, nō inuenitur ratio, per quam denegari possit, quin efficiatur æternum, veluti Auennasar fatetur. Credo autem ꝙ hoc ideo opinatus est Auēnasar, quia credidit intellectum materialem esse substantiam possibilem, nouam, ac corruptibilem. Et hoc est obliuio, & error. nam omnes Philosophos concordari vides vltimam animæ hominis beatitudinē esse in apprehēdendo abstractos intellectus. Et quidem vides ꝙ Alexander posuit hoc in vno libro suorum, ac si per se notum esset.

Themistij dictum.

Et Themistius in hoc dicit verbum abbreuiatum, credēs illud esse in hoc sufficiens. si intellectus, qui est in nobis, intelligit id, quod non est intellectus per se, multo magis id, quod est intellectus p se.

Et huic, si vellem, possem quodā modo contradictionis contradicere. Nam Sol est magis apparens aliquo apparenti, & vt plurimum ab habentibus visum magis q̃ aliud quid apparens apprehendi debet: et cū hoc vespertilionis visus ipsum minime apprehendit, comprehendens tamen quædam minus visu comprehensibilia. Philosophus autē promisit in libro de Anima

tentare

tentare hanc quæstionem: verum nunquam inueni solutionem in aliquo suorum librorũ. Sed inueni in quodam Alexãdri libro viam vnam demõstratiuam, vbi credit eam mouisse Philosophum ad inueniendam eiusmodi apprehensionem, & intellectus huiusmodi coniunctionem, & est vt supra dixi, & quemadmodũ hic melius repetam. Dicit nanq;, scis quòd comparatio intelligibilis ad intellectum est vna, & eadem in hoc, sicut sensati ad sensum. & hoc quasi notum est per se. Et manifestum est quòd sensus in tribus consistit. Vnum est recipiens: & hoc est membrum sensitiuum. Aliud est receptũ in eo, videlicet sensibilis virtus fixa in membro sensitiuo. Tertium est motor, qui sentitur in actu, videlicet extra animã: vt lux in visu. Similiter hæc tria in intellectu reperiri debent: intellectus recipiens, vt intellectus materialis: intellectus receptus, vt intelligibile, quod est speculatiuum acqsitum: & intellectus motor, & agens, vt abstractus. Hac quidẽ declarata propositione necessaria, coniungitur debite alia huic, videlicet quòd, si sensorium potentiam habet recipiendi sensibile, quod in actu est, licitũ est similiter vt intellectus, qui in potentia est, debeat in se habere potentiam recipiendi intellectum, qui est in actu, qui sensato ipsi comparatur. Et cùm coniungitur huic vna propositio, cuius certitudinem omnes confirmant, videlicet q omne, quod in potẽtia est ad aliqd, indubitãter accidit in actu aliquo tempore: & hoc specie, aut genere. & hoc est necessarium, cui nullus contradicit. & cùm intellectus materialis in se potentia habeat intellectum abstractum, necessario orietur ex his, vt in actu reducatur aliquo tempore. hæc autem receptio in actu nõ est aliud, nisi esse vnum cum eo. Et propter hoc dixit Alexander in eodem sermone verbum simile supradicto. Dicit enim quòd intellectus, qui est in potentia, quando perfectionem recipit, intelligit abstractum. nam, sicut virtus ambulandi, quæ est in hoĩe tpe suæ natiuitatis, ex lõgitudine tpis & cõsuetudine multa exit in actũ, similiter intellectus materialis exit, cũ perficit intelligendo res suapte natura ĩtelligibiles, & à sensibilibus ĩtelligibilia recipiẽs. Nec existimes vt ꝓpter hoc ꝑmutetur in seipso, ita vt efficiatĩ aliud in se, & vt recipiat per modum sensus, hoc est vt permutetur. immo specialiter in hoc contrarius est ipsi sensus esse: quia sensus est passio cum permutatione. sed quod recipit intellectus ab intelligibili est solum receptio apprehensionis: quæ quidem apprehensio est idem, quod ipse. Et non accidit ei permutatio ex hac receptiõe, sicut accidit sensui, qui est in potentia. Nam entium nihil aliud est, nisi quod receptum est, quod in sensu non est, quia sensus est in potentia aliud, quàm receptum in eo. Et vere post hoc dicendum est quòd, si esset intellectus materialis aliud, quàm extra receptionem, nasceretur ex hoc q comprehendẽdo intellectum abstractum, fieret ex nouo æternum. & est hoc impossibile declaratum, vt videbis. Adhæc autem iam manifestum est quidem apud nos quòd intellectus agens non tantum est causa in intellectu materiali per viam efficientis, & motoris, sed per viam vltimæ perfectionis, hoc est per viam formæ, & finis. Et hoc est vnum eorum, quæ fecerunt errare Auẽnasarem, cùm opinatus sit quòd esset causa solum, sicut motores materiales. Et quidem argumentum Themistĳ ad huiusmodi copulationem supra adductũ, est, quòd videlicet sensata hęc intelligibilia sunt à parte intellectus abstracti: & quia res efficit semper sibi simile: conueniens est igitur, & magis dignum vt intellectus materialis cum eo coniungatur, & fiat vnum in aliquo indiuiduo. Nam, licet res sensibilis per naturam sit occulta oculis alicuius speciei animalis propter suam debilitatem, non accidit esse occultam omnibus speciebus. Nam, si occulta esset omnibus speciebus, igitur prouidentia diuina, quæ dicitur natura sapientiæ, fecisset aliquod vanum, ponendo rem in potentia, quæ nunquam ad actum reduceretur. vt, quamuis vespertilio lumen Solis intueri non possit, non in omnibus animalibus est hoc. similiter quamuis aliqua hominum societas non possit intelligere hunc intellectum, non est de necessitate vt hoc contingat toti speciei, immo necesse est vt hoc non accidat. Et hic solutum est dubium supra monstratum, quòd videlicet præparatio hæc, cùm qua abstracta recipiuntur, est vnum, quod accidit intellectui speculatiuo post perfectionem, ita vt huius præparationis proportio ad intellectũ adeptum completũ, est sicut materialis intellectus ad animam. Vides nanque post quamlibet formam nouam particularem, generabilẽ & corruptibilem quòd accidit recipiẽdi impressio ad formam aliam, & aliam: & quamuis procedat in infinitum in præparationum fine, recipit formam vnam, non materialẽ. Quia vero est hoc, iã habes quòd intelligibilia intellectus speculatiui sunt scientiæ in potentia, cùm sint scientiæ rerum, quæ sunt in potentia. Et ex hoc remouetur dubium, cùm dicitur, quomodo possunt verificari vniuersalia in apprehensione, cùm non inueniantur extra animam. & hoc est, quod induxit Platonem dicere quòd sint formę singulares abstractæ, quæ dant esse singularium speciei humanæ, & animalis. Responsio quidem ad hoc est, quòd vniuersalia sunt scientiæ in potentia eorum sensibilium, quæ sunt extra animam. Et iam diximus esse notum per se quòd id, quod est in potentia in aliquo genere, necessario exit ad actum in illo genere ex aliquo illius: sed scientiæ in potentia sunt intelligibilia: igitur necessario educuntur à scientĳs, quæ sunt in actu, quando requirunt motorem efficere ea de potentia ad actum. Difficile est autem ei, qui non peruenit ad hunc gradum, concedere hoc. itaque dubitat. sicut longe est ei, qui est in vna ętate temporis, credere quod accidit sibi in futuris. Et nobis quidem in hoc videtur quòd euentus ad hanc perfectionem naturaliter accidit vtplurimum ex aggregatione rerum coadiuuantium sese. igitur euentus huius perfectionis vtplurimum continget tempore senectutis, ac post multum studium in speculatione, & moribus, et post elongationẽ superfluarum rerum, quæ videntur necessariæ, & nõ sunt. & videtur quòd plures debeant peruenire ad hãc perfectionem, quando vicinantur segregationi huius æui: quia hæc perfectio est opposita perfectioni corporeæ. Et cùm Auennasar credidit in fine suorum dierum peruenire ad hanc perfectionem, & non peruenit, posuit impossibile hoc, & vanum, & dixit esse fabulas vetularum. sed est solum, vt nos diximus, non autem, vt dixit vir iste.

Alexãdri demonstratio.

Themistĳ argumentum.

Quo pacto vniuersalia possunt verificari ĩ apprehẽsione, cum nõ inueniãtur extra animã.

Quo tpe intellectus humanus perfectionem copulationis cũ intellectibus abstractis acquirat.

Caput Quartum. De intellectus agentis natura: ac quo pacto intellectionis causa sit humano intellectui.

ET remansit iterum declaratio vna, adiuncta iam dicto ad inquirendum, videlicet intellectum in actu, qui moueat materialem, & reducat eum in actum: sicut reperiuntur hæc duo in quolibet generabili, & corruptibili specie, hoc est potentiale, & actuale, quod trahit illud in actum. & secundum Aristotelem in libro de Anima hæc via est manifestior ad inueniendum intellectum abstractum, qui ducat intellectum materialem ad actum. Et dicentibus nobis quòd intelligere est si-

Quod intelligibilia non ſint extra animam.

mile ipſi ſentire, non debes propter hoc credere quòd hic intellectus eſt extra animam, ſicut ſenſus eſt extra animam. quia intelligibile, quod eſt cōparatum intellectui materiali comparatione ſenſati ad ſenſum, eſt in anima, & ſenſatum eſt extra animam. Et propter hoc non de neceſſitate eſt quòd hęc intelligibilia ſint ſeparabilia, vt opinatus eſt Plato. & anima recipitur in definitione intelligibilium ſpeculabilium, ſenſus autem non. Et remāſit nobis declarare, quomodo formę materiales mouent intellectum materialem, & reducunt eum in actum: ſicut ſenſatum ſenſum. Hanc autem præparationem non habent formæ, inquantum ſunt in materia, ſed inquantum formæ: nam impoſſibile eſt rem materialem operari in immaterialem, niſi inquantum eſt forma ſolum. Formę igitur materiales ſenſatæ mouent intellectum materialem, cùm acquirunt eſſe formarum, quæ de neceſſitate non ſunt in materia. Hæc autem eſt forma illa, quæ inducit formas materiales efficere intellectionem. Et ſcis quòd omne, quod inducit aliquid facere rem intellectus, eſt itellectus neceſſario. & ideo dicitur quòd formę materiales ſunt intelligibiles in potentia: et oportet quòd habeant vnum agens, quod extrahat eas de potentia ad actum: ſicut habet quodlibet, quod eſt in potentia. Et ſicut res, quę apprehēditur à ſenſu viſus, apparet per illud, quod videtur, quod eſt ſua cauſa, vt eſt lux, per hanc eandem rationem eſt proportio intellectus abſtracti cum materiali ſimilis proportioni primi apparentis, videlicet lucis cum ſenſu viſus. Et, cùm intellexiſti hæc, intelliges etiam illud, quod Ariſtoteles ait. dixit enim quòd conueniens eſt hic eſſe intellectum intelligentem omnia, & vnum intellectum, qui omnia reducat intelligibilia: vt lux, quę omnia apparentia in potentia reducit ad actum. Et, poſtquam comparatio intellectus abſtracti ad materialem eſt ſimilis comparationi lucis ad viſum: igitur decet ipſum eſſe intelligibilem ab intellectu materiali, magis quàm illud, quod eſt intelligibile per ipſum. Sicut ignis eſt dignior calefacere, quæ eſt calefacta per ipſum. nam res apta recipere ignem particulariter, magis de neceſſitate eſt apta recipere ignem abſolute. hoc tamen poſito, quòd mediet aliquid. hoc autem accidit per vnum ſubiectum accidentale. nam ſunt multa, quæ recipiunt per medium vnius, vel plurium rerum. Et ex hoc videtur quòd cauſa, propter quam non recipit intellectus materialis hunc intellectum, niſi per medium alterius rei, quæ eſt intellectus, eſt vna, & eadem, cum qua multa entium nō recipiunt ſuam vltimam perfectionem, niſi per media aliqua: vt reperitur iuuentus poſt infantiam, et alia innumera entia. & hæc cauſa à parte naturæ manifeſta eſt. A parte vero conſuetudinis eſt alia cauſa. nam videmus quòd multa entia non recipiunt perfectionem, quę eſt per naturam in aliquo genere, niſi ex conſuetudine: et exiſtentiam omnium horum recipit intellectus iſte in hoc, ꝙ eſt materialis.

Dubitatio. *a.l. ſeparantium.

Et, ſi forte dicere vellet quis, natura eſt velamen * ſeparatum, à Deo, vt has apprehenſiones apprehendere non poſſimus: quemadmodum naturæ materiali oculorū veſpertilionis obſtat videre lucem,

Solutio.

quamuis lux ſit ſui natura apparens, reſpondeas, vt ſupra diximus, quòd in indiuiduo ſolum eſt, non autem in ſpecie.

Solus homo apprehendit itelligibilia.

Et ſcias quòd non eſt alia ſpecies, quæ apprehendat intelligibilia, niſi homo: animalium autem plures ſunt ſpecies præter veſpertilionem, quæ lucem apprehendunt, immo dicitur quòd ſunt quædam animalia, quæ etiam corpus ſtellæ contuentur, vt animalia ſunt quædam rapinantia. Similiter oportet vt inueniantur aliqua indiuidua in ſpecie hominis, quę apprehendant hunc intellectum ex neceſſitate: & erunt illa quidem, quæ ſunt perfecta in ſcientijs ſpeculatiuis cum alijs nobilitatibus, quæ oportet neceſſario vt cum illis coniungantur.

Dubiū Auennaſaris, quo pacto intellectꝰ nr̄ poſſit recipere formam intellectꝰ abſtracti.

Et, ſi quis dicere vellet eſſe forte dubium, quod in Ethica ſua Auennaſar mouit, videlicet quòd intellectus, qui eſt in potentia, eſt vna res, quæ non poteſt dici vt naturam habeat priuationis, & eſt nouum: et, cùm hoc eſt nouum, renouabit etiam ex neceſſitate ex parte receptionis huius, ſi ei accidat hæc receptio: &, ſi reciperet formam intellectus abſtracti, & vniretur cum eo, fieretq; vnum: igitur poſſibile eſſet corruptibile effici ęternum. &, quia hoc impoſſibile eſt de rebus notis per ſe, ſententiatus eſt Auennaſar verba dicētium quòd vniemur cum intellectu abſtracto, eſſe verba vetularum.

Solū Auerrois, & declaratio, quo pacto intellectꝰ noſter intelligat itellectꝰ abſtractos, & ēt ſeipſ

Dico igitur, quemadmodum declaratum eſt nobis, quòd formæ materiales mouent hunc intellectum, qui in potentia eſt, & hunc motum faciunt à parte intellectus abſtracti. nam motor materialis non poteſt mouere, niſi in uirtute rei, quæ non eſt in materia: vt declaratum eſt. Similiter nobis declaratum eſt quòd receptio, quam habet iſte intellectus, qui eſt in potentia, eſt ſpeciei receptionis naturæ intellectuum abſtractorum, non ſpeciei receptionis materialis: & ſpecies receptionis eſt illa, quæ limitat ei hanc vnionem cū abſtracto, ad hoc vt reducantur ad vnam ſubſtantiam eſſendi: & maxime quando intelligit ſeipſum: & tunc erit intellectus abſtractus neceſſario. nam hæc ſpecies motus, quæ accidit itellectui materiali, accidit ei à parte rei, quæ eſt intellectus neceſſario: quoniam declaratum eſt intellectuum abſtractorum eſſe proprietatem, vt ſeipſos apprehendant. & ſcis quòd proprium, inquantum eſt proprium, conuertitur. Et poſtquam declaratum eſt quòd intellectus materialis apprehendit ſeipſum, & cætera abſtracta, oportet vt habeat hoc, aut ex ſe, aut ab alio. &, poſtquam eſt impoſſibile vt habeat ex ſe, quia nihil mouet ſeipſum: & eſt impoſſibile etiam vt ſit nouum: neceſſe igitur eſt vt habeat hanc proprietatem à parte coniunctionis, ſcilicet vt coniugatur cum ea re, quę eſt ipſa eadem apprehēſio, abſtractio uidelicet. Et, poſtquam ita eſt, oportet quòd hæc ſpecies receptionis, quam habet iſte intellectus, ſit per viam coniunctionis, & vnionis cum abſtracto ſine nouatione, & generatione: ita vt ipſe idem recipiat ſeipſum. Et ordo vnionis huius, et ſui eſſe hoc modo eſt, vt dixerunt Philoſophi, quòd intellectus intelligit agens primum, & omnia ſecunda, & ſeipſum: et ſimiliter quę nō ſunt actu intelligibilia, reducit ad intelligibilia actu. Et quæ ſeipſis intelligibilia ſunt, ea ſunt, quæ à corporibus ſeparata ſunt, nec ſunt in materia: & ſubſtantiæ quidem harum rerum intelligunt, & intelliguntur. Et ſcias quòd intelligunt ex ea parte, qua intelliguntur, & quod in eis eſt res intellecta, eſt res intelligens: quod non eſt in alijs intelligibilibus. verbi gratia lapis, & terra naſcens ſunt intelligibilia: id tamen, quod ex eis intelligitur, nō intelligit. nam quæ ſunt corpus, vel ſtant per corpus, nō ſunt in ſe intelligibilia, vel ſubſtantialiter: nec aliquid eorū eſt intellectus in actu: ſed agens intellectus eſt, qui facit ea actu intellecta, eleuans ea à gradu eſſentiæ, in quo erant ad gradum nobiliorem eſſentiæ, pluſquam eis ſit conceſſum à parte naturæ ipſarum. Nam virtus rationalis, quæ eſt in homine, non eſt ipſa eadem in ſe intellectus in actu, nec per naturam ſuæ eſſentiæ: ſed intellectus agens reducit eam in intellectum in actu, et concedit quòd alia ſint ſibi intelligibilia in actu. Et, cùm rationali virtuti acciderit vt ſit intellectus in actu, aſcendet tunc ille intellectus in actu ad aſſimilationem rerum abſtractarum, et intelliget ſuum eſſe, quod eſt actu intellectus: & tunc relinquetur ſuum intelligibile eſſe intelligēs: & etiam intellectus,

tellectus, intelligibile, & intelligens erit tunc vnum, & idem in hoc, & reducetur in essentiam gradus intellectus agentis. nam erit tunc intelligens intellectus materialis, res intellecta est agens, & intellectus erit intellectus materialis. & hæc sunt vnum in esse, & tria in dispositione. Verbi gratia scis quòd comparatio intellectus agentis ad hominem est sicut comparatio Solis ad sensum visus: & vt Sol dat visui lucem, et postea per hanc lucem, quam recipit videns à Sole, efficitur videns ipsum Solem in actu, qui fuit causa faciens ipsum videre rem in actu, & quòd omnes colores, qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparentes in actu: similiter intellectus agẽs facit: quia tribuit homini esse impressum in virtute rationali, quod habet comparationem cum anima rationali, quam habet lux cum visu: & cum illa eadem re intelligit anima rationalis id, quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea, quæ erant potentia intelligibilia ad actu intellecta: & reducitur vt fit ipsa idem cum intellectu agente, et efficitur intellectus, quod non erat prius, & reducit se ad intelligibile, hoc est vt intelligat se, quod nõ erat prius: igitur reducuntur omnia hæc, quæ tria sunt, in vnum, quando sunt in actu: & res, quæ erat attributa materię reducitur ad esse diuinum. Et hæc est actio, quam facit in nobis intellectus agens: & hinc vocatus est agens. Et quando quidem ad hunc peruenimus gradum, completa est nostra beatitudo. Et scias quòd, quando est separata à nobis aliquo tempore accidentaliter, nõ debet hęc separatio sibi attribui à diminutione, & permutatione in sua substantia: nec coniunctio simpliciter acquirit ei aliquam formam, quam antea non habuerit. Neque vtique est in vanum ista apprehensio. Nam intentio diuina in hoc fuit quòd formæ, quæ sunt æternę in genere, vt vniuersalia, debeant ascẽdere ad formam vnam numero. Nam cuilibet enti inest diuina intẽtio, vt perueniat ad recipiendum tãtum illius nobilis finis, quantum competit suæ naturæ: nec denegatur ab eius essentia pars sibi concessa. itaque entibus, quæ in ipsorum natura non habent, nisi vt sint in hac essentia diminuta, vt bruta animalia, erit possibile habere in seipsis virtutes, per quas in fine ascendent ad talem perfectionem, qualis est primi entis simpliciter. Quod quidem igitur est primum ens simplex, ideo est primum, quia primum primo habuit semetipsum, nõ autem ab antecedente causa. quod vero est post ipsum, suum esse habet virtute primi. & hoc est esse primæ materię cum prima forma: quia ipsum primum tribuit sibi meritum in prima dispositione, vt gratiam habeat recipiẽdi formas, quæ possunt sibi accidere: & formis materialibus tribuit gratiam, qua possint peruenire ad formas complete abstractas, tanquam in finem.

Caput Quintum. De ordine Principiorum.

Volumus autem nunc cõcludere sermonem nostrum, & cùm hoc tibi demonstrare, & breuibus verbis referre ordinẽ valde pulchrum principiorum, vt ponit Auenasar. & est quidem radix vna eleuandi intellectum intendentibus scire magna. Dixit itaq; Auennasar principia, per quæ constituuntur corpora, & ipsorum accidentia esse Sex gradus altos, & supremos: & vnaquæq; specierum continetur in aliquo illorum graduum hoc modo: vt prima causa in primo gradu, secunda in secundo, intellectus agens in tertio, anima in quarto, forma in quinto, materia demum in sexto. Quòd est in primo gradu, non potest esse plura, sed omnibus modis est vnum solum, separatum: quæ autem sunt ĩ alijs, sunt plura. Et horum quidem tria, neq; sunt corpora, neque ad corpus, videlicet prima causa, secunda causa, & intellectus agens: tria autem alia, licet non sint corpora, sunt ad corpus, videlicet anima, forma, & materia. Genera autem corporum sunt sex, videlicet corpus cœleste, rationale animal, irratiõale animal, vegetabile, minerale, & quatuor elementa. Summa vero ex his sex generibus composita est mundus, cuius propriam, & Primam causam credendum est esse altissimum Deum benedictum. ipse enim est causa propinqua essentiæ secundorum, & essentiæ intellectus agentis. Secunda vero sunt causæ corporum cœlestium, & ab his proueniunt substantiæ horum corporum. essentia enim cuiuslibet corporis cœlestis dependet à quolibet secundorum. nam supremum secundorum in gradu constituit esse primæ sphæræ: infimum constituit esse Lunæ, media quoque, quæ sunt inter hæc, constituunt esse cæterarum sphærarum, quæ sunt inter has. Et numerus quidem secundorum est secundum numerum corporum cœlestium. Et, cùm dico hic numerum, debes intelligere per modum causarũ, & causatorum. scis nanque causam, quæ non est corpus, non recipere numerum, nisi per modum, quo est causa corporũ numeratorum: hæc autem secunda sunt, quæ dicunt Angeli. Et intellectus quidem agens habet de sua virtute, & opere prouidentiam, quę est in animali rationali, et apprehendere quidem illũ est vltimus gradus perfectionis animæ nostrę, quia illud est finis, & nostra beatitudo. Contingit autem hoc, cùm separatur, nec eget in suo esse re, quæ sit sub ea: vt est corpus materia, vel accidens: et in hac perfectione remanet semper. Et substantia quidem intellectus agentis est vna, quãuis gradus suus contineat id, quod dependet ab omnibus animalibus rationalib⁹ receptiuis beatitudinis. & hoc est quod vocatur Spiritus sanctus. Res autem illæ principiorum, quę sunt in gradu animę, sunt plures. earũ. n. sunt animæ cœlorum: & earum, sunt animæ rationabilium animalium: & earum, irrationabilium. In anima autem rationalium animalium cõtinetur uirtus rationalis, motiua, imaginatiua, & sensibilis. Virtus quidem enim rationalis ea est, qua homo apprehendit artes, & scientias: & qua etiam deprehenduntur conueniens, & disconueniens in operationibus, & virtutibus moralibus: & id, quod est conueniens facere, vel non facere iuuatiuum vel nociuum, delectabile vel triste. Et de hac quidem quædã est speculatiua, & quædam practica: practicæ vero quædam artificialis, quędam cogitatiua. Speculatiua quidem ea est, qua homo adipiscitur cognitionem rerum, quæ non possunt fieri ab homine. Practica vero, qua cognoscitur quod potest homo facere, & quod pertinet ipsi homini facere. Artificialis est illa, qua apprehendit omnes artes Mechanicas. Cogitatiua vero, qua præuidet homo, si est cõueniens facere, vel non. Motiua uero est, per quam est motus humanus ad prosequendum, vel fugiẽdum, delectando, vel abhorrẽdo: & ab hac contingunt odiũ & beneuolentia, timor & audacia, ira & mansuetudo, crudelitas & pietas, & alię animæ affectiones. Et illa quidem est imaginatiua, quæ impressiones rerum sensatarum conseruat, postquam à sensibus abierint, & componit vnam cum alia, & separat vnam ab alia, & in somno, & ĩ vigilijs, compõnes, & separationes dico in parte veras, & ĩ parte falsas. &, cùm hoc ẽt apprehendit iuuatiuum, & nociuũ, & alia, quæ in virtute rõnali supradicta sunt. Sensibilis autem manifeste est illa, qua sensata apprehenduntur quinque sensuum, & delectabile & triste, non aũt iuuatiuum & nociuum, nec conueniens ab inconuenienti. Sed in quibusdam animalium irrationabilium reperiuntur tres uirtutes, prę-

ter videlicet rationalem: in quibus quidem imaginatiua stat loco rationalis, quam habet animal rationale, et in quibusdam reperiuntur solum motiua, & sensibilis. Animæ vero corporum cœlestium diuersificantur ab his animabus in esse ipsa re, & specie. Nam per has animas, quas habent corpora cœlestia, stant, & mouentur motu continuo, & circulari, et recipiunt multam nobilitatem, & perfectionem. et sunt nobilioris essentiæ, quàm sint animæ, quæ sunt animæ, quæ sunt apud nos. Nec sunt in potentia aliquo tempore, sed actu semper. quoniam intelligibilia ipsarum nec defuerunt, nec desunt ipsis à principio earum: quia id, quod intelligunt, semper intelligunt. animæ vero nostræ primo sunt in potentia, postea reducuntur ad actum: & accidit hoc ab aptitudine, quam habent ad recipiendum intelligibilia. Et corpora quidem cœlestia non habent de anima sensibilem, neque imaginatiuam: licet ipsorum anima intellectiua sit similis animæ rationali aliqua parte assimilationis. Et intelligibilia ipsorum sunt substantiæ abstractæ à materia: quia quælibet anima illorum intelligit primum, & se, hoc est suum esse, quod Dehaath appellatur. de secundis vero intelligit Zobar, quod dedit sibi suum esse. Nobiles autem gradus intelligibilium, qui sunt apud nos, quamuis sint nobiles in intellectu, cùm ipsi sint in materia, ab animabus cœlorum nõ intelliguntur. nam gradus ipsorum intelligibiliũ est multo nobilior, quàm sit gradus intelligibilium, quæ sunt sub ipsis. Nec pluralitas intelligendi est deputata pro vltima nobilitate. Vides enim Primum se solum intelligere, quamuis sit quodammodo omnia entia. cùm igitur se intelligit, iam omnia intellexit per illum modum, quia quodlibet ens recipit esse suum ab eo. itaque pluralitas intelligendi * pluralitas non est. Et quidem ipsorum secundorum intelligere diminutum est ab illo. nam quodlibet horum intelligit se, & primum. & solutio huius quæstionis dimittatur in alium locum. Animæ autem, inquantum perseuerãt in esse ipsarum, nec faciunt opiniones earum, sunt virtutes, & præparationes solum præparatę ad recipiendum impressiones rerum, quę recipiuntur. verbi gratia vt est virtus visibilis, antequam videat, & imaginatiua, ante impressiones rerum imaginabilium, & ijs similia, vsque ad hunc punctum, ipsæ sunt formæ. verum quando impressiones sunt receptę in ipsis in actu, videlicet impressiones sensatorum ĩ virtute sensibili, & impressiones imaginabilium in virtute imaginatiua, & impressiones intelligibilium in virtute rationali sunt separatę à formis: neque sunt formæ, nisi per viam similitudinis. & quę sunt longiores ab his, vt dicãtur formę, sunt impressiones intelligibilium, quæ accidunt virtuti rationali: ipsę nanq; sunt possibiles eẽ separatę à materia. similitudo etiam ipsarum existens in virtute rationali est multum longinqua à similitudine coniunctionis formæ cum materia. &, quando accidit quòd intellectus in actu est similis intellectui agenti, tunc non debet uocari intellectus forma, nec similis formæ. Quidam tamen homines vocant omnes substantias incorporeas formas, equiuoce dicentes de formis. Dico quòd formarum quædam sunt separatę, & denudatę à materia, nec egent materia: quædam sunt, quæ sunt inseparatę à materia, vt illæ quæ dictæ sunt, & hæc diuisio est per æquiuoca. Et formæ, quæ egẽt materia, sunt plurium graduum. magis autem infimus gradus formarum est gradus formarum quatuor elementorum. ipsę nanque sunt quatuor formæ in quatuor materijs: & sunt aliæ formę corporum, quę generantur ex commixtione elementorum. Et de his etiam sunt aliquæ, quarum vna est nobilior altera. aliqua nanque forma corporum mineralium est nobilior alia ĩ gradu, & formę corporum mineralium sunt nobiliores formis elementorum, & formę nascentium terrę secundum earum nobilitatem sunt nobiliores formis corporum mineralium, & formę animalium irrationaliũ sunt nobiliores formis nascentium terrę: forma autem rationalis animalis, inquantum rationalis, est nobilior omnibus formis dictis. Veruntamen prima materia, et prima forma plus diminutę sunt omnibus alijs in ipsorum esse. nam quęlibet illarum eget in suo esse stabilitate alterius: altera vero, scilicet forma, stabilitatem non habet nisi in materia. Similiter & materia est ens & in seipsa, & in suę natura propter formam, & perfectio suę essentię est vt recipiat formam. nam, si forma non esset, neque materia esset. post hoc autem sunt formę quædam, quę abstractę sunt.

Pluralitas intelligẽdi nõ est deputata pro nobilitate.

* a. l. perfectio.

De animæ Beatitudine finis.

Sequens epistola De connexione intellectus abstracti cũ homine idem est cum tractatus De animæ Beatitudine parte: quam alia ab illo uersam translatione hic apposuimus, ut codicum, & interpretum diuersitas inspici possit.

Libellus

LIBELLVS SEV EPISTOLA AVEROIS DE CONNEXIONE INTELLECTVS ABSTRACTI CVM HOMINE,

Calo Calonymos, Hebræo, Neapolitano, Medico, interprete.

Operā dedi, frater optime, ei quod petijsti à me, vt tibi patefaciam mentem Aristotelis circa connexionem intellectus abstracti cum homine, & ostendam verificationem sermonis ī hoc, iuxta radices huius viri. ipse enim fuit princeps, quo perficiuntur omnes sapientes post eum: licet differant in intelligendo verba eius, & in eo, quod ex eis sequitur. Notitia autem huius quęsiti fundatur super duas radices, quarum Vna est natura intellectus materialis, & est fundamētum huius quæsiti: & euenit differentia inter eos vt plurimum ex eorū differentia in natura huius intellectus. Secunda vero radix est modus, quo intellectus abstractus est intellectui materiali causa vt sit intellectus in actu, s. an sit ei causa, tanq̄ agens, & motor tantum, vt est dispositio in motoribus naturalibus, vel tanq̄ forma, & finis, vt est dispositio in motoribus abstractis, q mouēt animas corporum cœlestium. Decreuimus tamen ante omnia breui sermone narrare tibi id, quod dixit sapiens de natura intellectus materialis, & natura intellectus abstracti. Deinde narrabimus tibi id, quod videtur in hoc quæsito ex rebus cōsequentibus ab opinione eius in his duabus naturis. ex hoc enim possibile erit peruenire ad veritatem eius: si quidem hoc possibile fuerit homini.

Radices duę ad cognoscē dam connexionē intellectus abstracti cum hoīe

Et dicimus q̄ sapiēs primum, quod dixit, cùm incœpit perscrutari de natura intellectus, quem ipse materialem appellat, est præsupponendo q̄ ex rebus per se notis est q̄ proportio intellectorum ad intellectum apprehendentem ea est, sicut proportio sensibiliū ad sensum. & verificatum est ei ex hoc, q̄ intellectus apprehendēs intellecta est potentia recipiens, non autem agens, sicut est in sensibus, s. quòd est potentia receptiua sensibilis. Et, cùm verificatum est ei q̄ sit ex potētijs receptiuis, s. quæ sunt in potentia, non autem ex potentijs actiuis, sequitur necessario ex hoc vnum duorum, scilicet aut quòd receptio intellectus, qui est in potentia intellectorum, quæ sunt in actu, et passio eius ab eis est sicut receptio sensus sensibilium, & passio eius ab eis: aut q̄ receptio intellectus, & passio eius est aliter. Et, cùm verificata fuit ei hæc diuisio, in qua restringitur veritas, perscrutatus est de natura intellectus, & dixit q̄ necesse est vt sit natura eius in hac re diuersa à natura sensus: & vt sit nomen passionis, & receptionis dictum de eis æquiuoce. Quoniam, cùm sit notum per se de intellectu q̄ intelligit omnes formas, necesse est vt hæc potentia nō sit potentia in corpore, ita q̄ sit extensa in eo, & diuisa ad diuisionem eius: sicut est dispositio in potentijs sensuum, s. q̄ sunt extensæ in corporibus, & diuisæ quodā modo ad diuisionem eorum. Nam, si ipse esset quid repertum in corpore, sicut est in sensibus, eueniret quidem ei vt apprehenderet vnum genus tātum formarū. subiecta. n. ꝓpria recipiūt formas ꝓprias. Vlterius, si esset potētia ī corpe, tūc illa potētia nō recipet formā illi corporis sibi propriam. oculus enim si esset habens colorem, non esset possibile virtuti visiuæ recipere colores. & sic est in reliquis potentijs sensuum. Iterum, si esset hęc potentia in corpore, habens formā sibi propriā, non apprehenderet seipsam. nam formæ apprehendentes materiales, s. sentientes non apprehendunt seipsas, neq; finem suæ dispositionis. Præterea, si esset hæc potentia, & hæc pręparatio in corpore determinato, tunc accideret eis id, quod accidit sensibus, cùm apprehēdūt aliquod sensibile. & est vnum duorum: aut enim non apprehendunt rem hora apprehensionis suæ: aut, si apprehenderint ipsam, apprehendunt quidem eam, non prout est. quemadmodum accidit coloribus, qui sunt contrarij adinuicem in visu, & saporibus, qui sunt contrarij in gustu. & hoc voluit Aristo. cùm dixit, si enim in eo apparuerit, apparens impediet alienum, quia est aliud. Hæc est summa eius, quod dixit sapiens de natura huius intellectus, et eius, quod sequitur ex verbis suis.

Dicta Arist. de intellectu, & ea, que illis sequūtur.

Intellectus non est potentia in corpore, extensa ad eius extensionem.

Et, cùm peruenerit ad eum hoc tātum de intellectu materiali, patuit ei q̄ hæc pars perfectionis, quæ in anima reperitur, appellata quidem intellectus materialis, non habet naturam, nisi naturam possibilitatis, & præparationis tantum; cùm nō fuerit mistus cùm materia neq; cùm natura aliqua naturarū sensibilium omnino. Quare non est hæc præparatio, seu dispositio, appella eam vt vis, existens in subiecto proportionato naturæ intellectus, vt imaginabantur expositores Antiqui. vnde præ cæteris possibilitatibus fuerat intellectus. & ideo dixit loco huius quòd ipse nihil est ex entibus, antequā intelligat. Expositores autem Antiqui, vt * Theophrastus, & alij intellexerunt de hoc, q̄ ipse nihil est ex entibus in actu, sed est substantia in potentia, s. q̄ est substātia intellectiua cuius esse est in potentia, prout est in potentijs receptiuis formarum materialium, s. q̄ possibilitas in eis est in substantia, quæ est in potentia proportionata speciei, quam recipit. Et videtur quidem quòd secundum opinionem eorum intelligitur natura intellectus, prout intelligitur natura materiæ primę, scilicet vt dicatur quòd iste intellectus est ille, cuius proportio ad id, quod intelligit, est proportio materiæ formæ demonstratę talis ad formā: licet entitas huius materiæ sit in potentia. &, cùm posuerint entitatem huius substantiæ in potentia tantum, non potuerunt quidem dicere q̄ sit generabilis, & corruptibilis. id enim, quod est in potentia, nō generatur nec corrumpitur, vt declaratum est in Physicis de materia prima. Alexander vero ex recētioribus Peripateticorum videbatur ei quòd natura huius partis animæ nihil aliud est, nisi præparatio, seu dispositio, quę reperitur in anima, dicens quidē, & ideo assimilauit eam Aristo. præparationi repertę tabulæ recipienti scripturam. nam tenet quòd subiectum huius præparationis nihil aliud est, nisi anima. & determinauit ex hoc quòd hæc præparatio innouetur ad innouationem animæ, prout est in alijs pręparationibus. Attamen veritas, quam prębent fundamenta Aristo. est quòd sit præparatio tantum. nam, si reperiretur hic substantia recipiens formas entium, tunc essent præparationes vnum ex entibus existētibus per se. &, si esset vnum ex entibus existentibus per se, tunc essent absq; formis rerum sensibilium, & non essent naturæ quiditatis earum. Demū hic sermo assimilatur sermoni de formis abstractis. nam hæc intellecta, videtur de eis quòd nihil sit ī eis, nisi quiditas rei sensibilis. et, si essent absq; ea, non notificarent substantiam eius. nam aliud nō notificat substantiam alterius, pręter alia inconuenientia, consequentia illam opinionem, quæ alias narrauimus. Nisi quòd Alexander determinauit q̄ notum est per se quòd hæc natura est generabilis, & corruptibilis: quoniam nō habet aliam naturam nisi possibilitatis, & pręparationis.

Intellectus materialis non hēt nisi naturā possibilitatis, & pręparationis.

Theophrasti opinio. * a.l. Themistius.

Alexandri opinio.

Differētia inter Alexādrū, et Auer.

parationis, quod quidem non mihi placet, sed oportet summopere de hoc perscrutari. Arist. vero nihil de hoc declarauit: sed id, quod percipitur ex verbis eius, tolerat vtrunq; simul. nam dicit de hoc intellectu materiali quòd nõ est passiuus, sed immistus. & potest dici quòd intelligit per immistum ꝙ non sit potentia in corpore, diuisa ad diuisionem eius, licet fuerit ei connexio necessaria in corpore mediante anima: & potest dici quòd sit abstractus simpliciter. Diximus autem quòd hoc non est notum per se. quoniam declaratum est de potentia prima abstracta in lib. Phys. ꝙ non sit diuisibilis ad diuisionem corporis, neq; misceatur materiæ: & remansit conuersio huius propositionis, & destructio conuer si non declarata, & est ꝙ omnis potentia, non diuisa ad diuisionem corporis, sit abstracta. & qui habet ex radicibus suis ꝙ sunt hic formæ abstractæ, quæ non sunt ex natura relatiua, quæro quid prohibet apud eũ quin sint hic præparationes huiusmodi? præsertim cùm eo, quod videtur de hac præparatione, ꝙ sit vna numero in hominibus. & hoc quidem per se est, tamẽ multa per accidens. quod non est sic in formis materialibus. Et dimittamus hoc, & redeamus ad id, in quo fuimus. hoc enim requirit maximam speculationem per se ipsum.

Quo pacto intellectus materialis intelligere possit Intellectus abstractos.

Et dicimus ꝙ in aliqua harũ duarum opinionũ, quas tenent isti homines, s. Philosophi nũcupati Peripatetici esse de mente Aristo. in intellectu materiali, nihil est q̃d cogat, vt prohibeat intellectum, & discursum suum de intellectibus abstractis, & ne fiat substantia abstracta, vt declaratum est. quoniam intellectum de abstractis est ipsummet esse. Nam iste intellectus materialis, si est substantia antiqua, vt dixerunt omnes expositores, nihil profecto ei prohibet quin intelligat priores eo. si vero est pręparatio tantum, vt dicit Alexander, tunc non est hic ens innouatum, quod prohibeatur quin fiat ęternum: vt dixit Alpharabius. Et opinor quòd Alpharabius imaginatus est hoc, quoniam opinatur quòd intellectus materialis sit substantia, habens potentiam innouatam corruptibilem. nam ipse dixit in de Intellectu, et intellecto, recitãs de hoc intellectu ꝙ sit substãtia q̃dã, seu aliqd, cuius moris est vt cũ recipit itellecta, sit vnio cũ eis, seu dispositio eius est hęc dispõ. et posuit subam cuius esse est in potẽtia innouata statim, vt vides. Igit̃ omnes homines propter hoc conueniunt ꝙ felicitas vltima hominis est, cùm sit intelligens intellectus abstractos. Et Alexander posuit hoc in libro suo de Anima, tanq̃ quid per se notum. Et sic fecit Themistius, qui secutus est id in sermone, quem reputat esse sufficiẽtem. nam dixit, cùm intelligat intellectus, in nobis existens id, quod non est in se intellectus, multo fortius debet intelligere id, quod est ĩ se intellectus. Sed opponitur huic vt dicatur ꝙ lumen Solis dignius est vt videatur, & tamen vespertiliones id non apprehendunt. Et iam promisit sapiens perscrutari de hoc quęsito in libro de Anima, & non deuenit ad nos adhuc sermo eius in eo. Tamen inuenimus in libello Alexãdri de intellectu demõstrationem de hac re: & existimauit quòd ipsa est, quæ mouit sapientem ad sermonem de intellectu adepto. Et declaratio eius, quod dixit in hoc, & id, quod peruenit mihi, est hoc, ac si diceret quòd proportio intellectus apud Aristo. est ipsamet proportio sensus. &, cùm appareat quòd tria sunt in sensu, scilicet recipiẽs, & est sensus: & receptum, & est sensatio: & motor, & est sensibile in actu, seu extra animam, necesse est etiam vt reperiantur in intellectu hæc tria, scilicet intellectus recipiẽs & est materialis: & intellectum, & est speculabile: & agens, & est intellectus abstractus. Et cùm vera sit hęc propositio, & copuletur ei id, quod sequit̃ ex ea, & est ꝙ sensus potest recipere sensibile, quod est in actu: igitur sequitur vt intellectus, qui est in potentia, possit recipere intellectum, qui est in actu, scilicet abstractum, qui est tanquam sensibile. proportio enim eadem est. Et etiam, cùm copuletur ei propositio, quã omnes confitentur, scilicet quòd omne, quod habet potentiam ad aliquid, oportet de necessitate vt exeat in actum: & vt res, quę est in potentia in aliquo tẽpore, fiat necessario res, quę est in actu in illo genere: tũc sequitur ex hoc de necessitate vt intellectus materialis fiat intellectus, qui est in actu in aliquo tempore. Et ideo dixit Alexander in libello prædicto, postq̃ declarauit id, cuius vis est vis prædictę demonstrationis, hoc, cuius litera talis est. » Intellectus autem, qui est in potẽtia, cùm perficitur, & augetur, intelligit illum. quoniam, vt ipse dicit, quemadmodum potentia eundi, quæ est homini hora natiuitatis, exit in actum cum processu temporis, & perficitur res, mediante qua id erit, sic etiam intellectus, cùm perficitur, intelligit res, quę sunt in natura sua intellecta, & facit etiam sensibilia intelligibilia. Nam intellectus non est ĩ natura sua passibilis, in eo ꝙ recipit aliud, prout est sentiens, sed est in contrarium sentienti. sensus enim est in eo passio, et receptio impressionis: apprehensio vero illius est receptio, quæ additur. Causa autẽ receptionis intellectus materialis rerum abstractarum est, quoniã non euenit ei in receptione earũ passio, prout est in sentiente, qui est in potentia. nam intellectus non est aliud ens, nisi substantia recepti in contrariũ sentienti, quod est in potentia aliud, præter receptionem in se. Et dixit hoc, quoniam, si esset intellectus materialis aliquid pręter receptionem, sequeretur, cùm perscrutatus fuerit de ĩtellectu abstracto, vt ĩnouatũ fiat æternũ. et hoc patet, vt vides. Et patet, pfecto ex hac, pportione ꝙ intellect⁹ agẽs nõ est intellectui materiali vt agens tm̃, sed vt perfectio vltima eius per viã formę, & finis, prout est sentiẽti cùm sensibili. Et hoc est etiam vnũ ex eis, quæ fecerunt errare Alpharabium, qui existimauit ꝙ sit ei agẽs tantum, prout est in motoribus naturalibus.

Themistij dictum.

Alexãdri demonstratio.

Themistij demõstratio.

Demonstratio vero Themistij prędicta vera est. quoniã, cùm hęc sensibilia sint intellecta ex pte intellectus abstracti: et res semp tribuit sĩlitudinẽ suę entitatis: ergo mlto dignius est vt ipsum sit intellectũ. queadmodũ colores cũ fiant visibiles ex parte luminis Solis, multo dignius est vt lumen eius sit magis visibile. Et licet omne visibile, & vniuersaliter sensibile naturaliter occultet alicui speciei animalis propter debilitatem eius, non occultatur tamen alteri speciei. nam, si occultaretur omnibus speciebus, tunc prouidentia diuina, & est illa, quam appellant naturam, frustra operata fuisset: cùm posuerit aliquid in potentia ad aliquid absq; eo, ꝙ id exeat in actũ Vespertiliones enim si nõ possunt aspicere lumẽ Solis, hoc tamen nõ est sic in cęteris animalibus. Et sic etiam, si aliqui homines non possunt respicere hunc intellectũ nõ est necesse vt ita sint oẽs hoĩes. q̃m fuit hoc eis ex aliquo euentu, qui eis accidit, seu ex natura, seu ex volũtate vniuersali, quæ sic voluit. sed, si hoc esset propter dispositionem, quę est intellectui abstracto, dantem ꝙ sit intellectum, non exiens in actum, tunc esset frustra. Id autem, ex quo apparet, ꝙ hæc præparatio, qua homo recipit res abstractas, fiat in intellectu speculatiuo post suã pfectionẽ, adeo ꝙ hęc pparatio erit, pportio eius ad intellectũ adeptum perfectissime, vt proportio præparationis appellatæ intellectus materialis ad animã, est hoc, quoniam omnis forma innouata euenit ei possibilitas, & præparatio ad recipiendum aliam formam. & hoc quidem aut procedet in infinitum, aut vltima pręparationũ recipiet formã nõ materialẽ. & hoc indicat, q̃m intellecta rerũ, q̃ sunt in habitu, sunt scientię in potentia, ex eo ꝙ sunt scientiæ rerum in potentia. & ideo vniuersale includit id, quod est infinitum. & iam declarauit hoc Aristoteles in sermone suo in Metaphysica.